

STUDII

DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

VOLUME XII, ISSUE 2, JUNE 2016

VOLUME XII, N° 2, JUIN 2016

VOLUMUL XII, NR. 2, IUNIE 2016

Revistă editată de / revue éditée par / journal published by:
UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD, ROMÂNIA

în parteneriat cu / en partenariat avec / in partnership with:

**LE DÉPARTEMENT DE ROUMAIN
D'AIX-MARSEILLE UNIVERSITÉ, FRANCE**

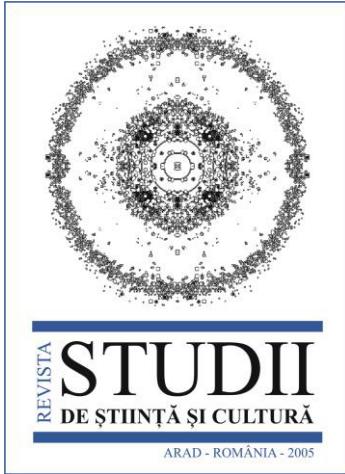
**LE CAER - EA 854
D'AIX-MARSEILLE UNIVERSITÉ, FRANCE**

**LE CIRRMI
DE L'UNIVERSITÉ PARIS 3 - SORBONNE NOUVELLE, FRANCE**

**FACULTATEA DE FILOSOFIE,
DEPARTAMENTUL DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ,
UNIVERSITATEA NOVI SAD, SERBIA**

UNIVERSITY OF JENA, INSTITUTE FOR SLAVIC LANGUAGES, JENA, GERMANY

**„Vasile Goldiș” University Press
Arad – România**

ISSN 1841-1401 (print)
ISSN - L 1841-1401
ISSN 2067-5135 (online)

Revistă **evaluată pozitiv**, după criteriul citărilor, în I. C. Journals Master List 2012, cu un scor **ICV** (Valoare Index Copernicus) de **6,03 puncte**.

Colegiul editorial / Editorial Board

Editor șef / Editor-in-Chief: Prof. univ. dr. Gilles BARDY – Université d'Aix-Marseille AMU, France

Director executiv / Executive Director, Redactor șef fondator/ Editor-in-Chief founder: Prof. Vasile MAN – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Coeditori / Co-Editors-in-Chief: Prof. univ. dr. Sophie SAFFI – Université d'Aix-Marseille AMU, France; Prof. univ. dr. Louis BEGIONI – Université d'Aix-Marseille AMU, France; Prof. univ. dr. habil. Emilia PARPALĂ –, Universitatea Craiova; Conf. univ. dr. Laura SPĂRIOSU – Universitatea Novi Sad, Serbia; Acad. Prof. univ. dr. Thede KAHL – University of Jena, Germany; Prof. univ. dr. Rodica BIRIŞ – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Consiliul științific – Referenți / Scientific Board

Acad. Mihai CIMPOI – Academia de Științe a Republicii Moldova

Prof. univ. dr. Alvaro ROCCHETTI - Université Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France

Conf. univ. dr. Romana TIMOC-BARDY, Université d'Aix-Marseille AMU, France

Prof. univ. dr. Ștefan OLTEAN – Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Mihai Mircea ZDRENGHEA – Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Marina Puia BĂDESCU – Universitatea Novi Sad, Serbia

Conf. univ. dr. Ștefan GENCĂRĂU – Université d'Aix-Marseille AMU, France și Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Conf. univ. dr. Nikolina ZOBENICA – Universitatea Novi Sad, Serbia

Prof. univ. dr. Julian BOLDEA – Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș, România

Prof. univ. dr. Christine Patricia Nelly BRACQUENIER – Université Charles-de-Gaulle – Lille 3, France

Prof. univ. dr. Didier BOTTINEAU – CNRS, UMR 7114 MoDyCo, Université Paris Ouest (Nanterre - La Défense) France

Prof. univ. dr. Elżbieta JAMROZIK – Instytut Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Wydział Lingwistyki Stosowanej, Warszawa, Poland

Conf. univ. dr. Stăncuța LAZA – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Conf. univ. dr. Iveta KONTRIKOVA – Universitatea „Matej Mel”, Banska Bystrica, Slovacia

Prof. dr. Dres. H.c. Rudolf WINDISCH – Universitat Rostock, Germania

Conf. univ. dr. Mihaela BUCIN – Universitatea din Szeged, Ungaria

Prof. univ. dr. Lucian CHIȘU – Muzeul Național al Literaturii Române, București, România

Prof. univ. dr. Gheorghe BÂRLEA – Universitatea „Ovidius” Constanța, România

Conf. univ. dr. Narcisa SCHWARZ – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Secretariat de redacție:

Dr. Daniel ALBU – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România,

Lect. univ. dr. Virginia POPOVIĆ – Universitatea Novi Sad, Serbia, Conf. univ.

dr. Speranța MILNCOVICI – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România Lect. univ. dr. Oana Aurelia GENCĂRĂU – Universitatea din Oradea,

Design: Otilia PETRILA, Traducător: Mădălina IACOB, Foto: dr. Virgiliu JIREGHIE, Site: Claudiu GRIGORE

Adresa / Editorial Office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România
310025 ARAD, Bd. Revoluției nr. 94-96; telefon: 0040/0257/280335; mobil 0724039978;
fax 0040/0257/280810; www.revista-studii-uvvg.ro, e-mail: vasileman7@yahoo.com

Copyright © 2010
„Vasile Goldiș”
University Press

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

SCIPIO
SCIENTIFIC PUBLISHING & INFORMATION

Central and
Eastern European
Online Library

DOAJ
DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

Revistă fondată în anul 2005, indexată în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL (www.ceeol.com) din Frankfurt, Germania, EBSCO Publishing din Statele Unite (www.ebscohost.com), Index Copernicus International, Varșovia, Polonia (www.indexcopernicus.com) și DOAJ Land University Libraries, Suedia (www.doaj.org). Revistă științifică evaluată și clasificată de CNCS, 2012, categoria B, profil umanist, domeniul FILOLOGIE.

CONTENTS / SOMMAIRE / CUPRINS

I. ROMANCE CULTURES-ROMANIAN CULTURE/CULTURES ROMANES – CULTURE ROUMAINE/CULTURI ROMANICE – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Ştefan GENCĂRĂU 9

Homa LESSAN PEZECHKI 11

About languages of France: history and state of the art. The case of provencal and its relations with the Iranian east

A propos des langues de France: historique et état de la question. Le cas du provençal et ses relations avec l'orient iranien

Limbile străine din Franța: istorie și stadiul actual al tehnicii. Cazul provensal și relațiile sale cu orientul Iranian

Angelica CĂPRARU 23

Defining language. From Cassirer to Lacan

Définir le langage. De Cassirer à Lacan

Definind limbajul. De la Cassirer la Lacan

Michela TOPPANO 29

Verne's influence in Atlantide (1901) by Yambo

L'influence de Verne dans *l'Atlantide* (1901) de Yambo

Influența lui Verne în *Atlantide* (1901) de Yambo

Simona GALATCHI 39

The Don Juan complex and the sadness of handsome Lică the troubadour

Le complexe de Don Juan et la tristesse de veau Lică le troubadour

Complexul Don Juan și tristețea frumosului Lică trubadurul

Olimpia VARGA 49

The obsession of perfection in Stephen Augustin Doinas's poetic composition

L'obsession pour la perfection rencontrée dans l'ouvrage de Ştefan Augustin Doinaş

Obsesia perfecționii în opera poetică a lui Ştefan Augustin Doinaş

Marian PETCU 57

Romanian-French interference in the history of journalism

Interferences roumano-françaises dans l'histoire du journalisme

Interferențe româno-franceze în istoria jurnalismului

Adina BANDICI 67

Paul Valéry and Edgar Degas: the mirage of dance

Paul Valéry et Edgar Degas: le mirage de la danse

Paul Valéry și Edgar Degas: mirajul dansului

Cristina-Valentina DAFINOIU 77

Some controversial aspects of the numeral in the Romanian language

Quelques aspects controversés du numéral dans la langue roumaine

Câteva aspecte controversate ale numeralului în limba română

II. GERMAN CULTURE AND LANGUAGE – ROMANIAN CULTURE/CULTURE ET LANGUE ALLEMANDE – CULTURE ROUMAINE/CULTURĂ ȘI LIMBĂ GERMANĂ – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Rodica BIRIŞ   85

Carola HEINRICH, Thede KAHL   87

The Danube and her importance for the Romance population of the Balkans

Die Donau und ihre Bedeutung für die Balkanromania

Dunărea și importanța ei pentru romanitatea balcanică

Răzvan ROŞU   91

Identity, traditional language and culture in the șvabi from Satu Mare – the results of a field research

Identitate, limbă și cultură tradițională la șvabii sătmăreni – rezultatele unei cercetări de teren

Rodica Teodora BIRIŞ   103

The communication within some group

Die Kommunikation innerhalb einer Gruppe

Comunicarea în cadrul unui grup

Doris SAVA   109

The Romanian bilingual phraseography with German and the equivalence assessment praxis

Die Rumänische bilinguale Phraseographie mit Deutsch und die Praxis der Äquivalenzfassung

Frazeografia bilingvă germană din România și practica expunerii echivalentelor

Maria-Marcela IVAN   121

Multi- and intercultural aspects in Andreas Birkner's fiction

Multi- und interkulturelle Aspekte in der Prosa Andreas Birkners

Aspecte multi- și interculturale în proza lui Andreas Birkner

Maria-Miruna CIOCOI-POP   133

The Imaginary in Jeffrey Eugenides' work

Das Imaginäre bei Jeffrey Eugenides

Imaginarul la Jeffrey Eugenides

III. SLAVIC LANGUAGE AND CULTURE-ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE/LANGUE ET LITTÉRATURE SLAVE – LANGUE ET CULTURE ROUMAINE/LIMBĂ ȘI CULTURĂ SLAVĂ – LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Virginia POPOVIĆ   137

Virginia POPOVIĆ, Ivana JANJIĆ   139

Travel literature in Vojvodina

Literatura de călătorie în Voivodina

Mihajlo FEJSA   **147**

The preservation factors of the Ruthenians in Serbia / Vojvodina
Factorii de conservare a rutenilor în Serbia / Vojvodina

Marina ŠIMAK SPEVAKOVA   **153**

Local Space and Universal Being in the Slovak Poetry from Vojvodina
Spațiul local și existența universală în poezia slovacă din Voivodina

Simona ONCIU   **159**

Some Concepts of Petru Cardu's Poetry
Unele concepții despre poezia lui Petru Cârdu

Ivana ĐORĐEV   **165**

Orthography in written assignments and teaching practice from the perspective of students
Ortografia în temele scrise și practica predării din perspectiva studenților

Boris STOJKOVSKI, Svetozar BOSKOV   **175**

One mention of Saint Nicodemus of Tismana in the *life of the Elder Isaiah*
Un mention de Saint Nicodème de Tismana dans la *vie D'Isaïe L'aîné*
O mențiune a Sfântului Nicodim din Tismana în viața lui Isaia Premergătorul

IV. TRANSLATIONS-TRANSLATION STUDIES/TRADUCTIONS-ÉTUDES DES TRADUCTIONS/TRADUCERI-TRADUCTOLOGIE

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Mirel ANGHEL   **185**

Silvia-Maria CHIREAC, Alina ȚÎTEI   **187**

Identity, Language Attitudes and Motivation: A Challenge to Intercultural Education
Identité, attitudes linguistiques et motivation: un défi pour l'éducation interculturelle
Identidad, actitudes lingüísticas y motivación: un reto a la educación intercultural
Identitate, atitudini lingvistice și motivație: o provocare pentru educația interculturală

Stăncuța Ramona DIMA-LAZA   **197**

A transcultural interpretation: medical ethics and moral issues in the arab world
Une interprétation transculturelle: éthique médicale et problèmes moraux dans le monde arabe
O interpretare transculturală: etică medicală și probleme morale în lumea arabă

Roxana MIHELE   **203**

Walking the dividing line: delineating social identity and race in James Baldwin's *Go tell it on the mountain* and *The fire next time*

Suivre la ligne de démarcation. Définir l'identité sociale et la race dans *Go tell it on the mountain* et *The fire next time* de James Baldwin

Mergând pe linia de demarcare: conturând identitatea socială și rasa în operele lui James Baldwin *Go tell it on the mountain* și *The fire next time*

Mirel ANGHEL, Marinela Doina NISTEA   **211**

The study of Romanian, a necessity for foreign students
Studierea limbii române, o necesitate pentru studenții străini

Corina LUNGU   **217**

Etymological approach of Romanian medical terms borrowed from French

Approche étymologique des termes médicaux roumains empruntés au français

Abordarea etimologică a termenilor medicali românești împrumutați din franceză

Mădălina Cerasela IACOB   **227**

Politeness in the commercial correspondence. The Romanian translation of the addressing formulas in the official foreign correspondence

Politețea în corespondența comercială. Traducerea în limba română a formulelor de adresare în corespondența oficială din străinătate

V. SCIENTIFIC CULTURE/CULTURE SCIENTIFIQUE/CULTURĂ ȘTIINȚIFICĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Eugen GAGEA   **233**

Sorin IVAN   **235**

Aestheticism in art and the relation between literature and existence

L'esthéтизme dans l'art et le rapport entre la littérature et l'existence

Estetismul în artă și raportul dintre literatură și existență

Gabriela VASILESCU   **243**

(Post)modernity happiness and misfortunes. Ancient and modern aspect

Le bonheur et le malheur de la (post)modernité. Repères antiques et modernes

Fericirea și nenorocirile (post)modernității. Repere antice și moderne

Cristina TAMAŞ, Florentina NICOLAE   **249**

The Concept of *Immortality* between Religion and Literature

Le concept de *l'immortalité* entre la religion et la littérature

Concepul de *nemurire* între religie și literatură

Alexandru OLTEAN-CÎMPEAN   **257**

Kurt Vonnegut's humanism: an author's journey towards preaching for peace

L'humanisme de Kurt Vonnegut: le voyage d'un auteur vers un discours pour la paix

Umanismul lui Kurt Vonnegut: drumul unui autor înspre o predică pentru pace

Stelean-Ioan BOIA   **265**

Globalisation and acculturation

Globalizarea și aculturația

Raluca BEMBE   **271**

Adolescence and Central Europe at the beginning of 20th century. Finding the common denominator

L'adolescence et l'Europe Centrale au début du XXe siècle. L'investigation des dénominateurs communs

Adolescența și Europa Centrală la începutul secolului al XX-lea. Investigarea numitorilor comuni

VI. BOOK REVIEWS/CRITIQUES DE LIVRES/RECENZII

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Emilia PARPALĂ 281

Christina LOBE 283

German-Bulgarian culture and science transfer

Deutsch-Bulgarischer Kultur-und Wissenschaftstransfer

Cultura germano-bulgară și transferul științific

Diana-Maria ROMAN 289

Towards and from Cluj. Linguistic contributions. Homage for the professor G. G. Neamțu at 70 years old [IONUȚ POMIAN (coordinator), NICOLAE MOCANU (editor), Scriptor, Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, 800 p.]

Înspire și dinspre Cluj. Contribuții lingvistice. Omagiu profesorului G. G. Neamțu la 70 de ani [IONUȚ POMIAN (coordonator), NICOLAE MOCANU (editor), Scriptor, Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, 800 p.]

Instructions for Authors 293

Instructions pour les auteurs 296

Instrucțiuni pentru autori 299

Subscriptions 302

Abonnements 302

Abonamente 303

**I. ROMANCE CULTURES – ROMANIAN
CULTURE/CULTURES ROMANES – CULTURE
ROUMAINE/CULTURI ROMANICE – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ**

**Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Ştefan GENCĂRĂU**

ABOUT LANGUAGES OF FRANCE: HISTORY AND STATE OF THE ART. THE CASE OF PROVENCAL AND ITS RELATIONS WITH THE IRANIAN EAST

A PROPOS DES LANGUES DE FRANCE: HISTORIQUE ET ÉTAT DE LA QUESTION. LE CAS DU PROVENÇAL ET SES RELATIONS AVEC L'ORIENT IRANIEN

LIMBILE STRĂINE DIN FRANȚA: ISTORIE ȘI STADIUL ACTUAL AL TEHNICII. CAZUL PROVENSAL ȘI RELAȚIILE SALE CU ORIENTUL IRANIAN

Homa LESSAN PEZECHKI

Aix Marseille Université

IREMAM UMR 7310 CNRS

E-mail: homa.lessan-pezechki-sanii@univ-amu.fr

Abstract

In the current context where there is a revival of languages called 'minority' in most states of the world it seemed interesting to trace after a quick history, the position of such languages in France. Moreover, being a teacher at the University of Aix-Marseille, one of the historical and linguistic centers of culture and language of Oc given the prestige and seniority of Provence was the first lyrical romance language from the 11th century, I will focus on the case of the language. This choice is justified in part by the presence of a very special piece of Provençal poetry: the Tenson reminiscent to deraxt-e asurig poem "The goat and the palm tree" written in Parthian language. And secondly there is a very rare copy of a translation of the Golestan Persian Provençal Saadi.

Résumé

Dans le contexte général actuel où l'on constate un renouveau des langues dites « minoritaires » dans la plupart des états du monde il m'a paru intéressant de tracer après un rapide historique, la situation desdites langues en France. De plus, étant enseignante à l'université d'Aix-Marseille, l'un des centres historiques et linguistiques de la culture des langues d'Oc et eu égard au prestige et à l'ancienneté du provençal qui fut la première langue romane lyrique à partir du 11e siècle, je privilégierai le cas de cette langue. Ce choix se justifie d'une part par la présence d'une pièce très particulière de la poésie provençale : la Tenson qui fait penser au poème deraxt-e asurig « Le bouc et le palmier » rédigé en langue parthe. Et d'autre part il existe un très rare exemplaire d'une traduction directe du persan en provençal de Golestan de Saadi.

Rezumat

În contextul actual, în cazul în care există o revigorare a limbilor numite "minoritate", în cele mai multe state ale lumii pare interesant de a urmări, după o istorie rapidă, poziția acestor limbi în Franța. Mai mult decât atât, fiind profesor la Universitatea din Aix-Marseille, unul dintre centrele istorice și lingvistice ale culturii și limbii Oc având în vedere prestigiul și vechimea

regiunii Provence, aceasta a fost prima limbă a romantismului liric din secolul al 11-lea, deci mă voi concentra asupra cazului acestei limbi. Această alegere este justificată parțial prin prezența unei poezii foarte importante pentru Provence: anume: Tenson, care amintește de poemul persan "Capra și arborele de palmier", scris în limba Parției. Există și o copie foarte rară de o traducere a textului lui Saadi, Golestan din persană în provensală.

Keywords: *Provencal, Persian, poetry*

Mots-clés: *provençal, persienne, poésie*

Cuvinte-cheie: *provensal, persană, poezia*

En avril 1999, il a été mis en place un observatoire linguistique émanant de la Délégation Générale à la Langue Française et aux langues de France; cette première étape a été suivie en mai 1999 par la signature de la Charte européenne des langues régionales et minoritaires. Tout récemment, une révision de la Constitution, article 75-1, précise que « les langues régionales appartiennent au patrimoine de la France » (23 juillet 2008).

Bien entendu cela ne doit pas faire oublier l'omniprésence du français sur le territoire jusqu'aux villages les plus reculés ni l'universalité de la langue française, particulièrement importante dans les institutions internationales. Sans parler du fait que le français est la langue officielle d'un grand nombre d'Etats, le rayonnement de la culture, de la littérature et de la civilisation française dépasse largement les strictes zones géographiques de la francophonie.

Terminologie

Il faut parler tout d'abord de la distinction terminologique entre trois termes à savoir, *langue, dialecte, patois*. D'après le célèbre dictionnaire *Litré* (1882) :

Langue : Parler d'une nation.

Dialecte : Parler d'une contrée, d'un pays étendu, ne différant des parlers voisins que par des changements peu considérables (...) et comportant une complète culture littéraire. Tant que, dans un pays, il ne se forme pas de centre et autour de ce centre, une langue commune qui soit la seule écrite et littéraire, les parlers différents suivant les différentes contrées se nomment dialectes. (...). Avant le XVIe siècle, il n'y avait point en France de parler prédominant ; il n'y avait que des dialectes (...). Après le XVIe siècle, il se forme une langue littéraire et écrite, les dialectes deviennent patois.

Patois : Parler provincial qui, étant jadis un dialecte, a cessé d'être littéralement cultivé et qui n'est plus un usage que pour la conversation parmi les gens de la province, et particulièrement parmi les paysans et les ouvriers.

Le Grand Larousse encyclopédique, le Petit Larousse, le Grand Robert, etc. donnent des définitions presque similaires.

Henriette Walter dans son dernier ouvrage, *Aventures et mésaventures des langues de France* (2008 : 25) précise à propos du bilinguisme ancien qui était jadis celui des Français : *il suffit de remonter au début du XXe siècle, juste avant la Première Guerre mondiale, pour découvrir un paysage linguistique bien différent du paysage actuel. A cette époque, tous les Français ou presque étaient bilingues, car chacun parlait, outre le français, ce que l'on appelle communément un patois.*

Langues de France

Je laisserai ici systématiquement de côté les langues d'outre-mer et celles issues de l'immigration dont la variété linguistique formerait à elle seule un sujet de réflexion.

Pour commencer par des langues non romanes il faut citer les régions où l'on utilise encore un parler germanique comme le lorrain, l'alsacien, le flamand et le breton, qui est une langue celtique. Le basque, quant à lui, a une place tout à fait à part par ses structures agglutinantes qui, selon certains spécialistes, le rapprochent des langues du Caucase.

En ce qui concerne le groupe roman, on connaît la filiation latine de ces langues qui progressivement se sont éloignées du latin, lequel finit par ne plus être compris que des lettrés et des clercs. Par exemple, au Concile de Tours de 813, l'église recommande que les homélies soient prononcées dans la langue rustique romane ou germanique. Nous avons là l'attestation la plus ancienne concernant l'apparition des premiers textes romans bien démarqués du latin. On peut aussi citer le Serment de Strasbourg (842) entre Charles Le Chauve et son frère Louis le Germanique que l'on peut considérer comme le plus ancien texte français : les soldats de Charles ne comprenant pas le latin, le traité fut traduit en langue romane populaire.

Le Serment de Louis le Germanique : (Lagarde & Michard, 1963 : VII, VIII)

Pro deo amur et pro Christian poble et nostro commun salvament, d'ist di in avan , in quant deus savir et podir me dunat, si salvarai eo cist meon fradre Karlo, et in adiudha, et in cadhuna cosa, scium om per dereit son frada salvar dift. In o quid il mi altresi fazet. Et ab Ludher nul plaid nunquam prindrai qui mean vol cist meon fradre Kare in damno sit.

Pour l'amour de Dieu et pour le salut commun du peuple chrétien et le nôtre, de ce jour en avant [dorénavant], autant que Dieu m'en donne savoir et pourvoir, je défendrai mon frère Charles, ici présent, et par aide et en chaque chose, comme on doit, par (le) droit (naturel), défendre son frère, à condition qu'il en fasse autant pour moi, et avec Lothaire je ne traiterai jamais aucun accord qui soit, par ma volonté, au préjudice de mon frère Charles, ici présent.

Aux alentours de l'An Mil, les langues romanes se répartissent sur le territoire de la France actuelle de part et d'autre de la Loire en langue d'oc au sud et langue d'oïl au nord. Ces appellations correspondent au terme de l'affirmation dans ces langues, *oui* se dit *oïl* en ancien français, *oc* en occitan, pour les distinguer comme le fera Dante ultérieurement des langues de *si* que sont les différents dialectes italiens, espagnols et portugais.

Eu égard à l'importance et à la précocité du passage à la langue littéraire qui furent ceux des langues d'oc, je me concentrerai sur un bref historique de ces langues appelées, selon les cas, des termes génériques *d'occitan* ou de *provençal*. Je laisserai de côté intentionnellement les langues d'oïl, aussi bien la langue d'Île-de-France qui deviendra le français, que les autres langues du nord, picard, normand, anglo-normand, etc.

L'histoire du provençal en effet, est intimement liée à celle du français et tout développement concernant la littérature française est obligé de passer par une connaissance *a minima* de l'histoire de la littérature provençale qui, dans le domaine poétique et lyrique, a inspiré fortement la production en langue française. On peut citer un seul exemple de forme provençale d'un mot français, le terme « amour » qui dans la langue du nord se disait anciennement « ameur ».

Histoire de la littérature provençale : les troubadours

Dès la fin du XIe siècle apparaissent des poètes qui s'expriment en langue provençale et dont la production est centrée sur l'Amour. Ce mouvement va se développer et s'amplifier au XIIe et au XIIIe siècle pour créer une production lyrique extrêmement riche qui inspirera une grande partie de la littérature européenne. Outre les poètes français, les écrivains catalans, castillans, portugais, italiens, allemands seront étroitement redevables de la culture littéraire provençale.

L'exemple le plus spectaculaire de cette influence provençale sur l'Europe littéraire est probablement celui du grand poète DANTE (Durante Alighieri, 1265-1321) qui au *Chant vingt sixième* (Dante : 528, 529) de son *Purgatoire* rend hommage au troubadour Arnaut DANIEL qu'il

appelle le meilleur artisan de sa langue maternelle. En son honneur, DANTE intègre plusieurs vers en provençal à son poème, par lesquels il imite le style d'Arnaut DANIEL. Au poète florentin qui lui demande qui il est, Arnaut répond :

*Tan m'abellis vostre cortes deman, qu'ieu no me pueſc ni voill avos cobrire.
Ieu sui Arnaut, que plor e vau cantan ; consiros vei la passada folor, et vei jaſen lo joi
qu'esper, denan.
Ara vos prec, per aquella valor que vo guida al som de l'escalina, sovenha vos a temps de
ma dolor !*

Tant me plaît votre demande courtoise, que je ne puis et ne veux vous cacher mon nom, je suis Arnaut qui pleure et vais chantant ; je contemple avec peine ma folie passée, et je regarde avec joie devant moi le jour auquel j'aspire. Je vous prie donc, par les mérites qui vous conduisent au faîte de cette montagne, de vous souvenir, au temps voulu, de ma douleur !

Parmi les très nombreux troubadours du Moyen-âge on peut citer Guillaume IX de Poitiers considéré comme le premier des troubadours, prince cultivé, ami des artistes, qui composa un recueil de chansons consacré à sa « belle dame » :

*Qual pro-y auretz, dompna conja,
Si vostr'amors mi deslonja
(...)
« Qu'y gagnerez-vous, belle dame,
Si de votre amour vous m'éloignez ? (Hoepffner, 1955 : 22)*

Autre poème du même :

*Farai chansoneta nueva,
Ans que vent ni gel ni plueva :
Ma dona m'assaya e-m prueva,
Quossi de qual guiza l'am ;
E ja per plag que m'en mueva
No-m solverade son liam.
(...)*

*Ferai chansonnette nouvelle
Avant qu'il vente, pleuve ou gèle
Ma dame m'éprouve, tente
De savoir combien je l'aime ;
Mais elle a beau chercher querelle,
Je ne renoncerai pas à son lien. (Lafont, 1997 : 28)*

Guillaume fut le grand-père d'Aliénor d'Aquitaine, qui transmit sa culture occitane à son fils le célèbre Richard Cœur de Lion qui écrivit lui-même des poèmes en langue provençale. Il n'est peut-être pas sans intérêt de rappeler qu'Aliénor d'Aquitaine épousa en deuxième noce (1152) le roi d'Angleterre, Henri II et importa par ce fait la culture occitane à la Cour normando angevine de Londres. Voici un poème du roi Richard qui, s'il ne parlait pas du tout l'anglais, taquinait parfaitement la muse en français et en occitan :

Rotrouenge de Richard sur sa captivité (Flori, 1999) :

*Ja nuls òm pres non dirà sa raseon
 Adrechament, si com òm dolens non ;
 Las per conòrt deu òm farie canson.
 Pro n'ai d'aimis, mas paure son li don,
 Anta lur es si, per ma rezenson,
 Soi çai dos ivèrs pres.*

*Or sapchon ben miei òm e miei baron,
 Anglés, norman, peitavin e gascon,
 Qu'ieu non ai ja si paure companhon
 Qu'ieu laissasse, per aver, en preison.
 Non o dic mia per nula retraison.
 Mas anquar soi ie [u] pres.*

*Car sai eu ben per ver certanament
 Qu'òm mort ni pres n'a amie ni parent ;
 E si'm laissan per aur ni per argent,
 Mal'es per mi, mas pieg m'es per ma gent,
 Qu'après ma mort n'auràn reprochament
 Si çai me laisson pres.*

*No 'm meravith s'ieu ai lo còr dolent,
 Que mos sénher met ma tèrra en turment ;
 No li membra del nòstre sagrament.*

Jamais captif ne tiendra franchement ses propos, si ce n'est en homme affligé ; mais pour se consoler il doit faire une chanson. J'ai beaucoup d'amis mais pauvres sont les dons. Honte à eux si pour obtenir ma rançon je suis ici deux hivers prisonnier.

Que sachent bien désormais mes vassaux et mes barons, anglais, normands, poitevins et gascons, que je n'ai pas un compagnon, si pauvre soit-il, que je laisserai en prison par manque d'argent. Je ne dis pas cela pour faire un quelconque reproche : mais je suis encore prisonnier !

Car je sais vraiment, en toute certitude, qu'un homme mort ou captif n'a ni amis ni parents : et s'ils m'abandonnent pour une question d'or et d'argent, malheur à moi, mais pire encore pour mes gens, car après ma mort ils en auront le reproche, s'ils me laissent ici prisonnier.

Je ne m'étonne point d'avoir le cœur dolent, car mon seigneur met ma terre en tumulte ; et il ne se souvient plus du serment que nous nous jurâmes. (Bec, 1979 : 228-229)

Cette double compétence linguistique, française et provençale, d'un homme comme Richard cœur de Lion et de bien d'autres montre la grande ouverture culturelle des représentants de la littérature occitane qui surent parfois s'intéresser à des civilisations lointaines et particulièrement orientales jusqu'à une époque immédiatement contemporaine. Cela se constate depuis la Tenson médiévale jusqu'au félibrige du XIXe siècle. J'en veux pour preuve le cas curieux de la traduction provençale au XIXe siècle les poèmes du grand poète iranien Sadi.

La Tenson et le *Golestan* entre Provence et Iran

L'une des pièces très particulière à la poésie provençale est la *Tenson* que pratiquèrent avec talent des troubadours du XIIIe siècle comme Guillaume de Mure et Guiraut Riquier. Tenson vient du provençal *Tenso*; de l'italien *tenzone*; du latin *tensionem*, action de *tendre*. Tenson était fort employée par l'ancienne langue au sens de querelle. C'est une pièce de poésie dans laquelle deux interlocuteurs défendaient leur opinion contradictoire sur diverses questions d'amour, de chevalerie,

de morale etc. Ces pièces de poésie avaient parfois aussi pour objet des plaintes langoureuses ou des reproches amers. Le dialogue des tensons était généralement partagé en couplets pairs suivis de deux envois, afin que chaque parti ait un avantage égal dans l'attaque et dans la réplique. Il arrivait souvent que les tensons soient soumises à l'arbitrage de grandes dames qui présidaient les cours d'amour, sorte de salon littéraire qui fleurirent dans la Provence médiévale.

Dans l'introduction de son *Anthologie de la poésie persane*, Z. Safa trace l'histoire de la poésie en Iran depuis l'Avesta jusqu'à nos jours. En ce qui concerne les langues rangées sous le nom de « moyen-iranien » comme le moyen-perse et le parthe, plusieurs fragments en vers et quelques poèmes complets ont été trouvés. D'après Safa, (1964 : 12) *le caractère poétique des textes en pehlavi est resté longtemps dissimulé par un système d'écriture compliqué qui les rend difficiles à lire et par l'ignorance des copistes, qui, méconnaissant le rythme, les avaient altérés*. Il continue : *Parmi les poèmes ainsi découverts, ceux qui présentent le plus d'intérêt littéraire sont un dialogue entre le bouc et le palmier et surtout le Mémorial de Zarir. Le premier atteste l'existence, dans la tradition iranienne, d'un genre qui rappelle les « Tenzones » provençales.*

Le *dialogue du Bouc et du Palmier*, texte anonyme, comprend 121 distiques, est rédigé en langue parthe et met en scène la pensée et la philosophie iraniennes sous forme de débat.

La conquête de l'Espagne par les Maures, puis les croisades, avaient mis en contact l'Occident avec les peuples asiatiques. Les œuvres littéraires et scientifiques orientales avaient peu à peu pénétré en Europe. On sait quelle influence a eue, au Moyen-âge, la civilisation arabo-musulmane sur celle de l'occident, tant par ses productions propres que par les chefs-d'œuvre de l'Antiquité grecque qu'elle lui a transmis. Cette influence s'exerçait dans le midi de la France et dans le cercle restreint des savants de profession.

Toutefois l'intérêt des élites semble surtout s'attacher à Sadi, le sage persan dont le chef d'œuvre, le *Golestan*, avait provoqué une telle admiration dans tout l'Orient que l'auteur y est devenu un personnage légendaire, auquel on a même attribué le don des miracles. Traduit en français pour la première fois en 1634, par André du Ryer, le *Golestan*, l'est en latin par Gentius, à Amsterdam, en 1651. *Le jardin des roses*, ce recueil d'anecdotes historique, de bons mots, de sentences, de conseils pour la conduite de la vie semble avoir été au XVIIIe siècle une œuvre de prédilection pour les intellectuels, imprégnés des voyages en Perse de Chardin et de leur adaptation philosophico-politique par Montesquieu.

J'ai eu la chance de découvrir un très rare exemplaire d'une traduction provençale de l'œuvre de Sadi par L. Piat. Dans l'introduction de cet ouvrage Ernest Hamelin écrit :

Tout ceux qui s'intéressent ou qui participent à la renaissance littéraire des idiomes du midi de la France ne peuvent qu'applaudir au curieux travail de M. Piat. Malgré les injustes préventions dont il a été l'objet, le Félibrige a conquis, grâce aux chefs-d'œuvre qui ont marqué ses débuts et tracé la voie à tant d'intelligences de tout ordre, une place aujourd'hui incontestée dans l'histoire poétique de notre siècle. (...) Il faut donc se féliciter de tout ce qui vient accroître le domaine de la littérature méridionale, et le nouveau champ d'étude qu'y annexe aujourd'hui M. Piat ne peut qu'être accepté avec une sympathique reconnaissance.

C'est en effet une curiosité littéraire pour le Félibrige que cette traduction directe, du persan en provençal, d'une œuvre qui a toujours été un régal de lettrés. Voici comment le préfacier présente la traduction de Sadi :

Vivre à quelques centaines de lieues de Montpellier, habiter en Turquie d'Asie, parler couramment le persan et cultiver le provençal, n'est pas le fait de tout le monde. C'est cependant le cas de M. Piat, gradué de l'Ecole des langues orientales et gérant du consulat de France à Bassorah, déjà nommé par le rapporteur du Concours philologique. Il nous a fait parvenir une traduction de « Gulistan », ou « jardin des roses », le poème persan de Sadi. Cet ouvrage, écrit en provençal et

naturellement destiné à se répandre en Provence, fera plaisir aux habitants de ce pays, qui ont toujours apprécié les proverbes et les sentences.

J'ai choisi un passage de la traduction provençale de Piat (1888 : 28) suivi de la traduction française de Defrémy (1858 : 65, 66)¹:

XIX.- Nouchirevan lou Juste

Uno fes que Nouchirevan lou Juste èro á la casso, dison, le roustiguèron uno part de so qu'aviè tua. La sau fautè. Mandèron un goujat en cerca au maines, e lou rei recoumandè de la paga, « perqué, diguè, fau ren faire d'ilegau ni esse l'encause de la perdo de l'amèu. Per tant pau, faguèron, avendrié-ti damaje ?

Lou premié cop que la tiranio se manifestè sus terro, respoundeguè, fuguè pau de causo ; piei un cadun l'apoundeguè e, fin finalo, es arrivado á noun plus.

*Se dóu jardin publi lou rei trai uno broco,
Si servitour prendran l'aubre desracina.
Dins uno mita d'iòu se sultan fai trauca,
Li soudard passaran milo aucèu á la broco !
Emai sie mort lou tiran maladi,
Sus, eu demoro escoumenje enfini. »*

Dix-neuvième historiette

On rapporte que dans un rendez-vous de chasse, on faisait rôtir une pièce de gibier pour Noûchirévân, le juste, et qu'il n'y avait point de sel. On envoie un esclave au village voisin afin qu'il en apportât. Noûchirévân dit : « Prends le sel en le payant, afin que cela ne devienne pas une coutume, et que le village ne soit pas dévasté. » On lui dit : « Quel dommage naîtrait de cette petite quantité de sel non payé ? » Il répondit : « Le fondement de la tyrannie dans l'univers a d'abord été peu considérable. Mais quiconque est survenu, l'a augmenté, de sorte qu'il est parvenu à ce point-ci.

*« Si le roi mange une pomme du jardin de ses sujets,
Ses esclaves arracheront l'arbre par la racine
Pour cinq œufs que le sultan se permettra de prendre injustement,
Ses soldats mettront mille poules à la broche.*

Troubadours et Croisades

On peut imaginer qu'une certaine influence orientale aurait pu se manifester dans la poésie provençale car plusieurs troubadours sont partis en Orient aux temps des croisades. Parmi les poètes occitans qui partirent en Orient à l'époque des croisades, il faut citer Raimbaud de Vaqueiras. Il commença sa carrière dans le Piémont à la cour des marquis de Montferrat et suivit ces derniers à Constantinople (1204), il mourut en Grèce en 1207. Bien avant Dante, il écrivit des poèmes en l'honneur d'une Béatrice, Dame de Montferrat. Son œuvre a largement inspiré celle de Pétrarque.

¹ آورده اند که نوشین روان عادل را در شکارگاهی صید کباب کردن و نمک نبود. غلامی به روستا رفت تا نمک آرد. نوشیروان گفت: نمک به قیمت بستان تا رسمی نشود و ده خراب نگردد. گفتند: ازین قدر چه خل آید؟ گفت بنیاد ظلم در جهان اول انگی بوده است هر که آمد برو مزیدی کرده تا بین غایت رسیده.

اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی
بر آوردن غلامان او درخت از بیخ
زند لشکر یانش هزار مرغ به سیخ
به پیچ بیضه که سلطان ستم روا دارد

Le grand essor de la poésie provençale, à la fois inspiratrice des troubères français comme Chrétien de Troyes et des Maîtres Chanteurs allemands fut gravement ralenti par la crise politico-religieuse du *catharisme*.

Provence et Catharisme

Ce mouvement dualiste originaire d'Iran tiré du *mazdéisme* puis du *manichéisme*, s'était répandu largement dès le VIIIe siècle en Arménie, dans l'Empire byzantin puis en Bulgarie, avant de se développer dans le sud-ouest de la France au XIIe siècle où il se greffa sur la civilisation cosmopolite occitane. Considéré comme une hérésie par l'église, il fut persécuté par les autorités ecclésiastiques et le roi de France, Louis VIII, en profita pour organiser une croisade et annexer une grosse partie du sud-ouest de la France. Cette croisade dite des Albigeois est rapportée par un long poème en provençal dont voici le début, (Gougaud, 1989 : 41) :

*Ben avet tug auzit coment la eretgia
Era tant fort monteia (cui Domni-Dieus maldia !)
Que trastot Albiges avia en sa bailia,
Carcasses, Lauragues tot la major partia,
De Beziers tro a Bordel, si co'l camis tenia,
A motz de lors crezens e de lor compahia ;
Si de plus o dices ja non mentria mia.
Can lo rics apostolis e la autra clercia
Viron multiplicar aicela gran folia
Plus fort que no soloit, e que creichen tot dia,
Tramezon prezicar cascus de sa bailia.
E l'ordes de cistel, que n'ac la senhoria,
I trames de sos homes tropa mota vegia ;
Si que l'avesques d'Osma ne tenc cort aramia,
E li autre legat, ab cels de Bulgaria,
Lai dins e Carcassona, on mota gent avia,
Que'l reis d'Arago y era ab sa gran baronia,
E qu'en ichit adonc cana c la cauza auzia
Que eretges estavn e aperceubut o avia ;
Et trames sos sagels a Roma en Lombardia.
No sai que m'en dices, si Dieus me benziga ;
No prezan lo prezie una poma porria;
Cinc ans, o no sai cant, o tengon d'aital guia.
No's volon convertir cela gent esbaya,
Qu'en son mant home mort, manta gent peria
E o seran encara, tro la guerra erfenia.*

*Vous avez tous eu vent de la gent hérétique.
Vous savez que ces fous (Dieu veuille les maudire)
tenaient en pogne l'Albigeois, la Carcassès
et la plus grande part des lauragaises.
De Béziers à Bordeaux, pas un chemin qui n'aile
à de ces mal croyants et pas un seul village
qui ne pue peu ou prou la mauvaise parole.
Quand le souverain pape et son Eglise virent
que cette peste d'âme empirait chaque jour,
Croissait, prenait vigueur, poussait Dieu hors des cœurs,
Mission fut confiée à l'ordre de Cîteaux*

de guérir le pays. Légats, prêcheurs et moines furent partout mandés où la foi n'était plus. Ainsi à Carcassone, un jour l'évêque d'Osme et ses frères légats provoquèrent les Bougres en un débats public. Le peuple vint en foule écouter la dispute. Pierre, roi d'Aragon, était aussi présent. A la fin il sut bien où était l'hérésie. Il l'écrivit tout net sur parchemin scellé qu'il fit porter à Rome. Je vous le dis : cinq ans durant, ces égarés Reniflant les sermons comme pommes pourries, Suivirent leur chemin fautif, obstinément. Cette engeance ahurie ne voulut rien entendre. Par sa faute la guerre fut, et maint charnier Nourrira les corbeaux avant qu'elle finisse.

La croisade des albigeois eut pour conséquence culturelle d'imposer une élite militaire et politique française à la société occitane. Ce fut le début de la décadence de la grande littérature provençale médiévale.

Langue française et langue provençale à partir du XVIe siècle

A partir du transfert du comté de Provence à la couronne de France, dans les années 1480, puis de l'Edit de Villers-Cotterêts, le 15 août 1539 qui fit du français la langue administrative officielle en pays d'oc, le provençal continua à reculer au profit du français devenu langue des élites dans la zone occitane. Nous pouvons renvoyer à ce passage de Rabelais où Pantagruel brutalise un étudiant limousin qui parle un charabia franco-latin incompréhensible, pour l'obliger à revenir à son patois naturel, le limousin (Rabelais, 1962 : 247) :

Lors le print à la gorge, luy disant :

" Tu escorche le latin ; par saint Jean, je te feray escorcher le renard^a, car je te escorcheray tout vif. "Lors commença le pauvre Lymosin à dire :

" Vée dicou, gentilastre ! Ho, saint Marsault, adjouda my ! Hau, hau, laissas à quau, au nom de Dious, et ne me touquas grou ! "¹

A quoy dist Pantagruel :

" A ceste heure parle tu naturellement. "

Et ainsi le laissa, car le pauvre Lymosin conchioit toutes ses chausses, qui estoient faictes à queheue de merluz^b, et non à plein fons ; dont dist Pantagruel :

" Sainct Alipentin², quelle civette ! Au diable soit le mascherabe^c, tant il put ! " Et le laissa. Mais ce luy fut un tel remord toute sa vie, et tant fut alteré qu'il disoit souvent que Pantagruel le tenoit à la gorge, et, après quelques années, mourut de la mort Roland³, ce faisant la vengeance divine et nous demonstrant ce que dit le philosophe⁴ et Aule Gelle : qu'il nous convient parler selon le langage usité, et, comme disoit Octavian Auguste, qu'il fault eviter les motz espaves^d en pareille diligence que les patrons des navires evitent les rochiers de mer.

a-Rendre gorge. b- queue de morue. c- mangeur de raves. d- abandonnés

1-Dialecte limousin : « Ah, te disais-je, gentilhomme ! Oh ! Saint Martial ! Aide-moi ! Oh ! oh ! Laissez-moi au nom de Dieu, et ne me touchez plus... »

2- Nom facétieux, tiré par Rabelais des Mystères.

3- C'est-à-dire : de soif. Une tradition populaire voulait que les preux fût mort de soif. Rabelais fait allusion à légende qui attribuait au démon Pantagruel le pouvoir d'altérer les gens.

4- Favorimus dans *Les Nuits Attiques d'Aulu-Gelle* (I, 10).

Non que le provençal ait disparu complètement comme langue littéraire, mais sa production écrite fut de plus en plus concurrencée par la littérature en français.

Le XIXe siècle : Mistral et Les Félibres

Il faut attendre le XIXe siècle pour que sous l'impulsion de la très forte personnalité de Frédéric Mistral (1830-1914) la langue provençale retrouve une réputation de langue littéraire. Une dimension épique se manifeste fortement dans *Mireille*, œuvre majeure de Mistral que Lamartine salue comme l' « Homère provençal » (préface de Lamartine à *Mireille*).

Voici le début du poème (chant premier, *le mas des Micocouliers*) et un extrait de la préface de Lamartine :

*Je chante une jeune fille de Provence.
Dans les amours de sa jeunesse,
à travers la Crau, vers la mer, dans les blés,
humble écolier du grand Homère,
je veux la suivre. Comme c'était
seulement une fille de la glèbe,
en dehors de la Crau il s'en est peu parlé.*

*Bien que son front ne brillât
que de jeunesse ; bien qu'elle n'eût
ni diadème d'or ni manteau de Damas,
je veux qu'en gloire elle soit élevée
comme une reine, et caressée
par notre langue méprisée,
car nous ne chantons que pour vous,
ô pâtres et habitants des mas.*

O poète de Maillane, tu es l'aloès de la Provence ! tu as grandi de trois coudées en un jour, tu as fleuri à vingt- cinq ans ; ton âme poétique parfume Avignon, Arles, Marseille, Toulon, Hyères et bientôt toute la France ; mais, plus heureux que l'arbre d'Hyères, le parfum de ton livre ne s'évaporera pas en mille ans. (Lamartine).

A partir de 1854, Mistral fait partie avec Roumanille, Aubanel, Mathieu, Tavan, Brunet et Giéra du mouvement du *Félibrige*. Ce groupe de sept poètes de langue provençale va œuvrer activement pour la renaissance de la langue d'oc. Mistral avait trouvé ce mot de *Félibre* dans une vieille expression occitane qui signifiait « docteur de la loi ». A partir de 1855, le *Félibrige* publia l'Almanach provençal qui était un organe visant la restauration de la langue et de la culture d'oc. Le mouvement se structura à partir de 1861 avec à sa tête un chef élu, le *capoulié*. D'autres mouvements se constituèrent à l'image du *Félibrige* un peu partout dans le sud de la France puis, à Paris, avec le groupe la *Cigale*, puis le *Félibrige* de Paris regroupant les amis de la langue d'oc. Le roman de *Mireille* eut un très grand succès, il donna même lieu à un opéra du compositeur Gounod en 1884.

La Provence après Mistral

La Provence retira du prestige de *Félibrige* une notoriété dont bénéficia entre autre l'écrivain Alphonse Daudet, auteur des *Lettres de mon moulin*, œuvre écrite en français. La Provence était à la mode dès la fin du XIXe et au XXe siècle. Des romanciers comme Jean Giono et Marcel Pagnol,

notamment contribuèrent au succès d'histoire ayant pour cadre la Provence; mais ces œuvres étaient écrites dans la seule langue ayant définitivement triomphé en littérature, le français.

Il faut aussi dire un mot sur les productions modernes en provençal d'une littérature populaire très appréciée jusqu'à nos jours, la *Pastorale*. A l'imitation des Mystères médiévaux, ce sont des pièces de théâtre prenant comme thème le récit de la nativité du Christ et dépeignant la vie rurale en Provence telle qu'elle existait au temps de Mistral avec une typologie sociale où l'on voit le meunier côtoyant le rémouleur, les bergers et l'inévitable « boumian ». La plus célèbre de ces *Pastorales* est *La Pastorale Maurel* dans laquelle les répliques savoureuses en provençal populaire font toujours rire le public marseillais qui assiste au spectacle dans le quartier de la Plaine au moment des fêtes de Noël.

Ainsi commence la pastorale, dont voici la traduction du provençal:

*Acte premier
Le réveil des Bergers
Premier Tableau*

*Le théâtre représente les montagnes de la Judée.
Trois bergers dorment auprès de leurs troupeaux.
Au lever du rideau, un chœur céleste se fait entendre.*

*Chant
Les Anges (chœur invisible)*

*Réveillez-vous bergers, tendez l'oreille
Ouvrez les yeux, tout le ciel est en feu !
Voyez du ciel la clarté sans pareille,
En cette nuit est né le fils de Dieu,
L'annonce est belle et bien beau le matin.
A notre appel, mettez-vous en chemin,
L'annonce est belle et bien beau le matin.
A notre appel, mettez-vous en chemin,
Réveillez-vous, entendez la nouvelle !*

En guise de conclusion

Pour faire un bilan rapide des relations entre le français et les langues dites minoritaires en France et particulièrement le provençal, les recherches récentes des spécialistes montrent que même après l'officialisation de la langue française en 1539, langues d'oïl et langues d'oc surent résister sur le plan littéraire à la suprématie du français. Le livre de Jean-François Courouau, *Les choix linguistiques minoritaires en France, 1490-1660*, le montre clairement. L'auteur démontre qu'à côté de la masse des écrits publiée en français ou en latin, il existe toute une littérature aussi bien dans les diverses formes de l'occitan que des dialectes d'oc sans oublier le basque et le breton. Ces œuvres poétiques pour l'essentiel posent la question du choix linguistique dans la France de l'ancien régime : alors que le français et le latin apparaissent comme des outils privilégiés de l'expression poétique, il est néanmoins des auteurs qui font le choix d'une langue régionale *a priori* dépourvue de prestige depuis le XVIe siècle. Ces créateurs nourris de traditions savantes sont soucieux d'intégrer dans leurs œuvres dialectales des éléments issus de la vie populaire. L'ensemble de cette littérature régionale donna des œuvres très originales comme celles du toulousain Pierre Godolin (1580-1649) ou du rouannais David Ferrand (1590-1660) et constitue un phénomène largement méconnu de l'histoire littéraire et culturelle de la France.

Pendant longtemps les langues régionales dans un pays centralisé et à tendance brutalement jacobine (on se souvient de l'inscription probablement apocryphe des écoles de Bretagne sous la IIIe République, « il est interdit de cracher et de parler breton ») ont été dévaluées par les élites intellectuelles : les premières chaires universitaires de langue et littérature provençales par exemple

s'ouvrirent en Allemagne bien avant qu'on en crée en France. Depuis les années soixante, avec le renouveau d'un certain régionalisme, la tendance est inversée et l'on assiste à une revalorisation des cultures régionales et de l'apprentissage des langues minoritaires : ouverture d'écoles où l'on enseigne le breton, chaire de provençal, etc. Ces langues qui avaient longtemps survécu en milieu rural et populaire deviennent l'apanage d'intellectuels, d'étudiants, voire de poètes.

La loi Deixonne de 1951 autorise pour la première fois l'enseignement des langues régionales dans le temps scolaire depuis l'école primaire jusqu'à l'université. Cette loi a été abrogée en 2000 et remplacée par des articles du Code de l'Education. On a créé par exemple un CAPES d'occitan-langue d'oc. Il existe aussi une Délégation à la langue française et aux langues de France dépendant du Ministère de la Culture. Désormais, officiellement les langues minoritaires ont retrouvé une place statutaire dans l'enseignement linguistique en France.

Bibliographie

- BEC, P., 1979, *Anthologie des troubadours*, Edition Bilingue, 10/18, Bibliothèque médiévale, Paris.
- COUROUAU, J. F., 2008, *Les choix linguistiques minoritaires en France, 1490-1660*, Droz, Genève.
- DEFREMERY, Ch., 1858, *Gulistan ou le parterre de roses*, par Sadi, Librairie de Frimin Didot Frère et Fils, Paris.
- DANTE, 1947, *La Divine Comédie, Enfer, Purgatoire, Paradis*, édition commentée de Masseron A., Albin Michel.
- GOUGAUD, H. (éd.), 1989, *La Chanson de la Croisade Albigeoise*, Les Belles Lettres, Paris.
- FLORI, J., 1999, *Richard Cœur de Lion, Le roi-chevalier*, Biographie Payot & Rivages, Paris.
- HOEPFFNER, E., 1955, *Les Troubadours, dans leur vie et dans leurs œuvres*, Colin, Paris.
- LAFONT, R., 1997, *Histoire et Anthologie de la littérature occitane*, vol. I, Les Presses du Languedoc, Montpellier.
- LAGARDE&MICHAUD, 1963, *Moyen-âge*, Bordas, Paris.
- MAUREL, A., 1978, *La Pastorale Maurel ou le mystère de la Naissance de Jésus-Christ*, Tacussel éditeur, Marseille.
- MISTRAL, F., 1921, *MIREIO*, « Mireille », Poème Provençal, nouvelle édition, Bibliothèque Charpentier, Paris.
- PIAT, L., 1888, *Istori Causido dóu GULISTAN de Sadi, Revira dóu persan*, Edition de Bibliophile, Imprimerie Centrale Du Midi, Montpellier.
- RABELAIS, F., 1962, *Œuvre complètes*, Tome I, Garnier, Paris.
- SAFA, Z., 1964, *Anthologie de la poésie persane (XIe-XXe siècle)*, traduits par G. Lazard, R. Lescot et H. Massé, Gallimard.
- WALTER, H., 2008, *Aventure et mésaventures des langues de France*, Editions du temps, Nantes.

DEFINING LANGUAGE. FROM CASSIRER TO LACAN

DÉFINIR LE LANGAGE. DE CASSIRER À LACAN

DEFININD LIMBAJUL. DE LA CASSIRER LA LACAN

Angelica CĂPRARU¹

The Technical University of Cluj-Napoca

E-mail: angelica.capraru@lang.utcluj.ro

Abstract

Noticing continuities and discontinuities between the various references made by Lacan and Cassirer regarding language, we have extracted within these pages a few sequences from the language definitions provided by the two scholars. Thus, we underline that, in spite of a perception based on different systems and having different goals, the two visions are joined by the purpose of establishing the role of the individual, of the myth, of the expressivity and sensitivity when producing language as a symbolic form, in the case of Cassirer and by the purpose of the individual being conditioned by the language, in the case of Lacan, respectively.

Rezumat

Constatând continuități și disconuinități între diversele referiri ale lui Lacan și ale lui Cassirer la limbaj, am detașat în aceste pagini secvențe din definirile pe care aceștia le consacră limbajului. Evidențiem în acest fel că, în ciuda unei percepții ancoreate în sisteme diferite și cu finalități diferite, cele două viziuni se întâlnesc în stabilirea poziției omului, a mitului, a expresivității și sensibilității în producerea limbajului ca formă simbolică, în cazul lui Cassirer, respectiv a condiționării individului de către limbaj, în cazul lui Lacan.

Résumé

En retrouvant des continuités et des discontinuités entre les références diverses de Lacan et de Cassirer concernant le langage, nous avons retenu dans ces pages quelques séquences utilisées par ceux-ci pour définir le langage. Nous mettrons ainsi en exergue le fait que, malgré une perception appartenant à des systèmes différents et ayant des finalités différentes, les deux visions se croisent lorsqu'il s'agit d'établir la position de l'homme, du mythe, de l'expressivité et de la sensibilité dans la production du langage en tant que forme symbolique, dans le cas de Cassirer, respectivement le conditionnement de l'individu par le langage, dans le cas de Lacan.

Keywords: Cassirer, Lacan, language, myth, sign, arbitrary

Mots-clés: Cassirer, Lacan, langage, mythe, signe, arbitraire

Cuvinte-cheie: Cassirer, Lacan, limbaj, mit, semn, arbitrar

---

¹ Senior Lecturer in the Department of Modern Languages and Communication of the Technical University of Cluj-Napoca, Romania. Teacher of Italian, Spanish and French for Specific Purposes and Romanian as a Foreign Language. PhD in Cross-Cultural Management.

Within our approach, we compare two ways of perceiving the language, the one suggested by the German philosopher Ernst Cassirer and the one belonging to the French psychoanalyst Jacques Marie Émile Lacan. Let us justify first of all why Cassirer and why Lacan?

Among the philosophers, Ernst Cassirer is recognized and appreciated, according to Steve G. Lofts² for instance, for the highest interest in studying the symbolism within the diversity of his manifestations. Although he seems to be forgotten nowadays, in spite of his important contribution, the interpreter of the *symbolic forms* when searching the unconscious and the successive cultural deposits in the unconscious, considers, according to Lofts, that *each cultural form represents a unique manner of interpreting the world, enjoying an equal status and autonomy within the coherent overall constituted by these* (Lofts, 1992:524).

We keep analyzing the stage of noticing the continuities and discontinuities between the two forms of thinking, which begin from the vision regarding the language and we must underline that, seen as a symbolic form, the language features a limit, not being capable, for Cassirer, to provide ultimate and unique explanations that the conceptual functions have or request³. The question answered by the analyst of the symbolic forms, in a manner similar to that of Lacan, concerns the relation between the classes of objects, the characteristics according to which we put the objects into these classes and, as a consequence, the role of language. It is essential for Cassirer to know if the properties according to which we distribute each object to a certain class needed for the knowledge *are given to us before the language is formed, if the language is or not the one providing them to us respectively* (Cassirer, 1972:248).

From a completely different perspective, the work of the French psychoanalyst Lacan (1953) highlights a break as compared to the classic preoccupations that were centered on culture or language. His work, applicable in very different fields, from the social sciences, literary theory, cultural studies, is used as an essential theoretical support within the management as well. Therefore, the connection between the French psychoanalyst and the organizational culture, his being integrated in the range of approaches is natural and legitimate, in line with the variety of perspectives. On the contrary, Ernst Cassirer brings forward the systematic, cultural vision, which is a priority as compared to a historical point of view, although, agreeing with Emilio Brito, in Cassirer's model we don't find a presentation of a history, traditionally speaking, finding instead a recovering theoretical initiative, based on a material regarding the society's becoming, understood as history, can be provided for distinguishing the stages which, according to Cassirer, *have marked the emancipation of the modern thinking from any form of substantialism*⁴.

The structural anthropology of Lévi-Strauss and the linguistics of F. de Saussure represent the starting point for J. Lacan's vision. The consistent reading of Kant's work is Cassirer's work foundation. According to Lacan, there is a structure identity between the unconscious and the language, seen as a network of signifiants that multiply and structure diachronically.

For Cassirer, the issue of the language origin and its essence is comparable to that of the *essence and origin of a being* (Cassirer, 1972:61). When relating to the others, according to Lacan, the psychic gets further from its own nature due to certain interiorized signifiants, which make its own truth identify with the utterance, mediated by the passing through anterior signifiants. Cassirer had established that the sensation's material upon which the psychic is exercised is in no way a given fact and prior to any information, that the sense domain respectively cannot be distinguished from the one of the sensitivity because even the most abstract productions of the language prove

---

² Steve G. Lofts, « Une nouvelle approche de la philosophie d'Ernst Cassirer », In: *Revue Philosophique de Louvain*. Quatrième série, tome 90, n°88, 1992. pp. 523-538. Consulted at http://www.persee.fr/doc/phlou_0035-3841_1992_num_90_88_6760. Accessed on [May 25, 2016].

³ Ernst Cassirer, *La Philosophie des formes symboliques. I. Le langage*, traduit de l'allemand par Ole Hansen-Love et Jean Lacoste, Les Editions de Minuit, 1972, p. 247-248.

⁴ Brito Emilio. *Ernst Cassirer, Le problème de la connaissance dans la philosophie et la science des Temps modernes, I. De Nicolas de Cues à Bayle*. Traduit de l'allemand par René Fréreux. Préface par Massimo Ferrari (traduite de l'italien par Thomas Loisel). 2004. In: *Revue théologique de Louvain*, 38e année, fasc. 3, 2007. pp. 416-417; http://www.persee.fr/doc/thlou_0080-2654_2007_num_38_3_3603_t1_0416_0000_2. Accessed on [March 17, 2016]

another connection to a primary intuitive support(Cassirer, 1972:151). Dedicating a chapter to the moment of evolution that connects the linguistic expression and the sensitivity, Cassirer accepts though that there is, at a certain moment, a separation between the intuitive sensitive roof, the form under which language presents itself at the beginning and the universal look of the meaning (Cassirer, 1972:149). This separation has made possible the separation from the myth, but after a strong rooting of the sensitive forms in the self-consciousness of the talking being.

While elaborating his theory found in *Deux Aspects du langage et deux types d'aphasie* (1956) Lacan reinterprets Freud, by means of R. Jakobson's linguistics. Just like Saussure⁵ and Jakobson, Lacan considers that the linguistic sign has an arbitrary character, that between the significant and signification respectively, between the acoustic image and content there are no factors motivated by the association. Saussure sees language as a unified and autonomous sign system, the continuous interaction of which ensures the values and the functions of the components. The linguist represents graphically the linguistic sign as a relationship between significance (s) and significant (S), a representation that Lacan reverses, for him, the significant preceding the significance.

While Lacan was discussing again structuralist theses, Cassirer had already produced a change of vision, passing from the minimal sign level, noticeable in the architecture of the word within the sentence unit and considering there is an indissoluble connection between the spiritual means with which the language builds the universe and the forces that incorporate universality⁶:

« Il est à prévoir que dans le langage aussi la même corrélation indissoluble entre les moyens spirituels avec lesquels il construit son univers va se vérifier, et que là aussi chacun de ses thèmes particuliers va déjà inclure l'universalité et le tout spécifique de sa forme. Et on en trouve en effet la confirmation dans le fait que ce n'est pas le simple mot, mais seulement la phrase qui constitue l'élément véritable et originaire de la formation de la langue. »

Quoting Humbold, Cassirer claims that the origin of language does not lie in the initiatives that begin with the creation of signs for the designation of the objects for their subsequent classification, meaning that the discourse is not an accumulation of words that pre-existed before this process⁷:

« L'histoire des langues aboutit aux mêmes conclusions; elle semble toujours montrer que le mot singulier ne s'est que très lentement, faisant d'ailleurs quasiment défaut aux premières primitives élaborations linguistiques. »

The individual, from Lacan's point of view, is conditioned by the language as pre-determined linguistic and cultural structure, the unconscious being subordinated to these external structures. Within this vision, there is a permanent encounter, an inter-conditioning between philosophy, psychoanalysis and structural linguistics. Language becomes an enigma that Lacan defines by means of a known formula: „*l'inconscient humain est structuré comme un langage*” (Radzinski, 1985:123), while Cassirer states that *nihil est in intellectu quod ante fuerit in sensu* (Cassirer, 1972:54). Within the communication process, language does not manage to solve the enigma. Metaphorically, for Lacan, language is a mirror on which the unconscious is structured. With the help of symbols, the language conveys messages to the human psychic, the latter occupying a secondary place as compared to the pre-existing linguistic code. Lacan⁸ stated:

⁵ For a more detailed presentation of the issue, see A. Radzinski : « Lacan/Saussure : les contours théoriques d'une rencontre. » in: *Langages*, 19e année, n°77, 1985. *Le sujet entre langue et parole(s)* pp. 117-124. http://www.persee.fr/doc/lge_0458-726x_1985_num_19_77_1509

⁶ Cassirer, *quoted work*, p.275 for the quotes, as well.

⁷ Cassirer, *quoted work*, p. 276, for the quotes as well.

⁸ "The individual is born to live, he/she deals first of all with language; the language is almost like a given fact to him/her. The individual being in a relationship with the language right before he/she is born, doesn't he/she have o marital status, we wonder? Yes, the child who ist o be born is gathered within the nets of the hammock that adopts him/her, but keeping him/her prisoner at the same time, as well" (our translation) in J.Lacan., *Discours du Congrès de Rome et réponse aux interventions*, 1953. Consulted :

« *L'homme qui naît à l'existence a d'abord affaire au langage; c'est une donnée. Il y est même pris dès avant sa naissance, n'a-t-il pas un état civil? Oui, l'enfant à naître est déjà, de bout en bout, cerné dans ce hamac de langage qui le reçoit et en même temps l'emprisonne.* »

Therefore, starting as soon as the individual is born, from Lacan's point of view, he/she is the prisoner of the linguistic and cultural structures, which will mark his/her entire existence. In other words, the individual finds himself/herself immersed in this structure (language, culture of belonging), the unconscious being subordinated to this structure. In Lacan's opinion, the structures, the symbols precede the individuals' existence, human nature being thus influenced, if not even determined, by culture, by the laws and evolution of the culture „*to the intimacy of the human body*” (Lacan, 1965:860). These symbolic-cultural structures act like a filter built out of the social and family bonds, even cultural bonds that precede the arrival of the individual.

For Cassirer, language is an *organism, a whole that precedes the parts, a complex expressive overall that only splits progressively in elements and subunits relatively independent*, it being *an already established unit* as compared to a *symbolic function of consciousness*⁹ to which Cassirer grants the role given by Lacan to culture. The philosopher of the symbolic forms considers that the particular relationship that the individual maintains with culture is conditioned by the creation circumstance and by the use circumstance of the various groups of symbolic sign systems. The culture, as a sensitive form, is not taken into consideration from the point of view of the human being's pre-existence and encompassing, but as a manifestation of the spirit about which we know that works by means of sensitive forms specific to the humans. The human being, from the sensitivity point of view, acts in relation to the culture in a particular way. The intellectual and cultural life of an individual involves *a sort of mental adaptation to the immediate contact environment*, but, as Cassirer asserts, *while the culture is progressing, we discover immediately an opposite trend of the human nature consisting not of a refusal of contemporarization with culture, but of an internal apprehension of life, accompanying and completing the external apprehension*¹⁰.

Therefore, meeting due to their initiatives of defining language, Cassirer and Lacan argument their options by referring to the myth, but also to the imaginary, to the sensitivity, but also to the unconscious, to the word, but also to the superior discursive unit. Thus, language becomes, for them both, a form of sensitivity or a structure of the unconscious where the sensitive human being functions within the limits of imagination or reality.

Bibliography

- BRITO, Emilio, *Ernst Cassirer, Le problème de la connaissance dans la philosophie et la science des Temps modernes, I. De Nicolas de Cues à Bayle*. Traduit de l'allemand par René Fréreux. Préface par Massimo Ferrari (traduite de l'italien par Thomas Loisel). 2004. In: Revue théologique de Louvain, 38e année, fasc. 3, 2007. pp. 416-417; http://www.persee.fr/doc/thlou_0080-2654_2007_num_38_3_3603_t1_0416_0000_2.
- CASSIRER, Ernst, *La Philosophie des formes symboliques. I. Le langage*, traduit de l'allemand par Ole Hansen-Love et Jean Lacoste, Les Editions de Minuit, 1972.
- CASSIRER, Ernst, *Essai sur l'homme*, traduit de l'anglais par Norbert Massa, Les Editions de Minuit, Paris, 1975.
- LACAN., J., *Discours du Congrès de Rome et réponse aux interventions*, 1953, <<http://www.ecole-lacanienne.net/pastoutlacan50.php>>

<http://www.ecole-lacanienne.net/pictures/mynews/9917835CB831A5EB84B0E347B2992D86/1953-09-26a.pdf>. Accessed on [March 3, 2013].

⁹ Cassirer, *quoted work*, pp. 276 and 54.

¹⁰ Cassirer, *Essai sur l'homme*, traduit de l'anglais par Norbert Massa, Les Editions de Minuit, Paris, 1975, p. 15.

- LACAN, J., “La scienza e la verità”. In *Scritti*, vol. II. 1965, (edited by G.B. Contri, 1974, p. 860). Torino: Einaudi., p. 860. Available at <http://www.ecole-lacanienne.net/pastoutlacan50.php>
- LOFTS, Steve G., « Une nouvelle approche de la philosophie d'Ernst Cassirer », In: *Revue Philosophique de Louvain*. Quatrième série, tome 90, n°88, 1992. pp. 523-538.
- RADZINSKI, A., « Lacan/Saussure : les contours théoriques d'une rencontre », dans: *Langages*, 19e année, n°77, 1985. *Le sujet entre langue et parole(s)*, pp. 117-124.
- Consulted at: http://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_1985_num_19_77_1509. [May 20, 2016].

VERNE'S INFLUENCE IN ATLANTIDE (1901) BY YAMBO

L'INFLUENCE DE VERNE DANS ATLANTIDE (1901) DE YAMBO

INFLUENȚA LUI VERNE ÎN ATLANTIDE (1901) DE YAMBO

Michela TOPPANO

Aix-Marseille Université

Centre Aixois d'Etudes Romanes

29, avenue Robert Schuman

Aix-en-Provence, 13621 Cedex 1

E-mail: michela.toppano@univ-amu.fr

Abstract

This article examines the intertextual connexions between Yambo's Atlantide (1901) and Verne's novels Voyage au centre de la terre (1864) and Vingt mille lieues sous les mers (1869). It aims to point out not only Verne's presence in Yambo's novel, but also the way in which the Italian author appropriates motifs borrowed from the French model. This personal appropriation shows how very different the ideology and the pedagogical project underlying the two novelists' writing are. Thus, even if youth and mass literature is usually strictly codified and relies on the pleasure the reader gets from recognizing recurring stereotypes, we will show how Yambo innovated due to his personal project or the different historical and cultural context.

Résumé

Cet article est consacré à l'étude de l'intertextualité reliant Atlantide (1901), de Yambo, aux romans verniens Voyage au centre de la terre (1864) et Vingt mille lieues sous les mers (1869). Il s'applique à relever non seulement les occurrences verniennes chez Yambo, mais également la manière dont l'auteur italien s'est emparé de motifs empruntés à son modèle. Cette appropriation personnelle révèle une différence significative de l'idéologie et du projet pédagogique sous-jacents à l'écriture des deux romanciers. L'analyse permet ainsi de souligner la marge de créativité dont l'auteur toscan a fait preuve, en raison de ses préoccupations propres ou du contexte culturel et historique différent, dans le cadre d'un type d'écriture (la littérature populaire et de jeunesse) normalement soumise à de contraintes lourdes et fondée sur le plaisir qui découle de la reconnaissance de stéréotypes récurrents.

Rezumat

Acest articol examinează conexiunile intertextuale între Atlantida lui Yambo (1901) și romanele lui Verne Călătorie spre centrul pământului (1864) și Douăzeci de mii de leghe sub mări (1869). Înțește să arate nu doar prezența lui Verne în romanul lui Yambo, dar de asemenea felul în care autorul italian potrivește motivele împrumutate din modelul francez. Această potrivire personală arată modul concret în care sunt diferențiate ideologia și proiectul pedagogic care sunt prezente în scrierile celor doi romancieri. Cu toate că, literatura tânără și în masa este de obicei codificată și se bazează pe plăcerea pe care scriitorul o experimentează recunoscând stereotipuri, vom arăta cum Yambo a adus o inovație prin proiectul lui personal sau diferențial contextul istoric și cultural.

Keywords: *Yambo, Verne, literature, novelists*

Mot-clés: *Yambo, Verne, littérature, novelists*

Cuvinte-cheie: *Yambo, Verne, literatură, romancieri*

Yambo (Enrico Novelli) – Jule Vernes – Littérature de jeunesse – Intertextualité – Pédagogie

Cet article est consacré à l'étude de l'influence vernienne chez l'auteur toscan Enrico Novelli (1874-1947), dont le pseudonyme est Yambo. Auteur d'ouvrages pour l'enfance et la jeunesse, très connu entre la fin du XIXe et le début du XXe siècle, Yambo a écrit également des romans pour adultes. Il a également été marionnettiste, dessinateur, réalisateur, acteur et producteur de films¹.

Cet article prolonge et approfondit les réflexions d'Elvio Guagnini, qui a abordé les influences verniennes chez Yambo dans un article plus général consacré à la présence de Verne dans la culture italienne. Cette approche englobante ne lui a pas permis d'analyser précisément les rapports entre les deux auteurs au-delà de l'établissement d'un parallèle de nature textuelle impliquant *La rivincita di Lissa* (1909) et *Due anni in velocipede* (1898), de Yambo, d'une part, *Robur le Conquérant* (1886), *Vingt mille lieues sous les mers* (1869) et *Le tour du monde en quatre-vingts jours* (1872), de Verne, d'autre part (GUAGNINI, 1990, 237-255). Nous nous consacrerons ici à l'étude de l'intertextualité reliant *Atlantide* (1901)², de Yambo, aux romans verniens *Voyage au centre de la terre* (1864) et *Vingt mille lieues sous les mers*³. Nous nous attelons non seulement à relever les occurrences verniennes chez Yambo, mais également la manière dont l'auteur toscan s'est emparé des motifs empruntés à son modèle. L'analyse de cette appropriation nous permettra d'apprécier la différence de l'idéologie et du projet pédagogique sous-jacents à l'écriture des deux romanciers.

Atlantide est centré sur la quête et la découverte des restes d'une ancienne civilisation, peut être considéré à juste titre comme un roman de science-fiction archaïque. D'une part, l'hypothèse de l'existence de l'Atlantide n'avait pas été complètement reléguée dans le domaine du mythe à l'époque de l'écriture du roman⁴. D'autre part, le narrateur se plaît à mettre en scène une technologie avancée pour l'époque : un sous-marin extrêmement sophistiqué, équipé d'outils extrêmement perfectionnés.

Le protagoniste du roman est le géographe espagnol don José Oliveira. Ce dernier, lors d'une expédition scientifique, a sorti des eaux de l'océan une momie qu'il attribue aux Atlantes et qu'il perd ensuite dans le naufrage de son navire. Il construit un sous-marin futuriste pour partir à la recherche de l'Atlantide. Un géographe français, Valeriano Flammarion, l'accuse de charlatanisme, car il est convaincu que la momie n'existe pas ou, au mieux, n'est pas une preuve fiable de l'ancienne civilisation. Pour lui montrer qu'il se trompe, Oliveira le défie et l'invite à le suivre à bord de son sous-marin avec, entre autres, le capitaine don Luiz, le marin don Pablo et El Negro,

¹ Rares sont les études consacrées à cet auteur. C'est surtout son activité de dessinateur qui a retenu l'attention des chercheurs. Cf. FAETI, 1972, pp. 173-175 ; FAETI, 1987 ; DELL'AQUILA, 1996 ; TOPPANO, 2015a. Bien moins nombreux sont les études consacrées à Yambo écrivain. Sa production narrative est abordée de façon succincte dans les histoires de la littérature pour la jeunesse italienne. Cf., par exemple, OLINDO, 1925, 202-205 ; RENDA, OPERTI, 1959, 386 ; FANCIULLI, MONACI, 1973, 224 et ss ; BOERO, DE LUCA, 1995, 93-96 ; COLIN, 2005, 247-248. Pour des études plus détaillées sur l'écriture, voir RUSPANTINI, 1970 ; TOPPANO, 2010, 2011, 2015b.

² La première édition est publiée en 1901, chez la maison romaine Calzone-Villa, qui deviendra Scotti par la suite. Nous ferons référence à l'édition Scotti, 1912. Elle ne présente pas de différences par rapport à la première édition. Toutes les traductions du texte italien ont été effectuées par nos soins.

³ Nous utiliserons comme éditions les suivantes : Jules Verne, *Voyage au centre de la terre*, Flammarion, Paris, 1977 (*Voyages dans l'article*) ; *Vingt mille lieues sous les mers*, Gallimard, Paris, 2005 (*Vingt milles dans l'article*).

⁴ Comme en témoigne un article publié en 1904, dans la *Domenica del Corriere*, qui prend très au sérieux les hypothèses sur la localisation de l'Atlantide formulées par deux géologues et explorateurs, Herr et Muray.

un marin mystérieux. Au cours du roman, l'équipage réussit non seulement à découvrir les ruines de l'Atlantide sous-marine, mais connaîtra également l'existence d'une Atlantide sous-terrasse. Néanmoins, ces découvertes resteront inconnues par le reste du monde : El Negro, qui se révèle le dernier des Atlantes, ne veut pas que le secret de l'Atlantide soit dévoilé et tente de faire couler le submersible. Oliveira, don Pablo, don Luiz et Flammarion parviennent à se sauver à l'aide d'un canot, mais le sous-marin et le dernier des Atlantes sombrent dans l'Océan et disparaissent pour toujours.

Dans ce roman, les influences verniennes sont évidentes et les reprises parfois littérales. Cependant, Yambo, en s'appropriant le modèle, ne se limite pas à la reproduction à l'identique, puisque non seulement il procède à des modifications formelles qu'il convient d'identifier, mais il introduit des différences très marquées du point de vue idéologique.

Yambo emprunte de nombreux motifs narratifs et scientifiques verniens, parfois de manière mécanique. Ainsi, les expédients de la corde redoublée pour descendre dans une crevasse et atteindre les entrailles de la terre, les épisodes de la luttes des personnages contre les poulpes, la thématique scientifique de la chaleur centrale terrestre ou de la parution et disparition des îles volcaniques, les motifs narratifs de la vision des fonds sous-marin à travers les vitres du sous-marin, la contemplation de paysages exotiques ou sauvages depuis une hauteur avant le début de l'expédition sont repris tels quels par Yambo comme des marqueurs de genre sans beaucoup de variations. En revanche, d'autres éléments sont soumis à des manipulations qui en modifient profondément le sens et la fonction, révélant ainsi une posture pédagogique, esthétique et idéologique très différente.

Tout d'abord, Yambo récuse le modèle pédagogique vernien, fondé sur la démarche réflexive, en mettant l'accent sur des éléments qui font appel à l'émotion et à l'émerveillement. Même à une lecture superficielle, le roman de Yambo paraît moins lesté des longues nomenclatures et des nombreuses leçons didactiques que nous rencontrons chez Verne. Il laisse plus de place au récit des aventures et aux images stupéfiantes.

Cette différence est bien perceptible dans la manière dont les deux auteurs ont mis en scène le mythe de l'Atlantide. Dans *Vingt mille*, Verne se limite à peindre, avec sobriété, les vestiges de l'Atlantide sous-marine pendant trois pages. Yambo crée une Atlantide originale, à la fois sous-marine et souterraine. Ce faisant, il aborde, en même temps, l'univers aquatique et l'univers souterrain que Verne avait traités dans deux romans différents (*Vingt mille* et *Voyage*) et soumet ce thème à une opération d'amplification qui contribue à l'effet d'étonnement qui est central dans la poétique de Yambo.

L'auteur toscan sélectionne, à l'intérieur du mythe platonicien, les moments de l'histoire de l'Atlantide et les caractéristiques civilisationnelles les plus aptes à frapper l'imagination du lecteur et à l'émouvoir. D'une part, il braque son objectif exclusivement sur les derniers instants de la civilisation et sur la description de la catastrophe, provoquée par les eaux, le feu et les cataclysmes qui ont gommée le continent de la face de la terre. D'autre part, il reprend les aspects les plus spectaculaires et stupéfiants attribués à l'ancienne civilisation, comme le gigantisme des monuments ou l'exceptionnalité des habitants, certains d'entre eux étant pourvus de capacités extrasensorielles. Dans toutes ces représentations, la description prévaut de loin sur la narration, qui est réduite au minimum : les descriptions des décors et des moments de la catastrophe restent les points d'orgue de la mise en scène du mythe. Cette représentation de l'Atlantide est donc destinée à subjuger le lecteur par des images spectaculaires, merveilleuses, émouvantes, qui prennent vie sous la plume d'un auteur-magicien⁵.

Verne aborde le mythe en l'espace de trois pages, où il décrit de manière succincte les restes architecturaux au fond de l'océan et rappelle la tradition littéraire et historiographique qui a traité de l'Atlantide. Cette évocation ne vise pas à susciter exclusivement l'étonnement et l'émerveillement pour une civilisation démesurée et disparue. La vision des ruines de l'Atlantide suscite, chez le

⁵ Pour une analyse plus détaillée de la réécriture du mythe de l'Atlantide, cf. TOPPANO, 2013.

capitaine Nemo, la nostalgie pour une époque probablement meilleure. Le mythe se pare ainsi d'une valeur normative⁶ :

Pendant que je rêvais ainsi, tandis que je cherchais à fixer dans mon souvenir tous les détails de ce paysage grandiose, le capitaine Nemo, accoudé sur une stèle moussue, demeurait immobile et comme pétrifié dans une muette extase. Songeait-il à ces générations disparues et leur demandait-il le secret de la destinée humaine ? Était-ce à cette place que cet homme étrange venait se retremper dans les souvenirs de l'histoire, et revivre de cette vie antique, lui qui ne voulait pas de la vie moderne ? (VERNE, 2005, 458-459)

Cette même vision offre à Aronnax un prétexte pour informer le lecteur que l'activité tellurique est toujours présente dans cette partie de l'Océan et pourrait occasionner d'autres phénomènes sismiques. Dans ces deux cas, le spectacle des restes monumentaux est avant tout une invitation à la réflexion ou une occasion de plus pour enrichir le bagage de connaissances du jeune lecteur. Pour Yambo, c'est avant tout une invitation au rêve.

L'imagination du jeune lecteur doit donc être frappée par l'émotion qui découle du récit plus que sollicitée par sa précision ou par une réflexion plus générale. De même, Yambo récupère le motif des épaves gisant au fond des mers. Chez Verne, nous en trouvons deux occurrences : une fois dans l'Océan Atlantique et une autre fois au fond de la Méditerranée. Cette deuxième occurrence est plus détaillée car, comme l'explique le narrateur, la Méditerranée est certes plus petite, mais aussi plus changeantes et capricieuse que l'Océan : d'où le grand nombre de naufrages (VERNE, 2005, 425). Cependant, Yambo paraît frappé par la première description d'épaves, qui, bien que plus courte, est plus chargée émotionnellement, car elle inclut l'image déchirante d'une maman avec son enfant. On peut néanmoins y remarquer des différences significatives. Chez Verne :

Triste spectacle que celui de cette carcasse perdue sous les flots, mais plus triste encore la vue de son pont où quelques cadavres, amarrés par des cordes, gisaient encore ! J'en comptai quatre – quatre hommes, dont l'un se tenait debout, au gouvernail – puis une femme, à demi sortie par la claire-voie de la dunette, et tenant un enfant dans ses bras. Cette femme était jeune. Je pus reconnaître, vivement éclairés par les feux du Nautilus, ses traits que l'eau n'avait pas encore décomposés. Dans un suprême effort, elle avait élevé au-dessus de sa tête son enfant, pauvre petit être dont les bras enlaçaient le cou de sa mère ! L'attitude des quatre marins me parut effrayante, tordus qu'ils étaient dans des mouvements convulsifs, et faisant un dernier effort pour s'arracher des cordes qui les liaient au navire. Seul, plus calme, la face nette et grave, ses cheveux grisonnants collés à son front, la main crispée à la roue du gouvernail, le timonier semblait encore conduire son trois-mâts naufragé à travers les profondeurs de l'océan (VERNE, 2005, 240).

Et voici Yambo :

Au milieu des débris, sur le pont, au milieu des arbres, on voyait des cadavres dans des attitudes horriblantes [...] Don Luiz vit une pauvre femme qui élevait son enfant avec ses bras comme pour invoquer pour lui la miséricorde divine. Il vit un homme désespéré qui, agrippé à un autre, semblait encore se débattre dans les spasmes de l'agonie.

Et puis, il vit un autre malheureux ceint d'une bouée de sauvetage. Il avait plongé lui aussi dans les abysses parce que ses compagnons d'infortune, inexorables jusqu'à l'égoïsme, pris d'une rage féroce à l'idée de la mort, s'étaient accrochés à ses jambes et l'avaient traîné en bas, dans le tombeau commun. Oh !... le visage de cet homme : ... Un visage enflé, verdâtre, avec deux orbites vides, noires, profondes, qui semblaient lancer encore des regards désespérés (YAMBO, 1912, 111).

Yambo a donc retenu l'élément plus émouvant, la mère avec son enfant. Par rapport au modèle vernien, il y introduit une nuance religieuse : si la mère, chez Verne, essaie de soulever

---

⁶ Nous entendons par là le type d'usage que la plupart des auteurs ont fait du mythe de l'Atlantide lorsqu'ils ont eu recours à cette civilisation fabuleuse comme modèle ou contre-modèle d'un idéal de société. Pour rester dans le domaine italien, c'est le cas de la réécriture du mythe d'Ugo Foscolo, dans *Le Grazie*, ou de Mario Rapisardi, dans son poème *Atlantide*.

l'enfant au-dessus de sa tête pour le sauver par ses propres forces, chez Yambo, la mère semble se confier à une grâce surnaturelle : Yambo y suggère que seulement un miracle divin pourrait sauver l'enfant de cette situation désespérée. Cette allusion à la culture et à l'iconographie religieuse, bien que dépourvu ici de tout visée évangélisatrice, résonne chez le jeune public italien et rend la scène encore plus dramatique. En outre, Verne oppose aux attitudes désordonnées des quatre marins, l'attitude posée du timonier, expression de la possibilité du contrôle et de la retenue du pilote, le responsable du navire, même dans ces conjonctures dramatiques. Chez Yambo, en revanche, le naufrage ne laisse pas de place au sang-froid : les cadavres présentent des attitudes qui révèlent non seulement la panique, mais encore le déchaînement des pires instincts de survie qui entraînent réciproquement les individus à la mort. Nous pouvons déceler dans ce détails une conception anthropologique plus large, fondé sur l'idée que le danger de la survie fait resurgir les pires instincts chez les humains et les opposent les uns aux autres provoquant des pertes irrationnelles encore plus grandes que ces instincts n'avaient pas pris le dessus. Il se peut que cette conception dérive de l'assimilation, un peu hâtive, de la *vulgata* darwinienne concernant le *struggle for life*⁷. Cet élément n'apparaît pas du tout dans la description de Verne.

Par ailleurs, Yambo emploie des motifs narratifs identiques à ceux qu'utilise Verne pour mettre en scène un échange pédagogique. Ainsi, il reproduit le schéma des couples verniens maître/disciple constitués par Nemo/Aronnax, Aronnax/Conseil, Aronnax/Ned Land (*Vingt mille*) et par Lindebrok/Alex (*Voyage*) dans les couples Oliveira/Flammarion, Oliveira/don Luiz, Oliveira/don Pablo. Cependant, les interactions des deux parties ne sont pas de la même nature dans les romans du Français et dans l'œuvre de Yambo et révèlent des différences idéologiques évidentes dans le type de rapport à la connaissance et à la pédagogie qu'ils proposent.

Tout d'abord, Verne instaure des rapports très nuancés et diversifiés entre les personnages. Le couple Lindebrok/Alex est fondé sur la relation la plus proche du rapport maître/élève classique, sans renversement de rôle, dans la mesure où Lindebrok apparaît tout au long du roman l'individu qui jouit de la plus grande autorité en termes de savoir. Dans *Vingt mille*, en revanche, les échanges sont beaucoup plus diversifiés. Si dans le couple Nemo/Aronnax, c'est Nemo qui maîtrise le mieux le savoir grâce à l'expérience inédite dont il bénéficie par le biais de son sous-marin, il n'est pas rare que les deux hommes soient à égalité. Dans les couples Aronnax/Conseil et Aronnax/Ned Land, le plus souvent c'est le premier, le scientifique professionnel, qui détient le savoir. Mais il y a également des nuances : Conseil détient une forme de savoir très spécialisé dans la mesure où il sait classifier sans failles les poissons, alors que Ned Land, baleinier, détient un savoir pratique en ce qui concerne les baleines (VERNE, 2005, 494-495).

Ainsi, les rapports Aronnax/Ned Land, Aronnax/Conseil ou Lidenbrok/Axel, ne reposent pas sur le paternalisme condescendant et un peu méprisant qui caractérise, comme nous le verrons plus loin, le rapport Oliveira/don Luiz. Par exemple, Axel, bien que moins informé de Lidenbrok, détient déjà des connaissances. Lorsqu'il s'agit de dissuader Lidenbrok de tenter l'entreprise, Alex avance l'argument de la chaleur interne de la terre et démontre ainsi sa maîtrise de notions précises de géologie. Lidenbrok a le dernier mot lorsqu'il répond en citant les théories de Davy, qui

---

⁷ Cette idée de la nature corrompue et de l'égoïsme « naturels » des hommes apparaît aussi dans *La colonia lunare* : ici, le protagoniste, un scientifique, veut coloniser la lune pour y construire une société plus juste que la terrestre. Un groupe d'individus violents se détache de la communauté d'origine et veut imposer son pouvoir sur la Lune. En prenant acte de cette sécession mue par l'avidité du pouvoir, l'un des personnages fait remarquer au scientifique : « Vous avez rêvé, venant sur la Lune, d'un monde nouveau, idéal, fait d'amour, de paix, de fraternité : une vie extra-humaine, passée entre la méditation philosophique et la contemplation intense des abysses peuplés d'étoiles... sans songer au fait que ceux à qui vous avez confié la mission délicate de réaliser votre rêve magnifique, ce sont des hommes : des hommes dans le sens le plus commun du mot, avec tous leurs défauts d'origines, rendus encore plus graves par une imbécilité malsaine et mauvaise ». (YAMBO, 1939, 292). Cette conception d'une corruption constitutive de l'homme ressent très probablement de la culture catholique. Elle n'apparaît pas avec la même force chez Verne, bien qu'il manifeste parfois ces doutes quant au progrès de la civilisation. Néanmoins, chez Verne, il s'agit plutôt de dénoncer les imperfections d'un processus qui n'est pas encore arrivé au bout, alors que chez Yambo, cette fin meilleure paraît inatteignable.

démentissent cette hypothèse. Cependant, ce dialogue apparaît plus égalitaire que les échanges entre Oliveira et don Luiz.

Chez Yambo, les rapports entre le scientifique espagnol et ses interlocuteurs/élèves (Flammarion ou don Luiz et don Pablo) sont plus figés et moins variées : ils ne connaissent pas de renversement de positions, puisque seul Oliveira se présente comme le maître légitime et indiscutables. Chez Yambo, en effet, la connaissance est considérée comme le fondement d'une supériorité admirable. Le savoir se présente comme le monopole d'un individu hors norme. La maîtrise de la connaissance donne lieu à la définition d'un rapport spécifique maître/élève, s'appuyant sur l'autorité indiscutable du premier alors que l'élève se trouve dans une position de subordination. Cette relation symétrique est mise en scène de façon récurrente dans les interactions entre Oliveira et les personnages qui maîtrisent bien peu le savoir. Au début du roman, Oliveira décide de raconter le mythe de l'Atlantide à don Pablo et don Luiz. Après avoir été supplié par don Pablo, « José Oliveira secoua les épaules, se recueillit un instant et puis, avec le ton de celui qui fait une concession suprême, il dit : "Je parlerai... bien que je sois convaincu que je vous fais une concession trop grande » (YAMBO, 1912, 39). De même, lors de la descente à l'intérieur de la terre, il explique à don Pablo et à don Luiz l'origine de l'univers d'une manière méprisante et condescendante. Ayant su que les deux marins ne connaissaient pas l'hypothèse de Laplace à ce sujet, il s'écrie : « Comment, pauvre malheureux ! ... Alors, selon vous, comment le monde a-t-il été créé ? [...] Je vous ferai un cours de quarante minutes... pauvres ignorants ! Mais gare à celui qui osera m'interrompre ! » (YAMBO, 1912, 232-235). La pédagogie implique toujours la reconnaissance de la supériorité indiscutable du maître, qui demande à être cru avec révérence. La suggestion, sinon la domination est à la base du rapport qui s'établit aussi bien entre le personnage/maître et le personnage/disciple, qu'entre l'écrivain et son jeune lecteur. Chez Yambo, le savoir paraît ainsi comme le privilège d'un initié.

En outre, chez Verne, le rapport entre le maître et le disciple n'est jamais de type conflictuel. Entre Nemo et Aronnax, qui peuvent être considérés comme deux individus également qualifiés quant à la maîtrise du savoir, l'échange n'est pas antagonique comme dans le duo Flammarion/Oliveira. Ainsi, le rapport entre Aronnax et le capitaine Nemo se caractérise par l'admiration du premier, qui apprécie les qualités exceptionnelles d'un égal sans s'y soumettre ou s'en sentir humilié :

– Je comprends, capitaine, je comprends cette joie de se promener au milieu de telles richesses. Vous êtes de ceux qui ont fait eux-mêmes leur trésor. Aucun muséum de l'Europe ne possède une semblable collection des produits de l'océan.

Mais si j'épuise mon admiration pour elle, que me restera-t-il pour le navire qui les porte ! Je ne veux point pénétrer des secrets qui sont les vôtres ! Cependant, j'avoue que ce *Nautilus*, la force motrice qu'il renferme en lui, les appareils qui permettent de le manœuvrer, l'agent si puissant qui l'anime, tout cela excite au plus haut point ma curiosité. Je vois suspendus aux murs de ce salon des instruments dont la destination m'est inconnue. Puis-je savoir ?...

– Monsieur Aronnax, me répondit le capitaine Nemo, je vous ai dit que vous seriez libre à mon bord, et par conséquent, aucune partie du *Nautilus* ne vous est interdite. Vous pouvez donc le visiter en détail et je me ferai un plaisir d'être votre cicéron (VERNE, 2005, 161).

Ce passage est représentatif non seulement de l'admiration d'Aronnax envers Nemo, mais également de la courtoisie de ce dernier, qui accepte de révéler au scientifique le secret de son bateau avec bonne grâce.

La connaissance est conçue comme un patrimoine à construire ensemble et à diffuser avec bienveillance. Les échanges entre les personnages se confortent l'un l'autre, comme dans cette conversation rapide où les trois personnages mettent en commun leur compétence spécifique pour identifier la faune marine :

- Oui ! des poissons, s'écria Conseil. On se croirait devant un aquarium ! [...]

- Eh bien, ami Conseil, nommez-les donc, nommez-les donc ! disait Ned Land.
- Moi, répondit Conseil, je n'en suis pas capable ! Cela regarde mon maître !
- Et en effet, le digne garçon, classificateur enragé, n'était point un naturaliste, et je ne sais pas s'il aurait distingué un thon d'une bonite. En un mot, le contraire du Canadien, qui nommait ces poissons sans hésiter.
- Un baliste, avais-je dit.
- Et un baliste chinois ! répondait Ned Land.
- Genre des balistes, familles de sclérodermes, ordre des plectognathes, murmuraient Conseil (VERNE, 2005, 194-195).

Les choses changent chez Yambo. Si l'interlocuteur détient les mêmes titres d'accès au savoir, comme c'est le cas de Flammarion, toute discussion sur la connaissance est envisagée non pas comme un échange, visant à dépasser les points de vue particuliers pour aboutir à un point de vue consensuel ou plus général, mais comme une lutte antagonique de points de vue. Ainsi, les nombreux échanges entre les deux savants, l'Espagnol et le Français, sont des joutes verbales dans lesquels chacun essaie d'imposer son point de vue à l'autre. Ainsi, l'un des principaux affrontements entre Oliveira et Flammarion se produit dans un endroit symbolique, les arènes de Madrid. Face à un public espagnol évidemment acquis à Oliveira, chaque concurrent essaie d'écraser l'autre par la supériorité de ses connaissances dans les domaines de la technique. Plus en général, tous les dialogues « didactiques », dans lesquels Oliveira est censé fournir des connaissances à l'un des autres personnages (et, par leur intermédiaire, au jeune lecteur), sont insérés dans un rapport d'antagonisme et même de force. Oliveira illustre à don Pablo et à don Luiz l'hypothèse concernant la formation de l'univers qu'il considère comme la plus plausible et l'impose sans possibilité de discussion, puisqu'il ne laisse pas le temps à Flammarion d'en énoncer une autre.

Nous trouvons un témoignage très parlant dans l'épisode, à première vue décoratif, de la promenade dans les fonds de l'océan, que Yambo emprunte directement à son homologue français. Dans *Vingt mille*, Aronnax, la tête emprisonnée dans la boule en cuivre de son scaphandre, admire les beautés du milieu aquatique. Il voudrait partager le plaisir qu'il ressent avec le capitaine Nemo et son fidèle domestique Conseil, mais la tête en cuivre l'empêche de le faire : « Il ne nous manquait que le charme de la conversation. Mais impossible de parler, impossible de répondre. J'approchais seulement ma grosse tête de cuivre de la tête de Conseil » (VERNE, 2005, 221). En revanche, chez Yambo, la tête de cuivre du scaphandre permet d'étouffer les insultes que don José Oliveira et Flammarion s'échangent avec générosité et beaucoup d'inventivité. Les relations d'échanges réciproques du roman vernien se transforment en conflit chez Yambo.

Cette interprétation antagonique du débat se manifeste dans le traitement du personnage de Flammarion par rapport à son modèle, Aronnax. Ce dernier, bien qu'emprisonné contre son gré et presque certain de ne pas pouvoir retourner sur la terre ferme, nourrit une admiration certaine pour la prouesse technologique du *Nautilus* et pour l'ingéniosité de son constructeur. En outre, sa curiosité scientifique le pousse à souhaiter que l'emprisonnement se prolonge le plus possible afin de pénétrer tous les mystères des fonds marins. Flammarion, en revanche, n'a pas été contraint par la force : il se trouve dans le *Narvalo* pour avoir accepté le défi lancé par José Oliveira. Cependant, il manifeste sans cesse son agacement, il dénigre l'œuvre de son confrère et montre le plus grand mépris pour les spectacles exceptionnels dont il est témoin. Ainsi, alors qu'Aronnax se laisse ravir par la vision de la mer, perceptible à travers les vitres du *Nautilus*, Flammarion ne se laisse pas enchanter par cet « aquarium », comme le montre ce discours :

D'autre part, [...] je ne ressens aucunement l'enthousiasme de vos amis pour le spectacle que vous nous offrez, *señor* Oliveira. Je n'y trouve pas l'intérêt que vous exaltez. Avez-vous vu par hasard l'aquarium de Paris ? C'est à peu près la même chose. Oui, je ne le nie pas : c'est un aquarium plus vaste, celui-ci que nous observons, mais c'est un aquarium quand même. Nous ne pouvons pas étudier de près les merveilles de la mer ! Nous ne pouvons pas vivre la vie de ces êtres curieux ! [...] Nous devons nous contenter de rester le nez collé à la vitre d'une fenêtre, contemplant étonnés l'abîme comme les provinciaux regardent dans les

baraques foraines la femme-serpent et le phoque dressé... Nous sommes enfermés dans une prison de métal insupportable et cette condition de vie éloigne toute possibilité d'études sérieuses, d'intéressantes analyses scientifiques... (YAMBO, 1912, 107-108).

Yambo renverse donc les qualités d'Aronnax : si le scientifique vernien est curieux et ouvert, Flammarion est blasé et borné.

Enfin, le roman de Yambo marque aussi un changement par rapport à la place réservée à la raison dans le processus de transmission et de création de la connaissance. Yambo conteste la conception du monde de type positiviste qui caractérise la pensée vernienne. Dans *Voyage*, par exemple, nous pouvons repérer des déclarations de foi inconditionnelle en hommage à la puissance de la raison scientifique, comme nous pouvons le constater à travers cette remarque d'Axel, selon lequel : « [...] pour grandes que soient les merveilles de la nature, elles sont toujours explicables par des raisons physiques » (VERNE, 1977, 240).

Ainsi, lorsque Lidenbrok et Axel finissent dans un océan sous-terrain, contenu dans une grotte immense, dont l'atmosphère est agitée par des phénomènes électriques surprenants, cette étrangeté est expliquée de manière limpide et rationnelle à partir de l'observation de données. Leur interprétation est rendue plausible et possible par le recours à des connaissances paléontologiques et géologiques :

Nos pieds écrasaient d'innombrables coquillages de toutes formes et de toutes grandeurs, où vécurent les animaux des premières époques. J'apercevais aussi d'énormes carapaces dont le diamètre dépassait souvent quinze pieds. Elles avaient appartenu à ces gigantesques glyptodonts de la période pliocène dont la tortue moderne n'ont plus qu'une petite réduction. En outre le sol était semé d'une grande quantité de débris pierreux, sortes de galets arrondis par la lame et rangés en lignes successives. Je fus donc conduit à faire cette remarque, que la mer devait autrefois occuper cet espace. Sur les rocs épars et maintenant hors de ses atteintes, les flots avaient laissé des traces évidentes de leur passage.

Ceci pouvait expliquer jusqu'à un certain point l'existence de cet océan, à quarante lieues au-dessous de la surface du globe. Mais, suivant moi, cette masse d'eau devait se perdre peu à peu dans les entrailles de la terre, et elle provenait évidemment des eaux de l'Océan qui se firent jour à travers quelque fissure. Cependant, il fallait admettre que cette fissure était actuellement bouchée, car toute cette caverne, ou mieux, cet immense réservoir, se fût rempli dans un temps assez court. Peut-être même cette eau, ayant eu à lutter contre des feux souterrains, s'était vaporisée en partie. De là l'explication des nuages suspendus sur notre tête et le dégagement de cette électricité qui créait des tempêtes à l'intérieur du massif terrestre (VERNE, 1977, 240).

Chez Yambo, en revanche, la merveille et l'irrationnel occupent une place de choix et ne permettent pas à la raison et à la science d'expliquer tous les phénomènes, comme lorsque Oliveira sort de l'eau la momie de l'ancien Atlante :

L'énorme rocher était divisé en deux parties, comme une boîte, et l'une d'elle laissait découvert... le *fantôme*, c'est-à-dire l'homme appartenant à des âges reculés, soudainement resurgi devant le professeur depuis le fond de l'Océan, presque comme un défi lancé à la science humaine, pour démontrer par des preuves évidentes que parfois le paradoxe et l'absurde sont des éléments de la vérité et que l'homme, tout en se leurrant de tout savoir, ne connaît qu'une partie infime des mystères de la création (YAMBO, 1912, 25).

La relativisation de la raison par rapport à d'autres facultés humaines se manifeste notamment à travers la caricature du savant positiviste et rationnel incarné par Flammarion. Ce dernier est fanatiquement attaché aux preuves empiriques, comme le montre l'invitation qu'il adresse à Oliveira au sujet de l'Atlantide : « Si tu veux nous fournir des *preuves*, don José Oliveira, prend gare à ce qu'elles soient véritablement des *preuves*, qui ne puissent pas être réfutées. Toi, un scientifique, tu as l'obligation de les fournir, ces *preuves*... grandes... éclatantes ! Nous nous inclinerons face à ton savoir seulement devant des *preuves* [...] » (YAMBO, 1912, 73). Cet

attachement exclusif aux preuves matérielles fait de Flammarion un scientifique borné, à la vue courte, aux ambitions mesquines, sans imagination.

À ce personnage étriqué, s'oppose Oliveira, qui est en revanche animé d'une foi inébranlable et d'un esprit visionnaire. C'est sa conviction profonde qui le pousse à entamer sa recherche. Le narrateur met l'accent sur son audace. Verne, en revanche, s'attarde plus volontiers sur les considérations rationnelles qui guident les choix des personnages.

Même si Oliveira est décrit sur un ton cocasse, ce choix n'implique nullement la volonté, de la part de l'auteur, de dénigrer le personnage et les valeurs dont il est porteur. Au contraire, le registre comique sert à rapprocher le lecteur du personnage plus qu'à provoquer une prise de distance. D'autres romans ne laissent pas de doutes quant aux caractéristiques prisées par Yambo. Dans le roman irrédentiste *La rivincita di Lissa*, par exemple, destiné à des adultes et écrit dans un registre sérieux, il n'y a pas d'ambiguïtés. Le héros positif présente les mêmes traits qu'Oliveira : l'audace, le courage, la capacité d'étonner et de s'imposer par des coups d'éclat, alors que la prudence, la raison et la mesure sont discréditées. Le choix de présenter Oliveira comme un personnage fantasque permet donc de souligner encore davantage l'infériorité de la raison⁸. Tout en étant si extravagant – ou bien justement parce qu'il est si extravagant –, Oliveira, le personnage loufoque et imprévisible, obtient un succès narratif, alors que Flammarion, le personnage professoral et ratiocinant échoue. Ainsi, chez Yambo, les découvertes scientifiques ne se font pas grâce à la raison, timide, demandeuse de preuves et de faits tangibles, mais plutôt grâce à la foi et à l'audace, qui, seules, sont à la base des grands exploits. Oliveira va jusqu'à affirmer que l'intuition géniale, bien que non démontrée, mérite le même titre de gloire que la découverte prouvée et confirmée.

Ainsi, Yambo, tout en reprenant parfois de manière littérale des motifs verniens, propose un modèle pédagogique complètement différent. Il s'adresse à son jeune lecteur par le recours à l'émotion et à l'émerveillement plutôt qu'à la démarche réflexive ; il privilégie la transmission de la connaissance par l'initiation d'un maître indiscutable plutôt que par la construction collective du savoir ; il reconnaît un droit de cité à l'irrationnel et à l'absurde et non seulement à la raison. Ces spécificités sont dues au différent contexte national, historique et culturel par rapport au modèle. Yambo en effet, marque, comme nous l'avons vu, une prise de distance par rapport à l'idéologie positiviste qui imprégnait les romans verniens. Il apporte sa contribution au débat sur les limites et sur les possibilités de la science à l'époque de la « banqueroute de la science ». Comme maints de ses compagnons d'art au début du XXe siècle, lors du déclin du naturalisme, il s'interroge sur la fonction et l'importance de facultés humaines autres que la raison⁹. Il finit ainsi par proposer un système de valeurs et un modèle de comportement fondés sur la volonté et sur l'audace, qui présente plusieurs points communs avec certaines tendances idéologiques et littéraires présente au sein de la culture italienne de l'époque : pensons à l'œuvre de D'Annunzio, aux futuristes¹⁰ et aux intellectuels regroupés autour des revues florentines du début du XXe siècle.

De cette manière, il a été possible d'apprécier l'inventivité d'un écrivain dans le domaine de la littérature de jeunesse et populaire. En effet, la gratification que le lecteur tire de ce type de production réside grandement dans le plaisir procuré par la reconnaissance de stéréotypes et de motifs narratifs récurrents et prévisibles. Toutefois, malgré cette tendance au cliché, l'appropriation des éléments du modèle de la part de Yambo a impliqué également un changement de sens considérable de ces mêmes éléments. La différence entre les deux auteurs apparaît de manière éclatante lorsqu'on analyse la manière dont l'écrivain italien s'empare d'épisodes et motifs

⁸ La parodie et le comique constituent la signature artistique de Yambo ainsi qu'une manière de se démarquer du modèle vernien. Cependant, il ne s'en empare pas uniquement sur un mode comique. Comme le remarque Elvio Guagnini, Yambo peut aussi s'y référer sur un ton plus sérieux : c'est le cas dans le roman irredentiste, destiné également aux adultes, *La rivincita di Lissa*. Cf. GUAGNINI, 1990, p. 246.

⁹ Si Yambo semble sceptique par rapport à la toute-puissance de la raison, il est en revanche le plus souvent fasciné par les résultats de la science appliquée, par le potentiel représenté par la machine et la technologie.

¹⁰ Yambo connaissait personnellement Marinetti, qu'il avait rencontré à Florence en 1913. Cf. NOVELLI, 1989.

directement empruntés aux deux romans verniens. Il adapte souvent ces épisodes et motifs au système de valeurs qui lui est spécifique, de manière qu'ils s'en trouvent significativement modifiés. L'analyse permet donc de relever la marge de créativité dont l'auteur a fait preuve, de par ses préoccupations propres ou de par le différent contexte culturel et histoire, dans le cadre d'un type d'écriture normalement soumise à de contraintes lourdes.

Bibliographie

- COLIN, Mariella, *L'âge d'or de la littérature d'enfance et de jeunesse italienne*, Caen, Presses Universitaires de Caen, 2005.
- BOERO, Pino, DE LUCA, Carmine, *La letteratura per l'infanzia*, Rome-Bari, Laterza, 1995.
- DELL'AQUILA, Beppe, *Yambo : un eclettico tra due mondi*, Turin, Little Nemo, 1996.
- FAETI, Antonio, *Guardare le figure*, Turin, Einaudi, 1972.
- Id., *Yambo*, Bologne, Grafis, 1987.
- FANCIULLI, Giuseppe, MONACI, Enrichetta, *La letteratura per l'infanzia*, Turin, SEI, 1937.
- GIACOBBE, Olindo, *Letteratura infantile*, Turin, Paravia, 1925.
- GUAGNINI, Elvio, « Alcuni aspetti dell'influenza di Verne sulla cultura letteraria e il caso Yambo », *Problemi*, 1990, pp. 237-255.
- NOVELLI, Mario, *Vecchie cronache fiorentine*, Florence, IT-COMM, 1989.
- RENDÀ, Umberto, OPERTI, Piero, *Dizionario storico della letteratura italiana*, Turin, Paravia, 1959.
- RUSPANTINI, Noemi, *Yambo : per i concorsi: magistrali, direttivi, scuola materna*, Rome, Ciranna, 1970.
- TOPPANO, Michela, « Epopée coloniale et stéréotypes nationaux dans le roman de jeunesse de Yambo *Gli eroi del Gladiator* (1900) », *Chroniques italiennes*, n°18 web, 2010.
- Id., « Le premesse del condottiere fascista. *La rivincita di Lissa* (1909) di Yambo », in Luciano Curreri éd., *Fascismo senza fascismo? Indovini e Revenants nella cultura popolare italiana (1898-1938 e 1989-2009)*, Cuneo, Nerosubianco, 2011, pp. 181-191.
- Id., « La réécriture du mythe de l'Atlantide chez Yambo ou la pédagogie de l'émerveillement », *Cahiers d'Etudes Romanes*, 27, vol. 2, 2013, pp. 323-343.
- « Visions du futur et imaginaire technologique entre la fin du XIXe et le début du XXe siècle en Italie. De la science-fiction archaïque à l'avant-garde futuriste et vice-versa », *Res Futurae. La culture visuelle et la science-fiction, entre culture populaire et avant-garde*, n°5, mars 2015a (revue numérique : <http://resf.revues.org/>)
- Id., « La costruzione della figura del nemico in *Ciuffettino alla guerra e Gorizia fiammeggiante* di Yambo », in Laura Auteri, Matteo di Gesù, Salvatore Tedesco (éd.), *La cultura in guerra. Dibattiti, protagonisti, nazionalismi in Europa (1870-1922)*, Rome, Carocci, (Serie della rivista *InVerbis*, Lingue Letterature Culture), 2015b, pp. 155-164.
- VERNE, Jules, *Voyages au centre de la terre*, Paris, Flammarion, 1977 [1864¹].
- Id., *Vingt mille lieues sous les mers*, Paris, Gallimard, 2005 [1869¹.]
- YAMBO, *Atlantide*, Rome, Scotti, 1912 [Rome, Calzone-Villa, 1901¹.]
- *La colonia lunare. Storia di un'ipotesi*, Milan, Vallardi, 1939 [Donath, Gêne, 1908¹].

THE DON JUAN COMPLEX AND THE SADNESS OF HANDSOME LICĂ THE TROUBADOUR

LE COMPLEXE DE DON JUAN ET LA TRISTESSE DE BEAU LICĂ LE TROUBADOUR

COMPLEXUL DON JUAN ȘI TRISTEȚEA FRUMOSULUI LICĂ TRUBADURUL

Simona GALATCHI¹

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Academia Română,
Casa Academiei, Str. 13 Septembrie, Nr. 13, Sector 5, București
E-mail: simonagala@yahoo.com

Abstract

This article represents an analysis worksheet for a character in the literary work of the Hortensia Papadat-Bengescu (1876-1955): Lică the Troubadour, examined from psychoanalytical perspective. The details supplied by the Romanian writer in her novels and in the character's actions are outlined in the first part of the article, according to their relevance for this psycho-critical approach. The second part of the article offers the proper interpretation of the data. This interdisciplinary research leads to a better understanding of the coherence of the character, led by the author from a novel to another, to the penetration of the psychological mechanisms that constitute the motive of his actions and to a new evaluation of Lică's relationship with Sia, his daughter.

Résumé

Cet article représente la fiche d'analyse d'un personnage de l'œuvre épistolaire de Hortensia Papadat-Bengescu (1876-1955): Lică qui est ici examiné d'une perspective psychanalytique. Les détails y les actions du personnage dont l'auteur nous offre sont présentées dans la première partie de l'article en ordre de relevance pour cet analyse psychocritique. La deuxième partie de l'article présente l'interprétation des dates. Ce recherche interdisciplinaire aide à comprendre la cohérence du personnage, qui l'auteur s'occupe à engager d'un roman à l'autre, approfondir les actions qui font le motif de son action et à découvrir une nouvelle évaluation de la relation que Lică a avec sa fille Sia.

Rezumat

Acest articol reprezintă o fișă de analiză a unui personaj din opera scriitoarei Hortensia Papadat-Bengescu: Lică Trubadurul, examinat din perspectivă psihanalitică. Detaliile furnizate de autoare în romane și acțiunile personajului sunt punctate în prima parte a articolelui potrivit relevanței lor pentru această abordare psihocritică. Partea a doua a articolelui oferă interpretarea

---

¹ This paper was written within the project “Romanian Culture and European Cultural Models: Research, Synchronization, Durability”, co-financed by the European Union and by the Government of Romania from the European Social Fund through the Sectorial Operational Programme Development of Human Resources 2007-2013, Financing Contract no. POSDRU/159/1.5/S/136077.

This paper was supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/159/1.5/S/136077.

propriu-zisă a datelor. Această cercetare interdisciplinară conduce la înțelegerea coereneței personajului, condus de autoare dintr-un roman în altul, la pătrunderea mecanismelor psihologice ce constituie mobilul acțiunilor lui și la o nouă evaluare a relației lui Lică cu Sia, fiica lui.

Keywords: Hortensia Papadat-Bengescu, the Don Juan complex, identification, Lică Trubadurul

Mots-clé: Hortensia Papadat-Bengescu, le complexe Don Juan, identification, Lică le Troubadour

Cuvinte-cheie: Hortensia Papadat-Bengescu, complexul Don Juan, identificare, Lică the Troubadour

In Hortensia Papadat-Bengescu's novels, *The Disheveled Maidens*, *A Concert of Music by Bach*, *The Hidden Way*, *Roots*², a picturesque character appears, attracting the reader's attention, Lică. He is also mentioned by Ina, in the novel *The Stranger*, published in Papadat-Bengescu edition in 2012³. Known by cognomen **Lică the Troubadour** or "Mierloiu" ("The Blackbird") as feminist Nory called him (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *A Concert of Music by Bach*, p. 659), his name is, in fact, Vasile Petrescu and, when necessary (when he becomes a MP), Basile Petresco.

He is a sibling, "only by mother" (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *The Hidden Way*, p. 997) of Lenora Hallipa, therefore the uncle (by mother) of Elena Drăgănescu, of Coca-Aimée, of the twins Dorin and Codin and of Mika-Lé.

Lică is born of an extramarital relationship of his mother. His mother (legally married to Lenora's father) gets divorced and the two parents share their children: "Lenora was living in Mizil, with her divorced father and she used to come seldom to Tecuci, at her mother's, who was living with her son, that Lică the Troubadour. This voluntary sharing of children seemed reverse, but it corresponded to the very strong feelings of those parents: one, pampering the daughter; the other, the son, up to the extent of serious quarrels, with sad results on the education of the respective samples" (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *The Disheveled Maidens*, p. 503). Both (Lică and Lenora) are nicknamed "always in love blackbird" (*idem*, p. 414). But Lenora was living in Mizil, with her father whom she did not love, and Mizil was a town let "with airs" (*ibid.*, p. 503), not like poor Tecuci.

Lică is handsome, desirable for many women.

When he was 19 and would repeat the fourth class in middle school for the fifth time (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *A Concert of Music by Bach*, p. 745), Lică starts a sentimental and sexual relationship with Lina, then a student in Medicine. Sia is born from their union. Most of Lică's sweethearts were pretty, Lina was an exception. "When the trouble happened, the ugly and stupid (Lina, n.m.) would whine and wail. As he could not stand seeing an ugly woman making faces, in a moment of irritation Lică said: «Well, then, bring her to me!»" (*idem*, pp. 138-139). He took the child and asked his sweethearts, in turn, to host his daughter. Thus (with Sia by his side), he was building an image of a responsible man, with a child.

In love with beauty and with his own image (like Lina, but the latter defines herself by other values), he, who would always be careful with his clothes and boots which used to make his public

---

² The novels of Hortensia Papadat-Bengescu have been translated into English in *The Hallipa Trilogy. The Disheveled Maidens. A Concert of Music by Bach. The Hidden Way*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2007.

³ In this article, all the quotations are taken from HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, Works [Opere], vol. I and II, Edition coordinated by Gabriela Omăt; Text supervised by Eugenia Tudor Anton (vol. I) / Text supervised by Viviana Ţerbănescu (vol. II); Notes and comments by Eugenia Tudor Anton and Gabriela Omăt; Introduction by Eugen Simion; Bucharest, Publishing House of the National Foundation for Science and Art / Fundația Națională pentru Știință și Artă, Romanian Academy, 2012. The name of the novels are given in English (*The Disheveled Maidens – Fecioarele despletite, A Concert of Music by Bach – Concert din muzică de Bach*, *The Hidden Way – Drumul ascuns, Roots – Rădăcini*, *The Stranger – Străina*), as there is a mentioned translation of the novels.

image, noticed that the little girl, who had reached a certain age (ten/twelve years old⁴), when her petticoats sewn by his mistresses were no longer becoming, was making a laughing stock with those shabby clothes. From that moment, Lică started to ask Lina for money regularly.

In order to obtain Sia's exclusive attention, but also to despise ugly Lina, who was socially superior to him, (and to make Lina the slave of his "financial" transactions), he would constantly keep backbite Lina in Sia's presence. Moreover, when finally he moves Sia to Lina's place, he warns her that Lina is her biological mother. As the others presented a bad image of his natural parents (and especially of the one of the same sex), in the same way he builds a negative identification for Sia⁵.

He keeps whistling and lashing with his little whip rod. He looks like an outlaw to Mini, but like a tramp to others. "Since he was a small boy he used to run away from home, he kept, like all tramps, loving to live on roads." (*ibid.*, p. 627) Later he had chosen trades that could be practiced also on the roads. "He resented brutality, but he was rather quick-tempered. (*ibid.*, p. 640). Compared to other men, he was an exceptional fighter. Regarding the army, he liked the clothes (the tunic, the gallons) and his job (*ibid.*, p. 640). He resented exams, he had never liked learning. He would do business with the husbands of the women who liked him, he enjoyed most the money gained "by cheating" (*ibid.*, p. 641). He is ambitious and very clean. Always freshly washed, smart. The child, Sia, had become "a small pivot of his life" (*ibid.*, p. 643), as he was "on bad terms with his family because he had failed" (*ibid.*, p. 642), and his sister, Lenora, "since she had got married to landlord Hallipa, treated him like her husband's dogs" (*ibid.*, p. 642). With his daughter, Sia, he felt fine, as she was a harmless presence, first he used to talk to himself, then he passed from the monologue to dialogue. "Lică was all the time the same happy guy, a little bit cruel, with a brief pedagogy." (*ibid.*, p. 644). With her he could do whatever he was pleased to do, command, correct, or scare her.

⁴ In edition D. Stamatiadi (*apud* PAPADAT-BENGESCU, 2012, *A Concert of Music by Bach*, p. 645 and Note).

⁵ Sigmund Freud names *identification* what an individual wants to be. Identification can take successive forms. It is defined as a "process by which a person becomes similar to another, fully or partially." (LAROUSSE, 2006, p. 552). He considered identification had a preponderant role in the formation of the child's psyche.

Jacques Lacan adds a distinction "between the imaginary identification constituting the Ego and the symbolic identification constituting the subject". (*ibid.*). The essential distinction made by J. Lacan refers to the "ideal Ego" and "the ideal of the Ego" (i.e. what it would like to be). The first notion is related to the first stage of formation of the ego by the Narcissistic mirror image (the mother), and the second one is related to the second stage of formation of the Ego by the signifier, the symbolic image (the father).

S. Freud states that there are persons who choose their partners by the model of their own person, by their own image, loving in the other "what he/she is, was, would like to be himself/herself". (MANZANO; PALACIO ESPASA and ZILKHA, 2002, p. 12). A child's parents, in their turn, in their Narcissistic self-love, attribute perfections to the child and forget or hide his defects. Thus the parents place the child in their own ideal of the Ego, to identify the child with, and the latter, in his/her turn, will project it on his/her child.

Melanie Klein and Otto F. Kernberg notice the coexistence of a self-love in the other and a love for the other different from the self. (KLEIN, 1975 and KERNBERG, 1980).

The Narcissistic scenarios of parentage can be surpassed and harmoniously integrated, but they can take pathological dimensions when "the reality of a child's existence does not correspond to the projection placed on him." (MANZANO; PALACIO ESPASA and ZILKHA, 2002, p. 17). In this last case, a decompensation occurs with the parents and the child undergoes problems of development and adaptation to the outside environment.

A mother will consider her child as a part of herself or as a part of her internal objects, but this projective identification can become pathological "for defensive reasons, especially against the anguish of separation and of loss of the object" (*id.*, p. 29).

In order to understand her psychological functioning and disorders, "it is indispensable (...) to study in any man his femininity and in any woman, her masculinity" (PERRON and PERRON-BORELLI, 2005, p. 93).

Identification must not be mistaken for imitation. S. Freud calls the imitation phenomena hysterical symptoms.

There are simultaneous identifications with the father and mother. The inhibitions and failures "in education, professional life and love life" (*id.*, p. 103) have their origin in conflictual aspects of Oedipus – rivalry with the chosen model and love for the latter. The conflict takes place between the wish to surpass the father by power, success, physical attractiveness and fears to show weakness, of being a laughing stock or a subject of contempt, or to succeed too well, wounding and crushing the father.

For Lina he used to have a “wicked rudeness” (*ibid.*, p. 646).

A young primary school mistress, prejudiced against low army ranks, tells him: “What a pity you’re a military!” (*ibid.*, p. 647). As a result, Lică takes steps immediately to withdraw from the Army and visits her only wearing civilian clothes. But the war problem occurs. Trying to solve Sia’s problem (as Lina and Lenora refused him), he had to charm the school mistress in order to accommodate Sia at the latter’s place. This time, the war problem being ardent, the school mistress no longer resented the military uniform.

Lică does not want to go to the front. As his brother-in-law Hallipa was also worried about his wealth and family, when heroism was at stake, he protects Lică, who seemingly falls ill with typhoid fever from so much time spent on the roads, with preoccupations that surpass his habits, as far as effort was concerned. He remains ill during the German occupation, at Hallipa’s estate. His sister Lenora blames him, out of that snobbery specific to women of that time (according to which women worshipped the ideal of hero-men), while her beloved husband was also in the country. And thanks to Lică’s successful negotiations with the Germans, “his brother-in-law’s estate was spared”. (*ibid.*, p. 651).

Upon the return of the first soldiers from the front, he goes and “kidnaps” Sia from the school mistress who no longer regarded him favourably and had complained that Sia was not obedient (she wouldn’t take her orders, wouldn’t work).

Now, after the war, he thought how good he would have looked with some decorations “with red ribbon” (*ibid.*, p. 651). He got along well with his bosses, but, as his regiment had to leave for Transylvania and he did not trust the documents given by the Germans, he passes permanently to civil life. Meantime little midwife Mari got married and placed Sia at another school, as she had run away from the orphanage and had no good results at the vocational school. (Midwife Mari is the one who helped Lică to place Sia with a nanny and who would stay with dying Sia in hospital, sent by Lică.)

Then, Lina accepts Sia as a nurse for her husband, Dr. Rim, and introduces Lică to Rim as being Sia’s father, which, again, attracts Lică’s respect.

One day, in the street, he met a lady who, as he was to find out, was Princess Ada Razu. The latter reprimands him in French. He can’t stand foreign languages, just as he did not want to leave his motherland during the war. Skillfully, he quenches the horse which Maxențiu could not keep under control, thus impressing the latter’s wife.

After this encounter, he is employed as a riding trainer for Prince Maxențiu. He goes to the tailor’s, orders clothes adequate to his new condition and buys an apartment in Pake Boulevard, where he intended to bring Sia, too. But the Princess, his mistress, cannot accept that an ugly ordinary girl is Lică’s daughter. When Sia gets to hospital, he takes care of her from backstage, failing to visit her and to offer her the moral support Sia ardently wanted, but denies for his own good: “Sia, disappearing, did not make him part with Ada, but she emancipated him”. (*ibid.*, p. 814).

Sia dies and her corpse is so “terrible”, that only Lică (nobody else!) can still see it. In this context, Lică refuses Professor G.’s proposal to have an autopsy.

With his daughter’s death, Lică is prey to an unquenchable fury, with revenge fantasies for both Ada and the Rims. “A kind of molten lead still seemed to press on his body while thinking of Sia. (...) Who had Sia been? (...) A great self-love, deriving from himself and immobilized in the girl’s passion for him, which then turned back to Lică’s selfishness.” (*ibid.*, p. 837). Something had changed within himself with Sia’s death.

He had not married Ada yet, and Lică was already considered for an MP position for Bihor county. He could become even a minister.

Prince Maxențiu, Ada’s husband, is ill and dies, and Lică marries Princess Ada. Ada had started her relationship with him, intending to get, through him, in the entourage held in high esteem of Elena Drăgănescu, Lenora Hallipa’s daughter.

Lică persuades the Princess to lend Take and Mari 20 thousand which she had refused to lend to him (they had wealth and guarantees), intending to make the Princess lose all the money (as he meant never to return it), as a revenge for having made him marry her. In this respect, he initially tells midwife Mari and her husband that the money is lent with interest and with this money he has clothes made at tailor Paul, then he comes and tears the loan policy. Years later, when he divorces the Princess – not obtaining the expected amounts and not accepting the tricky business, proposed by the successor of the flour merchant, Ada Razu – is bankrupt, he comes back to claim the rest of the money, but midwife Mari's husband refuses. Lică resigns himself, but he keeps in touch with the midwife after Take's death, too.

Midwife Mari had a daughter, too and Lică immediately wondered if she might had been his. The child had died in the first months of its life, as it is said in *The Disheveled Maidens*. In *Roots* there seems that the little girl was three when Lică said: "It's a pity she isn't mine, but I might marry her later.... Will you, dolly? Yes, uncle Ică! The little girl answers. (...). He used to say that if the little girl had lives, he would have adopted her and given her a dowry." (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *Roots*, p. 586).

"In that uncomfortable world, he got along better with women, too." (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *The Hidden Way*, p. 981).

Coca-Aimée, the one adored by everyone, tries to build a social image or even find a protector, a source of money, getting close to Lică, whom she hardly knew. But he "didn't like her" (*idem*, p. 1042), he used to mock at her and rejected her contemptuously. Coca-Aimée, Lenora's favourite, "the porcelain doll", "the prude", was rejected and ugly Mika-Lé, the black sheep of the family, was preferred by Lică: "she amused him with her silence and stillness" (*ibid.*, p. 1043).

"He had Mr. Lică's logic, nonconformist, but well organized and true to himself." (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *Roots*, p. 655).

Having turned 52 years old, Lică finds himself compelled by Elena Drăgănescu's sister-in-law, old lady Tana, to marry Mika-Lé who was pregnant. (Mika-Lé's child might have belonged to a bohemian journalist with whom she used to be involved.) Mika-Lé lives in Drăgănescu's house, when Elena was in Switzerland and she was the one who took care of Drăgănescu when he had a heart affliction. Anyway, she had had plenty of lovers and had the experience of many pregnancies – abortions. She had attempted suicide before having been adopted by the Drăgănescu family.

Since that transaction-marriage, that was to take place, Lică kept dreaming Sia, the one who had left the world of the living. Sia, "the little monkey" crazy about father Lică, would not have allowed him to marry anyone. He remembered that strangers believed they were lovers: she looked older than 16 and he looked younger than 36. Twenty years later, remembering her, he could laugh, but he felt, at the same time, a requiem within. It had been a cage he escaped from. (*idem*, p. 657).

Often visiting Madam Mari, Lică discovers Aneta Pascu there, a rather ugly teenager, who had run away from home and lived as a host at Mari's place and fell in love with the midwife's stories about him. He didn't miss a chance to pat her on the chin, a gesture that scared the poor girl. Nory questions him to find out if he had not seduced her (deflowered her), but he had not gone so far. He seems to need money for the wedding, that is why he keeps visiting Madam Mari (whom he still does not marry, though she has been loving him for a life time). Old Lady Tana, Mika-Lé's protector, promised to leave them all her wealth after her death, thus wishing to assure Mika-Lé, to keep a husband near her, whoever he might be, all her life. Apparently, Lică does not like this situation, but he has no choice. Mika-Lé alleviates everyone's situation, running away from the estate, before being driven away by Elena (who accepts everything for her unborn child), symbolically committing suicide for the second time.

Lică is also mentioned in the novel *The Stranger*. In the variant of novel hypothesis, Ina remembers a fire that devastated her family home in Stirbei Street, and the neighbours, two old people, Lică and midwife Mari, die burnt.

Character Approach from Psychoanalytical Perspective

“Lică did not have principles, he had tastes.” (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *A Concert of Music by Bach*, p. 645).

The character discussed here is an example of feeling – extrovert intuition typology⁶. C. G. Jung includes here the merchants, speculators, show artists, interpreters, actors, diplomats, politicians. But he says that most of the representatives of this typology are women. These people are guided by criteria of beauty, snobbery. We owe the beauty of social relationships to this category of people.

Lică has a maternal complex, the Don Juan complex⁷. We can reconstruct psychoanalytically his origin:

Lică is the son of a beautiful mother, who had had him by one of her lovers. Lică did not obey the father within the couple he was born in (the father cheated by the mother) and this father did not love him either. The father loved and pampered only Lenora, his sister. After the divorce (after the repudiation of the adulterous mother), Lenora gains ascendancy over Lică, she is in a superior social position by the fact that she lives with the father (i.e. the superior figure in the respective couple) and by the fact that she lives in Mizil, a town superior to Tecuci (where Lică lived with his mother). In association with this belittling, there intervenes, maybe, the repeating of the fourth class in middle school five times, as well. He had to reward his mother's love and have his revenge against his step-father, failing to submit to paternal authority, rejecting the development of the principles of reason and morality. His father could make him feel incapable, unintelligent, because he was his mother's favourite. His predominantly emotional, lonely mother had developed her son's emotional side, adoring him and satisfying all his whims. Lică could lie to her, could play her on his fingers, had an unlimited power over her, because she also loved him unconditionally, irrespective of what he offered in exchange.

Feeling restricted, unaccepted, unloved by his father (in the couple he was born to), he runs away from home when still very young, while his parents had not divorced yet. Being belittled by his father, he had to prove that he could earn lots of money at once, fast, suddenly, without making big efforts, as the principle of reason, Name of the Father, required⁸. In the street, as well as at home, he had to be diplomatic, to obtain what he wanted in a nice manner, the easier the more charm he had and people liked him for his physical appearance (he knew this from his mother). He had confidence in himself, as he was loved for his physical appearance, so he learned to bring people where he wanted.

---

⁶ The feeling / extrovert type: With this type, the sentiment, feeling is directed to the objective datum, is “in agreement with objective values” (JUNG, 1997, p. 384), the feeling disregards the quality of the concrete object, but is “under the influence traditional or otherwise generally valid values” (*idem*, p. 385). In the extreme, an extraverted feeling responds to certain aesthetic expectations, but does not address the heart, but only the senses or – even worse – the intellect. “It leaves the impression of posing, of inconstancy, of something one cannot rely upon, and, in extreme cases, of hysteria”. (*ibid.*, p. 386). Only the suitable man is loved, the one corresponding as position, age, wealth, rank, respectability. There may occur exaggerated manifestations, prejudices and childish comparisons. Neuroses appear as hysteria or obsessive ideas.

The extrovert intuition type: He manifests a strong dependence on exterior situations, but not where there are generally accepted values, but, on the contrary, where there is a germ for a promising future. The stable situations threaten to suffocate him. He may pass as an “immoral unscrupulous adventurer” (JUNG, 1997, p. 400). Among women, we find persons that can establish promising worldly relationships, they intuit the men with a bright future, but they can quit everything “for a new possibility” (*idem*). This is the advocate of promising minorities. They instill courage and enthusiasm to their fellow people for a new cause, which they “will quit in a very short time”. (*ibid.*) “They waste their life too easily” (*ibid.*, p. 401), and “in the end they leave empty-handed” (*ibid.*). In neuroses there appear hypochondria, absurd physical sensations.

⁷ The masculine mother-complex takes the form of homosexuality and Don Juanism, by partial identification with the anima (mother's image). (MINULESCU, 2001) (v. also GORGOS, 1989, vol. III, p. 50)

⁸ **The Name of the Father** is a Lacanian concept designating the symbolic dimension of law, the paternal function of signifier, the symbolic order of language. (LAROUSSE, 2006, p. 830)

An expert in the science of emotions, he knew how to express “a wide range of feelings” (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *A Concert of Music by Bach*, p. 658). He acceded to men through women, as, like his mother, he could use them in his business with men who, obviously, would not have admired him without the intermediation of women, his masculine values being unmanifested, repressed. In order to make successful negotiations, he needed a nice, clean, neat image: he was very careful with this image (he was a handsome man, permanently clean and neat). From psychoanalytical perspective, we may say that washing was also necessary to remove certain guilt inherent to the business he used to practice. And in order to win, let us say at poker or other transactions face to face with a man, one had to possess what we now call the intelligence of emotions (one had, as Hortensia Papadat-Bengescu said, to be a “blackbird”). He thought how much he felt like making Sia’s allowance tenfold at the Stock Exchange, but he had not got familiar with this mechanism of the “new life” yet (*idem*, p. 654), it was too rational for him. But he refused it under other pretexts.

He identified himself with his biological father, whom the mirror of the world reflected as a kind of Don Juan, an easy-going man, a liar, always in search of new opportunities, running away from responsibilities. His step-father was also added to this identification, as the latter had punished his mother with the divorce, with lack of material means and remaining in / exile to Tecuci, while he left for Mizil, to compensate his image that had been stained by his adulterous wife. The correctness of this hypothesis was also confirmed by the fact that Lenora, although favoured by leaving for Mizil with her father, when she got married, she found herself named Desdemona by her officer husband (who committed suicide).

Lică’s relationship with Lina can be explained only by mutual attraction, generated by the need to compensate the repressed functions (i.e. thought in Lică’s case and feeling in Lina’s), but also by the fact that Lina was superior to him in the social hierarchy, like Lenora, favourite of the father (the representative of power). As Lina was ugly, Lică had, in his turn, an ascendancy over her and thus he could compensate the inferiority complex⁹ set upon him through Lenora.

Till Sia became a physically ugly teenager, Lică had relationships with “rather pretty” women, due to his counter-sexual identification resulted from the mixture represented by his mother and Lenora, both pretty, and the ugly Lina. Since people began to perceive them like a couple, him and Sia, his counter-sexual image¹⁰ underwent a change.

Thus the gipsy Ada Razu appeared, a successor of an enriched merchant, having ambition and thrust in her blood. She was not a classical example of physical beauty: she was “swarthy”, a force in an energetic physical constitution, strong, quick-tempered, “as dry as a devil”, with “bright eyes”, a “sharp chin” and “dark hands” (PAPADAT-BENGESCU, 2012, *A Concert of Music by Bach*, p. 658).

After divorcing Ada, with whom he disputes by similitude a competition from which neither of them wants to come out defeated (starting with the moment of Sia’s death), Lică has

⁹ The inferiority complex or the self-estimation theory (the personality theory brought in by Alfred Adler; see ADLER, 1996, p. 95-103) – refers to the feelings of inferiority or inadequacy that generate stress, psychological evasion attempts (reveries) or trigger compensation needs (given by an illusory feeling of superiority).

The inferiority feeling is not, for Alfred Adler, something pathological – as S. Freud considered –, but it is universal, unavoidable and transitory. A. Adler defines this complex as a result of the inferiority feelings owing to “organic, family and social” deficiencies. (LAROUSSE, 2006, p. 590): a physical disability or any physical characteristic deviating from the standard of the group; belonging to disadvantaged social categories, belonging to the female sex, excessively authoritarian education. (ZAMFIRESCU, 2007, pp. 313-314). A. Adler focuses on the wish for power, which compensates the inferiority feeling.

¹⁰ The counter-sexual image is the type of partner a subject is unconsciously attracted to. The formation of the image of the life partner has its origin in the relationship with the parent of opposite sex: “when the Ego is feminine, Animus, as an archetype of masculinity is updated (by projective mechanisms) first by means of the girl’s existential experiences with her father. When the Ego integrates masculinity, Anima is expressed by the boy’s existential experiences with his mother. These types of updates represent the first ontogenetic activations of the counter-sexual archetype” (MINULESCU, 2001, p. 174). Subsequently, the experiences along life with other partners or persons of opposite sex that can modify more or less the initial image are added to the image the subject started from.

relationships mainly with “ugly women” – he feels powerful over them, as he felt over Sia: he prefers Mika-Lé to Coca-Aimée, even before a potential business through her was prefigured; Mika-Lé was accustomed to be bullied, while the self-worshipping Coca-Aimée was not; he also made an attempt with Aneta Pascu, a girl with a low self-esteem. And he has no intention to marry pretty midwife Mari.

He married only Ada and, thus, killed Sia. Ada had rejected Sia, and he, with Sia’s disappearance, lost part of his motivation to win: “for the first time in his life (...) he [is] sad!” (*idem*, p. 830). The intention of revenge failed to animate him enough. Now he had no obstacle in his search for success, but he did not have the expected success in the political elections. There were, as always, too many rules of the others, authorities to be respected and, besides, he did not accept to function as an instrument of the others. So he preferred to return to his initial conditions of tramp / bargain-hunting “outlaw”, trampling on the great opportunity of his life, to climb very high, remaining faithful to his nature, always in search of new chances, in places unsuspected by others.

After Lică goes to see Sia’s corpse, we can notice the manifestation of the death instinct¹¹ at this character: a rash appears on his face. It is a sign that he identified himself with the dead person, with her wounds. Sia’s corpse had been more “terrible” than any other horrors he had seen before at the regiment or maybe it had impressed only him so much (as he was the only one who saw it and who disposed that no autopsy would be made): “An indistinct connection, that was then tearing out of some roots, with a snatch that was, maybe, pain. Something (...) that was swelling and disaggregating in his gloomy unconscious, like Sia in the coffin.” (*ibid.*, p. 830). Subsequently, he did not hesitate to take the place of the tubercular prince in bed, afraid of no microbe. He, who was always clean and dressed up to the knocker, “did not believe in the existence of microbes (*ibid.*, p. 838).

Lică appears as a permanently cheerful man. The first and only time when he was sad was at Sia’s death. A man’s mood cannot be always cheerful. If the conscience level is manifested so, it means that there is a suppressed depression, and everything that is repressed comes out through outlets in a strange form: vices, addictions. Lică’s vices were women, fast gains and ... Sia.

Bibliography

Primary Bibliography:

- PAPADAT-BENGESCU, Hortensia, *Opere [Works]*, vol. I, II, III, Bucharest, Publishing House of the National Foundation for Science and Art / Fundația Națională pentru Știință și Artă, Romanian Academy, 2012.
PAPADAT-BENGESCU, Hortensia, *The Hallipa Trilogy. The Disheveled Maidens. A Concert of Music by Bach. The Hidden Way*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2007.

Secondary Bibliography:

- ADLER, Alfred, *Cunoașterea omului [Understanding Human Nature]*, Bucharest, IRI Publishing House, 1996.
KERNBERG, Otto F., *Internal World and External Reality. Object Relations Theory Applied*, New York, Jason Aronson, 1980.
KLEIN, Melanie, *Note on Some Schizoid Mechanisms*, in *The Writings of Melanie Klein*, vol. 3, London, Hogarth Press, 1975, pp. 1-24.

---

¹¹ Death drive / instinct (Thanatos) – a notion used by Sigmund Freud and introduced, together with the life instinct / drive (Eros), as one of the major concepts of the psychoanalytical doctrine. The self-preservation drives (Thanatos) serve the psychical development, being determined by the principle of reality. S. Freud theorizes the death drive starting from compulsion to repetition. Unconscious and difficult to control, this compulsion to repetition leads the subject repeatedly in painful situations, as a replica of some experiences from the past.

- GORGOS, Constantin, *Dicționar enciclopedic de psihiatrie [Encyclopaedic Dictionary of Psychiatry]*, vol. I, II, III, IV, Bucharest, Medical Publishing House / Editura Medicală, 1987, 1988, 1989, 1992.
- JUNG, Carl Gustav, *Tipuri psihologice [Psychological Types]*, Bucharest, Humanitas Publishing House, 1997.
- LAROUSSE, *Marele dicționar al Psihologiei [The Great Dictionary of Psychology]*, Translation from French by Alina Ardeleanu, Sabina Dorneanu, Nicolae Baltă, Alexandra Borș, Matei Georgescu..., Bucharest, “Trei” Publishing House, 2006.
- MANZANO, Juan; PALACIO ESPASA, Francisco; ZILKHA, Nathalie, *Scenariile narcisice ale parentalității. Experiența clinică a consultației terapeutice [Narcissistic Scenarios of Parenthood. Clinical Experience of Therapeutic Consultation]*, Translation from French by Magda Ionescu, (Psychoanalysis of the Child and Teenager), Bucharest, “Generația” Foundation Publishing House, 2002.
- MINULESCU, Mihaela, *Introducere în analiza jungiană [Introduction to Jungian Analysis]*, (Psychoanalysis Library; 35), Bucharest, “Trei” Publishing House, 2001.
- PERRON, Roger; PERRON-BORELLI, Michèle, *Complexul Oedip [Oedipus Complex]*, Translation from French by Teodor-Alexandru Pricop, (Psy Space), Bucharest, “Generația” Foundation Publishing House, 2005.
- ZAMFIRESCU, Vasile Dem., *Introducere în psihanaliza freudiană și postfreudiană. Curs universitar [Introduction in Freudian and Post-Freudian Psychoanalysis. University Course]*, second revised and completed edition, Bucharest, “Trei” Publishing House, 2007.

THE OBSESSION OF PERFECTION IN STEPHEN AUGUSTIN DOINAS'S POETIC COMPOSITION

L'OBSESSION POUR LA PERFECTION RENCONTRÉE DANS L'OUVRAGE DE STEFAN AUGUSTIN DOINAS

OBSESIA PERFEȚIUNII ÎN OPERA POETICĂ A LUI ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ

Olimpia VARGA

Universitatea „Ovidius” din Constanța

Aleea Universității 1

E-mail: olimpia_varga@yahoo.com

Abstract

Through this article I would like to shed new light on S. A. Doinas's artistic creation, which represents one of the fundamental works of Romanian literature from the second half of the twentieth century. From Stefan Augustin Doinas's creation, known as a poet, novelist, playwright, translator, essayist and journalist, I attempt to present only his poetry in all its forms.

Résumé

Dans cet article, je veux ramener la création de Doinas, qui est l'un des ouvrages de base de la littérature roumaine de la seconde moitié du XXe siècle. Dans le domaine de la création du poète, romancier, dramaturge, traducteur, essayiste et journaliste Augustin Ștetan Doinas, je veux présent uniquement la poésie sous toutes ses formes.

Rezumat

Prin acest articol doresc să (re)aduc în actualitate creația lui Șt. A. Doinaș, care reprezintă una din operele de bază ale literaturii române din a doua jumătate a secolului XX. Din aria de creație a poetului, prozatorului, dramaturgului, traducătorului, eseistului și publicistului Ștefan Augustin Doinaș încerc să prezint doar poezia, sub toate formele ei.

Keywords: *creation, ballad, symbol, time, love*

Mots-clés: *création, ballade, symbole, temps, amour*

Cuvinte-cheie: *creație, baladă, simbol, timp, dragoste*

Din frecvențarea marilor spirite ale culturii universale, Șt. A. Doinaș își cizeleză un stil care recurge mereu la aluzia intelectuală, construiește cu mare grijă imagini în care ascunde speculații abstracte, adoptă și prelucrează marile mituri ale omenirii. În spatele unei aparente varietăți tematice, Doinaș probează o constantă preocupare pentru meditația filosofică, fie că este vorba despre poezia de dragoste, de „*impresei din copilărie*”, de lirica naturistă, concretizate în pasteluri de o factură cu totul nouă, dată de capacitatea de a scoate la suprafață un zbucium interior sau de lirica baladescă, dezvoltată paralel și într-un aparent contrast cu cea reflexivă.

Din 1943, sub influența lui Radu Stanca, Doinaș a abordat formula expresivă a baladei culte.

Din perspectivă istorico-literară, sunt bine cunoscute împrejurările (relatație mai ales de I. Negoițescu, Ovidiu Cotruș, N. Balotă și Șt. Augustin Doinaș însuși) în care s-a produs acul de „*resurecție a baladei*”, în cadrul *Cercului literar de la Sibiu*, al cărui animator a fost Radu Stanca. Articolul acestuia, „*Resurecția baladei*” constituie sursa teoretică fundamentală de la care se pornește în abordarea problemei.

Formați în intimitatea gândirii poetice și filosofice a lui Lucian Blaga, tinerii care alcătuiau *Cercul literar de la Sibiu* respingeau de pe poziții umaniste atât tradiționalismul îngust și pragmatic – care promova o literatură de documentar etnografic, cât și tentativele excesive de dezumanizare a artei – în varianta suprarealistă sau ermetică – care substituiau misterului real al poeziei „*un mister de retortă*” (L. Blaga), ei propăvăduind „*o nouă emancipare a substanței împotriva haosului*” (STANCA, 5/1945)¹ – propunând în acest scop o comunicare fecundă a modului liric cu modul epic și dramatic. Astfel, balada „*comunică o stare afectivă prin mijlocirea unui eveniment*”. (STANCA, 5/1945)

Dar, spre deosebire de ceilalți, Doinaș nu acordă evenimentului nici o semnificație, pentru el evenimentul constituind doar pretext pentru desfășurarea de ritualuri, dezvăluirea de simboluri sau crearea de mituri. Comentând articolul „*Radu Stanca și forme de baladescului*”, Doinaș conchide că baladescul cuprinde „*toate acele forme ale poeziei în care liricul – refuzându-se ca simplă expresie directă a unei stări afective – recurge la forma indirectă a unei travestiri: travestire care așează, continuu poetul îndărătul personajelor sale, înlocuiește confesiunea prin narativă și utilizând toate efectele expresiei lirice – le organizează într-o desfășurare dinamică, bazată pe conflict și replică*” (DOINAȘ, 1970, 79-85).

Baladele lui Doinaș, în care claritatea și vagul se împletește în mod armonios, constituie un moment important al poeziei moderne românești.

Creația doinașiană poate fi apreciată diferit, de la o etapă la alta, în cadrul unei unități sensibil incontestabile. Versurile – chiar și din prima etapă – acoperă principalele direcții inspiratoare ale liricii românești, motivele sale grupându-se într-un repertoriu relativ întins.

Doinaș vorbește despre oraș și sat, despre trecutul de luptă, mișcarea de emancipare a popoarelor, evocă universul, în special marea, rostește cântece de dragoste, dezvăluie rodul meditațiilor asupra destinului individual și istoric, transmite profesii de credință. Urmărind evoluția acestei creații constatăm că anumite teme–pivot apar de la primul până la ultimul volum (*Cartea mareelor*, 1964; *Omul cu compasul*, 1966; *Semîntia lui Laokoon*, 1967; *Ipostaze*, 1968; *Alter ego*, 1970; *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte*, 1972; *Papirus*, 1974; *Cai în ploaie*, 1974; *Anotimpul discret*, 1975; *Alfabet poetic*, 1978; *Hesperia*, 1979).

În toate ipostazele ei, poezia lui Doinaș apare ca un dialog cu timpul, ca actualitatea a creației, dar poetul nu cunoaște, asemenea lui Blaga, o dramă metafizică a timpului, deoarece timpul „*neșteribil*” al lui Doinaș este un timp fără apocalipsă, acele ceasornicului nu pot măsura destrămarea ființei, aceasta fiind eternă și indivizibilă. Poetul contemplă împăcat „*orele de perindare lină*”, care prin venirea lor continuă marchează deplina identitate a lumii, sub diversitatea înfățișărilor ei: „*Întotdeauna același ceas bătea ora;/ Întotdeauna același sunet, aceeași oră.*” (Poem) (DOINAȘ, 1972, 15).

Timpul este reprezentat ca o suprapunere de cercuri concentrice, cu circumferințe din ce în ce mai largi, trecerea de la unul la altul fiind văzută ca un proces de îmbogățire cromatică a lumii:

„Din anotimp în anotimp ca dintr-o sfără
în altă sfără și mai mare, trec
culorile într-o lumină trează,
care-a pătruns osmotică prin noi”
(Anotimp) (DOINAȘ, 1972, 15).

În asociere cu motive și simboluri cunoscute sau necunoscute timpul își suprapune orele într-o anumită ordine, într-o existență care își măsoară vârsta prin cele ale omului

---

¹ Radu Stanca, *Resurecția baladei*. În: *Revista Cercului Literar*, nr. 5/1945.

,..., *timpu-ajunge vârsta/ iubirii doar prin noi. Cu gura noastră/ sărută lucrurile ce durează/ mai mult ca noi.* (*Alter ego*) (DOINAŞ, 1972, 9).

Prin fapta omului, timpul se îmbogățește, devenirea capătă un sens „*un ceas ne dă mereu mai mult ca altul*” (*Copacul*), aşteptarea viitoarelor împliniri trezește bucurie poetului, „*timpii ce vin*” nu-i trezesc spaime, dar neîmplinirea lor i se pare echivalentă morții.

Moartea – o altă temă frecventă – se împlinește ca un ritual, ea fiind inserată în desfășurarea firească a lumii, sosirea ei presimțindu-se – în multe poezii – dar lipsește la Doinaş cutremurarea în fața misterului morții. Timpul, moartea, destinul sunt subiecte de meditație calmă.

Destinul creatorului – de altfel, tema preferată a lui Doinaş - este obiect de reflecție în numeroase poezii (ciclurile: *Piscul sau descrierea Poeziei; În țara lui Orfeu*).

Poetul e nebunul care vinde zăpadă în cetate, adică „*cel ce risipește imponderabil*” poezia ca „*rod al disperării de-a stabili contacte*” (*Artă poetică*) (DOINAŞ, 1972, 317)²

Poetul apelează frecvent la mitul lui Orfeu, fiind mai mult un mit al creației decât al iubirii și poate că la nici un alt poet elementele orifice ale poeziei nu sunt în asemenea măsură reprezentate.

Lirica erotică manifestă atitudinea bivalentă a poetului față de dragoste. În majoritatea poemelor recurge la tonul solemn al laudei orifice.

El închină iubitei cadențele severe ale sonetelor sale, străduindu-se să sculpteze în „*marmora cea rece*” un chip etern al dragostei lumești. Dar, dincolo de chipul etern al iubitei, se profilează chipul ei trecător și acesta introduce în poezie un aer de neliniște, o tristețe învăluitoare, alimentată de conștiința zădăniciei ardorilor senzuale.

Dragostea se înfăptuiește deseori în cadrul acvatic, poetul recurge la metafore și analogii cosmice, pune în mișcare stihile, dar acestea constituie doar un ansamblu de procedee artistice pentru a reliefa intensitatea dragostei dintre bărbat și femeie, deci pentru potențarea expresivă a situației erotice.

Obsdant în erotica sa apar metamorfozele apei. Iubita este un ostrov rotund în mijlocul oceanului, plăcerile iubirii, ca „*luntrile vopsite, și-au șters de ape botul lor rotund*”, marea apare chiar ca o încorporare a principiului feminin al existenței:

„*Stăpân pe-al zorilor descălecat,
să văd pe-un aspru așternut de brumă
pământul în văpăi și marea-n spumă
ca niște miri ce-mpart același pat.*”
(*Amor universalis*) (DOINAŞ, 1966, 41)³

sau participă mitic la împlinirea ritualului erotic.

În volumul *Alter ego*, iubirea nu mai e un prilej de rememorare a unei iubiri inițiale, ci o ocazie de a se integra unei semnificații absolute prin luciditate:

„*Nu te supără, iubito, pentru că am să-ji vorbesc
aşa cum obișnuiam mai demult la ureche;/.../
sunt îndrăgostit de o fată care-ți seamănă.
Nu te supără. E adevărat că sunt cam bătrân,
e adevărat că e un păcat ... Dar tu știi că
dacă așezi lucrurile din nou, jocul al doilea
îți este poate mai prețios decât primul...*”
(*Jucătorul de şah*) (DOINAŞ, 1966, 18).⁴

Ultimele două grupări ale volumului *Alter ego*, ilustrează o înnoire în lirica doineșiană în sensul constrângerii metaforice care, renunțând la narativ, la analitic, dobândește „luminiscentă”. E considerată consumată etapa conceptelor, poezia se vrea pliată de-a dreptul pe lucruri: „...*Spuma conceptelor, răsfrângera-ntru spirit/ Posed în loc de vorba <<piatră>> piatra*”.

² Poezie scrisă în 1969.

³ Cf. Șt. A. Doinaş, 1987, *Foamea de unu*, București: Editura Eminescu, p. 66.

⁴ Poezie scrisă în 1942.

Poetul recurge la un lirism naturalist din convingerea că noblețea poeziei rezidă dincolo de convenții, în principii ce nu pot fi imaculate. Conexiuni dintre cele mai dure „*impresia de oboseală, care miroase a impegaț*” sau „*sub burți se-adăpostesc ca diadema/ de bube roiuți verzi de muște*” – sunt curente în aceste cicluri.

„*Nimic nul prezintă mai exact pe Șt. A. Doinaș decât aceste resurrecții, aceste revolte ale fibrei intime, de o violență tăioasă, surprinzător izbucnind în plin peisaj liniștit și egal, ca pentru al tulbura și a-l constrâng la altceva*”. (PETROVEANU, 1974, 150).

Refuzând geometria silită și ideația cu tot dinadinsul, în volumul *Papirus* (1974), unde găsim poeme aproape din toată perioada de creație, poetul se arată fascinat de trăirea plenară, de viață simplă, edenică:

„*O anumită violență expresivă, o nerăbdare a revelației immediate, acestea par să fie notele distinctive ale acestei etape.*” (RAICU, 1976, 288).

Sentimentul târziului, „*al depășirii multor anotimpuri interioare, s-a infiltrat discret, dar insistent*” în poezia lui Doinaș „*însă există o reacție împotriva lui, o reacție pe măsura temperamentului dinamic și robust al poetului. Aceasta nu cedează tentației autocontemplării pasive, nu se lasă în seama stărilor crepusculare, a inerției și stagnării, ci devine mai de grabă un neliniștit explorator de situații limită și totodată un căutător în zona limbajului, a mijloacelor de expresie. Poemele din volumul Papirus arată că „poetul e capabil să stârnească o adevărată maree lirică, bogată în sensuri dar și în noi învelișuri stilistice*” (FELEA, 1977, 61).

Doinaș se împotrivește formelor fixe pe care le-a manevrat cu dexteritate vreme indelungată și se orientează spre cuvântul tăios. *Anotimpul discret* e un volum amplu în care autorul abordează o tematică abstractă, mai ales în ciclul *Un dialect al formelor*, iar un alt titlu sună programatic *Ordin împotriva formelor fixe*. Deci, în volumele *Anotimpul discret* (1975) și *Hesperia* (1979) poetul „*continuă neobosit, un lirism al frământărilor esențiale, menținându-se în afara tonului baladesc, păstrând însă destule elemente conversative și anecdotine, care au figurat și până acum în textura poemelor sale.*” (FELEA, 1977, 62). Anotimpul este ironic echivalat cu o mașinărie inefabilă:

„Ce-ascunde anotimpul? O mașinărie
de verde-gri, de aer și tăcere-apoașă
stă încă, stă stricată – poate, pe colina
salcâmilor...”

(Anotimpul discret) (DOINAȘ, 1972, 241).⁵

Poetul este conștient de ruptura dintre sfera conceptuală și cea a concretului „*greoi*”, optând pentru cel din urmă:

„Dezleagă-mă astăzi, tu - sferă
ce totul cuprinzi -
de-a bolții văpaie, severă,
de arsele grinzi!/
Îngăduie-acuma să cadă
pământul greoi
ca trunchiul de pin în cascadă,
ca strechea-ntr-o i.”

(Nimic n-am văzut) (DOINAȘ, 1972, 238)⁶

Este evidentă propulsarea „urâtelui” într-o lume pe care de drept o populează, din încrucișarea energiilor rezultând raporturi insolite.

Este vorba despre tărâmul apocaliptic, la poarta căruia s-aude tonul solemn, liturgic al lui Doinaș: „...*Suntem vârtej în/*

catapetasma lumii, osie-n adâncul/
secundelor care acum sunt nori și plouă”.

---

⁵ Cf. Ștefan Augustin Doinaș, 1975, vol. *Anotimpul discret*, București: Editura Eminescu, p. 52.

⁶ Ibidem, p. 28.

(*Tu și zodiile*) (DOINAŞ, 1972, 237)⁷

În tradiție arghezian-blagian-barbiană, „materia bolnavă” este desemnată cu o muzicalitate zgrunțuroasă:

„Un iz de fragede meiuri
ce-n seceta albă se coc
încheagă din lene, din cleiuri,
un zvâcnet, o foame, un cioc, / ... /
Culorile toate, rotite
fantastic, virează, răspund;
auzul e plin de otite;
întinsul bolește-n rotund”

(*Diagrama oului*) (DOINAŞ, 1972, 246).

Doinaş și-a supus talentul în luptă cu o materie cât mai rezistentă. De altfel, într-o formulare sintetică, programul estetic a lui Doinaş poate fi definit ca o aspirație spre formă și proporție sau ca luptă cu materia. În „*Traductibilitatea poeziei românești*” poetul mărturisea:

„Adevăratul poet asigură de fiecare dată un alt zbor al cuvintelor întrebuințate de omul de rând, inventează un nou ton al spunerii unor adevăruri vechi de când lumea, actualizează potențe care zăcea în straturile adânci ale graiului său natal”.

Apărând și teoretic idealul de claritate și de armonie, Doinaş își urmează drumul preocupat de arta cuvântului, construcția perfectă, cadențe, rima bogată, fraza amplă desfășurându-se în falduri, versul cantabil, cizelat până la dispariția oricărora impurități. A cultivat aproape toate formele metrice ale versului românesc, a introdus inovații ritmice, a preluat ritmica unor vechi precursori, înnoind-o prin acordarea ei la o vizuire și tehnică a construcției foarte moderne.

Şt. A. Doinaş s-a impus și s-a diferențiat în peisajul nostru literar printr-o formulă poetică de o rară precizie și finețe, complexă și armonioasă în același timp, și toată desfășurarea aceasta de euritmii și simboluri, de claritați și profunzimi, de străluciri și mistereîmplâncite și seducătoare, ni le-a fixat într-o imagine hotărâtoare, aproape tiranică.” (FELEA, 1977, 60).

Disciplina prozodică este pentru poet o formă de puritate a emoțiilor, de disciplinare a spiritului și de depășire a simțurilor. Lirismul se obiectivizează, poetul preia miracolul existenței și îl preface în metaforă, remarcabile fiind contribuțiile sale în sectorul tropilor.

Metaforele sunt aranjate geometric și în simetrie rafinate. Idealul poetului e sculptural, chiar monumental, poetul, ca un alt Michelangelo, ar vrea „să spargă un lanț de munți”, să plăsmuiască „giganți”, statui vibrante ale viitorului.

Doinaş are vocația „rotundului, plinului, simetricului” (MANOLESCU; MICU, 1965, 107). Lirismul lui este „statuar” și dezvăluie obsesia perfecțiunii.

Vocația monumentalului și statuarului se concretizează în simbolurile care apar frecvent precum: *cuvântul, ideea, sărutul, spiritul, adâncul-tată, adâncul-lumii*.

Ideea este „*amanta fără patimi*” care, ca un adevărat Atlas, ține pe umerii ei echilibrul lumii exterioare și al celei interioare.

Sărutul este un „*fruct de carne și fior*” (fructul fiind produs geometric), femeia este „*un templu alb de solzi și fluturi*”, soarele apare ca un „*imens, fioros policandru*”, bărbatul și femeia alcătuiesc un grup statuar:

„Bărbatul, de la brâu în jos, o stâncă:
el ține-n brațele-nălțate care
încep treptat și ele să-mpietrească
trupul femeii, ultima ofrandă.”

(*Grota cu soare*) (DOINAŞ, 1975, 204).

Statuia, ca obiect de raportare când este vorba de granițele genurilor în artă, apare în poezia *Laokoon*. Doinaş realizează o parabolă a existenței, datorită interpretării originale prin care se face

⁷ Ibidem, p. 45.

apropierea între destinul legendar al preotului troian și destinul umanității care se autodevoră prin autocunoaștere la ispita șarpei:

„...sălbatic grup
în care-nchipuind prelungi eșarfe,
plângând sub daltă, fiecare trup
e sugrumat de propriul său șarpe.”
(*Laokoon*) (DOINAŞ, 1973, 250).⁸

Poetul își stăpânește perfect instrumentarul alcătuit din: confesiuni directe, imnice sau elegiace, comentarii filosofice, elemente de evocare, trăsături de peisaj și portret, sondaje în fabulos, aluzii folclorice, simboluri de origine greco-latiană, prin care realizează o poezie de meditație gravă și solemnă asupra existenței.

Apelurile poetului la mitul greco-latian sunt atât de multe, încât: „s-ar putea ușor alcătui o culegere de *Poèmes antiques*” (SIMION, 1978, 148), în care să apară Orfeu, Apollo îmbrățișând pe Daphne, Ulisse, Penelopa, Lucullus pe ruinele cetății Amisus etc. Dar, identificându-se cu miturile înalte ale omenirii poetul nu uită tezaurul mitologiei și folclorului românesc. În *Traductibilitatea poeziei*, poetul opina:

„Receptacole ale unei sensibilității și etos specifice, creațiile lirice ale unui popor se oferă iubitorului de cultură ca un sistem de semne menite să integreze unei ordini noi generale o realitate particulară”.

În concluzie, poetul este un restaurator al esențelor, descoperitorul ființei, sub învelișurile pieritoare ale existenței, iar poezia lui este „suprema expresie a condiției umane.” (DOINAŞ, 1970, 123).

Bibliografie

1. Surse

- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Omul cu compasul*, Versuri. 1941-1965. București: Editura pentru literatură, 1966.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Seminția lui Laokoon*, Poezii, București: Editura Tineretului, 1967.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Lampa lui Diogene*, Eseuri. București: Editura Eminescu, 1970.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Alter ego*, București: Editura Mihai Eminescu, 1970.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Versuri*, București: Editura Eminescu, 1972.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Versuri*. Prefață de Virgil Memoianu, București: Editura „Albatros”, 1973.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Cele mai frumoase poezii*, București: Editura Cartea Românească, 1974.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Anotimpul discret*, Versuri. București: Editura Eminescu, 1975.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Mică antologie de poezie română modernă*, București: Editura Minerva, 1975.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Alfabet poetic*. Prefață de Aurel Martin. București: Editura „Minerva”, 1978.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Hesperia – versuri*, București: Editura Cartea Românească, 1979.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Lectura poeziei, Urmăță de Tragic și demonic*. București: Editura Cartea Românească, 1980.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Foamea de unu*, București: Editura Eminescu, 1987.
- DOINAŞ, Ștefan Augustin, *Voluptatea limitelor*, Chișinău: Editura Litera, 1997.

---

⁸ Poezie scrisă în anul 1965. Cf. 1965, *Ipostaze*, București: Editura Tineretului, p. 111.

2. Referințe critice

- FELEA, Victor, *Aspecte ale poeziei de azi*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1977.
- MANOLESCU, Nicolae; MICU Dumitru, *Literatura română de azi*, București: Editura Tineretului, 1965.
- PETROVEANU, Mihail, *Traiectorii lirice*, București: Editura Cartea Românească, 1974.
- RAICU, Lucian, *Structuri lirice*, București: Editura Cartea Românească, 1976.
- SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, București: Editura Cartea Românească, 1978.

ROMANIAN-FRENCH INTERFERENCE IN THE HISTORY OF JOURNALISM

INTERFERENCES ROUMANO-FRANÇAISES DANS L'HISTOIRE DU JOURNALISME

INTERFERENȚE ROMÂNO-FRANCEZE ÎN ISTORIA JURNALISMULUI

Marian PETCU

Université de Bucarest,

Faculté de Journalisme et de Sciences de la communication

E-mail: marian_petcu2003@yahoo.com

Abstract

Romanian-French interferences in the history of journalism. The present study is a historical sketch and it aims at identifying publications and journalists that have created a cultural bridge between Romania and France. It is about newspapers and magazines in French language, about the activity of French journalists in editorial offices in Bucharest, especially after the Independence War (1877), but also about French journalists of Romanian origin. I also put forward some statistic data on the share of French media in our country, headlines from newspapers and magazines of national minorities edited in French and other relevant information.

Résumé

La présente étude est une esquisse historique et elle vise à identifier les publications, les journalistes qui ont créé des ponts culturels entre la Roumanie et la France. Il s'agit de journaux et de revues en langue française, de l'activité de certains journalistes français dans des rédactions bucarestoises, notamment après la guerre d'indépendance (1877), mais aussi de journalistes français d'origine roumaine. Je présente aussi certaines données statistiques sur le poids de la presse française dans notre pays, des titres de journaux et de revues des minorités nationales publiées en français et d'autres éléments pertinents.

Rezumat

Prezentul studiu este o schiță istorică ce vizează identificarea publicațiilor și a jurnaliștilor care au ceeață puncte culturale între România și Franța. Este vorba despre ziar și reviste de limbă franceză, de activitatea unor jurnaliști francezi în redacții bucureștene, în special după Războiul de Independență (1877), dar și despre jurnaliști francezi de origine română. Prezint, de asemenea, unele informații statistice privind ponderea presei de limbă franceză din țara noastră, titluri de ziar și de reviste ale minorităților naționale editate în franceză, alte elemente pertinente.

Keywords: journalism, communication, cultural interferences, Romania, France, media

Mots-clés: Journalisme, communication, interférences culturelles, Roumanie, France, presse

Cuvinte-cheie: jurnalism, comunicare, interferențe culturale, România, Franța, presă

Trois Français dans les rédactions bucarestoises

Parmi les nombreux journalistes français qui ont travaillé dans la presse de langue française de notre pays, Frédéric Damé, Emile Galli et Ulysse de Marsillac sont les plus connus.

Frédéric Damé est né dans la commune de Tonnerre, dans l'Yonne, en France, en 1849. Il demeure dans la mémoire de la profession en tant que journaliste, historien et philologue. Peu d'informations sont disponibles sur ses études – certains auteurs affirment qu'il aurait finalisé ses études secondaires, d'autres omettent l'épisode des études par des affirmations telles que «sortant de l'école» (Anestin, 1907:70). Il semble qu'il ait eu une licence en Droit. Ce qui est sûr, c'est qu'il fondait, en 1868, à Paris, avec quelques amis dont Bonifaciu Florescu, le journal *L'Avenir littéraire, philosophique, scientifique*, qu'il allait même diriger. En tant que chroniqueur de théâtre, il collabore aux revues *La Revue populaire* et *La Cloche*. Le 12 mai 1872, il s'établit à Bucarest et fait paraître des articles dans *Le Journal de Bucarest*, publié par un autre Français, Ulysse de Marsillac. Damé a été professeur de français au Lycée Matei Basarab, au Lycée St. Sava (1876-1882), puis au Lycée Gheorghe Lazăr (1894-1898), selon V. Anestin et M. F. Mohr. Il a été invité à Bucarest par ses amis roumains, des libéraux pour la plupart, un fait mentionné aussi par l'historien Nicolae Iorga (Iorga, 2009:190). Il est possible que sa décision d'emménager dans la capitale ait été prise aussi suite au fait que sa sœur a épousé un avocat roumain. Il a été «secrétaire général de la première société de la Presse. En 1891, il abandonne le journalisme et entre dans l'administration, devenant chef du service statistique au ministère de l'Instruction, et ensuite sous-directeur de l'enseignement primaire (1892-1895)» (Anestin, 1907:71). Il meurt en 1907, à Bucarest.

A sa mort, Nicolae Iorga – un de ses critiques les plus ardu斯 – allait noter : «Il a été emmené ici pour les journaux libéraux. Pourtant, il a tout de suite commencé à créer ses propres journaux: *La Liberté*, *L'Indépendance Roumaine*, en partie, et quelques autres publications françaises sont issues de son esprit d'entreprise, qui n'était pas assorti par un talent particulier. Il a également imprimé un journal de romans traduits du français, *Cimpoiul (La Cornemuse)* (...). Vu qu'il avait une facilité pour écrire, il s'est essayé à des poèmes, des pièces de théâtre, des nouvelles – médiocres. Il a traduit en français une partie de *Istoria critică (L'Histoire critique)* de M. Hașdeu. Il a également écrit en collaboration un livre sur les Aroumains. On lui doit aussi un dictionnaire roumain-français et français-roumain, qui est le meilleur et qui constitue aussi une contribution à la lexicographie roumaine. (...) Parmi les étrangers qui s'établissent chez nous, pour se forger une carrière meilleure que chez eux, Damé a été, à coup sûr, le plus appliqué, celui dont il nous reste le plus d'écrits, et des choses mieux écrites. Le 10 mai 1907» (Iorga, 2008 :191).

A noter le mépris – «son esprit d'entreprise» était avéré, mais il manquait de talent, c'est-à-dire qu'il a lancé des publications afin d'obtenir du profit. Un tel geste était blâmable, alors que beaucoup de publications (pour ne pas dire la majorité) ne vivaient pas sur les tirages réalisés, donc pas sur la publicité payante, mais étaient à la merci de certains riches politiciens ou financées par l'Etat (notamment les publications littéraires). Iorga haïssait Damé, et ses épisodes xénophobes n'étaient pas rares - il a même publié une brochure anti-Damé, en réponse à une histoire des Roumains parue aux éditions parisiennes Alcan.

Ses activités de journaliste, ainsi que celles d'éditeur, ont été impressionnantes. Nous le retrouvons comme fondateur et / ou comme directeur de plusieurs publications périodiques, dans l'ordre chronologique: *Le Courier de Roumanie*, revue politique bihebdomadaire publiée à Bucarest (1876 -1878) ; *Drapelul român (Le Drapeau roumain)*, quotidien politique publié en 1877 (Răduică, 1995:167) ; *Nătiunea română (La Nation roumaine)*, «journal quotidien», également publié en 1877, sous la rédaction de Fr. Damé et I. L. Caragiale (avec des nouvelles des champs de bataille. En 1882, il fonde avec Alex. Ciurcu *Cimpoiul*, revue hebdomadaire illustrée (1882-1884; 1890-1891) à laquelle collaboraient des personnalités de l'époque, dont V. Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu e. a. Deux années près, c'est toujours avec Ciurcu qu'il publie la revue *Le Bossu* (1884-1885), ainsi que *Calendarul ilustrat al Cimpoiului (Le Calendrier illustré de la Cornemuse)* (1885). Et c'est toujours sur l'initiative de Fr. Damé que *La Liberté roumaine*, le quotidien politique de nuance conservatrice, a été publié à

Bucarest entre 1887 et 1891 (où Take Ionescu et Alexandru Beldiman ont occupé les fonctions de directeur politique). Le 1er janvier 1906, il lançait la publication du *Bucarest mondain*, «journal illustré hebdomadaire, littéraire, mondain, artistique, théâtral et sportif», qui n'a résisté sur le marché que jusqu'au 11 juin 1906.

La signature de Damé est apparue même dans *Albina Carpaților* (*L'Abeille des Carpates*) (1877-1880), dans *Album macedo-român* (*Album macédo-roumain*) (1880), dans *Buciumul român* (*Le Buccin roumain*), revue publiée à Iași par les frères Theodor et Iancu Codrescu (1875-1882), comme dans différentes autres publications périodiques. Nous le retrouvons en tant que rédacteur en chef du journal *L'Orient*, publié à Bucarest (1877-1879) sur l'initiative de ses amis Emile Galli et Alexandru Ciurcu. Là, il allait travailler aux côtés de Grigore Ventura, Const. I. Stoicescu, Em. Lahovari, Oscar Briol, Pompiliu Eliade, Nicolae Iorga, P. Christodulo et d'autres. À compter du 19 juillet 1879, le journal est paru sous le titre *L'Indépendance roumaine* et il a été un des journaux les mieux rédigés de Roumanie. En 1879, il publie, avec I. G. Bibicescu, *La Renaissance*, une revue politique parallèle au journal *Renașterea*.

Il demeure dans l'histoire du journalisme roumain aussi par d'autres contributions importantes, telles que sa participation à la réalisation du journal *Românil* (*Le Roumain*), aux côtés d'Eugeniu Carada, les deux occupant les fonctions de secrétaires de rédaction. C'est là qu'il collabore avec Emil Costinescu, Gr. Serrurie et d'autres, il publie des articles du Français Taxile Delord, de nombreuses traductions de la presse française.

Sur les six revues ayant pour titre *La Roumanie*, parues entre 1860 et 1918, trois ont été publiées à Paris (1873, 1884 - 1885, 1918) et trois à Bucarest (1860, 1888, 1898 - 1916). Eh bien, Damé a été impliqué dans la parution de l'édition parisienne de 1873, aux côtés de C. I. Poysu, Edmond Dutemple et Ciru Oeconomu, mais aussi de celle de 1884, aux côtés d'Émile Galli. Nous le retrouvons également dans la rédaction de *La Roumanie contemporaine*, «revue de l'Europe orientale», qui paraissait à Paris (1874-1875) et à Bucarest (1877), publiée par Germer Baillièvre sous la direction de Fr. Damé, à qui le dr. C. N. Chabudianu succède en 1877, J. Br. D'Esquille étant secrétaire de rédaction. C'est là que publiaient Jules Claretie, Paul Bataillard, Vasile Alecsandri, C. D. Aricescu, A. Balligot de Beyne (ancien secrétaire du prince régnant Alexandru Ioan Cuza), beaucoup d'autres Roumains et Français (Răduică, 1995 : 373).

Il s'est compté parmi les collaborateurs de la revue *Săptămâna ilustrată* (*La Semaine illustrée*) (1893) publiée à Bucarest par Laura Vampa (Libertatea Bruteanu), ayant pour premier rédacteur le socialiste Eugen Vaian, et à laquelle collaboraient Anton Bacalbașa, A. C. Cuza, Alexandru Vlahuță e. a. Il est possible qu'il ait publié sous pseudonyme ("Fantasio") y compris dans le journal *Sentinela Dunării* (*La Sentinel du Danube*) (1892) de Galați.

Un autre Français établi à Bucarest a été Émile Galli (1845-?), rédacteur au *Rappel de la Provence, journal démocratique hebdomadaire du Var et des Basses-Alpes* (1869-1870) et au *National* (Paris). Correspondant de guerre pour la Serbie, et ultérieurement pour la Roumanie du journal *Le National*, Galli s'établira à Bucarest où il fondera le journal *L'Orient* (1877), avec Alexandru Ciurcu (à compter de 1879, *L'Indépendance roumaine*). Propriétaire et éditeur de la revue *La Bourse de Bucarest*, «moniteur des finances, du commerce, de l'industrie, de l'agriculture et des chemins de fer de la Roumanie» qui paraissait chaque semaine (du 5 juillet au 23 août 1881). En 1883, il sera expulsé en vertu d'une loi concernant les citoyens étrangers, le journal devenant la propriété de G.Em.Lahovary (Ciurcu a été expulsé aussi, en 1885). Il a été directeur de l'hebdomadaire *La Roumanie*, publié à Paris (1884-1885), qui avait aussi l'encart *Modes*. Galli revient en Roumanie en 1888, occupant les fonctions d'administrateur du journal *L'Indépendance roumaine*. Pendant un certain temps, il est rédacteur en chef du journal *La Dépêche* (Bucarest, 1888). En 1890, il fonde le journal *Bucarest*, avec C. G. Costa-Foru, publication qui paraîtra jusqu'au 28 octobre 1892, le titre étant finalement *București*. Galli a été le propriétaire de la revue *Ilustrațiunea română* (*L'Illustration roumaine*), revue littéraire hebdomadaire publiée à Bucarest (1891-1892), ayant Eugen Vaian pour collaborateur (Petcu, 2012, 163).

Le journaliste français Ulysse de Marsillac (1821-1877) s'est établi à Bucarest à 31 ans, en tant que professeur. Il publie dans *Românul* (*Le Roumain*) de C. A. Rosetti, dans *Naționalul* (*Le National*), «journal politique-commercial» (1857-1861) et dans *Ordinea* (*L'Ordre*), journal politique et littéraire de Bucarest (1866-1867) - deux princes ont fait partie de la rédaction de ce dernier, Dimitrie Ghica et Alexandru Știrbei. Dans la rédaction du journal *Ordinea*, Ulysse allait réaliser un supplément en français. Il dirige *La Voix roumaine*, «bulletin politique, scientifique, littéraire et commercial» (1861), mais à cause de certaines divergences politiques, il se retire et publie la revue *La Voix de la Roumanie* (1861-1866). Il fait partie de la rédaction du *Pays roumain*, édition française du journal *Tara*, publication conservatrice, où il est directeur littéraire (1867-1871). Il publie la revue *Le Moniteur roumain* (1868-1870), à Bucarest.

Henri Jacquier (1900-1980) a lui aussi été professeur, à des lycées de Satu Mare et de Cluj, ainsi qu'à l'Université de Cluj. Essayiste et publiciste, il a débuté dans la revue *Însemnări matematice* (*Notes mathématiques*) (Cluj, 1925), a collaboré aux revues *Almanahul literar* (*L'Almanach littéraire*), *Cercetări de lingvistică* (*Recherches de linguistique*), *Familia* (*La Famille*), *Gând românesc* (*Pensée roumaine*), *Bulletin linguistique*, *Națiunea română* (*La Nation roumaine*), *Revista Cercului Literar* (*Revue du cercle littéraire*), *Revue de Transylvanie*, *România literară* (*La Roumanie littéraire*) (Aiud), *Secolul 20* (*Le 20e siècle*), *Steaua* (*L'Etoile*), *Zorile* (*L'Aube*), *Tribuna* (*La Tribune*), *Viața românească* (*La Vie roumaine*) et *Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»*.

Roumains dans la presse française

Le nombre des journalistes français de Bucarest a été, bien entendu, beaucoup plus grand. Prenons l'exemple de la rédaction du journal *La Roumanie* de 1907, nous y retrouvons Jules Brun (1852-1916), ancien correspondant du *Journal des Débats*, Victor Berardi (1854-1908), secrétaire général de rédaction, Georges Baliste (1879-?), entré à la rédaction le 15 mars 1901, G. Thibaut. Jean de la Brèche, directeur de la revue *Bucarest mondain* (1892-1893), Armand Lévy, L. Lévêque (Samoilă, 1932 : 283), Ange Pechméja et d'autres ont fréquemment publié dans des revues et des journaux parus notamment à Bucarest.

Le professeur français Armand (Antoine) Lévy, par exemple, a dirigé la revue *Speranța / L'Espérance* (Bucarest, 1867) et a publié dans différentes autres revues parues en Roumanie, surtout à l'époque où il était prédicateur à Bucarest et Iași (Kuller, 2008 :235). Un autre professeur, Jean Alexandre Vaillant (1804-1886), vient à Bucarest en 1829, il enseigne au Lycée St Sava, s'investit dans le mouvement d'émancipation de Munténie, publie des articles et traductions de la littérature française dans *Buciumul* (*Le Buccin*), *Calendar istoric și popular* (*Calendrier historique et traditionnel*), *Calendarul Prosperității* (*Le Calendrier de la prospérité*), dans *Propășirea* (*Le Développement*), *Reforma* (*La Réforme*) et d'autres. Edmond Guérive, ancien journaliste à *L'Indépendance roumaine* et au Bureau roumain de Presse (Paris, 1919) et Francis Lebrun sont deux autres Français établis à Bucarest. Les documents consultés par Carmen Ionescu dans les archives françaises présentent beaucoup des correspondants de l'Agence Havas à Bucarest, dont L. Pognon, Buisson, Leautey, Francis Lebru, Massip, Maffre, Reiffel, Castagne, Jouve et d'autres (Ionescu, 2014).

Mais le nombre des journalistes roumains qui avaient étudié à Paris était encore plus grand. Dans la rédaction du journal libéral *L'Indépendance roumaine* par exemple, Al. Rubin, Oscar Briol et Olimp Grigore Ioan avaient fait des études de Droit, à Paris. D'autres journalistes étaient également diplômés en Droit, et toujours à Paris: Corvin M. Petrescu (*Patriotul – Le Patriote*), St. Streitman (*Prezentul – Le Présent*), Theodor D. Florescu (*La Roumanie*), Take Ionescu (*La Roumanie*), Const. C. Brăiesku (*Epoca – L'Époque*), Oscar Lebel (*Bukarester Morgenpost*, *Bukarester Deutsche Zeitung*), Gheorghe Gr. Argyropolu (*La Roumanie*), D. Sanielevici (*L'Echo de Roumanie*, *Adevărul – La Vérité*), Ștefan Ilie Vasilescu (*Revista Poporului – La Revue du peuple*) et d'autres. Eh bien, pendant leurs études, la plupart d'entre eux ont collaboré avec les revues parisiennes.

D'ailleurs, nous aussi, nous avons donné des journalistes à la France - Alexandru Vasile Urechia (1834-1900) a envoyé des correspondances aux journaux français *Le Temps*, *Le Siècle*, *La Presse* etc. Gheorghe Gr. Argyropolu a été correspondant des revues parisiennes *L'Europe artiste* (1883-1885) et *La Revue mondaine illustrée* où il signait Binocle et Gheorghe d'Argyr (1897-1899). Le publiciste parisien E. F. Braunstein était originaire de Roumanie et ainsi de suite. Alexandru Hurtig, rédacteur au journal *Argus* et directeur de l'Agence de presse Rador, notre attaché de presse à Paris (1938), deviendra correspondant de l'Agence Havas pour l'Amérique latine pour un temps.

Une recherche ciblée sur la presse française pourrait nous fournir beaucoup d'informations sur l'activité de journalistes, de publicistes et d'écrivains des Roumains qui ont étudié dans des lycées et des universités françaises.

Je mentionnerai aussi, dans ce contexte, l'ancien rédacteur de *Prezentul (Le Présent)* (1905-1907), Rudolf Bernhard, devenu Radu Baltag, puis Rudolf Rudy, Claude Rodolphe Berhaut, ultérieurement Adrien Le Corbeau, qui allait collaborer avec différentes revues parisiennes, à compter de 1909, et étonner le monde en inventant des lettres de Maupassant, publiées dans *La Grande Revue* (les correspondances envoyées au pays étaient signées Adrian Corbu).

L'on peut dire que la presse française a été un repère, une école pour plusieurs des journalistes et des hommes politiques roumains. En voici un argument – dans *l'Annuaire général de la presse roumaine pour l'année 1907*, le premier ouvrage de ce type en terre roumaine, les auteurs notaient «les journaux étrangers les plus importants (...) France. Aurore, Cocard, Constitutionnel, Courrier du soir, Croix, Dépêche, XIXe siècle, Echo de Paris, Epoque, Evénement, Figaro, Fronde, Gaulois, Gil Blas, Intransigeant, Jour, Journal, Journal des Débats, Liberté, Libre parole, Matin, Nation, Paix, Patrie, Petit bleu, Petit journal, Petit Parisien, Petite République, Presse, Radical, Rappel, Réforme, Siècle, Soir, Soleil, Temps, Voltaire» (Anestin, 1907:30). C'était la liste la plus nombreuse de périodiques étrangers parcourus dans les rédactions bucarestoises, fait souligné aussi dans les références de l'article «Comment faire une gazette ?» dont l'auteur disait que le rédacteur-traducteur lisait *Le Petit Parisien*, *Le Journal*, *Le Matin* et d'autres, pour la documentation de la rédaction, afin de choisir des textes.

Paris a été un espace de formation et d'affirmation pour beaucoup de Roumains; c'est de là que des journalistes et des hommes politiques allaient s'adresser aux grandes chancelleries du monde, notamment dans les moments critiques. Une partie des militants exilés après la répression de la révolution de 1848 y trouveront abri, ils y publieront *România viitoare (La Roumanie future)* (1850) et *Republika română (La République roumaine)* (1851) (Bucur, 1970 :84).

Je rappellerai ici le fait qu'en août 1917, pendant la guerre, Constantin Mille part de Iași à Paris, où il collabore «au quotidien parisien *Le Journal*, à grand tirage à l'époque, selon l'agence suisse d'infos, il y avait été recommandé par Take Ionescu. (...) C'est dans la même période que Mille allait obtenir du romancier Paul Adam, qui avait une certaine notoriété à ce moment-là, d'écrire – chaque semaine – des articles favorables à la cause roumaine dans le quotidien *L'Information*» (Avramescu, 1982, 271). Et c'est toujours à Paris que paraît la revue hebdomadaire *La Roumanie*, sur l'initiative et avec le financement de Pavel Brătășanu, qui réunit C. Banu, C. Mille, Emil D. Fagure et Alex.I. Câmpescu (administrateur) à l'Hôtel des deux mondes (22, avenue de l'Opéra) et leur propose ce projet éditorial. La revue arrive à un tirage 5-6.000 exemplaires, diffusés gratuitement aux parlementaires, aux professeurs d'universités, aux journalistes et publicistes, aux rédactions françaises, mais aussi d'Angleterre, de Suisse, de Suède et des Etats Unis. L'important, c'est que les contenus de cette revue étaient repris, donc les clarifications faites par les auteurs roumains au sujet des évolutions politiques et militaires de la région, le positionnement des forces politiques de Roumanie etc. Le groupe d'initiative avait formé ce qui s'est appelé l'Unité Nationale Roumaine, la publication étant sortie entre 1918 et 1919.

La presse de langue française, en Roumanie

L'histoire de la presse de l'espace de langue roumaine mentionne de nombreux titres de périodiques en français. Il suffit de rappeler ici quelques-unes des premières publications - *Courrier de Moldavie* (1790), *L'Abeille moldave* (1829), *Le Glaneur moldo-valaque* (1841), *Annuaire de la Principauté de Valachie* (1841), *L'Etoile de Danube* (1856), *Moniteur officiel. Principautés-Unies de Moldavie et de Valachie* (1858), *L'Abeille de la Roumanie* (1873) etc.

Tant en Munténie qu'en Moldavie, des productions éditoriales en langue française sont fréquentes – livres, dictionnaires, presse ; elles sont plus rares en Transylvanie et en Bessarabie. D'ailleurs, les éditeurs du catalogue *Presa basarabenă de la începuturi până în anul 1957 (La Presse de Bessarabie depuis ses débuts jusqu'en 1957)* ont identifié 1.659 périodiques, dont deux en langue française, publiés durant l'administration roumaine - *La Vérité* (1919), *Bulletin de la Station Expérimentale de Viticulture et d'Œnologie de Kischineff* (1920) – et un en roumain, russe, français et allemand *Primul anuar al comerțului și industriei basarabene (Premier annuaire du commerce et de l'industrie de Bessarabie)* (1924). Sept autres titres ont paru - six en France et un en Belgique – à l'initiative de quelques émigrés de Bessarabie se trouvant à Paris et à Gand.

La présence de l'Agence de presse Havas à Bucarest est attestée à la veille de la guerre d'indépendance (1877), le contrat par lequel l'agence française fournissait à l'Etat roumain des informations étant signé le 5/17 janvier 1877 (Vrânceanu, 2000 :19). Quelques années plus tard, Havas proposait à Bucarest même un service de publicité, par son correspondant, Buisson (1884). Même l'Agence Radio Orient (RADOR) allait être une institution créée à Paris, selon les notes de Florica Vrânceanu (42). Le premier journaliste d'agence de presse de Roumanie a été un Français - Louis Léon Pognon, envoyé à Bucarest pour négocier avec les autorités l'ouverture d'un bureau Havas.

La première ligne télégraphique de Munténie, c'est toujours aux Français que nous la devons, et plus exactement à la compagnie du génie stationnée à Constanța ; ils ont réalisé la ligne Bucarest – Giurgiu, continuée jusqu'à Roussé (Bulgarie) par câble sous-fluvial (1854) (Perciu, 1999 :15). Et le modèle de publicité – si on peut l'appeler ainsi –, généralisé dans la presse roumaine, tire son origine du type de publicité à retrouver dans la presse française (Petru, 2007 :110).

Mais voici quelques chiffres concernant la production de presse de langue française de l'espace roumain. Les auteurs du «Dictionnaire de la presse roumaine» ont recensé 7.405 publications périodiques parues entre 1731 et 1918, dont 225 ont été publiées en français. Il s'agit de publications scientifiques (annales, bulletins, statistiques), commerciales, culturelles, administratives, médicales et autres, avec un poids de 3,038% dans l'ensemble des publications dans la période mentionnée. Le pourcentage peut sembler modeste, mais il convient d'en juger par rapport aux tirages de ces publications-là ; ce sont des informations dont nous ne disposons pas en ce moment.

En 1923, parmi les 1.090 périodiques publiés au Royaume de Roumanie (657 journaux et 433 revues), il y avait aussi cinq journaux de langue française. En septembre 1927, la Roumanie avait 1.263 périodiques, dont 709 étaient des journaux : 515 étaient en roumain, 194 dans d'autres langues (110 en hongrois, 6 en allemand, 7 en français etc.). Sur les 554 revues publiées en 1927 (433 en roumain, 121 en d'autres langues), 11 publications étaient en français, dont trois étaient littéraires, deux industrielles, trois agricoles, deux scientifiques et une de sociologie.

Les bibliographes de la Bibliothèque de l'Académie roumaine ont récemment décrit 3.918 périodiques parus entre 1925 et 1930, dont 36 ont été publiés en français – des publications économiques, culturelles, médicales, industrielles etc. Parmi elles – trois journaux (*L'Indépendance roumaine*, *L'Orient*, *La Nation roumaine*) et deux revues politiques (*Le Progrès*, du Parti Conservateur et *La Semaine politique*, du Parti du peuple). Dans cette période, le poids de la presse de langue française est de 0,9%.

Selon la même source, entre 1931 et 1935, 2.936 périodiques ont paru en Roumanie, dont 71 étaient en français, soit un taux de 2,4%. La plupart étaient des revues scientifiques, des bulletins boursiers, industriels, culturels etc.

Selon la Direction de la presse (Secrétariat d'Etat de la presse et des informations), en 1932, sur les 776 journaux, un seul était français - *L'Indépendance roumaine* -, et sur les 638 revues, neuf étaient en français - *La Semaine politique*, *Moniteur de pétrole roumain*, *La Roumanie nouvelle*, *Pharmaco-Courrier*, *L'Economiste roumain*, différents bulletins informatifs spécialisés.

En 1936, selon le *Catalogue de la presse de Roumanie*, il existait neuf périodiques de langue française – le journal *L'Indépendance roumaine* et les revues *Bulletin de la section scientifique de l'Académie roumaine*, *Bulletin d'Information de l'Office Commercial Français en Roumanie*, *Bulletins et Mémoires de la Société Médicale des Hôpitaux de Bucarest*, *Bulletins et Mémoires des Sociétés de Chirurgie. Urologie. Obstétrico-Gynécologie Réunis*; *Correspondance économique*, *La Roumanie pétrolière*, *L'Economiste roumain*, *Moniteur du pétrole roumain*. Je précise que ce *Catalogue* comprenait exclusivement les publications qui ont souhaité que leur offre de publicité soit connue (tarifs).

Les Roumains n'ont pas été les seuls à avoir utilisé le français et l'expérience éditoriale française pour communiquer à l'intérieur du pays et (surtout) à l'extérieur. Je pense aux Juifs qui ont publié beaucoup de revues en français ou bilingues – roumain et français -, selon les recherches de spécialistes tels S. Podoleanu (1938), Hary Kuller (1996, 2002) et Emanuel Aczél (2004). Je pense aussi à l'emploi du français par les groupes impliqués dans des mouvements de libération nationale, tels *L'Etoile albanaise* (Bucarest, 1898), *L'Albanais* et *La Renaissance albanaise* (Bucarest, 1903), *L'Indépendance albanaise* (Bucarest, 1916), *La Nouvelle Albanie* (Constanța, 1929), *Le Grec errant* (Sinaia, Buzău, 1902) etc.

Pour revenir à la presse des Juifs, mentionnons quelques publications représentatives. *Israelitul Român / L'Israélite roumain* (1857-1869) est le premier journal juif publié en Valachie, avec des textes en roumain et en français, étant donné que les éditeurs souhaitaient que le Haut-commissaire des Grandes puissances sache quelle était la situation des Juifs de Roumanie, en vue de la Conférence de paix de Paris. Fondée à Bucarest par Aaron Ascher et I. L. Weinberg, la publication allait bénéficier de la collaboration de Juliu Barasch, Armand Lévy, Moscu Ascher, C. Bosianu, Coccio Cohen et d'autres. Certains chercheurs affirment qu'il a été le journal « de la renaissance des Juifs de Valachie et que le véritable fondateur et éditeur a été le dr. Juliu Barasch » (Podoleanu, 1938 :23). *L'Echo danubien. Journal commercial, agricole, industriel, artistique et littéraire* (Galați, 1865; Bucarest, 1867) a été une revue publiée par Sigismund Carmellin jusqu'en 1871, lorsque l'éditeur est expulsé de Roumanie. La publication allait continuer, sous le titre *L'Echo d'Orient*, à Bruxelles, puis à Amsterdam et Breslau, sous le titre *Concorde*. Pour un certain temps, elle allait paraître à Budapest et Paris, avec ce dernier titre. Rédigé par le professeur et rabbin français Antoine Lévy à Bucarest, *L'Espérance* (1866-1867) a une durée de vie courte (Kuller, 2008 : 235).

Le français était la langue de l'une des chancelleries politiques les plus importantes du monde, Paris, qui était aussi une des capitales de la science, de la culture, d'où la tendance des pays de la région de disséminer les informations dans les zones de prise de décisions. C'est l'explication du fait que même dans les pays autour de la Roumanie, il y avait des publications pour les lecteurs francophones, surtout dans les moments les plus chargés de dramatisme. C'était une manière de se faire entendre.

Conclusions

Le fait qu'une partie de l'élite roumaine se soit formée dans l'espace français ou au pays, avec des professeurs français, avec des livres français explique la sensibilité pour la culture française, ainsi que les relations politiques et militaires étroites entre la Roumanie et la France. La présence de la culture française dans toutes les provinces historiques habitées par des Roumains, la bonne diplomatie des Français et leur intérêt pour cette partie de l'Europe ont facilité des formes

d'échange culturel, y compris de journalistes. Les agences de presse, les agences de publicité, les maisons d'édition, mais surtout les journaux et revues de Roumanie doivent beaucoup au modèle français. J'ai mentionné dans la présente étude une partie des interférences roumano-françaises dans l'histoire du journalisme. Mais cette problématique vaut d'être élargie, approfondie jusqu'au niveau d'une monographie.

Bibliographie:

- ACZÉL, Emanuel, *Publicațiile periodice evreiești din România. Dicționar bibliografic. Vol. I. 1857-1900*, București: Hasefer, 2004.
- ANESTIN, Victor, MOHR, M. Faust, *Anuarul general al Presei române pe anul 1907*, București: Imprimeria Munca, 1906.
- AVRAMESCU, Tiberiu, „*Adevărul*”, *mișcarea democratică și socialistă (1895-1920)*, București: Politică, 1982.
- BUCUR, Marin, C. A. Rosetti, *Mesianism și donquijotism revoluționar*, București: Minerva, Bucarest, 1970.
- DAMÉ, Frederic, *Bucarest en 1906*, Bucarest: Socec & Cie, 1907.
- RĂDUICĂ, Georgeta, RĂDUICĂ, Nicolin, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, București; Științifică, 1995.
- RĂDUICĂ, Georgeta, RĂDUICĂ, Nicolin, *Calendare și almanahuri românești, 1731-1918. Dicționar bibliografic*, București: Științifică și Enciclopedică, 1981.
- IORGA, N. *Oameni care au fost*. Prima ediție critică integrală, de Valeriu și Sanda Râpeanu, s.l., s.e., 2009.
- IORGA, Nicolae, *Frederic Damé și istoria României contemporane (Frédéric Damé et l'histoire de la Roumanie contemporaine)*, București: Institut Minerva, 1900.
- IONESCU, Carmen, *Agențiile de presă din Romania 1889 până astăzi (Les Agences de presse de Roumanie, de 1889 à nos jours)*, București: Tritonic, 2003.
- KULLER, H., coord. *Ebrei din România. Breviar biobibliografic*, București: Hasefer, 2008.
- KULIKOVSKI, Lidia, coord., *Presă basarabeană de la începuturi până în anul 1957. Catalog*, Biblioteca Municipală “B. P. Hașdeu”, Biblioteca publică “M. V. Lomonosov”, Chișinău: Epigraf, 2002.
- PERCIUN, Nicolae, *Din istoria telecomunicațiilor române*, București: Editura Academiei Române, 1999.
- PETCU, Marian, *Istoria jurnalismului și a publicității în România*, Iași: Polirom, 2007.
- PETCU, Marian coord., *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iași: Polirom, 2012
- PODOLEANU, S., *Istoria presei evreiești din România. I. 1857-1900*, București: Bibliografia, 1938.
- SAMOILĂ, Emil, *Ziaristica. Noțiuni elementare de gazetărie*, București : Atelierele Adeverul s.a., c.1932.
- VRÂNCEANU, Florica, *Un secol de agenții de presă românești (1889-1989)*, Pitești: Paralela 45, 2000.
- ***
- Biblioteca Academiei Române, *Publicațiile periodice românești. Tome IV. 1925-1930*, București : Editura Academiei Române, 2003.
- Biblioteca Academiei Române, *Publicațiile periodice românești. Tom V. 1931-1935*, Catalog alfabetnic, vol I și II, București: Editura Academiei Române, 2009, 2012.
- ***Catalogul presei din România. 1936, București : Societatea anonimă pentru editură, librărie și publicitate Rudolf Mosse, 1936.

****La presse roumaine*. Publié par le Secrétariat du Comité d'Organisation, Bucarest :Institut d'Arts Graphiques “Cartea Românească”, 1927.

***

<https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01011240/document - parcouru le1.02.2016>.

<http://biblacad.ro/bnr/ppr.php> – lu le 12.01.2016.

<http://www.digibuc.ro/> - lu le 16.12.2015.

<http://digitool.bibnat.ro:8881/R – lu le1er.02.2016>.

http://www.uniuneascriitorilor-filialacluj.ro/detalii_membrii_575_JACQUIER-Henri.html- lu le 2.02.2016.

PAUL VALÉRY AND EDGAR DEGAS: THE MIRAGE OF DANCE

PAUL VALÉRY ET EDGAR DEGAS: LE MIRAGE DE LA DANSE

PAUL VALÉRY ȘI EDGAR DEGAS: MIRAJUL DANSULUI

Adina BANDICI

Universitatea din Oradea

Str. Universității nr. 1

E-mail: abandici@gmail.com

Abstract

According to Edgar Degas, the arts are inexplicably connected in spirit and sense, but individual in their production. This paper aims at discovering similarities and differences between a symbolist poem by Paul Valéry and some impressionist-realistic paintings by Edgar Degas in terms of perspective on dance and dancers. In what regards both the poet Paul Valéry and the painter Edgar Degas, we notice the penchant for the theme of dance and the motif of the dancers captured in different poses and settings. Much of the work of the two French artists was inspired by the world of dance, and ballerinas became for them like muses.

Résumé

Selon Edgar Degas, les arts sont inexplicablement connectés en esprit et sens, mais ils sont individuels dans leur production. Cet article vise à découvrir similitudes et différences entre un poème symboliste de Paul Valéry et quelques tableaux impressionnistes-réalistes de Edgar Degas en termes de la perspective sur la danse et les danseurs. Chez le poète Paul Valéry, et aussi chez le peintre Edgar Degas, nous remarquons le penchant pour le thème de la danse et le motif des danseurs capturés dans différentes poses et environnements. Une grande part de l'œuvre des deux artistes français a été inspirée par le monde de la danse, et les ballerines sont devenues pour eux de vraies muses.

Rezumat

Potrivit lui Edgar Degas, artele sunt conectate în mod inexplicabil în spirit și sens, dar individuale în producția lor. Această lucrare are ca scop descoperirea de similitudini și deosebiri între o poezie simbolistă a lui Paul Valéry și câteva tablouri impresionist-realiste ale lui Edgar Degas din punct de vedere al perspectivei asupra dansului și dansatoarelor. Atât la poetul Paul Valéry, cât și la pictorul Edgar Degas, se remarcă predilecția pentru tema dansului și motivul dansatoarelor surprinse în diferite ipostaze și medii. O bună parte din opera celor doi artiști francezi a fost inspirată de lumea dansului, iar balerinele au devenit pentru ei asemenei unor muze.

Keywords: Valéry, Degas, arts, dance, arabesque

Mots-clés: Valéry, Degas, arts, danse, arabesque

Cuvinte-cheie: Valéry, Degas, arte, dans, arabesc

Poetul și pictorul

Acest studiu are ca punct de pornire ideea lui Paul Valéry (preluată de la Françoise de Malherbe) că poezia este pentru proză precum dansul pentru mersul pe jos. Pe când mersul și proza au un obiectiv precis, dansul, ca și poezia, reprezintă un sistem de acte care își au scopul în ele însese.¹ Paul Valéry este considerat ultimul mare poet simbolist și întemeietorul poeticii moderne. Valéry a teoretizat conceptul de *poezie pură* ca „cea a unui tip inaccesibil, a unei limite ideale a dorințelor, eforturilor și puterilor poetului...” (VALÉRY, 1989, 694) Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în paralel cu evoluția poeziei, și pictura trecea prin schimbări importante. În cadrul ambelor arte, valorile se schimbaseră și se făceau experimente tehnice. Nume precum Paul Cézanne, Claude Monet și Auguste Renoir ilustrează această epocă roditoare din punct de vedere artistic. Édouard Manet avea multe în comun cu idealurile lui Stéphane Mallarmé, iar Edgar Degas a exercitat o influență importantă asupra lui Paul Valéry.

Edgar Degas, pictorul clasic al vieții moderne, a ales ca subiecte pentru picturile sale preponderent elemente și personaje din lumea teatrului și cafenelelor. Degas a reușit să-și surprindă modelele în atitudini naturale și spontane. Numeroasele lucrări având ca subiect dansatoarele captează cele mai fine și armonioase aspecte ale mișcării umane.

Degas a sfidat compozitia tradițională, a optat pentru asimetrie și unghiuri radicale, creând astfel efecte dramatice. Totuși a reușit mereu să rămână tributar marilor maeștri ai trecutului, precum Leonardo da Vinci. Tânărul său prieten, Paul Valéry l-a descris ca divizat împotriva lui însuși. Opera lui Degas a fost catalogată ca „depoetizare” a vieții, datorită fascinației pentru cele mai simple, intime gesturi – balerine care se întind la bară, exersând poziții, primind instrucțiuni, legându-și pantofii, aranjându-și fustele de balet, masându-și mușchii încordați, aranjându-și părul, vorbind, cochetând, visând cu ochii deschiși și nefăcând aproape nimic decât să danseze. Tablourile cu balerine ale lui Degas transmit echilibru, grătie, strălucire, o poezie mimată, un vis devenit vizibil. (TRACHTMANN, 2003, 1-2)

Edgar Degas consideră că importanța artei este de a crea o viziune unică și de a arăta spectatorului ceea ce nu putea vedea singur. Degas a reușit să picteze capodopere cu dansatoare în poziții naturale, fiind un desenator atât de șic încât putea să își folosească propria observație și să o combine cu imaginația sa pentru a recrea orice poziție pe care o putea adopta o dansatoare. Pentru pictorul francez, arta nu este ceea ce se vede, ci ceea ce îi poți face pe alții să vadă. În tablourile sale, Degas a compus scene imaginare, în care dansatoarele pozau în echilibru la limita instabilității. Aceste tablouri îi permit spectatorului să vadă un moment care nu poate fi captat de ochiul uman, deoarece o dansatoare este în continuă mișcare. Criticul Rosemary Lloyd consideră că balerinele lui Degas au calitatea unor metafore, indicii ale feminității mai degrabă decât reprezentări ale unor femei, și mișcările lor sugerează corpul ca hieroglifă. (LLOYD, 1999, 146) Mary Lewis Shaw vorbește despre dualitatea dansului – funcția sa poetică combinată și natura sa corporală. Dansatoarele lui Degas nu sunt văzute individual, ci ca simple dansatoare, rămânând concepte abstracte fără o identitate definitorie. (LEWIS SHAW, 1993, 53) Într-un studiu dedicat unor mari pictori francezi, Paul Valéry menționează că, potrivit lui Edgar Degas (care nu a fost doar pictor, ci și scriitor de sonete în maniera poeziei lui Mallarmé²), artele sunt conectate în mod inexplicabil în spirit și sens, dar individuale în producția lor. Pictorul francez descrie un tărâm universal al inspirației, unde muzele poeziei, picturii și sculpturii se reîntâlnesc după ce și-au realizat lucrările. (VALÉRY, 1960, 2).

---

¹ Vezi Paul Valéry, “*Propos sur la poésie*”, în *Oeuvres*, vol. 1, Gallimard, Paris, 1957, pp. 1361-1378.

² Vezi Jessica Locheed, “*Degas the Sonneteer*”: *Transcending Disciplinary Boundaries and Building a New Aesthetic*, Mosaic (Winnipeg), vol. 40, 2007, pp. 103-122.

Dansatoarele ca motiv literar-artistic la Paul Valéry și Edgar Degas

În primul său volum de poezii, *Album de versuri vechi* (1920), Paul Valéry, în spirit simbolist, ilustrează personaje și motive din mitologia și istoria antică, precum: Elena, Orfeu, Venus, Cezar, Grațiile, muze, nimfe, Narcis, Semiramida.

În poezia *Les Vaines Danseuses (Dansatoarele ireale)*, Valéry surprinde dansul nocturn al unor ființe ireale, vagi, care par a fi grații, muze și nimfe, poetul descriindu-le prin metafore și sugestii: „Cele cu umblet gingeș de flori”, „Figurine de aur și frumuseți mărunte”, „Par grațiile nopții”.³ În mitologie, Grațiile sau Charitele (în greacă *Karites*) erau personificări ale grăției și frumuseții feminine. Cele trei Grații, Aglaia (Strălucirea), Eufrosina (Bucuria) și Thalia (Prosperitatea), erau considerate fiicele lui Zeus și ale nimfei Eurinome sau ale lui Dionysos și Afroditei. Trăiau alături de muze, îi însoțeau ocazional pe Apollo, Atena, Afrodita și erau protectoarele poeților. (LĂZĂRESCU, 1992, 160) Muzele, cele nouă fiice ale lui Zeus și ale Mnemosinei, erau patroanele artelor și științelor în general și locuiau în pădurile umbroase ale Heliconului și Parnasului. (LĂZĂRESCU, 1992, 210) În poezia lui Valéry par a apărea Erato (reprezentată ca nimfă cu o liră în mâna, înconjurate de mirt și trandafiri), Euterpe (care cântă la flaut) și Terpsichore (muza care dansează și cântă la liră sau harfă), însoțite de grații și nimfe. În mitologie, nimfele, fiice ale lui Zeus, erau considerate genii ale naturii, pe care cei vechi și le închipuiau ca pe niște fecioare tinere, frumoase și zburdalnice. Ele reprezentau forțele elementare ale naturii, personificări feminine ale acestora, prezente în imaginația oamenilor, cu care ei populau natura pentru a oumaniza. (LĂZĂRESCU, 1992, 215) Valéry pune accent pe surprinderea acestor făpturi grațioase și misterioase în mișcare.

În *Filosofia dansului*, poetul francez vorbește elogios despre dans, afirmând că, pentru el, dansul „nu se mărginește la a fi un exercițiu, un divertisment, o artă ornamentală și un joc de societate uneori; este un lucru serios și, sub anumite aspecte, un lucru foarte venerabil. Orice epocă anume care a înțeles corpul omenesc sau care a încercat, cel puțin, sentimentul misterului acestei alcătuiri, al resurselor, limitelor, al combinărilor de energie și de sensibilitate pe care le conține, - a cultivat, a venerat Dansul.” (VALÉRY, 1989, 667) Valéry spune că dansatoarea pare a fi într-o altă lume, pe care o țese cu pașii, o construiește prin gesturi. Poetul compară apoi dansul cu poezia, considerând că un poem implică acțiune, pentru că nu există decât în momentul spunerii lui: „atunci este *în act*.“ Această acțiune, ca și dansul, nu are ca finalitate decât să creeze o stare, dându-și propriile legi, creând un timp și o măsură a timpului care îi convin și îi sunt esențiale: „A începe să spui versuri înseamnă a intra într-un dans verbal.“ (VALÉRY, 1989, 674)

Pașii „grațiilor” sunt gingești, delicați, sugerând ideea de plutire, de mers/ dans ireal. Gingășia, puritatea, irealitatea prezențelor feminine sunt indicate și de folosirea unor epitete precum „frumuseți mărunte”, „grațiile nopții de dansul lor călcate”, „vagi miresme”, „fine mâini”, „buza lor pioasă”, „minunate brațe”, „gestul somnoros”, „pasul sprinten”. În poezie nu sunt neglijate nici muzicalitatea sau sinestezia. Rima este împerecheată, deși forma poeziei nu este pe deplin una tradițională datorită lipsei strofelor. Poetul asociază dansul cu muzica, prin repetiția versului „Aleargă melodioase-n pădurea clară-acum” și prin referirea la „ritmul de harfe vagi”. Harfa este simbolul dragostei sub forma artei lirice, poeziei și muzicii.

Dintre culori, dominant este albastrul („azurul bland” ca imagine vizuală), cea mai profundă culoare. Albastrul este cea mai rece, dar și cea mai pură dintre culori. Reprezintă și un drum al infinitului, în care realul se transformă în imaginari. Albastrul cereșc simbolizează și pragul care îl desparte pe om de lumea de dincolo și de soarta sa. (*Dicționar*, 2006: 8) Albastrul este culoarea simbolică a infinitului, cerului, perfecțiunii, absolutului, lumii spirituale, idealului, dragostei platonice. Rece și inaccesibil, albastrul este culoarea depărtării de lumea reală și de viață. Sub aspectul ei tandru, este o culoare feminină. (EVSEEV, 1994, 4)

³ Paul Valéry, *Dansatoarele ireale*, în *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, Ediție îngrijită și prefată de Ștefan Augustin Doinaș, Traduceri de Ștefan Augustin Doinaș, Alina Ledeanu și Marius Ghica, „Cronologie”, „Valéry și România” de Alina Ledeanu, Editura Univers, București, 1989. Toate citatele ulterioare din poezia *Dansatoarele ireale* sunt de la p. 61.

Din poezie nu lipsesc nici simbolurile florale („Din nalbe și din iriș, din roze înnoptate”, „Cu fine mâini pe scumpe caliciuri grații lasă”, „Apa din crini”) asociate cu imagini olfactive, precum „vagi miresme-mbie din deget aurit”.

Nalba este simbolul ambiției, în timp ce irisul este asociat cu moartea, Iris fiind zeița curcubeului în mitologia greacă, considerată mesageră între zei și oameni, care transporta sufletele femeilor în împărăția subpământeană a lui Hades. Petalele florii de iris sunt simbolurile credinței, viteziei și înțelepciunii. Trandafirul simbolizează cupa vieții, sufletul, inima, iubirea. Pentru simboliști, trandafirul este semnul stingerii, prin ofilirea prea rapidă. (*Dicționar*, 2006, 114) Trandafirul roșu simbolizează iubire și pasiune, iar cel alb este simbolul purității.

Mirtul apare personificat: „mirtul prietenos”, sugerând că aceste prezente feminine trăiesc în armonie cu natura, fapt evidențiat pe tot parcursul poeziei prin elementele cadrului natural care însotesc ocrotitoare grațile în dansul lor lin, îmbătător și amețitor. Mirtul este considerat simbolul frumuseții și castității, calități care le caracterizează pe făpturile feerice din poezie. Cel mai important simbol floral întâlnit în poezie este crinul, care apare chiar în imaginea de final. Unele dintre făpturi, cele mai puțin cuprinse de ritmul sunetelor îndepărtate ale harfelor: „Se duc cu pasul sprinten spre lacul mort să bea/ Apa din crini ce poartă-o uitare pură-n ea.” În poezie, această floare este asociată cu uitarea și puritatea.

Crinul alb simbolizează puritatea și inocența. În creștinism, este simbolul Fecioarei Maria. Este asociat cu elementul lunar, feminin, legat de dragoste, regenerare și prosperitate. Datorită formei pistilului, mai ales crinul roșu simbolizează și principiul masculin, ceea ce conferă acestei flori conotații androgine. (EVSEEV, 1994, 49) În poezia simbolistă, crinul face aluzie la moarte, reprezentând abandonul, uitarea de sine pentru cei aleși de Dumnezeu, dar și beatitudinea și extazul divin. Simboliștii transfigurează crinul în imagini olfactive, subliniindu-i puterea narcotică. (*Dicționar*, 2006, 46)

Momentul zilei ales de poet pentru derularea dansului ireal sporește misterul. Alegerea nopții nu este întâmplătoare: „o lună slabă filtrează”, „roze înnoptate”, „grațile nopții”. Noaptea dispar granițele dintre lumea reală și cea a misterelor, dintre tărâmul vieții și cel al morții. Noaptea este asociată întunericului, haosului, infernului, pământului, morții, recunoașterii, confuziei, inconștientului. (EVSEEV, 1994, 114) Un simbol central, menționat de mai multe ori pe parcursul poeziei, este luna, astrul nopții, simbol al feminității: „o lună slabă filtrează”, „un pic de lună doarme pe buza lor pioasă”. Luna întreține feeria naturii, dar și trăirea artistică; fiind considerată măsura timpului, ea totalizează sensurile morții și ale duratei. (*Dicționar*, 2006: 88)

Spațiul în care se desfășoară dansul este pădurea: „pădurea clara”, „tufișul desfrunzit”. Pădurea reprezintă un spațiu mitic, misterios, labirintic, un loc care trezește spaimă prin faptul că este un peisaj închis și stăpânit de umbre. Pădurea este un spațiu originar în care ființa își regăsește natura primordială, dar și un simbol matern, reprezentând un imens și inepuizabil rezervor de viață și de cunoaștere misterioasă. Pădurea este un spațiu al visării și purificării. Sub lumina lunii, lângă lac, în mijlocul pădurii se declanșează reverii sublime. Pădurea este un spațiu fermecat și un simbol al feminității. (*Dicționar*, 2006: 40-41)

Apa este un element foarte prezent și important în poezie, apărând chiar personificată: „apa-abia lucește subțire, odihnătă/ Ca un tezaur palid de rouă învechită/ Care-nflorente liniști...”. În final apare imaginea lacului mort din care unele dintre misterioasele făpturi beau apa din crini cu efect de uitare. Lacul simbolizează ochiul pământului prin care locuitorii lumii subterane pot să privească oamenii, animalele și plantele. (*Dicționar*, 2006: 11)

Titlul original, în franceză, *Les Vaines Danseuses*, are conotații multiple. Pe de o parte, se poate referi la dansatoare/ ființe zadarnice, iluzorii, ireale, vagi, care dispar la fel de repede cum au apărut, fiind doar un produs al imaginăției, al visării poetului. De aici și imaginea finală care implică uitarea: nu trebuie sătul de existență lor pentru a nu le fi invadat spațiul, cadrul mirific în care se arată sau poate că este vorba doar de poetul care se trezește dintr-un vis în care apar astfel de personaje. Aceste dansatoare sunt și un simbol al îmbinării artelor: dans, muzică, poezie. Un alt sens se referă la caracterul lor: vanitoase, orgolioase, îngâmfate, încrezute. Ele apar ca stăpâne ale

cadrului în care își desfășoară activitatea și par a subjugă natura, de la spațiul terestru al pădurii, al florilor și copacilor, până la cel acvatic al lacului și chiar cel aerian al lunii și nopții. Dansează dezinvolt și vioale prin pădurea care este casa lor și toate elementele cadrului natural sunt la picioarele lor.

Caracterul aparent vanitos al dansatoarelor ireale ale lui Valéry se poate recunoaște și în tablourile cu balerine ale lui Degas. Când sunt pe scenă, balerinele lui Degas sunt conștiente de succesul lor la public și de admirația pe care o inspiră prin prestația lor și prin munca grea depusă pentru reușita fiecărei reprezentații. Pentru pictor, balerinele și dansatoarele pot fi considerate muze care l-au inspirat în realizarea atâtorei capodopere.

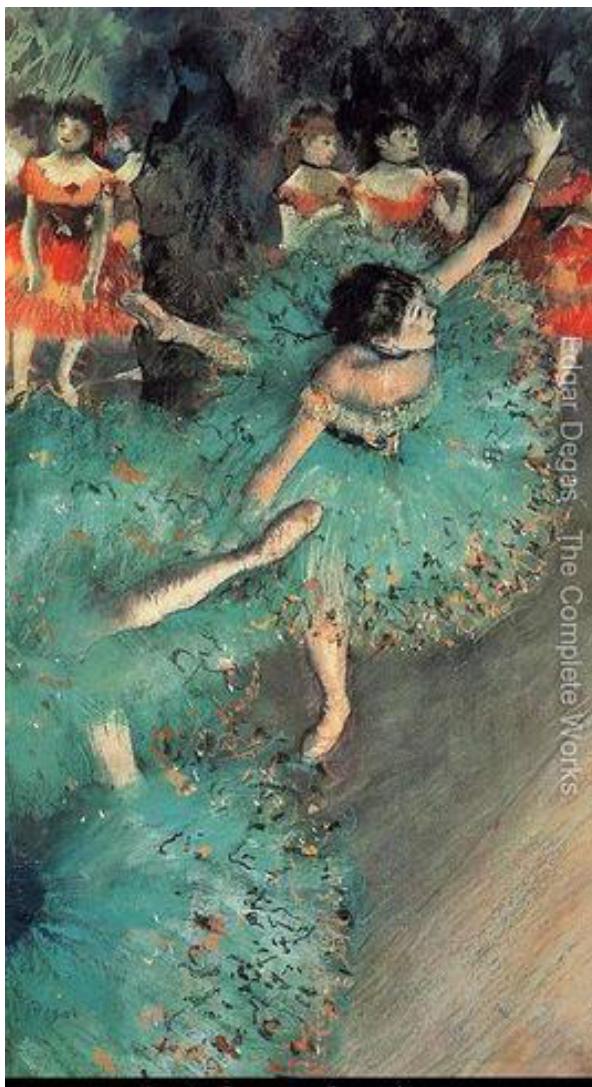
Pastelul pe hârtie *Dansatoare în verde* (1878) al lui Edgar Degas surprinde trei balerine în poziții grațioase, consecutive. Se observă folosirea unei largi palete de culori estompată, dintre care epatează cărămiziul părului lung al tinerelor ginge și subtilele nuanțe de verde care completează discret albul predominant al tutu-urilor. Pictorul conturează silueta feminină cu multă măiestrie și plasează dansatoarele, care se asemănă cu niște grații, în prim-plan. În fundal, pare a se zări o pădure la început de toamnă, unde cele trei tinere își repetă dansul.

Edgar Degas – *Dansatoare în verde*

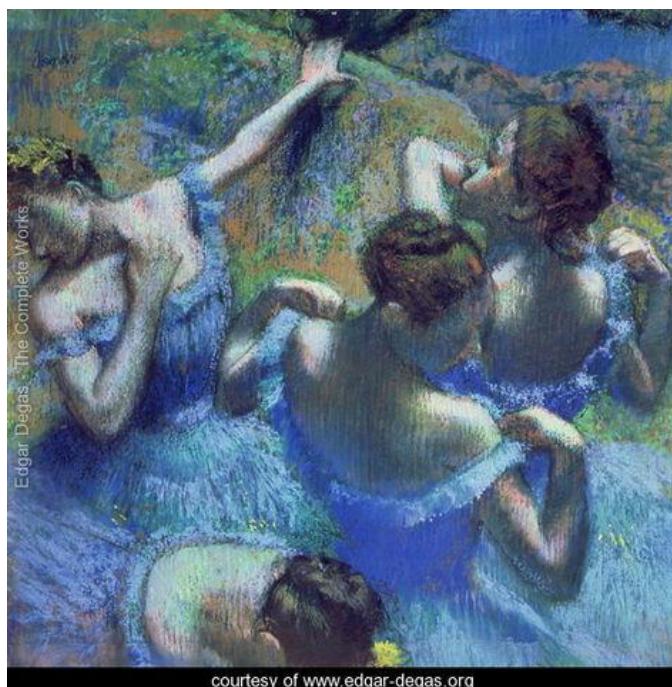
Pânza *Dansatoarea în verde* (1879) pare a ilustra o nimfă prinsă într-un dans amețitor, dedubându-se, creând iluzia că sunt mai multe dansatoare înlanțuite. Degas reușește să o surprindă în mișcare, pe diagonală, una dintre ipostaze fiind chiar un arabesc, o poziție specifică baletului. Comparativ cu „grațile nopții” ale lui Valéry însă, această dansatoare nu este la fel de grațioasă, ci mai degrabă tehnică, aşa cum i-o cere rolul interpretat pe scenă. Se păstrează însă culoarea

predominant rece, ca azurul în poezie, aici fiind un verde-albăstrui (turcoaz) și motivul florilor, pe care îl regăsim ca element decorativ pe rochia vaporoașă care îi dă aerul unei nimfe moderne.

Edgar Degas – Dansatoarea în verde

Pastelul pe hârtie *Dansatoare în albastru* (1898-1899) surprinde de această dată patru dansatoare văzute în ipostaze consecutive (sau poate doar o dansatoare în patru ipostaze diferite). Tabloul impresionează prin simplitatea liniei, jocul de corpuri, libertatea culorii, dominant fiind albastrul, alături de care se găsesc urme de portocaliu și verde, care imită parcă iarba, iar în colțul din dreapta sus se poate desluși o formă asemănătoare unui lac. Din nou, dansatoarele pot fi asemăname cu grații sau nimfe surprinse într-un cadru natural, lângă un lac, chemându-se una pe alta la dans. Elementul ireal, misterios este sporit de lipsa unui contur definit al ochilor.

Edgar Degas – *Dansatoare albastre* (*Dancers in Blue*)

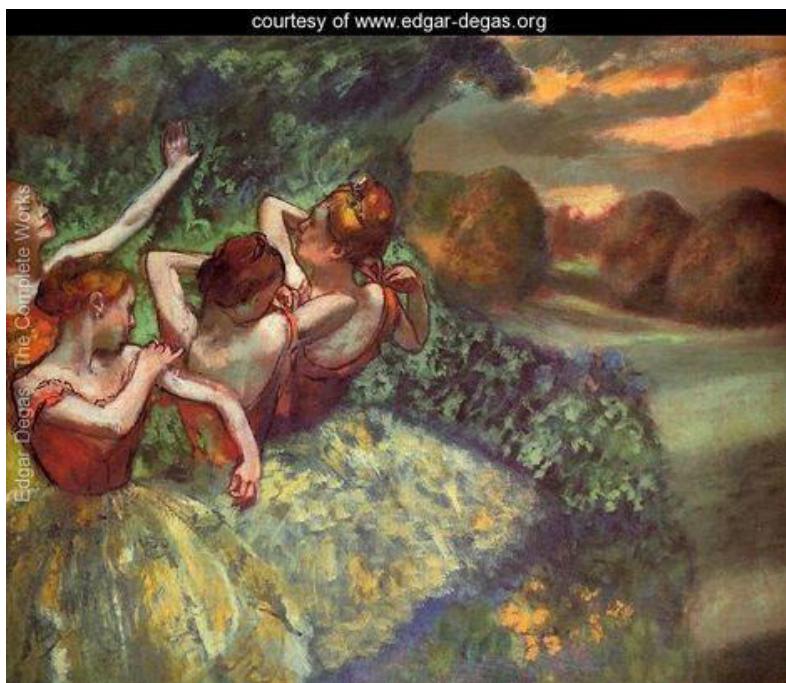
Uleiul pe pânză *Dimineața. Dansul nimfelor* (1850-1851) al pictorului francez Jean-Baptiste Camille Corot, considerat precursorul impresionismului, poate să fi reprezentat o sursă de inspirație pentru Degas, care preia motivul dansului (care la Corot se desfășoară într-un cadru natural, dimineața, într-o pădure) la care participă făpturi gingăse, ireale (nimfele, aici reprezentate alături de zeul Pan, jumătate om, jumătate țap, aducându-l pe scenă unde balerinele devin protagonistele și interpretează diferite roluri). Surprinzând aceeași temă a dansului în natură ca și Corot, în poezia lui Valéry este aleasă noaptea ca moment al dansului unor ființe care par a fi grații și nimfe, pentru a spori efectul de mister și fantastic.

Jean-Baptiste Camille Corot – *Dimineața. Dansul nimfelor*

În uleiul pe pânză *Patru dansatoare* (1899), Degas imită suprafața mată și aplicarea slabă a pastelului. Scena este plată, realizată cu tonuri de verde, albastru și portocaliu, și contrastează cu

portocaliu-roșiatic din părul și rochiile dansatoarelor. Tutu-urile sunt realizate prin suprapunere de culori (nuanțe de galben, verde, alb), creând impresia de rochii înflorate, în timp ce brațele și capetele dansatoarelor sunt mai clar conturate prin folosirea unor pigmenți de culoare închisă. În acest tablou, Degas pare a reprezenta de fapt o balerină în diferite poziții, la fel ca în *Dansatoarea în verde*, preluând aproape toate ipostazele în care sunt surprinse dansatoarele din pastelul *Dansatoare în albastru*. De această dată, balerina pare a ieși și mai mult din cadru, fiind poziționată în stânga, nu în centru, ca în tabloul anterior, cealaltă jumătate a tabloului fiind rezervată decorului care seamănă cu o pădure, în fundal părând a se ivi un peisaj rural reprezentat de niște căpițe de fân văzute la asfințit. La fel ca în tablourile precedente, pictorul insistă asupra creării efectului de mișcare, concentrându-se mai ales pe liniile descrise de brațele dansatoarelor, în timp ce în primul tabloul se vedea încă și picioarele bine întinse și încordate, dintre care unul ridicat înapoi, ilustrând poziția de arabesc.

Edgar Degas – *Patru dansatoare*

Arabescul apare însă și ca ornament inspirat din arta arabă, care constă în combinări de motive reprezentând plante stilizate, linii și forme geometrice. În tablourile lui Degas, arabescul se poate observa în motivele florale de pe tutu-urile și în părul dansatoarelor, dar și în unduirile descrise de corpurile (mai ales de brațele și picioarele) balerinelor. Arabescul apare ca motiv literar-artistic și metaforă a feminității atât în *Dansatoarele ireale* ale lui Paul Valéry, cât și în picturile cu dansatoare ale lui Edgar Degas, fiind asociat cu alte motive florale și mișcări ondulatorii.

Concluzii

Deși aparțin unor curente literare și artistice diferite, se poate observa că poezia simbolistă a lui Valéry și tablourile impresionist-realiste ale lui Degas au în comun tema dansului unor apariții feminine gingește și elegante, care reprezintă muzele artiștilor, și arabescul ca motiv floral și poziție de dans, prin care este ilustrată pasiunea pentru arte în general.

Bibliografie

- EVSEEV, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994.
- LĂZĂRESCU, George, *Dicționar de mitologie*, Casa Editorială Odeon, București, 1992.
- LEWIS SHAW, Mary, *Performance in the Texts of Mallarmé: The Passage from Art to Ritual*, Pennsylvania State University Press, University Park, 1993.
- LLOYD, Rosemary, *Mallarmé: The Poet and his Circle*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1999.
- LOCHEED, Jessica, “*Degas the Sonneteer*”: *Transcending Disciplinary Boundaries and Building a New Aesthetic*, Mosaic (Winnipeg), vol. 40, 2007, pp. 103-122.
- TRACHTMAN, Paul, *Degas and His Dancers*, în *Smithsonian*, vol. 34 (1), 2003, pp. 1-5.
- VALÉRY, Paul, „*Propos sur la poésie*”, în *Œuvres*, vol. 1, Paris: Gallimard, 1957, pp. 1361-1378.
- VALÉRY, Paul, *Degas, Manet, Morisot*, Trans. David Paul, Intro. Douglas Cooper, Collected Works of Paul Valéry, vol. 12, Pantheon Books, New York, 1960.
- VALÉRY, Paul, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, Ediție îngrijită și prefață de Ștefan Augustin Doinaș, traduceri de Ștefan Augustin Doinaș, Alina Ledeanu și Marius Ghica, „Cronologie”, „Valéry și România” de Alina Ledeanu, Editura Univers, București, 1989.
- *** *Dicționar de motive și simboluri literare*, Editura Litera, București, 2006.
- <http://www.edgar-degas.org/blue-dancers,-c.1899.html>, 04.05.2016.
- <http://www.edgar-degas.org/Dancers-in-Green.html>, 03.05.2016.
- <http://www.edgar-degas.org/Four-Dancers.html>, 04.05.2016.
- <http://www.edgar-degas.org/The-Green-Dancer.html>, 03.05.2016.
- http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/painting/commentaire_id/a-morning-the-dance-of-the-nymphs-7169.html?cHash=6bfdf046a5, 03.05.2016.

SOME CONTROVERSIAL ASPECTS OF THE NUMERAL IN THE ROMANIAN LANGUAGE

QUELQUES ASPECTS CONTROVERSÉS DU NUMÉRAL DANS LA LANGUE ROUMAINE

CÂTEVA ASPECTE CONTROVERSATE ALE NUMERALULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Cristina-Valentina DAFINOIU
 „Ovidius” University from Constanța
 1 Universității Alley, Constanța
 E-mail: cristinadafinoiu@yahoo.com

Abstract

The numeral represents for the Romanian language a part of speech with a special situation, according to the fact that the linguists have not agreed on its grammatical status yet. Some linguists support the idea that the numeral, by its specific particularities may form a freestanding grammatical class, while others advocate for the idea that manifesting the values of other parts of speech (adjective, noun, adverb), the numeral cannot represent itself an independent form of speech. In the present article we brought into attention some aspects related to the controversial statute of the numeral, trying to synthesize the opinions of some specialists in the domain. We stopped the analysis on some elements of morphology of the numeral and on some problems of the syntax that this part of speech brings about, without pretending that we succeeded to entirely clarify the controversies about the numeral.

Résumé

En tant que partie du discours, le numéral bénéficie en roumain d'un statut grammatical particulier, qui continue à susciter des controverses parmi les linguistes. Certains linguistes affirment que le numéral, compte tenu de ses traits spécifiques, constitue une classe grammaticale autonome, tandis que d'autres embrassent l'idée que, de par sa capacité à exprimer les valeurs d'autres parties du discours (adjectif, nom, adverbe), le numéral n'est pas à même de se constituer en tant que partie du discours autonome. Dans le présent article nous avons abordé quelques aspects liés au statut controversé du numéral en roumain, tout en essayant de synthétiser les opinions des spécialistes. Notre analyse porte sur plusieurs éléments de morphologie du numéral, ainsi que sur quelques problèmes de syntaxe, que cette partie du discours soulève, sans prétendre avoir donné une image exhaustive des controverses occasionnées par le statut du numéral en roumain.

Rezumat

Numeralul reprezintă pentru limba română o parte de vorbire cu o situație specială, prin prisma faptului că lingviștii încă nu au căzut de acord în ceea ce privește statutul său gramatical. Unii susțin ideea că numeralul, prin particularitățile sale specifice poate constitui fără probleme o clasă gramaticală de sine stătătoare, în timp ce alții sunt adeptii ideii că, manifestând valorile altor părți de vorbire (adjectiv, substantiv, adverb), numeralul nu poate reprezenta el însuși o parte de vorbire independentă. În articolul de față am adus în discuție câteva aspecte legate de statutul

controversat al numeralului, încercând să sintetizăm opiniile unor specialiști în domeniu. Ne-am oprit cu analiza asupra unor elemente de morfologie a numeralului și asupra unor probleme de sintaxă pe care le ridică această parte de vorbire, fără a avea pretenția că am reușit să clarificăm pe deplin controversele ocasonate de statutul numeralului în limba română.

Keywords: *numeral, grammatical class, morphology, syntax, controversy*

Mots-clés: *numeral, classe grammaticale, morphologie, syntaxe, controverses*

Cuvinte-cheie: *numeral, clasă gramaticală, morfologie, sintaxă, controversă*

One of the parts of speech that even today raises problems in the research is the numeral, part of speech that some linguists consider a morphological distinct class, while others classify it among other parts of speech (most of the time in the adjective class). The linguists that contest its value as an independent part of speech have in view the idea that most of the times the numeral has the value of other parts of speech, such as the adjective, the noun or the adverb. But, as other independent parts of speech, by conversion, may enter in the category of other parts of speech (for instance the conversion of the adjective into the noun: *băiat frumos – frumosul nu stă la masă* "handsome boy – the handsome does not sit at the table", the adverb into adjective: *apa curge repede – „ape repezi curg în izvoare”*, "water flows quickly" – „quick waters flow into streams"), the fact that the numeral has, besides a specific value, proven by its use in certain contexts and the value of other parts of speech, it is not denied its character of independent class. In the Romanian language, the numeral is basically admitted as being a distinct part of speech; but its existence as freestanding part of speech still remains debatable, drawing the attention of the Romanian linguists and still remaining a problem open to interpretations.

Being included in the category of the linguists that deny the existence of the numeral as independent part of speech, Luiza Seche states that at their origin, the numerals had the value of adjectives and expressed a characteristic of a concrete object, and ulterior they were used with noun value; in reality, the linguist asserted, „we deal with adjectives, nouns and more rarely with special adverbs, with quantitative or ordinal meaning, that have to be distributed at the three morphological categories, by annulling the fourth, completely hybrid" (SECHE, 1960, 63). To support this idea, the researcher takes into account both the semantic-historical coordinate and the syntactic one, showing that the numeral as independent part of speech cannot have a freestanding existence, because a word cannot belong with the same use and with the same acceptation to two distinct morphological categories: adjective and numeral (SECHE, 1960, 67-68). Therefore, for Luiza Sache, the numeral does not exist as independent part of speech. A contrary opinion, that pleads for the existence of the numeral as an independent part of speech, belongs to Elena Carabulea, who considers that at its origin, the numeral determined quantitatively a concrete object, but that today it is used as a number, as an abstract quantity, non-related to any object (CARABULEA, 1960, 64). Valeria Guțu-Romalo places the numeral at the border between the flexible and non-flexible parts of speech, based on the idea that the numeral includes elements of flexions together with invariable elements; „when the flexion appears, the numeral present characteristics that differ it from the noun, adjective, pronoun, which resembles with under the aspect of the combinatory possibilities" (GUȚU-ROMALO, 1974, 137). The linguist takes into discussion a series of characteristics that differs the numeral from other parts of speech (for instance: its disinterest towards the category of determination, its disinterest towards the category of number). Viorica Florea also pleads for the existence of the numeral as independent part of speech, taking into account that the indefinite numerals take part from the class of the numeral (*atâția, toți, câțiva* "so many, all, a few"), as well as collective numeral (*amândoi* "both") (FLOREA, 1965, 335). Marina Rădulescu pleads also for the existence of the numeral as a distinct grammatical class „despite its some functional similarities

with the pronoun, adjective, adverb” (RĂDULESCU, 1994, 6). Șt. Găitănaru considers the numeral as being „the morphological class with the most ordered structure, maybe as a reflex of the fact that all the elements of its subclasses have semantic feature plus accuracy” (GĂITĂNARU, 1996, 53).

Along the time the numeral received many definitions, among which some draw a special attention; we find the first definition in the Grammar of the Academy, which considers the numeral as being „the part of speech that hereby disclaims and that expresses an abstract number, a numerical determination of the objects or the order of the objects by counting” (*Gramatica limbii române*, 1966, 181). For another Romanian linguist, Mioara Avram, the numeral „is the flexible part of speech, specialized for expressing the notion of defined number: a number itself, the numerical determination of the objects or the order of objects by counting; it is the flexible part of speech with the most reduced flexion, more numerals being invariable” (AVRAM, 1986, 98). Florica Dimitrescu considers the numeral „a part of speech distinct from the others as it defines few grammatical, morphological or syntactic classes” (DIMITRESCU, 1975, 99); for the author, only lexically the numeral justifies its independence as the part of speech, because from the grammatical point of view, the numerals can be grouped as other parts of speech: noun, adjective, pronoun or adverb. B.B. Berceanu states that the numeral is not the part of speech in the way in which the adjective, noun or pronoun are. It does not have an proper form, „its forms being either of adjective or noun, or resulted from a mixture of adjectival forms with noun forms ” (BERCEANU, 1971, 155). For linguists as AL. Rosetti and J. Bick, the numeral does not make a category itself, being rather adjectives, pronouns, nouns, adverbs (ROSETTI, 1945, 964). The same thing is considered by Iorgu Iordan who thinks that the numeral is in fact an adjective that instead of expressing own features (color, form, size), expresses quantitative features. Therefore the numeral can be called quantitative adjective, unlike the ordinary adjective, which is a „qualitative adjective” (IORDAN, 1954, 396). S. Golopenția Eretescu establishes the „diagnostic context” of the numeral, distinguishing it from other morphological classes of words, and identifying an inventory with two series of forms: a basic series (the cardinal numeral from the traditional grammar) and a derived series (ordinal numeral that derives from the cardinal one) (ERETESCU, 1956, 383).

As it can be noticed, the delimitation of the morphological class of the numeral remains a difficult thing to be cleared for the actual linguistics, the points of view, well proved of the linguists being many and varied. The numeral as part of speech raises many problems in the attempt to describe it and to establish the grammatical categories that it represents.

It is known that the Romanian language is a flexible language in its assembly, therefore the approach of the morphological criterion in describing some language facts is compulsory; it represents the basic criterion in describing a morphological class, but it is not enough and must be completed with the syntactic criterion and sometimes with the semantic one. From the semantic point of view the numeral lacks specificity, and from the syntactic perspective it does not have a clear syntactic function (having the value of adjective or pronoun).

A. According to the **morphological criterion**, the numeral presents a reduced flexion, and some linguists do not agree with the existence of the numeral as a morphological class well shaped, even if semantically it refers to a well determined quantity. Even if the numeral presents many common features with other parts of speech, there were established some differentiated characteristics for it and for making an independent class. Among these distinctive characteristics for the numeral are included the disinterest of this part of speech towards the category of gender, number, comparison and determination, the formal invariability (presents an exclusive analytical flexion) made by help of prepositions, in expressing the cases. These characteristics must be taken into account having in view their distinctive force, their capacity of individualizing a morphological class.

1. The disinterest towards the category of determination is a specific characteristic of the numeral, unlike the noun, for which determination represents a basic feature; it does not change the grammatical class of the noun (*băiat* "boy" – *băiatul* "the boy"). Alternatively, other morphological classes, such as the adjective, the numeral, the adverb, when they receive an article,

they undergo the process of conversions and change the grammatical class, becoming nouns. For example the numeral *doi* "two" does not oppose to *doiul* "the two" or *un doi* "a two" (*Elevul a luat un doi.* "The pupil got a two.") which are nouns and thus we can state that the numeral does not participate to the oppositions of determination made by article. There are exceptions though, when the numeral can be articulated: *de unul singur* "by itself", *unul din doi* "one of two", „*unde-i unul nu-i putere*”, "one man, no man".

For ordinal numerals such as *al doilea, a doua* "the second" (*al doilea – for masculine; a doua – for feminine*), *al treilea, a treia*"the third" (*al treilea – for masculine; a treia – for feminine*), the elements *al.... lea*, for masculine and neuter and *a....a*, for feminine, discontinue morphemes, do not express the determination, as they belong from the structure of the numeral and cannot be omitted or replaced with something else (GUȚU-ROMALO, 1974, 137). This point of view is not totally accepted by Șt. Găitănaru who asserts that „indeed these elements do not show the determination, but they are though articles from the historical point of view" (GĂITĂNARU, 1993, 15).

2. The disinterest of the numeral towards the category of number, as well as its disinterest towards the category of comparison and often to the gender, represents for Șt. Găitănaru, a „property which lacks the distinctive force in case of the numeral, because there are other defective parts of speech for one of the grammatical categories mentioned" (GĂITĂNARU, 1993, 17). Valeria Guțu-Romalo asserts that the numerals do not present the singular / plural opposition, with certain exceptions: *zece* "ten", *sută* "hundred", *million*"million", *milliard* "billiard", while Șt. Găitănaru chooses the idea that these lexemes are numerals at singular and nouns at plural when they are not accompanied by a numeral from an inferior class: *sute* "hundreds" / *două sute* "two hundred", *milioane* "millions" / *trei milioane* "three million". Therefore, even if they are disinterested at the category of number, the numerals impose to the noun or adjective or to the verb they combine with, a certain distinction of number: *un om* "a man" /*doi oameni* "two men".

In his paper about the numeral, Șt. Găitănaru presents a classification of the numeral based on the category of the number, considering that any numeral does not make only one singular / plural opposition, but as many oppositions as other numbers exist (GĂITĂNARU, 1993, 18). Therefore, from the author's point of view, based on the category of number, the numerals are divided into:

- a. numerals that have in their structure all the numbers (and here there are included: cardinal, ordinal, iterative, adverbial, distributive numerals) and numerals that exclude *unu* "one" (it is about the multiplicative and collective numerals);
- b. numerals that only have the singular form (adverbial and ordinal numeral), only the plural form (collective numeral) and numerals that present both forms (the rest of the numerals);
- c. numerals that include nouns in their structure (cardinal, adverbial and fractional numeral);
- d. numerals that present both the numerical quantification and the grammatical one (cardinal numeral *o sută* "one hundred" / *două sute* "two hundred", fractional *o doime* "o half", *cinci zecimi* "five fourths", iterative *o dată* "once", *de două ori* "twice", *de cinci ori* "ten times");

In conclusion we can state that if the noun makes a single singular / plural opposition, the numeral, from the perspective of the number, is the expression of an infinity of such an opposition (singular, dual, trial, plural), even if they are not all met in the spoken language. Taking into account the idea that *unu* "one" represents the singular and the rest of the numerals (*doi* "two", *trei* "three", *cincizeci* "fifty") are the expression of the plural form, or the idea according to which *one* is plural defective and the rest of the numerals are singular defective would mean to say that the numerical phrases *unu* "one", *doi* "two", *trei* "three" are modalities for expressing quantitative oppositions of one and the same numeral, of a class with a single term; or this solution, in the perspective of the linguist mentioned above does not really express the reality of the language facts.

3. Regarding the gender category we can state that except for some numerals that have distinct forms for feminine and masculine, as the cardinal numeral (*unu / doi, una / două* "one / two" and their compounds), ordinal numeral (*al doilea / a doua* "the second", *al cincilea / a cincea*

"the fifth"), collective numeral (*amândoi / amândouă, ambii / ambele* "both"), distributive (*câte doi / căte două* "in twos" (for masculine and feminine), *câte unul / căte una* "one by one" (for masculine and feminine)), the rest of the numerals are considered as disinterested at the gender category. Though for some linguists (RĂDULESCU, 1994, 205), all the numerals have gender, highlighted by the nouns which they substitute and whose gender is taken by the numeral. In the opinion of Marianei Rădulescu, based on the gender category, the numerals are classified into:

a. numerals with *mobile gender*, as this category of numerals refers to a noun with which they agree in gender and here are included numerals such as *unu* "one", *doi* "two", *douăzeci și unu* "twenty one", *douăzeci și doi* "twenty two" and all the compounds of this type: *douăsprezece fete* "twelve girls", *doisprezece băieți* "twelve boys", *treizeci și una de fete* "thirty one girls", *treizeci și unu de băieți* "thirty one boys";

b. numerals with *common gender*, in the class of which are included numerals with one form for expressing the three genders (masculine, feminine and neuter) from the Romanian language; in the author's opinion, numerals starting from *three* upward, except for the compounds of *unu / una* "one" (for feminine and masculine) and *doi / două* "two" (for feminine and masculine), are invariable words, having common gender: *unsprezece fete* "eleven girls", *unsprezece băieți* "eleven boys", *două sute de fete* "two hundred girls", *două sute de băieți* "two hundred boys", *trei mii două sute cincizeci de fete* "three thousand two hundred and fifty girls", *trei mii două sute cincizeci de băieți* "three thousand two hundred and fifty boys".

c. numerals with *fixed gender*, in the category of which are included numerals that express an abstract number, in other words they are in the context of the type: *trei minus doi face unu* "three minus two makes one", *doi plus șase fac opt* "two plus six makes eight"; in case of these numerals, the fixed gender is considered to be the masculine one: *unu și cu unu fac doi* "one plus one makes two", *doi plus doi fac patru* "two plus two makes four", *douăzeci și unu plus douăzeci și unu fac patruzeci și doi* "twenty one plus twenty one makes forty two".

For the numerals *sută* "hundred", *mie* "thousand" Marina Rădulescu shows that they select only the feminine form of the variable numerals and this selected form does not vary based on the gender of the noun with which the new structure resulted combines with; thus we will have in the Romanian language structures of the type: *două sute de fete / băieți* "two hundred girls / boys", *o sută de mașini / copii* "one hundred cars / children", *o mie de zile / ani* "one thousand days / years". In the same class there are included the numerals *million* "million" and *milliard* "billiard", which behave as nouns of neuter gender: *un million / două milioane de fete / băieți* "one million / two million girls / boys", *un milliard / două miliarde de stele / ani* "one billiard / two billiard stars / years". This similarity of the numerals *zece* "ten", *sută* "hundred", *mie* "thousand", *million* "million", *milliard* "billiard" with the noun determined the author to exclude these words from the numerals from which they are different.

Another classification of the numeral based on the gender can be found at Șt. Găitanaru, who classify the numerals in four distinct groups:

a. numerals that make the gender opposition with the definite article: *unul / una* "one" (for masculine and feminine);

b. numerals that make the gender opposition both by their form and the demonstrative article (it has other grammatical meanings: case, determination): *cei doi / cele două / celor doi / celor două* "the two" (for masculine and feminine) / "to the two" (for masculine and feminine);

c. numerals that express the gender of the substituted noun or determined with the demonstrative article which sometimes present a disagreement between the gender of the concept and gender of the substituted noun; the agreement is made with the noun accentuated in the phrase construction: *cei două sute de studenți / cele două sute de studenți* "the two hundred students" (for masculine and feminine);

d. numerals that express the gender only with the demonstrative article: *cei trei / cele trei* "the three" (for masculine and feminine), *celor trei* "to the three", *cei cinci / cele cinci* "the five" (for masculine and feminine), *celor cinci* "to the five" (for masculine and feminine).

4. As for the casual flexion, we must mention that it is a restricted as possibilities for accomplishment, except for some forms (*unu* "one", *zece* "ten", *sută* "hundred", *mie* "thousand", *ambii/ ambele* "both" (for masculine and feminine) etc.) which makes the synthetic casual flexion, the other numerals express the analytical casual relation; therefore the genitive and dative cases analytically accomplished with the prepositions, *a* for genitive and *la* for dative.

For example: N/Ac <i>un(ul)</i> , <i>sută</i> , <i>mie</i> , <i>ambii</i>	N/Ac. <i>trei</i> , <i>șapte</i> , <i>nouă</i>
"one, hundred, thousand, both"	"three, seven, nine"
G/D <i>unui(a)</i> , <i>sutei</i> , <i>mii</i> , <i>ambilor</i>	G. <i>casa a trei fete / a trei băieți</i>
"to one, hundred, thousand, both"	"the house of three girls / of three boys
	D. <i>am dat la trei fete / la trei băieți</i>
	"I gave to three girls / three boys"

5. The numeral as part of speech with a controversial statute is characterized by the absence of the comparison category; the absence of this category does not individualize the numeral in relation with the noun, the pronoun or other parts of speech, but only towards some adjectives and adverbs; we must have in view that besides the numeral, in the Romanian language there is a series of adjectives and adverbs that do not know the comparison; in this category are included the adjectives inherited from Latin: *atroce* "atrocious", *feroce* "ferocious", *maximum* "maximum", *minimum* "minimum" but also adverbs of the type: *ieri* "yesterday", *acolo* "there", *aici* "here", etc.

B. **The syntactic criterion** has in view two aspects: on one hand the syntactic functions that the numeral can have, and which are generally limited, and on the other hand the distribution that triggers specific particularities for topic or construction.

According to the Grammar of the Academy, when it appears alone in the sentence, the numeral has the value of the noun (*Gramatica limbii române*, 1966, 193), and according to V. Guțu-Romalo, in the situation previously mentioned, the numeral has the value of the pronoun, as it replaces the noun.

According to the distribution of the numeral in the syntactic constructions, we remind that for example, for the cardinal numeral from *twenty* upwards, the relation between the numeral and noun is made by the preposition *de* (by) which triggers a contradiction between form and meaning: *În clasă sunt șapte fete. / În clasă sunt șaptezeci și șapte de fete.* "There are seven girls in the classroom. / There are seventy-seven girls in the classroom". At the first sight, the two constructions are identical; though it is questioned the syntactic function for the noun *de fete* "of the girls", considered as direct object with preposition; but in a correct interpretation of the second structure, the lexeme *fete* "girls" has the function of attribute, and the numeral *șaptezeci și șapte* "seventy seven" of object.

As for the syntactic aspect offered by the numeral, we must retain some particularities related to its place in the structure of the nominal group. The numeral may occupy both the central position in the nominal group, having a behavior similar with the pronoun, and the modifier position, having a behavior similar to that of the determinative adjective. The occurrence of the numeral in the central position is conditioned by the existence of an antecedent or a determination (ERETESCU, 1956, 504). The antecedent may be the plural morpheme or a modifier expressed by a numeral, included in a previous nominal group: *Studenții au venit, doi lipsesc.* "The students came, two of them are absent." / *Doi băieți joacă fotbal, cinci citesc.* "Two boys are playing football, five are reading". / *În bancă stau trei elevi, al patrulea nu mai are loc.* "Three pupils are sitting at their desk, the fourth does not have any room". In these circumstances, as the center of the nominal group, the numeral takes with its determinants a relation similar to that between the subject and predicate, thus the numeral accepts the gender of its antecedent or determiner, though imposing the number. The numeral that acts as modifier implies as the center of the nominal group exclusively the noun, the numeral occupying an ante-nominal position, different from the adjectives that usually take a post-nominal position. As modifier, the numeral does not establish with the nominal center

typical relations of agreement or concordance, except for the gender and case; as for the number, the numeral, although it is modifier, selects the number of its center (ERETESCU, 1956, 507).

For example:	modifier	center
	<i>În clasă au intrat șapte studenți, doi au rămas pe hol.</i>	
	<i>"In the classroom came in seven students, two of them remained in the hall."</i>	
	<i>Au cântat doar cinci fete la concert, a șasea era bolnavă.</i>	
	<i>"Only five girls sang at the concert, the sixth was sick."</i>	

Therefore, as it can be noticed from the several aspects that we brought into discussion, the numeral still remains a part of speech with a controversial statute, a grammatical class that some linguists deny, but others accept due to the fact that the numeral represents a class that clearly expresses a well delimited quantity. The denial of the statute of independent morphological class for the Romanian numeral is not entirely justified, as long as this part of speech presents some specific particularities, such as the disinters at the category of determination, comparison and number.

Bibliography

- AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, 1998.
 BERCEANU, B.B., *Sistemul gramatical al limbii române*, București, 1971.
 CARABULEA, Elena, *Categoria numeralului*, în SCL, 11, nr.3, 1960.
 COTEANU, Ion, *În legătură cu structura numeralului românesc*, în LR, XVIII, nr.2, 1969.
 DIMITRESCU, Florica, *Introducerea în morfosintaxa istorică a limbii române*, București, 1975.
 GĂITĂNARU, Ștefan, *Numeralul în limba română, studiu descriptiv și istoric*, București, 1993.
 GOLOPENȚIA-ERETESCU, Sanda, *Numeralul și structura grupului nominal*, în SCL, nr.5, 1965.
Gramatica limbii române, I, București, 1966.
 GUȚU-ROMALO, Valeria, în Ion Coteanu, *Limba română contemporană*, I, *Morfologia*, București, 1974.
 FLOREA, Viorica, *Analiza distributivă*, în LR, XIV, nr.3, 1965
 IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, 1954.
 RĂDULESCU, Marina, *Categoria gramaticală a genului la numeralul cardinal*, în LR, 43, nr. 1-2, 1994.
 ROSETTI, Al, Bick, J., *Gramatica limbii române*, II, București, 1945.
 SECHE, Luiza, *Categoria numeralului*, în LR, 9, nr.3, 1960.

**II. GERMAN CULTURE AND LANGUAGE – ROMANIAN
CULTURE/CULTURE ET LANGUE ALLEMANDE – CULTURE
ROUMAINE/CULTURĂ ȘI LIMBĂ GERMANĂ – CULTURĂ
ROMÂNEASCĂ**

**Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Rodica BIRIŞ**

THE DANUBE AND HER IMPORTANCE FOR THE ROMANCE POPULATION OF THE BALKANS

DIE DONAU UND IHRE BEDEUTUNG FÜR DIE BALKANROMANIA

DUNĂREA ȘI IMPORTANȚA EI PENTRU ROMANITATEA BALCANICĂ

Carola HEINRICH

(Wien)

Thede KAHL

(Jena, Wien) zum 12. Balkanromanistentag

Abstract

This report comprises all the papers and articles presented at the 12th conference for the Balkan romance population with the theme “The Danube: the Balkan romance population around the river”, which took place in 5-7 May 2016 at the Institute for Southeast European Researches from Regensburg. The Conference was organised by the Association of the Balkan Romance Population in collaboration with the University from Regensburg.

Zusammenfassung

Der Bericht fasst Vorträge und Diskussionsbeiträge des 12. Balkanromanistentages zum Thema „Donau: Balkanromania im Fluss“ zusammen, der vom 5. bis 7. Mai 2016 am Institut für Ost- und Südosteuropaforschung in Regensburg stattfand. Die Tagung wurde vom Balkanromanistenverband in Zusammenarbeit mit der Universität Regensburg organisiert.

Reazumat

Acest raport cuprinde lucrările și articolele prezentate la a XII-a conferință pentru romanitatea balcanică cu tema „Dunărea: romanitatea balcanică în jurul fluviului“, carea avut loc între 5-7 mai 2016 la Institutul pentru Cercetări Sudosteuropeene din Regensburg. Conferința a fost organizată de Asociația Romanității Balcanice în colaborare cu Universitatea din Regensburg.

Keywords: conference report, Romanistics, Balkan Romania, the Danube

Schlagwörter: Tagungsbericht; Rumänistik; Balkanromania; Donau

Cuvinte-cheie: raport al conferinței, românică, România balcanică, Dunărea

Die Donau ist nach der Wolga der längste und größte Fluss Europas und fließt von ihrer Quelle im Schwarzwald durch zehn Länder und vier Hauptstädte, bis sie ins Schwarze Meer mündet. Sie verbindet Kulturen, trennt als Staatsgrenze Länder und bildet den amphibischen Lebensraum des Donaudeltas. 16 Vortragende unterschiedlicher Disziplinen aus den Kultur-, Sprach-, Literatur- und Geschichtswissenschaften sowie der Geographie und Ethnologie diskutierten an drei Tagen über die Bedeutung der Donau für die Balkanromania.

Eröffnet wurde die Tagung mit der Sektion „Die Donau als Raum“, in der Johannes KRAMER (Trier) die Darstellung der Walachei in der Weltchronik des Nürnbergers Hartmut Schedel (1493) vorstellte. Kramer stellte heraus, dass es sich bei den Eintragungen zur Walachei um eine wortwörtliche Übersetzung aus dem Lateinischen von Enea Silvio Piccolomini, dem späteren Papst Pius II. handelt. Auch einige fehlerhafte Informationen, wie die falsche Etymologie der Bezeichnung Walachia, abgeleitet vom römischen Eroberer Flaccus, als auch die Verwechslung von Danern und Dakern wurden dabei ohne weitere Recherche schlüssig übernommen. Sebastian Münzer wiederum übernahm diese Beschreibung in Form einer gekürzten Zusammenfassung in seiner *Cosmographia* (1544). Die Abschriften erlangten allerdings wissenschaftliche Bedeutung als Überlieferungen, da der Wissensstand sonst verloren gegangen wäre.

Peter Mario KREUTER (Regensburg) schloss daran an und analysierte anhand dreier Textbeispiele österreichische Beschreibungen der Walachei zwischen 1698 und 1718 und die Bedeutung, die der Donau darin zugeschrieben wurde: Während 1698 vor den Friedensverhandlungen mit den Osmanen die Donau als Marschrute galt, mit dem Langzeitziel ihrer kompletten Eroberung, spielte die Donau 1722 während des großen Krieges gegen die Osmanen (1714-1718) nur eine untergeordnete Rolle, und man widmete sich ausführlich der Landesbeschreibung der kleinen Walachei; 1718 schließlich wurde einerseits mit der kleinen Walachei abgerechnet, andererseits erfuhr die Donau aber einen Bedeutungswandel von einem Transportfluss zu einer Grenze, die für die Habsburgermonarchie gesichert werden sollte.

Entfallen mussten die geplanten Vorträge von Edda BINDER-IJIMA (Heidelberg) zur „Donau als Raumkonstruktion politischer Einigungsbestrebungen“ und von Corinna LESCHBER (Berlin) über „Etymologisches zum Bedeutungsfeld ‚Fischen‘ im Rumänischen“. Deshalb musste die zweite Sektion „Auf und in der Donau“ von Wolfgang DAHMEN (Jena) und Victoria POPOVICI (Jena) allein bestritten werden. Sie zeichneten eine Etymologie der rumänischen Bezeichnungen der Donaufische nach, um daraus Schlüsse über die Kontinuität der Rumänen an der Donau ziehen zu können. Ihre Untersuchung ergab, dass slawische Bezeichnungen überwiegen und nur sehr wenige Fischnamen lateinischer Herkunft sind. Eine Existenz oder Nicht-Existenz der Rumänen an der Donau kann daher anhand der Ichthyonyme nicht nachgewiesen werden. Als mögliche Erklärung dafür führten sie die starke Besiedlung der Täler und Flussufer durch die Slawen an, während die Rumänen, die als genuines Hirtenvolk weniger vom Süßwasserfischfang lebten, überwiegend die Berge bewohnten.

Die Sektion „Literatur und Film“ eröffnete Carola HEINRICH (Wien) mit der Analyse der Darstellung der Donau im rumänischen Film anhand von vier Beispielen: Die filmische Inszenierung des Flusses als Kriegsgebiet in Liviu Ciuleis *Valurile Dunării* (1959) und umkämpfte Grenze zur Verteidigung des Nationalen in Sergiu Nicolaescu *Dacii* (1967) weicht in Cătălin Mitulescu *Cum mi-am petrecut sfărșitul lumii* (2006) einem Lebensraum, dessen Grenzen als Abschottung und Einschränkung empfunden wurden und die in Sabin Dorohoïs *Calea Dunării* (2013) zugunsten einer Verbindung geöffnet wurden. Sie las diese Entwicklung als Ausdruck eines Wandels von einer nationalen Selbstbestimmung und Abgrenzung hin zu einer Integration in Westeuropa und damit einem transnationalen Selbstverständnis.

Aurelia MERLAN (München) untersuchte die Funktionen, die der Donau in der rumänischen Volksdichtung zugeschrieben wurden. Vor allem in historischen, anti-osmanischen Balladen und Haiduckenliedern tritt die Donau als Erzählort in Form eines Wegs auf, enthält aber auch die Symbolik eines Grabes, sei es für Ertrunkene auf der Flucht oder für religiös motivierte Selbstmörder Gründen. Dem steht die personifizierte Donau als Helferin der naturverbundenen Rumänen gegenüber, die sie beschützt. Das Wasser der Donau wir daher häufiger als dunkel und trüb beschrieben und nur selten als klar und frisch. Außerdem kann der Fluss die Funktion einer Grenze übernehmen, einerseits zwischen dem Heimatland und der Fremde, andererseits als schwer überwindbares Hindernis.

Anke PFEIFER (Berlin) untersucht farbliche Raumkonstruktionen der Donau in Literatur und Film in Rumänien. Die grellgrüne und blaue imaginäre Donaulandschaft in Mircea Cărtărescu

Ada-Kaleh (2012) wirkt als verheißendes, schützendes Faszinosum identitätsstiftend, weicht aber mit dem Verschwinden der Insel einem tiefen Schwarz als Farbe der Trauer. Diese Ambivalenz findet sich auch im blanken, wunderbar glitzernden Fluss in *Orbitor. Aripa stângă* (1996), für den aber Opfer gebracht werden müssen, symbolisiert durch bläuliches Blut. Auch in Anca Miruna Lăzărescu Film *Apele tac* (2011) steht das monochrome Schwarz der Nacht und der Donau für Verlust, Opfer und tödliche Bedrohung wobei das Grau in Sabin Dorohoiis *Calea Dunării* (2013) als innere Landschaft Ausdruck von Einsamkeit ist.

Christina VOGEL (Zürich) las Alexander Vlahuțăs Reisebericht *Pe Dunăre* (1901) als national-patriotischen Beitrag zur Konstruktion einer ethnischen Identität, bei dem die Beschreibung subjektiver Reiseimpressionen in den Hintergrund tritt. Es handelt sich weniger um einen Bericht als um die märchenhafte Evokation der Donau als Erinnerungsort, anhand derer die rumänische Geschichte als Sukzession zusammenhängender Ereignisse über die Metapher des Palimpsests geschildert wird: Das rumänische Königreich entsteht aus und auf den Ruinen des römischen Kaiserreichs. Zugleich Fluss und Symbol, erlaubt die Donau als patriotisches Narrativ, die eigene kulturelle Identität als Konstante aufzuwerten und dabei auch als Grenze und Demarkationslinie zu wirken.

In der Sektion „Onomastisches im Fluss“ widmete sich Jürgen KRISTOPHSON (Hamburg) dem Namen der Donau. Während im Süden die Bezeichnung *Ister* üblich war, verwendete man im Norden den Namen *Danuvius*, der sich schließlich auch durchsetzte. *Danuvius* gilt als der keltische Name der Stromanwohner, der von den Römern übernommen wurde, *Istros* hingegen schreibt man den Thrakern zu. Ungeklärt bleibt die Herkunft des Suffixes *-re* im Rumänischen, das nicht wissenschaftlich erklärt werden kann und zu dem nur Vermutungen kursieren.

Anschließend sprach Robert LUKENDA (Mainz/Saarbrücken) zu Magris‘ *Danubio* (1986). Mit dieser autobiografischen, essayistischen Reiseliteratur über die Donaukulturen reagierte Magris nicht zuletzt auf die Vereinfachung des Habsburgmythos in der Diskussion seiner berühmt gewordenen Doktorarbeit *Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna* (1963). In einer perspektivischen Erweiterung seines Habsburgbuches wirkt die Donau als gleichweise realer und imaginierter Raum: die multiethnische und vielsprachige Donau ist in *Danubia* nicht nur das Gegenbild zum rein germanischen Rhein. Lukenda wies die Reise und den Fluss als Metaphern für die räumliche Verortung und die Fluidität der Identität aus. Die Reise entlang der Donau steht dabei vor allem auch im Zeichen einer Spurensuche des Ich-Erzählers, der den tiefen kulturellen Wurzeln seiner Identität (erinnernd) nachspürt, sondern präsentiert sich zugleich auch als Reise zu Völkern und ethnischen Gruppen, die (nicht-vergessend) Konflikte der Vergangenheit und wechselseitige Animositäten kultivieren und unter einer erdrückenden Präsenz von Geschichte leiden, die laut Magris nicht nur ein literarisches Erbe Mitteleuropas, sondern auch gelebte Realität ist.

Ioana NECHITI (Wien) eröffnete die Sektion „Menschen an der Donau“ mit einem Beitrag zu Angel Pulido Fernández‘ Schiffsreise auf der Donau, auf der er zum ersten Mal mit dem Judenspanischen in Berührung kam, und der in Folge von ihm begründeten Bewegung des Philosephardismus. Er bezeichnete die spanischen Juden, die 1492 aus Spanien vertrieben wurden, als ‚Spanier ohne Vaterland‘. Pulidos Kampagne hatte die Einbürgerung, nicht aber die Einwanderung zum Ziel. Durch spanischsprachige Schulen und Lehrstühle an den Universitäten sollte die Situation der Sepharden in ihren neuen Heimatländern verbessert und die Verbindung zum spanischen Vaterland aufrechterhalten werden.

Alexandru Nicolae CIZEK (Münster) beschrieb das Leben an der Donaumündung anhand der komparatistischen Lektüre zweier Romane: Jean Barts *Europolis* (1931), welches das Leben in der kosmopolitischen Stadt Sulina erzählt und *Der Strom ohne Ende* von Oscar Walter Cisek (1937), das in Chilia (ukrain. Kiliya) am breitesten und nördlichen Donauarm in der heutigen Ukraine spielt. Im Vergleich wirken die beiden Romane als Antipode: Sulina ist ein wichtiger Fluss- und Seehafen und Sitz der Europäischen Donaukommission und wird als weltoffene, von zahlreichen Minderheiten bevölkerte Kulturstadt gezeichnet. Dem steht die düstere Beschreibung der unzivilisierten und gewalttätigen Fischer von Chilia gegenüber, deren Leben sich allein um die

Störjagd dreht. Der Roman Ciseks zeichnet sich sowohl durch stupende Natur- und Landschaftsbeschreibungen als auch durch anschaulich-suggestive, expressionistisch anmutende Schilderungen der dramatischen Ereignisse, die in der Erzählung viel Platz einnehmen; ebenso wichtig ist die psychologische Analyse der für die Donaudelta typischen Charaktere.

An diese Beschreibung schloss Thede KAHL (Jena) mit einem bildreichen Beitrag über Land und Leute im Donaudelta an. Der Vortrag gliederte sich in die Abschnitte Raum, Fauna und Flora, ethnisch/konfessionelle Struktur und Wirtschaft im Donaudelta. Einer Darstellung der räumlichen Entwicklung und der verschiedenen Biotope aus physiogeographischer Sicht folgten zoologische Erläuterungen, vor allem zu den endemischen Vogelarten. Den Abschluss bildete die Beschreibung des interkulturellen Zusammenlebens der verschiedenen Ethnien, allen voran der altgläubigen Russen (Lipowaner) und der stärker rumänisierten Ukrainer (Hoholi), zu denen er eigene Feldforschungsaufnahmen (Audio, Video) präsentierte.

Der letzte Konferenztag begann mit Holger WOCHELEs (Wien) Vortrag zur Genuszuweisung bei Flussnamen im Rumänischen im Vergleich mit anderen romanischen Sprachen. Die Flussnamen sind im Rumänischen hauptsächlich männlich bzw. neutrum und werden nur im Singular verwendet. Im Gegensatz zu den anderen Sprachen gibt es kein festes referentielles Genus, die Genuszugehörigkeit wird häufig phonetisch bestimmt. Im Vergleich zu den anderen Sprachen ist der Gebrauch des Definitartikels mit Flussnamen schwankend.

In der letzten Sektion „Mythen und Legenden“ analysierte Ilina GREGORI (Berlin) die Beschreibungen der Donau als poetischem Traum oder als symbolischem Ort. Vier Autoren aus vier aufeinander folgenden Generationen sollen exemplarisch sowohl die wesensmäßige Verwurzelung der Donau-*imagines* in der rumänischen Identitätsproblematik als auch die Vielfalt der Diskursformen zeigen, die dabei beansprucht werden. Während in Mircea Cărtărescu *Orbitor* (*Aripa stângă*, 1996) die Donauüberquerung die mythische Geburtsstunde der Badislav-Sippe bildet, beschreibt Ștefan Bănulescu mit Metopolis (*Cartea de la Metropolis*, 1977) das absurde, groteske Treiben in einer Stadt an der unteren Donau, die paradoxerweise aufgrund ihrer erhabenen, byzantinischen Aszendenz dem Untergang geweiht ist. Eine Überschwemmung der Donau beschwört bei Ana Blandiana (*Sertarul cu aplauze*, 1992) die Vision einer finsternen Apokalypse herauf, bei der Rumänien samt seinen Identitätsentwürfen im wütenden Fluss versinkt. Mit Matila Ghyka wird man dagegen Zeuge einer abenteuerlichen Donauschifffahrt von vier rumänischen Torpedobooten auf dem Weg von London nach Galați – eine Premiere in der europäischen Schifffahrt zu Beginn des vorigen Jahrhunderts (*Couleur du monde*, Bd. 1, *Escales de ma jeunesse*, 1956).

Den Abschluss der Konferenz bildete Silvia Irina ZIMMERMANNs (Neuwied) Beitrag zu *Rheintochters Donaufahrt/Pe Dunăre* (1905) von Carmen Sylva, der Königin Elisabeth von Rumänien. Zimmermann las auch auf Grundlage der Korrespondenz der Königin, den Reisebericht als Ausdruck des Thronfolgerkonflikts, der sie in ein dreijähriges Exil zwang. Sylva glorifiziert darin ihren Gatten Carol I. von Rumänien, während der von ihr missachtete Thronfolger Ferdinand komplett ausgeblendet wird. Gleichzeitig richtet sie ihren Fokus auf Ferdinands Sohn Carol II, den sie als Hoffnung für das Fürstenhaus hochstilisiert.

Die Ergebnisse der Tagung werden in der Reihe „Forum: Rumänien“ (hg. von Thede Kahl und Larisa Schippel) im Verlag Frank & Timme erscheinen.

IDENTITY, TRADITIONAL LANGUAGE AND CULTURE IN THE SVABI FROM SATU MARE – THE RESULTS OF A FIELD RESEARCH

IDENTITATE, LIMBĂ ȘI CULTURĂ TRADITIONALĂ LA ȘVABII SĂTMĂRENI – REZULTATELE UNEI CERCETĂRI DE TEREN

Răzvan ROŞU
Viena, Jena

Abstract

The present article is centered on some aspects connected to the identity (sometimes diffuse) of the șvabi from Satu Mare. The study is an anthropologic one relating to, concerning the method of research, interdisciplinarity. The used sources are, usually, field researches made in the șvabi villages from the area of Carei (German Großkarol, Hungarian Nagykároly), completed/confronted with edited sources of speciality or press.

Rezumat

Prezentul articol se centrează asupra unor aspecte legate de identitatea (uneori difuză) a șvabilor sătmăreni. Studiul este unul antropologic făcându-se apel, în ceea ce privește metoda de cercetare, la interdisciplinaritate. Sursele utilizate sunt, de regulă, cercetări de teren realizate în satele șvăbești din zona Careului (germ. Großkarol, magh. Nagykároly), completate / confruntate cu surse edite precum lucrări de specialitate sau presă.

Keywords: *Satu Mare, research, Carei, anthropologic study*

Cuvinte-cheie: *Satu Mare, cercetare, Carei, studiu antropologic*

Corpusul care a rezultat din culegerile de teren este în mai multe limbi - care nu de puține ori se întrepătrund – în cadrul același interviu de tip *history of life* pe care l-am utilizat: germană standard, maghiară, dialectul șvăbesc, mai rar română. În ceea ce privește transcrierea dialectologică a materialului rezultat am considerat că doar dialectul șvăbesc necesită o transcriere specială, păstrând pentru maghiară și germană standard grafia consacrată. Transcrierea dialectului șvăbesc este una simplificată deoarece caracterul prezentei cercetări este unul antropologic, nu dialectologic. Cu toate acestea am încercat să marcăm principalele caracteristici ale șvabei sătmărene, ținând cont mai ales de modul în care șvabii sătmăreni își scriu propriul dialect, dar și de lucrările existente despre dialectul mai sus menționat. (Vonház 1908, Berner 1966, Gehl 2001)

1. Întemeierea coloniilor șvăbești în ținutul sătmarean

Rolul principal în colonizarea șvabilor din părțile Careiului 1-a avut familia nobiliară Károly¹, mai ales groful Károly Sándor.² Procesul de colonizare a avut loc în perioada 1712-1804,

---

¹ Familia Károlyi, a cărui nume era grafiat până în secolul al XVIII-lea Károly, este considerată a fi una dintre cele mai vechi familii nobiliare ungurești. Originile sale coboră până la Kond, unul dintre conducătorul primelor șapte triburi maghiare, care s-a așezat în această regiune formând neamul Kaplony. Mai târziu, neamul s-a divizat în câteva ramuri: Károlyi, Csomaközi, Bagossy, Vetéssy și Vaday. Familia Károlyi și-a luat numele de la orașul Carei, în maghiară Nagykároly, unde și-a avut reședința de la începuturi. Până spre sfârșitul evului mediu familia Károlyi rămâne una de importanță regională. Adevărată ascensiune începe după ce Károlyi Sándor obține titlul de grof. De-a lungul secolelor,

făcând parte din emigrarea șvabilor dunăreni, *Donauschwaben*, în Europa de Sud-Est (Kahl 2014: 109). Fenomenul de emigrare al germanilor în Europa de Sud-Est începe încă din secolul al XII-lea prin colonizarea sașilor și a țipterilor, care vor da startul formării aşa numitelor *Sprachinsel* (Kuhn 1934, Schenk 1992), comunități germane vorbitoare ale unui grai arhaic.

În arealul sătmărean putem identifica două tipuri de colonizare: externă și internă. Contextul istorico-politic de la începutul secolului al XVIII-lea a favorizat la rândul ei demararea acțiunilor de colonizare a populației germane în diverse teritorii stăpâname de Imperiul Habsburgic deoarece în urma numeroaselor războaie, multe dintre regiunile imperiului rămaseră deloc sau slab populate, iar terenurile agricole se sălbăticiseră, nefiind luate. Nici satele din jurul Careiului nu făceau excepție de la situația mai sus amintită. În urma atacurilor turco-tătare, a acțiunilor militare întreprinse de către armata curuților, a diferitelor epidemii -precum ciuma din 1709-1712- a inundațiilor sau a secerii, cele mai multe dintre satele situate în apropierea cetății Careiului rămăseseră depopulate (Borovsky 1908).

Primii șvabi au ajuns în comitatul Sătmărului în 1712, ca urmare a anunțurilor făcute în zona Oberschwaben, din actualul land Baden-Württemberg al Germaniei, de către solii grofului Károlyi Sándor, sprijiniți de către autoritățile habsburgice. Dintre cauzele emigrării amintim: foametea din 1712 și dorința de a scăpa de iobagie. Cei 500 de coloniști șvabi au fost așezați în Urziceni (germ. *Schinthal*, magh. *Csanálos*), Carei și Ciumești (germ. *Schamagosch*, magh. *Csomaköz*). Datorită mențiunilor păstrate despre primii coloniști putem identifica informații precum: localitatea de proveniență, ocupățiile pe care le aveau în momentul colonizării (Vonház 1931: 28-34). Prima acțiune întreprinsă de groful Károly a fost un eșec. Majoritatea șvabilor au pierit ori s-au întors înapoi în Oberschwaben (Ibidem). În anul 1720 groful Károlyi îl trimite pe colonistul Anton Elemajer din Urziceni în regiunea natală pentru a aduce noi coloniști șvabi. Cele 22 de familii șvăbești aduse, în 1720, de către Elemajer au întemeiat localitatea Foieni (germ. *Fienan*, magh. *Fény*). (Idem: 42).

Ultimul grup de șvabi a fost adus de către familia Károlyi pe domeniile sale, în 1738, însă grupuri mult mai mici de șvabi au venit să se colonizeze și după această dată. Restul așezărilor șvăbești din Sătmár s-au constituit prin colonizare internă, prin mutarea șvabilor dintr-un sat în altul, pe măsură ce în localitatea de origine nu mai erau terenuri disponibile pentru colonizare. La creearea de noi sate șvăbești a contribuit în mare măsură și obiceiul de a preda primului născut gospodăria - păstrat până la sfârșitul secolului trecut-. Ceilalți frați erau despăgubiți cu sume modice, iar părinții primeau o rentă în natură de la fiul care a preluat gospodăria. Prima colonizare internă a fost făcută la Petrești (germ. *Petrifeld*, magh. *Mezőpetri*) în 1740, la care s-au adăugat alte douăzeci de familii venite din Germania. (Idem: 124-126)

Un alt exemplu îl reprezintă Ciumeștiul care a fost colonizat încă din 1712 cu șvabi, dar deja în 1714 aici nu mai exista populație șvabă. Localitatea a fost repopulată mult mai târziu cu șvabi, începând cu 1795 și până spre prima parte a secolului XX, când au venit în Ciumești, șvabi din diverse colonii sătmărene, cei mai mulți din Petrești. Cam în aceeași perioadă avem și primele mențiuni despre șvabii din Sanislău (germ. *Stanislau*, magh. *Szániszló*), care provin la rândul lor din alte colonii șvăbești mai mult sau mai puțin apropiate. (Idem: 176-179).

Încă de la începutul colonizării, șvabii au cerut grofului Károlyi să fie colonizați în localități unde nu existau alte etnii, pentru a-și putea păstra specificul. Cu toate acestea nu s-au întemeiat

---

familia Károlyi a dat un număr remarcabil de personalități în istoria Ungariei, printre care numeroși: ișpani (prefecți), căpitanii, miniștri, prim-miniștri, academicieni. Vezi Szirmay Antal, *Szatmár varmegyei fekvése történetei és polgári esmérete*, Buda, Magyar Kiraly Universitás, 1810, vol II; Nagy Iván, *Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákka*, Ráth Mór Kiadó, Pest, 1863, vol. 6.

²Groful Károlyi Sándor, (1669-1743) a fost mai întâi ișpan (prefect) al comitatului Satu Mare, apoi căpitan în armata curuților condusă de către Francisc Rákóczi II. În 1711, pe câmpul de la Moftin, a depus armele și a trecut de partea armatei imperiale. Károlyi Sándor s-a numără printre semnatarii Păcii de la Satu Mare, iar ca răsplătit pentru aportul adus la înfrângerea răscoalei i s-a acordat titlul de grof și a fost numit căpitan al armatei imperiale. Un rol important în acordarea acestui titlu l-a avut și faptul că fusese singurul nobil romano-catolic din comitat. Groful a avut inițiativa aducerii șvabilor catolici pe moșiiile lui.

localități noi. Șvabii au fost colonizați în localitățile abandonate de către populația băstinașă. Puținii maghiari și români care au rămas în așezările vizate au fost mutați în satele din apropiere.

2. Un paradox: șvabii care vorbesc ungurește

Pentru cei care nu îi cunosc într-un mod direct pe șvabii sătmăreni, o primă întâlnire cu ei ar putea fi bizară deoarece majoritatea șvabilor din județul Satu Mare (germ. *Sathmar*, magh. *Szatmár*), nu vorbesc dialectul șvăbesc, ci limba maghiară. Procesul de maghiarizare al șvabilor sătmăreni este tratat amănunțit în lucrarea lui Păclișanu (1941).

Maghiarizarea șvabilor s-a făcut de-a lungul istoriei prin diverse mijloace. O particularitate a șvabilor sătmăreni este aceea că au fost exclusiv țărani, fără a avea o puternică pătură intelectuală precum sașii sau șvabii din Banat, raportându-se mereu strict la universul rural. Abia după 1880 apar primii intelctuali ai șvabilor sătmăreni, preoții romano-catolici, dar, paradoxal, tocmai ei vor fi principali agenți ai maghiarizării. Biserica romano-catolică poate fi socotită drept unul dintre cei mai importanți și eficace factori în pierderea dialectului șvăbesc din regiunea Careiului, prin faptul că a introdus limba maghiară în biserici și școli: „In Kircha hön³ ze zeischta taitschische gsai abr dou wenn i schö ganga bi dou ischt schö ungarisch gsai, dou hond ze ungarisch Ding. Und zei ischt a dr Fiarer gsai, uine hond ungarisch bietet und uine taitsch undten sentze it guot gsai. Hond ze alawei⁴ kuaret⁵. Abr dou wenn i ganga bi i Kircha, dou hont ze schö ungarisch schwetzt. Abr vorher hond ze taitsch. Vorher ischt taitsch gsai. I sags schö dou send alle Schwöba gsai. Ischt dr umer Ding rai komma, do hond ze magyarosítani g'nemma. Und dou sind sie Ungare gewuara. De hond nou, uine hond nou nemma, abr uine hond's nou. Andere hond schö zurücknomma. De hond's stark tiltanit. Mr hond it tieafa schwetza schwöbischt. Sie hond wella Ungar gsai.”⁶

Chiar și înainte de izbucnirea Primului Război Mondial numeroși șvabi își pierduseră complet identitatea. A se declara maghiari era privit ca un act patriotic, de supunere față de Ungaria. De regulă, șvabii sătmăreni nu aveau nici un fel de contact cu celălalte grupuri germane din Ungaria sau Transilvania, considerând aşadar dialectul șvăbesc inferior limbii maghiare. Din punct de vedere antropologic, tendințele de asimilare apărute, în contextul naționalismului din sec. XIX și XX, se manifestă mai ales prin susținerea și impunea unei limbi străine ca fiind superioară, atât pe plan religios, cât și cultural, față limba maternă a unui oarecare grup. (Kahl 2000: 28–31; Grigoroviță 1996: 46).

Informatorul Johann Bertusch din Petrești amintește de un fapt inedit în legătură cu fenomenul de maghiarizare al șvabilor. El suține că la începutul sec. al XX-lea, din cauza orizontului cultural limitat al țărănilor șvabi, înconjurați numai de populație ungurească și românească, aceștia ajunseseră să credă că nu mai există alți germani, în afară de ei!⁷ Aproape nimeni nu auzise de Germania sau de partea germană a imperiului Austro-Ungar, iar funcționarii germani dispăruuseră și ei după compromisul dualist. Evenimentele din timpul Primului Război Mondial au devenit revelatorii pentru țărănilor șvabi din arealul sătmărean. Ei au aflat valoarea reală pe care o avea cunoașterea limbii germane, mulți dintre fiind promovați în grad pentru că știau limbile maghiară și germană. De asemenea, au putut observa că există numeroși germani în Europa, atât în Austria, cât și în "țara lor", Germania.

Pe parcursul cercetărilor de teren efectuate în Petrești am descoperit un fapt care pare să le fi scăpat, cel puțin parțial, înaintașilor care au abordat problema maghiarizării șvabilor sătmăreni. Am constatat că dialectul șvăbesc a devenit cu timpul un grai cu circuit închis, fiind înțeles exclusiv de către vorbitorii nativi. Este de remarcat că atunci când șvabii mergeau la piață în Carei, Debrecen (magh. *Debrecen*), Nyíregyháza sau Nyírbátor, atât comercianții -deținători de „boldur”⁸- cât și

³ ș precum în ungurește *anya* „mamă” sau în diferite graiuri românești din Ardeal *sore* - „soare“.

⁴ *alawei* „întotdeauna“.

⁵ *kuaret* „a se lupta“.

⁶ Informator Justina Horn, născută în 1939, com. Petrești, jud. Satu Mare.

⁷ Informator Johann Bertusch, născut în 1930, com. Petrești, jud. Satu Mare.

⁸ bold- prăvălie provine din magh. „bolt”.

autoritățile nu cunoșteau dialectul șvăbesc.⁹ În asemenea condiții, asimilarea lingivistică nu avea cum să se producă în sens invers. Negustorii evrei sau maghiari nu aveau interesul să învețe dialectul șvăbesc care nu avea nici o întrebuițare practică pentru ei. Astfel, nu puține au fost situațiile în care șvabii -mai ales șvăboicele- nu erau înțeleși de către cei din orașe decât prin semne. De aici au rezultat o serie de evenimente penibile, care i-au motivat cu timpul pe șvabi să învețe limba maghiară (Berner 1996: 43).

La începutul secolului XX, în cazul șvabilor maghiarizați, dialectul șvăbesc devenise un limbaj codat al bătrânilor, folosit numai în momentele când nu vroiau să fie înțeleși de către cei mai tineri. De o experiență similară a avut parte și autorul prezentelor rânduri, la Petrești, când Stefan Rimili a întrebuințat dialectul șvăbesc cu soția sa, atunci când au dorit ca autorul să nu înțeleagă conținutul celor spuse de către ei.

După creezea României Mari, autoritățile românești au făcut tot posibilul să îi re/germanizeze pe șvabi. Ungurii considerau, însă, că deznaționalizarea șvabilor s-a produs natural, sub influența mediului cultural, și că aceasta este dorința lor.¹⁰ Au rezultat două grupuri: șvabii maghiarizați care au avut sentimente ungurești, iridentiste, și cei care păstrau/și-au redescoperit originea germană. Presa românească și cea maghiară din perioada interbelică abundă în articole care dezbat pe larg problema apartenenței șvabilor.¹¹ Pot fi observate în diversele publicații, nu numai eforturile depuse de către instituțiile statului român pentru a-i re/germaniza pe șvabi, ci și rezistența celor filo-maghiari, în special a preoților romano-catolici de origine șvabă, în frunte cu episcopul Fiedler István. Preoții șvabi maghiarizați au mers până într-acolo încât au refuzat să îi spovedească pe cei care vorbeau șvăbește.¹² Se oferă exemple care arată situația dificilă a șvabilor care au dorit să fie scoși de sub influența maghiară.¹³ De pildă un articol interbelic semnalează că elevii șvabi din Petrești sunt obligați să frecventeze învățământul în limba maghiară, în locul celui german, de către preotul Tempfli István, care refuză să țină predica în limba germană, deși credincioșii îi cer acest lucru.¹⁴

Politica episcopiei romano-catolice pare să nu se fi schimbat nici în prezent. Într-o lucrare dedicată episcopului martir Scheffler János, a cărui identitate era suspendată între cea maghiară și șvăbească, apar idei cu iz tendențios precum: „a sváb nyelv soha sem üldözték az elmagyarosodott svábok” (Heinrich 2001:38) - șvaba nu a fost niciodată interzisă; „a legjobb magyar a szatmári sváb” (Idem.: 39);- cel mai bun ungur este șvabul; ;„... a román kormányi a németeket és a sváb származású magyarokat küldte a halálba” (Idem.: 36) - statul român este unicul responsabil pentru deportarea șvabilor. Astfel, se consideră că fiind constrânsi în lupta pentru supraviețuire, șvabii sătmăreni, își găsesc refugiu în „inimoasa cultură maghiară”, care i-a adoptat ca fii ai ei (Idem: 36-40).

---

⁹ Informator Maria Nagy (Rimili), născută în 1952, com Petrești, jud. Satu Mare.

¹⁰ „Conform concepției maghiare de desnaționalizarea șvabilor, cadrează cu dorința lor, ba este naturală chiar sub influența mediului. Ca urmare șvabii ar trebui să recunoască și confirme întocmai acest proces natural” „Graiul neamului”, anul V, nr.2 din 18 ianuarie 1931, p.2.

¹¹ Vezi „Graiul neamului”, anul II nr. 2 din 8 ianuarie 1928, nr. 4 din 21 ianuarie din 1928, nr. 5 din 28 ianuarie 1928, nr. 9 din 26 februarie 1928.

¹² „Preoțimea și acumă și-a avut partea leului în această propagandă subversivă. Preoți, profesori de teologie, teologii unii străini, alții subvenționați și plătiți cu bani de ai statului român au cutreierat satele împlorând și amenințând. Au fost de acei cari s-au adresat la convingerea religioasă a credincioșilor, terorizându-i că dacă nu se vor declara unguri nu vor fi împărtășiți, îngropăți etc. Ne-am înșela însă foarte mult dacă am crede că cu propaganda și cu teroarea desfășurată la fața locului s-a isprăvit cu agitația contra recensământului.” „Graiul neamului”, anul V, nr.1 din 11 ianuarie 1931, p.1.

¹³ „Iată un caz unic în felul său. În comuna Foeni o familie numerosă se declară șvabi. Când recensorul părăsește localul vede în corridor o fetiță plângând cu amar. Ca om cu inimă voind să o mângâie o întreabă: Ce plângi fetiță? Ce credeți, de ce plâng ea? Era elevă în claustrul călugărițelor Sf. Vincențiu din Orade și iată ce răspunde: Acum pe mine mă vor elemina din școală că ne-am declarat șvabi. Iată până unde poate ajunge șovinsimul, care a infectat până și blândelete inimi ale maicuțelor cari numai cu politica n-ar trebui să-și bată capul...” *Ibidem*.

¹⁴ „Hotarul”, anul IV, nr.117-118 din 26 martie 1938, p.3.

Cu toate că recuperarea identității șvabești/germane din perioada interbelică a fost semnificativă, ea a fost umbrată de cele ce au urmat. După terminarea celui de al Doilea Război Mondial, sovieticii au început deportarea șvabilor în Donbas, Ucraina. Tragediile prin care au trecut șvabii sătmăreni în timpul deportării ar merita o tratare distinctă, dar nu fac obiectul prezentei cercetări.¹⁵ Din punct de vedere antropologic, deportarea în U.R.S.S. a constituit lovitura de grație dată limbii și uneori identității șvabești. Teama de a nu fi deportat i-a determinat pe cei mai mulți să se declare maghiari și să își ascundă/renege originea șvabească. Nici în perioada comună nu era un avantaj să te declari șvab sau neamț, deoarece deseori erai etichetat drept „hitlerist”.¹⁶

Șvabii nu sunt singurii care s-au maghiarizat în fostul comitat al Sătmărului. Pe lângă numeroșii români, evrei și ruteni maghiarizați se numără și slovacii (tăuții) din Livada (germ. *Wiesenheid*, magh. *Sárköz*). Interesant este că în cazul slovacilor procesul de pierdere a identității se încheie abia la începutul perioadei comuniste. (Dancu 1997: 12-24)

Principala cauză a maghiarizării diverselor populații în nord-vestul României, după 1920, pare a fi o ripostă la procesul de românizare, la oraarea de instituțiile și sistemul românesc. Constatăm cu regret că statul român nu a reușit să creeze o atraktivitate din punct de vedere cultural pentru minoritățile sale, cu toate că legislația, atât din trecut cât și cea actuală, le favorizează. Avem de a face cu dorința asumată a unor grupuri etnice care au preferat să graviteze înspre cultura maghiară, în dauna culturii naționale/locale.

Sintagma folosită de către Ernst Hauler este ilustrativă în cazul șvabilor sătmăreni: „maghiarizați fără contacte cu maghiarii”. Într-adevăr șvabii nu au fost maghiarizați de către populația maghiară, ci pe cale instituțională, prin școală și biserică, prin contextul istoric și geografic în care au fost puși. (Hauler, 1998) Tot un asemenea context a făcut ca un număr semnificativ al șvabilor care au emigrat în Germania, în timpul și după căderea perioadei comuniste, să se reținăzeze.

În ceea ce privește localitățile cu populație șvabească anchetate am observat că în Sanislău și Ciumești ultimii vorbitori ai dialectului șvăbesc au dispărut la începutul secolului trecut. În Ciumești, singurul bărbat care mai cunoștea câteva expresii și cuvinte șvabești, învățate de la bunicii săi în contextul mai sus amintit, atunci când nu vroiau să fie înțeleși, a decedat în anii 1950. În comuna Petrești, considerată drept cea mai reprezentativă comunitate a șvabilor din regiunea Careiului, actualmente sătenii sunt divizați: o parte se consideră maghiari, alții și-au păstrat identitatea germană/ șvabească. Între cele două grupuri au existat, încă din perioada interbelică, numeroase conflicte care au dus chiar la crime între frați.

O asemenea situație ne-a fost semnalată în Foieni, unde șvabii care se rugau în dialect și cei care utilizau limba maghiară constituiau grupuri separate în aceeași biserică, insultându-se reciproc: „Da sind wir gegangen zum Beten den Rozenkranz, dann hier sitzen die Schwaben, Fraue, und dort haben gesetze die Ungaren. Und hier haben wir deutsch gebetet und dort haben sie ungarisch gebetet: - *Habs Mau*, fog be a pofădat. Es war sehr schwer Deutsche, Schwäbische zu sein.”¹⁷

După spusele celor intervievați, aproximativ trei sferturi din populația Petreștiului a emigrat în Germania. Cei din urmă nu mai vorbesc dialectul șvăbesc, ci germana standard, păstrând pe alocuri unele particularități ale dialectului. O altă categorie, pe cale de disparație în prezent, este reprezentată de către șvabii care nu și-au pierdut dialectul și modul de viață tradițional. Realitățile observate de către noi pe teren, în ceea ce privește gradul de maghiarizare al localităților șvabești,

¹⁵ Deportarea șvabilor în U.R.S.S. a fost o adevărată dramă, una dintre nedreptățile și absurditățile istoriei. Șvabii sătmăreni nu au susținut în nici un fel regimul hitlerist, singura lor vină a fost că aveau sânge german, după cum arată și titlul inspirat al cărții scrise de Helmut Berner și Doru Radosav: *Und keiner weiß warum. Donbaß. Eine deportiertre Geschichte.* „Si habar nu avem de ce. Donbas. O istorie deportată.” Pentru o tratare mai detaliată a evenimentelor și mărturiile șvabilor deportați vezi Helmut Berner, Doru Radosav: *Und keiner weiß warum. Donbaß. Eine deportiertre Geschichte*, Ravensburg, Landsmannschaft der Sathmarer Schwaben, 1996.

¹⁶ Informator Maria Nagy (Rimili), născută în 1952, com. Petrești, jud. Satu Mare.

¹⁷ Informator Lechli Wilhelmina, născută în 1921, com. Foieni, jud. Satu Mare.

sunt amintite și într-un articol din „Miteillungen der deutsch schwäbischen Volksgemeinschaft Sathmar” care apărea în germană și maghiară în perioada interbelică.¹⁸

Informatorul Johann Bertusch, un păstrător al identității șvăbești, nu ratează nici o ocazie de a critica politicile de asimilare duse de către maghiari, cu precădere în limba lor. Critică mai ales instituția bisericăi, dar și pe consătenii săi care și-au schimbat numele și au renunțat la identitatea șvăbească: „Die Ungaren rai gekommen sind. Der haben viele der Namen verkauft, andere Namen wollen, ein ungarische Name. Und die Kinder in der Schule, dann war die ungarische Schule, wie soll ich sage euch sletscht ischt schwöba Schul. Mir send nou in dr taitsch Schua ganga. Aber dr nō sind schq fii it ungar Schua ganga, Kindergarten hond ze a. Kuime Kind i de taitsch Kindergarten. Allen Ungaren will, alle Ungaren wellen sei. Mir hond da hui itama ungarisch schwetzt, i hot nicht ungarisch kenna. Sou fu diese Kind hōne klenet. Mir hond alle schwöbisch schwetzt, dr ganz Duarf hot schwöbisch schwetzt. Aber wenn d'Umer rai komma send, alle Umer wuara. Z'halb Duarf ischt Umer wuara. Nō, i will it mei nai saga das Schlechtekuait dou wenn ze kuaret hond. Dou send tumme Leit gsai wo dr Nama wo se hond i de Kirche, keresztelnet und hond z'Vaters Nama ket und als Eltera Nama hond ze fukauft, hond ze: Kuh Name odere Katze Name übernomma.”¹⁹

Relatăriile lui Johann Bertusch, reproduse mai sus, sunt confirmate și de către un articol al ziarului deja menționat, în care se afirmă că în Petrești, Tiream (germ. *Terem*, magh. *Terem*) Dindeștiul Mic (germ. *Bescheneid*, magh. *Kisdengeleg, Csárda*) copii preșcolari nu înțelegeau deloc limba maghiară.²⁰ Singurul sat din zona Careiului unde se vorbește actualmente exclusiv șvăbește este Dindeștiul Mic, fapt datorat poziției sale geografice, fiind mai îndepărtat față de principalele artere de circulație. Însă, tocmai cunoașterea dialectului șvăbesc a încurajat emigrarea masivă spre Germania după 1989, satul rămânând puternic depopulat.

Un exemplu ilustrativ al procesului de pierdere treptată a caracteristicilor șvăbești este cel al Mariei Nagy. Părinții celei interviewate deși vorbeau doar șvăbește între ei, preferau să utilizeze în dialogul cu fiica lor limba maghiară. Motivația constă în faptul că tatăl ei a fost deportat în Rusia datorită originii șvăbești. Conform logicii sale, dacă fiica sa renunță să mai vorbească dialectul șvăbesc era ferită de posibilitatea de a aduce asumarea identității germane.²¹ Prin urmare Maria Nagy, deși înțelege dialectul șvăbesc, a învățat germană standard la școală, pe care o împerecherează uneori cu câteva cuvinte și particularități de pronunție șvăbești. Ea a observat că dialectul șvăbesc nu se poate scrie precum limba literară germană, decât transcrie dialectologic, ceea ce nu este la îndemâna vorbitorului de rând.

Astăzi dialectul șvăbesc mai poate fi auzit în satele șvăbești, care se învecinau cu români (din zona etnografică a Codrului) precum în Socond (germ. *Sukunden*, magh. *Szokond*), Beltiug

¹⁸ Astfel localitățile șvăbești sunt împărțite în patru categorii, în funcție de prezența și intensitatea dialectului șvăbesc. Peteștiul, Dindeștiul Mic și Tireamul intră în categoria, în care șvaba este vorbită în familie și între săteni, maghiara fiind prea puțin utilizată: „Die Umgangssprache ist in der Familie und im Verkehr mit anderen Dorfleuten die schwäbische. Ein großer Teil der Bevölkerung versteht, etwas weniger spricht gut oder weniger gut ungarisch. Sie erlernen das Ungarische erst in der Schule.” Ciumeștiul și Foieniul aparțin celei de a treia categorii, în care copii de la școală sunt împărțiti între cei care cunosc mai bine șvaba decât maghiara și cei care se exprimă mai bine în maghiară decât în dialectul matern: „Der Erwachsenen sprechen unter sich in der Familie und außerhalb der Familie meistens schwäbisch; mit den Kinder teils schwäbisch, teils ungarisch. Bei Beerdigungen und auch in der Kirche wird in Abwesenheit des Pfarrers deutsch gebet. Ein Teil der Kinder kann besser oder ausschließlich nur schwäbisch; versteht aber auch mehr oder weniger ungarisch, der andere Teil kann besser oder nur ungarisch, versteht aber auch meistens mehr oder weniger schwäbisch”. Sanislăul se află pe ultima treaptă, cea în care numai oamenii mai în vîrstă cunoșteau dialectul șvăbesc: „Das Schwäbische wird nur noch von alten oder einigen alten Leute, ja manchmal, in einigen Familien auch von jüngeren Leuten noch gesprochen.” „Miteillungen der deutsch schwäbischen Volksgemeinschaft Sathmar”, nr.5 din 25 decembrie 1927, pp.11-13.

¹⁹ Informator Johann Bertusch, născut în 1930, com. Petrești, jud. Satu Mare.

²⁰ „Wenn man nach Petri geht und von einem Kind unter 7 Jahren etwas ungarisch fragt, so wird zuerst große Augen machen und dann entweder erschrocken fortlaufen oder antwortet: „I wais 'it, was'r wend.” Dasselbe würde einem in Terem und Beschenet passieren”. „Miteillungen der deutsch schwäbischen Volksgemeinschaft Sathmar”, nr.2 din 6 februarie 1928, p. 5.

²¹ Informator Nagy (Rimili) Maria, născută în 1952, com Petrești, jud. Satu Mare.

(germ. *Bildegger*, magh. *Béltek*), Şandra (germ. *Schandern*, magh.. *Sándra*), Homorod (germ. *Hamroth*, magh. *Homoród*), Hurezu Mare (germ. *Nanten*, magh. *Nántü*) sau Sâi (germ. *Scheindorf*, magh. *Szinfalu*) unde maghiarizarea nu a fost atât de puternică precum în zona Careiului. Evident, populația care cunoștea dialectul șvabesc a fost prima care a plecat în Germania după 1990.

Ocazional mai pot fi întâlniți vorbitori ai șvabei în Petrești, Dindeștiul Mic sau Tiream. Tot aici trebuie amintită și remarcă lui Johann Forstenheizler, președinte al filialei Satu Mare al Forumului Democrat German, un bun cunoșător al situației reale din satele șvăbești sătmărene. Dânsul consideră că în viitor șvabii de orientare pro-germană nu vor mai vorbi dialectul șvabesc, ci germana standard. (Forstenheizler 2004: 89)

3. Unguri: „tiszta magyarok” și „magyar ajkú svábok és románok”. Procesul de maghiarizare din arealul Careiului

În percepția generală, regiunea Careiului este considerată predominant ungurească. Pentru o încadrare corectă din punct de vedere etnografic/antropologic trebuie să facem o diferență între „tiszta magyarok” - „maghiarii curați” și „magyar ajkú svábok és románok” - românii și șvabii de limbă sau expresie maghiară. Cum putem face distincția între cele două categorii? După confesiune. Fiecare etnie își avea propria confesiune în regiunea Careiului: unguri au fost protestanți, șvabi - romano catolici, românii „autohtoni” erau cu toții greco-catolici (în prezent cei mai mulți au optat pentru confesiunea ortodoxă), coloniștii moți erau ortodocși. Constatăm, aşadar, că dacă originea etnică ar constitui un criteriu, șvabii ar fi majoritari în regiunea Careiului, însă în prezent cei mai mulți dintre ei se declară maghiari.

O imagine despre intensul proces de maghiarizare din Câmpia Careiului ne-o oferă monografia comitatului Sătmár, scrisă de Borovsky Samu în anul 1908, rămasă încă în anumite puncte un reper pentru istorici și etnologi. În ceea ce privește satele din jurul Careiului aflăm că Ciumeștiul avea pe atunci 2205 locuitori din care 1780 unguri, 141 șvabi, 280 valahi, iar după religie 1272 romano-catolici, 623 greco-catolici, 257 reformați, 27 izraeliți (Borovsky 1908: 52); iar Sanislăul 4830 de locuitori maghiari dintre care 2145 greco-catolici, 1734 romano-catolici, 707 reformați, 240 izraeliți (Borovsky 1908: 155). Conform recensământului citat, Sanislăul avea populație exclusiv ungurescă, iar Ciumeștiul avea 1780 de maghiari. Din acest număr mare, numai cei reformați erau „tiszta magyarok” - unguri curați: 257 în Ciumești și 707 în Sanislău. Restul de 623 de greco-catolici în Ciumești și 2145 în Sanislău erau români, cei 1272 de romano-catolici din Ciumești și cei 1734 din Sanislău erau șvabi, iar cei 27 de izraeliți din Ciumești și cei 240 din Sanislău, firește că erau evrei. Iată rezultatele une abile politici de maghiarizare.

Referindu-ne la „tiszta magyarok”, constatăm că unguri din arealul sătmărean au trecut la calvinism în urma sinodului ținut la Oar în 1554. (Asztalos, 1864). Singurul sat din Câmpia Careiului despre care putem afirma că într-adevăr este unul eminentemente unguresc, reformat este Berea, aparținător de Ciumești. În Evul Mediu s-a stabilit aici familia Darahy, care se trăgea din neamul Csák din comitatele Veszprém și Zala, în a cărei posesiune intrase satul, schimbându-și numele în Berey (Gindele 2010: 38).

Am alcătuit o schemă a maghiarizării șvabilor și românilor băstinași pentru a-i putea încadra mai bine pe cei chestionați. Ea cuprinde patru trepte:

1. șvabi/români care vorbesc română/ șvabă,
2. șvabi/ români care vorbesc română/ șvabă cu multe cuvinte și expresii din maghiară
3. șvabi/ români care vorbesc maghiara utilizând frecvent cuvinte și expresii șvăbești/ românești
4. șvabi/ români care vorbesc numai maghiară fără a cunoaște deloc șvabă /română.

În cazul șvabilor se impune încă o posibilă categorie: șvabi care nu mai cunosc dialectul șvabesc, utilizând în mod curent germana standard.

În urma cercetărilor efectuate considerăm că principala idee, indusă românilor și șvabilor, care a dus la pierderea identității, a fost una de natură psihologică.

Punctul forte al maghiarizării constă în inducerea ideii că limba și apoi cultura pe care un individ a moștenit-o în familie sunt inferioare celei maghiare. Așa ne explicăm de ce „chișbirăul”²², crainicul din Tiream, el însuși român, cu toate că își vorbea bine limba maternă, refuza să anunțe veștile în română „ca să nu se facă de râs”. Evenimentul se petreceea în 1927 într-o comună alcătuită numai din șvabi și români. În viziunea „chișbirăului” analizat, limba română era considerată una a vulgului, fără a avea prestigiul precum cea maghiară, în consecință nu putea fi utilizată oficial.²³ O asemenea poziționare poate fi întâlnită și la șvabi: s-au arătat surprinși atunci când Straubinger, un „domn mare” din Stuttgart, vorbea numai șvăbește. În concordanță cu mentalitatea șvăbească sătmăreană, „domnii” veritabili erau doar aceea care vorbeau maghiară. Nu se mai văzuse până atunci ca un intelectual să utilizeze exclusiv dialectul șvăbesc. Încă o dovadă a enclavizării culturale a șvabilor o constituie, întrebarea pe adresată lui Straubinger: dacă în Germania șvabii cunosc limba maghiară.²⁴ O particularitate a procesului de maghiarizare a șvabilor o constituie inducerea ideii de către intelțualii maghiarizați că șvaba este o „germană stricată”, un grai caraghios, care nu este folosit nicăieri în lume.²⁵

4. Șvabii sătmăreni: între rezistență, conflicte și identitate difuză

Se poate constata că în unele cazuri pe care cercetarea de teren ni le relevă, asimilarea unui anumit grup a fost superficială, „o asimilare asumată ce ascunde frecvent disimularea”, după cum o numește Alin Gavreliuc. El explică din punct de vedere psihologic de ce în unele societăți, indivizii caută să fie acceptați de către membrii comunității dominante și consideră că „acest conformism de suprafață poate să meargă uneori până la renunțarea la identitate- (de genul abandonării, la propriu, a numelui și prenumelui) fiind, de fapt, o disimulare care ar putea rezulta dintr-o necesitate de a ascunde, de a camufla diferențele, fără a le abandona.” (Gavreliuc 2011: 57). Un exemplu demonstrativ este cel al copiilor, care au o tendință spre conformismul școlar inclusiv pentru limba impusă, chiar dacă este una străină, însă, în aceeași măsură sunt interesați și de mediul familiar de unde nu vor să fie excluși. (Ibidem).

Constatăm, aşadar, că identitatea șvabului sătmărean comun generic ține, de fapt, de poziționarea individului între a fi pro-maghiar și pro- german/șvab, implicit de conflictele care decurg de aici: „...weil di bi Kschaidere gsai, hont ze umer Nama g'nomma. Da send diäne Leit stark tumm gsai... - Wenn da Hochzeit ket hauscht, warum huascht s Vaters Name abkleignet, warum hōascht der ungar Name übernomma? Die Kschaide hōnts it macht nu die tumme Leit. Jetzt

²² „chișbirău”- crainic, cel care anunță dispozițiile legale prin baterea tobei. Cuvântul este rămas de pe vremea administrației austro-ungare, provine din magh. *kisbiró* care s-ar traduce „primar mic”. Pe lângă îndatoririle de crainic, chișbirăul putea primi diverse responsabilități cum ar fi: să ajute la numărarea voturilor, să păzească clădirea primărieri etc.

²³ „Graiul neamului”, anul I, nr.23 din 2 octombrie 1927, p.1.

²⁴ „Wer könnte sich nicht mehr erinnern am Mgr. Straubinger päpstlicher Kämmerer aus Stuttgart der im vergangenen Herbst unsere Schwaben Dörfer besuchte? Die große Liebe zu seinen katolischen Schwabenbrüder führte den hohen Gast zu uns. Unsere Volk fühlte es. Er besuchte meistens ohne Begleitung unsere Gemeinden. Er konnte es tun, denn er ist ein gebürtiger Oberschwabe und spricht daher unseren schönen, kräftiger schwäbischen Dialekt. Und da gab's ein Staunen, freundige Überaschung, ja sogar Tränen in die Augen unserer Landsleute. Man wollte nicht glauben, dass ein so „großer Herr”, nicht nur schwäbisch kann, sondern auch spricht. Es galt doch bis jetzt dass die „wirklichen Herren” immer ungarisch reden. Und siehe da kam ein Domherr und er spricht kein Wort ungarisch, nicht nur schwäbisch. Die Herzen öffneten, sich bald, man wurde vertraulich und er wurde sogar gefragt, ob in die Schwaben in Deutschland denn nicht ungarisch sprächen!”. „Mitteilungen der deutsch schwäbischen Volksgemeinschaft Sathmar”, nr.3 din 12 octombrie 1927, p.1.

²⁵ „Nur zu oft mussten wir es früher hören dass unser schwäbische Dialekt ein „verdorbenes Deutsch“ sei dass man so wie wir sprechen nirgends auf der Welt spricht. Und sagen wir es nur offen viele von uns schämten sich im Kriege oder anderswo sie mit Reichsdeutschen zusammenkamen, mit ihnen in unserer Mundart zu sprechen. Sie wollten sich nicht lächerlich machen und leugneten es oft lieber ab, dass sie Deutsche sind. Heute wissen es wir, dass man unsere schwäbische Mundart auch in Deutschland spricht. Das wissen aber vielleicht doch nicht alle in Sathmar, dass man von den Büchern, die unserem Dialekt geschrieben sind oder in einem Dialekt, der von dem unseringen nur wenig abweicht, eine ganze Bibliothek zusammenstellen könnte. Wir wollen von jetzt an in jeder Nummer unserer Mitteilungen einige Gedichte bringen“. *Idem*, nr.3 din 15 martie 1928, p.15.

sind sie viel in Taitschland und wenn sie hui kommed: - *I bi nume deiz wone gsai bin, jetzt bin i Schua deiz... - Ne most ugrálj hogy Németbe vagy. Jó ez a név. Le tagadtad. Meg ott is csak nagy magyar vagy, hiába Németbe vagy.* I sags ge jedem is Maul nei most kuin kummer ha: – *Jó vann. Jani bácsi – Jó van, sage i. Menjetek a lú faszba.*”²⁶

În interviurile realizate cu persoanele ce păstrează o identitate șvăbească/ germană, apare motivul stigmatizatului. Identitatea șvăbească aduce cu sine nu numai mândria de păstra moștenirea strămoșilor, pe când cea germană de integra moștenirea locală în cultura națională, ci aduce și batjocuri din partea consătenilor maghiarizați sau deportări. În acest sens s-a născut și zicala folositoare către unii șvabi maghiarizați: „Svábnak lenni nem bűn de szégyen” – „A fi șvab nu e păcat, dar e o rușine”. Experiențele individuale vin să confirme cele mai sus afirmate: „Ich war zwanzig Jahre, da sind die Ungaren hier gekommen in 1940. Wir waren sehr wenig Deutsche, schwäbische. Und dann haben sie gespottet mit uns, sie schreiten hogy: -*Sovábok a hid alla, magyarok a pócra – Die Schwaben unter der Brücke, die Ungaren auf dem Tisch.* Und war ein Bal einmal und wir sind ausgegangen im Bal. Wenn wir hinein gekommen sind, kommt ein Mädchen, sagte mir: - *Wenn du nichts eintrit sind in die ungarische Gruppe dann geh hinaus von die Kulturhaus.* Ich bin nach Hause gekommen und habe meine Mutter und mein Vater geweint: -*Warum sind wir Schwaben? Warum sind wir nicht Ungaren wie die andere Leute?* So haben sie mit uns gespottet.”²⁷

Asistăm, mai ales după 1989, la un fenomen de redescoperire a identității germane la șvabii sătmăreni, favorizată de emigrarea spre Germania, dar și de către sursele de informare mult mai accesibile publicului larg. Începând cu 1990 un număr semnificativ de șvabi din Petrești au revenit la numele șvăbesc deoarece numele maghiar le aducea numeroase greutăți în Germania. Iată câteva exemple: Horn – Hársfalvi, Reich –Récsei, Dietrich – Dolgos, Feldi – Földi, Ressler – Rétfalvi, Moser – Mádaras, Botlinger – Békes etc.²⁸ De multe ori numele de familie rămân expresia identității în cazul șvabilor sătmăreni. Așa se pot explica paradoxurile prin care frații din aceeași familie se declară unul ungur și celălalt șvab/ german.

Constatăm, aşadar, că identitatea șvabului sătmărean generic este tributară dorinței personale, de a alege între a se integra în cultura maghiară sau cea germană, uneori de a pendula între cele două, născându-se astfel o identitate difuză, după cum cercetările de teren o relevă: „Dr sei ischt besser gsai awe dr qige Nama wo se gebuara send. Dou ischt a sou gsai. Wa wuais i wia dr schwöba Sproche ischt scho ganz fu falla, wenig schwätzet schwöbisch, alle ungarisch. I wuais it wie das ischt. I kann deis it fuschta. Aber t'Eltara nou mei, t'Eltara nou mei, aber wuaischt i hanne ne fii gsait dou we se Hochzeit hond ket ischt dr Ding gsai in Grautlanter, gsai dr Jouze sags guat dm Heim Pistas sei Soger. Dr Csenger Jouse zischt wenn dr Hochzeit ket hot er isch scho nagykoru gsai er hot gsait: -*I ger kuia fremda Nama, i will bei Vaters Nama blaiba.* Und zetege send fii und hond dr Nama scho spät zurück g'nama wenn scho spät isch gsai und de őigene Name it fukauft, abkleignet.”²⁹

²⁶ Ibidem.

²⁷ Informator Lechli Wilhelmina , născută în 1921, com. Fieni, jud. Satu Mare.

²⁸ Informator Johann Bertusch, născut în 1930, com. Petrifeld, jud. Satu Mare.

²⁹ Idem.

Bibliografie

- ASZTALOS, György, *A nagykárolyi reformatus egyház története*, Debrecen, Városi Kny, 1864.
- BERNER, Helmut, *Weißen Vogel, rote Milch*, Ravensburg, Landsmannschaft der Sathmarer Schwaben in der Bundesrepublik Deutschland, 1996.
- BERNER Helmut; RADOSAV, Doru, *Und keiner weiß warum. Donbaß. Eine deportiertre Geschichte*, Ravensburg, Landsmannschaft der Sathmarer Schwaben, 1996.
- BOROVSKY, Samu, *Szátmar Varmegye*, Budapest, Országos Monografia Társaság, 1908.
- DANCU, Paul, *Colonizarea slovacilor în comitatele Satu Mare, Ugocea și Maramureș din secolele XVIII și începutul secolului XIX*, Nădlac, Editura Societății Culturale și Științifice "Ivan Krasko", 1997.
- FORSTENHEIZLER, Johann, „*Şvabii sătmăreni între identitate și căutarea identității*“ în *Istorie & perspective*, Sibiu, Editura Honterus, 2004.
- GAVRELIUC, Alin, *Psihologie interculturală. Repere teoretice și diagnoze românești*, Iași, Editura Polirom, 2011
- GAUSS, Adalbert Karl; WEIDENHEIM, Johann; *Die Donauschwaben, Bild eines Kolonistenvolkes*, Freilassing, Pannonia Verlag, 1961.
- GEHL, Hans, *Sprachliche Studien über die Sathmarer Schwaben*, Tübingen, Institut für donauschwäbische Gesichichte, 2001.
- GINDELE, Robert, *Ciumești- ghid cultural și istoric*, Satu Mare, Editura Muzeului Județean Satu Mare, 2010.
- GRIGOROVITĂ, Mircea, *Din istoria colonizării Bucovinei*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996.
- HAULER, Ernst, *Istoria nemților din regiunea Sătmărelui*, Satu Mare, Lamura Verlag, 1998.
- HEINRICH, Ferencz, Scheffler János - vértanú püspök. *Szent földön született, vértanúként halt meg*, Baia Mare, Lórettói Nővérek Nyomnda, 2011.
- KAHL, Thede, „*Wandlung von ethnischen Identitätsmustern bei den Aromunen (Vlachen) Bulgariens und ihre Folgen*“ în Lineau, Cay & Ludwig Steindorff, *Ethnizität, Identität und Nationalität in Südosteuropa*. München, 2000, vol. 64, p. 19-47.
- KAHL, Thede, „*Ethnische, sprachliche und konfessionelle Struktur der Balkanhalbinsel*“ în Uwe Hinrichs, Thede Kahl, Petra Himstedt- Vaid (ed.), *Handbuch Balkan*. Wiesbaden, Harrassowitz, 2014, pp. 87-134.
- KOCH, Stefan, *Die Sathmarer Schwaben-Oberschwaben im Südosten*, Weingartem, Köreperbehinderten Zentrum Oberschwaben, 1984.
- KUHN, Walter, *Deutsche Sprachinselkundliche. Geschichte, Aufgaben, Verfahren*, Plauen, i.V. G.Wolf, 1934.
- MEIER, Ernst, *Schwäbische Volkslieder mit ausgewählten Melodien*, Berlin, Verlag von Georg Reimer, 1855.
- MERTZ, Margit, *A Szatmári svábok népviselete*, Budapest, Német néprajztanulmányok, 1943.
- NAGY, Iván, *Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákka*, Pest, Ráth Mór Kiadó, 1863, vol. 6
- NIEDHAMMER, Lutz, *Lebenserfahrung und kollektives Gedächtnis. Die Praxis der „Oral History“*, Frankfurt am Main, Syndikat, 1980,
- PĂCLIŞANU, Zenobius, *Deutsche und Magyaren. Der Entnationalisierungskampf gegen die Sathmarer Schwaben*, București, Editura Dacia, 1941;
- SZIRMAY, Antal, *Szatmár varmegyei fekvése történetei és polgári esmérete*, Buda, Magyar Kiraly Universitás, 1810, vol. 2.
- SCHENK, Annemie, *Deutsche in Siebenbürgen. Ihre Geschichte und Kultur*, München, Beck, 1992.
- SCHWEDT, Herbert; SCHWEDT, Elke; *Schwäbische Bräuche*, Stuttgart, Kohlhammer, 1984.

STEPHANI, Claus, „*Die Sathmarschwaben auf der suche nach ethnischer Identität“* în *Geschichte, Gegenwart und Kultur der Donauschwaben. Texte aus der aktuellen Diskussion* 2, pp. 57-63.

STRAUBINGER, Johann, *Die Schwaben in Sathmar Schicksale oberschwäbischer Siedler in Südosten Europas*, Stuttgart, Verlag Kepplerhaus, 1927.

VONHÁZ, István, *A szatmármegyei német nyelvjáras*, Budapest, 1908.

VONHÁZ, István, *A Szatmármegyei német telepítés*, Budapest, 1931.

Presă

„Hotarul”, 1938.

„Mitteilungen der deutsch schwäbischen Volksgemeinschaft Sathmar”, 1927-1928.

„Graiu neamului”, 1927-1928, 1931.

THE COMMUNICATION WITHIN SOME GROUP

DIE KOMMUNIKATION INNERHALB EINER GRUPPE

COMUNICAREA ÎN CADRUL UNUI GRUP

Rodica Teodora BIRIȘ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad

Facultatea de Științe Umaniste, Educație Fizică și Sport

E-mail: birisrodica@yahoo.com

Abstract

In this paper we address the role of communication within some group, we show that, without good communication, some group can be set up with great difficulty and can not have long to live. We refer, mainly, to institutional groups, companies, where the relationships, between the leader and other group members and between group members is very important and should be analyzed to be improved during the life of the group. In this relationship, confidence has an important role which would be achieved through communication and facts.

Zusammenfassung

In dem vorliegenden Artikel werden wir uns auf die Rolle der Kommunikation innerhalb einer Gruppe beziehen.. Wir werden die institutionellen Gruppen in Unternehmen näher betrachten, in denen die Beziehungen zwischen dem Leiter und den anderen Mitgliedern der Gruppe, sowie zwischen den Mitgliedern der Gruppe untereinander sehr wichtig sind. Deshalb muss man diese Beziehungen regelmäßig analysieren, mit dem Zweck, die Kommunikation zu verbessern. Dabei ist das gegenseitige Vertrauen sehr wichtig, das man sowohl durch Kommunikation, als auch durch die tägliche Tätigkeit realisieren kann.

Rezumat

În lucrarea de față vom aborda rolul comunicării în interiorul unui grup; vom arăta că, fără o bună comunicare un grup i-a ființă cu foarte mare dificultate și nu va avea o lungă durată de existență. Ne vom referi cu precădere la grupurile instituționale, la companii, unde relația dintre conducător și ceilalți membri ai grupului, precum și dintre membri grupului este foarte importantă și trebuie analizată, pentru a fi îmbunătățită pe parcursul vieții grupului. În această relație un rol mare o are și încrederea, care se poate realiza prin comunicare și prin fapte reale.

Keywords: *communication, language, group, manager, economy, development*

Schlüsselwörter: *Kommunikation, Sprache, Gruppe, Manager, Wirtschaft, Entwicklung*

Cuvinte-cheie: *Comunicare, limbaj, grup, manager, economie, dezvoltare*

1. Einleitung

Die Gruppe repräsentiert eine Anzahl von Individuen, die in einer gewissen Zeitspanne zusammen arbeiten; sie sind voneinander abhängig und können sich gemeinsam entwickeln. In einer Gruppe gibt es eine Anzahl von Personen, die uns zur Realisierung der Kommunikation verhelfen.

Diese Gruppe kann eine Geschäftsgruppe, Familiengruppe, eine Seminargruppe, eine Arbeitsgruppe, eine Freundesgruppe usw. sein.

Myers, der von Pânișoara zitiert wird, sieht die Gruppe als:

„Zwei oder mehrere Personen, die mehr als einige Minuten zusammen agieren und sich gegenseitig beeinflussen.“ [Ion-Ovidiu Pânișoară, 2008, S. 215] Wenn man einer Gruppe angehört, muss man allen Mitgliedern die gemeinsamen Gedanken und die gemeinsamen Pläne mitteilen. Wir können die Ideen, die Ratschläge der neuen Mitglieder akzeptieren und sie sollten auch unsere Ideen und Pläne akzeptieren. Pânișoară spricht über zwei Paradigmen der Entwicklung: die Wiedervereinigung und die Trennung. Die Wiedervereinigung umfasst Etappen der Bildung und der Entwicklung einer Gruppe, die Trennung dagegen die Etappen der Auflösung einer Gruppe. Jede Person ist ein Mitglied mehrerer Gruppen. Keine Person kann nur Mitglied einer einzigen Gruppe sein.

2. Die Rolle der Kommunikation innerhalb einer Gruppe

Die Arbeitgeber, die staatlichen und die privaten Firmen, gehören zu den Organisationen, die für das Herstellen und für den Verkauf der verschiedenen Waren in einem Staat notwendig sind. Die Beziehung zwischen diesen und den Konsumenten ist sehr wichtig und gehört zu den öffentlichen Beziehungen. Es ist wichtig, wie eine Firma ihre Produkte bekannt macht. In dieser Firma gibt es eine Anzahl von Personen aus einer bestimmten Gruppe, die von einem Manager oder von einem Leiter, Führer, Chef, koordiniert werden. Er wird in dieser Stellung wegen seiner theoretischen und praktischen Fähigkeiten gewählt. Er muss an allen Diskussionen zwischen der Firmenleitung und den Angestellten teilnehmen und ist für ihre Kommunikation zuständig. Er muss so agieren, dass er von beiden Seiten respektiert wird: „Die öffentlichen Beziehungen sind die Beziehungen zwischen der Leitung und den Angestellten, so wie zwischen den internen Herstellern und den externen Verbrauchern, mit Hilfe des Vertrauens und Zuneigung.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 30] Jede Firma, jeder Hersteller muss das Vertrauen des Käufers für seine Produkte gewinnen. Dazu versuchen viele Firmen in ihrer Werbung sehr umweltfreundlich zu sein, um von dem Publikum besser, wärmer gesehen zu werden. In letzter Zeit wurde großer Druck auf die Hersteller ausgeübt, deshalb mussten sie ihre Manager tauschen oder weiterbilden, um besser kommunizieren zu können. Die Mannschaft, die Gruppe wurde wichtiger, denn die Tätigkeiten sind komplexer und man muss zusammen arbeiten, um Erfolg zu haben. Der moderne Manager muss sehr gut kommunizieren können und richtige Maßnahmen treffen. Um solche Maßnahmen durchzuführen zu können, muss er große Erfahrung haben, er muss die erforderlichen Maßnahmen auch kennen. „Different categories of participant can be found in different types of communication. [Jireghie, 2011, S. 24]

Deshalb muss er sich vorher informieren und muss mit seinen Kollegen und mit den Mitgliedern seiner Organisation sprechen, denn „People need to communicate, to express and share their ideas with others ...“ (Tirban, 2010, S. 86). Das alles hängt von dem Profil und Umfeld ab, in dem die Organisation tätig ist. „Der kommunikative Ansatz verarbeitet Anregungen der Sprechakttheorie und der kommunikativen Kompetenz. Die Sprache wird pragmatisch gesehen, die Muster der unterschiedlichen Sprechabsichten stehen im Vordergrund.“ [Biriș, Tirban, Milancovici, Pommfyova 2010, S. 46] Die Kompetenz kann aus verschiedenen Gesichtspunkten gesehen werden:

- die berufliche Kompetenz (im Fachbereich)
- die organisatorische Kompetenz (die Bildung von guten Mannschaften und Selektionsmaßnahmen)
- die soziale-menschliche Kompetenz - diese ist die wichtigste (sie gibt die Möglichkeit mit den anderen Mitgliedern zu agieren).

„Mit der Zeit hat man in den Leitungsmethoden eine Tendenz zur Demokratisierung festgestellt.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 32] Von dem alten Manager, der noch glaubte, dass die Angestellten nur zuhören müssen, ohne sich in die Entscheidungen einzumischen, ist man zum demokratischen Manager übergegangen, bei dem die Angestellten eine aktive Rolle spielen und der sogar akzeptiert, dass er von seinen Angestellten kritisiert wird. Es gibt auch einen dritten Typ des Managers, der die Organisation im äußeren Bereich repräsentiert und nur eine symbolische Rolle im Inneren der Organisation hat. Dieser dritte Typ ist seltener und man findet ihn nur in großen Zentralorganisationen für Forschung oder in großen Organisationen aus dem I.T-Bereich, wo die Autonomie der Angestellten sehr hoch ist.

Diese drei Arten von Manager haben verschiedene Führungsziele und benutzen verschiedene Kommunikationsstrategien mit ihren Arbeiten: von der autoritären unidirektionalen Kommunikation hin zu der demokratischen, bidirektionalen Kommunikation und bis zur permissiven Non-Kommunikation. Für die Angestellten ist der demokratische Stil am besten; hier verfährt man mit den Angestellten freundlicher und gruppenorientierter. Im Falle des autoritären Managers sind die Konflikte höher, in der Arbeitsgruppe herrscht keine gute Stimmung, sondern Aggressivität. Der permissive Manager hat keine guten Ergebnisse, denn die Produktivität ist niedrig.

Man kann die Nachrichten auf zwei Kommunikationswege vermitteln: vertikal und horizontal. Die vertikale Kommunikation ist die Vermittlung der Nachricht auf hierarchischem Niveau, während die horizontale Kommunikation zwischen ähnlichen Abteilungen und Stellungen stattfindet.

2.1 Die vertikale Kommunikation

Die vertikale Kommunikation kann von oben nach unten erfolgen, sie wird verwendet, um Leistungen, Regelungen, Termine oder die Entscheidungen von Manager zu den unteren Strukturen bekanntzumachen. Diese Kommunikationsart ist ein wichtiger Teil der strategischen Kommunikation. Sie ist sehr wichtig für die Aufbewahrung eines gesunden Klimas im Unternehmen und der Organisation. Diese Kommunikation ist gleichzeitig ein Feed-back der deszendenten Kommunikation. Diese beiden Kommunikationsrichtungen sind asymmetrisch: die Manager bekommen eine Antwort von den unteren Strukturen und müssen darauf reagieren. Sie müssen immer in Verbindung mit einem anderen stehen, damit im Unternehmen alles gut läuft.

2.2 Die horizontale Kommunikation

Die horizontale Kommunikation findet zwischen den Angestellten der Abteilungen statt. Sie tauschen Informationen untereinander zur Realisierung der Pläne aus und um die Abteilungen gut zu koordinieren. Diese informationelle Kommunikation hat zwei große Vorteile: erstens ist sie sehr gut für die Organisation der Abteilung und für die Erleichterung des Informationsaustausches zwischen den Angestellten und zweitens hat sie einen therapeutischen Wert. Diese Kontakte sind diejenigen, die eine gute Stimmung innerhalb der Abteilung sichern.

„Die informelle Kommunikation ermöglicht eine gute Benutzung der effizienten Kommunikation und so kann man einige Fehler in der Struktur des Organigramms vermeiden.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 53] Diese Art der Kommunikation gehört zu einer guten Manager-Politik, die die Eigeninitiative und die Autonomie ermutigt; in diesem Fall der informationellen Kommunikation werden die Arbeitskonflikte auf ein Minimum reduziert. Um eine effiziente Organisierung der Arbeit zu erreichen, ist es gut, dass man sowohl das formelle als auch das informelle Register abdeckt, denn, wenn man nur die formelle Seite unterstützt, kann das zu großer Unordnung und sogar zu einem Chaos im Unternehmen führen. Der Manager muss eine Idee klar formulieren und die Empfänger müssen diese richtig verstehen. Sie müssen die kulturellen Unterschiede abdecken und sich den internen Regeln anpassen. Hier muss eine Mannschaftskultur

in der Gruppe herrschen, in der die Gruppenergebnisse wichtiger sind als die persönlichen Interessen. Wichtiger sollen hier die beruflichen Kenntnisse sein, als die Kraft der Stellungnahme. Das Arbeitsklima beeinflusst die Mitglieder der Gruppe in ihrem Benehmen. Deshalb sind hier die inneren Regelungen sehr wichtig: jeder muss wissen, was er zu tun hat und wie er das tut. Die Rolle des Leiters muss gut erklärt werden, damit es in der Gruppe zu keinen Streitigkeiten kommt. Der Manager muss in diesem Fall flexibel sein und eine eigene Handlungsweise haben. Er ist auch ein Koordinator und muss die Mannschaft gut motivieren können. Wenn er nicht kreativ ist, wird man das an den Leistungen der Gruppen sehen:

„Das mannschaftliche Benehmen hat bestimmte Regeln einzuhalten und die Organisationen machen von diesen Regeln keine Ausnahmen.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 113] Die eigenen Ziele werden nicht immer eindeutig angesagt, aber einige von diesen stehen am Beginn des Mechanismus, der die Motivation bringt. Die Gründe werden oft definiert als: Notwendigkeiten, Orientierungen oder individuelle Impulse, die an der Basis aller individuellen Tätigkeiten stehen und der Grund dazu ist der Motor, der zur Handlung führt. Es ist auch das, was die Handlung energetisch unterstützt. Es ist sehr wichtig, dass man die Probleme der Angestellten versteht, denn die Mitarbeiter können manchmal viele Bedürfnisse haben, auf die der Manager achten muss: „Die intelligenten Organisationen können den Angestellten einen unterschiedlichen Motivations-Komplex sichern, der ihren Bedürfnissen angepasst ist.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 114] Für einen Angestellten ist es wichtig, dass ein Chef auf seine Probleme eingeht: Wenn das geschieht, dann arbeitet er motivierter, aber wenn die Motivation fehlt, hat er keine Lust mehr zu arbeiten. Er versucht nicht mehr, über die Hindernisse hinweg zukommen und wird nicht mehr so gut arbeiten. Er wird auch nicht mehr versuchen, ein gutes Klima um sich herum zu schaffen. Erst nachdem sein Leiter wieder sein Vertrauen in ihm aufweckt, wird er wieder motiviert sein und dann wird sich sein Benehmen positiv ändern.

In unserer Zeit sind die meisten Menschen beruflich motiviert und verbringen die meiste Zeit im beruflichen Leben. Oft vergessen die Mitglieder einer Arbeitsgruppe wichtige Aspekte aus ihrem persönlichen Leben, wie zum Beispiel ihre Beziehungen, ihre Hobbys und anderes. In vielen Fällen ändern sich wegen des Berufslebens die Denkweise und das Benehmen der Angestellten. Das kann oft negative Folgen haben, aber auch einen positiven Einfluss, indem es die Kreativität und andere Fähigkeiten des Individuums entwickelt.

Die interne strategische Kommunikation befindet sich erst Anfang der Sitzung, in der Praxis. Leider steht das interne Publikum oft auf dem letzten Platz der Prioritäten, denn man nimmt an, dass „diese Leute sowie die Mitglieder der Organisation sind.“ Aber, wie wir schon vorher erwähnt haben, ist die interne Kommunikation sehr wichtig und kann viele Folgen und Ziele zur Verbesserung der Zukunft der Organisation haben. Man kann sie definieren als: „eine Reihe von Tätigkeiten, einer geplanten Kommunikation, mit vorher gesetzten bestimmten Zielen, die man mit Hilfe des Arbeitskollektivs erreicht und dadurch die Performanz und das Vertrauen in der Organisation.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S.: 114] Als Schlussfolgerung können wir sagen, dass die interne strategische Kommunikation ein nützliches und notwendiges Instrument im Management der Organisationen ist. Wenn diese interne strategische Kommunikation nicht existiert, kommt es zu einer Krise in der Kommunikation. Diese Krise ist ein aktuelles Thema, dass in letzter Zeit immer öfter behandelt wird. Die negativen Effekte einer solchen Krise können sowohl materiell, als auch symbolisch durch ein schlechtes Bild, die Organisation beeinflussen.

Die Definition der Krise ist folgende. „Eine Krise ist die unerwartete Situation, die die Verantwortlichkeit der Organisation vor einem großen Publikum bringt und die ihre Kapazität, ihre Tätigkeit normal durchzuführen, negativ beeinflusst.“ [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 142] In solchen Situationen arbeiten Spezialisten in der Kommunikation mit der Leitung der Organisation und mit den anderen Abteilungen des Unternehmens an einem Plan zur Vermeidung der Krise.

Während der Krise muss die Kommunikation in mehrere Richtungen zielen: zum internen und externen Publikum, sowohl zu den Teilnehmern an der Krise, als auch zu den Media. Das Zentrum der Leitung der Organisation muss versuchen, das Vertrauen der Anderen für sich zu gewinnen. Die Angestellten müssen auf die Krise vorbereitet und informiert werden. Es ist gut, wenn man motiviert ist, diese Krise zu überwinden. Hier spielt die Organisation, die Leitung, wie auch der Spezialist in der Kommunikation, eine große Rolle.

„Aus soziobiologischer Hinsicht gibt es zwei große Perspektiven: die primäre Gruppe und die sekundäre Gruppe, obwohl es sehr schwer ist, zwischen den beiden zu unterscheiden.“ [Ion-Ovidiu Pânișoară, 2008, S. 221] Der Autor erklärt uns, dass die primäre Gruppe sich auf die Gefühle und Affektivität der Person bezieht, zum Beispiel auf einige Freunde, die sich jeden Tag nach der Arbeit treffen. Die sekundären Gruppen werden gebildet, um eine bestimmte Tätigkeit durchzuführen oder ein Problem zu lösen. Die Gruppe hat fünf bis sechs Mitglieder. Unsere Gruppe kann uns beeinflussen. Zum Beispiel, ein braver junger Mann, der in einer neuen Gruppe kommt, die aus frechen Jungen besteht, wird später auch frech und unerzogen sein, er kann aber auch abhängig von Drogen, Alkohol oder Zigaretten werden. Es kann auch umgekehrt passieren: einem Drogen-, Alkohol- oder Zigaretten-Abhängigen kann von einer neuen, guten Gruppe geholfen werden, um sich zu ändern und sich weiter zu entwickeln.

„Wenn zwei oder mehrere Gruppen im Wettbewerb sind, ist das eine gute Tätigkeit und es kommt zu einer angenehmen Mitarbeitersphäre.“ [Ion-Ovidiu Pânișoară, 2008, S. 247] Bei einem Wettbewerb zwischen einer oder mehreren Gruppen werden diese jedes Mal, früher oder später, einem Leiter oder einem Gruppenchef untergeordnet. Alle Mitglieder der Gruppen wissen, dass dieser Chef die Gruppen leiten wird. Er wird in der Gruppe neue Normen, Regeln einführen und Entscheidungen treffen. Die Mitglieder der Gruppen werden zuerst den Leiter fragen, wenn sie Probleme haben, so zum Beispiel in einer Klasse den Lehrer oder den Klassenleiter. Der Gruppenleiter muss positiv, nicht negativ denken, denn das positive Denken erleichtert die Realisierung der Tätigkeit und das negative Denken erschwert diese. „Die Kommunikation innerhalb eines Unternehmens ist ein Forschungsgebiet, das auf unterschiedliche Weise und in verschiedenen Bereichen untersucht: im Bereich der interpersönlichen Kommunikation, der Gruppendynamik, der Soziologie des organisatorischen Managements.“ [Vasile Tran, Irina Stănciugel, 2003, S. 187] In der Welt eines Unternehmens wird die Kommunikation oft als der Grund aller schlecht durchgeföhrten und deren Folgen gesehen. Auf der anderen Seite sind die Betriebs-Wissenschaften und die des Managements oft wenig an den Funktionen der Kommunikation interessiert. Die Kommunikation wird als eine Komponente und eine wichtige Ressource für das Funktionieren der Organisation angesehen, obwohl sie so nicht immer betrachtet werden. In einer betrieblichen Kommunikation gibt es nicht nur interpersönliche Kommunikation, sondern auch eine Kommunikation nach außen mit den Kunden; diese Thematik beschäftigt sich mit dem Mechanismus der Argumentation und der Beeinflussung des Kunden. Die Ergebnisanalyse hebt die Vorteile der internen Kommunikation hervor.

In einer Gruppe, die erfolgreich sein will, achtet jedes Mitglied auf seine Leistungen für ein gemeinsames Ziel, aber seine Leistung ist unterschiedlich, je nach dem quantitativen und qualitativen Aspekt und nach der Intensität und Art. Das Ziel der Gruppe bezieht sich auf die Arbeit und kann zweierlei sein: lukrativ (die Erarbeitung eines Produktes), oder kreativ (die Erfahrung eines Produktes). Die Ziele der Gruppe sind Teile der allgemeinen Ziele der Organisation. In dieser Gruppe darf die Beziehung zwischen Manager und Arbeiter nicht nur auf Befehle gründen, sondern auf den Dialog, denn dieser kann einen Rollentausch bedeuten.

Der Autor Anton Ilica hat das Wort Gesellschaft benutzt, um eine Gruppe von Personen zu benennen, die gemeinsame Interessen haben. Es gibt eine synonymische Kette für das Wort

„Gesellschaft“ und die Soziologen haben jedem die Freiheit gelassen, sich für eine Benennung zu entscheiden: Gruppe, Organisation, Institution, Gemeinschaft. Jede dieser Benennungen unterscheidet sich durch etwas Spezifisches, aber man kann alle mit dem Oberbegriff „Gruppe“ benennen: „.... eine Gruppe von Individuen, die innerhalb einer nationalen Struktur tätig sind, und die Realisierung einiger gemeinsamen Interessen verfolgen.“ [Anton Ilica, 2006, S. 45] Das Ziel der Organisation ist es, die effiziente Koordinierung der Menschen für ein gemeinsames Ziel, die notwendige Effizienz zu erhalten. Ein weiteres Ziel der Leitung einer Gruppe ist Performanz zu erzielen, bedingt durch die Notwendigkeit der Leute, sich sicher und in guten Händen zu fühlen und von den Anderen anerkannt zu werden. Eine Organisation hat ihre eigene Kultur, die von den Bedürfnissen der Gruppe abhängt. Die Unternehmens-Kultur, umfasst alle Werte Normen, Regeln, Symbole, Rituale, Legenden, das Kontrollsysteem, die Papiere und die Technologien der Organisation und deren Mitglieder.

Das menschliche Kapital ist der größte Wert und die wichtigste Komponente der Organisation. Zwischen den Individuen herrschen kommunikative Beziehungen, die abhängig von ihrem Status sind, den sie in der Gesellschaft haben. Jede von diesen Personen hat eine kommunikative Beziehung zu den Anderen. Diese Beziehung müsste einen ethnischen Kode haben, mit dessen Hilfe man die Störungen der Kommunikation vermeiden könnte.

3. Schlussfolgerung

Als Schlussfolgerung können wir sagen, dass die interne strategische Kommunikation „ein nützliches und notwendiges Instrument im Management der Organisationen ist“. [Diana-Maria Cismaru, 2008, S. 133] Wenn diese interne strategische Kommunikation nicht existiert, kommt es zu einer Krise in der Kommunikation, die verschiedene Probleme in der Organisation, im Unternehmen hervorruft. Die Kommunikationskrise ist ein aktuelles Thema, dass in letzter Zeit immer öfter behandelt wird. Die negativen Effekte einer solchen Krise können schwerwiegend für die Organisation sein. Deshalb muss man Maßnahmen ergreifen, um sie zu vermeiden.

Bibliographie

1. ANGHEL, PETRE, 2003, *Stiluri și metode de comunicare*, Editura Aramis, București.
2. BIRIȘ, R.T., ȚIRBAN, N., MILANCOVICI, S., POMMFYOVA, M, Methoden des Unterrichts in der deutschen, englischen und französischen Sprache, în: „*Studii de Știință și Cultură*”, Editura „Vasile Goldiș” University Press Arad, Anul VI, Nr. 2, iunie 2010, ISSN 1841-1401 (print), ISSN 2067-5135 (online), p. 46
3. CISMARU, DIANA-MARIA, 2008, *Comunicarea internă în organizații*, Ed. Tritonic, București.
4. Cuilenburg, J.J. Van, Scholten, O., Noomen, G.W. 1998, *Ştiința comunicării*, Editura Humanitas, București.
5. DAGENAIS, BERNARD, 2002, *Profesia de relaționist*, Editura Polirom, Iași.
6. FISCH, HEINRICH, 1992, *Abitur Wissen, Sozial-Wissenschaften*, Ed. Weltbild Kolleg, Augsburg.
7. ILICA, ANTON 2006, *Filosofia comunicării*, Editura Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad.
8. JIREGHIE, ANGELA, *Discourse of television texts*, Editura Concordia, Arad, 2011, p. 7
9. PÂNIȘOARĂ, ION-OVIDIU, 2008, *Comunicarea eficientă*, Editura Polirom, Iași.
10. RITT, ADRIANA, 1999, *Comunicare și relații publice*, Editura Universitatea de Vest, Timișoara.
11. STADLER, HERMANN, 1992, *Abitur Wissen, Deutsch*, Editura Weltbild Kolleg, Augsburg.
12. TIRBAN, NARCISA, 2010, English in the Context of Globalization in: „*Studii de Știință și Cultură*”, anul VI, Nr. 2 (21), iunie, 2010, Editura „Vasile Goldiș University Press” Arad, p. 86
13. TRAN, VASILE și STĂNCIUGELU, IRINA, 2003, *Teoria Comunicării*, Editura Comunicare.ro, București.

THE ROMANIAN BILINGUAL PHRASEOGRAPHY WITH GERMAN AND THE EQUIVALENCE ASSESSMENT PRAXIS

DIE RUMÄNISCHE BILINGUALE PHRASEOGRAPHIE MIT DEUTSCH UND DIE PRAXIS DER ÄQUIVALENZERFASSUNG

FRAZEOGRAFIA BILINGVĂ GERMANĂ DIN ROMÂNIA ȘI PRACTICA EXPUNERII ECHIVALENTELOR

Doris SAVA

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Facultatea de Litere și Arte
Bd. Victoriei 5-7, 550224 Sibiu
E-mail: dorissava71@yahoo.com

Abstract

The process of publishing new idiomatic dictionaries that should correspond to the methodological requests is an actual and central problem of applied phraseology and of theoretical and practical lexicography. The issue of describing the specificity and the context of making use of the idiomatic fund in mono- or bilingual dictionaries generated a lot of polemics and hypotheses that led to the developing of new, not always valid solutions for the improvement and effectiveness of dictionaries of this type. The specialized literature outlines the importance of a scientifically founded and empirically sustained common concept, a fact that raises a series of problems in terms of idiomatic approach, presentation and codification. The study analyses the practice of representing equivalents in the German bilingual phraseography in Romania.

Zusammenfassung

Das Erstellen von neuen phraseologischen Nachschlagewerken, die methodologischen Ansprüchen genügen sollen, ist ein aktuelles und zentrales Anliegen der angewandten Phraseologie und der theoretischen wie auch praktischen Lexikografie. Die lexikografischen Hürden der Erfassung phraseologischer Spezifität und Gebrauchsmuster in ein- oder zweisprachigen Lexika haben zu einem kontrovers geführten Meinungsaustausch geführt, wobei die zur Verbesserung dieser Wörterbuchtypen geäußerten Ansichten nicht immer zu brauchbaren Lösungsversuchen geführt haben. Die einschlägige Literatur hebt die Notwendigkeit eines einheitlichen, wissenschaftlich abgesicherten und empirisch fundierten konzeptionellen Herangehens hervor, das jedoch die Klärung einer Reihe von Fragen der Erfassung, Einordnung und der lexikografischen Repräsentation erfordert. Der Beitrag geht der rumänischen bilingualen Phraseografie mit Deutsch nach, wobei die lexikografische Praxis der Äquivalenzerfassung eingehend untersucht wird.

Rezumat

Redactarea unor noi dicționare frazeologice care să corespundă exigențelor metodologice constituie o problemă actuală și centrală a frazeologiei aplicate și a lexicografiei teoretice și practice. Problema descrierii specificului și a contextului utilizării fondului frazeologic în dicționare mono- sau bilingve a generat o serie de polemici și ipoteze care au condus la descoperirea unor soluții – nu întotdeauna viabile – pentru eficientizarea și îmbunătățirea dicționarelor de acest tip. În literatura de specialitate este punctată importanța unui concept unitar, fundamentat științific și susținut empiric,

fapt ce necesită elucidarea unor serii de probleme de abordare, prezentare și codificare lexicografică. Articolul analizează practica expunerii echivalențelor în frazeografia bilingvă germană din România.

Keywords: *idiomatic dictionary, bilingual lexicography, idiomatic equivalence*

Schlüsselwörter: *phraseologisches Wörterbuch, bilinguale Lexikografie, phraseologische Äquivalenz*

Cuvinte-cheie: *dicționar frazeologic, lexicografia bilingvă, echivalență frazeologică*

Vorliegender Beitrag möchte einen Überblick über die spezifische Thematik bieten, welche die Phraseologie im zweisprachigen phraseologischen Wörterbuch betrifft.¹ Die Behandlung und Darstellung der Phraseologismen² im Wörterbuch wurde aus unterschiedlichen Perspektiven thematisiert.³ Entsprechend der Spezifik des darzustellenden Materials folgt die Aufbereitung phraseologischer Einheiten unterschiedlichen lexikografischen Prinzipien. Eine adäquate und benutzerfreundliche Erfassung von Phraseologismen ist eine schwere Aufgabe, der allgemeine und phraseologische ein- und zweisprachige Wörterbücher nur teilweise gerecht werden.⁴ Trotz des verstärkten Interesses an der Phraseografie, das ab Mitte der 1990er-Jahre registriert werden kann, wurde immer wieder betont, dass sich die zweisprachige Lexikografie von der einsprachigen zu lösen hat.⁵ Andererseits hat die Forschung ausdrücklich darauf hingewiesen, dass die praktische Lexikografie die Erkenntnisse der (theoretischen und angewandten) Phraseologie bei der Aus- und Überarbeitung von Wörterbüchern *nicht* in vollem Umfang berücksichtigt.⁶

Die aktuelle lexikografische Diskussion verweist mit Nachdruck darauf, dass die lexikografische Kodifizierung fester Wortverbindungen lexikologische und metalexikografische

---

¹ Die Theorie und Methodologie der *Metalexikografie* hat sich in den letzten Jahrzehnten stark entwickelt. Unter *Wörterbuchforschung* (oder *Metalexikografie*) sind alle lexikografischen Tätigkeiten und v.a. die Endergebnisse lexikografischer Bemühungen zu verstehen. Mit der Darstellung der Phraseologismen in ein- und zweisprachigen Wörterbüchern beschäftigt sich die *Phraseographie*, die einen wichtigen Teil der praktischen Lexikografie ausmacht.

² Der Terminus *Phraseologismus* gilt als Oberbegriff für verschiedene Typen formelhafter Ausdrücke. In Abhängigkeit von der Hierarchie der Merkmale oder Definierungskriterien lassen sich unterschiedliche Subklassen von Phraseologismen ermitteln. Der Begriff der *Heterogenität*, der im Zusammenhang mit phraseologischen Fragestellungen erwähnt wird, meint nicht nur die Verschiedenheit der Merkmale, aufgrund deren bestimmte phraseologische Teilmengen identifiziert werden sondern auch, dass diese Merkmale bei den einzelnen Erscheinungen unterschiedlich ausgeprägt sein können. Unterschiedliche Begriffsauflassungen haben die Postulierung der Hauptkriterien für die Typologie mitbestimmt. Obwohl in der Forschung eine weitgehende Übereinstimmung über die Merkmale der Phraseologizität besteht, werden einige Kriterien unterschiedlich gewichtet. Die Phraseologie i.w.S. umfasst diejenigen Erscheinungen, welche die Merkmale Polylexikalität und Stabilität aufweisen, die sich in der durch die Lexikalisierung bedingten Reproduzierbarkeit der stabilen Wortgruppe manifestieren. Die Phraseologie i.e.S. umfasst Fügungen, die durch eine reiche syntaktische und stilistische Vielfalt, durch Stabilität, eine mehr oder weniger stark ausgebildete Idiomatizität und Wortwertigkeit gekennzeichnet sind. Diese werden unter dem Terminus *Phraseme* oder *Idiome* in der Fachliteratur beschrieben.

³ Vgl. dazu BURGER/DOBROVOL'SKIJ/KÜHN/NORRICK, 2007 oder MELLADO BLANCO, 2009. In diesem Zusammenhang muss erwähnt werden, dass die lexikografische Bearbeitung von Phraseologismen in unterschiedlichen Wörterbüchern mit Deutsch als Ausgangs- oder Zielsprache ein noch immer aktuelles Forschungsthema ist.

⁴ Über das Verstehen einer festen Wortverbindung hinaus muss die lexikografische Beschreibung auch den korrekten Gebrauch der kodifizierten Phraseologismen bei der Textproduktion sicherstellen. Anzustreben wäre eine differenzierte Beschreibung der denotativen Bedeutung und die Kodifizierung der Konnotiertheit, um Wörterbuchbenutzer über Anwendungsbereiche informieren zu können.

⁵ Es gilt außerdem zu berücksichtigen, dass die zweisprachige Lexikografie andere Zielsetzungen hat. Außer dem Vorführen von zielsprachlichen Entsprechungen gilt es, auch Nicht-Entsprechungen lexikografisch zu erfassen.

⁶ Die Bemühungen der Lexikografen sind auf eine möglichst umfassende Kodifizierung der semantischen Komplexität, formalen Vielgestaltigkeit und pragmatischen Vieldeutigkeit ausgerichtet. Dabei treten sehr deutlich die Schwierigkeiten hervor, die mit diesem Unterfangen verbunden sind. Die unzureichende lexikografische Darstellung von Phraseologismen liegt primär nicht an der mangelnden Leistung der Lexikografen, sondern ist durch die Spezifika phraseologischer Erscheinungen – semantisch-pragmatische Komplexität und polylexikalischer Charakter – erklärbar.

Kategorien einbeziehen muss, die Fragen der Selektion, Präsentation und Methode der Kontrastierung (bei zweisprachigen Wörterbüchern) berühren. Verstärkt wurde in den letzten zwei Jahrzehnten die Benutzerperspektive in der Wörterbuchforschung thematisiert. Von den Bedürfnissen des Benutzers ausgehend wurden verschiedene Wörterbuchtypen definiert (z.B. aktives vs. passives Wörterbuch, Übersetzungs- vs. Lernerwörterbuch), bei der es vor allem um die Auswahl und Darstellung der für die jeweilige Benutzergruppe relevanten Informationen geht, da bezüglich der Darstellung von Phraseologismen jeweils andere Anforderungen an ein Wörterbuch für die Rezeption und eines für die Produktion gestellt werden, ebenfalls ob das Wörterbuch für fremdsprachliche Benutzer oder Muttersprachler konzipiert worden ist.

Als Voraussetzung für das Zusammenstellen eines benutzerfreundlichen Nachschlagewerks gelten nicht nur die theoretischen Überlegungen bezüglich der Auswahlkriterien und der lexikografisch angemessenen Darstellungsart, sondern auch eine verbesserte Äquivalenz erfassung und -darstellung bei bilingualen Lexika. Die Hauptaufgabe eines zweisprachigen Wörterbuchs besteht darin, „lexikalische Einheiten einer Ausgangssprache mit semantisch äquivalenten lexikalischen Einheiten der Zielsprache zu koordinieren“ (MARTIN, 2001, 91). Die Schwierigkeiten, die damit verbunden sind, liegen z.T. auch darin begründet, dass Phraseologismen unter vielfältigen Aspekten in einzelnen Sprachen unterschiedlich ausfallen. Dies hat zur Folge, dass ein zielsprachliches Äquivalent oft nicht sämtliche semantischen, pragmatischen und kommunikativen Eigenschaften der ausgangssprachlichen Einheit abdecken kann.

Die besondere Problematik der Übertragung des Formelhaften im Vergleich zu einfachen Wörtern liegt darin, dass Phraseologismen sowohl in Bezug auf ihre Form als auch auf ihre Bedeutung komplexer sind als die einfachen Lexeme. Problematisch für die praktische Lexikografie sind diejenigen Fälle, in denen man entweder eine semantische Teiläquivalenz vorfindet oder in denen eine Sprache eine Äquivalenzlücke aufweist. Das Spezifikum der lexikografischen Kodifizierung bei bilingualen Wörterbüchern besteht folglich darin, dass die Äquivalente nicht nur den gesamten Bedeutungsinhalt des zu „übersetzenden“ Phraseologismus wiedergeben müssen, sondern auch die Metaphorik dieser Wortverbindung. Da dies nicht in allen Fällen möglich ist, wird eine Wiedergabe anvisiert, die lediglich die Bedeutung der ausgangssprachlichen festen Wortverbindung berücksichtigt. Ist dies nicht möglich, so wird eine freie Umschreibung des Bedeutungsgehalts des Phraseologismus dem Wörterbuchbenutzer als „Lösung“ angeboten.

Als Entsprechungen zu einem Phraseologismus können in der Zielsprache sowohl stabile, reproduzierbare Wortverbindungen als auch freie Wortverbindungen oder gar Einzelwörter auftreten. Nicht immer kann für einen ausgangssprachlichen Phraseologismus ein phraseologisches Äquivalent in der Zielsprache gefunden werden. Falls sich für einen ausgangssprachlichen Phraseologismus keine phraseologische Entsprechung in der Zielsprache finden lässt, muss als Ersatz entweder auf Einwortlexeme oder Paraphrasen der phraseologischen Bedeutung zurückgegriffen werden. Bei der Herstellung einer semantisch-inhaltlichen Äquivalenz bzw. einer ähnlichen oder identischen morphosyntaktisch-lexikalischen Äquivalenz kommen daher folgende Verfahren zum Einsatz: (1) die Wiedergabe durch Synonyme oder Umschreibungen; (2) die Wiedergabe durch zielsprachliche phraseologische Entsprechungen.

Aus der Sicht der Benutzer ist die Wörterbuchqualität daran zu messen, inwiefern es dem Lexikografen gelungen ist, Äquivalenz zwischen den ausgangs- und zielsprachlichen lexikalischen Einheiten herzustellen. Die Fachliteratur zur Phraseologie unterscheidet hinsichtlich der Äquivalenz primär drei Typen von Äquivalenzrelationen (totale, partielle und Null-Äquivalenz), die als Ausgangspunkt für die Fixierung der Entsprechungen im zweisprachigen Wörterbuch fungieren.⁷

⁷ Vgl. in der älteren Fachliteratur KROMANN/RIIBER/ROSBACH, 1984, 189-192. Unter *vollständiger Äquivalenz* verstehen diese Autoren ein Äquivalent, das die denotativen und konnotativen Elemente des ausgangssprachlichen Zeichens vollständig erfasst. Bei der Kopplung der ausgangssprachlichen mit der zielsprachlichen lexikalischen Einheit geht daher keine Information verloren. Unter einem *unvollständigen Äquivalent* ist ein Äquivalent zu verstehen, dass die denotativen und/oder konnotativen Elemente des ausgangssprachlichen Zeichens unvollständig erfasst. Bei der Kopplung der ausgangssprachlichen mit der zielsprachlichen lexikalischen Einheit geht ein denotatives und/oder

Bei der Suche nach Äquivalenten sollte vom Begriff der *funktionalen Äquivalenz* ausgegangen werden. Dies impliziert, dass die ausgangssprachlichen Phraseologismen mit denen der Zielsprache in der gleichen kommunikativen Situation gebraucht werden können.⁸

Fast alle Autoren, die sich mit der Problematik der Äquivalenztypologie im phraseologischen Bereich beschäftigt haben, verweisen auf die oben angeführten Äquivalenzbeziehungen. Wenn auch Übereinstimmungen in der Einteilung der Äquivalenzbeziehungen ausgemacht werden können, so gehen jedoch die Vorstellungen, wie die totale von der partiellen Äquivalenz abzugrenzen sei, auseinander. So wäre darauf hinzuweisen, dass Linguisten und Phraseologen, eine „engere Auffassung von totaler Äquivalenz haben“ (MARTIN, 2001, 107), im Gegensatz dazu vertreten Lexikografen eine weitere Auffassung des Begriffs *totale Äquivalenz*. Kriterium für die Herstellung von totaler Äquivalenz ist, dass die ausgangssprachlichen und zielsprachlichen Phraseologismen nicht nur die gleiche Bedeutung haben, sondern auch dem gleichen Sprachregister angehören; es liegen keine Unterschiede hinsichtlich der Restriktionen bei der Verwendung vor. Die Tatsache, dass Phraseologismen oft eine Markierung für bestimmte Sprachregister aufweisen und folglich stilistischen Restriktionen unterliegen, ist der Hauptgrund dafür, dass die Koordinierung von Phraseologismen in zwei Sprachen oft nur partiell erfolgen kann. Auch gilt zu berücksichtigen, dass Polysemie sowohl in der ausgangssprachlichen als auch in der zielsprachlichen Einheit auftreten kann. Dieser Tatsache muss bei der Darstellung der Phraseologismen im Wörterbuch Rechnung getragen werden.

Der Umstand, dass es in einer Ausgangssprache viele Phraseologismen geben kann, die in der Zielsprache keine phraseologische Einheit als Übersetzungsäquivalent aufweisen, sollte kein Hindernis für die lexikografische Darstellung darstellen, sondern als Herausforderung für die praktische Lexikografie gewertet werden.

Über Äquivalenzangaben hinaus sollten in einem aktiven Wörterbuch pragmatische Zusatzinformationen geliefert werden. Im passiven Wörterbuch sind diese Angaben – wenn auch nicht unbedingt notwendig – wünschenswert, da diese „die potenziellen Divergenzen zwischen den ausgangssprachlichen Phraseologismen und ihre Äquivalente kompensieren könnten“ (MARTIN, 2001, 116).

Für den Benutzer eines phraseologischen Wörterbuchs sind bestimmte Informationen relevant darunter die Nennformgestaltung, die Erfassung der Vorkommensbedingungen und die Äquivalenzdarstellung. Aus der Sicht der Benutzer ist die Qualität eines zweisprachigen Wörterbuchs daran zu messen, ob es den Lexikografen gelungen ist, das Verhältnis zwischen der phraseografischen Praxis und der alltäglichen Verwendung von Phraseologismen angemessen zu berücksichtigen und inwiefern Äquivalenz zwischen den ausgangs- und zielsprachlichen lexikalischen Einheiten erreicht wurde. Bei der kritischen Durchsicht der Phraseolexika mit Deutsch als Ausgangs- und Zielsprache wurde u.a. auf die fehlende Konsistenz der Einträge, auf die

---

konnatives Bedeutungselement verloren, das jedoch durch die Eintragung von Zusatzinformationen im Wörterbuchartikel kompensierend beschrieben wird. Die *unvollständigen Äquivalente* können als interlinguale Hyperonyme bzw. Hyponyme aufgefasst werden. Dabei sind folgende Fälle zu unterscheiden: (a) Das Äquivalent verhält sich zum Lemma wie ein Hyperonym zu einem Hyponym; (b) die Äquivalente verhalten sich zum Lemma wie Hyponyme zu einem Hyperonym. Unter *Äquivalentsurrogate* versteht man eine lexikalische Einheit, die für ein ausgangssprachliches Zeichen steht, die in der Zielsprache weder vollständiges noch unvollständiges Äquivalent hat. Diese lexikalischen Lücken in der Zielsprache finden sich vorwiegend bei ausgangssprachlichen Realien, die soziokulturell gebundene Gegebenheiten i.w.S. bezeichnen. In der Praxis stehen dem Lexikografen unterschiedliche Verfahrensweisen zur Verfügung (Lehnwörter, -übersetzungen, Neugeprägtes bzw. angepasstes zielsprachliches Wortmaterial, Einsatz der enzyklopädischen Glosse).

⁸ Eine solche Gleichwertigkeit ist das Hauptziel des Äquivalenzwörterbuchs. Es geht daher um eine Äquivalenz im Bereich der Stilebenen, der pragmatischen, diachronischen, der syntaktisch-grammatischen „Wohlgeformtheit“, der allgemeinen Geläufigkeit. Hinsichtlich der Äquivalenztypologie kann nicht von klaren Abgrenzungen gesprochen werden, sondern eher von fließenden Grenzen.

mangelhafte Erfassung der Gebrauchsbedingungen und auf fehlleitende Bedeutungsangaben (i.d.R. aus Einwortlexemen⁹ bestehend) hingewiesen.

Die gegenwärtige Lage der rumänischen Phraseographie mit Deutsch kann als unbefriedigend gewertet werden.¹⁰ In den folgenden Ausführungen werden die in Rumänien ausgearbeiteten Nachschlagewerke mit Deutsch als Ausgangs- oder Zielsprache¹¹ aus der Sicht der Erfassung von Äquivalenzen untersucht.

MANTSCH/ANUȚEI/KELP (1979) nehmen vorgeprägte Ausdrucksmittel unterschiedlichen Typs und Stilebenenzugehörigkeit bzw. aus verschiedenen Kommunikationsmedien auf, während sich ROMAN (1993) primär auf hochsprachliche Wendungen konzentriert.¹² Er berücksichtigt aber auch ältere oder regional im Gebrauch befindliche Phraseologismen, mit der Begründung, dass diese in literarischen Werken auftauchen können.¹³

Äquivalente als Angabentypen in einem bilingualen Wörterbuch sollten das semantische und pragmatische Potential ausgangssprachlicher Fügungen, auf die sie als Angaben adressiert sind, verdeutlichen, aber auch mittels welcher Wortschatzeinheiten der Zielsprache bestimmte ausgangssprachliche phraseologische Einheiten ausgedrückt werden.¹⁴

Die bei der Erfassung der Äquivalenzangaben bzw. bei der Gegenüberstellung der phraseologischen Systeme von Ausgangs- und Zielsprache resultierenden Konsequenzen für die phraseografische Praxis betreffen Fälle der Konvergenz/Divergenz im Sprachsystem und Sprachgebrauch und der totalen Divergenz (phraseologische Lücken).¹⁵ Die gesichteten

⁹ Die Gleichsetzung einer Wendung mit einem Einwortlexem ist aus pragmatischen Gründen nicht haltbar, da Phraseologismen semantische Differenzierungen des Denotats erlauben und ein breites kommunikatives Funktionspotential aufweisen. Daher erfordern Phraseologismen als komplexe Sprachzeichen, denen oft ein vager Bedeutungsinhalt spezifisch ist, eine „Gebrauchsanweisung“, die den pragmatischen Rahmen festlegt, innerhalb dessen sich ein Phraseologismus anwenden lässt. Die Spezifik einer gebrauchsorientierten Beschreibung von Phraseologismen liegt darin, dass aufzuzeigen wäre, wie sich der jeweilige Phraseologismus von seiner nichtphraseologischen Entsprechung abhebt, wie der jeweilige Phraseologismus Äußerungen, in denen er vorkommt, modifiziert. KÜHN weist darauf hin, dass Phraseologismen als „pragmatisch besonders geladen[e]“ Sprachzeichen gegenüber nichtphraseologischen Entsprechungen „ein Bündel evaluativer Handlungen, Einstellungen“ aktualisieren. Sie sind folglich durch einen „semantischen Mehrwert“ (KÜHN, 1994, 420) gekennzeichnet.

¹⁰ In einigen Beiträgen bin ich exemplarisch auf die rumänische zweisprachige praktische Phraseografie mit Deutsch als Ziel- und Ausgangssprache eingegangen, wobei ich die in Rumänien erarbeiteten phraseologischen Spezialwörterbücher im Hinblick auf ihr lexikografisches Konzept und ihre Brauchbarkeit aus der Perspektive des Nichtmuttersprachlers und seiner Benutzerbedürfnisse bewertet habe. Bei der Durchsicht dieser Nachschlagewerke konnten erhebliche Mängel registriert werden, die sowohl die konzeptionelle Ausrichtung des Wörterbuchs als auch die Gestaltung der Wörterbuchartikel betreffen. Näheres bei SAVA, 2013, 85-105 oder SAVA, 2010, 185-222.

¹¹ Es handelt sich dabei um folgende bilinguale Wörterbücher: MANTSCH/ANUȚEI/KELP, 1979 und ROMAN, 1993.

¹² In beiden Wörterbüchern werden die Phraseologismen unter einem Stichwort, welches auch optisch hervorgehoben wird, nach alphabetischem Prinzip eingeordnet. Bei Variationen des Schlüsselwortes werden die Phraseologismen durch Semikolon voneinander getrennt. Substituierungsmöglichkeiten werden durch Schrägstriche kennzeichnet. Angaben zu Vorkommensbereichen erscheinen als Kommentarangaben in runden Klammern. Gelegentlich erscheinen Stilebenenangaben. In beiden Wörterbüchern vermisst man ein Stichwortregister.

¹³ Ein grundlegendes Problem der praktischen Phraseografie ist die Aufnahme des für eine Sprache relevanten phraseologischen Materials. Bei der Erfassung der Phraseologismen im zweisprachigen Wörterbuch empfiehlt die Fachliteratur, von einer engeren Phraseologieauffassung auszugehen. Die Heterogenität des phraseologischen Bestandes und die damit einhergehenden Inkonsistenzen ihrer lexikografischen Behandlung ist zentraler Punkt der in der Fachliteratur anzutreffenden Wörterbuchkritik.

¹⁴ Selbst wenn es absolute funktionale Äquivalenz geben sollte, können Unterschiede, die bei der Textproduktion eine wichtige Rolle spielen, aufgedeckt gemacht werden. Hierfür wurde in der Fachliteratur vorgeschlagen, metalexikografische Kommentare anzubringen.

¹⁵ Bei Null-Äquivalenz, wenn also keine phraseologische Entsprechung in der Zielsprache ermittelt werden kann, fungiert das angeführte Äquivalent in der Zielsprache als freie und nichtlexikalierte Wortverbindung. Die Fachliteratur hat daher vorgeschlagen, metalexikografische Kommentare anzubringen, deren Formulierung nicht nur von der Besonderheit des jeweiligen Phraseologismus, sondern auch vom Typ des Wörterbuchs determiniert sein sollte. Da Einträge in einem aktiven Wörterbuch ausführlicher gestaltet und kommentiert werden müssen als in einem auf Rezeption ausgerichteten Wörterbuch, sollte der Kommentar relevante Informationen bzw. Gebrauchsbedingungen

Wörterbücher verzeichnen Phraseologismen in alphabetischer Reihenfolge, wobei jedem Lemma lediglich eine zielsprachliche Entsprechung (Einwortlexeme, freie Wortverbindungen, Umschreibungen oder Phraseologismen unterschiedlichen Typs, Sprichwörter) zugeordnet wird. Beide Lexika bemühen sich um treffende zielsprachliche Äquivalenzangaben. Es können jedoch einige Inkonsistenzen der lexikografischen Praxis ausgemacht werden und in manchen Fällen auch eine benutzerunfreundliche oder unangemessene Vorführung der ZS-Äquivalenzen, auf die im Folgenden exemplarisch eingegangen werden soll.

Bei MANTSCH/ANUȚEI/KELP weiß der Wörterbuchbenutzer nicht immer, wie er die dargebotene Äquivalenzangabe – als Übersetzung oder Sprichwort – einschätzen soll. Vgl. z.B. **pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăiești** (*prov.*): Wen du nicht sterben lässt, der lässt dich nicht leben (S. 357); **vulpea bătrână nu cade în curse** (*prov.*): Alter Fuchs kommt nicht ins Garn; Alte Füchse gehen schwer in die Falle (S. 654).¹⁶ ROMAN bietet für deutsche Sprichwörter Phraseologismen, Paraphrasen und Übersetzungsangebote, während MANTSCH/ANUȚEI/KELP als Entsprechungen für rumänische Sprichwörter Phraseologismen und/oder (mehrere) Sprichwörter¹⁷, Paraphrasen oder sogar Goethe-Zitate (!) anführen.¹⁸ MANTSCH/ANUȚEI/KELP verzeichnen als Äquivalent eines rumänischen Phraseologismus eine/mehrere Wendung(en)¹⁹ und/oder ein Sprichwort²⁰ oder eine Übersetzung; manchmal ein Phraseologismus, ein Sprichwort und eine Paraphrase zugleich. So wird z.B. für **a împărtăși bucuria cuiva** eine Paraphrase („sich mit jemandem mitfreuen“), eine Fügung („jemandes Freude teilen“) und ein Sprichwort („Geteilte Freude ist doppelte Freude“) angegeben (S. 265).²¹ Auch rumänischen Paarformeln werden Umschreibungen und deutsche Sprichwörter zugeordnet. Vgl. z.B. **tace și face**: er schweigt und handelt, er macht es im Stillen; Stille Wasser sind tief (*prov.*) (S. 192).²² Für **a-și afla șfărșitul**: den Tod finden, umkommen, ins Gras beißen (*fam.*) (S. 21) geben MANTSCH/ANUȚEI/KELP eine freie Wortverbindung, ein Einwortlexem und einen Phraseologismus an. Verwirrend ist bei MANTSCH/ANUȚEI/KELP das gleichzeitige Aufführen von Sprichwort und phraseologischer Entsprechung; vgl. z.B. **a face cor cu alții**: Gleich und gleich gesellt sich gern (*prov.*), mit jemandem gemeinsame Sache machen, in das gleiche Horn (mit anderen) blasen/tutten (S. 142). Manchmal werden als Entsprechungen für rumänische Phraseologismen sowohl freie Wortverbindungen als auch verschiedene phraseologische Typen (komparative Phraseologismen oder Paarformeln) angeboten. Vgl. z.B. **a munci din greu**: schwer arbeiten, wie ein Pferd/Galeerensklave arbeiten, Blut und Wasser schwitzen, etwas ist ein saurer Verdienst (S. 233). Bedenklich ist die Zuordnung von Goethe-Aussprüchen als Übersetzungäquivalente zu rumänischen festen Wortverbindungen unterschiedlichen Typs. Vgl. z.B.: **nu e de mutra lui** (*fam.*): das ist nichts für ihn; Eines schickt sich nicht für alle! (Goethe) (S. 360); **ce să mai vorbim!** wozu

---

enthalten, welche die Unterschiede des L1-Phraseologismus im Vergleich zu seinem Äquivalent hervorheben bzw. weitere pragmatische Angaben berücksichtigen.

¹⁶ Hervorh. im Original; vgl. auch die Eintragungen auf S. 540 und 543.

¹⁷ So wird z.B. für **țandăra nu sare departe de trunchi** als Entsprechung *Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm; Wie das Schaf, so das Lamm; Art lässt nicht von Art* (S. 613) angegeben. Hervorh. im Original.

¹⁸ Vgl. z.B. **(tot) păcatul își urmează/caută vinovatul** (*prov.*): Alle Schuld rächt sich auf Erden (Goethe) (S. 413). Hervorh. im Original.

¹⁹ Häufig werden – oft ohne Stilangaben – mehrere Phraseologismen als zielsprachliche Äquivalentangabe angegeben. Vgl. z.B. **a scăpa ca prin urechile acului**, wo folgende Entsprechungen zu verzeichnen sind: „mit Müh(e) und Not/mit knapper/schwerer Not davonkommen; den Kopf aus der Schlinge ziehen; das reinste Wunder, dass einer davonkommt“ (S. 13). Vgl. auch **a spune cuiva adevărul (verde) în față/pe șleau**: jemandem unverblümmt die Wahrheit sagen, es jemandem frank und frei sagen (S. 18); **a nu fi zdravăn (la cap)**: spinnen, nicht ganz bei Sinnen/Trost sein, verrückt/närrisch sein, plempem [sic!] sein (*vulg.*), beklappt sein [sic!] (*pop.*), nicht alle Tassen im Schrank/Spind haben, nicht (ganz) dicht sein (*fam.*) (S. 657). Hervorh. im Original.

²⁰ Vgl. die Eintragungen auf den Seiten 342, 584 oder 626.

²¹ Hervorh. im Original. Beobachtbar ist, dass einem rumänischen Phraseologismus in vier Fällen zwei deutsche (in einem Fall sogar drei) Wendungen und auch ein deutsches Sprichwort zugeordnet werden oder zwei deutsche Sprichwörter. Vgl. die Angaben auf S. 626 und auch die S. 305, 311, 531 oder 547.

²² Hervorh. im Original.

noch Worte verlieren! Der Worte sind genug gewechselt worden (Goethe), machen wir mal Punkt! (*fam.*) (S. 653); **a fi om de acțiune** ein Mann der Tat sein; Des echten Mannes Feier ist die Tat (Goethe) (S. 390).²³

Bei der kritischen Durchsicht der hier ins Auge gefassten Wörterbücher können auch zahlreiche Ungenauigkeiten und Verstöße gegen die lexikografische Akribie ausgemacht werden.²⁴ So verzeichnen MANTSCH/ANUȚEI/KELP bei **a lucra cât doi** als deutsches Äquivalent „für zwei arbeiten, wie ein Pferd arbeiten (*fam.*)“ (S. 311), unter **a munci din greu** jedoch das deutsche Gegenstück „schwer arbeiten, wie ein Pferd/Galeerensklave arbeiten, Blut und Wasser schwitzen, etwas ist ein saurer Verdienst“ (S. 233). Weiter unten wird bei **a trage în/la ham** als Entsprechung „schuften, sich abrackern, sich schinden, sich (ab)mühen, wie ein Pferd/Ochse arbeiten, Pferdearbeit verrichten“ (S. 243) erwähnt, während für **a întinde/a trage la jug** als Entsprechung (*fam.*) „schwer arbeiten, sich schinden, [...] sich ins Joch spannen (*fam.*)“ (S. 289) angegeben wird. Als deutsche Entsprechung für **acesta este adevărul gol-goluț** fungiert „das ist die nackte/reine Wahrheit“ (S. 229), 22 Zeilen darunter wird unter **a spune adevărul gol-goluț** als deutsches Äquivalent „die nackte/reine/ungeschminkte Wahrheit sagen“ (S. 229) geboten.²⁵

Bei der Äquivalenzangabe hat ROMAN solche Fügungen berücksichtigt, die dem Ausgangspraseologismus semantisch und stilistisch nahe stehen. Der Großteil der deutschen Wendungen (rum. *locuțiuni*) wurden in den vom Autor ausgewerteten Quellen mit dem Verweis *Umgangssprache* versehen, weshalb der Autor auf die Markierung der rumänischen Phraseologismen verzichtet. Der Hinweis auf die Stilebenencharakteristik taucht nur in den seltenen Fällen auf, wo ein stilistisch äquivalenter Ausdruck nicht ermittelt werden konnte und wofür ein Übersetzungsäquivalent geboten wurde. Vgl. z.B. **seine Felle davonschwimmen/wegschwimmen sehen** (*fam.*) a-și vedea toate speranțele spulberate (S. 77).²⁶

Manche Unterschiede bei der Lexikalisierung sind Ausdruck von verschiedenen Auffassungen über den Komponentenbestand des jeweiligen Phraseologismus. So verzeichnet ROMAN die Paarformel *auf Schritt und Tritt* mit der rumänischen Entsprechung „pas cu pas“ (S. 228), während MANTSCH/ANUȚEI/KELP als Äquivalentangabe zu **a urmări pe cineva pas cu pas** „jemandem auf Schritt und Tritt folgen, jemanden auf Schritt und Tritt verfolgen, jemandem auf die Fersen folgen“ (S. 408) anführt.²⁷ Bei ROMAN erscheint unter dem Stichwort *Mühe* (S. 176) auch die Paarformel *mit (knapper) Mühe und Not* „cu chiu cu vai“, die bei MANTSCH/ANUȚEI/KELP unter den 6 Einträgen, die unter dem Stichwort *vai* (S. 633) angeführt werden, nicht vorkommt. Hier kommen für den Phraseologismus **a scăpa ca prin urechile acului** folgende Entsprechungen vor: „mit Müh(e) und Not/mit knapper/schwerer Not davonkommen; den Kopf aus der Schlinge ziehen; das reinste Wunder, dass einer davonkommt“ (S. 13).²⁸

Bei der Durchsicht dieser Nachschlagewerke können auch Inkonsistenzen hinsichtlich der nicht durchgehenden Markierungspraxis bei Mehrfachlematisierung registriert werden. So erscheint bei MANTSCH/ANUȚEI/KELP z.B. **a face gură** mit der Entsprechung „unter der Nase gut beschlagen sein“ (S. 237) ohne Markierung, 6 Seiten weiter unten (auf S. 243) erscheint als deutsche Entsprechung bei **a fi bun de hanță** als letzte der drei Angaben „unter der Nase gut beschlagen sein“ mit der Kennzeichnung *fam.*²⁹ Für **a face ramazan** erscheinen die unmarkierten Angaben „am Hungertuch(e) nagen, das Hungertuch benagen, an den Hungerpfoten saugen, Kohldampf schieben“ (S. 489), auf S. 491 hingegen erscheinen unter **a răbda de foame** mehrere, als *fam.* markierte Entsprechungen: „Hunger leiden; hungrern; Kohldampf schieben (*fam.*), am

²³ Hervorh. im Original.

²⁴ Bei bei den untersuchten Wörterbüchern können Versäumnisse registriert werden, die die Wörterbuchbenutzer stören werden. Sowohl bei MANTSCH/ANUȚEI/KELP als auch bei ROMAN erscheinen Abkürzungen, die im Abkürzungsverzeichnis nicht erfasst wurden.

²⁵ Hervorh. im Original.

²⁶ Hervorh. im Original.

²⁷ Hervorh. im Original.

²⁸ Hervorh. im Original.

²⁹ Hervorh. im Original.

Hungertuch(e) nagen, das Hungertuch benagen (*fam.*), an den Hungerpfoten saugen (*fam.*); 8 Eintragungen weiter unter bei **a mânca răbdări prăjite** (*glumet*) erscheinen die deutschen Entsprechungen „Kohldampf schieben, am Hungertuch(e) nagen, das Hungertuch benagen, notgedrungen fasten“ (S. 491; ohne Markierung).³⁰ Bei **a împroșca pe cineva cu noroi** „jemanden mit Dreck/Schmutz bewerfen, jemanden in den Dreck treten/durch den Dreck/Kakao ziehen, jemanden in den Schmutz zerren/ziehen“ (S. 375)³¹ haben MANTSCH/ANUȚEI/KELP keine Stilebenencharakteristik vermerkt, während auf S. 365 oder S. 117 eine solche Markierung (*vulg.*) hinter dem Lexem *Dreck* vorliegt.³² Oft ist es ungewiss, ob sich eine Markierung auf die letzte Wendung oder auf alle angeführten festen Wortverbindungen bezieht. Vgl. z.B. **a vorbi aiurea** „faseln, dummes Zeug schwatzen; ins Blaue hinein reden, einen Blödsinn/Unsinn reden, blöd herumreden (*fam.*)“ (S. 23).³³

Auffallend ist bei MANTSCH/ANUȚEI/KELP eine gewisse drucktechnische Nachlässigkeit, die auch die ZS-Entsprechungen betreffen. Für den Eintrag **bate toba la urechea satului** findet man als Entsprechung „sich umsonst bemühen; Perlen vor die Säue“ (S. 62), für **a avea bumbac/vată în urechi** erscheint „Bohnen/Dreck (*vulg.*)/Watt in den Ohren haben“ (S. 627), bei **a nu fi zdravă̄n (la cap)** erscheint „spinnen, nicht ganz bei Sinnen/Trost sein, verrückt/närrisch sein, plempem sein (*vulg.*), beklappt sein (*pop.*), nicht alle Tassen im Schrank/Spind haben, nicht (ganz) dicht sein (*fam.*)“ (S. 657) und bei einem rumänischen Sprichwort findet man als deutsche Entsprechung *Ein gutes Hahn ist selten fett* (S. 218). Bei **doar n-am băut gaz** erscheint „ich bin doch nicht auf den Kopf gefallen, ich bin doch nicht meschugge (*arg.*) ich bin doch nicht vom (blauen) Affen gebissen“ (S. 217) fehlt das Interpunktionszeichen.

Im Hinblick auf die phraseografische Repräsentation sind Phraseologismen als Problemfälle zu werten, weil sich dabei eine ganze Reihe von Fragen mit unterschiedlicher Schwerpunktsetzung (z.B. Prinzipien der formalen Gestaltung und Einordnung, Schwierigkeiten bei der Erfassung ihrer Bedeutung und bei der Erstellung ihres pragmatischen Gebrauchsprofils) ergeben. Konzeptionelle Defizite der rumänischen phraseografischen Kodifizierungspraxis treten bei den traditionellen Problemfeldern der Phraseografie auf.³⁴

Das Erstellen von neuen phraseologischen Nachschlagewerken, die methodologischen Ansprüchen genügen sollen, ist ein aktuelles und zentrales Anliegen der angewandten Phraseologie und der theoretischen wie auch praktischen Lexikografie.³⁵ Ein zweisprachiges Wörterbuch muss

³⁰ Hervorh. im Original.

³¹ Hervorh. im Original.

³² Auch bei der Komponente *Maul* wird uneinheitlich vorgegangen. So erscheint die Markierung *fam.* nicht am Ende des Eintrags, sondern gleich nach dem Lexem (z.B. S. 17, 108 und 216), während auf den S. 321, 329 und 550 *Maul* unmarkiert vorkommt. Die Markierung *vulg.* erscheint am Ende des Eintrags, aber auch nach dem Lexem z.B. bei *Fresse* (S. 559); der Eintrag „jemanden durch den Dreck/Kakao ziehen“ erscheint mit dem Hinweis (*vulg.*) (S. 125), auf S. 375 taucht jedoch keine Markierung auf. Auch *Buckel* erscheint mal mit mal ohne Markierung (mit Markierung auf S. 561 und ohne Markierung auf S. 225), *Schnauze* (S. 76) in „halt die Schnauze“ kommt als Pendant zu **ține-ți botul** ebenfalls unmarkiert vor; bei **tacă-ți clanța! ține-ți clanța!** kommen unmarkierte Entsprechungen wie „halt’s Maul! halt deine Klappe!“ vor (S. 130 und 301). Hervorh. im Original.

³³ Hervorh. im Original.

³⁴ Die Forschung hat eine Reihe von Forderungen an die Phraseografie gestellt, die eine Verbesserung bestehender Wörterbücher beabsichtigen. Dabei ist darauf verwiesen worden, dass die registrierten Mängel durch die Ausarbeitung einer speziell auf die Bedürfnisse der Benutzer zugeschnittenen Mikrostruktur z.T. beseitigt werden können. Eine verbesserte Adressatenorientiertheit kann nicht nur durch einen mikrostrukturellen Ausbau, sondern auch durch eine sorgfältige Informationsstrukturierung oder durch eine einheitliche lexikografische Berücksichtigung gewährleistet werden. Konzeptionell ist ein einheitliches Herangehen an das zu kodifizierende Sprachmaterial wichtig, das sich auf die Ergebnisse der angewandten und kontrastiven Phraseologie bzw. der Metalexikografie stützen sollte, um zu einem empirisch und wissenschaftlich abgesicherten Wörterbuch zu führen. Die Unterschiede zwischen aktiven und passiven Wörterbüchern lassen sich aus der Präsentation wesentlicher Informationen in der Mikrostruktur des Wörterbuchs ableiten.

³⁵ Die lexikografischen Hürden der Erfassung phraseologischer Spezifität und Gebrauchsmuster in ein- oder zweisprachigen Lexika haben zu einem kontrovers geführten Meinungsaustausch geführt, wobei die zur Verbesserung dieser Wörterbuchtypen geäußerten Ansichten nicht immer zu brauchbaren Lösungsversuchen geführt haben.

dem Benutzer u.a. folgende Informationen liefern:³⁶ (1) In welchen Situationen wird der ausgangssprachliche Phraseologismus gebraucht? (2) Können alle Äquivalente in der gleichen Situation gebraucht werden? (3) Welche grammatischen und lexikalischen Besonderheiten weist der Phraseologismus in der Ausgangssprache auf?³⁷

Bei der Darstellung und Beschreibung der Phraseologismen, die aus fremdsprachlicher Perspektive semantisch nicht immer transparent sind und/oder in der Zielsprache mit anderen lexikalischen Mitteln ausgedrückt werden, muss sorgfältig vorgegangen werden. Eine besondere Beachtung muss daher den lexikografischen Folgen, die sich aus Divergenzfällen im phraseologischen System der Ausgangs- und Zielsprache ergeben, geschenkt werden. Ist in der Zielsprache kein phraseologisches Äquivalent für den ausgangssprachlichen Phraseologismus vorhanden, d.h. weicht der zielsprachliche Phraseologismus strukturell und/oder semantisch von dem Ausgangsphraseologismus ab, so muss dies entsprechend gekennzeichnet werden (z.B. durch das Zeichen ±, dass auf die semantischen und strukturellen Inkongruenzen zwischen dem Ausgangsphraseologismus und seiner zielsprachlichen Entsprechung hinweist; das Zeichen könnte folglich auf eine ungefähre Entsprechung – als Quasiäquivalent – verweisen). Neben der direkten Übersetzung müssen erklärende Hinweise, die auch Übersetzungszwecken dienen sollen, präsentiert werden. Hier können Ausführungen zu Realienwörtern, Angaben zur Verdeutlichung landeskundlich relevanter Sachgebiete oder Hinweise auf nationalspezifische Hintergrundinformationen (Traditionen, Sitten, Bräuche, geschichtliche Ereignisse, Erscheinungen des gesellschaftlichen Lebens, Denkmodelle, Volksglaube, Gestisches und Mimisches, Alltagserfahrungen) aufgenommen werden. Diese könnten in Petit erscheinen und nach dem Äquivalent stehen. Besteht der Äquivalentteil aus mehreren Ausdrücken, erscheint zwischen ihnen ein Komma oder – wenn ein Äquivalent ein Komma enthält – ein Semikolon. Für die Reihenfolge der Äquivalente gilt die Regelung, dass derjenige Ausdruck, der der Ausgangseinheit hinsichtlich der Bedeutung, der Gebrauchsmöglichkeiten und der Struktur am ehesten entspricht, an erster Stelle erscheint; wenn die phraseologischen Äquivalente untereinander gleichwertig sind – d.h. strukturell vom Ausgangsphraseologismus abweichen, jedoch andere Qualitäten gleich bleiben – werden sie alphabetisch nach ihrem Stichwort geordnet.³⁸ Wenn man danach trachtet, dass die zielsprachlichen Entsprechungen den ausgangssprachlichen Ausdrücken semantisch und pragmatisch möglichst nahe stehen sollten, kann auf gebrauchsbezogene Angaben im Äquivalentteil verzichtet werden, mit Ausnahme dann, wenn bei einem Äquivalent eine Stilmarkierung notwendig ist, wenn es zu einer stilistisch neutralen Fügung der Ausgangssprache in der Zielsprache keinen adäquaten Ausdruck gibt.

Die gesichteten Wörterbücher bieten oft keine unmittelbar einsetzbaren Äquivalente an, sondern eher Entscheidungshilfen für den Übersetzer und Wörterbuchbenutzer. In diesen Phraseolexika sind die speziellen Prinzipien der lexikografischen Erfassung des phraseologischen Inventars und damit auch die praktischen Bedürfnisse der Wörterbuchbenutzer ungenügend berücksichtigt. Zu den im Wörterbuch kodifizierten Phraseologismen wird eine Äquivalenzangabe zugeordnet, wobei dem Phraseologismus in der Ausgangssprache eine (identische) Entsprechung in der Zielsprache zugeordnet wird. Ist für den Phraseologismus der Ausgangssprache weder ein Äquivalent noch eine annähernde Entsprechung vorhanden, so wird für diesen eine Übersetzung

³⁶ Die Anzahl und Ausführlichkeit der Angaben, die in einem Wörterbuch vorkommen, hängt von verschiedenen Faktoren (u.a. Aktiv-Passiv-Prinzip, Wörterbuchumfang, Benutzerbedürfnisse) ab. Dabei ist zu beachten, dass je stärker die aktive Funktion berücksichtigt wird, desto vielfältigere Informationen zum Kontext und zum Gebrauch geboten werden müssen. Über Bedeutungs- und Äquivalenzangaben hinaus sollten in einem aktiven Wörterbuch pragmatische Zusatzinformationen wie auch Informationen zur syntaktischen Einbettung und semantischen Verknüpfbarkeit geliefert werden. Im passiven Wörterbuch sind diese Angaben – wenn auch nicht unbedingt notwendig – wünschenswert.

³⁷ Mit der Zuordnung ausgangssprachlicher Phraseologismen zu einem phraseosemantischen Feld wird die Suche des Wörterbuchbenutzers nach dem geeigneten funktionalen Äquivalent vereinfacht.

³⁸ Dabei sollten selbstverständlich Phraseologismen nichtphraseologischen Entsprechungen vorangehen. Für die Anordnung nichtphraseologischer Entsprechungen gilt, dass Wortgruppen vor Simplizia stehen, wobei beide Äquivalenzmöglichkeiten alphabetisch geordnet werden sollten.

geboten. Einem ausgangssprachlichen Phraseologismus oder Sprichwort werden fallweise ein oder mehrere zielsprachliche Ausdrücke (Phraseologismen und/oder nichtphraseologische Ausdrücke, Sprichwörter oder Zitate von Goethe) als Entsprechung zugeordnet. Wenn man von der Zielsetzung beider Wörterbücher ausgeht, nicht nur Äquivalenzangaben erfassen zu wollen, sondern auch die idiomatische Kompetenz des anvisierten Adressatenkreises zu verbessern, so ist u.a. die Praxis, bei der Sprichwörter durch Goethe-Zitate in die Zielsprache Deutsch übertragen werden, nicht akzeptierbar.³⁹

Unter Bezugnahme auf die Kritikpunkte der bisherigen Kodifizierung phraseologischer Inventareinheiten und die Brauchbarkeit vorhandener Wörterbücher aus heutiger Sicht, liegt auf der Hand, dass die Erstellung eines neuen phraseologischen Spezialwörterbuchs mit Deutsch bzw. Rumänisch als Ausgangs- oder Zielsprache, das zuverlässiger und benutzerfreundlicher als bisherige Werke ist und das bezüglich der Äquivalenzerfassung höheren Ansprüchen genügt, eine dringende Aufgabe der rumänischen Phraseografie ist. Die herkömmliche phraseografische Beschreibungspraxis in Rumänien wird unter Berücksichtigung neuer Ergebnisse der (zweisprachigen) Phraseografie stark verändert werden müssen. Die Neuerungen müssen m.E. folgende phraseografisch vorbelastete Problembereiche erfassen: (1) die Orientierung im Wörterbuch; (2) die lexikografische Darstellung (Nennformgestaltung; Präsentation phraseologischer Variation; Berücksichtigung der externen Valenz; Darbietung der Restriktionen; verbesserte Markierungspraxis; Erfassung spezifischer Gebrauchsmuster); (3) die Berücksichtigung der Benutzerbelange.

Eine konsequente Orientierung an wissenschaftlich-empirischen Befunden bestimmt nicht nur den praktischen Wert eines solchen speziellen Wörterbuchtyps, sondern erlaubt auch das sichere Auffinden der gesuchten kodifizierten Einheiten. Die Ausführungen haben verdeutlicht, weshalb Phraseologismen eine Herausforderung für die lexikografische Praxis darstellen. Entscheidend ist, dass der Benutzer aus den gebotenen Informationen – trotz seiner fehlenden Kompetenz – die vielfältigen Gebrauchsregularitäten entnehmen kann. Diese verlässlich zu beschreiben, gehört auch zum Aufgabengebiet der rumänischen Phraseografie.

Literatur

- BLANCO, Carmen Mellado (Hrsg.), *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*, Tübingen, Max Niemeyer 2009.
- BURGER, Harald/DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij/KÜHN, Peter/NORRICK, Neal R. (Hrsg.), *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*, Berlin, de Gruyter 2007.
- JESENŠEK, Vida/GRZYBEK, Peter (Hrsg.), *Phraseologie im Wörterbuch und Korpus/Phraseology in Dictionaries and Corpora*, Maribor, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta 2014.
- KROMANN, Hans-Peter/RIIBER, Theis/ROSBACH, Poul, *Überlegungen zu Grundfragen der zweisprachigen Lexikografie*. In: Wiegand, Herbert-Ernst (Hrsg.), *Studien zur neuhochdeutschen Lexikografie IV*, Hildesheim, Zürich, New York, G. Olms 1984, 159-238.
- KÜHN, Peter, *Pragmatische Phraseologie: Konsequenzen für die Phraseographie und Phraseodidaktik*. In: Sandig, Barbara (Hrsg.), *EUROPHRAS 92. Tendenzen der Phraseologieforschung*, Bochum, N. Brockmeyer 1994, 411-428.

---

³⁹ Die Anzahl und Ausführlichkeit der Angaben, die in einem Wörterbuch vorkommen, hängt von verschiedenen Faktoren (u.a. Aktiv-Passiv-Prinzip, Wörterbuchumfang, Benutzerbedürfnisse) ab. Dabei ist zu beachten, dass je stärker die aktive Funktion berücksichtigt wird, desto vielfältigere Informationen zum Kontext und zum Gebrauch geboten werden müssen. Über Bedeutungs- und Äquivalenzangaben hinaus sollten in einem aktiven Wörterbuch pragmatische Zusatzinformationen wie auch Informationen zur syntaktischen Einbettung und semantischen Verknüpfbarkeit geliefert werden. Im passiven Wörterbuch sind diese Angaben – wenn auch nicht unbedingt notwendig – wünschenswert.

- MANTSCH, Heinz/ANUȚEI, Mihai/KELP, Helmut, *Dicționar frazeologic român-german*, București, Editura științifică și enciclopedică 1979.
- MARTIN, Luis, *Phraseologie im zweisprachigen Wörterbuch Deutsch-Spanisch*, Frankfurt/Main, Peter Lang 2001.
- PETKOV, Pavel, *Zum Problem der Äquivalenzbeziehung und der lexikografischen Lücke in zweisprachigen Wörterbüchern*. In: Iglă, Birgit/Petkov, Pavel/Wiegand, Herbert-Ernst (Hrsg.), *Theoretische und praktische Probleme der Lexikografie. 1. Internationales Kolloquium zur Wörterbuchforschung am Institut Germanicum der St. Kliment Ohridski-Universität Sofia, 7. bis 8. Juli 2000*, Hildesheim, G. Olms 2001, 73-81.
- ROMAN, Alexandru: *Dicționar frazeologic german-român*, București, Teora 1993.
- SAVA, Doris, *Die rumänische phraseografische Praxis mit Deutsch aus der Perspektive des Fremdsprachlers und seiner Benutzerbedürfnisse. Zur linguistischen und metalexikografischen Behandlung der Phraseologismen in den Umtexten*. In: Lăzărescu, Ioan/Scheuringer, Hermann (Hrsg.), *Worte und Wörter. Beiträge zur deutschen und rumäniendeutschen Wortkunde*, Passau, Karl Stutz Verlag 2013, 85-105.
- SAVA, Doris, *Defizite der rumänischen bilingualen Phraseografie mit Deutsch*. In: *Germanistische Beiträge* 26, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu 2010, 185-222.

MULTI- AND INTERCULTURAL ASPECTS IN ANDREAS BIRKNER'S FICTION

MULTI- UND INTERKULTURELLE ASPEKTE IN DER PROSA ANDREAS BIRKNERS

ASPECTE MULTI- ȘI INTERCULTURALE IN PROZA LUI ANDREAS BIRKNER

Maria-Marcela IVAN
 Universitatea Română-Germană din Sibiu
 Str. Râului nr 23, Sibiu
 Email: marcelasib@yahoo.de

Abstract

Andreas Birkner (1911 – 1998) is a Romanian German-language author who places in the center of his literary work the Transylvanian microcosm with its ethnic, cultural, linguistic and religious diversity. In 1958, along with four other Romanian German-language writers, he is arrested and convicted for political reasons. After a period of imprisonment of 6 years he is released and allowed to emigrate to Germany, where he continues his literary work. Many of the stories and novels written in Germany address the traumatic experience of the prison time and thereafter. Based on different definitions of the two terms "multiculturalism" and "interculturalism", the present work focuses on the analysis of these aspects in Birkner's novel "Das Meerauge" ["The Sea Eye"], which deals with the issue of emigration / escape from the communist Romania of the 60s.

Zusammenfassung

Andreas Birkner (1911 – 1998) ist ein rumäniendeutscher Schriftsteller, der in den Mittelpunkt seiner literarischen Werke hauptsächlich den siebenbürgischen Mikrokosmos mit seiner ethnischen, kulturellen, sprachlichen und religiösen Vielfalt stellt. Zusammen mit vier anderen rumäniendeutschen Schriftstellern wird er 1958 aus politischen Gründen verurteilt. Nach einer sechsjährigen Haftzeit darf er nach Deutschland ausreisen, wo er sein literarisches Schaffen fortsetzt. Viele der in Deutschland verfassten Erzählungen und Romane thematisieren die traumatischen Erfahrungen der Haftzeit und danach. Ausgehend von verschiedenen Definitionen der beiden Termini „Multikulturalität“ und „Interkulturalität“, konzentriert sich die vorliegende Arbeit auf die Analyse dieser Aspekte in Birkners Roman „Das Meerauge“, der das Thema der Auswanderung/Flucht aus dem kommunistischen Rumänien der 60er Jahre behandelt.

Rezumat

Andreas Birkner (1911 – 1998) este un scriitor român de expresie germană ce plasează în centrul operei sale literare microcosmosul spațiului transilvănean cu întreaga sa varietate etnică, culturală, lingvistică și religioasă. În 1958, împreună cu alți patru scriitori de expresie germană din România, este arestat și condamnat pe motive politice. După o perioadă de detenție de 6 ani este eliberat și i se permite să emigreze în Germania, unde își continuă activitatea literară. Multe din povestirilor și romanelor sale aparute după emigrarea în Germania prelucrează literar experiențele traumatizante suferite de autor în perioada detenției și post-detenției. Pornind de la diferite definiții ale termenilor „multiculturalitate“ și „interculturalitate“, studiul de față își

propune să identifice și să analizeze aceste aspecte în romanul lui Andreas Birkner „Das Meerauge“ [„Ochiul de apă“], a cărui temă principală o reprezintă emigrarea/evadarea din România comunistă a anilor '60.

Keywords: multiculturality, interculturality, Andreas Birkner, emigration

Schlüsselwörter: Multikulturalität, Interkulturalität, Andreas Birkner, Auswanderung

Cuvinte-cheie: multiculturalitate, interculturalitate, Andreas Birkner, emigrare

1. Was ist Interkulturalität?

Geht man der Frage „Was ist Interkulturalität?“ nach, so merkt man rasch, dass der Begriff durch einen inflationären Gebrauch in den letzten Jahren zu einem Sammelbegriff wurde, der trotz zahlreicher Einordnungsversuche weiterhin nicht über eine klare Definition verfügt. Der Begriff rückte in den letzten 30 Jahren verstärkt in den Vordergrund als einer der Forschungsgegenstände der Literaturwissenschaft und erhielt neue Valenzen als fächer- und disziplinübergreifender Forschungstrend.

Die vorliegende Arbeit setzt sich zum Ziel, multi- und interkulturelle Aspekte in Andreas Birkners Roman *Das Meerauge* zu untersuchen. Zunächst muss von einer Definiton der beiden Termini ausgegangen werden.

Das Wort *Interkulturalität* stellt eine Zusammensetzung des Präfixes *inter-* (lat. *inter* =unter, zwischen) und dem Nomen *Kultur* (lat. *Cultura* = Landbau, Pflege des Körpers und des Geistes) dar, wobei dem Präfix eine besondere Rolle zukommt, und zwar die des Vermittlers, des Dazwischenstehens zwischen den Kulturen. *Kultur* an sich ist ein ebenso umstrittener Begriff, der im Zuge von unzähligen Definitionsversuchen viele Debatten ausgelöst hat. Unter *Kultur* bezeichnet man nach Hess-Lüttich ganz allgemein „die Gesamtheit der geistigen und artistischen Leistungen einer Gemeinschaft, die für die Ausbildung ihrer Identität als soziale Gruppe (politischer Nation, sprachlicher Gemeinschaft etc.) konstitutiv angesehen werden kann“ (HESS-LÜTTICH). Terry Eagleton versteht unter Kultur ein „Komplex von Werten, Sitten und Gebräuchen, Überzeugungen und Praktiken, die die Lebensweise einer bestimmten Gruppe ausmachen“ (EAGLETON, 2006, 10). Zu betonen ist, dass Kultur nicht als homogen betrachtet werden darf, denn es gibt intrakulturelle Differenzen, da jedem Mitglied der Gesellschaft unterschiedliche Wertungen und Orientierungen eigen sind, dieses jedoch der Gemeinschaft angehört und dennoch zur Herauskristallisierung der Gruppenidentität beiträgt. Somit muss von einem „dynamischen[n] Kulturbegriff, der auf Homogenisierungen und Fixierungen verzichtet“ (HOFFMANN, 2006, 9) ausgegangen werden, um Interkulturalität und ihre facettenreiche Bedeutungen zu verstehen.

Mit *Interkulturalität* ist ganz allgemein ein Austausch zwischen den Kulturen gemeint, der durch Grenzüberschreitungen zwischen ihnen entsteht. Alois Wierlacher betrachtet Interkulturalität als „die Bezeichnung eines auf Verständigung gerichteten, realen oder dargestellten menschlichen Verhaltens in Begegnungssituationen [...], an denen einzelne Menschen oder Gruppen aus verschiedenen Kulturen in diversen zeitlichen continua beteiligt sind“ (WIERLACHER, 2003, 257), wobei die kulturellen Differenzen nicht als Zustand, sondern als Resultat einer Wechselwirkung zwischen den Kulturen betrachtet werden soll. Interkulturalität befasst sich mit den Phänomenen, die aus der Überschneidung zweier Kulturen hervorgehen, aus der Interaktion und Kommunikation.

Dabei wird der Zwischenraum, der durch die Überschneidung der beiden Kulturen entsteht, zu einem intermediären Feld, in dessen Mitte sich „neu entstandene oder verändert erlebte Formen des Austauschs zwischen sozialen Einheiten und Individuen“ (GUTJAHR, 2006, 116) befinden. Somit werden Interaktionsformen gemeint, bei denen die Interaktionspartner zuerst auf ihr eigenes

Kultursystem zurückgeführt werden und erst danach die andere Kultur als fremd und die kulturspezifischen Unterschiede wahrnehmen.

Der Überschneidungsraum zwischen den beiden Kulturen ist keineswegs als eine Summierung der kulturspezifischen Differenzen zu sehen, sondern als einen neu entstandenen *dritten Raum*, wo zahlreiche Transformationen stattfinden, bei denen das Eigene und das Fremde aufeinander treffen und zu Austauschprozessen zwingen. Dabei entstehen neue Konzepte und kulturelle Symbole werden neu verhandelt.

Der Begriff *Interkulturalität* steht in enger Verbindung zu dem der *Multikulturalität*. Während *Interkulturalität* von einem dynamischen Interaktionsprozess ausgeht, impliziert der Begriff *Multikulturalität* ein Nebeneinander von Kulturen, eine (meistens friedliche) Ko-Existenz ohne oder mit wenigen Berührungspunkten. Als Folge der Globalisierung wurde in den letzten Jahren verstärkt von *Transkulturalität* gesprochen als Gegensatz zu Multi- und Interkulturalität. *Transkulturalität* bezeichnet ein Phänomen, das über das Kulturelle hinausgeht, wo Kulturen vernetzt und vermischt werden.

Literatur besitzt ein spezifisches interkulturelles Potential, denn laut Hofmann enthalte und vermitte sie kulturelle Muster, darüber hinaus vermitte Literatur Sensibilität für kulturelle Differenzen überhaupt. Als drittes Bestimmungsmerkmal führt Hofmann Literatur als verfremdender Umgang mit Zeichen und deren Sensibilisierung für Differenzwahrnehmungen an (HOFFMAN, 2006, 55). Wodurch charakterisiert sich aber interkulturelle Literatur? Aglaia Blioumi schlägt ein Modell mit Analysekriterien zur Interkulturalität in der Literatur vor, das „*interdisziplinär und vornehmlich kulturwissenschaftlich konstituiert ist.*“ (BLIOUMI, 2002, 29-30). Sie identifiziert vier Elemente, die als Merkmale der interkulturellen Literatur fungieren. Erstens erwähnt sie als unbedingte Voraussetzung einen *dynamischen Kulturbegriff*, der den Texten innewohne und den Wandel innerhalb der kulturellen Konstellation akzeptiere, zweitens spricht sie von der schon bereits erwähnten *Hybridität*, drittens betrachtet sie die *Selbstkritik* als wichtiges Element der Interkulturalität. Durch Selbstkritik auf kultureller Ebene werden vertraute Wahrnehmungsmuster, Praktiken und Handlungen hinterfragt. Das letzte Element nennt Blioumi die *doppelte Optik*, bei der das „*Eigene*“ und das „*Fremde*“ aus verschiedenen Perspektiven betrachtet werden.

Diese Elemente der Interkulturalität können in Andreas Birkners Roman *Das Meerauge* vorgefunden werden. Ausgangspunkt meines Vorhabens ist eine hermeneutische Inhaltsanalyse, die werkimmanent ausgeführt wird. Dabei sollen relevante Textstellen, die interkulturellen Charakter aufweisen, hervorgehoben werden.

2. *Das Meerauge – narratologische Aspekte*

Der Roman erschien im Jahre 1976 im Europaverlag, zehn Jahre nach Birkners Ausreise und in rascher Folge nach dem Erscheinen von Birkners Hauptwerk *Die Tatarenpredigt* (1973). Der Roman trägt autobiographische Züge und thematisiert den negativen Einfluss des ab dem Ende des Zweiten Weltkrieges durch die Sowjetunion eingeführten Kommunismus und dessen verheerenden Folgen für vier Häftlinge, die aus politischen Gründen jahrelang inhaftiert wurden und im Jahre 1964 durch die Generalamnestie für politische Häftlinge entlassen wurden. Der Grundton des Romans ist von Angstgefühlen und Misstrauen geprägt, die durch die traumatisierende Haft Erfahrung und durch den Terror des kommunistischen Regimes ausgelöst werden.

Die neuen Lebensbedingungen und -umstände der Bevölkerung lösen einen heftigen Auswanderungswunsch in allen Schichten der gesamten Gesellschaft Rumäniens aus. „Es geht“, heißt es im Klappentext zum Roman, „um all die Menschen, die auswandern wollen, dies nicht dürfen, oder – aus verständlichen Gründen – nicht tun.“ (BIRKNER, 1973, KLAPPENTEXT)

In den Mittelpunkt der Ereignisse beschreibt Birkner eine schöne und faszinierende Liebesgeschichte. Der aus der Haft entlassene und in einem abgelegenen Dorf als Frauenarzt tätige Wolfgang Humitia verliebt sich in die junge Rumänin Cozia Lupac, eine auf ihn angesetzte Agentin

des Staatssicherheitsdienstes. Ihre Begegnung verläuft keineswegs im Sinne des Sicherheitsdienstes, im Gegenteil, sie finden bald heraus, „daß der Mensch erst glücklich ist, wenn er nicht mehr lügen muß!“ (BIRKNER, 1976, 249) Doch die Liebesgeschichte kann unter diesen Lebensumständen kein glückliches Ende haben: Cozia verschwindet plötzlich, sie ist nach Frankreich geflohen. Humitia entscheidet sich letztendlich auch zur Flucht über das Schwarze Meer, doch kurz bevor er den Fluchtversuch unternimmt, stirbt er an Hitzeschlag.

Wie in der *Tatarenpredigt*, treten auch hier viele Gestalten unterschiedlichen Ursprungs und charakterlicher Beschaffenheit auf, die zusammen ein für Birkners Erzählkunst typisches Bild einer mit allen Attributen ausstattenswerten südöstlichen Gesellschaft bieten: der ehemalige Chefkoch des Opernrestaurants in Odessa Foma Fomitsch Darjenko, seine griechische Frau Zoe, der binnendeutsche Urlauber mit seiner Familie, der alte K.u.k.-Offizier Humitia, die drei Haftkollegen Humitias Martin Tutius, Andreas Brandeis und der Pfarrer Georg Schenker. Schenker fungiert als Alter ego Birkners in all seinen Romanen.

Der Roman ist in 17 Kapitel strukturiert, aus erzähltechnischer Sicht dominiert die personale Perspektive, die stellenweise mit der auktorialen verwoben ist. Der Erzähler schlüpft in eine Figur und erzählt aus deren Perspektive. Der Leser weiß nur so viel, wie viel die Figur weiß und erhält nur eingeschränkten Einblick in die Gefühls- und Gedankenwelt der Figuren. In den Strang der Haupthandlung werden viele Rückblenden in Form von Ich-Erzählungen eingeflochten, die die Kompositionssstruktur als äußerst komplex erscheinen lässt.

Birkners meisterhafte Erzählkunst prägt auch diesen Roman – detailreiche Beschreibungen und ausschweifende Darstellungen bieten nicht nur ein komplettes Bild über das Erzählte, sondern liefern auch eine Erklärung für seinen Schreibimpuls. Birkner gesteht, er habe geschrieben, um sich die „Komplexe vom Halse zu schreiben“ (SIENERTH, 1993, 172), seine Erzählphantasie sei so überbordend gewesen, dass ihn deren „Gesichter und Gesichte [...] verfolgten, bedrängten und belasteten“, was zur Folge ein „pausenloses Schreiben“ hatte (BERGEL, 2002, 265). Das ununterbrochene Schreiben führte an manchen Stellen zu überlangen Texten, die Birkner schweren Herzens zu kürzen vermochte. So legte er dem Verlag ein 840-Seiten starkes Manuskript des *Meerauges* vor, das für die Veröffentlichung um mehr als ein Drittel gekürzt wurde.

3. Inter- und multikulturelle Aspekte im Roman

In den Mittelpunkt des Romans *Das Meerauge* stellt Birkner Wolfgang Humitia, der schon zu Beginn des Romans als eine hybride Figur vorgestellt wird. Als Sohn eines rumänischen k.u.k. – Offiziers und einer wohlhabenden wienerischen Händlertochter stellt die Hauptfigur ein nicht selten vorkommendes Beispiel für eine interkulturelle Gesellschaft der damaligen Zeit in Siebenbürgen dar. Humitia ist zwar zweisprachig aufgewachsen, aber der deutsche Einfluss mütterlicherseits hat sich stärker ausgeprägt. Die Auswahl seines Vornamens traf die deutschstämmige Mutter unter Bezugnahme auf die großen deutschen Persönlichkeiten J.W. Goethe und Wolfgang Amadeus Mozart. Der rumänische Familienname *Humitia* ist im Laufe der Familiengeschichte eingedeutscht worden – dieser Vorgang wird während der Haftzeit von Schenker erklärt. Humitia sei einer, „der mit dem Hintern in der Luft hängt“ (BIRKNER, 1976, 16). Dieser Ausdruck wird weiterhin auch auf Rumänisch wiedergegeben - „Cu dosul între cer și pamânt“ (BIRKNER, 1976, 16) - und mittels der beiden Sprachen auf Grund der verschiedenen Bedeutungen erklärt.

„Im Rumänischen schreibt man den Namen Humitia mit einer Sedile unter dem T: Man setzt den Buchstaben sozusagen auf diesen Schemel, oder, wenn Sie sich witzig ausdrücken wollen, man schiebt ihm den Schemel unter den Hintern, wie das die Priester im Tempel taten; wenn der Gottesdienst nämlich zu lange anhielt und ihre alten Beine ermüdeten, so setzten sie sich auf eine Sedile. Unser Wolfgang – oder war es sein Vater, was weiß ich, vielleicht schon sein Großvater, hat die Sedile unter dem T weggelassen, spricht es aber

gleichwohl wie tz aus. Das meinte ich, dieser Humitia hockt nicht auf einer Sedile, sein Hintern hängt in der Luft.“ (BIRKNER, 1976, 17)

Bei der physischen Beschreibung weist Humitia ethnospzifische Identifikationsmerkmale der Deutschen auf, seine Gestalt ist hochgewachsen und hager, die „groschengroßen Sommersprossen“ und das „farblose Haar“ führen dazu, das ihn „kaum einer [...] für einen Rumänen [hält].“ (BIRKNER, 1976, 252) Im Roman wird er unterschiedlich bezeichnet, seine siebenbürgisch-sächsischen Freunde nennen ihn einen „Rumänen“, während ihn der Russe Foma Fomitsch als „Deutschen“ bezeichnet und auf einem Stereotyp zurückgreift.

„Daß ihr Deutschen alles so genau sagen müßt! Ärgerte sich Foma Fomitsch.

Nur meine Mutter war eine Deutsche, lachte Wolfgang Humitia.

Nicht einmal wenn ihr getrunken habt, übertrieb der russische Falstaff, könnt ihr von eurer akkurate Gründlichkeit lassen.“ (BIRKNER, 1976, 174)

Humitias Lebensweg weist weitere interkulturelle Züge auf: geboren in Wien, aufgewachsen in Hermannstadt, wo die Familie „unter den Siebenbürger Sachsen [...] fast wie in Wien [lebte]“ (BIRKNER, 1976, 59) und wo Humitia die Brukenthalsschule als repräsentative Bildungsanstalt der Siebenbürger Sachsen besuchte, zieht die Familie in die Banater Provinzstadt Lugosch um.

Humitias interethnische- und interkulturelle Familienkonstellation ist nicht das einzige Beispiel für hybride Konstruktionen im Roman. Birkner beschränkt sich nicht nur auf die dem siebenbürgischen Raum typischen interkulturellen Beziehungen zwischen Rumänen, Siebenbürger Sachsen, Ungarn und Zigeunern, sondern weitet diese Formen des interkulturellen miteinander Lebens auch auf andere Regionen Rumäniens aus, wo die Völkervermischung auf Grund der geschichtlichen Umwälzungen rechtfertigt ist. So zum Beispiel treffen wir auf ein russisch-griechisches Ehepaar (Foma Fomitsch Darjenko und Zoe Biberi), auf eine russisch-rumänische Mischehe (Anton Kirilowitsch und seine Bukarester Frau Profira) oder eine griechisch-rumänische (Pitar Biberi und seine Frau). Das Vorkommen so vieler Mischehen ist nicht zufällig bei Birkner, es zeugt von der Offenheit und Toleranz des Autors anderen Ethnien gegenüber, auch wenn im Mittelpunkt seiner Werke die Identität der Siebenbürger Sachsen gestellt wird.

Das Neben- und Miteinanderleben von mehreren Ethnien auf engem Raum verläuft aber nicht immer reibungslos. Die Bedingung für den Identitätserhalt jeder Ethnie ist die Bewahrung der eigenen Kultur, der Werte und Normen, zu denen Sprache und Religion als wichtige Bestandteile gehören. Auch wenn die Bewohner des siebenbürgischen Raumes durch den engen Kontakt zu den anderen Mitbewohnern mit deren Sprache vertraut waren, bestanden sie darauf, die eigene Sprache zu pflegen um dadurch die eigene Identität zu bewahren. Humitias Großmutter, „obschon sie recht gut deutsch sprach, redete mit ihrem Sohn nur rumänisch. Auch von Wolfgang [...] sagte sie: Jetzt lernt der Bub wenigstens seine rumänische Muttersprache.“ (BIRKNER, 1976, 61)

Als entgegengesetzte Figur fungiert Andreas Brandeis, ein Hermannstädter siebenbürgisch-sächsischer Maler, der sich den anderen Ethnien überlegen fühlt und auf sein Deutschtum besteht. Er sieht herablassend auf die Rumänen und versucht, nur mit Deutschsprachigen zu verkehren. Selbst unter den Deutschsprachigen macht er Unterschiede: „So, ein Bukarestdeutscher. Andreas Brandeis hatte auch zu diesem Fall sofort die Beurteilung parat. Mußt du mit ihm rumänisch sprechen?“ (BIRKNER, 1976, 29)

Obwohl Andreas Brandeis ein Siebenbürger Sachse ist, heißt das noch lange nicht, dass ihn Birkner als eine sympathische Figur erscheinen lässt. Seine Figur wird als eine hochmütige und ehrücktige Person dargestellt, dem „nicht ein Fünkchen Humor [...] ins Leben mitgegeben worden [war].“ (BIRKNER, 1976, 31)

Interkulturalität ist ein Phänomen des untereinander Mischens, wobei ein Austauschprozess stattfindet, der sowohl die Unterschiede als auch die Gemeinsamkeiten der interagierenden Kulturen in den Vordergrund stellt.

In den rumänischen Städten, in denen die Bevölkerung multiethnisch strukturiert ist, kamen diese Austauschprozesse und Beeinflussungen viel öfter vor, vor allem weil sich die Unterdrückungsmaßnahmen des kommunistischen Regimes nach der Ungarischen Revolution 1956

gegen die ganze Landesbevölkerung richtete, ungeachtet der ethnischen oder konfessionellen Herkunft. Im Roman wird das anhand der im Banat gelegenen Stadt Lugosch, wo Humitias Vater ab dem Zweiten Weltkrieg lebt, veranschaulicht. Eugen Humitia, der ehemalige K.u.k. Offizier, den eine „penetrante Pedanterie“ charakterisiert, die er sich „bei den Preußen angewöhnt haben [musste]“ (BIRKNER, 1976, 51), kann sich an das neue kommunistische Regime nicht anpassen und versucht, seine Lebensweise wie bisher weiterzuführen. Erwähnt werden das wöchentlich stattfindende Kartenspiel und die Kaffekränzchen der Mutter, bei denen Vertreter von verschiedenen Ethnien zusammenkommen – Ungarn, Banater Schwaben, Juden.

Etwas anderes verhielt es sich aber in den Dörfern. Einer der Schauplätze des Romans stellt uns die kleine Minderheit der Böhmer Deutschen im Banater Bergland vor, wo die einheimische Bevölkerung so eng zusammenhält, dass jedwelcher Einfluss von außerhalb sehr reserviert entgegengenommen wird. Wolfgang Humitia bekommt nach der Gefängnisentlassung von dem Gesundheitsamt eine Arztstelle in Weidenthal¹ zugewiesen. Weidenthal ist ein abgelegenes Dorf am Fuße des Semenic-Gebirges, das wegen seiner isolierten Gebirgslage nicht vom kommunistischen Regime kollektiviert wurde und wo „hier oben außer dem Milizmann und dem Sekretär des Volksrates keine Rumänen leben“ (BIRKNER, 1976, 115). Wie schon bereits erwähnt, kommt der Sprache einer Gemeinschaft eine der wichtigsten Rolle als identitätsstiftendes Merkmal zu – sie verbindet die Mitglieder einer Gemeinschaft, kann aber auch andere ausschließen. Die Bewohner der drei Banater Gebirgsdörfer Weidenthal, Wolfsberg und Lindenfeld sprechen einen Dialekt, der für Fremde als Barriere fungiert. Humitia spricht diesen Dialekt nicht, er bedient sich zur Kommunikation mit den Dorfbewohnern des Hochdeutschen und wird wegen seiner Anderssprachigkeit nicht von der Gemeinschaft akzeptiert. Er wird als ein Fremder betrachtet, als Eindringling, mit dem die Kommunikation nur strikt auf beruflicher Ebene stattfindet.

„Die Frauen hier oben redeten zwar eine Art Hochdeutsch, das also, was man in Reschitz und Lugosch und Temeswar etwa für Hochdeutsch hielt, das sein Muster von Wien genommen, nicht vom Burgtheater, Gott bewahre, von den zugezogenen Böhmen, Ruthenen, Slowaken und Kroaten, ein einprägsames Idiom, den Böhmen, Slowaken und Steirern dieser Gegend fiel es leicht, sich seiner zu bedienen, am leichteste den Reschitzern. Mit dem Herrn Doktor Humitia redeten sie diese Art Hochdeutsch – nicht mit dem Lehrer, nicht mit dem Priester; die hielten sie für ihresgleichen, mit denen redeten sie den noch nicht dem Wiener Hochdeutsch angepaßten Dialekt.“

...

Es gab keine Täuschung hin: Zu mehr Menschenfreundlichkeit ihm gegenüber waren die drei [Dorfhebammen] nicht zu bewegen. Es blieb beim dienstlich zusammengenommenen Gesicht. Das war die Grenze, und die beachteten nicht allein die drei Hebammen. Bei der übrigen Dorfbewohnerschaft war die Grenze womöglich noch enger gezogen. Möglicherweise, weil sie erfahren hatten, daß er aus dem Gefängnis gekommen war. Vielleicht dachten sie auch an seinen rumänischen Vatersnamen. Sie hielten sich auf Distanz.“ (BIRKNER, 1976, 112-113)

Humitia wird durch die Ausgrenzung zum Außenseiter und vereinsamt. In diesem idyllischen Gebirgsdorf begegnet er der jungen Cozia Lupac, einer wunderschönen Rumänin, die ihm unaufgefordert vom Gesundheitsamt als vierte Hebamme und Arzthelferin in das deutschböhmische Dorf geschickt wird. Cozia spricht nur Rumänisch und kann sich somit mit den Dorfbewohnern nicht verständigen. Cozia spielt im Roman eine wichtige Rolle, doch bleibt sie sowohl den anderen Romanfiguren als auch dem Leser eine geheimnisvolle und rätselhafte Figur. Humitia vermutet, dass Cozia als Sicherheitsagentin in das Dorf geschickt wurde, um ihn auszuspionieren. Warum sonst wäre sie als einzige Rumänischsprechende in das anderssprachige abgelegene Dorf geschickt worden? Humitias Zweifel bezüglich der Identität Cozias werden

---

¹ Rum. *Brebu Nou*, ungarisch *Temesfö*, eine Ortschaft im heutigen rumänischen Kreis Caraș-Severin, die im Jahr 1828 von böhmischdeutschen Siedlern gegründet wurde.

mittels der erlebten Rede wiedergegeben. Dabei wird im Roman ein Aspekt beleuchtet, der die Vorgangsweise des kommunistischen Sicherheitsdienstes bezüglich der Kontrolle der gesamten Gesellschaft enthüllt. Obwohl die Dorfbewohner „dort oben so arm [waren], daß es sich selbst den Kommunisten nicht gelohnt hat, die Dörfer zu kollektivieren“ (BIRKNER, 1976, 100), heißt das nicht, dass sie von den Machtstrukturen nicht überwacht wurden. Die Enklave sollte keinesfalls als solche weiterbestehen können, sie musste durch Einmischung Fremder aufgelöst werden. Die Angst der Dorfgemeinschaft vor dem Machtapparat des Staates bringt sie dazu, sowohl Humitia als auch Cozia stillschweigend zu tolerieren und äußert misstrauisch zu behandeln.

Erst viel später im Roman erfahren wir wie es um die mysteriöse Figur Cozias steht. Humitias Vermutungen, dass sie eine Sicherheitsagentin sei, bestätigen sich, als sie ihm ihre wahre Identität offenbart. Cozia studiert Medizin und steht kurz vor dem Studiumsabschluss, doch gerät sie wegen einer verpassten Prüfung im Fach Marxismus ins Visier des Sicherheitsdienstes. Es wird klar, dass sie ihrerseits dem System zum Opfer gefallen ist, indem sie von dem Sicherheitsdienst erpresst wurde. Die Rolle der Sicherheitsagentin übernimmt sie widerwillig und nur aus Angst. In welchem Maße sie mit dem Sicherheitsdienst kollaboriert, wird im Roman nicht thematisiert.

Eine interessante Parallelie, die auf Birkners interkulturelle Natur deutet, kann bei der Erklärung der Figurenvornamen festgestellt werden. Während Humitias Vornamen auf prominente Vertreter der deutschen Kultur zurückzuführen sind, bedient sich Birkner bei der Erklärung der Namensgebung eines Repräsentanten der rumänischen Kunst. Cozias Vater hatte in seiner Jugend eine Kunstausstellung im Bukarester Dalles-Saal besichtigt, wo unter den Gemälden ein Frauenporträt seine Aufmerksamkeit geweckt hatte. Dieses Gemälde stammte von dem rumänischen Maler Camil Ressu (1880 – 1962) und war „Porträt der Cozia P.“ (BIRKNER, 1976, 201) benannt. Bestochen durch die Schönheit des Gemäldes, benannte der Postbeamte Lupac seine Tochter nach dem Bild. Anderswie lässt Birkner durch seine Figuren eine weitere Erklärung für die Namengebung darlegen – hierbei sei sie mit der äußerst schönen rumänischen Landschaft in Verbindung zu bringen: „Cozia; selbst als Russe habe er [Foma Fomitsch] erfahren, daß hierzulande nur einige besonders schöne Berggipfel der Karpaten den Namen führten“ (BIRKNER, 1976, 201).

Cozias Figur spielt im Roman eine doppelte Rolle: einerseits gewinnt der Leser Einblick in die skrupellose Arbeitsweise des Sicherheitsdienstes, das sich zum Erreichen der eigenen Überwachungszwecke allen Mitteln bedient, und andererseits ist die Liebe Humitias zu ihr der Katalysator, der in ihm den Wunsch nach Auswanderung auslöst. Durch ihre geheimnisvolle Flucht nach Frankreich behandelt Birkner nicht nur das Thema der Auswanderung der deutschen Minderheit, sondern erweitert den Emigrationsgedanken auf die gesamte rumänische Gesellschaft, die genauso unter den Auswirkungen des Kommunismus leidet wie die Minderheiten. Die Erfüllung der Liebe kann in Rumänien unter der kommunistischen Regierung nicht positiv ausgehen. Für Birkner wird klar, dass sich die Liebe zwischen den beiden nur außerhalb der rumänischen Grenzen austragen kann, wo der Mensch frei ist und sich von Angstgefühlen loslösen kann.

So wie wir es von Birkner gewohnt sind, dessen Bilder immer ambivalent ausfallen, findet der Leser auch in dem *Meerauge* die Kehrseite der Medaille vor. Der scheinbar aussichtslosen Situation der deutschen Minderheit, die vor der Entscheidung steht, nach Deutschland auszuwandern, wird im Roman durch die Figur von Martin Tutius die Alternative des Bleibens vorgestellt. Der 60-jährige evangelische Pfarrer Martin Tutius entscheidet sich, gegen den Willen der eigenen Familie, nach seiner Entlassung aus der Haft weiterhin in Rumänien zu bleiben und übernimmt das Pfarramt von Kleinschenk (rum. Cincșor), dem Heimatdorf Birkners, das in mehreren von Birkners Erzählungen und Romanen nostalgisch erwähnt wird.

Im Gegensatz zu den von den Kommunisten nicht kollektivierten Banater Gebirgsdörfern, wo „es dort noch so [ist] [...], wie es vor dem Krieg gewesen“ (BIRKNER, 1976, 201), wird das Dorf Kleinschenk als ein typisch siebenbürgisch-sächsisches Dorf vorgestellt, das durch den politischen Wandel nach dem Zweiten Weltkrieg massiven langfristigen Zerstörungsaktionen in der Bevölkerungs- und Dorfstruktur ausgesetzt war. Auf der Rückfahrt vom Schwarzen Meer lässt Birkner seine Figur Wolfgang Humitia in seinem Heimatdorf Kleinschenk Station machen. Es

werden multikulturelle und interkulturelle Aspekte beleuchtet, die dieses Mal von einem neuen historischen Kontext hervorgerufen werden. Die Siebenbürger Sachsen wurden als „Sündenböcke für das Desaster verantwortlich gemacht, in das Rumänien als Bündnispartner Deutschlands geraten war. Ohne nach der Individualschuld zu fragen, wurden die Deutschen kollektiv zu Kollaborateuren Nazi-Deutschlands erklärt und bestraft“ (KRONER, 2007, 219). Etwa 30.000 Siebenbürger Sachsen wurden 1945 zwecks Reparaturarbeiten nach Russland deportiert und durch die im Frühjahr angeordnete Agrarreform wurden alle deutschen Volkszugehörige enteignet und aus ihren Höfen und Häusern verdrängt. Die verheerenden Folgen waren für die Siebenbürger Sachsen nicht nur wirtschaftlicher Natur, sondern hatten auch im sozialen, konfessionellen und kulturellen Bereich schwerwiegende Konsequenzen. Diese wurden von dem politischen Regime gefördert mit dem Zweck, die Bevölkerung gleichzuschalten, was im Roman ironisch erwähnt wird: „Vor dem ersten Tor standen zwei Männer. Die ersten Menschen hier im Dorf. Aus ihrer Kleidung war nicht zu erraten, ob das nun Rumänen, Sachsen oder Zigeuner waren. Die erstrebte Gleichheit sah dann also so aus.“ (BIRKNER, 1976, 358)

Der Verfall und das Siechtum des einst blühenden Dorfes werden mit viel poetischer Ausdruckskraft wiedergegeben.

„Aber auch wirkten die übrigen Umstände dem Zauber des Sommertages entgegen und sorgten dafür, daß so leicht keiner seinem Banne erlag: die abgebrochenen Zäune, Schierlings- und Brennesselkolonien, die fehlenden Bretter in der Scheunenwand, die Lücken auf dem Ziegeldach. Der Ruin war zu frisch, noch nicht vernarbt die Wunden, sie schmerzten, man konnte sich ihrer nicht rühmen, sich noch nicht auf einen Stein setzen und damit prahlen, wieviel Federn man gelassen bei dem Strauß des Weltuntergangs, den man, bitte, lebend überstanden: Die Welt versank ja eben jetzt, die Wunden brannten, man mußte schreien“ (BIRKNER, 1976, 356)

In diesem Rahmen kann man über ein multi- und interkulturelles Leben im bisherigen Sinne nicht mehr sprechen, da der kommunistische Staat rücksichtslos in das Leben verschiedener Ethnien eingreift und deren Handlungsweise durch vorgeschriebene Normen und Einschüchterung stark beeinflusst. Hierzu ein aufschlussreiches Beispiel:

„Vorgestern hat die Ernte begonnen. Du hast die Leute draußen vorm Dorf vielleicht beim Schnitt gesehen. Alle Brigaden waren angetreten, mit ihren Sensen und Sicheln. Der Vorsitzer des Kollektivs war persönlich gekommen. Es war fast ein feierlicher Augenblick. Die Sachsen ließ er auf der einen Seite des Feldes antreten, die Rumänen und Zigeuner auf der anderen. Magyaren haben wir hier keine. So, und jetzt kam der Befehl: die Sachsen öffnen ihren Brotsack und legen ihn geöffnet zu ihren Füßen nieder. Ein wenig baff waren die Sachsen schon, aber sie sind es gewohnt zu gehorchen, das weiß man ja. Sie schnüren den Brotsack auf und legen ihn geöffnet zu ihren Füßen ins Gras. Und nun? Der Vorsitzer schreitet die Reihe ab, besichtigt den Inhalt des Brotsackes: Brot, Speck, Zwiebeln, Tomaten, zwei Sommeräpfel. Jetzt kommen die Rumänen und Zigeuner dran, denken die Sachsen, aber die kommen nicht dran. Was die übrigen in ihrem Brotsack haben, sagt er laut, weiß ich: über die Hälfte hat nur Mamaliga und Zwiebeln. Die Sachsen haben alle das gute rumänische Brot. Den Sachsen geht es demnach noch einmal so gut als den Rumänen hier. Und jetzt sagt mir, ihr Sachsen: warum wollt ihr trotzdem auswandern? Einer hat ihm auf der Stelle geantwortet: Damit mir kein Vorsitzer befehlen kann, vor ihm meinen Brotsack zu öffnen.“ (BIRKNER, 1976, 374)

Anhand des oben angeführten Zitats wird ersichtlich, dass der Staat absichtlich und gezielt interethnische Spannungen hervorruft, um die eigene Inkompétence in der Verwaltung zu tarnen. Jahrhundertelanges friedliches Miteinanderleben wird durch politische Maßnahmen zerstört, die Kommunikation und Interaktion zwischen den zusammenlebenden ethnischen Gruppen wird erschwert, sogar gekurzschlusst. Außerdem wird erneut der Hintergrund für den Auswanderungswunsch der deutschen Minderheit begründet – es sind nicht wirtschaftliche Gründe,

so wie es der Staat präsentieren möchte, sondern die politischen und sozialen Schikanen tragen vielmehr zu deren Entscheidung zur Auswanderung bei.

Tutius ist jedoch einer, der trotz dieser Umstände das Land nicht verlassen will. Man kann behaupten, dass die Figur Tutius als eine Art Sprachrohr Birkners fungiert, der Jahre nach seiner Auswanderung nach Deutschland das Zugrundegehen, das Nicht-Weiterbestehen der Siebenbürger Sachsen wahrnehmen muss und sich mit den äußerst schmerzhaften Gefühlen der Entwurzelung und Vereinsamung auseinander setzt.

Um die interethnischen Konflikte zwischen den Rumänen und den Sachsen zu entspannen, greift Tutius zu der einzigen übriggebliebenen und noch nicht von dem Regime zerstörten Verbindungsbrücke zwischen den zwei Völkern, und zwar auf die gemeinsame christliche Herkunft zurück. Was er sich einfallen lässt, davon „redete man in ganz Siebenbürgen“ (BIRKNER, 1976, 392), denn „in acht Jahrhunderten war das nicht ein einziges Mal geschehen, und an Gelegenheiten dazu hatte es in allen acht Jahrhunderten wahrhaftig nicht gefehlt“ (BIRKNER, 1976, 395). Am rumänischen Osterfest, das bei den orthodoxen Gläubigen der wichtigste religiöse Feiertag ist, geht Tutius in die orthodoxe Kirche und beteiligt sich an der Ostermesse.

„...und so ging er denn am orthodoxen Ostermontag [...] hinauf ins rumänische orthodoxe Kirchlein, das er gedrängt voll fand. Er hatte es ja auch nicht anders erwartet. [...] Sie waren zwar baff, den evangelischen Pfarrer in ihrem Kirchlein zu sehen, aber wenn der zu ihrem Gottesdienst gekommen war, dann sollte er hinten neben der Tür stehenbleiben, ein Zuschauer und Neugieriger, und nicht nach vorne zum Ikonostas drängen. [...] Doch Martin Tutius hatte nicht als Neugieriger und Zuschauer das Kirchlein betreten [...]. Er drängelte sich so lange vor, bis er, seitlich von der Altarwand, neben dem Kantor vor dem Tetrapod, dem Lesepult, angekommen war und sofort einstimmte in die Resposorien der Liturgie. Der Kantor riß, wie man sich denken kann, das Maul auf, der Pope nicht weniger [...]. Der Pope kam herbei und führte Martin Tutius durch die Tür in der Bilderwand hinein zum Altar [...].“ (BIRKNER, 1976, 395-396)

Durch dieses Handeln durchbricht Tutius eine kulturelle Grenze, indem er religiöse Schranken überwindet und dadurch sein Ziel erreicht; er wird von der rumänischen Dorfgemeinschaft nicht mehr als ein Fremder und Außenseiter betrachtet und behandelt, sondern als ein wichtiges Mitglied der Dorfgesellschaft angesehen, bei dem „auf der Straße bei der Begegnung mit dem Pfarrer Martin Tutius es jeder gewußt [hat], daß er seine Lammfellmütze und selbst den Hut ein- oder zweimal am Tag ohne Schaden abnehmen kann, das gibt klarere Gedanken im Kopf“ (BIRKNER, 1976, 396). Diese Szene, wenngleich sie von Birkner als Vertreter einer reformierten christlichen Kirche mit ironischen Zügen beschrieben wird, kann als einen klaren Beweis gedeutet werden, dass die Kirche noch eine wichtige Rolle in der Dorfgesellschaft spielt und dass sie noch die Macht besitzt, dem Kommunismus zu widerstehen. Durch interkonfessionelle Kommunikation ist es möglich, Beziehungen zwischen verschiedenen Ethnien herzustellen und scheinbar unüberwindbare Differenzen zu überbrücken. Hierbei erkennt man Birkners Befürwortung von (religiöser) Toleranz, die in all seinen Werken immer wieder in den Vordergrund tritt. Man könnte sogar behaupten, dass Birkner mit dieser Szene ein Modell des interkulturellen Zusammenlebens vorstellt, mit Hilfe dessen das Schicksal der Siebenbürger Sachsen vielleicht einen anderen Lauf genommen hätte.

Multi- und interkulturelle Aspekte thematisiert Birkner auch grenzübergreifend, indem er sein Augenmerk auch auf das Schicksal derjenigen, die schon ausgewandert sind, richtet. Dabei wird dem Leser nicht ein einheitliches Bild vorgestellt, sondern, in typisch Birknerscher Manier, fällt die Meinung zum Thema Auswanderung bivalent aus. Einerseits werden Aspekte beleuchtet über einen Teil der ausgewanderten Siebenbürger Sachsen, die sich problemlos an die binnendeutsche Gesellschaft und ihre Lebensweise angepasst haben, andererseits geht der Autor auf Aspekte wie Heimatverlust und Entwurzelung ein. Ein extremes Beispiel für den ersten Fall ist die Figur des Schneidermeisters Hetzel, der, so wie viele andere, bereit war, alles aufzugeben um ausreisen zu dürfen. Hetzel hat keine Anpassungsschwierigkeiten in Deutschland, er übernimmt sofort die

Gepflogenheiten seiner „neuen Heimat“, denen Birkner allerdings kritisch und ironisch gegenübersteht. In dem letzten Kapitel lässt Birkner sein Alter Ego Schenker den Schneidermeister Hetzel in Deutschland besuchen – hierbei wird Birkners Meinung über die deutsche kapitalistische Gesellschaft ersichtlich.

„Und so kam es, daß Schenker schon am frühen Vormittag in der neuen Siedlung Breisachs, [...], an des Schneidermeisters Hetzel Gartenzaun stand und eine kurze Weile zusah, wie der mit seiner Frau Möhren und Petersilie aus den Beeten stach. [...] Schenker wußte es, das hier war eine Eigentumswohnung. Statt das Geld für Gemüse in den Laden zu tragen, brachte es der Schneidermeister Hetzel auf die Bank, dort hatte er die Zinsen für die Hypothek zu bezahlen. Und die Hypothek selber mußte ja auch noch abgegolten werden. Das Haus in Lugosch hatte er für einen Pass ausgetauscht. Das war er losgeworden, das war verloren. Aber in einigen Jahren war er von neuem Hausbesitzer. Er gehörte offenbar zu jenen Menschen, die nur als Besitzer in einem Haus leben konnten. Er war es zwar schon jetzt, doch nur dem Namen nach. Was ihm bevorstand, war ihm sicherlich nicht zweifelhaft, Jahre der Arbeit und des knickerigsten Sparens, ehe die Hypothek gelöscht war. Danach war er jedoch unzweifelhaft Hausbesitzer. [...] Für ihn hatte das Leben erst einen Sinn, wenn er als Hausbesitzer aus ihm schied. [...] Ein Mann sollte wissen, wofür er arbeitete. Und eine Frau etwa nicht? Des Schneidermeisters Frau, arbeitete die nicht? Schenker wußte, sie war Verkäuferin in einem Laden. Sie arbeiteten beide. Und beide wußten sie, wofür sie arbeiteten. Es war nichts Krankhaftes daran. Es war nur ein wenig Mühsal dabei. Das hier in Breisach war keine Idylle. Das sah nur so aus.“ (BIRKNER, 1976, 446)

Auf die Anmerkung Schenkens, er sei doch „daheim in Lugosch gewesen“, folgt die schroffe Äußerung „Es war das letzte Mal, [...], mich sehen die nie wieder!“ (BIRKNER, 1976, 447) Hetzels Figur ist ein typisches Beispiel für diejenigen Siebenbürger Sachsen, die sich mit der neuen Lebenslage zurechtgefunden haben und die aus einem schwer erreichten Gleichgewicht in ihrem neuen Leben nicht herausgerissen werden möchten. Trotz der mühsamen Anpassung geht der typische siebenbürgisch-sächsische Stolz nicht verloren - Hetzel führt Schenker mit Stolz sein neues Haus vor, bleibt jedoch weiterhin in die kleinstädtische und dörfliche Denkweise der Siebenbürger Sachsen verankert.

„Schenker wehrte sich vergeblich, er mußte mit hinein ins Haus gehen, sie wollten ihm ja ihr Heim zeigen. Das war doch etwas, das sich sehen lassen konnte, er hatte ja auch ihr Heim in Lugosch gekannt, die Bruchbude, sagte der Schneidermeister Hetzel jetzt, er machte es schlecht, weil ihm eine Zentralheizung gefehlt hatte. Ja, es macht die Menschen stolz, wenn sie etwas vorzeigen können, zumal aber wenn es eine Stubeneinrichtung ist, wie sie in alle Schaufenstern und auf allen Kunstblattprospekten zu sehen ist. [...] Gewiß, gewiß, dieses heim hier stach das von Lugosch aus, man mußte das so sehen, mit den Augen des Schneidermeisters Hetzel und seiner Frau, man mußte ein wenig stolz sein können auf alles, was neu war und glänzte wie in den Schaufenstern der Stadt Freiburg.

Wollen Sie Platz nehmen.

Sie setzten sich in die gute Stube. Dem Schneidermeister Hetzel und seiner Frau wäre es lieber gewesen, die hätten die funkelnagelneuen Möbel geschont, in der Küche konnte man sich ja nicht weniger unterhalten. Um im übrigen waren die Küchenmöbel so neu wie alle übrigen im Haus, neu und bestaunenswert der Elektroherd.“ (BIRKNER, 1976, 447)

In Hetzels Fall kann der kulturwissenschaftliche Begriff der *Akkulturation* herangezogen werden, der ein „allmähliches Hineinwachsen eines Individuums [...] in eine neue kulturelle und soziale Umwelt“ (www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_II/.../Kapitel_11.ppt) bedeutet. Akkulturation ist ein Prozess, der insbesondere die Übernahme von Werten, Ideen, Wertvorstellungen und Deutungsmustern durch die handelnden Subjekte einschließt.

Aus einer anderen Perspektive stellt Birkner das Drama der Siebenbürger Sachsen dar, die sich nicht an die neue Heimat anpassen können und zur Vereinsamung kommen. Aufschlussreich ist die Figur eines jungen ausgewanderten Siebenbürger Sachsen, der sich, im Gegensatz zum Schneidermeister Hetzel, von seinen siebenbürgischen Wurzeln nicht loslösen kann und in Deutschland Anpassungsschwierigkeiten begegnet. In seinem Fall könnte man von Kulturschock sprechen, der bei ihm Gefühle der Entfremdung, des Unwohl- und Fremdseins und Orientierungslosigkeit hervorrufen. Er besucht das kommunistische Rumäniens mehrmals, weil er sich den binnendeutschen Umwelt- und Lebensverhältnissen nicht anpassen kann. Paradoxe Weise ist der Grund für seine Besuchsreisen nicht das Heimweh, sondern die Gefühle der Entfremdung und Entwurzelung, die ihn in solchem Maß aus dem Gleichgewicht bringen, dass ihm sogar unangenehmes aber bekanntes Empfinden als eine bessere Alternative erscheint.

„Mathias Seiwerth hat mich besucht, der vor einem Jahr ausgewandert ist. In diesem Jahr ist er dreimal nach Siebenbürgen zu Besuch gekommen. Jetzt eben war es das dritte Mal. Er hält's dort nicht aus. Er sagt, in Deutschland kümmert sich kein Mensch um dich. Heimweh? Er sagt, es ist nicht Heimweh, es ist die Kälte der Verlassenheit, die ihn zurück nach Siebenbürgen jagt. Er sagt, der Mann im Mond kann nicht einsamer sein. Und jetzt paß auf, ich wiederhole dir wörtlich, was er mir gestanden hat: Weißt du, Clemens, ich träume jede Nacht von dem Mann des Sicherheitsdienstes, der mich hier Woche für Woche besuchte und dieses und jenes von mir wissen wollte, von dem Manne also, den ich gehaßt hatte wie die Pest. Von dem träume ich. Der hat mir doch wenigstens die Hand gereicht, der hat mir einen guten Tag gewünscht, wenn auch in ausgesprochener Feindschaft, wir haben miteinander geredet. Von diesem Glück muß ich jede Nacht träumen.“ (BIRKNER, 1976, 375)

Einige wichtige Elemente der Interkulturalität im Roman sind auf der Sprachebene zu finden. Der Autor geht mit fremdsprachlichen Elementen nicht sparsam vor und verleiht dadurch dem Text Anschaulichkeit und poetische Ausdruckskraft. Der Text ist mit rumänischen Wörtern durchzogen, von denen nur einige vom Autor ins Deutsche übertragen bzw. erklärt werden: „tulai“, „părinte“, „mânăstire“, „mămăligă“, „mahala“, „salvamar“ seien hier als Beispiele angeführt. Zu erwähnen sind hierzu auch die eingedeutschten Namen wie z.B. „Kirillowitsch“ oder „Fomitsch“.

Der Auswahl seiner Figurennamen schenkte Birkner viel Aufmerksamkeit- den Namen der russischen Romanfigur *Foma Fomitsch* scheint Birkner aus Dostojevskis Roman *Das Gut Stepantschikowo und seine Bewohner* (1860) entlehnt zu haben, wo die homonyme Hauptgestalt eine populäre russische Figur eines scheinheiligen Heuchlers ist.

Für die Ortsbezeichnungen werden die deutschen Bezeichnungen verwendet (Lugosch, Hatzfeld, Bukarest, Hermannstadt, Freck, Kleinschenk, Weidenfeld, Wolfsberg, Tekir Giol, Odessa, Ananjew, Semenik, Adlerbad) und an manchen Stellen wird vom Autor für die rumänischen Namen die deutsche Orthographie bevorzugt (Tzarku-Gipfel).

Als Mittel der Figurencharakterisierung, aber auch um einen Realitätseffekt zu erzielen baut der Autor großzügig dialektales Sprechen ein: Siebenbürgisch-Sächsische und in der Mundart der Berglanddeutschen verfassten (aber nicht übersetzten) eingeflochtenen Sätze steigern den Authentizitätsgrad des Erzählten. Einen Haftkollegen Humitias, einen „Dichter aus Bessarabien, deutschen Namens, doch unkündig seiner Muttersprache“ (BIRKNER, 1976, 219) lässt Birkner rumänische Verse verfassen („Ros de bismut și rugină,/ străveziu și agresiv, /domnu Hugo e-o băsină / fisiind pe portativ“ (BIRKNER, 1976, 219)), und Humitia erhält von Cozia nach deren Flucht eine in Französisch geschriebenen Postkarte.

Mit unglaublicher Einfühlung und schmerzlichen Emotionen wird das aus dem Rumänischen abgeleitete und eingedeutschte Wort „Szaßarna (Betonung auf der letzten Silbe!)“ (BIRKNER, 1976, 108) verbunden, was den mit großer Mühsal aus Kleidungsresten selbst zusammengeflickten Sack bezeichnet, in dem ein Häftling seine spärlichen Habseligkeiten, „die paar Siebensachen, die einem noch geblieben sind, und die keinem andern gehören“ (BIRKNER, 1976, 108), aufbewahrt.

Der Einbau von zahlreichen fremdsprachlichen Elementen zeugt von der interkulturellen Dimension des Romans, doch stellenweise wird dadurch das Textverständnis erschwert. Wirft man einen Blick auf die Satzstilistik, so erkennt man den Birknerschen Schreibstil sofort: informationsüberladene, kompakte und konzentrierte Texte, die der Autor mit außerordentlicher Sprachkraft zum Kunstwerk gestaltet.

Erwähnenswert ist auch Birkners Freude an der Breite und Verzweigtheit der Handlungsführung, zahlreiche Nebenhandlungen und Abschweifungen führen zu einer überdimensionierten Auffächerung des Stoffes, die mancherorts an den Leser hohe Ansprüche stellen.

Bibliographie

Primärliteratur

BIRKNER, Andreas, *Das Meerauge. Roman*. Wien, Europaverlag, 1976.

BIRKNER, Andreas, *Der Brautschmuck des Sebastian Hann. Erzählungen*. Hrsg. und mit einem Nachwort von Hans Bergel. Mit einem editorischen Bericht von Stefan Sienerth. München, Südostdeutsches Kulturwerk, 2002.

Sekundärliteratur

BERGEL, Hans im *Nachwort* zu BIRKNER, Andreas, *Der Brautschmuck des Sebastian Hann. Erzählungen*. Hrsg. und mit einem Nachwort von Hans Bergel. Mit einem editorischen Bericht von Stefan Sienerth. München, Südostdeutsches Kulturwerk, 2002, S. 257-272.

BLIOUMI, Aglaia, *Interkulturalität und Literatur. Interkulturelle Elemente in Sten Nadolnys Roman „Selim onder Die Gabe der Rede“*. In: BLIOUMI, Aglaia (Hg.), *Migration und Interkulturturalität in neueren literarischen Texten*. München, Iudicium, 2002, S. 28 – 40.

EAGLETON, Terry, *Was ist Kultur?* München, C.H. Beck, 2001.

GUTJAHR, Ortrud, *Interkulturalität*. In: HORVÁTH, Andrea / PABIS, Eszter (Hg.), *Gedächtnis – Identität – Interkulturalität. Ein kulturwissenschaftliches Studienbuch*. Budapest, Bölcsezs Konzorcium, 2006.

HOFMANN, Michael, *Interkulturelle Literaturwissenschaft. Eine Einführung*. Paderborn, Wilhelm Fink Verlag, 2006.

KRÖNER, Michael, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen. Band I. Von der Ansiedlung bis Anfang des 21. Jahrhunderts*. Nürnberg, Verlag Haus der Heimat, 2007.

Stefan Sienerth im Gespräch mit Andreas Birkner. In: *Worte als Gefahr und Gefährdung. Schriftsteller vor Gericht. Kronstadt 1959*. Hrsg. von Peter Motzan und Stefan Sienerth. München, Südostdeutsches Kulturwerk, 1993, S.171 – 177.

MOTZAN, P./SIENERTH, St. (Hg.), *Worte als Gefahr und Gefährdung. Schriftsteller vor Gericht. Kronstadt 1959*. München, Südostdeutsches Kulturwerk, 1993.

WIERLACHER, Alois, *Interkulturalität*. In, WIERLACHER, Alois/BOGNER, Andrea (Hg.) , *Handbuch interkultureller Germanistik*. Stuttgart/Weimar, 2003, S.257-264.

Internetquellen

HESS-LÜTTICH, Ernest W.B.: http://www.linguistik-online.de/14_03/hess-luettich.html, Zugriff am 01.12.2015.

www.uni-regensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_II/.../Kapitel_11.ppt, Zugriff am 01.03.2016.

THE IMAGINARY IN JEFFREY EUGENIDES' WORK

DAS IMAGINÄRE BEI JEFFREY EUGENIDES

IMAGINARUL LA JEFFREY EUGENIDES

Maria-Miruna CIOCOI-POP

„Vasile Goldiș” Western University of Arad

Faculty of Social Sciences and Humanities, Physical Education and Sports

15, Mihai Eminescu street, Arad

E-mail: miruna_ciocoipop@yahoo.com

Abstract

The imaginary in literature has been a fundamental building block for centuries and is still defined and redefined nowadays. It is the onset of literary creativity but, at the same time, it arises from real life and is interdependent with the author's biography. Jeffrey Eugenides is no exception and his most famous novels are perfect examples of how the imaginary stands at the basis of any true literary creation.

Zusammenfassung

Das Imaginäre in der Literatur war und ist immer noch ein Bildungsstein und wird auch heutzutage neu definiert. Das Imaginäre ist der Ursprung der literarischen Kreativität und stammt gleichzeitig aus der Wirklichkeit, da es eng mit der Biographie des Autors verbunden ist. Jeffrey Eugenides und dessen Romane sind gute Beispiele für das Imaginäre als Basis der echten literarischen Kreation.

Rezumat

Imaginarul în literatură a fost dîntotdeauna la baza teoriei literare și își găsește până în ziua de azi noi accepțiuni și definiții. Este motorul creativității literare și în același timp își are rădăcinile în viața reală și se află într-o relație de interdependență cu biografia autorului. Jeffrey Eugenides nu este o excepție iar romanele lui cele mai cunoscute sunt exemple perfecte pentru felul în care imaginarul stă la baza oricărei creații literare.

Keywords: *imaginary, literature, reality, text*

Schlüsselwörter: *das Imaginäre, Literatur, Wirklichkeit, Text*

Cuvinte-cheie: *imagine, literatură, realitate, text*

Man muss sich heutzutage wagen über das Imaginäre zu sprechen, in einer Welt, in der die Wissenschaften und das Wissenschaftliche sogar im Universitätswesen als wichtiger gelten. Die Literatur ist im Rückzug sowohl im Universitätswesen als auch im kulturellen Leben. Obwohl man im Generellen meint, dass heute nicht mehr gelesen wird und dass die Literatur nicht mehr eines der kulturellen Objektive ist, meinen wir, dass die Literatur und damit auch das Imaginäre eine wichtige Rolle spielen. Das Imaginäre in der Literatur kann theoretisch von den Medien ersetzt werden, die Menschen entspannen sich und flüchten aus dem Weltlichen mit Hilfe des Internets oder des Fernsehers, der Filme und Musik.

Die Literatur ist jedoch eine der komplexesten Formen des Imaginären, man liest Literatur gerne, weil das Spiel der Wörter und der literarischen Personen, das Literarische, den Lesern eine neue Welt vorstellt. Das Imaginäre in der Literatur ist einer der Gründe warum Literatur weiterhin geschrieben und gelesen wird. Die Wirklichkeit und die Vorstellung, die Realität und das Imaginäre sind kontrastive und gleichzeitig konvergente Elemente, die an der Basis eines literarischen Textes liegen. Das Imaginäre kann ohne-Realität nicht existieren und beide Begriffe spielen eine zentrale Rolle in der Literatur. Das Imaginäre gibt es nicht nur im Traum, es ist nicht nur Phantasie, das Imaginäre ist ein Bildungsstein des literarischen Textes. Es stimmt jedoch, dass das Imaginäre in einer Wechselwirkung mit dem Realen ist. In Jeffrey Eugenides wichtigsten Romanen spielt das Imaginäre eine Rolle nicht nur in der Bildung des Romans, sondern auch in der Entwicklung der literarischen Personen. Das Imaginäre bei Eugenides ist ein Motor und eine Art organisierte Fiktion, die in der realen Welt und im Wissenschaftlichen undenkbar wären. Obwohl die meistten Leser das Imaginäre und das Phantastische gleich stellen, muss man sagen, dass das Imaginäre bei Eugenides ein interessanter Teil der literarischen Wirklichkeit ist.

Die Einbildungskraft oder das bildhaftes Denken bei Jeffrey Eugenides ist auch wegen der Multikulturalität und Interkulturalität, mit denen sich der Autor auseinandersetzt hat, so pregnant. In seinen Romanen sucht Eugenides unermüdlich nach neuen Formen der literarischen Verbalisierung der Ideen und wir sind der Meinung, dass sich das Imaginäre in der Literatur am besten ausgedrückt kann. Es gibt immerhin mehrere Formen des Imaginären, wie man in Renata Plaices Buch „Spielformen der Literatur“ erkennen kann: „Das Imaginäre existiert auch außerhalb des Textes, zum Beispiel in Träumen, Tagträumen, Phantasie, was aber gleichzeitig ein Beweis für die Textualität der Wirklichkeit – für deren Zusammenhang mit der spielerischen Aktivität des Fiktiven – sein kann“ (PLAICE, 2010, S.66)

Die Fiktionalität der Literatur Eugenides ist dem Leser in all seinen Romanen bewusst, sei es in der Form der literarischen Personen, der Sprache oder der narrativen Entwicklung der Geschichte. In seinen wichtigsten Romanen entwickeln und entfalten sich die Personen getrieben von der Kraft des Imaginären, sei es die Lisbon Geschwister oder die drei Hauptpersonen seines Romans „Die Liebeshandlung“, ja sogar Cal aus „Middlesex“, alle leben unter dem Zeichen des Imaginären, die Lisbon Schwestern haben kein wirkliches Leben in einer Gesellschaft und finden Ausflucht in ihrer Einbildungskraft, Cal träumt von einem Leben, wo das Innere und das Äußere eines sind und die drei Hauptpersonen in der „Liebeshandlung“ formen ihre spirituelle Struktur durch den Einfluss des Imaginären.

„Die Literatur ist das Imaginäre, das dasjenige verkörpert, was noch nicht existiert, aber was möglich ist“, meint Renata Plaice. „In diesem Sinne ist die Wirklichkeit immer eine interpretierte Welt. Der Literatur bekommt die Rolle des Durchspiels, der Inszenierung der Möglichkeiten in Folge des Zusammenspiels von Fiktivem und Imaginärem“ (Ibidem). Eugenides Personen gelingt es durch das Imaginäre ihre eigene Welt kennenzulernen, neu zu interpretieren und sich selbst zu analysieren. Wolfgang Iser analysiert unter anderen die Funktionen und Bedeutungen des Fiktiven und des Imaginären und prägt seine Theorien auf dem Feld des literarischen Textes aus: „Da immer etwas Bestimmtes durchgestrichen, latent gemacht bzw. Irrealisiert wird, bewirkt die vom Fingieren ausgelöste Modifikation des Imaginären die Verwandlung von Wirklichkeiten in Möglichkeiten“ (ISER, 1991, S. 404). Die Verwandlung der Wirklichkeit mit Hilfe des Imaginären ist bei Jeffrey Eugenides, wie zuvor gezeigt, oft vorhanden. In seinen literarischen Texten sind die Welten, die er vorstellt, Bühnen mit keiner anscheinenden Verbindung zur Realität. In seinen Romanen stellt Jeffrey Eugenides keine temporalen oder geographischen imaginären Welten dar, sondern das Imaginäre der Psyche, des Innerlichen welches die literarischen Personen beeinflusst. Eigentlich ist die Einbildungskraft das wichtigste Element in seinen wichtigsten Romanen, es treibt die Personen weiter, entwickelt ihre Psyche und definiert sie. Unserer Meinung nach ist das Imaginäre eines der wichtigsten Elemente in Eugenides Literatur und ein Zeichen dafür, dass die Leser nach Imaginärem suchen, da es eines der Charakteristika des literarischen Textes ist, welches den Lesern aus der realen Welt und ihren Situationen, eine neue Weltanschauung schenken kann.

Ein anderes interesantes Thema, welches erkennbar ist in der Literatur im Generellen und ins Besondere bei Jeffrey Eugenides ist die Verbindung zwischen dem Imaginären und der Fiktion. Nicht nur Metaphysiker, sondern auch Literaturanalysten beschäftigen sich immer öfter mit dieser Beziehung. Das Imaginäre in Eugenides Romanen ist nicht konventionell, es passt sich nicht mit einem standardisierten gedanklichen Modell an. In ihrer Arbeit über Metaphern als Fiktion behauptet Elisabeth Camp folgendes: „a single imaginative mechanism underwrites both metaphorical and fictional interpretation“ (CAMP, 2009, S. 108). Die Metapher enthält einen Kern, durch welchen etwas Imaginäres Wirklichkeit wird. Das ist der Fall in Jeffrey Eugenides Büchern: seine literarischen Figuren gestalten ihre Wirklichkeit mit Hilfe ihrer Einbildungskraft und in den drei vorher genannten Romanen bauen die literarischen Gestalten Welten mit Hilfe des Imaginären, sei es in Form der sprachlichen Einbildungskraft oder der Fiktion per se. Das Imaginäre öffnet bei Eugenides Türen zu einer neuen Weltanschauung, sei es eine negative oder eine positive.

Camp sagt dass das Imaginäre die Wirklichkeit beeinflussen kann und das sieht man oft in Eugenides Romanen: „The simplest way in which fiction can alter our understanding of the real world arises as a direct result of the pretense itself: I might (...) gain a more intimate appreciation for the anguish of orphanhood (...) by empathizing with characters who undergo those emotions“ (CAMP, 2009, S. 10). Die Fiktion ist sowohl kognitiv als auch Teil der Wahrnehmung, sie ist mehrseitig und beeinflusst sowohl die literarischen Figuren als auch den Leser selbst. Die Frage, inwieweit das Imaginäre die Interpretation eines literarischen Textes oder einer literarischen Figur beeinflussen kann, bleibt offen, es ist jedoch offensichtlich in Jeffrey Eugenides Romanen, dass das Imaginäre nur den Inhalt des Textes selbst beschreibt, aber es ist eine Form der Interpretation und der neuen Perspektiven sowohl für die literarischen Figuren als auch für die Leser selbst.

Bibliographie

- CAMP, ELISABETH. *Two Varieties of Literary Imagination: Metaphor, Fiction, and Thought Experiments* in „Midwest Studies in Philosophy“, XXXIII. 2009. Verfügbar unter <http://www.sas.upenn.edu/~campe/Papers/Camp.2VarietiesLitImag.pdf>
- ISER, WOLFGANG. *Das Fiktive und das Imaginäre*. Frankfurt: Suhrkamp, 1991, S. 404
- PLAICE, RENATA. *Spielformen der Literatur*. Könighausen & Neumann, 2010, S. 66
Ibidem, S. 67

**III. SLAVIC LANGUAGE AND CULTURE-ROMANIAN
LANGUAGE AND LITERATURE/LANGUE ET
LITTÉRATURE SLAVE-LANGUE ET CULTURE
ROUMAINE/LIMBĂ ȘI CULTURĂ SLAVĂ-LIMBĂ ȘI
LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ**

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Lect. univ. dr. Virginia POPOVIC

TRAVEL LITERATURE IN VOJVODINA

LITERATURA DE CĂLĂTORIE ÎN VOIVODINA

Virginia POPOVIĆ

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy,

Department of Romanian Studies,

E-mail: popovic.virdjinija@ff.uns.ac.rs

Ivana JANJIĆ

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy,

Department of Romanian Studies,

E-mail: popovic.virdjinija@ff.uns.ac.rs

Abstract

The importance of travel literature is based especially on the documentary value of his texts. The literary values derive from the fact of travel/road journals record the events experienced by authors heavily approaching to memorialistic writing. Travel books range in style from the documentary to the evocative, from literary to journalistic, and from the humorous to the serious. They are often associated with tourism and include guide books, meant to educate the reader about destinations, provide advice for visits, and inspire readers to travel. Travel journals are a subject rarely researched in literature from Vojvodina, apart a few records in some histories of literature from this area that presents only diachronic emergence of these works. Travel journals in Romanian language published in Vojvodina covers the spiritual life of the people who lives here and those represent remarkable contributions to cultural history of this part of Europe.

Rezumat

Importanța notelor de drum este, în primul rând, prin valoarea documentară a textelor, iar, în al doilea rând, valoarea literară care derivă și din faptul că jurnalele de călătorie consemnează unele evenimente trăite de autori, apropiindu-se foarte mult de scările memorialistice. Autorii, în jurnalele lor de călătorie își însemnau impresiile, asternând pe foaie absolut tot ce vedea în drumul său, deoarece doresc ca cititorii să cunoască prin intermediul lor, minunile lumii învăluite în mister. Jurnalul de călătorie este un subiect foarte rar cercetat în literatura din Voivodina, în afară de câteva consemnări în unele istorii literare unde sunt prezentate doar pe linie diacronică apariția acestor lucrări. Reconstituirea mediului evocat în jurnalul de călătorie de expresie românească din Voivodina, „la nivel lingvistic, se face prin clasicul apel la un limbaj regional, aparținând dialectului bănățean în primul rând, dar se identifică un număr destul de mare de contaminări cu limbile mediului, în special cu sârba”. Jurnalele de călătorie aparute la editurile românești din Voivodina acoperă în mod strălucit o mare parte din viața spirituală și istorică a ținuturilor străvechi românești, sârbești, europene și cu remarcabile contribuții la istoria culturală a acestor ținuturi.

Keywords: travel journal, Romanian literature in Vojvodina, travel

Cuvinte-cheie: jurnal de călătorie, literatura română din Voivodina, călătorie

Dacă este să facem o retrospectivă a literaturii române și să studiem evoluția jurnalui de călătorie românesc, putem sesiza că timp de secole, literatura română s-a putut mândri cu veritabili condeieri, cu personalități literare, care au realizat opere de o măiestrie fără seamă. Astfel, marii critici vorbesc despre Dimitrie Cantemir, Dinicu Golescu, Vasile Alecsandri, Gh. Alexandrescu, Boltineanu, V. Alecsandri, A. Russo, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș, Geo Bogza, Alexandru Vlahuță și mulți alții, care au contribuit la îmbogățirea fondului literar în România, impunându-se, în special, prin scările lor, recunoscute și în literatura universală ca fiind capodopere ale prozei poetice.

Importanța notelor de drum este, în primul rând, prin valoarea documentară a textelor, iar, în al doilea rând, valoarea literară care derivă și din faptul că jurnalele de călătorie consemnează unele evenimente trăite de autori, apropiindu-se foarte mult de scările memorialistice. Găsim aici procedee ale prozei artistice: narațiune, portret, descriere și dialog. Autorii, în jurnalele lor de călătorie își însemnau impresiile, asternând pe foaie absolut tot ce vedea în drumul său, deoarece doresc ca cititorii să cunoască prin intermediul lor, minunile lumii învăluite în mister. Chiar dacă distanța geografică și temporală este mare, scriitorii au aceeași predilecție de a contempla peisajele, de a cugeta despre trecerea vieții, de a gândi asupra zilelor de mâine. Structura jurnalului, a textelor de proză reflectă simplitatea omului dornic de o viață singuratică, a unui meditativ, mistic ce descrie teme profunde, universale cu ajutorul unor imagini simple de natură. Asemeni altor călători din literatura română, scriitorii din Voivodina au adâncit astfel enorm conceptul de melancolie în care regăsim identificarea lor, capacitatea de a proiecta stările proprii asupra universului, printr-un sentiment rar de generalizare și de unitate cu cosmosul. Așa explicăm evadările în trecut, tema satelor bănățene, a ruinelor, bisericilor, mănăstirilor văzute sau nostalgia locurilor din copilărie, când s-au simțit bine, aproape de casa părintească. Prin scărirea impresiilor de călătorie se ajunge la regăsirea eului risipit, la rădăcinile existenței, la autoreflexivitate, trecând de la modul de a trăi (*modus vivendi*) la modul de a scrie (*modus scribendi*).

Jurnalul de călătorie este un subiect foarte rar cercetat în literatura din Voivodina, în afară de câteva consemnări în unele istorii literare de la noi unde sunt prezentate doar pe linie diacronică apariția acestor lucrări: Ionela Mengher, *Lumina. 1947-1997*, Pančevo, Editura Libertatea, 2000; Costa Roșu, *Scării despre noi. Românii de pretutindeni*, Zrenianin, Editura ICRV, 2013;

Primele încercări de scărire a reportajelor au fost mai mult îndreptate pe linie tradiționalistă, scriitorii provenind din mediul rural ceea ce poate vedea prin lexic, topică, onomastica personajelor și prin influența limbii sârbe asupra limbii vorbite în Voivodina. Reconstituirea mediului evocat în jurnalul de călătorie de expresie românească din Voivodina, la nivel lingvistic, se face prin clasicul apel la un limbaj regional, aparținând dialectului bănățean în primul rând, dar se identifică un număr destul de mare de contaminări cu limbile mediului, în special cu sârba. Mai târziu în Voivodina, jurnalul de călătorie și reportajul literar simte o dezvoltare, încât se înmulțește numărul lor, fiind publicate la Editura Libertatea, Institutul de Cultura al Românilor din Voivodina, în revista „Lumina” sau în ziarul „Libertatea”. Aceste lucrări au subiecte diverse care devin puncte de pornire pentru cercetări din domeniul turismului, geografiei, etnologiei, literaturii, lucrări care descoperă cititorului spații păstrătoare de simboluri care dau valoare culturală și istorică locurilor pe care le descoperim cu ochi de cititori și care rămân puncte de atracție pentru toți turiștii care ajung acolo. Jurnalele de călătorie aparute la editurile românești din Voivodina acoperă în mod strălucit o mare parte din viața spirituală și istorică a ținuturilor străvechi românești, sârbești, europene și cu remarcabile contribuții la istoria culturală a acestor ținuturi.

Călătoria (voluntară sau involuntară) este definită ca o mișcare recurrentă pe schema home – abroad – home, sau home – abroad (în situația exilului) ce presupune transformări ale identității călătorului și o negociere între două spații și culturi (una cunoscută, familiară, cealaltă străină ce urmează a fi explorată, înțeleasă, asimilată). Călătoria, parurgerea unor locuri geografice și spații culturale, este asociată cu dobândirea cunoașterii. Dacă luăm în considerare discuția dintre călător și turist, atunci putem să definim călătorul ca un produs al modernității ce caută să-și îmbunătățească nivelul cunoașterii prin metode morale și spirituale, să exploreze științific teritoriul nostru, în timp ce

turistul este o emblemă a postmodernismului, un produs al globalizării, un hedonist, amator, consumator de plăceri și observator al ceea ce a fost deja descoperit.

Literatura de călătorie, un gen hibrid ce cuprinde mai multe genuri și subgenuri literare, este vazută ca subspecie a narațiunii autobiografice (Paul Fussell), ca o scriere etnografică (Patrick Holland) ce diferă ca metodă și audiență, definită pe mai multe axe – ficțiune/ non-ficțiune, subiect/ obiect, formă literară (poezie, memorii, eseu etc.), strategii narative, tipuri de călătorie (externă sau internă), metafore (dislocare, exil, nomadism, turism). Astfel, după o selecție și cercetare a termenilor critici, concluzia este că literatura de călătorie poate fi privită ca un „salad bowl” unde genuri și subgenuri literare se amestecă, păstrându-și caracteristicile specifice și împrumutând din trăsăturile celorlalte pentru o reprezentare a ceea ce se dorește a fi reprezentat. Deseori literatură de călătorie se plasează la confluența studiilor culturale și a traductologiei (translation studies), urmărind numitorii comuni ai celor două discipline și conexiunile lor cu acest gen literar hibrid.

În literatura din Voivodina, primele impresii, note de drum și reportaje apar în revista „Lumina” din Panciova al cărui prim număr apare la Vârșet în 12 ianuarie 1947. În aproape șapte decenii de apariție, aceste specii literare au primit un număr considerabil de pagini în această revistă. Aceste note de drum erau scrise încă de la început de scriitori de expresie românească din Voivodina, precum și scriitori și ziariști români și sărbi. Fragmentele din jurnalele de călătorie prezente în paginile revistei „Lumina” oferă informații bogate și vii și constituie niște reprezentări tipice ale realității pe care autorul lor le „descoperă în viața obișnuită, dar care sunt asternute pe hârtie în intenția să lase asupra cititorului impresia că pătrunde într-un univers imediat” (MENGHER, 2000, 237). Proza de călătorie a devenit domeniul de specialitate a unor scriitori din Voivodina, care, într-un fel sau altul, au ajuns pe meleagurile străine. Unii turiști intelectuali au abordat foiletonul memorialistic, consultând astfel dicționare, ghiduri turistice și cărți de istorie și geografie, rezultând astfel jurnale de călătorie care justifică talentul lor literar.

Așa cum putem observa în articolul *Opinii despre reportajul românesc*, publicat în revista „Lumina”, nr.4 din 1976, reportajul românesc poate fi clasificat în: reportaj-monografie, reportaj-eseu, reportaj – portret, reportaj anchetă, reportaj – evocare, reportaj dialog. În literatura din Voivodina sunt prezente doar unele specii dintre cele menționate. Un text cu caracter teoretic despre reportaj publică în anul 1961, Maria Georgescu care apreciază că „raportul literar constă în relatarea imediată și exactă a celor văzute personal de autor sau asupra căror s-au cules informații la fața locului și față de care autorul își arată punctul său de vedere căutând să ne convingă prin argumentare amplă și să ne deștepte idei și sentimente prin comentariu liric și realizare artistică” (GEORGESCU, 1961, 327-328)

În paginile revistei „Lumina” mai rar se publică reportaje, însă atunci când au fost publicate au stârnit cititorului un interes aparte datorită varietății conținutului lor și limbii literar-artistice folosite de autor la redarea impresiilor și informațiilor despre locurile pe care le-a vizitat.

Seria reportajelor de drum publicate în unica revistă de cultură din Voivodina, „Lumina” începe cu titlul *Popasuri veneto-florentine* („Lumina”, nr. 5, 1955, p. 232-238) scrise de Ana Flora, precum și un amplu reportaj despre România semnat de Sandor Bogdanfi.

Pentru prima dată, în Voivodina apare un reportaj-articol despre construirea hidrocentralei Porțile-de Fier, semnat de Florin Ursulescu, care a mai publicat și alte note de drum în săptămânalul „Libertatea”, precum: *Novi Sad, pe Dunăre*, în nr. 39 (2005) respectiv nr. 41 (2005), *Drumuri și popasuri: reportaje și note de călătorie*, volum publicat la Editura Libertatea în 2006, precum și un articolul *Măreția și ruinele Alhambrei*, text inclus în volum amintit mai sus și publicat mai apoi în ziarul „Libertatea”, nr. 14, 2008, p. 8.

Despre locuri și oameni întâlniți în Voivodina, în reviste din Serbia au publicat și o seamă de scriitori din România, precum Anghel Dumbrăveanu, *Memorial dalmatin*, publicat în „Lumina”, nr.11 din 1977; Ana Blandiana, *Duminică în timp*, reportaj publicat în „Lumina”, nr. 3 din 1978; Adrian Marino, *Zece zile în Iugoslavia*, în „Lumina”, nr. 11-12, 1985.

Reportajele scrise de scriitorii din Voivodina, la început fără o anumită greutate artistică ca apoi să fie model pentru scrisorile ulterioare din acest domeniu, au în cultura română din Voivodina

meritul de a fi dus scriitura românească din această parte a Europei, mai departe, aducând un aer exotic, mireasma și conținutul altor culturi în universul literar românesc. Acest lucru este foarte important pentru literatura română din Voivodina, ferind-o de dimensiune localistă, conservatoare, excesivă. Ținuturile iugoslave, mai târziu sârbești și românești din Banatul sărbesc, oamenii care locuiesc aici, apoi ținuturile pitorești și vetele vechilor civilizații au îmbogățit proza românească din Voivodina și și-au îndeplinit misiunea de transpunere a cititorului în lumea de obiecte și ființe de pe alte meleaguri, ele hrănesc curiozitatea cititorului, îi îmbogățește cunoștințele și reprezentările, dorința de a le vedea pe viu.

Descrierile parcurg un drum ascendent – de la imaginile șocante la trăiri calme și meditative a realității naturale și umane care năvălesc prin toate simțurile și se constituie, prin decantare meditativă, în simboluri ce poartă încărcătura de conținut a unei existențe reale. Astfel apar paginile de un lirism profund cu care autoarii jurnalelor de călătorie și reportajelor vor aureola descrierea diferiteor colțuri ale lumei. Diferite locuri, muzeu, monumente, râuri și mări, chiar și soarele și oceanul devin zeități parcă încercând mereu să comunice cu oamenii. Aceeași umanizare se pare că dobândesc peisajele împădurite cu diferite specii de arbori, dar și viețuitoarele care aproape formează o comuniune cu oamenii. Cititorul plonjează într-un spațiu în care, chiar dacă natura a creat fabuloase forme, uneori destul de șocante pentru vizitator, totul pare să existe și să conviețuiască în deplină armonie și echilibru.

Pe lângă descrierile de finețe și de mare rafinament artistic dăruite peisajului geologic, autorii voivodineni vor „capta” în memoria proprie și a timpului numeroase aspecte din viața, activitatea și comportamentul oamenilor, din tradițiile ancestrale ale băstinașilor români, sărbi dar și ale populației europene, asiatice, africane, americane. Ochiul atent, dar mai ales sufletul autorilor nu vor scăpa nimic din ceea ce este nou și specific locului. Ei vor investiga în amănunt tot ceea ce oferă viața și natura în ținuturile unde au călătorit, făcând un adevărat „pelerinaj” prin parcurile și rezervațiile naturale cu plante și păsări exotice, ruinele, saunele și piscinele cu ape termale la mare căutare pentru sănătatea oamenilor, dar mai ales prin lăcașurile de cult, biblioteci și școli publice pentru a descoperi comorile spirituale ale popoarelor europene și bagajele culturale care susțin viața spirituală a lor.

Un număr însemnat de reportaje literare și note de drum au fost publicate în revistele „Lumina”, „Tinerețea”, „Floare de Latinitate”, „Tradiția” și ziarul „Libertatea” începând cu anii săptizeci și optzeci ai secolului trecut¹ până în zilele noastre. La fel, o parte din jurnalele de

¹ Ion Bălan, *De la Vârșet la Ada Kaleh*, „Lumina”, nr. 6, 1965; Zorica Pancaricean, *Ipresii din Kosovo*, „Lumina”, nr. 3-4, 1974; Felicia Marina Munteanu, *Note de drum din Paris*, „Lumina”, nr. 3-4, 1974; Sima Petrovici, *Din nou la Novi Sad*, „Lumina”, nr. 5-8, 1974; Teodor Șandru, *Pe drumuri iugoslave*, „Lumina”, nr. 12, 1974; Florin Ursulescu, *Sub soarele Tunisiei*, „Lumina”, nr. 1-2, 1976; Mircea Malita, Sora Coziei, „Lumina”, nr. 5, 1978; Teodor Șandru, *Călătorie în Germania*, „Lumina”, nr. 1, 1979; Radu Flora, *Şapte zile în Spania*, „Lumina”, nr. 9, 1982; Ioan Flora, *Salcâmi cu flori galbene*, „Lumina”, nr. 5, 1983; Lia Magdu, *Note de călătorie din Statele Unite ale Americii*, „Lumina”, nr. 5, 1983; Radu Flora, Viena: Note de drum, „Lumina”, nr. 9-10, 1987; Roman Sfera, *Pelerinaj în țara sfântă Izrael*: (note de drum), Seleuș, Comunitatea Cultural-Instructivă, 2000; Lia Magdu, *În amurg: memorii, confesiuni, însemnări de călătorie*, Panciova, Editura Libertatea, 2002; Ioan Baba, *Atena-frumoasă și seducătoare*, „Lumina”, nr. 6-7, 2004; Florin Ursulescu, *Drumuri și pasări: reportaje și note de călătorie*, Panciova, Editura Libertatea, 2006; Ana Niculina Ursulescu, *Drumuri egiptene: note de drum*, „Floare de Latinitate”, nr. 4-5, 2006, p. 96-110; Maria Nenadici, *Bine ați venit la Cluj-Napoca*, „Tinerețea”, nr. 10, 2006, p.14-15; Ion Condan, *Oaza Banatului*, „Libertatea”, nr. 31, 2006, p. 8; Teodora Ocolisan, *Budapesta: orașul romantismului*, „Tinerețea”, nr. 11, 2006, p. 14-15; Costa Roșu, *Mihailovac-ul de azi: Ostrovul Mare de cândva*, „Libertatea”, nr. 49, 2007, p.17; Ana Niculina Ursulescu, *Drumuri egiptene: alte prefrumoase taine ale nisipului*, „Floare de Latinitate”, nr. 1, 2007, p. 104-113; Ana Niculina Ursulescu, *Drumuri egiptene: Cairo*, „Floare de Latinitate”, nr. 2, 2007, p. 99-108; Costa Roșu, *Golubac: centru riveran al zonei dunărene*, „Libertatea”, nr. 48, 2007, p. 17; Cristian Bălteanu, *Constanța: (schițe din jurnalul de călătorie) : un amestec de poezie și apa mării*, „Tinerețea”, nr. 6-7, 2007, p. 14-15; Cristian Bălteanu, *Hong Kong: orașul contrastelor*, „Tinerețea”, nr. 4, 2007, p. 14-15; Costa Roșu, *Veliko Gradiște: orașel dunărean cu trecut milenar*, 1, 2, „Libertatea”, nr. 46, nr. 47, 2007, p. 17; Costa Roșu, *Tekija: în lumea turismului, cu față spre Dunăre*, „Libertatea”, nr. 34, 35, 2007, p. 17; Costa Roșu, *Kladovo: perla ținuturilor dunărene*. 1, 2, „Libertatea”, nr. 34, 35 2007, p. 17; Marina Ancaitan, *Orașul florilor*, „Tinerețea”, nr. 2, 2008, p. 10-11; Ana Niculina Ursulescu, *Drumuri egiptene: note de drum*, Reșița, „Banatul Montan”, 2008; Sima Petrovici, *Icoane și plaiuri românești: însemnări din călătorie*, Panciova, Editura

călătorie scrise de scriitorii din Voivodina au apărut la Editura Libertatea din Panciova iar unele în România.

Jurnalele de călătorie din Voivodina sunt o serie de întâmplări reale, cu personaje reale, redate din perspectiva scriitorilor cu cunoștințe temeinice despre scrierea reportajului. Textele lor nu conțin absolut deloc ficțiune, toate faptele relatate fiind exact aşa cum s-au întâmplat. Călătoriile descrise în jurnal vor trece prin sute de orașe și teritorii fascinante ale lumii și printr-o serie de întâmplări haioase dar și serioase, bazate pe prietenie, aventură, lucru în echipă, disperare dar și fericire. Călătoria este fazică și pe alocuri brusc schimbătoare, la fel cum a fost și experiența autorilor. Împreună cu autorii notelor de drum, veți urî acele locuri, le veți iubi, veți fi deruatați, fericiți, obosiți, curioși, frustrați dar și uimiți de frumusețile diferitelor națiuni fascinante și controversate. În jurnalele de călătorie din Voivodina numărul personajelor devine din ce în ce mai mare, ritmul de povestire devine din ce în ce mai alert – lucrurile se complică, locația se schimbă, iar la fiecare sfârșit de zi sau săptămână cititorii sunt invitați să viziteze o nouă locație, mai exotică, mai bogată sau mai săracă, cu o climă dificil de suportat. **Lia Magdu** în volumul *În amurg. Memorii, confesiuni, însemnări de călătorie* (Editura Augusta, Timișoara – Editura Libertatea, Panciova, 2002) ocupă o poziție privilegiată, parțial justificată de opțiunea auctorială cu totul deosebită de cele preferate de cunoscutul filolog în studiile sale precedente. De această dată, nu este vorba nici de istorie sau critică literară, nici de lingvistică ori dialectologie, ci de un teritoriu cu totul distinct, circumscris aşa numitelor genuri ale biograficului. Titlu - *Memorii, confesiuni, însemnări de călătorie* – vorbește de altfel de la sine despre dominantă majoră a cărții și despre marea ei deschidere către spectacolul vieții, reflectat într-o scriitură cu finalitate proeminent autoreflexivă. Înainte de orice, volumul reprezintă un document biografic, oglindind o istorie personală trăită cu o mare demnitate. Paginile nu sunt tulburate de orgolii ignobile, pasiuni vinovate și răbufniri umorale, ci sunt scrise, dimpotrivă, cu încredere în sine și respect față de oamenii din jur, mai întâi, față de oamenii care i-au marcat existența, apoi față de oamenii care i-au stat aproape într-o maturitate pe care marile frământări istorice, politice și sociale nu au putut să o alteneze și nici măcar să o încline: profesorii de la diferitele școli pe care le-a frecventat, amintiți în capitole precum *Generația mea 1941-1949, Scurt popas la studii în Belgrad, La Școala Superioară de Pedagogie din Zrenjanin sau Trecerea la Facultate și susținerea tezei de doctorat*, apoi *Nașul și nașa*, în sfârșit, colegii și prietenii cunoscuți în alte perioade de formare profesională (spre exemplu, după ce Lia devine *Lector-ziarist în Redacția română a Postului de Radio Novi Sad*, în cursul celor *Patru luni petrecute la Timișoara în vederea perfecțiunii limbii Române* ori în cei peste douăzeci de ani petrecuți *La Facultatea de Filosofie*). În general, față de toți cei care i-au furnizat, gratuit, *Gesturi de solidaritate și caritate*. Învățând-o că, în teribilele convulsii care au agitat Banatul sărbesc în secolul al XX-lea, oamenii au putut supraviețui doar datorită oamenilor (ILIE 2013, 94-96).

Și dacă scările Liei Magdu au caracterul memorialisticii, încât prin prisma memoriei sunt descoperite ținuturile noi prin care a călătorit, fiecare zi descrisă este ca o nouă aventură care aduce cu ea noi descoperiri – despre oameni, despre mâncare, despre obiceiuri, despre noi prietenii, familie dar și despre scriitorii însuși: „evocarea stă sub semnul amintirii are cauță în prezent urmele trecutului, într-o cumunitate fiind mai încheiată în trecut” (DĂRĂBUŞ&POPOVIĆ, 2012, 55). Lia Magdu, precum și alți scriitori ai notelor de drum din Voivodina traversează împreună cu cititorul prin zone bogate și sărace ale diferitelor orașe și sate, ei călătoresc, escaladează fără echipament zonele abrupte ale munților, vor fi asaltați de diferite animale, se vor sufoca de călduri infernale, vor

Libertatea, 2009; Sima Petrovici-Şcefan, *Din Suceava spre Iași, „Libertatea”*, nr.3, 2010, p. 8; Costa Roșu, *Istorie, civilizație, peisaje magnifice, „Libertatea”*, nr. 39, 2013, p. 21; Costa Roșu, *În căutarea liniștei sufletești, „Libertatea”*, nr. 28, 2013, p. 21; Costa Roșu, *De la Oravița la Anina, Aurora Banatului și împrejurimile lor, „Libertatea”*, nr. 21, 2013, p. 21; Costa Roșu, *Palatul Parlamentului - cea mai mare cădere ca suprafață din lume, „Libertatea”*, nr. 17, 2013, p. 21; Costa Roșu, *Vetre marcate de istorie, Jiul lui Constantin Brâncuși, „Libertatea”*, nr. 11, 2013, str. 21; Costa Roșu, *Vetre marcate de istorie. Nord-Vestul Olteniei, „Libertatea”*, nr. 12, 2013, p. 21; Costa Roșu, *Călătorii din amintiri. 1-2, Panciova, Editura Libertatea, 2011, 2014;*

îngheță de frig, vor face plimbări cu barca pe râurile lumii și se vor relaxa simțind briza plăcută a oceanelor cu plaje exotice, locuri diferite de sesul voivodinean.

Chiar dacă multe reportaje și note de drum sunt publicate în paginile ziarului „Libertatea” sau ale revistei „Lumina”, **Florin Ursulescu** a reușit să publice un volum impresiv la Editura Libertatea intitulat *Drumuri și popasuri. Reportaje și note de călătorie*, în care sunt inserate impresiile sale de călătorie de pe timpul preocupării sale cu ziaristica. Satele bănățene și oamenii care trăiesc în aceste sate, călătoriile sale prin alte orașe din Serbia, Muntenegru, Ungaria, Italia, Spania, Tunisia și România, l-au determinat să așterne pe hârtie texte pline de suflet, scrise cu o limbă literară românească curată, unele locuri parcurse de scriitor devin „o formă de îmbogățire a spiritului și delectare prin farmecul exotic” (IBIDEM, 55). După cum mărturisește însăși Florin Ursulescu, în *Cuvântul autorului*, unele dintre aceste reportaje și note de călătorie le-a scris imediat sau la scurt timp după un oarecare eveniment, ori după itinerarul străbătut. Altele au fost transpușe pe hârtie după o anumită perioadă de timp, dorind ca modalitățile artistice de expresie să descopere autenticitatea comunicării directe a sentimentelor.

La Editura Banatul Montan din Reșița a ieșit de sub tipar un volum extraordinar de note de drum *Drumuri egiptene: note de drum* semnate de **Ana Niculina Ursulescu**, care a realizat, pe baza lor, șapte emisiuni transmise pe post în vara anului 2006 cu titlul „O desagă și un drum”. Scriitoarea, formată într-un mediu intercultural al Voivodinei, pe lângă volumele dedicate copiilor, *Cu soarele-n creștet* (2006) și *Vine Moș Crăciun* (2010), în care ne apropiem sufletește de lumea satelor bănățene prin ochii copiilor, este autoarea a mai multor antologii, volume teatru și volume de poezii dedicate celor mai mici și al căror simbol central este soarele – „lumea metaforică, paradisiacă, a copilăriei” (AGACHE, 2010, 279).

Volumul *Drumuri egiptene: note de drum* (2008) este împărțit în două capitole: Hurgada și Cairo, în care autoarea descoperă cititorilor, toate întâmplările în ordine cronologică de când a zburat, împreună cu familia sa, cu „nava aeriană” și a călcat cu piciorul nisipul Egiptului și până la părăsirea acestei „lumi pierdute”, exotice și revenirea la Belgrad când totul se „va fi altfel precum a fost”. În lumea sa de nisip și piatră, fiecare bob de nisip desemnând o lume întreagă, fiecare piatră poartă descoperind o legendă, textele autoarei argumentate cu date verificate în cărți, ne fac cunoștință cu ținuturile îndepărtate nouă, străine. În nota de drum „Sărmanii, neștiutori turiști”, Ana Niculina Ursulescu, ne conduce la un *safari* în pustiul egiptean, ne descrie o *fatamorgana* ca pe „o apă care nu e apă, un lac în care se reflectă insistent dâra de verdeață despre care ni se spune că există doar în închipuire”, un *săniuș* cu tălpile goale pe nisipul fierbinte, un *sat* egiptean, cătunul care este „vatra beduinilor”, un *trib* de arabi care trăiesc acolo, o *fântână*, „descoperită de cămile”, un *ecou*, care vine înspre ei, „dinspre munți” și o *noapte* în mijlocul desertului, la care autoarea cometează: „stăm teleleu în mijlocul pustiei, cu ochii ațintiți la stele. Parcă n-or fi existând la Ecica sau la Uzdin”, stele care coboară înspre ei „în robindu-i familia în mantaua veșniciei scursă de pe umerii grei de mistere ale unei nopti egiptene”. Terminologia exotică și romantică folosită de autoare pentru a demonstra cititorului cât mai veridic atmosfera locurilor străine, sunt doar o aducere aminte diversitatea locurilor și diferența obiceiurilor noastră cu ale lumii întâlnite în locurile depărtate descoperite de cititor în notele de călătorie a Anei Niculina Ursulescu.

Jurnalele de călătorie din Voivodina amestecă date istorice, mitologie, reflecții despre istoria contemporană, lungi contemplări și meditații filozofice, reflecții pe seama credinței, a istoriei, dialogurile, închipuite sau trăite, în care se discută concepte precum dreptatea, absolutul, credința, sunt contrabalanse de descrieri foarte vii și colorate ale oamenilor pe care-i întâlnește și ale locurilor pe care le vizitează scriitorul voivodinean.

Bibliografie

- AGACHE, Catinca (2010). *Literatura română din Voivodina*. Panciova: Editura Libertatea.
Biblioteca Matica Srpska,
<http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=CONNECT&base=80017&lani=sc&scri=cyr>
- DĂRĂBUŞ, Carmen & POPOVIĆ, Virginia (2012). *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*. Cluj-Napoca/Novi Sad, Ed. Risoprint/Fond Europa.
- GEORGESCU, Maria (1961). *Reportajul literar*. Extras din culegerea „Limba și literatura”, Vol. V, București, apud Ionela Mengher, *Lumina 1947-2007*, Panciova, Editura Libertatea, 2000, p. 239.
- ILIE, Emanuela (2013). *Lia Magdu. Un autoportret „În amurg”*, apud *Društveno-humanistički ogledi/ Eseuri socio-umane*. In honorem *Lia Magdu*. Novi Sad, Facultatea de Filosofie.
- MENGHER, Ionela (2000). *Lumina. 1947-2007*. Panciova: Editura Libertatea.
- POPOVIĆ, Virginia (2016). *Opinii și reflecții. Studii asupra prozei românești din Voivodina*. Panciova, Editura Libertatea.
- ROŞU, Costa (2013). *Scrieri despre noi români de pretutindeni*. Zrenianin, Editura ICRV.
- URSULESCU, Ana Niculina (2008). *Drumuri egiptene: note de drum*. Reșița: Banatul Montan.
- URSULESCU, Ana Niculina (2010). *Vine Moș Crăciun*. Panciova: Editura Libertatea.
- URSULESCU, Florin (2006). *Drumuri și popasuri. Reportaje și note de călătorie*. Panciova: Editura Libertatea.

THE PRESERVATION FACTORS OF THE RUTHENIANS IN SERBIA / VOJVODINA*

FACTORII DE CONSERVARE A RUTENILOR ÎN SERBIA / VOJVODINA*

Mihajlo FEJSA

University of Novi Sad,
Faculty of Philosophy,
Department of Ruthenian Studies
E-mail: fejsam@gmail.com

Abstract

Although the Ruthenians / Rusyns in Serbia (less than 15,000 members of the Ruthenian / Rusyn national community today) were cut off from their brethren in the Carpathian area they have managed to survive on the Panonian Plain. Comparing to the Ruthenians in all other countries the Ruthenians in Serbia have the highest level of minority rights. The Serbian / Vojvodinian authorities do their best to implement international conventions and there is a hope for the Ruthenians in Serbia / Vojvodina to preserve their culture, language and national identity in the future.

Rezumat

Deși rutenii/rusinii din Serbia (mai puțin de 15,000 de membri ai comunității naționale de ruteni/rusini astăzi) au fost excluși din zona carpatică au reușit să supraviețuască în Câmpia Panonică. În comparație cu rutenii din toate celelalte țări cei din Serbia au cel mai ridicat nivel de drepturi ca și minoritate. Autoritățile sârbe își dau silință să implementeze convenții internaționale și există o speranță pentru rutenii din Serbia /Voivodina să își păstreze cultura, limba și identitatea națională în viitor.

Keywords: Ruthenians in Serbia/Vojvodina, Carpathian homeland, factors of preservation, Ruthenian language, Ruthenian culture

Cuvinte-cheie: ruteni din Serbia/Voivodina, patria din Carpați, factori de conservare, limba ruteană, cultura ruteană

For centuries the Ruthenians / Rusyns lived within the borders of Hungarian Kingdom. They lived in the northeast Hungarian counties, namely, in Zemplen, Saros, Abauj-Torna, Borsod, Szabolcs, Ung, Ugocsa, Maramaros and Gemer. Most of these counties are today in eastern Slovakia, and others in Hungary, Ukraine and Romania. Some 270 years ago, groups of Ruthenians began migrating south from their homeland in the Carpathian mountains to the Srem and Bačka regions of what is now Vojvodina in Serbia and Eastern Slavonia in Croatia (Fejca, 2010: 11).

After the defeat and retreat of the Ottoman Empire from Bačka, Srem and Banat in 1699, the Austro-Hungarian authorities needed more population in the south of their state and supported colonization of Germans, Hungarians, Slovaks and others, among them Ruthenians as well (Gavrilović, 1977: 153). That is why the ancestors of the Vojvodina Ruthenians, citizens of free status under Habsburg Monarchy («Ruthenus Libertinus», as they were called) and of Greek-Catholic (Uniate) faith, in total number of around 2.000 were allowed to settle under the contract

with the state authorities in the »dessolata possessio Keresztur« and nearby locality of Kucura in the central Bačka region in the mid of the 18th century (Хорњак, 2006: 25).

At the end of the First World War the Austro-Hungarian Empire collapsed. Now for the first time several branches of the Ruthenian people were somehow cut off. The Ruthenians in Bačka had to find their own way. They felt that the founding of the Ruthenian Popular Educational Society, the so-called Prosvita (Education), was the first step in which they manifested their striving for an independent national cultural life. At the founding meeting, on the 2nd of July 1919 in Novi Sad, the Ruthenian national community decided to elevate its colloquial language (not the Russian or Ukrainian languages) to the level of a literary language. The first cultural-educational organization adopted resolution to use its everyday speech in the education, cultural life and the press. This decision was based on the fact that books of religious and literary character had already been published in this language (Medješi, 1993: 146). The first Ruthenian cultural organization published several books of great significance. The most influential book of the time was the first Ruthenian grammar *Grammar of Bačka-Ruthenian Speech* (1923) by Havrijil Kosteljnik.

The first language authorities took for granted that the Ruthenian language was a dialect of Ukrainian and attempted "to bring Ruthenian near to the Ukrainian literary language". They neglected, on the one hand, activation of the genuine features of the Ruthenian language that has been activated in the Ruthenian lexicography by Prof. Dr. Julijan Ramač (Рамач, 2002: 572-577), and, on the other hand, original models of the Ruthenian / Rusyn variants of the Carpathian area that has been activated by Prof. Dr. Mihajlo Fejsa (Фејса, 2013). Nikola Kočić's a priori approach in the second half of the 20th century originates from the Soviet practice in the Carpathian area, which in 1953 led to the administrative closure of hundreds of Ruthenian schools. Such a policy prohibited the existence of the Ruthenians and their language. Kočić accepted the Ukrainian point of view and did not bother with the facts that in the Carpathian homeland more than 1,300 Ruthenian schools were transformed into Ukrainian schools administratively, that the Greek Catholic church was outlawed, and that the Ruthenians / Rusyns in the Carpathian homeland were not even allowed to call themselves Ruthenians / Rusyns. With regard specifically to Slovakia, one scholar wrote: „As a result of such short-sighted linguistic practices and the abrupt and administrative manner in which Ukrainian was introduced – all carried out during the height of Stalinist repression – the Rusyn populace reacted by sending their children to Slovak schools in neighboring towns or by demanding Slovak instead of Ukrainian schools in their villages. This process of voluntary Slovakization spread rapidly during the 1960s. If in 1948, when the Communists came to power, there were 322 Rusyn schools with over 23,000 pupils, when Communist rule disappeared in late 1989 there were only 15 schools left with just 900 pupils, in which a few subjects were taught in Ukrainian. Thus, the Rusyn language question in Slovakia was 'resolved' as in the Soviet Transcarpathia by the adoption of Ukrainian. The cost, however, was national assimilation and decline by more than two-thirds the number of Rusyns willing to identify as Slovaks“ (Magocsi, 1996: 33). Nothing like this happened to Yugoslavia's Ruthenians (today mostly in Serbia and Croatia). While Stalin's policy made the Carpatho-Rusyns disappear for four decades in the Carpathian homeland (today mostly in Slovakia, Ukraine and Poland), Tito's policy enabled the Bačka-Srem Ruthenians both to exist and even to flourish. Two decades after 1989 and the fall of Communist rule it is clear that the Carpatho-Rusyns were never completely wiped out from their homeland. Today, the governments of Slovakia, Poland, the Czech Republic, Hungary, Romania, Serbia, and Croatia recognize Carpatho-Rusyns as a national minority. Apart from that, the Ruthenians of the Republic of Serbia, particularly in the Autonomous Province of Vojvodina, are recognized officially as a distinct national minority with their own literary language. When the Autonomous Province of Vojvodina gained extensive rights of self-rule under the 1974 Constitution, five of the Vojvodina's peoples were given the status of official nationalities – Serbs, Hungarians, Romanians, Slovaks, and Ruthenians. For the first time it was possible to use the Ruthenian language in court, in offices, on public signs etc.

It is hard to understand how such a small population managed to preserve its language, religion, schools, customs – in short, its national being for 27 decades. Journalist Miron Žiroš gives

14 factors which, according to him, contributed towards the final outcome – the existence of a small population of conscious Ruthenians, the establishment of their national language, the maturity of the Ruthenian literature, journalism, folklore, and drama. These are: 1. the existence of the two Ruthenian centers – Krstur and Kucura; 2. the firm recognition of belonging to the Ruthenians of the Transcarpathian region; 3. the strong inclination to “stick together” among foreigners; 4. the Greek-Catholic Church and the preservation of the national identity; 5. the Ruthenian school (all subjects are taught in Ruthenian in the primary schools of Ruski Krstur, Kucura and Djurdjevo; apart from the three schools, there are 12 more that provide instructions to their pupils in Ruthenian in addition to all the rest of subjects instructed in Serbian); 6. the constant contacts with the Hornjica (the Carpathian homeland, the Upper Lands of Austria-Hungary); 7. receipt of books and a printing press from Hornjica; 8. the education of the Ruthenian intelligentsia; 9. the preservation of traditions and national customs (for example Church holidays – Christmas, Easter, Kirbaj), the Ruthenian wedding and the public life; 10. the foundation of the Ruthenian Popular Educational Society; 11. the new restoration, post-war development from 1945 to 1990; 12. the role of the Society for the Ruthenian Language and Literature; 13. the Cultural Festival Red Rose; 14. the Stage Memorial of Petro Riznič Djadja and the Ruthenian Amateur Theatre Djadja (Жирош, 1998, 463).

Bearing all above mentioned in mind, we would like to draw a parallel to the factor-assumption analysis made by Miron Žiroš at the beginning of the nineties of the 20th century. At the end of the first decade of the 21st century, the analysis should be expanded with several factors which, by all means, contribute towards the final outcome – the existence of a small population of conscious Ruthenians. So, the 15th factor is: the foundation of the National Council of Rusyn National Minority (2002); the 16th factor is: the foundation of a professional Ruthenian theatre (Ruthenian National Theatre Petro Riznič Djadja) (2004); the 17th factor is: the establishment of the Institute for Culture of the Vojvodinian Ruthenians (2008) together with formation of the National Museum, the National Gallery and the National Archive; the 18th factor is: the establishment of the Apostolic Exarchate for Greek-Catholics in Serbia and Montenegro (2004).

As the 19th factor we see the existence of both Ruthenian High School in Ruski Krstur, and the Department of the Ruthenian Studies in Novi Sad. And it is not only the existence of these two educational institutions that is to be mentioned. They have developed their curriculums in the direction that there are some new subjects to be elected. As far as the Department of the Ruthenian Studies is concerned, apart from the Ruthenian Phonetics, Morphology, Syntax, Historical Grammar, Ruthenian Literature, Ruthenian History and Ruthenian folklore, new courses are: Carpatho-Rusyn Language and English-Ruthenian Contrastive Grammar (professor Mihajlo Fejsa's courses), and Ruthenian Children Poetry, Novel and Drama (professor Julijan Tamaš's courses). The professors work in special circumstances and they should both describe their subjects of research and teach them at university level. Several capital works have been published: *Ruthenian literature: History and Status*, *Havrijil Kosteljnik Between Doctrine and Nature*, *Ruski Krstur – Chronicle and History* (Julijan Tamaš), *Economic and Public Life of the Ruthenians in South Hungary (1745-1848)*, *School in Ruski Krstur* (Janko Ramač), *Ruthenian Lexicon*, *SerboCroatian-Ruthenian Phrasal Dictionary*, *Havrijil Kosteljnik's Lexicon Dictionary*, *Serbian-Ruthenian Dictionary*, *Prepositional Constructions in the Ruthenian Literary Language*, *Ruthenian Language Grammar*, *Ruthenian-Serbian Dictionary* (Julijan Ramač), *The English Elements in the Ruthenian Language*, *Kucura in the Present and the Past*, *Tense and Aspect in Ruthenian and English*, *Rusini / Rusnaci / Ruthenians (1745-2005) I-II*, *Functioning of the V₀ Construction / Form in Expressing Temporal-Aspectual Relations in the Havrijil Kostel'nik's Stories*, *Sentence Constructions in Ruthenian and English*, translations: *Hamlet* by W. Shakespeare, *Alice in Wonderland* by L. Carroll, *People From Nowhere* by P. R. Magocsi into Ruthenian, *The Ruthenians in Serbia* by the National Council of the Rusyn National Minority into English, editorship: *Orthographical Dictionary of the Ruthenian Language* (Mihajlo Fejsa) (Фејса, 2010: 39). The Department is specific for a relatively

small number of students because of small Ruthenian population in Vojvodina / Serbia (less than 15,000). Fifty students have graduated from the Department so far.

The 20th factor is the existence of not only one but several Ruthenian publishers and new Ruthenian journals today. The Newspaper Publishing Institution Ruske slovo from Novi Sad is no longer the only existing publisher. The NPI Ruske slovo publishes the weekly newspaper *Ruske slovo / Ruthenian Word*, the children's monthly magazine *Zahradka / Garden*, the literary, cultural and art journal *Švetlosc / Light*, the cultural-political journal for youth *MAK*, the annual almanac and several books yearly. As publishers also appear: Institute for Publishing Textbooks in Belgrade – Department in Novi Sad (published around 1,000 titles by now), Greek-Catholic Church (publishes monthly *Dzvoni / Bells*), Society for the Ruthenian Language, Literature and Culture from Novi Sad (publishes yearly *Studia Ruthenica*), Ruthenian Home from Ruski Krstur (publishes quarterly *Rusnak / Ruthenian*) and Cultural Educational Society DOC - Kucura from Kucura (publishes yearly *Erato nad Kucurom/Kocurom / Erato Above Kucura* and yearly *Kocurska čutka / Kucura Corncob*).

The 21st factor is that several new cultural manifestations are organized and even new cultural-artistic or cultural-educational organizations (for ex. Home - Society of the Ruthenians of Novi Sad in Novi Sad, Nongovernment Organization Ruthenian Forum GEA in Novi Sad, Nongovernment Organization of Young Ruthenians Pact Ruthenorum in Ruski Krstur, Youth Forum in Novi Sad, Cultural Educational Society DOC - Kucura in Kucura, Ethno Club Brought Out of Oblivion in Kucura) are formed. Let us mention only a few manifestations organized at the beginning of the 3rd millennium: Festival Vodova Fest in Ruski Krstur, Festival of Monodrama and Duodrama in Novi Sad, Fine Arts Colony Meetings at Boodnarov's in Gospodjinci, International Festival of Humour and Satire Kucura Corncob in Kucura, Festival of Authentic Singing Not to Forget in Đurđevo, Festival of Folk Orchestras Melodies of the Ruthenian Court in Šid and several others (Jakim, 2009: 34-48).

The 22nd factor is, according to us, the existence of radio and TV broadcast. Radio Novi Sad annually broadcasts about 1,500 hours of radio programming in Ruthenian. Every week there are 4 hours of talk- and music-format Ruthenian programming, complemented by several special programs in the course of each year, such as coverage of important cultural events and church services on important holidays. Radio-Diffusive Institution of Vojvodina broadcasts about 143 hours of Ruthenian-language TV programming annually. There is a ten-minute news broadcast in Ruthenian five times per week, and on Sunday there is a 60-minute magazine show. There are also several other special programs aired throughout the year. Within the Public Service – the Radio Diffusive Institution of Vojvodina, the Ruthenian Editorial Board exists more than six decades (since 1948) in the Novi Sad Radio and more than three decades in the Novi Sad Television (since 1975).

The 23rd fact is represented by the revolutionary changes in Central and Eastern Europe that brought the rebirth of cultural identity for Carpatho-Rusyns. Mutual awareness and closer contacts between Vojvodina Ruthenians and their brethren in the Carpathian homeland – a process initiated in 1989 – can in the future assist all Carpatho-Ruthenians in their ongoing struggle to survive as a national_minority. Since the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic have acknowledged Ruthenians as a distinct minority as well the Ruthenians of Serbia are no longer alone. They have many opportunities for joint projects of different kinds. For example, a book containing Ruthenian poetry of all Ruthenian enclaves *Rusinski / Ruski pisnji* (1997), edited by Natalija Dudaš; a bilingual English-Ruthenian manual *Let's Speak English and Rusyn / Bešedujme po ruski i po anglijski* by Paul Robert Magocsi and Mihajlo Fejsa (1998); *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, edited by Paul Robert Magocsi and Ivan Pop, was published in English (2002); Paul Robert Magocsi edited *Rusinskyj jazyk* (2004). After 1989, Carpatho-Ruthenians have obviously risen like Phoenix out of ashes, and we may conclude that the Ruthenian question has not been solved in the Stalin way.

The 24th factor that ensures the existence of Ruthenians in Europe is the international factor. The Ruthenians are recognized in all countries in the world, but in Ukraine. As far as the Republic of Serbia is concerned it has adopted international standards concerning national minorities rights. The two most important international documents of the Council of Europe signed by our country are the European Charter for Regional or Minority Languages (signed by the State Union of Serbia and Montenegro in 2005) and the Framework Convention for the Protection of National Minorities (signed by the Federal Republic of Yugoslavia in 2001). The essence of these documents has been incorporated in the 2006 Constitution of the Republic of Serbia.

Our local national organizations – Ruthenian Home, Society for the Ruthenian Language, Literature and Culture, and Cultural Educational Society DOC - Kucura – are expected to create many more projects of national importance. The National Council of the Rusyn National Minority, as the founder of NPI Ruske slovo, is expected to have more influence on the content of *Ruske slovo* and the Institution's publishing programme, as well as on the curriculum of primary, secondary and faculty education. The National Council of the Rusyn National Minority, the Institute for Culture of the Vojvodinian Ruthenians, the Ruthenian Home, the Society for the Ruthenian Language, Literature and Culture, and the Cultural Educational Society DOC – Kucura should join their efforts in order to preserve and improve the existence and life of the Ruthenians in Vojvodina / Serbia.

References

- Дудаш Н. ред. (1997), *Русински / Руски писнї*, Нови Сад: НВУ Руксне слово – Організація Русинів у Мадярську.
- Фейса, М. (1990), *Английски елементи у руским язику*, Нови Сад: Руксне слово.
- Fejsa, M. (2000), “Югославянски Русини (Руснаци) / Ruthènes de Yougoslavie / Yugoslav Rusyns (Ruthenians)” in: *Multilingual European Guide of Cultural Communities and of Maisons de Pays of Europe*, Le Cannet: European Federation of the Maisons de Pays, 267-278.
- Фейса, М. (2004), «Социолингвистични аспект руского язика: Войводина» у: *Русиньский язык*, Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, 373-383.
- Фейса, М. (2006), “Образоване при Руснацох” у: *Изученя русинського языка у Мадяричини и за її гатарами*, Вседержавна русинска меншинска самоуправа у Мадярской, 29-38.
- Фейса, М. (2007), “Основни характеристики руского языка у поровнаню зоз другими славянскими языками” у: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*, Тарту: Тартуский университет, Кафедра славянской филологии - Королевская шведская академия литературы, истории и древностей, 90-100.
- Фейса, М. гл. ред. (2007), *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) I*, Нови Сад: Филозофски факултет - Одесек за русинистику – ИК Прометеј – КПД ДОК - Куцурा.
- Фейса, М. и Медеши Г. (2007), “Правописни проблеми руского языка у Войводини” у: *Jazyková kultúra a jaziková norma v rusínskom jazyku*, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove , Ústav regionálnih a národnostných štúdií.
- Фейса, М. (2008), “Руски язик у урядовей сферы” у: *Русиньский язык меджі двома конгресами*, Пряшів: Світовий конгрес Русинів – Інститут русинського языка і культуры Пряшівської універзітети в Пряшові, 92-95.
- Фейса, М. (2010), *Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Сербия и њјена руска менишина / The New Serbia and Its Ruthenian Minority*, Нови Сад: ИК Прометеј – КПД ДОК.
- Фейса, М. (2013), "Русински језик у Србији и Словачкој" у *Дискурси мањинских језика, књижевности и култура у југоисточној и средњој Европи*, Нови Сад: Филозофски факултет, I, 61-75.
- Gavrilović S. (1977), “Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII do sredine XIX veka”, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad: Drušvo istoričara Vojvodine.

- Хорњак М. (2006), “Бачко-сремски Русини” у: Фејса Михајло уред. *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005) I*, Нови Сад: ИК Прометеј – Филозофски факултет - Одсек за русинистику – КПД ДОК, 25.
- Jakim T. red. (2009), *The Ruthenians in Serbia*. Ruski Krstur: National Council of the Rusyn National Minority, Institute for Culture of the Vojvodinian Ruthenians, NPI Ruske slovo.
- Костельник, Г. (1975), *Проза*, Нови Сад: Руске слово.
- Кочиш, М. М. (1977), *Граматика руского языка: Фонетика – морфология – лексика I*, Нови Сад: Покраїнски завод за видаване учебнікох.
- Кочиш, М. М. (1978), *Лингвистични роботи*, Нови Сад: Руске слово.
- Лабош Ф. (1979), *История Русинох Бачкей, Сриму и Славониї 1745-1918*, Вуковар: Союз Русинох и Українцох.
- Магочи, П. Р. и Фейса, М. (1998), *Бешедуйме по английски и по руски / Let's Speak English and Rusyn*, Нови Сад: Руске слово.
- Magocsi, P. R. (1996), „The Rusyn Language Question Revisited“, in: *A New Slavic Language Is Born*, New York: Columbia University Press.
- Magocsi, P. R. i Pop I. eds, (2002), *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press.
- Magocsi, P. R. red. (2004), *Русиньский язык*, Opole: Uniwersytet Opolski - Instytut Filologii Polskiej.
- Medješi L. (1993), “The Problem of Cultural Borders in the History of Ethnic Groups: The Yugoslav Rusyns” in: Magocsi Paul R. ed., *The Persistence of regional Cultures: Rusyns And Ukrainians In Their Carpathian Homeland And Abroad*, New York: Carpatho-Rusyn Research Center.
- Рамач, Јо. (1983), *Руска лексика*, Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Институт за педагогију, Катедра за руски језик и литературу.
- Рамач, Јо., Фейса, М. и Медеши, Г. (1995, 1997), *Српско-русински речник / Сербско-руски словник*, I-II, Београд – Нови Сад: Завод за учебнике и наставни средства – Универзитет у Новом Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски језик и литературу – Друштво за руски језик и литературу.
- Рамач, Јо. (2002), *Граматика руского языка*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рамач, Јо., Тимко-Дјтко, О., Медеши, Г. и Фейса, М. (2010), *Руско-србски словник / Русинско-српски речник*, Нови Сад: Универзитет у Новом Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски језик и литературу и Завод за културу варденијских Руснацах.
- Жирош М. (1998), *Бачванско-сримски Руснаци дома и у ивеце 1745-1991*, II, Нови Сад: Грекокатолицка парохија св. Павла и Петра.

*The paper is a product of projects No 187002 and No 187017, funded by the Ministry of Science of the Republic of Serbia.

LOCAL SPACE AND UNIVERSAL BEING IN THE SLOVAK POETRY FROM VOJVODINA

SPAȚIUL LOCAL ȘI EXISTENȚA UNIVERSALĂ ÎN POEZIA SLOVACĂ DIN VOIVODINA

Marina ŠIMAK SPEVAKOVA

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of Slovak studies
dr Zorana Djindjića 2, 21 000 Novi Sad, Serbia
E-mail: marinasimak.spevakova@gmail.com

Abstract

In this paper we examine the relationship between aspects of being and the local space in the poetry of Slovakian minority literature in Vojvodina. Minority literature is treated as a type of an interliterary community where the influences of minority literature, national literature and world literature interweave, based on bilingualism and biliteracy of the authors. Bilingualism of the authors does not determine biliteracy but rather identification with the tradition and culture of the other. Biliteracy is treated as an expression of dynamic dual identity which can be based on the local space and the universal being.

Rezumat

În acest articol examinăm relația dintre aspectele existenței și spațiul local în poezia minorităților slovace din literatura din Voivodina. Literatura minorităților este tratată ca și un tip de comunitate interliterară unde influențele literaturii minorităților, literatura națională și literatura lumii se îmbină, în baza bilingvismului și billiterației autorilor. Bilingvismul autorilor nu determină biliterația ci mai degrabă identificarea cu tradiția și cultura celorlalți. Biliterația este tratată ca o expresie a unei identități duale dinamice care este bazată pe spațiul local și existența universală.

Keywords: bilingualism, biliteracy, interliterary community, intertextuality, space and being

Cuvinte-cheie: bilingvism, biliterație, comunitatea interliterară, intertextualitate, spațiu și ființă

Slovak poetry, which is created in Vojvodina, belongs to the minority enclave literature where Slovak is the minority language and Serbian is the majority language. Literature in this space represents specific form of midspace rootedness. The specific position of this literature is most determined by language because the mother tongue of minority literature belongs to the country of origin, which is both near and far and so, to paraphrase Jacques Derrida, the mother tongue becomes the language of *the other* (VEGEL, 2013, 64). That is how the literary reality of minority authors becomes dual in nature – while the mother tongue becomes the language of the other, the foreign language becomes the language of the reality one lives in. The world of meanings of such literary works is characterised by a multi-layered (hybrid) cultural identity, which is based on bilingualism of the authors and multicultural context.

Theoretical aspects of intercultural intertwining in literature, which are taking place in Slovak works written in Vojvodina, have been researched by the Slovak theorist Dionýz Ďurišin, who called such phenomena interliterary communities. In interliterary community literature the experiences of national, cultural and linguistic identity do not need to overlap (TOLDI, 2014, 386),

so space and being in poetry do not need to depend on each other. Creative work in one language can absorb the culture and tradition of another nation it coexists with which may lead to the stratification of identity. This is exemplified by minority literature of Vojvodina. Some of the works written in Slovak language contain explicit local motifs (Serbian, Vojvodinian like flat land, thirst, fog), others create the implicit poetic image of local space or objective correlatives connected to feelings of local themes (poems of Vítazoslav Hronec *Border (I)*, *Sons (I)*, *Sons (II)*, *Fathers (I)*, *Fathers (II)*). The poetry of various authors also contains elements of national poetics (slovak sensualism). On the other hand, there are works which transcend the boundaries of national literary tradition in the poetics (slovak sensualism is intertwining with serbian concretism) and the motifs of local space reflect a universal being (in the poetry of Ján Labáth, Michal Babinka, Vítazoslav Hronec).

This experience of bilingual authors is exemplified in the poetry of Slovak poets from Vojvodina. Juraj Mučaji (1919 – 1945) and Paľo Bohuš (1921 – 1997) were the first authentic poetic talents who were considered key to the establishment of Vojvodinian Slovaks' poetic tradition. Mučaji's poem *Roads* describes the local space: "Those roads of ours – crossing after crossing. / Over flatland flies crispy morning, / Every day is sweet, it is also grudging / And a soul unploughed by love adorning."¹ (HRONEC, 2012, 63); Bohuš's poem *Thirst* considers the local motifs but through them it opens up deeper layers of the human being: "Sometimes at midnight, sometimes at noon time / secretly I descend on the ladder / into myself / as a well driller / into a well." (HRONEC, 2012, 73); Also, Bohuš recites a prayer in the poem *Psalm 23rd*: "And lead me not into temptation, / so I would live longer / as is proper for a tired man. / Under me put soft soil, / may my fall be quiet, / when I once from Your hand / fall down." (HRONEC, 2012, 74). In these three extracts from Tušjak and Bohuš's poetry we can see local motifs of land, soil, flatland, which show that the space has important, ontological and mythological meaning in this poetry. The Rusyn literary author, theorist and scholar Julijan Tamaš, from Vojvodina, wrote about "the deep connection between people and space, man and land, regardless of nationality, culture and language" and argued that "the connection between man and land connects individuals and peoples more than language and church can divide them" (TAMAŠ, 2008, 24). There are also other motifs, such as thirst, the well, man as a well driller, showing the speaker's main feeling of being (from the space of Vojvodina), which is shortage, deficiency, but also showing his dynamic nature, his will to change this state of being. In the last extract from Bohuš's poem *Psalm 23rd* we can also see the speaker's deep religious conviction but also the author (in Bohuš's poetry we can identify the speaker with the author) which characterizes the Slovak population in Vojvodina. Other local motifs, typical for national poetics and semantics, we can find in Michal Babinka's (1927 – 1974) poem *Birthplace of Fogs*: "Here a man grows up like a scream / of jingling frosts on border of a morning bridle / of absurdities"² (HRONEC, 2012, 93) and *Visit I*: "Alone in the field a man and so many voices / alone in the field waiter and the field is not a pond with abrupt / explosions of birds (...) / The field has secret words and naive acts in a pulse"³ (HRONEC, 2012, 95). These examples also illustrate the feelings of the speaker, who lives in this geo-cultural space, such as the feeling of absurdity, loneliness. The local motifs represent the reality of foreign language, the reality one lives in. This poetry is an expression of Slovak national tradition, based on the tradition of romanticism, symbolism and sensualism. The sense of being in this poetry is not always highly dynamic, but is full of will to change and get over the difficulties.

On the other hand, there are works which transcend the boundaries of local space using mythological motifs and universal meanings, such as the poem *Sons (I)* of Vítazoslav Hronec (1944): "A column of smoke rises as a young oak, mists / Father's face in front of the son's pure

---

¹ The poems were translated by Andrew Ušjak and published in *The Anthology of Slovak Vojvodina's Poetry*, edited by V. A. Hronec).

² „Tu človek vyrastá ako výkrik / zvoniacich mrazov na rozhraní rána strakatého / nezmyslami“ (HRONEC, 2007, 99)

³ „Sám v poli človek a tak mnoho hlasov / sám v poli čakateľ a pole nie je močiar s prudkými výbuchmi vtákov (...) / pole má tojomné slová a naivné skutky v pulze“ (HRONEC, 2007, 101)

forehead, chases down gods and / Once more commemorates the duke of hurricanes all the way to / The face of glassy wings knotted in our dream." (HRONEC, 2012, 114). In the original, the initial letters of Hronec's poem *Sons* (*I*) spell out the acrostic "Stephen Dedalus", the name of the character of Joyce's novels.⁴ Another example is Hronec's poem *Prayer* (*I*), which also shows motifs and verses connected to myths and archetypal figures: "Seminal hail, / As when lightning reaches / God's iron hut, / And old women start to weep / After procession of cithers / In the lobby of almshouse"⁵ (HRONEC, 2012, 155). In the extract from *Prayer* (*I*) there is an intertextual relation with the *Epic of Gilgamesh*, 11th tablet, connected to the flood myth: "Did in the night let a plentiful rainfall(?) pour down... (?) / View'd I the aspect of day: to look on the day bore a horror, / (Wherefore) I enter'd the vessel" (EPIC OF GILGAMISH, Last modified April 8 2016, <http://www.sacred-texts.com/ane/eog/eog13.htm>). Later it says that the goddess Ishtar cried: "Cow 'ring like curs were the gods (while) like to a woman in travail / Ishtar did cry" (EPIC OF GILGAMISH, Last modified April 8 2016, <http://www.sacred-texts.com/ane/eog/eog13.htm>). In Hronec's poem the flood has a symbolic meaning referring to the end of one period. It is the period of early poetic works and also the beginning of full-grown life when the speaker tries to achieve immortality through lasting works of literature and culture. The universality of the poetic expression surged from a specific local space, but reached the universal meaning.

The basis Prerequisites for the creation of interliterary works are familiarity with a second language as well as engaging with the other culture and its traditions. Biliteracy represents an attempt to enter into a dialogue with centers (countries of origin but also centers of the majority language and literary tradition). One of the first authors to write about biliteracy was Dionýz Ďurišin in his *Teória literárnej komparatistiky* (*Theory of Literary Comparatistics* 1975). Ďurišin explains that biliteracy does not represent an idyllic coexistence of two literatures in a given era but a mutual functional exchange of values. The notion of biliteracy, according to Ďurišin, stands for the intermingling and mutual engagement of two literary systems, two traditions and conventions: "The changeability of the historical validity of biliteracy contributes to its methodological flexibility and functionality" (ĎURIŠIN, 1975, 314). Michal Harpáň, who applied Ďurišin's theory to Slovak minority literature and developed the notion of multicontextuality, writes about translations of bilingual authors. Harpáň states that bilingualism is indeed a prerequisite for biliteracy but does not guarantee its emergence: "Bilingual balance is a rare occurrence (...) the mother tongue is usually the dominant one. Slovak authors' poems written in Serbian in the Yugoslav era most often function as self-translations which, in fact, provides evidence that bilingual intent does not result in biliteracy." (HARPÁŇ, 1999, 21).

Biliterary works absorb the poetics and cultural sensibility of *the other* and express it through a specific multicultural identity and entangled poetics. An example of biliteracy can be found in Vítazoslav Hronec's book of poetry *Mlin za kafu* (*Coffee Grinder* 1984), which was originally written and published in Serbian. The poetics of sensualism were replaced by concretism

⁴ „Stĺp dymu košatie ako mladý dub, zahmlieva
Tvár otca pred čistým čelom syna, štve bohov a

Ešte raz nám pripomína knieža víchrov až
Po tvar sklených krídel zauzlené v našom sне.
Horčičným plameňom vzbíľka hranica jarného
Ekvinokcia, havranie sa nebo nad nami; na dne
Nezmernej tíšíny hrebieme sa v popole a
Dvojhmatom ladíme žeravé struny jeho rúk.
„Efialta zasiahla kopija z bieleho kova
Dnes ráno, ked' pred chrámom veštíl z preletu vtákov
Astrálne vrstvenie bronzových bleskov na prilbách
Lebo len skrže živý ker búrka sa mení v jas.
Uvzatí vzdúvanie zrkadiel, tlmiace skutky

Synov a dcér, napĺňa veštu – a znie to, znie to v nás.“ (HRONEC, 1981, 11)

⁵ „Semenné krupobitie, / Ako ked' blesk zasiahne / Železný klobúk boha, / A stareny začnú nariekať / Za sprievodu citár“ (HRONEC, 2007, 121)

and verism, already present in Serbian literary tradition. It represents a radical shift from anything written before not only in terms of the language it was written and published in, but also in terms of the poems' poetics and reality. For example, Hronec's poem *Eclipse*, was written in Serbian (later translated into Slovak by the author himself) and in the tradition of Serbian poetry of concretism: "I am his image on a plane, / That's why I see even what doesn't exist. / I feel everything, what can be associated / With our common being. / It stands on a rock above lake, / Looks to water. / If it jumps, / Emptiness after my being / Will fill up something else. (...)"⁶ (HRONEC, 2012, 125). Comparing this poem with *Sons (I)* or *Prayer (I)* we can see the abandonment of the poetics of sensualism, which was the result of absorbing Slovak literary tradition. Therefore, in the case of Hronec, in addition to bilingualism one also finds dual identity of the author/poet, i.e. we see a typical example of biliteracy.

In the next short extract from Hronec's poem *The Oak* we can see another example of the mutual functional exchange of three literary systems: the poem was written in Serbian, then translated into Slovak and through the intertextual relations we found an encounter of Slovak, Serbian and world literary tradition. Vítazoslav Hronec (HRONJEC, 1984, 23) wrote: "I stride around the room branched / humming against the draught / between doors and windows"⁷ (Translated from Serbian by M. Š. S.). The Serbian tradition is present in the poetics of concretism. The Slovak tradition can be recognized in the quotation of Mučaji's motifs of the poet's / human identification with a tree and in the motif of wind/draught: "Poet is a big tree on a threshold of all occasions / Wind plays with its most beautiful vision"⁸ (HRONEC, 2012, 105). World tradition occurs in the quotation from Pound's poem *The Tree*, which can be found at the beginning of *Personae*, meaning someone's/a persona's identification with the tree: "I stood still and was a tree amid the wood, / Knowing the truth of things unseen before" (POUND, 1961, 17). Hronec also uses a persona in his poems. We can list numerous quotations that abound in Hronec's work of the second half of the 60's, 70's and 80's of the 20th century. These connections were given special focus in the monograph *Podoby intertextuality v tvorbe Vítazoslava Hronca* (ŠIMÁKOVÁ SPEVÁKOVÁ, 2015). Intertextuality is also a specific semiological feature of this poet and leads to stratifications of identity.

In Vojvodinian Slovak literature there are writers who, during one creative period, attempted to engage in the literary context of the foreign/the other. In an attempt to reach biliteracy via bilingualism these writers attempted to produce their works in Serbian: Paľo Bohuš (1922-1997) in the book *Život unapred doživotan* (1977), Viera Benková (1939) in the anthology *Dan među ružama* (1979), Zlatko Benka (1951) in the book *Demon ali gde* (1973) and *Oklopnik* (1986); in prose, Zlatko Benka with the novel *Boginja na prestolu* (1996) and Martin Prebudila (1960) with the novel *Ma, daj nasmeši se* (2007).⁹ On the other hand, there are examples of Vojvodinian Slovak writers who have decided to completely abandon the Slovak literary context and have entirely blended into the context of their surroundings. Such writers are the poet Ana Dudaš (1936) and prose writer Daniel Pixaides (1931), who have lately begun returning to their primary literary context by translating poems from Croatian into Slovak. The conclusions arrived at by reading the works of those writers who have switched languages is that changing languages does not imply a change of identity. The old, "disused" language continues to function in the background of the new one, determining the view of the world and poetics. In this case then, even though we speak of bilingualism, we cannot speak of biliteracy.

---

⁶ „Som jeho odraz na hladine, / Preto vidím aj to, čo nejestvuje. / Tuším všetko, čo sa môže prihodiť / Nášmu spoločnému bytiu. // Stojí na skale nad jazerom, / Hľadí do vody. / Ak skočí, / Prázdnотu po mojom bytí / Vyplní niečo iné.“ (HRONEC, 2007, 132)

⁷ „Koračam po sobi razgranat / Šumečí na promaji između vrata i prozora...“ (HRONJEC, 1984, 23).

⁸ „básnikjevel'ký stromnaprahu všetkýchčias / Vietor sa pohráva s najkrajším jeho snom“ (HRONJEC, 2007, 111)

⁹All this works were originally written in Serbian, but the poetics were not different from earlier works of these authors, written in Slovak.

In contrast, in the poetry of Vítazoslav Hronec one can speak of a specific shaping of identity which is multilayered and continuous, what we might term *identity in motion*. This means that in addition to semantics, poetics is also a reflection of interliterary associations and the work as a whole is the result of the interweaving of the poetics, mythology and mythical reality of the region.

Biliteracy depends first and foremost on the author's integrity and his ability to include and weave into his work two or more literary traditions. For this to happen, however, specific historical, geographical and cultural circumstances are required and these do exist in Vojvodina. Biliteracy has brought dual literary identity or, in the case of an encounter of several traditions (minority, majority, world literary tradition) – hybridization of identity. The universality of poetic articulation in the best poems of Slovak Vojvodinian authors almost always corresponded to the offset from their local and national specifics when encountering the other traditions rooted in Vojvodina's space.

References

- ĎURIŠIN, Dionýz,*Teória literárnej komparatistiky*, Bratislava, Slovenský spisovateľ, 1975
 EPIC OF GILGAMISH, Last modified April 8 2016, <http://www.sacred-texts.com/ane/eog/eog13.htm>
 HARPÁŇ, Michal, *O Paľovi Bohušovi*, Báčsky Petrovec, Kultúra, 1999
 HRONEC, Vítazoslav, *Hranica*, Nový Sad, Obzor, 1981
 HRONEC, Vítazoslav, *Antológia slovenskej vojvodinskej poézie*, Báčsky Petrovec, Kultúra, 2007
 HRONEC, Vítazoslav, *The Anthology of Slovak Vojvodina's Poetry*, Translated by Andrew Ušjak, Novo Miloševo, Báčsky Petrovec, Banatski kulturni centar, Slovenské vydavateľské centrum, 2012
 HRONJEC, Vićazoslav, *Mlin za kafu*, Novi Sad, Bratstvo-Jedinstvo, 1984
 POUND, Ezra, *Personae. Collected Shorter Poems of Ezra Pound*, London, Faber and Faber, 1961
 ŠIMÁKOVÁ SPEVÁKOVÁ, Marína, *Podoby intertextuality v tvorbe Vítazoslava Hronca*, Novi Sad, Fondacija akademika Bohumila Hrabaka za izdavanje doktorskih disertacija, Vojvodjanska akademija nauka i umetnosti, 2015
 TAMAŠ, Julian, *Veličina malih*, Novi Sad, Vojvodjanska akademija nauka i umetnosti, 2008
 TOLDI, Eva, *Estetika multikulturalizma*, In: *Susret kultura*, edited by Ivana Živančević Sekeruš, Nebojša Majstorović, Novi Sad, Filozofski fakultet, 2014, 385-391
 VEGEL, Laslo, *Ispisivanje vremena u međuvremenu*, II. Zrenjanin, Gradska narodna biblioteka Žarko Zrenjanin, 2013

SOME CONCEPTS OF PETRU CARDU'S POETRY

UNELE CONCEPȚII DESPRE POEZIA LUI PETRU CÂRDU

Simona ONCIU

Universitatea din Novi Sad

Facultatea de Filosofie

Departamentul de Limba și Literatura Română

E-mail: simona.onc@gmail.com

Abstract

The poetry of Petru Cârdu brought a new sequence to the literature of Voivodina, which later went on to become one of the many foundations of the European literature. It carried along novelty and originality that opened new opportunities and possibilities towards meditation and philosophizing. The lyrics that the great poet Petru Cârdu brought to light, along with a range of other well-known writers, not only revived the Romanian literature in Voivodina, but placed it in the centre of the European literature.

Rezumat

Prin poezia lui Petru Cârdu literatura din Voivodina a primit o notă inedită sub cupola literaturii europene, aducând o prospetime, uneori o înfiorare, tendință spre meditare, spre filozofare. Cu astfel de versuri, poetul Petru Cârdu trage perdeaua așternută peste literatura românească din Voivodina, încât prin numele lui și a încă un sir de nume de scriitori din Voivodina, așează literatura română de pe aceste meleaguri în circuitul literar european.

Keywords: Romanian literature in Vojvodina, poetry, Petru Cardu, postmodernism

Cuvinte-cheie: literatura română din Voivodina, poezie, Petru Cârdu, postmodernism

Limitele temporale, anii șaptezeci și optzeci, care delimitizează spațiul de manifestare al interesului acestei lucrări nu au fost stabilite în mod întâmplător. Acești ani marchează revoluția istoriei literaturii universale, momente cruciale din literatura postbelică românească, dar și unele Momente sociale și politice, care au dus la schimbări foarte mari, care au influențat într-o măsură mai mare sau mai mică literatura română din Voivodina. Viața culturală din Voivodina unește mereu eforturile românilor (ca comunitate națională în Voivodina) de pe aceste meleaguri de a păstra limba maternă, obiceiurile, etc., aşadar, să le afirme individualitatea pe acest spațiu etnic. Literatura română din Voivodina reprezintă o parte esențială a vieții culturale din Banat.

Un sir de izvoare de informații prețioase pentru acest spațiu multicultural, găsite în cărțile de critică și istorie literară de la noi, sunt binevenite pentru încunoașterea postmodernismului liric din Voivodina precum și opera unui dintre cei mai excepționali poeti de pe aceste meleaguri, Petru Cârdu. Inspirat, în primul rând, de ideile tradiționaliste, ca apoi să treacă la avangardă și suprarealismul francez, și până la urmă să reușească să îmbogățească nu numai literatura română ci și literatura universală, pe de o parte de influențat de literatura sârbă, iar pe de cealaltă parte de literatura universală, Petru Cârdu, poet cu cunoștințe temeinice din literatura universală scrie o poezie inedită în acest spațiu multicultural. Din această cauză, o lucrare dedicată acestui poet, traducător, editor și nu în ultimul rând, unui artist al cuvântului, este necesară pentru a pune o bază importantă pentru cercetările ulterioare asupra acestui subiect.

Odată cu debutul lui Slavko Almăjan, Ioan Flora, Petru Cârdu, Mărioara Baba, Olimpiu Baloș, care prezintă o cu totul nouă percepție a poeziei în literatura română postbelică voivodineană, spațiul poetic primește o nouă mentalitate, cu totul eliberată de clișee și departe de tiparele clasice pe care le puteam întâlni înainte de anii '70, '80 ai secolului trecut. Această notă de prospetime inovatoare, cu tot nemaiîntâlnită în poezia voivodineană, face ca literatura română din Voivodina să își promoveze tendința spre autenticitate, dar totodată să se bucure de propria identitate în împrejurarea multiculturală în care a și evoluat.

Fenomenul literar care a apărut în acel timp pune în primul plan și alte voci epice, dar mai ales lirice care aveau stiluri deosebite, autentice iar fiecare nouă publicitate va reprezenta nu atât „un răspuns, ci mai exact, o nouă întrebare” (BABA, 2008, 10). Banatul avea de ce să se mândrească, un fapt care este marturisit și de Catinca Agache în felul acesta: „Frumusețea stranie a Bantului a reprezentat o altă tematică, care asemenei firului nevăzut de apă curgătoare proaspătă și cristalină a curs în subsolul tutror orientărilor și modelelor poetice, conferind autenticitate și specificitate” (AGACHE, 2010, 53).

I. Negoțescu (când vorbește despre poezia lui Petru Cârdu admiră că poetul poate scrie în două limbi, română și sârbă) afirmă următoare lucruri despre poezia iugoslavă, ea fiind „excelentă și s-a putut dezvolta în liniște pe coordonate europene firești”, în perioada când în România domina realismul socialist, și când „nu fără motiv [...] s-a decis Vasko Popa pentru limba sârbo-croată, devenind unul din cei mai de seamă poeți iugoslavi” (NEGOȚESCU, 2013, 26). Așa se întâmplă într-o mare măsură și cu poetul Petru Cârdu, cu diferența că el nu a decis să scrie poezii doar în limba sârbă ci a rămas să fie cunoscut precum în literatura românească din Voivodina atât și în literatura sârbă, prin poezie dar și prin traduceri.

Petru Cârdu, urmat de ideile posmoderniste, afirmat în perioada optzecistă, el mereu continuă să aducă idei și concepții originale în opera sa, publicând volumele de poezii *Pronume* (1981) și *Căpșuna în căpcana* (1988). Precum și ceilalți scriitori români moderni, și Petru Cârdu adesea împletește în opera sa fraze neotraditionaliste viguroase, publică versuri în paginile revistei *Lumina*, în volumele publicate la Comuna Literară KOV din Vărșet, menținându-și „procedeele” tehnice de expresie, acestea fiind inovate din an în an, producând poezii descriptive mediatico-filosofice și reflexive, inedite în literatura de expresie românească în Voivodina.

Dacă perioada șaptezecistă a reprezentat epoca transformare a literaturii române din Voivodina, perioadă care urmărește idei noi, în care Petru Cârdu se afirmă prin cele mai de seamă volume de poezii ale lui. Considerat de criticii literari cel mai de seamă reprezentant ai generației șaptezeciste din Voivodina, a deschis „ușa” poeziei actuale, limbajului poetic modern, neoavangardismului, ca aceasta să atingă pragul cel mai înalt al liricii românești actuale.

Trebuie menționat faptul că acești poeți, precum este Petru Cârdu, se aflau drept prizonieri ai spațiului minoritar și ai limbii care avea o circulație redusă în Voivodina. Dar asta nu a încretinit ca reprezentanții săi să se îndrepte spre direcții inovatoare ale esteticii modernismului european. Acești poeți sunt apreciați de Simeon Lăzăreanu care afirmă că „poenia scrisă în acest spațiu, în care ne pasc umbrele lungi și ascuține ale crepusculului, încă mai stă sub raza de veghe și de inspirație acelor doi îngeri tutelari ” referindu-se la Vasko Popa și Nichita Stănescu (LĂZĂREANU, 2003, 1). La fel Marin Sorescu notează că scriitorii acelor ani au ieșit de sub „mantaua lui Vasko” și că toți „au gustat din sarea lui” (SORESCU, 1993, 6-12). Primiți cu rezerve, scriitorii noii grupări literare din care face parte și Petru Cârdu, au reușit să forțeze înnoirea discursului liric al acesteia și „echilibrarea” poeziei tradiționaliste cu cea modernă. Apare volumul de debut a lui Petru Cârdu *Menire în doi* (1970) și cel de-al doilea numit *Aducătoriul ochiului* (1974), care este curățat de clișee, de hiperbole și valori玄mice, iar lirica are o metamorfozare providențială, deplasându-se spre ludic.

Versuri dinincte, sincronizate cu fenomenul postmodernismului care se afirmă în planul literar larg româneșc rămâne Petru Cârdu care se îndreaptă tot mai mult spre posmodernism, ermetism, prin „ghicitorile poetice” din volumul *Pronume*, publicat în anul 1981. Autorul din nou își schimbă discursul poetic în volumul *Căpșuna în căpcana* folosind un adevărat arsenal

postmodernism. În versurile lui se poate descoperi o anumită simbolistică, utilizat împreună cu sarcasmul, parodia, imitațiile, colajele, teribilismele, „exibițiile” lingvistice, „mozaicul și metaforicul vis antimimetic”, care au o temă centrală - sfârșitul de secol violent, haosul care îl marchează, „demetaforizarea” și demitizarea, încercând totuși să-și păstreze identitatea print nota de originalitate a rostirii lirice (ALMĂJAN, 1987, 18).

Postmodernismul este pereioada în care seniorii acestei literaturi sunt editați în volume antologice și încearcă o nouă tentivă de renaștere a prozei, când șaptezeciștii publică volum după volum și afirmă programe poetice de mare modernitate. Acest climat literar emulativ a stimulat și susținut apariția și afirmarea optzeciștilor și sincronizarea cu fenomenul postmodernismului românesc și sărbesc.

Opera și viața lui Petru Cârdu nu s-a manifestat și existat doar în două culturi (România și fosta Iugoslavia), ci a evoluat pe granița dintre acestea reușind să le „estompeze” cu literatura europeană. El a reușit să scrie volume de poezie, să scoată o extraordinară revistă de poezie internațională, să conducă o editură care era destoinică să se păstreze publicând poezie (*Kovine*), să susțină și să decerneze timp de decenii prestigiosul *Premiu European de Poezie*. A continuat să dezvolte și să contureze inițiativele lui Vasko Popa, să transforme un orașel de la frontieră într-o adevărată capitală culturală europeană.

Petru Cârdu avea spiritul ludic și inovator; poezile sale care mai târziu erau publicate în volume de poeme de mare valoare artistică a căror viziune artistică este de o rară finețe, iar colajul său poetic de o absurditate acută. Fascinat, în primul rând, de avangarda europeană, Petru Cârdu a știut să pună în valoare tot ceea ce iubea și prețuia, știa când poezia unor noi poeți avea valoare și întotdeauna pregătit să-i ajute.

Petru Cârdu debutează cu poezia *Capriciu* (fiind elev la liceu) în săptămânalul *Libertatea* (1968); tot fiind elev publică și următoarele poezii: *Celulă de pace*, *Nedumerire*, *Târziu*, *Închinare*, *Plouă*, *Vine cerul* în revista *Lumina*. Înainte de a termina liceul (1970) publică volumul de debut de poeme *Menire în doi* în săptămânalul *Libertatea* iar mai târziu la concursul organizat de revista *Lumina* primește premiul III pentru creație. Publicând volumul de debut doar la vîrstă de 17 ani, Petru Cârdu primește numele de „Micul Rimbaud”¹. Mulți au dorit să noteze impresiile sale asupra acestui volum; Radu Flora în cartea sa *Literatura românească din Voivodna. Panorama unui sfert de veac*, afirmă următoarele lucruri despre versurile lui Cârdu care are „pretenții hiperbolizate iar tonul comunicării pooetului aseamănă cu un micro-sistem filozofic” (FLORA 1971, 105). O altă apreciere este a Catincăi Agache care notează că poetul a adus în lirica românească voivodineană o prospetime, teribilism și puritate (AGACHE, 2010, 235). Nichita Stănescu spune că „versurile lui au o anumită răsfrângere în sine [...], aşa cum are ochiul melcului în vîrful unui corn atins de degetul aspru al realului” (POPA 1997, 295). Alți critici literari afirmă că „lirica lui P. Cârdu, versilibristă, imagistă, cu notabile metafore”, „oscilează și se articulează într-o radicală polaritate” (Enescu, Radu *Familia* nr. 11., 1970, Oradea).

În anul 1974 la Editura Libertatea, i-a apărut o altă carte de poezie: *Aducătorul ochiului*, pentru care primește locul I la concursul organizat de *Lumina*. În comparație cu volumul precedent *Menire în doi*, aici putem vedea că poetul și-a schimbat perceptia (un lucru pe care o să-l întâlnim mereu în fiecare volum ulterior). Poeziile lui sunt cu accente ludice, iar stilul lui de a crea, ca și motivele din poezii îl vor marca ca pe unul dintre cei mai autentici poeți de pe aceste meleaguri. Metaformismul lui este pe drept recunoscut în poezile lui: „Moarte-mi verde/e-n dorul de ducă,”; „Gândul meu era pe ierburi”; „Fecioară de sete”. Folosește des cifra *șapte*, pe care o consideră a fi o cifră magică. În una dintre convorbirile sale afirmă că în Voivodina sunt opt poeți, evitând să spună că sunt *șapte*, această cifră este „un număr magic iar al optulea sunt eu”. La fel, cuvântul *verde* este des folosit în astfel de expresii: „verdele amar”, „înverzește cântecul”. De la Nichita Stănescu a împrumutat onirismul: „Cineva se pregătește să fie păsare / ...Cineva zice: mâine, poimâine voi fi

¹ Almăjan, Slavco (1987) *Considerații asupra poeziei românești din Iugoslavia*, prefată la volumul *Veriunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*, Panciova, *Libertatea*, 1987, p. 17-18.

păsare” (*Putința de a fi păsare până la capăt*), iar de la Vasko Popa motivul lupului, simbolul care îl leagă strâns de mit: „pe câmpul de clipe / goneam un șarpe de lup” (*Coborâre în inimă*). Cârdu demonstrează drept abilitatea de a crea poezii arhetipale și ideatice „... este un vizionar printre cei cu privire tulbure, *Aducătorul ochiului* care poate releva o lume altminteri nevăzută” (TARTLER, 1984, 74-77) iar în structura poeziei sale „apar contradicțiile intime” care cauță sprijinul cititorului și înregistrate de cititor sunt „... salvate de domniația imaginilor și jocurilor verbale” (ALMĂJAN, 1987, 17).

Placheta de versuri *Pronume/Zamenice*, publicată la KOV, Vârșeț, în anul 1981, se deosebește de volumul precedent prin modalitățile alese și anume: „În stăruința noastră de a institui o ordine în creația eterogenă a poetului, Petru Cârdu ne-a dezorientat dezvoltarea aborescentă a poeziei sale, senzația de colaj poetic, nu numai în cea ce privește limbajul cât mai ales senzația de mimetism a manierelor de a scrie poezia” (POPA, 1988, 302). Poezia *Colocviu* din *Pronume* pare rodul unei științe filosofice, unde se discută despre problemele acestuia parcă ar fi ideile lui Cârdu intemeiate de Aristotel însuși. Din acest volum se remarcă poezia *Colocviu*, de o valoare poetică excepțională: „*Din totdeauna-s pereche/ omul și moartea/ două chipuri în care te cufunzi/ în timp ce o pasare zboară prin tine*” (CÂRDU, 2007, 41). Petru Cârdu reușește să pună laolaltă elementele care la primul pas se diferențiază unele de altele, poezile transformându-se într-un „întreg”- colaj poetic. Marele poet decupează cu „tăișul foarfecei” „blând”, chiar dacă „vânătoarea-i interzisă”. Din lupta tălmăcirii sau a lecturilor câte „o faptă” îl amenință pe poet „multă vreme” până când „cineva se mută în noi, /in vreme ce noi/ ne mutăm în altcineva/” (POPA, 1988, 305). Grete Tartler la fel notează părerea despre acest poem el devenind „apt să recepteze realitatea aşa cum e spre a se cunoaște, nu mai e prada impresiilor schimbătoare, ea primeşte în model egal plăcerea și durerea, folosindu-le drept „ochi ai sufletului”. Tartler care privește spre poemele lui Cârdu cu admirație remarcă că „poemele lui Petru Cârdu devin un acord fluid al privirii-de-pretudindeni al repetitivității arehetipurilor, al treptelor devenirii” (TARTLER, 1984, 74-77): „*Treaptă cu treaptă/ se aruncă năvoadele/ ceva curge la vale repede/ Restul se ține sub un clopot. (Treaptă cu treaptă,* 2007, p. 46)

Părerea lui Tartler este binevenită în volumul de poezii *Complicitate* unde își spune părerea asupra poeziei lui Cârdu în următoarea formă: „Spiritul poetic e asemenea unei cupe goale în care lumea se revărsă în totalitatea ei; a dobândit completa dezinteresare, a alungat neîncrederea; cei din jur nu mai sunt judecați după simpatie sau antipatie, ci luati aşa cum sunt” (IBIDEM 2007, 153): „*Cu- adevărat îmi placi aşa cum eşti./ În tine-i cel ce nu e,/ iar în el sunt privirile mele/ în stare să taie/ nodul gordian.*” (Cântec de încurajare, 2007, 37-38).

Petru Cârdu pune întrebări la care aprobări clare, face presupunerile pe care nu le concretizează: „*Am onoarea să raportezi:/ acest poem să dezbracă-n spini./ L-am luat cu mine dornic de cunoaștere.// În ziua aceea am uitat/ să dau sfat materiei dintre a fi/ și a nu fi.*” El uneori oferă sfaturi iar alteori scrie cu intenții satirice, comice: „*Sfârșit de discurs:/ poemul citit își schimbă decorul/ la pagina următoare*” (CÂRDU, 2007, 39-40). În alte poezii precum este *În raport cu nașterea*, Cârdu dezbatе problemele existenței omului pe pământ, fiind de părere că individul nu trebuie să se conformeze cu convingerile altora, adică persoana care adoptă și aplică părerile și principiile unui grup mai mare se pierde pe el însuși. Abia la sfârșitul poeziei se poate simți nostalgia poetului: „*Cine eşti tu, cel care nu eşti,/ Ce-ți trebuie tie pe cel ce nu eşti?/ Îmi ceri adivernță că exiști/ azi, 25 septembrie anul curent*”. (CÂRDU, 2007, 41).

Suntem aici pe urmele lucrului ascun sau a ceea ce Cârdu încearcă să ascundă în fața ochilor care nu văd și care nu doresc să vadă nimic altceva decât copia pustietății proprii. Acest om care vorbește cu inima, care s-a predat cuvintelor, ele fiind inima lumii poeziei, doar un lucru a putut să facă: să se expună ascunzându-și vorbirea, inima care oricum i-ar fi fost strivită. În niciun caz nu suntem pe urmele unui poet tragic care-și numără grăunțele singurății și-și întoarce privirea de la lume. Aici este vorba de o amăgire practică, de o capcană cu cele mai bune intenții. Marginea poeziei este și pentru cei care încearcă să înțeleagă lumea cu inima. Versurile lui Petru Cârdu

pregătesc capcane și răspunsuri, consolare și pedeapsă cititorilor poeziei lui². Tonul firesc în versurile sale, discursul poetic și caldul său umanism te face să rămâni fără cuvinte. I. Negoțescu este de părere că în versurile lui, Petru Cârdău ascunde o îngrijorare existențională: „*Un om se trezește în vorbirea sa/ și întreabă:/ chipul meu oare a trecut pe-aici?/ Stau și privesc/ în ce limbă un om seceră cuvintele/ la jumătatea drumului dintre sine și nimeni./ Aici interlocutorul rămâne mut./ Eu întorc capul spre cuvintele-n defilare./ Un om se-aude în îmbrățișarea realului,/ condamnat să vorbească cu inima.*” (CÂRDU, 2007, 37)

Limbajul lui P. Cârdău este obscur, adeseori dificil de înțeles, confuz, plin de ghicitori, cifrat, tainic, greu de descifrat. „Poezia lui Cârdău, mai ales aceasta din cartea *Pronume*, se trăiește ca o ghicitoare modernă alcătuită dintr-un fir de poezii- fragmente în aprență slab legate între ele. Însă greutatea în interpretare constă și în faptul că ghicitorile poetice a lui Cârdău nu se intemeiază pe un anumit sistem canonizat de reguli ale jocului, ci, din fericire, ele (poeziile) constituie de la sine un nou și imprevizibil joc” notează Dubak (1983, nr. 157). Alți istorici literar afirmă că Petru Cârdău descrie imagini poetice complicate, chiar cu expresii confuze, lipsite de cursivitate, inspirat de poezia lui Vasko Popa și Nichita Stănescu, a decis să cultive cuvântul în expresii ideomatice, jucându-se cu „metaforismul de tip catahrezic” (POPOVIĆ, 2004, 161). *Pronumele* nu se caracterizează prin efortul evident al poetului de a crea o atmosferă de pronunțată lectură lirică. Volumul se determină prin expresii sarcastice care contrazic logica, adevărate mozaice. Pe de altă parte Radulović S. afirmă că „principiul elementar de constituire a poezilor se poate determina ca principiul de (dez)legare. Prin procedeul în *medias res*, prin introducerea directă și prin tematizarea ghicitorii, prin examinarea și prin gruparea nivelurilor enigmatice divergente, se fixează și se regleză *colajele poetice subtile*” (RADULOVIĆ, 1982, 657). Petru Cârdău își „cerază” poemele cu idei inedite, după schițele inițiale descrise în poezile sale, de exemplu: „*te duci cu mânile goale în întâmpinarea poemului, [...] / stai la pândă între tot și tine însuți/ vânătoarea-i intrezișă.*” (CÂRDU, 2007, 43).

Prin poezia lui Petru Cârdău literatura din Voivodina a primit o notă inedită sub cupola literaturii europene, aducând o prospetime, uneori o înfiorare, tendință spre meditare, spre filozofare. Cu astfel de versuri, poetul Petru Cârdău trage perdeaua așternută peste literatura românească din Voivodina, încât prin numele lui și a încă un sir de nume de scriitori din Voivodina, așează literatura română de pe aceste meleaguri în circuitul literar european.

Bibliografie

- ALMĂJAN, Slavco (1987). *Considerații asupra poeziei românești din Iugoslavia* în volumul *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*, Panciova, Libertatea.;(1987) prefață la *Versiunea posibilă*, Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987, Libertatea.
- AGACHE, Catinca (2010). *Literatura română din Voivodina*, Editura Libertatea, Paciova; (2005) *Literatura română în țările vecine*, 1945-2000, Ed. Princeps, Iași.
- CÂRDU, Petru (2007). *Complicitate*, Editura Libertatea, Panciova.
- CÂRDU, Petru (1998). *Școala exilului*, Editura Pasărea Măiastră.
- CĂRTĂRESCU, Mircea (1999). *Postmodernismul românesc*, Humanitas, București.
- COPCEA, Florin& SÂRBULESCU, Ion (2002). *Scurtă istorie a poeziei românești din Voivodina*, vol. 1. Ed. Lumina, Dropeta Turnul Severin.
- DEACONESCU, Ion (1989). *Poezie și epocă*, Ed. Libertatea, Novi Sad.
- DIACONU, N. (1983). Petru Cârdău „*Pronume*” în „*Ramuri*”, nr. Craiova.

²Princeps trad. Traducere din limba sârbă în limba română din carte *Škola izgnanstva*, a lui Petru Cârdău, publicată la Vârșet, ed. KOV în anul 2012. Textul e scris în original de Branimir Bošnjak la p.125.

- DOINAŞ, Ştefan Augustin (1998). *Poezia lui Petru Cârdu*, prefață la volumul lui Petru Cârdu. *Şcoala Exilului*, Ed. Păsarea măiastră, Craiova.
- DUBAK, B. (1983) *Înțelepți la colțuri*, în Univerzitetska riječ, Titograd, nr.157.
- FLORA, Radu (1971). *Literatura română din Voivodina, Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*, Libertatea, Panciova.
- JUICĂ, Brândușa (2012). *La confluența a două culturi. Literatura română din Voivodina (1945-1989)*, Editura KOV, Zrenianin.
- KRDU, Petru (2012). Škola izgnanstva, Ed. KOV, Vršac.
- KRDU, Petru (2009). *Moj gradanski šešir*, Prometej, Novi Sad.
- KRSTANOVIC, Zdravko (1996). Vasacko vesti, br. 86, 13 feb.
- LĂZĂREANU, Simeon (2003). *Despre prietenie și neuitare*, Libertatea, Panciova, nr.3.; (1982) Lumina, Libertatea, Panciova.
- LYOTARD, Jean- Francois (1993). *Condiția postmodernă*, Editura Babel, București.
- PARPALĂ, Emilia (2011). *Postmodernismul poetic românesc*, Ed. Universitate, Craiova.
- PETROVICI, Sima (2000). *Românii din Banatul iugoslav în operele scriitorilor noștri*. Ed. S.L.R., Novi Sad.
- PLATON, Alexandru-Florin (1994). “*Posmodernism- postistorie- postcomunism: repere semantic*”, Ed. Xenopoliana, torn II.
- POPA, Ştefan N. (1997). *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Editura Libertatea, Panciova.
- POPA, Vasko (1947). *Semnificația poeziei*, Ed. Lumina 1-3, Panciova.
- POPOVIĆ, Virginia (2004). *Pavel Gătăianu. Contribuții la monografie*, Novi Sad: Editura InedCo și Departamentul de Limbă și Literatură Română, Facultatea de Filosofie.; *Ştințe de studii și cultură*, vol.VII, nr 4.
- RADULOVIC S. (1982). *Pronume indicative*, în (književne novine), Belgrad, nr. 657, anul XXXIV.
- TARTLER, Grete (1984). *Privirea-de-pretutindeni în poezie*, în *Melopoetica*, Editura Eminescu, București.
- WEISSBORT, Dainel (1990). *Poezia lui Petru Cârdu*, prefață la volumul *The Trapped Strawberry*, Forest Books, London & Boston.

ORTHOGRAPHY IN WRITTEN ASSIGNMENTS AND TEACHING PRACTICE FROM THE PERSPECTIVE OF STUDENTS

ORTOGRAFIA ÎN TEMELE SCRISE ȘI PRACTICA PREDĂRII DIN PERSPECTIVA STUDENȚILOR

Ivana ĐORĐEV

Preschool Teacher Training College „Mihailo Palov” Vrsac

Omladinaski trg 1, 26300 Vrsac, Serbia

E-mail: ivanacurcin@yahoo.com

Abstract

In this paper we bring the results of exploratory research conducted in order to know in detail the way in which high school students perceive and evaluate their own skills and teaching orthography checking, and better identify the problems that the students have while learning and applying orthography rules. An anonymous survey was completed by 100 students of the final grade classical Gymnasium (R Serbia) in June 2014. The survey results showed, among other things, that high school students are not familiar with the target learning orthography, nor the importance of knowing and applying orthography rules in written expression. This is a valid incentive for serious review of strategies to improve the teaching of orthography. It can be a starting point for the new comparative research to gather empirical material about orthography and teaching of orthography in neighbouring countries.

Rezumat

În această lucrare aducem rezultatele unei cercetări de explorare pentru a cunoaște în detaliu felul în care elevii de liceu înțeleg și evaluatează propriile abilități și verificarea ortografiei de predare, și cum se identifică mai bine problemele pe care cursanții le au în timp ce învață să aplique regulile de ortografie. Un sondaj anonim a fost completat de către 100 de elevi din clasele finale ale gimnaziului clasic (R Serbia) în iunie 2014. Rezultatele sondajului au arătat printre altele, faptul că elevii de liceu nu sunt familiarizați cu învățarea țintă a ortografiei, sau cu importanța de a ști să aplique regulile de ortografie în expresiile scrise. Aceasta este un imbold de a se revizui strategiile de îmbunătățire a modului de predare a ortografiei. Poate fi un punct de plecare pentru o nouă cercetare comparativă pentru a aduna material empiric despre ortografie și modul de predare din țările vecine.

Keywords: *high school, orthography, Serbian language, teaching practice, written assignments*

Cuvinte-cheie: *liceu, ortografie, limba sârbă, practica predării, teme scrise*

1. Introduction

A very important segment of general culture is the knowledge of the standard language, which is arranged in a high level and unified by explicit standard. This standard deals with the prescriptive grammar, orthoepy and – orthograph. Serbian orthography is phonological, also a part is morphological and as such is applied from the time of Vuk Karadžić. Respect orthographic standards is obligation for all those who use the language (DEŠIĆ, 1994, 40) "the main role in fostering standards should have school" (DEŠIĆ, 2001, 19). In earlier, but also in modern research

and works of eminent linguists and normativists (VASIĆ et al., 1993; BRBORIĆ, 2004a, 2004b, 2011; ŠIPKA, 2011, 10) was pointed out explicitly and / or implicitly the fact that students in the Republic of Serbia (at all educational levels) are not familiar with orthographic norm, and that "would be good to make an extra effort in the educational process in order to record the state of repair" (BRBORIĆ, 2004b, 225). The causes of observed states are numerous and complex: a) lack of knowledge and lack of understanding orthography rules, b) careless attitude of students towards what is written, c) teaching practice which does not insist on the development of functional literacy of students, d) lack of textbooks, e) insufficient links between lessons of language and Literature and lessons of orthography, f) indulgence of teachers of orthography mistakes, g) absolution of phonetic principles, h) fostering less speech, i) insufficient definition of the curriculum, especially when it is about lectures of orthography in high school (ĐORĐEV, 2014a, 84). The above should be added that in teaching practice much more attention is given to the persistent repetition of orthographic material and less attention is given thinking about how students "understand orthography concepts, how they understand through orthography rules, and what are their attitudes about the importance of orthographic norms and the importance of its application" (ĐORĐEV, 2014b, 130).

2. The methodological framework of the research

The subject of this paper are attitudes of high school students about the orthographic norms in written assignments and teaching practice. The basic research problem can be expressed as the following questions: *How do high school students experience orthography and teaching orthography* actually – what students think about their own orthographic knowledge in the orthographic norms of writing tasks, the importance and usefulness of checking in and out of school? With the aim to introduce more detailed way in which high school students perceive and evaluate their own skills and teaching orthography checking, and better identify the problems that these students see in learning and applying orthography rules, we conducted an exploratory study. For data collection was used the *survey method* and to describe and analyze the data are used *descriptive* and *analytical methods*. The *research sample* is intentional – an anonymous survey completed 100 students of the final grade classical Gymnasium "Borislav Petrov Braca" in Vrsac (Serbia). The secondary level of education is chosen for several reasons: a) in high school expands orthographic material which is admitted in elementary school so high school students should to be well acquainted with the orthographic norm and apply in writing tasks; b) high school students, because of their age, have already been developed linguistic expression; c) completion of high school is for some students the end of formal education and the end of organized labor on the formation of written and linguistic expression; d) students who prolong their education should be able to accept the demands of higher education knowing the functional capabilities of the language.

The survey was completed in June 2014 and contained 6 questions: 4 closed type and 2 open type. Most of the questions require the students to briefly explain their answers. The *hypotheses* of which we went into research after determining the objectives are:

H1: Students assess their own orthographic knowledge insufficient grade.

H2: Orthographic area that students inflicts the greatest difficulty in adopting the orthographic norms is Punctuation.

H3: The rarest experience of students about written assignments is that it is a way to improve the written expression and test the knowledge.

H4: Students do not have a clear position that adults pay attention to orthography correctness of written text.

H5: Students do not understand what is about importance / usefulness of orthography in daily life (regardless of the job that someone is engaged).

H6: The students believe that the greater number of lessons devoted to orthography parties contribute to improving the teaching orthography in high school.

3. Results and Discussion

Analysis of student responses to the first question in the survey showed that more than half of the students (58%) evaluated their orthography skills as excellent, 38% of students think that it is very good; no student assessed orthographic knowledge as bad or insufficient marks (2) and poor (1) – Table 1.

Table 1. *Evaluation of orthographic knowledge in the students' perspective*

1. Rate his orthography skills	Number of replies of students	Percentage
a) low (1)	0	0%
b) sufficient (2)	0	0%
c) good (3)	4	4%
d) very good (4)	38	38%
e) excellent (5)	58	58%
Without answer	0	0%
In total	100	100%

Based on these results we conclude that *H1* – was not confirmed. As shown by the responses of students, the students *are satisfied with their achievements in the field of orthography*, which is *not in accordance with the real situation*. Written assignments and other forms of written expression of our high school students include, as studies show, often and quite big orthography errors (STEVANOVIĆ et al., 2009, 147–164; BRBORIĆ 2004a, 385–396, 2004b; ĐORĐEV, 2014, 83–95, ĐORĐEV, 2015), a poor orthography skills pupils show in the tests (BRBORIĆ 2004b, 221–225). Refer to a survey about orthography in school prof. V. Brboric of 2000 (BRBORIĆ, 2011, 66–69). Teachers are during the winter 41. republican seminar for teachers and professors of Serbian language and literature asked to rate the orthography skills of their students grades from sufficient (2) to excellent (5). Statistics show that, in the opinion of teachers, the average score of students from orthography is – solid (3.28) (BRBORIĆ, 2011, 68).

The reason for this attitude of students towards their own orthography skills can be the result of misunderstanding, ignorance of orthography rules and the decay of character checking in teaching practice. Students may not know they are wrong and that their orthographical knowledge lags far behind the self-estimated achievement if their fault is not indicated. On the other hand, the attitude of students is the result of several years of trend – that schools teach only for evaluation, and parents, as it sometimes seems, the more important that these estimates are high, regardless of the real level of knowledge that students have applied.

On the question no. 2 what orthographical areas are the greatest difficulty, for more than a third of students (36%) responded that there is no problem with any orthography-area (Table 2). Several students gave the reasons for their answer: *I'm sure of myself, I learned Serbian in elementary school; we were taught well by the teachers at elementary school* etc. That undoubtedly indicates that the orthography training, in the opinion of students (teachers also influenced), in its entirety ends in primary school. However, it is common that successful implementation of grammatical knowledge means, specifically – requires unity of theoretical knowledge and practical training. This educational aim can be achieved only through systematic, continuous exercises throughout the training, and it is given the relative lack of progress since the first grade to high school graduation, it would seem that the end of school can not be regarded as the end of

orthography training. It seems that the students and their teachers believe that the normative questions sole responsibility of the primary school. But by the end of high school acquired theoretical knowledge "melts" to overlook the omission of situations in which it should be applied, ie. absence of (complex) exercises which require developed and time-consuming work. On the other hand, it seems that in primary schools there is a belief that what can not teach or train the over eight years of work will be compensated in further education. As we see, in many cases does not happen, you can be one of the causes of "poor orthographic knowledge of our students" (BRBORIĆ, 2004b, 225; 2011, 101). A total of 27% of the surveyed students allocated Voice changes and relationships of votes as an area in which, when it comes to applying orthography rules, not coping well, followed by Done and dismantled the word (17%). Other, less frequent responses of students, are given in Table 2.

Table. 2 Identify orthographic areas that students receive the greatest difficulty in adoption of orthographic norms

2. What normative power is your greatest weakness?	Number of replies	Percentage
a) I have no problem with any orthography-area.	36	36%
b) The capital letter	4	4%
c) Letters	0	0%
d) Voice changes and relations votes	27	27%
d) Punctuation	0	0%
e) Done dismantled and write words	17	17%
f) Abbreviations	0	0%
g) Transcription	6	6%
h) Pronunciation	0	0%
i) Combination of punctuation and forms of text or style	0	0%
j) The division of words at end of line	10	10%
Without answer	0	0%
In total	100	100%

So, H2 has not been confirmed. Surprisingly, not a single pupil marks punctuation, as its greatest weakness, although research results orthographic norms in high school writing assignments show "that the proper interpunction is area where students have the lowest achievement" (ĐORĐEV, 2015, 115), which confirms our earlier observation: *that students may not know that they are wrong if their error is not indicated*. By all accounts, it looks like Punctuation orthography theme is that one bypasses the most in secondary school teaching practice.

Students have explained their answers. The cause of lack of knowledge and uncertainty in the application of rules that are related to specific areas of orthography or orthography in general are the most often seen in: (a) frequent changes orthographic norms (*Orthography changes frequently, I can not handle this. I can not remember the changes.*); (b) the weight and the volume of material (*Very complicated. Simple – it is incomprehensible. Orthography is a complex issue. I do not like to study voice changes because it is too big field.*) (c) insufficient number of hours (*Orthography is less represented in class. The least attention is devoted to it.; Teaching orthography is not fundamental.*); (d) lack of training for the application of theoretical knowledge in

practice (*I'm not sure how some of the words I should write. Sometimes I hesitate to dismantle the word even though I know the definition.*).

One student said that "there are no specific rules or a system by which we learn the orthography", which indicates some shortcomings continue checking, among other things, to: (a) insufficient linkage between this teaching to teaching language and literature, (b) the remains of traditionalism teaching and insistence on memorizing material and its playback (*I can not remember ...*), (c) the absence of meaningful orthography exercises, (d) and the insufficient functionality of knowledge that students acquire in school.

The students demanded that describe how they see written assignments (question no. 3 in Table 3). This was the question open, and received answers students can be divided into three groups, those who have shown that written assignments the students are seen as:

- (1) (not wanted) commitment and time that the (relatively easy) gave a high rating ([Written assignment is]: *a good way to get a good grade, school by fulfilling commitments, a big nuisance*);
- (2) the ability to demonstrate their creativity ([Written assignment perceive as]: *the expression of thoughts and adoption of new ideas, the ability to express talent of a way to express feelings and emphasize imagination and creativity, as well as training for creativity, as well as very easy, because I have talent as a "lesson" for inspiration*);
- (3) verification of knowledge and improvement of literacy ([Written assignment is]: *an opportunity to demonstrate how we manage the implementation of the checking, spell checking, the way that the student demonstrate his linguistic skills; demonstrate literacy; very examination because the professor can see our mistakes, correct them and teach us orthography*).

The most frequent answers were that points out the importance of creativity (*For a successful assignment is required talent /if someone has/*) – this type of response was 65%, while the least of those who perceive these tasks as a way to improve writing and express check knowledge (12%). Our attention is drawn to the answer of a high school senior: "Written task – everyone thinks only during those 45 minutes." This begs the question of what is the preparation for drafting and analysis and correction of written assignments, as well as training in written expression, which should last throughout the school year. It seems that the extensive and demanding preparations, which should be incorporated into all aspects of the work on improving the expressive abilities of students, has been largely neglected, which is why the students lessons dedicated to the development of written tasks perceived as not only separated from other activities related to education in their mother tongue, but as the case left to the moments of inspiration.

Table. 3 Pupils' attitudes towards writing tasks

3. How do you see written assignments?	Number of replies	Percentage
As (not wanted) obligation and way that (relatively easy) gave high score	23	23%
The opportunity to show creativity	65	65%
Verification of knowledge and improvement of literacy	12	12%
Something else		
Without answer		
In total	100	100%

Analysis of student responses to the question 3, as we see, has confirmed the H3.

The survey asked students to assess the extent to which they agree with the statement that "adults pay attention to orthography correctness of what is written". A total of 37% of the students responded "neither agree nor disagree" with this statement, 8% disagreed with this statement, 10% agreed with the presented completely (Table 4). His answers are explained in the following ways: *Few people today pay attention to the orthography (the exception is a professor of Serbian language). They are mostly in a hurry, absorbed obligations, and do not pay attention (for orthography). They themselves do not know the orthography. Few people today care for orthography / or: pay attention because they want to set an example for younger. Adults need to know if their child is writing, and how will it know if they themselves were written etc.* Other students did not answer this question.

Table 4 Students' evaluation of the relationship of teachers (and other adults) to the orthography

4. Adults pay attention to orthography correctness what is written	Number of replies	Percentage
a) I do not agree with this statement.	8	8%
b) Partially disagree.	0	0%
c) Neither agree nor disagree.	37	37%
d) Partially agree.	0	0%
e) I fully agree.	10	10%
Without answer.	45	45%
In total	100	100%

The obtained results confirmed H4.

At the open question no. 5 on the usefulness of orthography in daily life (regardless of the job that deals with a) 91% of the surveyed students did not answer, which undoubtedly shows that students do not see (SEEING IS UNDERSTANDING, KLIKOVAC, 2004, 180), so do not understand what is the basis of the importance of correct writing. Other answers students can serve as signposts for introducing themes that promote the building of a positive attitude towards teaching orthography and application of orthographic norms. H5 is how we see confirmed.

Table. 5 The importance and usefulness of orthography in and out of school for students

5. Assess the usefulness of orthography in daily life (regardless of the job that someone is engaged) and explain your answer	Number of replies	Percentage
Orthography – a prerequisite for further training and progress	3	3%
Orthography – certificate of education of every person	4	4%
Orthography – for the successful understanding between people	2	2%
Without answer.	91	91%
In total	100	100%

On the question no. 6 students have responded as follows (Table 6): a little more than half of the surveyed students believe that the teaching in secondary schools can be improved by introducing a greater number of lessons devoted to orthography (52%), a significant number of students to lobby for additional exercises in this area (23%). There are many fewer road to prosperity seen in frequent essay that teachers regularly reviewed by paying attention not only on content, but also the regularity of what is written (5%). Some students indicate greater attention to orthography and grammar classes and those who are devoted to literature (4%), while the lowest number of those opting for greater application of directed readings (during the reading of the lesson the students would have the task, with the help of teachers, to find examples which illustrate all sorts of orthography rules, and also the most common orthography errors) (2%). There is, however, students who believe that teaching orthography implemented only in primary school (12%). Such responses confirm the fact of discrimination against language teaching, including teaching orthography in another round. As we see, H6 is confirmed.

Table. 6 *Tips to improve teaching orthography from the perspective of students*

6. Teaching at the high school could be improved	Number of replies	Percentage
a) the introduction of a large number of hours devoted to orthography	52	52%
b) introduction of additional exercises in this area	23	23%
c) frequent writing a composition that teachers are regularly reviewed with special attention to the correctness of the written	5	5%
d) greater attention to orthography and grammar and literature classes	4	4%
e) application of directed readings	2	2%
g) Something else	12	12%
Without answer	2	2
In total	100	100%

4. Concluding remarks

The survey results showed, among other things, that high school students are not familiar with the target learning orthography, nor the importance of knowing and applying orthography rules in written expression, and therefore we believe that the high school teaching practice should be more attention paid to fostering the development of linguistic culture. In addition to the theoretical design of, on the way to improving the quality of teaching approaches, should take into account the results of ongoing research as well as empirical material. We believe that the results of this research can be applied at all stages of methodical practical work in the classroom checking. They can be applied in the training curriculum, in defining the goals and tasks of teaching languages, as well as in the selection of orthographic content, especially when it comes to checking continued in high school. At the same time, this is still a valid incentive to review strategies to improve the teaching orthography in R Serbia. It can be a starting point for new comparative research to gather empirical material on orthography and continue checking in neighboring countries.

Acknowledgments

The article is formatted (unpublished) excerpt of dissertations Đorđev "Ortografska norma u pismenim zadacima učenika srednjih škola kao putokaz moderne nastave pravopisa / Orthographic standards in written assignments of secondary school students as a guideline of modern teaching of orthography", which she defended at the Faculty of Philology in Belgrade, in 2015. Years in the presence of the committee including professor D. Veljković Stanković, prof. V. Brborački, prof. Lj. Petrovački.

Bibliography

- BRBORIĆ, Veljko, "Nastavna praksa i pravopis srpskog jezika", in *Književnost i jezik 51/3–4* (ed. Dimitrije Vučenov), Beograd, Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, 2004a, p. 385-396.
- BRBORIĆ, Veljko, *Pravopis srpskog jezika u nastavnoj praksi*, Beograd, Čigoja štampa, 2004b.
- BRBORIĆ, Veljko, *Pravopis i škola*, Beograd, Čigoja štampa, 2011.
- DEŠIĆ, Milorad, "Aktuelna pitanja pravopisa srpskoga jezika", in *Spone XXVI /3–4* (ed. Slobodan Vujačić), 1994, p. 40-41.
- DEŠIĆ, Milorad, "Normiranje savremenog srpskog jezika kao naučni i nastavni problem", in *Književnost i jezik 3/4-5* (ed. Dimitrije Vučenov), Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, 2001, p. 15-20.
- ĐORĐEV, Ivana, "Ortografske greške u pismenim zadacima kao smernice za unapređivanje kulture izražavanja učenika i poboljšanje nastave pisanja", in *Pedagoška stvarnost: časopis za školska i kulturno-prosvetna pitanja 60/1* (ed. Radovan Grandić), Novi Sad, Savez pedagoških društava Vojvodine, 2014a, p. 83-95.
- ĐORЂEV, Ivana, "Possible applications of conceptual metaphors (cognitive approach) to improve orthography teaching", in *Research in peganogy* (ed. Grozdanka Gojkov) Vol 4, N.1, Vrsac, Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov", Belgrade, Serbian Academy of Education, 2014b, p. 128-140.
- ĐORЂEV, Ivana, *Ortografska norma u pismenim zadacima učenika srednjih škola kao putokaz moderne nastave pravopisa / Orthographic standards in written assignments of secondary school students as a guideline of modern teaching of orthography*, Beograd, Filološki fakultet, 2015, (unpublished) doctoral dissertation.
- KLIKOVAC, Duška, *Metafore u mišljenju i jeziku*, Beograd, Čigoja štampa, 2004.
- STEVANOVIĆ, Jelena, Maksić, Slavica, Tenjović, Lazar, "O pismenom izražavanju učenika osnovnih škola / On written expression of primary school pupils", in *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja 41/1* (ur. Slavica Ševkušić), Beograd, Institut za pedagoška istraživanja, p. 147-164.
- ŠIPKA, Milan, *Kultura govora*, Novi Sad, Prometej, 2011.
- VASIĆ, Smiljka, Knafljč, Vladislava, Petrović, Aleksandra, "Jezička razvijenost i sadržaji jezičkog izraza učenika izbeglica", in *Deca, izbeglištvo i škola* (ed. Stevan Krnjadić), Beograd, Institut za pedagoška istraživanja, 1993, p. 67-94.

ANNEX

Survey for students

Dear student,

This is a survey that will help you to know in detail the way in which high school students perceive and evaluate their own skills and teaching orthography checker. You will also contribute that the teachers get to know better the problems that you meet in learning and applying orthography rules (in written assignments and other forms of written expression) so that they can adapt their teaching to pupils' needs and facilitate their path to literacy. This survey is anonymous. Thank you in advance for your cooperation!

1. Rate your orthography skills:

- a) Low (1);
- b) Sufficient (2);
- c) Good (3);
- d) Very good (4);
- e) Excellent (5).

2. What normative power is your greatest weakness?

- a) I have no problem with any orthography-area.
- b) The capital letter
- c) Letters
- d) Voice changes and relations votes
- e) Punctuation
- f) Done dismantled and write words
- g) Abbreviations
- h) Transcription
- i) Pronunciation
- j) Combination of punctuation and forms of text or style
- j) The division of words at end of line

Why? Explain your answer.

---

3. Describe how you experience written assignments:

Written task is _____

4. Adults pay attention to orthography correctness what is written.

- a) I do not agree with this statement.
- b) Partially disagree.
- c) Neither agree nor disagree.
- d) Partially agree.
- e) I fully agree.

Why? Explain your answer.

---

5. Assess the usefulness of orthography in daily life (regardless of the job that someone is engaged) and explain your answer.

---

6. Teaching orthography in high school could be improved as follows:

- a) The introduction of a large number of lessons devoted to orthography;
- b) Additional practice in this area;
- c) Frequent writing a composition that teachers are regularly reviewed by paying attention not only on content but also on the correctness of the written;
- d) Greater attention to orthography and grammar and literature classes;
- e) The application of directed readings;
- f) Something else.

ONE MENTION OF SAINT NICODEMUS OF TISMANA IN THE *LIFE OF THE ELDER ISAIAH*

UN MENTION DE SAINT NICODÈME DE TISMANA DANS LA *VIE D'ISAËE L'AÎNÉ*

O MENTIUNE A SFÂNTULUI NICODIM DIN TISMANA *ÎN VIAȚA LUI ISAIA PREMERGĂTORUL*

Boris STOJKOVSKI

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of History
Dr Zorana Đindića 2, 21000 Novi Sad, Serbia

E-mail: stbs@ptt.rs

Svetozar BOSKOV

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of History
Dr Zorana Đindića 2, 21000 Novi Sad, Serbia
E-mail: svetozarboskov@ff.uns.ac.rs

Abstract

This paper will provide an analysis of a short paragraph in the 14th century hagiographic work entitled Life of the Elder Isaiah, written by an anonymous Athonite monk. This work contains an intriguing reference to Saint Nicodemus of Tismana. Saint Nicodemus, who was perhaps of Greek or even Serbian origin, was the founder of two monasteries in Oltenia in what was in that time the Banat of Severin, and his pastoral work was of significant importance for the later development of Romanian culture, spirituality and spread of the Orthodox faith in this region. He was also a member of a delegation from the Serbian Orthodox Church sent by Prince Lazar Hrebeljanović on a mission to Constantinople for the purpose of reconciliation in 1375. The short paragraph analyzed here is of particular significance for Romanian Orthodoxy and culture.

Résumé

Les auteurs tiennent d'analyser un paragraphe bref dans le travail hagiographique du 14ème siècle intitulé La Vie d' Isaïe l'Aîné écrit par un écrit Athonite moine anonyme. Dans ce travail, il y a une mention très intéressant de Saint Nicodème de Tismana. Possiblement d'origine grecque ou même la serbe, Saint Nicodème a été le fondateur des deux monastères en Olténie c'est-à-dire le Banat de Severin, et son travail pastoral était d'une importance grande pour le développement ultérieur de la culture roumaine, la spiritualité et la propagation de la foi orthodoxe dans ce région. Il a aussi été un membre d'une délégation de l'Église orthodoxe serbe envoyé par le prince Lazar Hrebeljanovic sur sa mission à Constantinople afin de parvenir la réconciliation en 1375. Le court paragraphe que les auteurs vont analyser est très intéressant pour l'orthodoxie roumaine et la culture.

Rezumat

Această lucrare va aduce o analiză a unui scurt paragraf din secolul 14 a operei hagiografice intitulată Viața lui Isaia premergător, scrisă de către un călugăr Athoit anonim. Această lucrare conține referințe intrigante cu privire la Sfântul Nicodim din Tismana. Sfântul Nicodim, care poate de origine greacă poate chiar sărbă, a fost fondatorul a două mănăstiri din Oltenia care pe vremea aceea era Banatul de Severin, iar opera sa pastorală a avut o importanță

signifiantă pentru dezvoltarea de mai târziu a culturii române, spiritualității și răspândirii credinții ortodoxe în această regiune. El a fost de asemenea membru al delegației Bisericii Ortodoxe din Serbia trimisă de către Printul Lazar Hrebeljanović într-o misiune la Constantinopol în scopul reconcilierii din 1375. Scurtul paragraf analizat aici este de o signifiantă importantă pentru ortodoxia și românească.

Keywords: *Saint Nicodemus of Tismana, Ugro-Vallachia, Life of the Elder Isaiah*

Mots-clés: *Saint Nicodème de Tismana, Ugro-Valachie, La Vie d'Isaïe l'Aîné*

Cuvinte-cheie: *Sfântul Nicodim din Tismana, Ugro-Valahia, Viața lui Isaia Premergătorul*

Even today, Saint Nicodemus of Tismana is a very prominent and respected saint among Serbs and especially Romanians. He is best known as the founder of the Vodita and Tismana monasteries, but he was also a well-known copyist and translator, which made him one of the forefathers of literacy and literature in the Middle Danube region. Nicodemus was also one of the most prominent followers of the monastic learning and tradition known as hesychasm, which spread from the Byzantine Empire to other Orthodox counties and regions in the 14th century. According to Dimitri Obolensky, Nicodemus of Tismana was a lively example of a cosmopolitan culture centered in Byzantium that was solidified by hesychasm, and had both permeated and connected the Eastern European Orthodox lands (OBOLENSKI, 1996, 364). Saint Nicodemus was also a very important figure for Serbian medieval history as well, both as a conveyor of hesychastic monastic traditions, and as a member of an important diplomatic and ecclesiastical mission to Constantinople in 1375, and has thus been held in high regard in Serbian Orthodox tradition throughout the centuries. Therefore, his role certainly had to have been noted in the Serbian medieval sources as well. One such source and one particular mention of Saint Nicodemus will be addressed in this paper.

The source being analyzed here is the *Life of the Elder Isaiah* written by an unknown writer who is referred to in the literature and history as an Anonymous Athonite. In this short but very interesting hagiographic/biographic work there is a brief mention of Nicodemus as a member of a Serbian delegation that traveled to Constantinople in 1375 to negotiate a reconciliation with the Patriarchate of Constantinople. This brief paragraph is significant not only within the context of medieval Serbian history, but is also quite thought-provoking as a Serbian literary and, in particular, as a historical perception of Nicodemus' pastoral work in Oltenia. Because of this, the authors chose to rely mostly on Serbian sources and, in particular, on the conclusions of Serbian (or ex-Yugoslavian) scholars for this topic. Romanian sources and literature were also examined especially in order to understand the work of Nicodemus of Tismana in the region that is now a part of Romania.

This paper will first provide some information on the *Life of the Elder Isaiah*, as well as a biography of Isaiah himself. Afterwards, an English translation of the Serbian version of the part of the *Life* dedicated to Nicodemus will be provided, alongside necessary comments dedicated mostly to his pastoral and literary work in the region of Oltenia. A full analysis will be given alongside the historical background of the time in which it was written. It is also important to mention that this work was cited by Turdeanu, a well-known Romanian philologist and historian of literature living in exile. In his book entitled *Études de littérature roumaine et d'écrits slaves et grecs des principautés roumaines* he notes that the Elder Isaiah mentions Nicodemus, and briefly cites some parts of the work of Isaiah. Turdeanu mostly refers to the qualities of Saint Nicodemus as well as to his founding of monasteries in Wallachia (TURDEANU, 1985, 117-119). Even though this prominent Romanian scholar made extensive use of this work, it still lacks a more thorough analysis which will be presented here.

Life of the Elder Isaiah is a hagiographical and biographical work written by a monk from Mount Athos. Since his name is unknown and uncertain, the author of this work is referred to as an Anonymous Athonite (Serbian: *Nepoznati Svetogorac*). It has been speculated that the authorship could be attributed to one of the pupils of Isaiah, either Nicandros or Sylvester, but these conclusions are dubious and do not have valid grounds. This work was most likely written in the Russian monastery of Saint Panteleimon on Mount Athos. The *Life* itself has been preserved in one single copy produced at the Serbian Hilandar Monastery on Mount Athos in the first half of the 15th century, but the actual date of the creation of the original manuscript of the *Life* remains unknown. This work was also preserved in an incomplete form, but, nevertheless, represents one of the most beautiful short pieces in medieval Serbian literature. It is very similar to old Palestinian, Syriac or Egyptian Christian (especially from Sinai) collections of lives of the fathers and other saints (BOGDANOVIĆ, 1980, 202-203). The entire hagiographic work is dedicated to the day of death and veneration of the saint elder on August 21. Nevertheless, there is no mention of his death or of miracles that should have occurred on his tomb, since they present one of the key archetypal figures in every new saint's cult. The *Life* was compiled most probably in preparation for the canonization of the new saint, Elder Isaiah. It was written alongside some other similar hagiographic works, perhaps on the occasion of the revelation of his relics. The cult of Elder Isaiah was not introduced into liturgical practice, perhaps because of the Turkish threat and the Battle of Kosovo in 1389, or maybe due to the growing influence of Greek clergy that became predominant on Mount Athos at the end of the 14th century (MOŠIN, 1940, 125-167; PAVLOVIĆ, 1965, 239-240; TRIFUNOVIĆ 1980; BOGDANOVIĆ , 1980, 182, 188-189; BOGDANOVIĆ, 1989, 34-37).

As far as the key figure of this work is concerned, he is quite well-known from other historical sources as well, and he was a very important translator within the medieval Slavonic world. His name was Isaiah, mostly known in historiography and literature as Elder Isaiah of Serres, and known primarily in Serbian as *Starac* Isaiah or *inok*, meaning *elder* or *monk*. He was born around 1300 and was, by origin, a Serb from Kosovo. He was a monk, a translator and a contemporary witness of the Battle of Maritsa in 1371. Sometime before 1330 he went to Mount Athos where he first took monastic vows at the Hilandar Monastery. Later, from 1349 onwards, he was a prior (*iguman*) of the Russian monastery of Saint Panteleimon on Mount Athos. Between 1353 and 1363 Isaiah travelled throughout Serbia. He was at the court of Despot Uglješa Mrnjavčević in Serres. In 1366, and later on, he again went to the Hilandar Monastery. In 1371 this Athonite monk was back at Mount Athos where he completed one of the most important works of his life. This was the translation of almost every work of Pseudo-Dionysius Areopagitus, a highly prominent Byzantine theologian and philosopher from the 6th century. The works he translated include *Celestial Hierarchy*, *Divine Names*, *Mystical Theology* and *Ecclesiastical Hierarchy*. Isaiah began this work at the behest of Theodosius, the Metropolite of Serres and it is a very valuable literary contribution, and is especially significant for those who study philosophy and the history of medieval literature, as well as for those who deal with the Byzantine influence on the Slavonic world. In it there can be found a strong influence from Neo-Platonism, manifested through ideas of the immanent circulation of Divine Love, as well as of the active relationship between Divine Love and the world.

In addition to its outstanding philosophical, linguistic and literary importance, this translation is also a very important historical source. It depicts the fate of the Serbian lands after the Battle of Maritsa on September 26, 1371 when the Ottoman Turkish army soundly defeated the Serbian army led by Despot Uglješa and his brother, King Vukašin Mrnjavčević. This battle opened the door for a Turkish invasion of the Balkan Peninsula and Byzantium subsequently became a vassal state of the Ottoman state. Elder Isaiah states that he had started his translation in *good times*, but finished them in *the worst of all times*, i.e. after the Battle of Maritsa. His description of the Battle of Maritsa is deeply moving and unsettling, as it depicts the horrific consequences of this battle, which included not only the death of two of the most prominent Serbian noblemen, but also the disaster the entire areas suffered after this event. Not long after finishing this translation, Isaiah

most probably returned to the Russian monastery of Saint Panteleimon on Mount Athos where he died sometime after 1375 (MOŠIN, 1940, 125-167; TRIFUNOVIĆ 1980; BOGDANOVIĆ, 1989, 34-37; BOGDANOVIĆ, 2000, 616).

The paragraph from the hagiographic literary piece, the *Life of the Elder Isaiah*, analyzed here deals with a delegation sent by the Serbian Orthodox Church to Constantinople to resolve the conflict between the Great Church and the Serbian Patriarchate. The schism between the two churches started either in 1350 or a couple of years later, after the Serbian ruler Stefan Dušan (1331-1355) proclaimed himself Emperor in 1346, while the Serbian archbishop Joanikije was named the first Serbian patriarch. The patriarchal see of Constantinople had not given its consent to either of these acts, and this became a source of conflict. As a consequence of this, Callistus, the patriarch of Constantinople declared anathema the Serbian emperor, the new patriarch and their subordinates. The anathema was also partly, or perhaps even mostly, politically motivated, since at the same time Serbian ruler Stefan Dušan was at war with the Byzantine emperor, John Kantakuzenos, who instructed and instigated the patriarch to do so. After more than two decades, the schism was finally resolved in 1375 during the reign of Prince Lazar Hrebeljanović (BARIŠIĆ, 1982, 159-182). As was previously mentioned, the role of the elder Isaiah was quite significant, and according to the *Life* of the Serbian patriarch Sava, he was the key person in these negotiations (DANILOVI NASTAVLJAČI, 1989, 129-130; MIHALJČIĆ, 1989, 69-71).

When writing about the delegation to Constantinople, the compiler of the *Life* of the elder Isaiah first writes about Theophanous, also an elder and a prominent and highly respected monk from Mount Athos who was invited by Isaiah for this particular occasion. The Anonymous Athonite then mentions Nicodemus, the future Saint Nicodemus of Tismana.

Serbian original:

... tako i Nikodima, časna i osveštena muža, silna u knjigama, još silnija u znanju i govoru i odgovoru, Grka rodom, koji je i sastavio u Ugrovlaškoj zemlji dva velika i časna manastira sa velikim trudom i staranjem mnogim i sa savetom i pomoći prepodobnoga oca našega Isajje, i tako silom Svetog Dуха i Božijim sadejstvom sakupi opštežića veliko mnoštvo naroda, inoka crnorizaca, koji i u toj zemlji sija kao neka zvezda Danica, svakim vrlinama ukrašen; (NEPOZNATI SVETOGORAC, 1986, 96).

English translation:

... also Nicodemus, honorable and consecrated¹ man, mighty in books,² even more mighty in knowledge and speech and response,³ Greek by origin, who has founded in the land of Ugro-Vallachia two great and honorable monasteries with great effort and much care and with the advice and assistance of our saint and venerable father Isaiah, and so, by the power of the Holy Spirit and God's help, he summoned many people (in the) convents, monks, who shine as the Morning Star in that land as well, and who are adorned with many virtues.⁴

This is a very short excerpt from the *Life of the Elder Isaiah* in which a brief biographical remark is made about Saint Nicodemus of Tismana (at the time the anonymous writer describes, Nicodemus was a monk and archimandrite, i.e. prior, of the Tismana Monastery in Wallachia). Nevertheless, it is a very interesting source for the life and deeds of Saint Nicodemus and his work

---

¹ Could perhaps be also translated as saint.

² Meaning that Nicodemus was highly erudite.

³ Speech and responses refer most likely to good rhetoric.

⁴ English translation by the authors from the cited Serbian critical edition of the *Life of the Elder Isaiah* with consultation of the cited edition by Vladimir Mošin as well.

in Wallachia, and it presents a valuable testimony both about Nicodemus, but also about the development and spread of orthodoxy and culture in these parts of modern-day Romania.

At the beginning of this paragraph the anonymous writer mentions that Nicodemus was a man *great in books*, i.e. a man of extensive knowledge and education. According to Đorđe Sp. Radojičić, a prominent historian, who has studied many topics in Serbian medieval literature, Nicodemus (also known in the Serbian historiography as the priest Nicodemus Grčić) was the founder and initiator of an entire body of literary works in the Mid-Danube region. Between 1359 and 1360 Nicodemus compiled a collection of the *Lives of Saints* in the region during the time of the Vidin Empire (where the Manastirita monastery in which he resided for some time was situated), which was the most Western part of the Bulgarian Empire at that time, but was *de facto* an independent state (RADOJIČIĆ, 1962, 34). A part of this compilation of the lives of different saints and the most important example of the cultural heritage of Nicodemus, is connected to his life in Wallachia itself. He copied and illuminated the *Tetraevangelia* (Gospels) at the Transylvanian monastery of Prislop, which is considered the oldest written book produced in Romania. It was written in 1405, and is an example of the Serbo-Slavonian redaction, and is kept today in the Romanian National Museum in Bucharest where it is considered to be one of the greatest medieval literary treasures in present-day Romania (TURDEANU, 1954, 127-129; MIRCEA, 1966). Therefore, the role of Nicodemus as one of the founders of Romanian culture and literature is without a doubt one of the most prominent ones.

It is also worth mentioning that his work completed during his time in the Vidin Empire is not the only connection that Nicodemus had with Bulgaria. Besides the Gospels, Nicodemus also exchanged letters with the Bulgarian patriarch⁵, Evtimiy of Tarnovo. This fruitful correspondence between two important church figures of the second half of the 14th century in the Balkans touched on dogmatic questions concerning various topics within the field of Orthodoxy. According to Evtimiy of Tarnovo's responses, Saint Nicodemus of Tismana's questions were connected to a vast number of topics, six of which were mostly of an exegetic character and were dedicated to many speculative matters, including, for instance, the origin of evil in the world, angels, demons, and people's fate after death. (ČOROVIĆ, 1933-1934, 162-165; PODSKALSKI, 2010, 307-311; EFTIMIE DE TÂRNOVO, 2014)⁶. *It is perhaps important to note here that these letters of Nicodemus are preserved only through the responses from the Bulgarian patriarch; therefore, we can only speculate about what exactly the questions were* (TURDEANU, 1985, 35).

When it comes to the origin and ethnic background of Nicodemus, various opinions have been presented in the historiography. Firstly, it is important again to stress one very significant point, which is that when considering the Middle Ages, it is not possible to speculate about national belonging or to determine an individual's ethnic or national identity in the modern or contemporary sense. Therefore, the term ethnic background is used here, which might not be the most accurate one, but it can signify an individual's origin best, while at the same time bearing in mind that this analysis is being made within the context of the 14th century. As was previously mentioned, the Anonymous Athonite writes about Nicodemus being Greek by origin, but according to the most well-known biographer of Saint Nicodemus, a monk named Stephen from the Tismana monastery⁷, Nicodemus was of Slavic or Serbian origin, and was even a cousin of the Serbian prince, Lazar Hrebeljanović. Hieromonk Stephen of Tismana also mentions Serbia as the homeland of Nicodemus when he writes about his return from Mount Athos (IEROMONAH ŠTEFAN DE LA TISMENA, 1885, 17-18). One of the Serbian annals (*letopis*), the so-called *First Belgrade Annals*,

⁵ Patriarch of Trnovo, where the see of Bulgarian church was during the Middle Ages.

⁶ The latter, which is a modern Romanian translation, was not available to us, but we are citing it because of the Romanian scholarly audience. However, the cited multi-volume work of Podskalsky is also available in German original with further literature on the topic. We used the Serbian translation which was the most accessible.

⁷ The original *Life of Saint Nicodemus* has been most probably lost, and was written in Slavic language, sometime in the 18th century at the monastery of Tismana (TURDEANU, 1954, 116-117).

dating from the 16th century, mentions under the year 1406 the death of *Nikodim Grčik* (i.e. *Grčić*) which means *Greek* (STOJANOVIĆ, 1927, 221).

As far as some other theories are concerned, one dates from 1675 when the patriarch of Antioch Maccarius visited this monastery. His archdeacon, Paul of Alep, left a written account of this journey and in this account there is also a mention of their visit to the monastery of Tismana. When they paid a visit to this holy place, Paul of Alep mentions its founder, Saint Nicodemus, stating that his father was of Greek origin, from Castoria, while his mother was Serbian (TRAVELS OF MACARIUS, 1836, 362).⁸ This theory of the Greco-Serbian origin of Nicodemus has entered some parts of historiography. For example, at the end of the 19th century this opinion was adopted by the great Serbian politician, diplomat and medieval historian Čedomilj Mijatović (MIJATOVIĆ, 1896, 21-22). Even Dimitri Obolensky agreed with this hypothesis from Paul of Aleppo (most probably heard from the monks of the monastery itself), and he also refers to Emil Turdeanu, who was mentioned and cited here previously (OBOLENSKI, 1996, 364). Bulgarian religious tradition has pointed to Prilep in Macedonia as the place of Nicodemus' birth and origin, and a similar theory can be found and supported by Romanian scholars, including, for instance Turdeanu, who attributed the birthplace of Prince Lazar Hrebeljanović to Prilep (TURDEANU, 1954, 119). But, as one of the founders of the Serbian critical historiography, Ilarion Ruvarac, already established at the end of the 19th century, the most probable birthplace of Nicodemus is Prilepac, a place situated near the most important Serbian medieval mine, Novo Brdo, in Kosovo (RUVARAC, 1888, 355). This opinion has been mostly adopted within Serbian scholarly circles, and is primarily based on different contemporary and later sources (RADOJIČIĆ, 1956, 15; radojičić, 1963, 77-78). Although his ethnic background and origin is not easy to define, nonetheless a Serbian, i.e. Slavic, origin is present in his setting, as well as a very good knowledge of Greek, which could also be a consequence of either the education which Nicodemus obtained during his times on Mount Athos or as a part of his ethnic background.

His activities as a founder of monasteries and an establisher of monastic life in Wallachia could not have been missed by Anonymous Athonite. It is widely accepted that Nicodemus was a founder of two monasteries, which are even today considered among the most prominent and respected ones in Romania and throughout the Orthodox realm. These "two great and honorable monasteries," according to the author of the *Life of the Elder Isaiah* were Vodita, dedicated to Saint Anthony the Great; and Tismana, also known as the Monastery of the Dormition of Most Holy Theotokos (Virgin Mary). After the (first) fall of Vidin to the Hungarian king, Louis the Great, in 1365, Nicodemus most probably fled to Wallachia where he arrived in 1369 at the court of the ruler (voivoda) Vladislav-Vlaicu (cca. 1364-1374) who occupied the throne at that time. There he began to raise monasteries and to spread hesychasm (TURDEANU, 1985, 30). As can be seen in the paragraph that refers to Nicodemus in the hagiographic work of the Anonymous Athonite, there is mention of two monasteries that were founded by him. Even though legends and tradition attribute more monasteries to Nicodemus, the two that were with highest possible certainty in fact established by him were indeed Vodita and Tismana, where he spent most of his life and where he died. Vodita was founded by Nicodemus most probably around 1372 or, according to some other scholars, around 1374⁹, while Tismana was built either in 1377-1378 or some seven years later, cca.

---

⁸ The problem that arises here is the lack of reliability concerning this travel account, since in the passages concerning Nicodemus there is information that Vidin (which Paul refers to as Bodom) was the See of Hungarian king, that Serbian Prince Lazarus granted Nicodemus an entire city with sixty villages, as well as other completely inaccurate information (TRAVELS OF MACARIUS, 1863, 362-363).

⁹ It is most likely that the construction of the Vodita monastery commenced upon Nicodemus' arrival there, which was around 1369, but the first mention of this sacred place is at the very beginning of the rule of Radu I, which began in 1374. The monastery also received assistance from the Serbian prince, Lazar Hrebeljanović, and there was a strong influence on the new monastery from the architectural and artistic style of his church in Kruševac (DRAGICHEANU, 1929, 144-156; TURDEANU, 1985, 24-25). One document that can be of some help in determining the exact date of the foundation of Vodita monastery is certainly the donation to this monastery by Vladislav I, ruler of Ugro-Wallachia. This charter is dated by Panaitescu and Mioc to 1374, and by Viorel Achim to the period 1371-1377, and it is very

1385. Some other monasteries, like for instance Manastirita (IEROMONAH ȘTEFAN DE LA TISMENA, 1885, 28-29) are also attributed to Saint Nicodemus of Tismana, but he is undoubtedly most known for the aforementioned first two monasteries, about which there is mention of in the *Life of the Elder Isaiah* in the paragraph analyzed here (LĂZĂRESCU, 1965, 258-259; KNEŽEVIĆ, 1985, 166-167; OBOLENSKI, 1996, 364). Concerning Tismana, a charter from 1385 issued by the ruler of Wallachia, Dan I, recognizes the newly built Tismana and all the privileges and possessions of the monastery. The document also indicates that it was built during the reign of Radu I (cca. 1374-cca. 1384), Dan I's predecessor to the throne of Wallachia. During the reign of Mircea the Great (Mircea cel Batran), the monastery of Tismana was generously donated by this famous Wallachian voivoda. But after 1399, relations between Nicodemus and Mircea deteriorated, and Nicodemus left Wallachia for the monastery of Prislop, where he completed the aforementioned Gospels (ȘTEFULESCU, 1909; TURDEANU, 1985, 24-25; PANAITESCU, 2000, 152, 177-178).

In the Slavic charters and other written sources the region between the Southern Carpathians and the Danube, known in Romanian as Țara Românească, is referred to by the name *Ungrovlachia* (Ugro-Wallachia). The Wallachian voivoda Basarab acknowledged the supreme rule of the Hungarian king, Carlo Robert, beginning in 1324. During the rule of Hungarian kings from the House of Anjou, relations between Hungary and Wallachia were quite complex, and during this time Hungary was striving to subdue Wallachia (MAKKAI, 1994, 257-258). During the Middle Ages this term was also applied (especially from the 13th century onwards) to a frontier region between Wallachia and Hungary known as the Banat of Severin. This region was a subject of dispute between the two countries, and from 1369 onwards part of this territory, known even until today known as of Oltenia, acknowledged the supreme rule of the Wallachians voivodas, while the region around the Timis/Temes River remained as the Banat of Severin within the borders of the Hungarian realm (MAKKAI, 1994, 657; GYÖRFFY, 1964, 1-25, 537-568).

Actually, the first mention of this term can be found in the 14th century, in regards to the auxiliary troops from Wallachia that participated in the 1324 Bulgarian campaign of Emperor Mihailo I Šišman against Hungary. The term *Oὐγγροβλάχοι* was used for the first time in history by the 14th century Byzantine emperor and, after his fall from power, by the monk and historian John Kantakuzenos in his *Histories*, which stated that these troops that were in the army of the Bulgarian emperor when the Byzantine emperor Andronicus III unsuccessfully besieged Philipopolis not long after coming to the throne (KANTAKUZENOS, 1982, 124). The part of Wallachia that submitted to the Hungarian realm is referred to by the name *Ungrovalachia*, or in this precise situation, *Ungrovalachians* (GYÓNI, 1938, 94; KANTAKUZENOS, 1982, 124).

Coinciding chronologically with the life and work of Saint Nicodemus are two letters by the patriarch Callistus issued in 1359. In those two letters the Metropolitanate of Ungrovlachia and its ruler, the prince of Wallachia, i.e. Ungrovlachia, was mentioned. From these two letters one can assume that the ruler of Wallachia had acknowledged the supreme rule of Hungarian king (BAÁN, 2013, 56-63). In other contemporary Byzantine sources of the time, there are different acts of the patriarchs of Constantinople Philotheos (in the acts of his councils more precisely), in the acts and letters of the patriarchs Nilus, Antonius IV, as well as in the letters of a monk from Mount Athos named Chariton who became the archbishop and metropolitan of Ungrovlachia in 1372. In the lists of bishops (*Notitiae episcopatum*) from the second half of the 14th century onwards there are references to two metropolitanates of Ungrovlachia: one in Hungary, i.e. the Banat of Severin, and another in Wallachia itself. Another high-ranking priest named Paulus Tagaris also used this term (BAÁN, 2013, 80-116). As one can easily conclude, the anonymous monk who wrote the *Life of the Elder Isaiah* must have had access to many contemporary Byzantine sources from his

---

interesting, since by it, Vladislav I even granted some Gypsies to this monastery to serve it (DRH, 1966, 17-21; ACHIM, 1998, 21). There was quite significant influence of the Serbian architecture on these monasteries, especially, as was already stated, on the Vodita monastery (TURDEANU, 1985, 24). In the region of Braničevo even Prince Lazar and later, in 1406, his son, Despot Stefan Lazarević donated villages and other privileges to these monasteries (MIJATOVIĆ, 1896, 21-22).

immediate surroundings that used this term both to depict the Banat of Severin and the Principality of Wallachia under its rulers.

Since this topic is mostly connected to the Principality of Wallachia, there is a Greek mention of the term *Oὐγγροβλάχια*, or in this case *Oὐγγροβλάχων*, in a Wallachian document as well. It was used by Vladislav-Vlaicu, the voivode of Wallachia during whose rule Saint Nicodemus came to the Principality. In his charter for the monastery or Kutlumus on Mount Athos by which he defines the relationships among the Greek monks in the monastery, his Principality and the Wallachian monks who had come to the monastery from this country. This document was issued in September of 1369, therefore, the term used to illustrate Wallachia is chronologically very close to the events depicted by the writer of the *Life of the Elder Isaiah* in which this term was used to describe the place Nicodemus of Tismana's pastoral work (ACTES DE KUTLUMUS, 1988, 102-105, 367-368).

Finally, some details concerning some general literary *topoi* that are used by the Anonymous Athonite in this hagiographic piece should be taken into consideration. For instance, there is no evidence in the sources that Isaiah of Serres actually did help Nicodemus in any way in establishing monasteries in Wallachia. It is known that they were friends, both were hesychasts, both spread this spiritual teaching throughout the Orthodox Christian world, and both had the same spiritual, cultural and, in 1375, shared the same political and diplomatic mission. But besides this, only Nicodemus and, of course, the political rulers of Wallachia are mentioned as founders of both monasteries discussed here—the monastery of Saint Anthony the Great in Vodita and the monastery of Dormition of Virgin Mary in Tismana.

The last few phrases concerning these two monasteries which state that “by the power of the Holy Spirit and God’s help, he summoned many people (in the) convents, monks, who shine as the Morning Star in that land as well, and are adorned with many virtues” unquestionably belong to the well-known hagiographic *topoi* and are given here to present not only how successful and spiritually important the pastoral work of Saint Nicodemus was, but also to celebrate Isaiah through him and, above all, God, without whom none of this could have been possible.

The small paragraph from the *Life of the Elder Isaiah* by the Anonymous Athonite analyzed here is a very interesting source for the life and deeds of Saint Nicodemus of Tismana. It has been used by some scholars, predominantly Romanian and Serbian (ex-Yugoslav) ones, but it has never been thoroughly analyzed. Additionally, we need to stress that this is the first study in which the modern-day critical edition of the *Life of the Elder Isaiah* has been used along with consultation of the earlier editions. The most significant concluding remark is that this *Life* and, in particular, the small part of it analyzed in this paper can provide some new facets on the *Life of the Elder Isaiah* itself and its possible sources, but, even more, it can firstly provide additional information and to clarify some of the details and aspects of the life of Saint Nicodemus of Tismana, a highly respected saint among Orthodox believers in Romania, Serbia, Bulgaria and other parts of Christendom, and secondly on the activities of the one of the most prominent figures of 14th century hesychastic cultural activities. Nicodemus was one of the bearers of hesychasm and of the cultural expansion that in the late Middle Ages commenced in Palaiologian Byzantium and took over the entire Orthodox world, leaving a strong impression on the culture of many modern day Balkan and Southeastern European nations and countries.

References

- ACHIM, Viorel, *Tiganii în istoria României*, Bucureşti, Editura Enciclopedica, 1998.
ACTES DE KUTLUMUS, Texte, ed. par Paul Lemerle, Paris, P. Lethielleux, 1988.
BAÁN, István, *A XIV.-XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai*, Budapest, Balassi kiadó-Bizantinológiai intézeti alapítvány, 2013.
BARIŠIĆ, Franjo, «O izmirenju srpske i vizantijske crkve 1375. godine», *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 21 (1982), 159-182.

- BOGDANOVIĆ, Dimitrije, *Istorija stare srpske književnosti*, Beograd, Srpska književna zadruga, 1980.
- Idem, «Nepoznati Svetogorac», In: *Šest pisaca XIV veka*, ed. Dimitrije Bogdanović, Beograd, Prosveta-Srpska književna zadruga, 1986, pp. 34-37.
- Idem, «Književnost u znaku Svete Gore», In: *Istorija srpskog naroda I*, ed. Jovanka Kalić, Beograd, Srpska književna zadruga, 2000.
- ĆOROVIĆ, Vladimir, «Poslanica bugarskog patrijarha Jevtimija tismenskom arhimandritu Nikodimu», *Južnoslovenski filolog* 13 (1933/1934), pp. 162-165.
- DANILOVI NASTAVLJAČI, Danilov učenik, drugi nastavljači Danilovog zbornika, prir. Gordon Mak Danijel, današnja jezička verzija Lazar Mirković, Beograd, Prosveta-Srpska književna zadruga, 1989.
- DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA. SERIE B. ȚARA ROMÂNEASCĂ*, volumul I (1247-1500), editura P. P. Panaiteanu si Damaschin Mioc, Bucureşti, Editura Academiei, 1966.
- DRAGICHEANU, V., «Săpăturile de la Vodița», *Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice*, XXII (1929), pp. 144-156.
- EFTIMIE DE TÂRNOVO, sf. Corespondența cu Sfântul Nicodim de la Tismana, *Mitropolitul Antim al Ungrovlahiei, Monahul Ciprian, viitor mitropolit al Kievului și al întregii Rusii*, trad. din medio-bulgară de Gheorghita Ciocoi, Bucuresti, Ed. Sophia, 2014.
- GYÓNI, Mátyás, *Magyarország és a magyarság a bizánci források tükrében*, Budapest, Királyi Magyar Pázmány Péter tudományegyetemmi görög filológiai intézet, 1938.
- GYÖRFFY, György, «Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdeteihez. I. rész», *Történelmi szemle* 7/1 (1964), 1-25.
- Idem, «Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdeteihez. II. rész», *Történelmi szemle* 7/3 (1964), 537-568.
- IEROMONAH ȘTEFAN DE LA TISMENA, *Viața Prea Cuviosului Părintelui nostru Nicodim Sânțitul, Arhimandritul Lavrei din Sânta Monastire Tismena*, Bucureşti, Tipografia Cărților Bisericești, 1883.
- KANTAKUZENOS, Joannes, *Geschichte*, übersetzt und erläutert von Georgios Fatouros und Tilman krischer, Stuttgart, Anton Hiersemann, 1982.
- KNEŽEVIĆ, Branka, «Manastir Manastirica-istorija i predanje», *Saopštenja Zavoda za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture Narodne Republike Srbije* XVII (1985), 161-166.
- LĂZĂRESCU, Emil, «Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească (până la 1385)», *Romanoslavica* XI (1965), pp. 237-285.
- MAKKAI, László, «Havasalföld», In: *Korai magyar történeti lexikon (9.-14. század)*, főszerkesztő Kristó Gyula, Budapest, Akadémiai kiadó, 1994, pp. 257-258.
- Idem, «Szörényi bánság», In: *Korai magyar történeti lexikon (9.-14. század)*, pp. 657.
- MIHALJČIĆ, Rade, *Lazar Hrebeljanović. Istorija, kult, predanje*, Beograd, BIGZ, 1989.
- MIJATOVIĆ, Čedomilj, «Srpski odzraci rumunske istorije», *Letopis Matice srpske*, god. 65, 187/3 (1896), 1-36.
- MIRCEA, I. R., «Cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească: Tetraevanghelul popii Nicodim (1404-1404)», *Romanoslavica*, XIII, 1966.
- MOŠIN, Vladimir, «Žitie starca Isaii, igumena russkogo monastîrya na Afone», *Sbornik russkogo arheologicheskogo obshchestva v Korolevstve Yugo-Slavii* 3 (1940), pp. 125-167.
- NEPOZNATI SVETOGORAC, «Žitije starca Isajije», In: *Šest pisaca XIV veka*, ed. Dimitrije Bogdanović, Beograd, Prosveta-Srpska književna zadruga, 1986, pp. 89-97.
- OBOLENSKI, Dimitri, *Vizantijski komonvelt*, Beograd, Prosveta, 1996.
- PANAITESCU, Petre, *Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, Editura Corint, 2000.
- PAVLOVIĆ, Leontije, *Kultovi lica kod Srba i Makedonaca*, Smederevo, Narodni muzej Smederevo, 1965.
- PODSKALSKI, Gerhard, *Srednjovekovna teološka književnost u Bugarskoj i Srbiji (865-1459)*, Beograd, Institut za teološka istraživanja, 2010.

- RADOJIČIĆ, Đorđe Sp, «Srpsko-rumunski odnosi XIV-XVII veka», Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1 (1956), p. 13-29.
- Idem, *Razvojni luk stare srpske književnosti*, Novi Sad: Matica srpska, 1962.
- Idem, «'Bulgaralbanitoblahos' et 'Serbalbanitobulgaroblahos' - deux caractéristiques ethniques du sud-est européen des XIVe et XVe siècles. Nicodim de Tismana et Grégoire Camblak», *Romanoslavica*, XIII (1966.), pp. 77-79.
- RUVARAC, Hilarion, «Pop Nikodim, der erste Klostergründer in der Walachei.†1406», *Archiv für slavische Philologie*, XI (1888), pp. 354-363.
- STOJANOVIĆ, Ljubomir, *Stari srpski rodoslovi i letopisi*, Sremski Karlovci, Srpska kraljevska akademija, 1927.
- ȘTEFULESCU, Alexandru *Mănăstirea Tismana*, Târgu-Jiu, Administrația Casei Bisericii, 1909.
- TRIFUNOVIĆ, Đorđe, *Pisac i prevodilac inok Isaja*, Kruševac, 1980.
- TURDEANU, Emil, «Les premiers écrivains religieux en Valachie: l'hégoumène Nicodème de Tismana et le moine Philothée» *Revue des Études roumaines*, vol. 2 (1954), pp. 114-144.
- Idem, *Études de littérature roumaine et d'écrits slaves et grecs des principautés roumaines*, Leiden, Brill, 1985.

**IV. TRANSLATIONS – TRANSLATION
STUDIES/TRADUCTIONS – ÉTUDES DES
TRADUCTIONS/TRADUCERI – TRADUCTOLOGIE**
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Mirel ANGHEL

IDENTITY, LANGUAGE ATTITUDES AND MOTIVATION: A CHALLENGE TO INTERCULTURAL EDUCATION

IDENTITÉ, ATTITUDES LINGUISTIQUES ET MOTIVATION: UN DÉFI POUR L'ÉDUCATION INTERCULTURELLE

IDENTIDAD, ACTITUDES LINGÜÍSTICAS Y MOTIVACIÓN: UN RETO A LA EDUCACIÓN INTERCULTURAL

IDENTITATE, ATITUDINI LINGVISTICE ȘI MOTIVAȚIE: O PROVOCARE PENTRU EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ

Silvia-Maria CHIREAC, Alina ȚÎTEI

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Facultatea de Litere

B-dul Carol I, 11, 700506, Iași, Romania

E-mail: silvia.chireac@uaic.ro; alina83titei@yahoo.com

Abstract

This article aims to present the theoretical considerations on the close relationship between the concepts of identity, language attitudes and motivation of the speakers who are in contact with two or more languages and who use them in various contexts. These concepts will help us better understand the intercultural education, a phenomenon to which we are exposed in the globalized world we live in. The mixing of linguistic codes and the switching of languages make us reflect on the importance of preserving one's own mother tongue and culture within contexts of language displacement, and reaffirm our conviction that it is necessary to fight for intercultural education, for “the excellence that nests in humans” (Benedetti, 2000), which gives us diversity.

Resumé

Cet article vise à présenter les considérations théoriques sur la relation étroite entre les concepts d'identité, les attitudes linguistiques et la motivation des parleurs qui sont en contact avec deux ou plusieurs langues et qui les utilisent dans différents contextes. Ces concepts nous aideront à mieux comprendre l'éducation interculturelle, un phénomène auquel nous sommes exposés dans le monde globalisé dans lequel nous vivons. Le mélange des codes linguistiques et l'alternance des langues nous font réfléchir sur l'importance de préserver la langue maternelle et la culture dans des contextes du déplacement de langues, et réaffirment notre conviction qu'il est nécessaire de lutter pour l'éducation interculturelle, pour « l'excellence qui niche dans les humains » (Benedetti, 2000), qui nous donne la diversité.

Resumen

El presente artículo se propone exponer las consideraciones teóricas sobre la relación estrecha entre los conceptos de identidad, actitudes lingüísticas y motivación de los hablantes que están en contacto con dos o más lenguas y que las usan en varios contextos. Dichos conceptos nos ayudarán a entender mejor la educación intercultural, fenómeno al que estamos expuestos en el mundo globalizado en el que vivimos. La mezcla de códigos lingüísticos y la alternancia de lenguas

nos hacen reflexionar sobre la importancia de preservar la lengua materna y la propia cultura en contextos de desplazamiento lingüístico y nos reafirman en el convencimiento de la necesidad de luchar por una educación intercultural, por «la excelencia que anida en los seres humanos» (Benedetti, 2000) que nos aporta la diversidad.

Rezumat

Lucrarea de față își propune să prezinte considerațiile teoretice privind legătura strânsă dintre identitate, atitudini lingvistice și motivație în cazul vorbitorilor care intră în contact cu două sau mai multe limbi și pe care le folosesc în contexte diferite. Respectivele concepte ne vor ajuta să înțelegem mai bine educația interculturală, fenomen la care suntem expuși în lumea globalizată în care trăim. Amestecul de coduri lingvistice și alternanța limbilor ne fac să reflectăm asupra importanței de a prezerva limba maternă și cultura proprie în contexte de dislocare lingvistică și ne întăresc convingerea că este necesar să luptăm pentru o educație interculturală, pentru „excelența care sălășluiește în oameni” (Benedetti, 2000) și care naște diversitate.

Keywords: *identity, linguistic attitudes, motivation, intercultural education, linguistic switching*

Mots-clés: *identité, attitudes linguistiques, motivation, éducation interculturelle, alternance linguistique*

Palabras clave: *identidad, actitudes lingüísticas, motivación, educación intercultural, alternancia lingüística*

Cuvinte-cheie: *identitate, atitudini lingvistice, motivație, educație interculturală, alternanță lingvistică*

1. Introducción

Vivimos en una sociedad multicultural y estamos familiarizados con dos o más lenguas. Por lo tanto, muy pocos negarán, en la actualidad, que cada vez existen más culturas en contacto. Esta situación se ha creado debido a varias circunstancias y acontecimientos políticos: los procesos de expansión territorial, los procesos de unificación territorial, las situaciones postcoloniales, la inmigración, y el cosmopolitismo o la globalización (SIGUÁN y MACKAY, 1986).

Con tal de indagar sobre los conceptos de identidad, actitudes lingüísticas y motivación por parte del alumnado que está en contacto con otras lenguas, es necesario profundizar en el concepto de cultura y las características que este puede implicar.

La palabra *cultura* deriva del latín, de *colere*, cultivar, en sentido agrícola, y se ha utilizado en muchas ocasiones en el lenguaje común, como la expresión del esfuerzo humano por *cultivarse*, por *progresar* en unos conocimientos, habilidades y, sobre todo, en valores portadores de prestigio y estatus social (JORDÁN, 1992). Gracias a la cultura, las personas cultivan su espíritu, desarrollan sus aptitudes y valores artísticos, intelectuales y morales (BESALÚ, 2002). Desde esta concepción, cultura se refiere a un cúmulo de conocimientos y aptitudes intelectuales y estéticas (GARCÍA CANCLINI, 2004). En cuanto a una comunidad humana, la cultura es la ficha de identidad de una sociedad, son los conocimientos de los que dispone, son sus costumbres, sus creencias, son las opiniones fundadas más en convicciones que en saber.

Así pues, el concepto de cultura aglutina a todo aquello que siente, cree, piensa, dice, hace y tiene una sociedad; la cultura es la suma total de la forma de vivir y de concebir la propia vida que tiene un grupo social. A cada grupo humano le pertenece una cultura que le identifica y le hace poder estar en contacto con otras culturas por necesidad de contrastar la propia cultura con otras nuevas, con tal de acceder a más de un conjunto de conocimientos y patrones de percepción, pensamiento y acción. Somos individuos multiculturales que debemos reflexionar sobre nosotros

mismos como personas que entramos en relación con culturas y gentes diferentes, con las cuales debemos buscar en todo momento un marco de convivencia tolerante.

2. Algunos principios teóricos sobre la cultura

La cultura no es un concepto estático, sino dinámico, un mecanismo de adaptación a los cambios y a las transformaciones del medio. La cultura es como un ser humano, algo vivo que evoluciona día a día. Actualmente vivimos en un mundo de cambios constantes: valores, ideas, tecnología, forma de vivir, de pensar, de sentir, etc.; esto implica que la cultura y la lengua también evolucionan. Nuestras sociedades se encuentran inmersas en una transformación sociocultural que nos lleva hacia el multilingüismo y la multiculturalidad. Indudablemente, la cultura se aprende a través de un proceso de socialización, en la interacción entre seres humanos y, por tanto, las personas tendrán a su alcance con mayor facilidad otras culturas que influirán benéficamente en su formación personal por ser una fuente de riqueza cultural para su propia cultura. En un contexto bilingüe determinado, como puede ser Montreal en Canadá, una persona en la interacción en un restaurante con otro hablante, se encuentra ante una elección lingüística compleja entre inglés y francés. El significado social de una lengua no depende exclusivamente de las dos personas, sino del entendimiento común entre los dos, puesto que el resultado de la negociación se lleva a cabo entre el hablante y el oyente. A continuación reproducimos un diálogo de un artículo de Heller (1984):

Camarero: Je reviens dans une minute.
 Anglais ou français?
 English or French?
 Cliente: Ben, les deux.
 Camarero: Non, mais, anglais ou français?
 Cliente: It doesn't matter.
 C'est comme vous voulez.
 Camarero: Okay, okay. I'll be back in a minute.

La elección lingüística, según la observación de Heller, es un proceso complejo que representa una parte de la realidad sociolingüística de Montreal.

Asimismo, la cultura es simbólica, es decir, se construye y se transmite a través de símbolos del lenguaje verbal. La lengua se convierte en un instrumento estéril desde el momento en que se desvincula de la cultura. Los conocimientos lingüísticos adquiridos se convierten en una serie de símbolos vacíos de significado, si no se enseñan dentro del marco de la cultura a la que hacen referencia, para lo cual es imprescindible el conocimiento de la misma. La cultura está compuesta por sistemas de símbolos y significados socialmente compartidos que subyacen a la realidad de los acontecimientos observables (MARTÍNEZ CHICÓN, GARCÍA CASTAÑO y BARRAGÁN RUIZ-MATAS, 2001).

La cultura tiene una dimensión holística y se analiza como un conjunto de las relaciones sociales y del contexto en el que se producen (JIMÉNEZ y GOENECHEA, 2014). En el caso de la escuela, la cultura es *el estilo de vida* que aparece en el centro educativo e incluye la manera en que los profesores y los alumnos «se comportan entre sí, la forma en la que se espera que aprendan los niños, el contenido del currículo y los acontecimientos que se celebran en la escuela» (COELHO, 2005, 33).

Actualmente nos encontramos en la era de la globalización. La sociedad en la que vivimos ha favorecido el vínculo entre el individuo y la cultura y la posibilidad de que este pertenezca a varios grupos, y, por lo tanto, de participar en varias culturas. En este sentido, Ruíz Román (2003) afirma que «el sujeto debe tener el derecho y la posibilidad de construir su identidad, si así lo decide, a partir de los significados de distintas culturas, o de significados compartidos por distintas culturas, o por los significados de la cultura ecléctica que la globalización puede estar creando» (17).

En la situación de la multiculturalidad actual en que vivimos, el concepto de cultura cambia sustancialmente y se está transformado día a día. Los individuos y los grupos pertenecientes a culturas diferentes deben analizarse en función de la pertenencia cultural plural y cambiante de cada ser humano para entender la diversidad cultural creada gracias al intercambio mutuo, a la interacción entre culturas, lo que se denomina *interculturalidad*, que exige la participación paritaria, en condiciones de libertad e igualdad entre todos los individuos y grupos sociales (RUIZ ROMÁN, 2003).

3. Una aproximación al concepto de identidad

El concepto de identidad va íntimamente relacionado con el de cultura. Las sociedades y los grupos lingüísticos coexisten debido a las relaciones sociales, económicas y políticas. Los individuos pertenecen a varias culturas dentro de sus grupos y comparten actitudes, valores, costumbres, cosmovisiones e ideologías propios de su lengua y cultura. Cada lengua y cultura son definitorias para una comunidad específica, por tanto, los individuos son parte de la comunidad, ya que interactúan en contextos sociales y en una o dos lenguas, dependiendo de si la sociedad en la que viven es bilingüe, como sería el caso de los hispanos en Estados Unidos o los catalanes, gallegos o vascos en España.

Cabe señalar que para ser parte de una comunidad bilingüe no es necesario tener una competencia elevada en las dos lenguas en contacto. Según Montrul (2012), la identidad con un grupo o comunidad se basa en normas de conducta y de entendimiento mutuo. Un individuo puede vivir en una comunidad bilingüe aunque no hable una de las lenguas.

Como hemos visto, la identidad tiene dos dimensiones: una personal o individual y otra, social o colectiva. La identidad individual se atribuye a la visión personal de cada individuo, a su manera de unicidad, que lo diferencia de los demás. Somos sujetos que construimos nuestra identidad colectiva, nuestra pertenencia a una cultura, a una comunidad, a una nación, desde nuestra propia identidad personal. Todos vamos construyendo una identidad cultural múltiple, tal como afirma Verdú (2003, 190), «el hombre del siglo XXI será cada vez más un modelo mestizo, rico en identidades y de pertenencias múltiples».

Jiménez y Goenechea (2014, 123) afirman que la identidad posee tres componentes:

- «Es un producto de cognición social. Los grupos étnicos son grupos humanos que se nutren de la creencia subjetiva en una comunidad de origen, en una comunidad de sangre, aunque esta exista o no.
- Además de un conjunto de individuos, se necesita un *agente de communalización*. La actividad política es la productora de la etnicidad.
- La relación étnica se expresa normalmente como rechazo o desconfianza hacia individuos o grupos diferentes».

En definitiva, en un mundo globalizado, en las sociedades modernas, la identidad se construye en relación con *los otros*, con los que compartimos características en común, con los que construimos una estructura de tejido o red que se da en cada individuo con un estilo propio. Si no existe un vínculo fuerte entre el yo y el otro, un interés común compartido de ambas partes, la identidad se puede desvanecer y resultar ambigua. A veces, nos planteamos preguntas del tipo: ¿es posible perder nuestra identidad? o ¿en qué situaciones puede ocurrir dicho fenómeno? En palabras de García Márquez, «los hombres no nacen para siempre el día que sus madres los alumbran: la vida los obliga a parirse a sí mismos una y otra vez, a modelarse, a transformarse, a interrogarse (a veces sin respuesta), a preguntarse para qué diablos han llegado a la tierra y qué deben hacer con ella». El autor intenta responder a las preguntas que formulamos sobre el tema de la identidad propugnando que los individuos pueden renunciar a su propia identidad debido a los cambios que aparecen en el trayecto de su vida, a un nuevo contexto en el que están inmersos, al hecho de relacionarse y conocer a los demás. Se aprende de la cultura del otro, del encuentro con el prójimo hasta tal punto que adoptamos su comportamiento cultural y una construcción identitaria diferente. Un estudio llevado a cabo por Pavlenko y Lantolf (2000) llama la atención sobre la reconstrucción

de las identidades de personas que desean integrarse en un nuevo mundo y ser hablantes nativos de L2 (segunda lengua). Al analizar las narraciones, los autores afirman que las personas pueden perder la identidad lingüística debido al uso acentuado de otra lengua, a tal nivel que cambien hasta su nombre para asimilarse más todavía al nuevo contexto. De igual manera, pueden perder su identidad cultural y su voz interna: «mis sentimientos son intraducibles y mi voz ya es la voz de un extranjero» (165).

En algunas ocasiones, la adquisición de otra lengua puede significar la consecución de una segunda identidad, sobre todo en el caso de las personas situadas en medios socioculturales distantes de los suyos de origen. A veces, en el caso en que aprender la lengua implica aprender una nueva cultura, la propia identidad se puede encontrar en peligro. Los conceptos de aculturación, choque cultural y distancia social ayudan a entender en profundidad lo que en estos casos significa la L2. La fase crítica por la que puede pasar un hablante podrá ser superada en un estadio de aprendizaje intercultural, donde, tras haber comprendido las actitudes y puntos de vista de otra gente, habrá resituado su identidad en una nueva perspectiva de sí mismo (CHIREAC, 2012).

Como antes decíamos, la identidad personal y la colectiva se relacionan estrechamente, puesto que la identidad colectiva pasa por la construcción personal que cada individuo realice en función del sentimiento de pertenencia a una colectividad, de la combinación de aspectos culturales con los de género, clase social y origen étnico o religioso.

4. Actitudes lingüísticas

Las lenguas están relacionadas con las identidades de los grupos sociales o étnicos y esta unión se manifiesta en las actitudes de los individuos hacia esas lenguas y sus hablantes. Dicho de otro modo, las actitudes hacen referencia a la posición del hablante respecto a la lengua y los demás usuarios y se manifiestan mediante un conjunto de opiniones y creencias sobre la otra lengua y una valoración positiva respecto al aprendizaje de una L2. En este proceso, los factores sociolingüísticos como la percepción del grupo que habla una L2 y su relación con el propio grupo lingüístico, el valor que un hablante otorga al uso de la nueva lengua, etc. son elementos imprescindibles que condicionan las actitudes hacia la lengua en cuestión.

Cuando mencionamos las actitudes lingüísticas y aprendizaje de segundas lenguas, cabe apuntar que para aprender otra lengua es fundamental tener actitudes positivas y motivación, aspectos que, por lo general, están condicionados también por una valoración de la lengua materna (LASAGABASTER, 2005; VILA, 2005).

Las investigaciones sobre las actitudes lingüísticas llevadas a cabo hasta hoy en día en distintos países, presentan resultados interesantes especialmente cuando dichas actitudes se analizan en relación con otras variables sociales significativas, como: la condición lingüística familiar, el nivel sociocultural, las características del contexto social así como el nivel educativo y el modelo educativo con el que se está trabajando. Un estudio sobre las actitudes lingüísticas de los adolescentes chicanos y anglófonos en Chicago fue desarrollado por Carranza y Ryan en 1975. Los resultados de la investigación apuntaron que el inglés recibió más alta consideración que el español, a pesar de que el español se juzgó más favorablemente en el contexto familiar que en el escolar. En otros contextos, como el de Marruecos, el estudio de Bentahila (1983) se centró en el análisis de las actitudes de los hablantes bilingües franco-árabes hacia tres lenguas: árabe clásico, árabe marroquí (la lengua vernácula estándar en Marruecos) y francés (asignatura obligatoria en la escuela primaria y empleada en numerosos contextos técnicos, comerciales y científicos). Los resultados derivados de las respuestas a un cuestionario mostraron que el árabe clásico era considerado la lengua más rica y bonita de las tres y el francés la más moderna y útil para el estudio.

Centrándonos en las investigaciones sobre las actitudes lingüísticas, se puede señalar que, en general, de entre los varios agentes que pueden contribuir al origen o cambio de las actitudes destacan la institución familiar y la escuela (LASAGABASTER, 2003). A raíz de los estudios hechos, se plantea la necesidad imperiosa de un cambio de actitudes hacia las lenguas y culturas minoritarias, como es el caso del quechua en Perú, del árabe marroquí en Marruecos, del francés en

Canadá o del español en Estados Unidos. La lengua se puede valorar por razones sociales, subjetivas o afectivas y esta consideración refleja las estrechas relaciones existentes entre la lengua y la identidad social de los grupos etnolingüísticos. La identidad y la autoestima de un aprendiz se refuerzan sobre todo cuando este se da cuenta de la importancia que tiene su lengua materna y su cultura de origen, gracias a las cuales puede acceder a la sociedad de acogida donde él mismo puede funcionar dentro de las distintas culturas.

5. La motivación como factor afectivo

Numerosos estudios llevados a cabo consideran que la motivación constituye un elemento de éxito en el aprendizaje de una L2: a mayor motivación, mejores resultados. La motivación podría ser considerada como un conjunto de variables (actitudes, la frecuencia del aprendizaje, la organización de las actividades, el deseo de aprender, la participación, la edad, el contacto directo con los vínculos culturales, etc.) que activan la conducta y la orientan en un sentido determinado para la consecución de un objetivo. Todo proceso motivacional está condicionado por una serie de características tanto del individuo como de su contexto ambiental.

La motivación es un fenómeno complejo con raíces internas (motivación intrínseca) y externas (motivación extrínseca). Gardner y Lambert (1972) defienden la motivación a partir de la diferencia entre la motivación integradora y la instrumental. La integradora es generada intrínsecamente por actitudes positivas hacia la comunidad del otro idioma, hacia el deseo de formar parte de ella y de relacionarse con sus hablantes (LASAGABASTER, 2005). Cuando una persona entra a formar parte de una nueva comunidad en la que ha de usar la lengua meta para interactuar socialmente, la motivación integradora constituye un componente clave que ayuda al aprendiz a desarrollar un nivel de competencia en la L2 (FINEGAN, 1999; NORRIS-HOLT, 2001). Un ejemplo de motivación integradora en la adquisición de una segunda lengua es cuando alguien quiere aprender otra lengua porque le interesa aprender sobre otras culturas o quiere integrarse y adaptarse a la nueva sociedad. Por otra parte, la motivación instrumental implica aprender la L2 como un instrumento que exige una recompensa, es decir, esconde un objetivo implícito, totalmente justificado (GARDNER, 1985, 2001; HUDSON, 2000; NORRIS-HOLT, 2001). Esta finalidad instrumental puede llevar a la fosilización de los aspectos clave del sistema lingüístico, así como su producción a nivel comunicativo. Un ejemplo sería aprender una L2 para obtener una mejor calificación o para conseguir un empleo mejor pagado.

Podemos preguntarnos cuál de las motivaciones favorece más la adquisición, pero tal y como hemos comprobado de los estudios realizados, ambas pueden conducir al aprendizaje. Los factores más importantes que se deben tomar en cuenta para entender el grado de motivación son las necesidades comunicativas específicas y la actitud hacia la segunda lengua y cultura. Generalmente, para dominar un idioma se requiere una motivación alta, lo que apuntaría a favor de la motivación integradora. Por otra parte, la combinación de ambas motivaciones ofrecería condiciones propicias para lograr mejores resultados. Si una persona decide aprender un idioma por causas externas o impuestas, es probable que el aprendiz sienta rechazo hacia la nueva lengua y le sea más difícil aprenderla. En el contexto educativo, los docentes deberían motivar a los aprendices con tareas atractivas, estimulantes, sin dejar de lado la evolución cognitiva de la madurez del alumno, ni sus necesidades y características individuales. En cuanto al éxito académico, hay quienes opinan que los buenos alumnos están más motivados, pero no se debe caer en el error de pensar que la motivación es exclusivamente la causa de dicho éxito, sino que hay otros factores que influyen y llevan a un aprendizaje de calidad, como por ejemplo un contexto favorable de aprendizaje, éxitos anteriores de los aprendices o una buena aptitud para las lenguas (LIGHTBOWN y SPADA, 1999).

Schumann (1978) ha subrayado que el aprendizaje no puede tener éxito si la distancia social y psicológica entre el aprendiz de segundas lenguas y los individuos de la comunidad de la lengua de llegada es muy amplia. El autor afirma que la falta de éxito en la adquisición de una segunda lengua no es la causa de una motivación insuficiente por parte del aprendiz. Las actitudes negativas manifestadas por los miembros de la comunidad de llegada, traducidas en actitudes

discriminatorias, son igualmente importantes. En el concepto de distancia social de Schumann podríamos incluir también la distancia cultural, de tal modo que pueda dar cuenta del efecto de la diferencia cultural entre los miembros de la sociedad de acogida y el aprendiz de segundas lenguas. Cabe mencionar que los aprendices de segundas lenguas no tienen por qué identificarse con la cultura de la sociedad de llegada para ser capaces de adquirir una competencia lingüística adecuada en la lengua de esa comunidad.

Para finalizar este apartado, cabe mencionar otra variable que contribuye a la motivación, esta es, la relación sociopolítica de las lenguas. Los hablantes que aprenden por necesidad la lengua mayoritaria, como segunda lengua, para integrarse a la sociedad de acogida y ejercer sus derechos cívicos, pueden sentir un cierto rechazo hacia la lengua adquirida si la lengua mayoritaria margina su lengua y cultura minoritaria. En cambio, los hablantes de lenguas mayoritarias, al aprender una lengua extranjera o una lengua minoritaria, la ven como un modo de enriquecimiento personal y cultural. A la hora de adoptar una perspectiva social y política, los grupos minoritarios de varios países se ven en la situación de abandonar sus propios valores culturales y adaptarse culturalmente a la sociedad mayoritaria.

6. La educación intercultural: una educación para y en la diversidad cultural

La educación intercultural protege y fomenta la diversidad de cada individuo que constituye una gran oportunidad de intercambio y de enriquecimiento (MALGESINI y GIMÉNEZ, 1997). El concepto de educación intercultural debe encontrarse fuertemente enraizado en las propuestas educativas de todos los países, con tal de garantizar el derecho de todo alumno a una educación de calidad, democrática, inclusiva, una educación en valores y para la ciudadanía. «La educación intercultural no tiene por objetivo promover el relativismo cultural, sino el reconocimiento de la relatividad y la desacralización de todas las culturas. Por ello, no debe centrarse en las culturas de origen, ni en las relaciones entre culturas, sino que debe partir de la versión cultural particular de cada individuo para evitar la estereotipia y trabajar sobre su realidad existencial» (BESALÚ, 2002, 71).

La identidad, las actitudes lingüísticas y la motivación suponen un reto para la educación en general y, sobre todo, para la educación intercultural, que pretende formar ciudadanos con varias identidades colectivas e inclusivas, educados en el arraigo y en el mantenimiento de la propia cultura, especialmente en el caso de los aprendices pertenecientes a grupos culturales minoritarios. Es importante aprender la lengua y la cultura de origen en la escuela porque refuerza y formaliza la adquisición de la lengua materna fortaleciendo la identidad y la autoestima del alumno. Resultados de diferentes estudios apoyan la idea de que la lengua materna debe haber alcanzado un cierto nivel de desarrollo antes de que la segunda lengua pueda ser adquirida con éxito. Más concretamente, el aprendizaje de la lengua materna favorece el de un segundo idioma, existiendo una cierta interdependencia en el éxito en el aprendizaje de ambas (CUMMINS, 2002). El uso de la lengua materna en familia y su transmisión a los hijos y a las futuras generaciones determina el grado de mantenimiento o debilitamiento paulatino y pérdida del idioma en un contexto bilingüe.

7. Contacto de lenguas y alternancia de códigos lingüísticos

Cuando los aprendices entran en contacto con dos o más lenguas, se producen cambios estructurales que afectan a todos los niveles de las lenguas en relación aunque es posible que una lengua sea afectada más que otra. Dicho de otro modo, se ve afectado el nivel fonológico, léxico, sintáctico, morfológico, semántico y pragmático. De esta manera se produce una alternancia de códigos de palabras, frases u oraciones que corresponden a dos sistemas gramaticales diferentes, como en el ejemplo (1), oración en la que se alterna la estructura del español con la del inglés.

(1) Iba a comenzar la carrera de derecho, *but she changed her mind.*

Este tipo de alternancia que ocurre dentro de una misma oración, se conoce bajo el nombre de alternancia *intra-oracional*.

Otra clase de alternancia es la *inter-oracional*, que se produce en oraciones o enunciados al final de una cláusula (2) o puede aparecer en un diálogo entre dos personas, donde el hablante se expresa en un idioma y el otro interlocutor en otro idioma (3).

- (2) She was responsible for buying the food for the trip. *La comida no llegaba para todos.*
(3) A: Llamó Rosa.
B: *What does she want?*

El tercer tipo de alternancia es la denominada *tag-switching*, alternancia de frases, que incluye un *tag*, un marcador del discurso en forma de exclamaciones, coletillas o paréntesis en un idioma distinto del resto de la oración.

- (4) *So, me contó su historia y se puso a llorar, you know.*

La alternancia de códigos es un fenómeno que se da a menudo en Estados Unidos con la población hispana que utiliza en sus intercambios comunicativos estructuras oracionales o palabras de ambas lenguas. Los monolingües piensan que dicha actitud lingüística es el resultado de una conducta anormal, que demuestra las carencias que un individuo tiene en ambas lenguas por no dominar perfectamente las dos lenguas en contacto. Sin embargo, algunos estudios como el de Poplack (1980) muestran que solo los bilingües con el mayor nivel de competencia lingüística en ambas lenguas son capaces de usar los dos códigos en la misma oración. A veces, los hablantes recurren a otra palabra de una lengua porque aún no han aprendido la palabra o la han olvidado. Con frecuencia, un hablante bilingüe no encuentra la palabra o la expresión adecuada para expresar sus sentimientos en otro idioma y consecuentemente, utiliza un vocablo que considera que puede resultar más expresivo en su lengua materna. En el ejemplo (5) el hablante cambia de código para expresar emoción.

(5) «Una cosa que yo quise hacer cuando fui a Acapulco... me subí a este *parachute ride*, arriba del agua. Me subí en eso. *Oh I loved that!*» (SILVA-CORVALÁN, 2001, 316).

En resumen, la alternancia de códigos es un comportamiento lingüístico normal en el discurso de las personas que hablan dos lenguas emparentadas o distantes. Es una forma de comunicación entre hablantes que puede resultar útil cuando se trata de palabras que son más apropiadas para expresar un concepto determinado.

8. Conclusiones

Se ha afirmado que «la mejor educación intercultural es el reconocimiento social pleno de las minorías culturales» (BESALÚ, 2002, 72). Y podríamos añadir que reconocer a los individuos de culturas minoritarias, significa admitir el valor y la riqueza de sus culturas y sus lenguas maternas. La educación intercultural pretende fomentar actitudes positivas de respeto, tolerancia, comunicación y colaboración hacia la diversidad cultural. «El núcleo central de la educación intercultural es la formación de valores y actitudes de solidaridad y comunicación humana, que desemboque efectivamente en comportamientos solidarios de respeto y aceptación mutua entre los miembros de una misma sociedad» (MUÑOZ SEDANO, 1997, 33). Asimismo, la educación intercultural debe tener en cuenta factores como la identidad, las actitudes lingüísticas y la motivación de los aprendices de otros idiomas, que son los sujetos activos de nuestra sociedad. Indudablemente, hay que favorecer la diversidad cultural y lingüística a nivel global con tal de que las personas puedan desarrollar su identidad múltiple y transversal. De la misma manera, se debería defender la necesidad de preservar la identidad, la lengua y los derechos de los grupos minoritarios

y que todos los que viven en un contexto en el que su lengua materna no sea oficial, puedan ser bilingües o multilingües.

Bibliografía

- BENEDETTI, Mario, *Primavera con una esquina rota*, Madrid, Alfaguara, 2000.
- BENTAHILA, Abdelâli, *Language attitudes among Arabic-French bilinguals in Morocco*, Clevedon, Multilingual Matters, 1983.
- BESALÚ, Xavier, *Diversidad cultural y educación*, Madrid, Síntesis, 2002.
- CARRANZA, Michael y Ellen BOUCHARD RYAN, "Evaluative reactions of bilingual Anglo and Mexican American adolescents toward speakers of English and Spanish", in *International Journal of the Sociology of language* 6, 1975, pp. 83-104.
- CHIREAC, Silvia-Maria, *La adquisición del catalán y del castellano por los escolares inmigrantes de origen rumano y chino: Un análisis sistemático de los usos correctos y erróneos en la expresión oral*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012.
- COELHO, Elisabeth, «El recién llegado: claves para comprender la experiencia inmigrante», in David LASAGABASTER y Juan Manuel SIERRA (eds.) *Multilingüismo y multiculturalismo en la escuela*, Barcelona, ICE-HORSORI, 2005, pp. 29-50.
- CUMMINS, Jim, *Lenguaje, poder y pedagogía*, Madrid, Morata, 2002.
- FINEGAN, Edward, *Language: Its structure and Use*, Fortworth, Harcourt Brace, 1999.
- GARCÍA CANCLINI, Néstor, *Diferentes, desiguales y desconectados*, Barcelona, Gedisa, 2004.
- GARDNER, Robert, *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitude and Motivation*, London, Edward Arnold, 1985.
- GARDNER, Robert, "Integrative motivation and second language acquisition", in Zoltán DÖRNYEI y Richard SCHMIDT (eds.) *Motivation and Second Language Acquisition*, Hawaii, University of Hawaii Press, 2001, pp. 1-19.
- GARDNER, Robert y Wallace LAMBERT, *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*, Massachusetts, Newbury House Publishers, 1972.
- HELLER, Monica, "Ethnic relations and language use in Montreal", in Nessa WOLFSON y Joan MANES (eds.) *Language of inequality*, Berlin, Mouton, 1984.
- HUDSON, Grover, *Essential introductory linguistics*, London, Blackwell Publishers, 2000.
- JIMÉNEZ GÁMEZ, Rafael y Cristina GOENECHEA PERMISÁN, *Educación para una ciudadanía intercultural*, Madrid, Síntesis, 2014.
- JORDÁN, José Antonio, *La escuela multicultural. Un reto para el profesorado*, Barcelona, Paidós, 1992.
- LASAGABASTER, David, *Trilingüismo en la enseñanza: Actitudes lingüísticas hacia la lengua minoritaria, la mayoritaria y la extranjera*, Lleida, Milenio, 2003.
- LASAGABASTER, David, «La presencia de tres lenguas en el currículo: Multilingüismo en los contextos canadiense y español», in *Revista de Educación*, 327, 2005, pp. 405-426.
- LIGHTBOWN, Patsy y Nina SPADA, *How languages are learned*, Oxford, Oxford University Press, 1999.
- MALGESINI, Graciela y Carlos GIMÉNEZ, *Guía de conceptos de migraciones, racismo e interculturalidad*, Madrid, La Cueva del Oso, 1997.
- MARTÍNEZ CHICÓN, Raquel, Javier GARCÍA CASTAÑO y Cristina BARRAGÁN RUIZ-MATAS, «Dimensione economica, sociale, culturale del denaro nell'antropologia per una società multiculturale», in L. SOMMO y G. CAMPANI (eds.) *L'Euro. Scenari economici e dimensione simbolica*, Milán, Guerini Studio, 2001, pp. 51-66.
- MONTRUL, Silvina, *El bilingüismo en el mundo hispanohablante*, Malden, Wiley-Blackwell, 2012.
- MUÑOZ SEDANO, Antonio, *Educación intercultural: teoría y práctica*, Madrid, Editorial Escuela Española, 1997.

- NORRIS-HOLT, Jacqueline, "Motivation as a contributing factor in second language acquisition", in *The Internet TESL Journal*, vol. VII, nº 6, 2001. Disponible en: <http://iteslj.org/Articles/Norris-Motivation.html> [Última consulta: 07/02/2016].
- PAVLENKO, Aneta y James LANTOLF, "Second language learning as participation and the (re)construction of selves", in J. P. LANTOLF (ed.) *Sociocultural theory and second language learning*, Oxford, OUP, 2000.
- RUIZ ROMÁN, Cristóbal, *Educación intercultural. Una visión crítica de la cultura*, Barcelona, Octaedro, 2003.
- SCHUMANN, John, *The pidginization process: A model for second language acquisition*, Rowley, Newbury House, 1978.
- SIGUÁN, Miguel y William MACKEY, *Educación y bilingüismo*, Madrid, Santillana, 1986.
- SILVA-CORVALÁN, Carmen, *Sociolingüística y pragmática del español*, Washington, D.C., Georgetown University Press, 2001.
- VILA, Ignasi, «Actualidad y perspectivas en la educación bilingüe en el Estado español», in X. P. RODRÍGUEZ-YÁNEZ, A. M. LORENZO SUÁREZ y F. RAMALLO (eds.) *Bilingualism and Education: From the Family to School*, Muenchen, Lincom Europa, 2005, pp. 339-352.
- VERDÚ, Vicente, *El estilo del mundo. La vida en el capitalismo de ficción*, Barcelona, Anagrama, 2003.

El trabajo ha sido posible gracias a la financiación ofrecida por UEFISCDI (Unidad Ejecutiva para el financiamiento de la enseñanza superior, de la investigación, desarrollo e innovación) para el proyecto TE 2014 con número PN-II-RU-TE-2014-4-2335) titulado Competencias lingüísticas en L3 e identidad multicultural – variables de integración lingüística de los alumnos rumanos en contextos de inmigración.

A TRANSCULTURAL INTERPRETATION: MEDICAL ETHICS AND MORAL ISSUES IN THE ARAB WORLD

UNE INTERPRÉTATION TRANSCULTURELLE: ÉTHIQUE MÉDICALE ET PROBLÈMES MORAUX DANS LE MONDE ARABE

O INTERPRETARE TRANSCULTURALĂ: ETICĂ MEDICALĂ ȘI PROBLEME MORALE ÎN LUMEA ARABĂ

Stăncuța Ramona DIMA-LAZA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad,

str. Mihai Eminescu nr. 15

E-mail: lazastancuta@yahoo.com

Abstract

The paper presents some aspects foreign students have to cope with when coming to study medicine in Romania. The most difficult challenges are faced by those with a completely different background, that is, the case of Arab students. In order to successfully progress through their academic programme they have to get over language and culture barriers first, secondly to accept the eating habits and the customs and traditions of the new country. Religion is another element that triggers controversy, especially if related to medical issues and medical ethics. Nevertheless, once students manage to overcome language barriers they stand a real chance of becoming successful doctors.

Résumé

L'ouvrage présente quelques aspects avec lesquels se confrontent les étudiants étrangers, quand ils viennent étudier la médecine en Roumanie. Ceux qui proviennent des milieux complètement différents du point de vue social et économique, comme les étudiants arabes, doivent faire face aux plus grands défis. Pour progresser et pour parcourir avec du succès le programme analytique, ils doivent dépasser des barrières linguistiques et culturelles; accepter les habitudes alimentaires et les traditions du pays où ils vivent pendant leurs études. La religion est un autre élément qui naît des controverses, surtout si c'est un sujet abordé dans le contexte de l'éthique médicale. Toutefois, une fois que les étudiants réussissent dépasser les obstacles linguistiques, ils ont toutes les chances pour devenir des médecins renommés.

Rezumat

Lucrarea prezintă câteva aspecte cu care studenții străini se confruntă când vin să studieze medicina în România. Cei care provin din medii complet diferite, din punct de vedere social sau economic, cum ar fi studenții arabi, trebuie să facă față celor mai mari provocări. Pentru a progresă și a parurge cu succes programă academică aceștia trebuie să depășească întâi barierele lingvistice și culturale; să accepte obiceiurile alimentare și tradițiile țării în care trăiesc pe durata studiilor. Religia este un alt element care stârnește controverse, mai ales dacă este un subiect abordat în contextul eticii medicale. Totuși, odată ce studenții reușesc să depășească obstacolele lingvistice, au toate şansele să devină medici de renume.

Keywords: culture, communication, ethics, Arab world, medicine

Mots-clés: *culture, communication, éthique, le monde arabe, médecine*

Cuvinte-cheie: *cultură, comunicare, etică, lumea Arabă, medicină*

1. Introduction

In today's society three new concepts have started to shape the world we live in: interculturality, multiculturality and transculturality. Ever since the 18th century scientists have begun to be preoccupied with these aspects but their importance exacerbated along the years and they became more and more present in our lives due to the increased possibilities of travelling, of living or studying abroad. This paper maps these concepts in an attempt to emphasize difference and diversity in both the academic and social context provided by the presence of the ever increasing number of foreign students in Romania. Taking the decision to study in another country involves a lot of courage, open-mindedness and willingness to adapt to change. Students get the chance to experience different emotions, they need to be patient and to understand that cultural difference might change their lives completely.

2. Culture shock and stereotypes – Arab attitudes

Research has shown that all these feelings and states of mind represent in fact, the so-called culture shock. This is associated with change and it occurs when leaving home in order to live in another cultural environment. Adjustment cannot take place overnight. The individual will go through different stages, depending on how big the cultural difference is. In the beginning he will feel happy, fascinated by everything that is new; he will love having fun, meeting new people. For a couple of weeks, maybe even months, the student will be overwhelmed and curious about doing new things. Once this first stage, called the Honeymoon ends, the foreign student will become more and more aware of the cultural difference and everything surrounding him will be a challenge almost impossible to surpass. The first problem they come across is the language barrier. Failure to understand the people around will lead to frustration and to a desire to go back home. Students start hating people's attitudes and tend to create stereotypes; they reject the local food and way of cooking and, generally speaking they find fault with every little thing they come into contact with. The feelings experienced are anxiety, sadness and anger. Academic problems may begin at this point, when the student lacks interest and motivation, feels discouraged and does not trust anybody. It represents the moment when the student either regains his sense of perspective and decides to move on and to laugh at misunderstandings, or he withdraws, is overwhelmed by negativity, pessimism and depression and fails to cope with the demands of the new life.

If overcoming this stage the individual manages to minimize his negative feelings and understand that he can feel comfortable enough in the new environment. He starts enjoying challenges and differences, accepts the new customs and basically he begins to adjust. The problem arises when he has to go back home. Once the student has become accustomed with the new lifestyle, he finds it hard to go back and to re-adjust to his previous life, especially if he discovers that the new country provides for him opportunities and chances to do things that in his homeland have not been possible or acceptable or allowed. Due to economic drawbacks, lack of enough skills or knowledge in a particular field, due to the political context or to financial reasons, more and more students from Arab countries like Morocco, Tunis, Israel, Egypt or Iraq come to study medicine in Romania. Even though they come from a completely different society with a very restrictive background they tend to adapt easily to the new environment and manage to learn the new language pretty fast. In the latest years this trend has become so ample that it turned Romanian campuses into cosmopolitan areas. From a social point of view the Arab students had no difficulty in adapting thanks to the open-minded attitude of the Romanian students who tend to be fascinated by the colour of their skin or by the different traditions they have – and therefore show a supportive

attitude towards them. On the other hand, they sometimes have to deal with many rude and offensive stereotypes. As scientists have discovered, “stereotyping has three important components: a group of people is identified by a specific label, which can refer to any characteristic whatsoever, such as nationality, religious belief, occupation, or color of hair; a set of additional characteristics is attributed to the group as a whole, such as fundamentalist Christians are intolerant, or red-heads are quick-tempered; on identifying a person as belonging to the group, we attribute to him/her the additional characteristics that we associate with the group as a whole. This can result in all kinds of problems, including prejudice and discrimination.” (SPENCER-OATEY, 2009, 47) Therefore, there are the other people who, due to a lack of information, have become negatively influenced by the political context of terrorism and regard all Arab people as a threat for their country and for their personal lives as well. They have created this stereotype that *all Arabs are terrorists* and therefore always suspect and accuse them of illegal activities. But most of them get over such attitudes because the rigid Muslim education made them see Romanian life from a different, better or more relaxed perspective. In the past, during the communist regime, the Arab students used to be very active on the black market. The lack of luxury products like clothes, perfumes or coffee and the fact that Romanian citizens would be forbidden to possess foreign currency allowed Arab students to become close friends with the Romanian ones and to develop real businesses on the black market.

Another issue that dates back to the 1977 is the relationship of Arab students with Romanian women. There used to be either financial interests (for the women) or a bewilderment caused by the exotic nature of the Arab people. Some women had long-term love affairs with these men, ending up in marriage while others experienced fear at the thought of moving to a Muslim country. Nevertheless, some Arab students adapted so well to the Romanian lifestyle, to the Romanian family life that they refused to leave our country and settled here for good. However, in what concerns this aspect of life, things have not changed very much along the years, especially in hard line Muslim families. Even nowadays love relationships between Arab man and Romanian women occur, but in the end, the fear stays the same: the religious differences and the rejection of a conservative way of life that favors men and disregards women.

3. Social and religious differences. Muslim-Christian marriages

“The culture of a religious sub-group can be manifested in a variety of ways, including in members’ values, beliefs and orientations to life, in their communicative conventions, in their policies and procedures, and in their buildings, rituals and behaviors. These cultural manifestations can have a major impact across a wide range of contexts and at different levels – personal, organizational and regional/national.” (SPENCER-OATEY, 2009, 41)

One of the most widely debated aspects of Islam is the marriage with a man/woman belonging to a different religion. If a Muslim man is allowed to marry a Christian woman, things are a bit more complicated for the Muslim woman, if she wants to marry a Christian man. The reasons for this date back in the seventeenth century namely in the teachings of the Quran. Muslims are raised to believe that God is part of the marriage between two people, guiding them when making decisions and managing the entire relationship between two spouses. In Islam, and not only, a marriage should be for life and it should be a reflection of harmony and well-being.

Due to the fact that Islam is a patriarchal religion, Muslim men must have control in the relationship. For example there is a verse in the Quran which says that a husband may hit his wife but there is no specification about the other way round. Islam does not give the same rights to men and women and it is extremely difficult for a woman to convert an Arab man to Christianity, especially if he comes from a very traditionalist family. In an attempt to popularize the Islamic religion, Muslim preachers claim that Islam elevates women even though the Quran claims that women are equal to men and have the same rights. But then again, it is widely considered that men have a higher status than women do and can be better managers and businessmen than them. By nature, women are meant to bear children while men have more physical strength to carry out certain house chores or even to command an army. Therefore, men and women were not created

equal – and this is not a matter of superiority versus inferiority – it is about women's need to be protected by men.

Muslims also consider that women are ungrateful towards their husbands and therefore they represent the majority of inhabitants of Hell. It has also been claimed that the evil has a representation in three elements: first of all, in women, then in horses and finally, in one's house. In what concerns justice and legal matters, the woman's role in Court is diminished because it has been wrongly assumed that women's minds are deficient and unable to remember certain things. In Islam, the punishment for adultery is death. But the only way to prove it, whether it has been committed by a man or a woman, is by means of testimony of four men.

Therefore, marriage between a Muslim and a Christian woman may prove to be extremely challenging because religion allows men to be in control and to raise their children according to Islam, even though there are Muslim men who disagree and do not comply entirely with the Quran teachings.

4. Medical ethics and morality issues in Islam

But the cross-cultural love affairs or even marriages or the culture shock experiences are not the only problems Arab students have to cope with when studying abroad. The international medical students face the challenge of successfully progressing through their academic programme. In order to become skilled and well-known doctors they must possess good communicational abilities and a high proficiency in Romanian that later on will provide them with the opportunity of understanding patients and deciding upon diagnosis and suitable treatments. Considering the ever increasing number of Muslim students and even Muslim physicians, the doctors belonging to other religions will have to deal with medical ethics related to Muslims. There have been identified two categories of Muslims: the modernized ones who accept the new medical technology or the organ transplants, without taking into consideration any religious aspects and, on the other hand, the traditionalist ones who strictly follow the teachings of the Quran and who reject the idea of updating their current knowledge. Muslims living for a longer period of time in a society with different beliefs and norms will be at a certain point so much influenced by the non-Muslim lifestyle that they will give in and accept the modern ideas and state-of-the-art technology. However, the question related to who controls life and death remains under debate.

Due to the more and more diverse medical practice, cultural competency began to be emphasized in doctors' training courses. The issues that trigger the highest controversy when it comes to Islam are abortion, euthanasia or the gender relations. There are many cases when both the physician and the patient have different backgrounds so the doctor must use all his or her cultural knowledge or skills in order to provide the best clinical care. Scientists have claimed that any discussion about Islamic medical ethics should be based on Shari'ah, or the moral code for Muslims. They often take it into consideration when having to accept a treatment plan, as patients, because Shari'ah's major purpose is to protect life, religion, property. Muslims strongly believe that God's will is omnipotent and it extends to all areas of life.

Another controversy in the Arab world is the problem of euthanasia. According to Islam, this is a great sin against humanity. Therefore, Islam is against mercy killing and the physicians who decide to stop the life supporting machines are regarded as murderers with cold blood. Nowadays, modern medical practices give people a new chance to life by means of organ transplants. Donating a heart, a kidney or liver from a living person to another is regarded in Islam as a gift. On the other hand, if the organ comes from a dead person it is considered an act of desecration of the dead body, even if there is permission of the relatives. Another question concerning medical ethics is the one related to abortion. In Islam, the abortion of a viable fetus is regarded as a murder except for the situation when the pregnancy has less than 16 weeks or when this medical act is performed in order to save the mother's life.

Muslims started to be more open-minded in the latest years, when questioned about their opinion regarding organ transplants. However, they are reluctant or they totally reject the idea of

buying an organ or of accepting one from a pig, considering the fact that they do not eat pork; even though the Quran allows them to do this in case of absolute necessity. Therefore, a Muslim doctor who follows the teachings of the holy book of Islam, shall possess all the necessary qualities that makes a good professional.

The origins of the word morality go back to Latin and the meaning is that of proper behavior of an individual in terms of right and wrong deeds. According to Islam, there are some universal standards which help the individual decide what is moral and immoral. There is one God, the creator of the universe and people must worship Him and follow His will as well as comply with the moral principles mentioned in the Quran. Therefore we should understand that from the Islamic point of view, in order to have a good and moral life, every person should avoid shameful actions, be very close to God, with an open heart because He sees and hears everything, even the unspoken words and thoughts. A Muslim must be humble and show mercy towards other people; he should avoid the ephemeral pleasures and desires and control the material things that can be so tempting. Muslims are expected to be patient, to have the power to always tell the truth and to be grateful to God for everything they have. One characteristic of Islam is to urge wealthy people to share their money and to donate to poor people once a year. Therefore, morality represents a landmark in Islam because it helps the individual and the society as a whole to lead a healthy life. A Muslim not only will avoid committing immoral deeds but he will also support other people in creating a healthy environment.

5. Conclusions

To conclude, I must say that the Arab world is fascinating but very difficult to understand and to accept. The specific rules and customs defined by the Quran are rejected by many Americans or Europeans and even by some Muslims, up to a certain point. The evolution of the world, the globalization process and the more and more advanced technologies opened gates and new perspectives for everyone, offering this traditionalistic society the opportunity to *think out of the box* and to learn new things, to regard them as a necessity in a constantly developing world. Many stereotypes about the Arab civilization have emerged along the years like: they regard Western women as easy prays, as objects of fun; they are charming, good with sweet words; on the other hand, Arab women do not feel oppressed by the world they are living in. The way their culture has been perceived has, after all, a subjective nature, because one cannot generalize, one cannot assume that they all come from the same standard families, with the same values and traditions.

References

- ALKHATEEB, Maha, Islamic Marriage Contracts, Peaceful Families Project Publishing, 2012, p. 6;
- ATHAR, SHAHID, The Islamic Perspective in Medical Ethics, Islamic Medical Association of North America, IMANA Ethics Committee, 2005;
- DRĂGHICIU, Octavia A., Between “totalitarianism” and “terrorism”. An introductory study about the “Arab” students in the Romanian Socialist Republic, Editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, ISSN 1844-6590, București 2013, p. 323-334
- GATRAD, A. R., Sheikh, A., Medical Ethics and Islam: Principles and Practice, Arch Dis Child, 2001, p. 74;
- KHAN, Zafrulla, Muhammad, Woman in Islam, Islam International Publications Limited, Tilford, Surrey, UK, 1991.
- SPENCER-OATEY, H., FRANKLIN, P., Intercultural Interaction. A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication, Palgrave Macmillan, London, UK, 2009.

WALKING THE DIVIDING LINE: DELINEATING SOCIAL IDENTITY AND RACE IN JAMES BALDWIN'S *GO TELL IT ON THE MOUNTAIN AND THE FIRE NEXT TIME*

SUIVRE LA LIGNE DE DÉMARCACTION. DÉFINIR L'IDENTITÉ SOCIALE ET LA RACE DANS *GO TELL IT ON THE MOUNTAIN ET THE FIRE NEXT TIME* DE JAMES BALDWIN

MERGAND PE LINIA DE DEMARCARĂ: CONTURAND IDENTITATEA SOCIALĂ SI RASA IN OPERELE LUI JAMES BALDWIN *GO TELL IT ON THE MOUNTAIN* și *THE FIRE NEXT TIME*

Roxana MIHELE

„Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca

The Faculty of Letters, The Department of Specialized Foreign Languages,
No.7 Horea St., Cluj-Napoca,
E-mail: roxanamihele@yahoo.com

Abstract

Race understood as a social and ideological construction has been the subject of much debate in American literature and literary theory. The present article endeavors to analyze James Baldwin's "Go Tell It on the Mountain" and "The Fire Next Time" by focusing on the concept of race as a cultural and social construction provided by an American history shaped by slavery, segregation and on-going racial discord and incongruity.

Résumé

La race en tant que construction sociale et idéologique a fait l'objet de nombreux débats dans la littérature et la théorie littéraire américaines. Le présent article se propose d'analyser "Go Tell It on the Mountain" et "The Fire Next Time" de James Baldwin en accordant une attention particulière au concept de race entendu comme une construction culturelle et sociale issue d'une histoire américaine façonnée par l'esclavage, la ségrégation ainsi que par la discorde et la disparité raciales perpétuelles.

Rezumat

Rasa înțeleasă ca un construct social și ideologic a fost subiectul multor dezbateri în literatură și teoria literară americană. Articolul de față își propune să analizeze operele lui James Baldwin „Go Tell It on the Mountain” și „The Fire Next Time” concentrându-se pe conceptul de rasă văzut ca un construct cultural și social dat de o istorie americană influențată puternic de sclavagism, segregare și o continuă discordie și distonanță rasială.

Keywords: *race, ideological/cultural construction, social rift, double consciousness*

Mots-clés: *race, construction idéologique et culturelle, rupture sociale, double conscience*

Cuvinte-cheie: *rasă, construct ideologic și cultural, ruptură socială, conștiință dublă*

In a country built upon migration which embraced from its very foundations the noble ideals of the Enlightenment and the necessity for its citizens to benefit from freedom, equality and the pursuit of happiness, the plight of a considerable section of its population became in the early decades of the 20th century the focus of a keen literary endeavor to present to the public the other side of the coin.

Born in the Jazz Age, during the emerging Harlem Renaissance movement, James Baldwin will grow up in a poor African-American community in New York, absorbing both the strict religious customs and the social tension that oozed out of every corner and backstreet of his native Harlem. Highly sensitive to every shade of hate and love, acceptance and rejection that he encountered in his step-father's home, he learned as a young man that the whole American society was built on a rather schizoid identity, a double-consciousness that kept his community away from all the benefits and rights of the founding documents of the republic. Having inherited the literary tradition of Richard Wright, James Baldwin chooses to write out of despair, out of anguish triggered by the seemingly inescapable boundaries of his condition, out of a desire to save himself and his family, to find a voice of his own that would enable him to make his presence known to a world that ignored the terrible fate and fight of the Afro-American, and ultimately to find a way to a better world where the color of the skin would not dictate the sentence to a hopeless future. Even knowing the difficulty of facing two different worlds, two different standards of evaluation – one of them belonging to the white audience whose laws, ethics and attitudes he despised – Baldwin nonetheless proceeds in transposing his rebellion and search for justice in among others, his first novel *Go Tell It on the Mountain* (1953) and his lengthy essay *The Fire Next Time* (1963).

One of the first to draw attention to this social ambivalence and the double consciousness it can construct in the souls and minds of young and socially innocent African-American children was W.E.B. DuBois in his seminal 1903 book, *The Souls of Black Folk*:

After the Egyptian and the Indian, the Greek and the Roman, the Teuton and Mongolian, the Negro is the seventh son, born with a veil, and gifted with second-sight in this American world, - a world which yields him no true self-consciousness, but only lets him see himself through the revelation of the other world. It is a peculiar sensation, this double-consciousness, this sense of always looking at one's self through the eyes of others, of measuring one's soul by the tape of a world that looks on in amused contempt and pity. One ever feels his two-ness – an American, a Negro; two souls, two thoughts, two unreconciled strivings; two warring ideals in one dark body, whose dogged strength alone keeps it from being torn asunder... (DUBOIS, 1998, 869)

However this debate about the condition of the African-American inhabits in the U.S. society is not new. In a country built on immigration, on a conglomerate of different ethnic groups, various languages, religions, social rituals and patterns of behavior, the debate about the nature and the structure of the resulting nation loomed large in the previous century, ranging from the “melting pot” theory to the multicultural trend or the post-ethnic approach. All of them touched upon, if only briefly in some cases, on the issue of race and racial discrimination and the peculiar lack of acceptance and integration of the African-American community as compared to the relatively smooth evolution and assimilation of other (European) ethnic groups. Considering that the concept of “race” was initially associated with the sense of belonging to a particular ancestry, kinship, lineage or later on even ethnic group, in the middle 1940s and 1950s the relative easy integration of the “white ethnics” into the mainstream society gave hope to many social thinkers that a similar process could happen in the case of non-white ethnic groups. That was not the case though, such theorists ignoring the devastating consequences the centuries of slavery and segregation had upon the public perception of the African-American community.

Initially the concept of race and its utility were restricted to the conscription based solely on the physical traits of individuals to various groups which severely lacked the legal, social and economic prerogatives of their “white” fellow citizens. As underlined by Henry Yu in his article “Ethnicity and Race”, the advent of the cultural theory will change all that.

Race before the rise of the theory of culture was a much broader category, referring to a person's ancestral stock and including all traits, physical or behavioral, associated with membership in that race. [...] The spread of the theory of culture, however, created two mutually exclusive categories that were analytically separate, with cultural traits utterly divorced from the workings of the body. [...] in particular, sociologists such as

Robert E. Park shifted the definition away from physical characteristics to the awareness of these physical traits and thus made race a matter of consciousness. Thinking that a group of people was racially different and thus should be treated badly was a matter of prejudicial thought and attitude, and antiracism came to be defined as the elimination of such attitudes. This shift of race from physical to an awareness of the physical was crucial in creating a new category of analysis, what Park labeled racial or cultural consciousness. (YU, 2001, 111)

Thus cultural theory gave to the members of the Afro-American community the possibility to become self-conscious regarding the existence of a “black culture”. It also meant that this group couldn't be expected to “change behavior” like other European migrant groups just to “lose themselves within a newly expanding category of white”. Race was proved to have no grounding in biology, yet the importance that the existence of a certain set of physical attributes had upon the lack of social integration and welfare for millions of American citizens was undeniable. According to Mia Bay race is nowadays considered to be “an ideological and social construction rather than a natural phenomenon. But throughout the 19th century, most Americans understood race as an objective scientific classification of human variation.” (BAY, 2001, 212). Given this tremendous evolution, several scholars among whom Joshua Lane dedicated ample research to racial categories present especially in American history that was continuously shaped by slavery, segregation, racial tensions, thus proving once more that “race matters”:

Racial distinctions remain at the core of American history and experience. Racial profiling and racial discrimination continue to the present; though historians have come to understand race as a cultural invention, it nonetheless has exerted, and continues to exert, real power over Americans' lives. [...] Race matters because identity politics have always mattered to Americans. (LANE, 2001, 147)

James Baldwin, as an African-American writer starting his artistic career in the mid-20th century came to realize that he faced a wall of both ignorance and indecision when he, along with other Civil Rights Movement militants and fellow artists tried to convince authorities and the larger public of the desperate need to change the laws and attitudes in the country in order to allow the Black people to enjoy the same Constitutional rights and privileges, the same equal standing in front of the law, the same social and economic opportunities as the rest of the citizens. What made it harder for him as an artist was the fact that his community had traditionally lacked a voice that would tell *their* story from *their* perspective. Until then only the white man made his voice heard. Only *their* memories could create the counterhistory which could tear apart the silence to which the slaves and their descendants had been previously sentenced to. It was a time when the Afro-Americans felt that they could speak for themselves and bring their own definition of what it means to be American rather than just accepting and trying to fit into other people's fixed boundaries.

In a culture whose dominant historical voice has been white, there is a vital need for African Americans to present their lives, past and future as of equal importance in the ‘American story’. [...] The slave was an Other or a mirror against which the whites measured themselves and their value systems, and to assume the inferiority of the African thus bolstered the power of the whites. The master/slave system was grounded in denials: of black history, identity, humanity, community, knowledge and language. These were all seen as means through which slaves might assert themselves and ultimately question their condition in relation to the dominant group. To deny or erase these was, therefore, a method of control, a device to deny slaves' identity and history and enforce an impression of being adrift, worthless and devoid of ancestry. (CAMPBELL & KEAN, 2006: 78, 79, 80)

Baldwin's writings have all attempted to enable the black man to make his voice, rage and revolt known to the mainstream society, to enable him to stand tall and challenge the white world's vision and assumption about the real place of the African-Americans in the society and art world of the United States. It is the awareness of DuBois's famous double-consciousness of the Afro-American that compelled many writers from this community to find their own way of telling their story and history, to challenge the imposed public silences and cruel denials to one's own freedom and rights. After all, the U.S. citizenship has *whiteness* as a privileged grounding while *blackness* represented the metaphorical limit of its impermeable boundaries. As noticed by Nikhil Pal Singh in his article “Rethinking Race and Nation” America's universalism was “built around an exception, leading to tortuous but creative efforts to accommodate the racism internal to the nation-state's constitution. For most of the US history this problem was simply resolved by defining black people apart from any representation of the national interest”. (SINGH, 2009, 10)

In his first novel, *Go Tell It on the Mountain*, a bildungsroman with strong autobiographical influences, James Baldwin manages to create a remarkable vivid image of Harlem and its three institutions that shaped the life of the Afro-American individual: the storefront church, the violent street and the often fragile, on-the-breaking point family. One of the best dimensions of this novel according to Bernard Bell's analysis in his work *The Afro-American Novel and Its Tradition*, is represented by "the soul-stirring eloquence and resonance of their pulpit oratory and black music as they plumb the depths of our suffering and the possibilities of our salvation" (BELL, 1987, 219). The novel centers on John Grimes' initiation into manhood which parallels his initiation into the workings of the church as both the depository of the possibility of personal spiritual salvation and hope and that of this institution's slippages into manipulation, search for worldly power and personal glorification.

Exploring the theme of salvation for poor urban blacks, it reveals how the dogma and rituals of the storefront Pentecostal church exploit the black Southern migrant's sense of sin, shame, and sorrow in the "promised land" – the Northern ghetto – and force him to choose between salvation and damnation. (BELL, 1987, 223)

Coming from a family whose members migrated in the 1920s from the South to escape horrendous racial persecution and segregation and searching for a better future in the North, the members of the Grimes family face the same lack of opportunities and bitter poverty on the streets of Harlem too. This atmosphere of moral degradation was mostly the result of the low standard of life. If most people did not fight the all-encompassing misery and gave in to despair and carelessness, young John would try desperately to fight his condition. His attempts to clean the carpets of dust reach symbolical proportions as his Sisyphus-like fight with the dust leaves no hope for a change, for a brighter, cleaner future but only the useless toil and distress of the present:

He felt that should he sweep it forever, the cloud of dust would not diminish, the rug would not be clean. It became in his imagination his impossible, lifelong task, his hard trial, like that of a man he had read about somewhere, whose curse was to push a boulder up a steep hill only to have the giant who guarded the hill roll the boulder down again, and so on, forever, throughout eternity. (BALDWIN 1966, 29)

Symbolically, the giant he cannot fight seemed to be the power of the white man whose oppression the young boy constantly felt in every instant of his life. The only refuge he could find was in the welcoming arms of the church, the only place where the influence of the oppressor could not reach. Thus the most important dimension of the African-American identity was the religious one since it provided a source of identity, cohesion for the community and relief for the individual confronted with a world utterly hostile to him/her. Being denied access to proper education and politics, religion often acquired their functions: it offered standards upon which the African-American would build his/ her life, it gave directions and guidance to the whole community. The preacher was also the community leader whose influence went far beyond the spiritual dimension of the sermons. This is why in the eyes of his family John was destined to become a great leader who would lead his people to deliverance or at least a better life. Life in the ghettos was centered on two "institutions": the church and the street, the first one offered shelter from the danger and temptations of the latter. The service at the church supplied them with the joy they lacked the rest of the time and their tremendous power of belief was equally proportional with the daily humiliations and miseries. As Bernard Bell mentions: "on the one hand prayers are used to establish and reinforce a common ethnic bond by tracing the history of black Americans from the plantation to the ghetto; and on the other, they are used as a symbol of blind faith in a religion of social oppression and emotional desperation." (BELL, 1987, 226) The trance-like devotion of the church members finds an explanation in their transferring the pains and distress into a desperate prayer to God for deliverance from the slavery of a sinful world and especially from the bondage of oppression.

Brother Elisha sat down at the piano and raised a song [...] Elisha hit the keys, beginning at once to sing, and everybody joined him, clapping their hands and rising and beating the tambourines [...]. They sang with all the strength that was in them, and clapped their hands for joy [...]. [...] the Power struck someone, a man or a woman; they cried out, a long wordless crying, and, arms outstretched like wings, they began to shout. Someone moved a chair a little to give them room, the rhythm paused, the singing stopped; only the pounding feet and the clapping hands were heard;

then another cry, another dancer, then the tambourines began again, the voices rose again, and the music swept on again, like fire, or flood, or judgement. (BALDWIN 1966: 14, 15,16)

Nonetheless the captivating beauty of the black music and tradition means little to John when in an effort to win his independence from under the stern hand of his step-father Gabriel, a man of Lord himself, the young man ends up choosing education over religion. This act of defiance did not come from hatred of all things pious, but as a rebellious act against their representative, the brutal and unforgiving step-father. The whole community viewed the young Grimes as a future preacher, thus a future leader, but in an effort to find his own way in the world, John rejects this imposed mission and searches for another way of emancipation, beyond the “protective” wing of the church. He dares to replace religion in an effort to become someone, to resemble the white man. He refuses the traditional path of the Afro-American community of seeking advancement in life and consciously chooses the much blamed way of the oppressor to succeed. The temptation of the white world proves to be too alluring:

For John excelled in school [...] and it was said that he had a Great Future. He might become a Great Leader of His People. John was not much interested in his people and still less in leading them anywhere, but the phrase so often repeated in his mind like a great brass gate, opening outward for him a world where people did not live in the darkness of his father's house, did not pray to Jesus in the darkness of his father's church, where he would eat good food, and wear fine clothes, and go to the movies as often as he wished [...]. He was a poet, or a college president, or a movie star, he drank expensive whisky and smoked Lucky Strike cigarettes in the green package. (BALDWIN, 1966, 21)

Testifying for the ambivalent sentiments of the Afro-Americans towards both the African and the American culture is another incident from the life of Elisabeth, John's mother. Confronted with the whites' museum which seems to her to be as “cold as tombstones”, the woman is however equally unable to establish any contact with her African heritage which she gladly ignores: “she could not find, between herself and the African statuette, or totem pole, on which she gazed with such melancholy and wonder, any point of contact. She was only glad that she did not look that way.” (BALDWIN, 1966, 191) Facing the present, she voluntarily ignores past and future, history and politics in the name of the privilege of living each day to the fullest with its joys and sorrows. Her son is equally torn between the rejection-temptation antinomy of the Black-White worlds. He starts by looking objectively to the city's white, well dressed persons who pass by him if not with contempt than at least with indifference, making him feel like an intruder in their heaven. Then, in a compensatory movement he remembers that they will all receive their punishment for their sinful existence while the virtuous blacks will receive their deliverance from pain. Nonetheless, morally degraded as they are, John still would like to be one of them:

Broadway: the way that led to death was broad and many could be found thereon; but narrow was the way that led to life eternal, and few there were who found it. But he did not long for the narrow way, where all his people walked; where the houses did not rise, piercing as it seemed, the unchanging clouds, but huddled flat, ignoble, close to the ground, where the streets and the hallways and the rooms were dark and where the unconquerable odor was of dust, and sweat, and wine, and homemade gin. In the narrow way, the way of the cross, there awaited him only humiliation forever; there awaited him one day, a house like his father's house, and a church like his father's, and a job like his father's where he would grow old and black with hunger and toil. (BALDWIN, 1966, 38).

These confused feelings were not only those of a child, but of a whole community torn between its pride and its need of deliverance from the bondage of racism and found in a sensitive process of seeking an identity of its own. In the words of Bernard Bell:

To achieve his identity John must accept the legacy of his people – the people that walk in darkness; he must go down into the valley of the shadow of death and discover the inner light and strength that comes only through suffering. He must make his peace with the reality of socialized ambivalence in white America – of being simultaneously a native son and a stranger in his father's house and his own land – and be neither enslaved nor dehumanized by it. Rather, he must be strengthened by the grace of God to go tell it on the mountain. (BELL, 1987, 232)

James Baldwin excelled not only in writing fiction, but he was also an excellent essayist as proven among other instances by the publication of *Letter from a Region in My Mind* which appeared first in the *New Yorker*, then reprinted again in 1963 in *The Fire Next Time* alongside another short but powerful essay *My Dungeon Shook*. At the time the author was touring the

Southern states speaking in favor of the Civil Rights Movement and advocating the cause of the black Americans. In the description he gives of his native Harlem, the diseased society reduced to the limits of endurance, to a pathological state of mind, will inevitably express itself accordingly. Despair led to violence, often to a fratricide one. Not being able to raise their hand against white racism, segregation and indifference, they turned against each other and against themselves. Moreover, the ghetto was seen as a prison for the African-American who was not meant to reach beyond this confined space. He/she was supposed to limit himself/herself to mediocrity, to a low degree of ambition, to have no goals and no hopes, so as to render him easily controllable by the white people:

You were born where you were born and faced the future that you faced because you were black and *for no other reason*. The limits of your ambition were, thus, expected to be set forever. You were born into a society which spelled out with brutal clarity, and in as many ways as possible, that you were a worthless human being. You were not expected to aspire to excellence: you were expected to make peace with mediocrity. (BALDWIN, 1967, 18)

As he confessed in the letter to James, his nephew, the danger of the streets made the young writer turn to religion as a means of escape, with the Harlem's churches performing the function of sublimating violence, in an area where the despondent, hopeless state of the community turn crime into a real possibility. Nonetheless he soon discovered the corruptible side of the church, its lack of justice and of true Christian spirit, the poor members being tricked into giving the money for charitable actions while the preachers would enhance their income as a result. The bitter taste of the experience as a preacher accomplishes a final disillusionment with the world; until then he had learned that the world was wicked for all people and especially bad for the black ones, but now his last hope and refuge fell down in ruins: "being in the pulpit was like being in the theater; I was behind the scenes and knew how the illusion worked." (BALDWIN, 1967, 55) In this letter one can glimpse the worried uncle trying to teach his young nephew how to recognize the warning signs of the dangerous temptations of young age and especially give him an insight in the seriously deficient workings of the American society.

What I saw around me that summer in Harlem was what I had always seen; nothing changed. But now, without any warning, the whores and pimps and racketeers on the Avenue had become a personal menace. It had not before occurred to me that I could become one of them, but now I realized that we had been produced by the same circumstances. [...] My friends were now "down-town", busy as they put it "fighting the man". They began to care less about the way they looked, the way they dressed, the things they did; presently, one found them in twos and threes and fours, in a hallway, sharing a jug of wine or bottle of whiskey, talking, cursing, fighting, sometimes weeping: lost, and unable to say what it was that oppressed them, except that they knew it was "the man" – the white man. (BALDWIN, 1967: 28, 31)

However, looking towards the future, the most impressive answer to these problems the author could find is the one expressed at the end of the essay where the times to come contain a double edged virtuality of a promise or a curse, all depending upon how people will decide to handle the present. A starting point can be that of rediscovering beauty, the beauty of people, the beauty of a world which has seen too many horrors. It may seem at first to be superfluous and inappropriate, but finding a hope for the future must start with a positive approach. Rediscovering beauty means rediscovering our own humanity, our dignity, our capacity to be kind, tolerant, forgiving. Seeking beauty in the most deplorable conditions is a sign that hope has not died yet:

When I was young, and was dealing with my buddies in those wine- and urine-stained hallways, something in me wondered, *What will happen to all that beauty?* For the black people, though I am aware that some of us, black and white, do not know it yet, are very beautiful. [...] If we – and now I mean the relatively conscious whites and the relatively conscious blacks, who must, like lovers, insist on, or create, the consciousness of the others – do not falter in our duty now, we may be able, handful that we are, to end the racial nightmare, and achieve our country, and change the history of the world. If we do not dare everything, the fulfillment of that prophecy, recreated from the Bible in a song by a slave, is upon us: *God gave Noah the rainbow sign, No more water, the fire next time!* (BALDWIN, 1967: 140, 141)

This call for the reconciliation of the two sides made appeal to the humanity within us so as to avoid a future that might have been even worse than those grim days when the only hope was represented by the light brought by the emerging Civil Rights Movements. For him the color of somebody's skin was not a human or personal reality, it was a political reality. James Baldwin's real country was not the U.S.A. or an African or European state, it was, as he metaphorically put it

in the title, a region in his mind, a spiritual country from where the artist sent letters to all who wanted to listen to him, to read and understand his message of tolerance and mutual acceptance . As he confessed, in the end he was not a Christian, not a Black, but an artist who had the power to transcend all barriers, all limitations in order to reach everybody. It was/is the duty of each individual to find his/her own way in life, to transcend all borders be them of race, religion, sex or nationality since only the personal search for solutions is worthwhile, common, collective solutions having been proven by history to be less effective and fulfilling.

Written in an era of profound social changes in the American society, Baldwin's books which have been scrutinized here, still keep beyond the archive-like images of a life confined in the trappings of the mid-20th century Harlem ghetto, an undercurrent of validity, of veracity regarding some unsolved issues of racial inequality and discrimination in the present American society that still need to be addressed.

Bibliography

- BALDWIN, James. *Go Tell It on the Mountain*. London: Corgi Books, 1966. (1954). Print.
- BALDWIN, James. *The Fire Next Time*. New York: Dell Publishing, 1967. (1962). Print.
- BAY, Mia. "Race" in *Encyclopedia of American Cultural and Intellectual History*, Volume III. Eds. Mary Kupiec Cayton and Peter W. Williams, New York: Charles Scribner's Sons, 2001, p.121-130. Print.
- BELL, Bernard. *The Afro-American Novel and Its Tradition*. Amherst: The University of Massachusetts Press, 1987. Print.
- CAMPBELL, Neil; KEAN, Alasdair. *American Cultural Studies, an Introduction to American Culture*, Second Edition, London and New York: Routledge, 2006, (1997). Print.
- DUBOIS, W.E.B. "The Souls of Black Folk" in *Literary Theory: An Anthology*. Eds. Julie Rivkin and Michael Ryan. Malden, Oxford: Blackwell Publishing, 1998, p. 868-872. Print.
- LANE, Joshua. "Race as a Cultural Category" in *Encyclopedia of American Cultural and Intellectual History*, Volume I. Eds. Mary Kupiec Cayton and Peter W. Williams, New York: Charles Scribner's Sons, 2001, p.147-156. Print.
- SINGH, Nikhil Pal. "Rethinking Race and Nation" in *American Studies: an Anthology*. Eds. Janice A Radway, Kevin K. Gaines, Barry Shark and Penny Von Eschen, Malden, Oxford: Wiley-Blackwell, 2009, p. 9-16. Print.
- YU, Henry. "Ethnicity and Race" in *Encyclopedia of American Cultural and Intellectual History*, Volume III. Eds. Mary Kupiec Cayton and Peter W. Williams, New York: Charles Scribner's Sons, 2001, p.109-120. Print.

THE STUDY OF ROMANIAN, A NECESSITY FOR FOREIGN STUDENTS

STUDIEREA LIMBII ROMÂNE, O NECESITATE PENTRU STUDENTII STRĂINI

Mirel ANGHEL

Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, București,
Disciplina de Limbi Moderne,
Bd. Eroii Sanitari, nr. 8

E-mail: mirel.anghel@yahoo.com

Marinela Doina NISTEA

Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare,
Bd. Lacul Tei, nr. 122-124
E-mail: ddmarilena@yahoo.com

Abstract

In Romania there is a true tradition of teaching Romanian to foreign students who come to our country to study medicine. In their academic teaching work, Romanian language teachers have developed various teaching materials and effective strategies that enabled them to form generations of good doctors, mainly from the Arab countries. Integrating the medical vocabulary into a broader linguistic context was one of the successful strategies used in teaching Romanian in our universities.

Rezumat

În România există o adevărată tradiție a predării limbii române studenților străini care vin aici să studieze medicina. În activitatea lor didactică, profesorii de limba română din mediul universitar au elaborat diverse materiale didactice și strategii eficiente prin care au putut forma generații de medici buni proveniți în special din țările arabe. Integrarea vocabularului medical într-un context lingvistic mai larg a fost una dintre strategiile de succes folosite în activitatea didactică din universitățile noastre.

Keywords: Romanian language, tradition, medical vocabulary

Cuvinte-cheie: limba română, tradiție, vocabular medical

I. Introducere

Tot mai mulți studenți străini se arată interesați de perspectiva studiilor universitare în România. În domeniul medical, România a devenit o adevărată atracție, în special pentru studenții arabi, israelieni, dar și pentru cei americani, europeni sau chiar asiatici. Posibilitatea ce li se oferă, aceea de a studia în limba engleză sau franceză, în unele universități românești, reprezintă un aspect esențial care îi atrage spre țara noastră. Indiferent de limba în care studiază aici, studenții străini sunt nevoiți să învețe limba română ca limbă străină la universitățile alese de ei.

Comunicarea lor cu cadrele didactice, cu ceilalți studenți români, cu pacienții și personalul medical din spitale este foarte mult îngreunată de necunoașterea limbii române, scris și vorbit. Cei care întâmpină dificultăți însemnante sunt studenții asiatici, însă tinerii care provin din familii în care un părinte este român nu au probleme mari în asimilarea limbii noastre. Indiferent dacă ei studiază

la o facultate de medicină, la o facultate cu profil filologic sau tehnic, studenții străini au nevoie de o bună cunoștere a gramaticii și vocabularului limbii române. Gramatica limbii române le poate pune numeroase probleme acestor studenți, ei fiind nevoiți să deprindă reguli gramaticale cu o dificultate sporită, aşă cum sunt cele legate de ditateza pasivă, modul conjunctiv prezent și perfect, modul supin, viitorul anterior, viitorul popular etc.

Organizarea fiecărei lecții de limba română pentru studenții începători va ține cont de necesitatea comunicării lor eficiente atât cu oamenii pe care îi întâlnesc zilnic în mediul universitar respectiv, cât și cu societatea în ansamblul ei. În special acum, într-o perioadă în care asimilarea imigranților de origine arabă sau nord-africană este o provocare tot mai mare pentru Europa, problema comunicării eficiente și a asimilării lor de o societate diferită de cea arabă devine tot mai presantă pentru noi toți. Astfel, nu numai din perspectivă universitară, ci și din perspectivă social-culturală, în cadrul lecțiilor pot fi abordate următoarele teme:

- *Cuvinte și expresii uzuale, formule de salut, de mulțumire, de adresare.*
- *Sa facem cunoștință*
- *Familia mea. Grade de rudenie.*
- *Casa mea: obiecte din locuință, descrierea locuinței.*
- *Pe stradă, în oraș. Cum cerem indicații, cum ajungem la o adresă.*
- *Mijloace de transport.*
- *Tara mea.*
- *La restaurant. Mâncăruri și alimente.*
- *La doctor și la farmacie.*
- *În vacanță. La hotel.*
- *La bancă.*
- *La facultate.*
- *La spital. Personalul medical. Organizarea unui spital.*
- *Sarbători importante în România și în țara mea.*
- *La noul meu loc de muncă.*
- *Reguli de bună conduită în societate.*
- *Cum să îi înțelegem pe ceilalți.*

Aceste unități de învățare sunt asimilate foarte bine la nivel lexical atunci când se fac conexiuni între România și țara de origine a fiecărui student, punându-se în evidență asemănările și deosebirile dintre cele două culturi. Multiculturalitatea și acceptarea diversității sunt teme care trebuie abordate și asupra căror trebuie să se insiste. Numeroase lecții pot fi completate de exerciții cu dialoguri situaționale, toate exersate sub forma unor sarcini atribuite studenților, pe echipe. Iată un exemplu util în această privință:

Exercițiu – Dialog situational

- *Alcătuiți un dialog între farmacist și client în care să folosiți următoarele cuvinte, indiferent de forma lor: rețetă, afecțiune, doză, medic de familie, efecte adverse, masă, a administra, injecție, complicații, vindecare.*

Profesorul va oferi drept exemplu un dialog scurt pe o temă similară pentru a ilustra cât mai bine cerința exercițiului și pentru a-i încuraja pe studenți să fie creative. Scopul exemplificării este de a arăta că termenii respectivi nu trebuie integrați în mod mecanic în dialogul construit de ei.

Un alt tip de exercițiu care poate fi folosit în predarea limbii române corelează conținutul grammatical al lecției cu cel lexical. De exemplu, dacă în cadrul unei lecții este abordată tema *În vacanță*, ea poate fi combinată cu predarea modului indicativ, timpul viitor (forma *voi + infinitivul scurt al verbului de conjugat* sau forma *o să + infinitivul scurt al verbului de conjugat*).

Exercițiul 1 – Vacanța mea

Descrieți la timpul viitor vacanța pe care o veți petrece vara următoare. Folosiți și următoarele cuvinte: mare, munte, tren, mașină, cort, rezervare, timp, prieteni, peisaj, soare, a se relaxa, pensiune, priveliște, bilet.

Exercițiul 2 – Treceți verbele din paranteze la timpul viitor:

1. *Eu (a călători) cu avionul spre casă.*
2. *Noi (a începe) un nou curs la facultate.*
3. *Toți colegii noștri (a face) o disecție la examenul practic.*
4. *Familia mea (a pleca) în Egipt în vacanță și (a vedea) toate obiectivele turistice importante din această țară minunată.*
5. *Sunt sigur că tu (a promova) acest examen dificil.*

În mod similar, o lecție cu tema *Familia mea* poate fi completată bine cu predarea formelor pronominale posesive. În funcție de specificul fiecărei teme tratate în cadrul lecțiilor, profesorul își poate configura programa analitică astfel încât să existe o legătură naturală între lexic și gramatică. Alte exemple concluzive în acest sens sunt următoarele asociere:

- *Pe stradă, în oraș. Prepoziții și locuțiuni prepoziționale urmate de substantive în genitiv* (HEDEŞAN, 2008, 86).
- *La doctor și la farmacie. Numeralul cardinal. Formele articulate și nearticulate ale substantivului. Modul imperativ.*
- *În vacanță și la hotel. Modul participiu. Pronumele personal de politețe. Perfectul compus. Numeralul cardinal. Expresii verbale impersonale.*
- *La noul meu loc de muncă. Sufixele adjективale. Articolul demonstrativ. Structuri verbale impersonale, exprimarea politeții.*

II. Predarea limbii române medicale

Îmbogățirea vocabularului specific medical, alături de învățarea principalelor reguli gramaticale sunt obiective pe care profesorii de limba română și le fixează încă de la începutul fiecărui an universitar. Pe parcurs, provocările întâlnite sunt numeroase, depășirea lor eficientă ținând și de modul în care studenții străini sosit în România și să se acomodeze cu societatea noastră în ansamblul ei.

Un bun exemplu de activitate practică ce poate fi aplicată în cazul studenților mediciniști este cea care presupune folosirea unor sufixe specific adjективale. Ele ajută la descrierea corpului uman și oferă un sprijin important străinilor care vor să asimileze cât mai bine limba română și să înțeleagă particularitățile ei. Un bun exemplu de exercițiu este cel care urmează. Această activitate este începută prin indicarea unor substantive referitoare la corpul uman sau substantive legate de medicină și științele conexe:

Exercițiu – Sufixe adjективale

Folosiți următoarele sufixe pentru a găsi un adjecțiv, pornind de la substantivele date în tabelul de mai jos.

Sufixe: -ic, -ar, -al, -os, -il, -an, -bil.

Substantiv	Adjectiv
Os	Osos ¹
Intestin	Intestinal / Enteric
Bilă	Biliar
Chimie	Chimic
Patologie	Patologic
Urină	Urinar
Salivă	Salivar
Nas	Nazal
Limbă	Lingual
Dinte	Dental
Celulă	Cellular
Medicament	Medicamentos
Farmacie	Farmaceutic
Terapie	Terapeutic
Ganglion	Ganglionar
Comă	Comatos
Febră	Febril
Faringe	Faringian
Laringe	Laringian
Operație	Operabil
Vindecare	Vindecabil

În activitatea didactică desfășurată la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, București, întâmpinăm adesea situații neprevăzute, inedite, care ne ajută să găsim soluții pentru problemele întâmpinate de studenții străini în efortul de învățare a limbii române. Datorită lor, cadrele didactice care predau limba română în mediul universitar medical pot să elaboreze materiale didactice utile cu ajutorul căror să poată veni în întâmpinarea generațiilor următoare de studenți cu exerciții din ce în ce mai bune, care să aibă un pronunțat caracter aplicativ. În transmiterea informațiilor necesare este important ca exercițiile să fie concepute în mod creativ, dar să aibă și aplicabilitate imediată în viața de zi cu zi a studenților, atât în mediul universitar, cât și în societate (BRANIȘTE, 2013, 425). Următorul tip de exercițiu se remarcă tocmai prin această caracteristică:

Exercițiu – Organe, afecțiuni și intervenții

Combinăți cuvintele din coloana A cu sufixele din coloana B pentru a obține un termen medical care face referire la afecțiuni sau intervenții chirurgicale². Unele sufixe pot fi folosite de mai multe ori.

A (Substantiv)	B (Sufix)
1. Apendice	A. – ită
2. Colon	B. – centeză
3. Trahee	C. – megalie
4. Splină	D. – oscopie
5. Tendon	E. – ectomie
6. Torace	F. – otomie

¹ Uneori, acest sufix este generalizat de către studenți și se obțin forme nereperabile în limba română: *ficătos, *creieros etc.

² Rezolvarea exercițiului, o soluție posibilă la fiecare termen indicat: apendicită, colonoscopie, traheotomie, splenectomie, tendinită, toracotomie.

Dat fiind faptul ca scrisul cu diacritice reprezintă o particularitate a limbii române, studenților străini care o studiază la nivel începător nu li se va cere să folosească, în mod obligatoriu, încă din primul an, toate semnele diacritice. Un astfel de *compromis* este necesar în primele etape, scopul lui fiind de a-i ajuta pe studenții străini să înțeleagă treptat particularitățile limbii române. La dificultățile de început întâmpinate de ei se adaugă și alternanțele consonantice și vocalice care se produc în cursul conjugării verbelor, la trecerea substantivelor de la singular la plural sau care sunt aduse de schimbarea formei adjективelor în funcție de genul și numărul substantivului pe care îl determină. Iată câteva exemple edificate:

Adj.	<i>frumos</i> → <i>frumoasă</i>
	<i>nervos</i> → <i>nervoasă</i>
	<i>perplex</i> → <i>perplecși</i>
	<i>orthodox</i> → <i>ortodoxi</i>
	<i>negru</i> → <i>neagră</i>

Subst.	<i>carte</i> → <i>cărți</i>
	<i>masă</i> → <i>mese</i>
	<i>măr</i> → <i>mere</i>
	<i>mască</i> → <i>măști</i>
	<i>floare</i> → <i>flori</i>

Vb. *sufăr* → *suferi*; *să citeșc* → *să citească*; *să cresc* → *să crească*; *să vând* → *să vinzi*

Predarea vocabularului medical în limba română se poate face și prin exerciții specifice cu ajutorul cărora studenții asimilează mult mai ușor terminologia din acest domeniu. Printre exercițiile care pot fi făcute se numără cele care necesită completarea unei propoziții cu termenii care lipsesc (cuvintele sunt date de către profesor), exercițiile care implică asocierea unor cuvinte medicale cu descrierea lor (sau definițiile acestora) sau exerciții în care studenților le este dată o reprezentare grafică cu diferite părți ale corpului uman. Acestea pot fi diversificate, simplificate sau îngreunate, în funcție de nivelul grupării de studenți cu care se lucrează. Pentru a evita monotonia, se pot face și jocuri de cuvinte de tip rebus sau anagrame. Exercițiile care implică imagini ce trebuie denumite cu partea sau părțile corespunzătoare ale corpului uman sunt indicate în special studenților cu un nivel mediu sau avansat de cunoaștere a limbii române. Acest tip de exercițiu se poate simplifica prin menționarea unor litere din cuvintele care trebuie descoperite.

Achiziția vocabularului specific medical trebuie corelată cu celelalte materii. Altfel, dacă profesorul de limba română nu va ține cont de temele tratate și la celelalte materii, informația pe care studenții străini trebuie să o memoreze va fi prea multă, din domenii disparate, iar rezultatele nu vor fi cele dorite. Ulterior, inclusiv în etapa clinică a studiilor medicale, profesorul de limba română poate aborda mai cu seamă exerciții de tip conversațional și unele care implică termeni, structuri sau expresii informale care să îi ajute să aibă o comunicare eficientă cu pacienții. Câteva dintre prescurtările folosite în actele medicale (rețetă, bilet de trimis, bilet de externare, buletin de analize etc.) trebuie cunoscute în această etapă clinică a studiilor medicale. Câteva exemple (LACHOWICZ, 1974, 242-243) sunt următoarele:

Prescurtare	Origine	Semnificație
p.o.	per os	pe gură, cale de administrare orală
omn. hor.	omni hora	la fiecare oră
pil.	pilula	pilulă, pastilă
b.i.d.	bis in die	de două ori pe zi
inf.	infusum	infuzie
s.o.s.	si opus sit	dacă este necesar
liq.	liquor	lichid; fluid
a.c.	ante cibos	înainte de masă
p.r.n.	pro re nata	de câte ori este necesar
pulv.	pulvis	sub formă de pulbere

non. rep.	non repetatur	a nu se repeta
omn. noct.	omni nocte	în fiecare noapte
quotid.	quotide	în fiecare zi
ad.	ad	până la
ss.	semis	jumătate
ung.	unguentum	unguent
no.	numero	număr

III. Concluzie

Predarea limbii române, în special predarea vocabularului medical, reprezintă o activitate didactică dinamică, dat fiind faptul că tot mai mulți studenți străini aleg România pentru această etapă importantă a vieții lor. Putem spune că în România s-a creat o adevărată tradiție pentru studenții străini de a veni și de a-și urma vocația aici și chiar de a rămâne în țara noastră să profeseze. Nu putem spune că există o metodă standard prin care ei să asimileze cât mai bine vocabularul limbii române și regulile ei gramaticale. Succesul este dat de un cumul de factori, dar și de priceperea cadrului didactic care alcătuiește materialele didactice folosite la seminar. El trebuie să se plieze pe nevoile studenților și să identifice la timp strategiile necesare unei activități eficiente la clasă.

Bibliografie

- BRANIȘTE, Ludmila, *Communicational Approach in Teaching Romanian as a Foreign Language in Romanian Higher Education System, Proceedings of the European Integration: Between Tradition and Modernity*, Book series: *European Integration Between Tradition and Modernity*, Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, vol. V, 2013, pp. 424-430.
- BRÂNCUŞ, Grigore, IONESCU, Adriana, SARAMANDU, Manuela, *Limba română. Manual pentru studenții străini*, Editura Universității din București, 2013.
- DOROBĂȚ, Ana, FOTEA, Mircea, *Româna de bază. Manual pentru studenții străini*, vol. II, Iași, Editura Institutul European, 2000.
- LACHOWITZ, Donald, John, *Using Medical English*, Vietnam, University of Saigon, 1974.
- POP, Liana, *Româna cu sau fără profesor*, Cluj, Editura Echinox, 1991.

Resurse online

- MOLDOVAN, Victoria, POP, Liana, URICARU, Lucia, *Nivel prag pentru învățarea limbii române ca limbă străină* (ediție online), Strasbourg, Consiliul de cooperări culturale, 2001.
http://www.ilr.ro/wp-content/uploads/nivel_prag.pdf – accesat la 4.05.2016
www.vorbitiromaneste.ro/download/manual/Manual%20de%20initiere%20in%20limba%20romana%20si%20de%20orientare%20culturala%20pentru%20straini.pdf - accesat la 4.05.2016

ETYMOLOGICAL APPROACH OF ROMANIAN MEDICAL TERMS BORROWED FROM FRENCH

APPROCHE ETYMOLOGIQUE DES TERMES MEDICAUX ROUMAINS EMPRUNTES AU FRANÇAIS

ABORDAREA ETIMOLOGICĂ A TERMENILOR MEDICALI ROMÂNEȘTI ÎMPRUMUTAȚI DIN FRANCEZĂ

Corina LUNGU

Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova,
Facultatea de Medicină,
Str. Petru Rareș, Nr. 2, Craiova, România
E-mail: corinastef@gmail.com

Abstract

Words of French origin can be found both in fundamental vocabulary and in the mass of vocabulary (terminological units from various scientific and technical fields - medicine, chemistry, botany, sociology, psychology, etc.) Considering the importance of French language and the decisive role in defining the character of modern Romanian language, our analysis focuses French loanwords in the medical field, where the issue of the formation of specialized terminological units is very complex. Through lexical analysis of a corpus of medical terms extracted from the Dictionary of lexical borrowings from French (DILF) (Craiova, 2010) and from the Medical Dictionary (DM) (Rusu, V., revised fourth edition, Medical Publishing House, Bucharest, 2010), this paper aims the etymologically clarification of loanwords in the Romanian medical vocabulary and the study of lexical borrowings from French also from the etymological point of view. Presented in a descriptive and semantic approach, the article illustrates through several examples from the corpus of the letters A - C, extracted from two lexicographical sources, three types of etymology: multiple, single, «controversial» (HRISTEA, 1968, 143), according to linguistic (formal and semantic) and extra-linguistic criteria (functional). Medical terminology is an inexhaustible source of analysis for linguistic research, the study aiming a better understanding of the specialized medical terms of French origin, which highlights the increased availability of Romanian language for integrating and processing terms with foreign origin.

Résumé

Les mots d'origine française se trouvent à la fois dans le vocabulaire fondamental, mais aussi dans la masse du vocabulaire (les unités terminologiques des différents domaines scientifiques et techniques - médecine, chimie, botanique, sociologie, psychologie, etc.) Tenant compte de l'importance et du rôle décisif du français pour l'achèvement du caractère moderne de la langue roumaine, notre analyse porte sur les emprunts d'origine française dans le domaine médical où la problématique de la formation des unités terminologiques spécialisées est très complexe. Par l'analyse lexicale d'un corpus de termes médicaux extraits du Dictionnaire des emprunts lexicaux au français (DILF) (Craiova, 2010) et du Dictionar Medical (DM) (RUSU, V., IVe édition révisée, Editura Medicală, Bucureşti, 2010), ce travail vise la clarification étymologique des emprunts dans le lexique médical roumain et l'étude des emprunts au français du point de vue étymologique. Envisagé dans une perspective descriptive et sémantique, l'article illustre avec un bon nombre d'exemples du corpus A – C, extraits des deux sources lexicographiques, les trois types

d' étymologie : multiple, unique, « controversée » (HRISTEA, 1968, 143), selon le critère linguistique (formel et sémantique) et extralinguistique (fonctionnel). La terminologie médicale représente une source d' analyse inépuisable pour les recherches linguistiques, l'étude visant à une meilleure connaissance des termes spécialisés médicaux d' origine française, ce qui relève la grande disponibilité du roumain pour l'intégration et le traitement des termes d' origine étrangère.

Rezumat

Cuvintele de origine franceză se regăsesc atât în vocabularul fundamental, precum și în masa vocabularului (unități terminologice din diverse domenii științifice și tehnice – medicină, chimie, botanică, sociologie, psihologie, etc.) Luând în considerare importanța și rolul decisiv al limbii franceze în definirea caracterului modern al limbii române, analiza noastră urmărește împrumuturile de origine franceză în domeniul medical, acolo unde problematica formării unităților terminologice specializate este foarte complexă. Prin analiza lexicală a unui corpus de termeni medicali extrași din Dicționarul de împrumuturi lexicale din franceză (DILF) (Craiova, 2010) și din Dicționarul medical (DM) (Rusu, V., ediția a IV-a revizuită, Editura Medicală, București, 2010), această lucrare are ca obiectiv clarificarea etimologică a împrumuturilor din lexicul medical românesc și studiul împrumuturilor lexicale din limba franceză din punct de vedere etimologic. Concepțul într-o perspectivă descriptivă și semantică, articolul ilustrează cu mai multe exemple din corpusul de la literale A – C, extrase din două surse lexicografice, cele trei tipuri de etimologie: multiple, unică, « controversată » (HRISTEA, 1968, 143), în funcție de criteriul lingvistic (formal și semantic) și extralingvistic (funcțional). Terminologia medicală constituie o sursă de analiză inepuizabilă pentru cercetarea lingvistică, studiul vizând o mai bună înțelegere a termenilor specializați medicali de origine franceză, ceea ce evidențiază disponibilitatea crescută a limbii române pentru integrarea și procesarea termenilor de origine străină.

Keywords: Romanian medical vocabulary, French borrowings, etymology.

Mots-clés: lexique médical roumain, emprunts français, étymologie.

Cuvinte-cheie: lexic medical românesc, împrumuturi franceze, etimologie.

Introduction

Les linguistes reconnaissent généralement que tout contact relativement prolongé entre deux ou plusieurs langues détermine inévitablement des interférences linguistiques représentées par le phénomène de l'emprunt lexical. Les langues

ne peuvent répondre à tous les besoins de communication de leurs utilisateurs sans emprunter à d'autres langues et de cette manière les mots d'une langue contribuent à dynamiser un autre système linguistique en s'ajoutant aux ressources de celui-ci (LOUBIER, 2011, 5).

Selon Gaston PARIS (1900, 294-307), l'emprunt atteste d'une part, l'existence des lacunes dans une langue, et représente, d'autre part, un témoignage de sa capacité à accueillir de nouvelles idées ou de nouveaux éléments de culture. De ce point de vue, le roumain confirme les caractéristiques d'une langue « hospitalière » (LOMBARD, 1967, 17), pour laquelle les emprunts constituent une source inépuisable permettant de le nuancer, de le moderniser et de lui conférer parfois une caractéristique internationale. Pour la langue roumaine, le processus d'assimilation des éléments lexicaux néologiques commence vers la fin du XVIIIème siècle et le début du XIXème siècle.

La contribution de la langue française à la mise au jour du lexique roumain, général et spécialisé, est significative à partir du XVIIIème siècle. Il s'agit de deux langues apparentées du

point de vue généalogique qui se partagent bon nombre de mots d'origine latine (POPESCU, 2011, 87-102).

Dans la lexicologie roumaine, on considère comme néologismes les emprunts aux langues occidentales et aux langues savantes (surtout latine), les créations internes formées à partir de ces emprunts, ainsi que les nouveaux sens des mots existant déjà dans la langue. Les emprunts au français, occupant la première place sur l'ensemble des langues romanes (DIMITRESCU, 1994, 147), peuvent illustrer tous les types de critères qui déterminent le statut de néologisme d'un mot (emprunts proprement dits ou de «nécessité» ; xénismes ou «emprunts de luxe» ; emprunts dénotatifs ou techniques et emprunts connotatifs ou stylistiques). Au XIXème siècle, on peut parler des emprunts au français comme d'un phénomène sociolinguistique ; on mentionne ici les cas des œuvres littéraires, françaises, traduites en roumain ; le cas des jeunes roumains qui font leurs études en France et alors les emprunts pénètrent par le canal oral; l'enseignement en langue française, la constitution des filières francophones pour la formation, etc.

Contexte

Comme les « langues spécialisées » (LERAT, 1995, 20) se développent et comportent des mots qui apparaissent, se modifient ou disparaissent, selon les schémas généralement valables au niveau du lexique général, les domaines de manifestation des emprunts se situent dans différentes sphères d'activité : scientifique, politique ou culturelle¹.

Les emprunts d'origine française représentent la source la plus importante dans la modernisation du vocabulaire de la langue roumaine et dans la littérature de spécialité². Dans « l'ensemble de la terminologie scientifique », le nombre des termes d'origine française est, sans doute, impressionnant (CHIS-TOIA, 2011, 3) et pour le domaine scientifique médical il faut préciser que l'explosion des emprunts lexicaux néologiques français est évidente surtout dans la deuxième moitié du XIXème siècle. On remarque une forte tendance à l'internationalisation de la terminologie de ce domaine d'où l'importance de sa compréhension par les chercheurs, les médecins, les traducteurs ou par le grand public.

Motivation et objectif de l'étude

Les termes strictement spécialisés appartenant aux différents domaines scientifiques et techniques restent inconnus à de nombreux locuteurs. Leur connaissance et leur utilisation sont réalisées dans la mesure où le domaine devient accessible. Dans le domaine médical roumain, les professionnels de la santé utilisent un langage spécialisé qui inclut beaucoup de termes médicaux provenant du français, même si leur origine est savante, latine ou grecque.

Comme les travaux sur ce thème analysent sporadiquement les enjeux linguistiques ou terminologiques du lexique médical roumain, l'intérêt de cet étude est déterminé par le renouvellement accéléré du lexique en général et de la terminologie médicale roumaine en particulier. On se propose d'approfondir le problème des emprunts lexicaux au français du point de vue étymologique par la mise au clair de quelques aspects concernant les principaux types d'étymologie des emprunts au français dans le lexique médical roumain. Aussi, cet article oriente la communication sur la classification du point de vue étymologique des termes médicaux empruntés au français en différentes catégories, selon des principes dont on doit tenir compte pour établir ou trouver l'étymon.

¹ Sous ce rapport, Florica DIMITRESCU (1994, 222-250) a inventorié du point de vue étymologique les mots enregistrés dans *Dictionar de cuvinte recente (DCR)* et elle a constaté que, sur les 579 termes d'origine française, la plupart appartiennent aux domaines les plus importants de la science et de la technique, où l'on avait enregistré les plus grands progrès et innovations: médecine, biologie, chimie, technique, physique, art, alimentaire, cinématographie, aviation, etc.

² On considère que « le pourcentage des emprunts roumains au français représente 21,3 % sur l'ensemble de 3.749 mots insérés dans le *DCR* » (DIMITRESCU, 1994, 235).

Construction du corpus

Dans la littérature de spécialité (DĂNILĂ / HAJA, 2005, 71-78) on rencontre trois types de situations d'étymologie : unique³ (*acutumanță* <fr. *accoutumance*, *aleză* <fr. *alèse*, *avivare* <fr. *avivement*, *bizou* <fr. *biseau*), multiple⁴ (*acuitate* <fr. *acuité*, du fr. *acuité*, du lat. *acus* = *ascuțit*) et « controversée »⁵ (HRISTEA, 1968, 143) (*badijonaj* <fr. *badigeonnage*, du fr. *badigeonnage*, origine inconnue). Tenant compte de cette structuration, par l'analyse lexicale d'un corpus de termes médicaux extraits du *Dictionnaire des emprunts lexicaux au français (DILF)* - Craiova, 2010 et du *Dictionar Medical (DM)* - RUSU V., IVème édition, révisée et complétée, Editura Medicala, Bucuresti, 2010, notre travail vise la clarification étymologique des emprunts existants dans la masse du vocabulaire⁶ médical roumain.

Le point de départ de notre analyse est le dictionnaire spécialisé médical (DM), un dictionnaire qui, en plus du vocabulaire des termes médicaux mis à jour et complété par rapport à l'évolution de la science médicale, contient des informations sur les tendances actuelles dans l'évolution de la terminologie médicale, un vaste guide étymologique et une sélection rigoureuse d'abréviations, symboles et acronymes. Nous avons aussi utilisé le DILF, dictionnaire réalisé par l'équipe de recherche du projet FROMISEM (*Typologie des emprunts lexicaux français en roumain. Fondements théoriques, dynamique et catégorisation sémantique*) de l'Université de Craiova, un dictionnaire qui offre des indications précieuses sur les divers aspects linguistiques que soulèvent les emprunts au français: nombre et importance, force dérivative, problèmes d'étymologie, particularités sémantiques, etc.

Méthode de travail et principes de l'étymologie

Envisagé dans une perspective descriptive et sémantique, l'article illustre au moyen d'une sélection d'exemples issus des lettres A – C des dictionnaires étudiés, les trois types d'étymologie, tenant aussi compte du critère linguistique – formel et sémantique (SALA, 1999, 26), et extralinguistique – fonctionnel.

Le dépouillement systématique des sources lexicographiques et l'analyse linguistique au niveau du lexique nous ont permis d'illustrer l'origine des termes médicaux et de réaliser la classification selon le critère étymologique de ces unités terminologiques officielles, sans tenir compte du fait que le nombre des termes d'origine française du domaine médical est bien plus élevé dans le langage courant.

Les principes de l'étymologie scientifique

Des recherches qui portent sur l'origine et l'évolution des mots ont existé depuis l'Antiquité où l'étymologie était considérée « l'art de trouver le vrai sens du mot » (GRAUR, 1972, 143). Mais seulement dans la deuxième moitié du XIXe siècle on peut parler de l'étymologie comme d'une discipline scientifique, lorsqu'on peut démontrer avec de arguments scientifiques l'existence des relations étroites, du point de vue de la forme et du sens, entre un mot et son étymon.

Dans la recherche de la filiation des mots et pour trouver leurs « ascendants », on part de l'idée que, dans toutes les langues, le lien entre la forme des mots et leur signification est arbitraire. Pour que l'approche soit vraiment scientifique, on doit tenir compte de quelques principes, afin de déterminer ou trouver l'étymon :

a) *le principe de la correspondance phonétique* : conformément à ce principe, entre l'étymon et les mots qui en dérivent il doit exister des correspondances systématiques entre les sons ;

---

³ De tous les termes médicaux d'origine française sélectionnés des dictionnaires, nombre d'eux ont une étymologie unique, française.

⁴ Il s'agit de la plupart des mots qui ont pénétré dans la langue par plusieurs voies.

⁵ Le cas des mots considérés comme des emprunts néologiques, dans certains ouvrages lexicographiques, ou comme des créations sur le terrain roumain, dans d'autres ouvrages de spécialité.

⁶ Le lexique, appelé couramment masse du vocabulaire, inclut les mots qui ne répondent pas aux exigences d'être connus et utilisés par tous les locuteurs (GROZA, 2004, 43).

- b) *le principe de la liaison sémantique* indique le fait que l'étymon et les mots qui en ont émergé doivent avoir le même sens de base ;
- c) *le principe de la concordance lexico-grammaticale* souligne l'identité de la catégorie lexico-grammaticale pour l'étymon et les mots correspondants ;
- d) *le principe d'attestation dans la langue*, selon lequel il est nécessaire d'avoir des témoignages sur l'utilisation de l'étymon et des mots dans les langues.

Dans la terminologie médicale, il y a beaucoup de similitudes phonographématiques entre les termes médicaux roumains et français, comme *ameloblastom* <fr. améloblastome, *bandaj* <fr. bandage, *borelioze* (pl.) <fr. borrelioses, *burbion* <fr. bourbillon, *calmant* <fr. calmant, etc.

Quand même, il y a

des différences graphiques entre les termes, l'orthographe française étant étymologique, tandis que l'orthographe roumaine est fondée sur le principe phonologique. Dans le lexique médical français, les procédés de la formation des mots par dérivation suffixale et préfixale ou par composition sont particulièrement actifs. La dérivation et la composition enrichissent à volonté le lexique général et donnent une importante motivation sémantique aux termes de spécialité. (ARJOCA IEREMIA, 2010, 15).

Les emprunts d'origine française. Analyse du corpus

Pour comprendre et interpréter le phénomène de l'emprunt, on doit s'intéresser aussi à la différence entre deux réalités sociolinguistiques : une langue et l'usage de cette langue.

Une langue correspond à un système linguistique dont les composantes sont sémantiques, phonologiques, orthographiques, morphologiques et syntaxiques. L'usage d'une langue fait référence aux situations concrètes de communication et nécessairement aux personnes qui l'utilisent et, par le fait même, aux représentations symboliques (croyances, perceptions, attitudes) qui règlent leurs pratiques langagières. (LOUBIER, 2011, 10).

Le terme «emprunt» définit le «moyen», c'est-a-dire l'acte d'emprunter, et l'élément emprunté. Selon LOUBIER (2011, 10), l'emprunt linguistique désigne le «procédé par lequel les utilisateurs d'une langue adoptent intégralement, ou partiellement, une unité ou un trait linguistique (lexical, sémantique, phonologique, syntaxique) d'une autre langue».

Les emprunts d'origine française représentent la source la plus productive de l'enrichissement du vocabulaire de la langue roumaine dont le caractère fortement hétérogène est déterminé par sa constitution sous l'influence de plusieurs langues : le latin savant, le néogrec, l'allemand, le slave et, surtout, le français et, les dernières décennies, l'anglais (HRISTEA, 1968, 104).

Les critères pour établir l'étymologie

Pour établir correctement une étymologie, il y a deux critères fondamentaux dont on doit tenir compte: le critère linguistique et le critère extralinguistique.

Le critère linguistique implique, à son tour, les sous-divisions : le critère formel et le critère sémantique.

Le critère formel indique que la forme du mot emprunté et celle du mot considéré comme se trouvant à son origine doivent être en concordance. Par exemple :

abces (<fr. abcès) ; ameloblast (<fr. améloblaste) ; acnee (<fr. acné) ; acromegalie (<fr. acromégalie) ; albuminurie (<fr. albuminurie) ; amigdalectomie (<fr. amygdalectomie) ; betablocant (<fr. bétabloquant) ; bisturiu (<fr. bistouri) ; bloc (<fr. bloc) ; bacterian (<fr. bactérien) ; bradicardie (<fr. bradycardie) ; bradipepsie (<fr. bradipepsie) ; bulimie (<fr. bulimie) ; tutonierea (<fr. boutonnière) ; calmant (<fr. calmant) ; clacment (<fr. claquement) ; etc.

Ce critère formel peut être facilement suivi grâce aux différents types de changements phonétiques qui interviennent en diachronie, mais de telles modifications sont extrêmement rares pour les mots récemment empruntés où, le plus souvent, il n'y a aucun changement important entre la forme originale et celle du roumain. En outre, la multitude de solutions linguistiques concernant

l'adaptation des mots récemment pénétrés dans le vocabulaire de la langue roumaine est un de ces traits spécifiques de cette langue « extrêmement permissive » (DĂNILĂ / HAJA, 2005, 71-78).

Le critère sémantique implique l'identité entre le sens des deux mots: celui d'origine et celui de la langue cible (SALA, 1999, 26). Il faut utiliser le critère sémantique surtout au cas où il n'y a pas d'indices formels qui puissent déterminer l'origine sûre des mots.

Par exemple *acutumanță* (<fr. *accoutumance*) semble avoir, en fonction de ses significations, une double étymologie. En français, le mot vient du latin *consuetudo* (<ro. *obicei*), ayant des synonymes : *acclimatation, apprivoisement, assuétude, endurcissement, habituation, habitude*. En roumain, ce mot d'origine française a acquis dans le lexique médical la signification de « tolérance ».

En ce qui concerne **le critère extralinguistique**, qui désigne « l'histoire du mot cherché » (SALA, 1999, 29), nous allons pencher l'analyse sur le terme *bloc* (<fr. *bloc*), du français *bloc*, de l'hollandaise *bloc* (*trunchi de copac tăiat / tronc d'arbre coupé*)⁷. Il s'agit d'un terme expliqué dans le dictionnaire de spécialité, provenant du français où l'on rencontre avec une forme identique, pénétré par filière hollandaise. Ainsi, on pourrait se poser la question si ce terme a en roumain une origine unique (française ou hollandaise) ou une étymologie multiple. De cette manière, après l'étude et le « dépouillement » des dictionnaires de spécialités mentionnés ci-dessus, nous avons réalisé la classification du point de vue étymologique des termes médicaux empruntés au français comme suit :

I. Termes à étymologie uniquement française - concerne les mots pénétrés du français en roumain. Pour illustrer, nous avons choisi seulement les cas à étymologie claire du lexique médical - les mots roumains dont l'origine française peut se justifier selon les critères mentionnés ci-dessus.

Parmi emprunts à étymologie uniquement française qui, du point de vue du critère formel, se laissent caractériser par peu de changements phonétiques ou morphologiques dans le passage du français au roumain on retient :

- des **noms** désignant :

- des maladies/affections : *abces* (<fr. *abcès*) ; *abdominalgie* (<fr. *abdominalgie*) ; *acyanopsie* (<fr. *acyanopsie*) ; *acromegalie* (<fr. *acromégalie*) ; *afecțiune* (<fr. *affection*) ; *agranulocitoza* (<fr. *agranulocytose*) ; *amelopatie* (<fr. *amélopathie*) ; *blefarită* (<fr. *blépharite*) ; *bradichinezie* (<fr. *bradykinésie*) ; *bradifazie* (<fr. *bradyphasie*) ; *bronșită* (<fr. *bronchite*) ; etc.

- des parties du corps humain : *abdomen* (<fr. *abdomen*) ; *alveolă* (<fr. *alvéole*) ; *amigdală* (<fr. *amygdale*) ; *articulație* (<fr. *articulation*) ; *bazin* (<fr. *bassin*) ; *bronhiolă* (<fr. *bronchiole*) ; *colon* (<fr. *colon*) ;

- des objets/instruments médicaux : *aleză* (<fr. *alèse*) ; *bisturiu* (<fr. *bistouri*) ; *bizou* (<fr. *biseau*) ; *chiureta* (<fr. *curette*) ; etc.

- procédés chirurgicaux : *avivare* (<fr. *avivement*) ; *bronhotomie* (<fr. *bronchotomie*) ; *capitonaj* (<fr. *capitonnage*) ; *cerclaj* (<fr. *cerclage*) ; *chiuretaj* (<fr. *curettage*) ; *clivaj* (<fr. *clivage*) ; etc.

- méthodes d'exploration : *baleiaj* (<fr. *balayage*) ; *bronhografie* (<fr. *bronchographie*) ; *bronhoscopie* (<fr. *bronchoscopie*) ; etc.

- des remèdes : *aneurină* (<fr. *aneurine*) ; *antibronșitic* (<fr. *antibronchitique*) ; *anticoagulant* (<fr. *anticoagulant*) ; *antidiabetic* (<fr. *antidiabétique*) ; *antiemetic* (<fr. *antiémétique*) ; *barbituric* (<fr. *barbiturique*) ; *bandaj* (<fr. *bandage*) ; *cașeta* (<fr. *cachet*) ; *cataplasmă* (<fr. *cataplasme*) ; etc.

- des spécialisations/spécialistes de la médecine : *alergologie* (<fr. *allergologie*) ; *alergolog* (<fr. *allergologue*) ; *anatomie* (<fr. *Anatomie*) ; *anatomist* (<fr. *Anatomiste*) ; *angiologie* (<fr. *angiologie*) ; *angiolog* (<fr. *angiologue*) ; *anestezioologie* (<fr. *anesthésiologie*) ; *anestezilog* (<fr. *anesthesiologue*) ; *balneolog* (<fr. *balnéologue*) ; *chirurgie* (<fr. *chirurgie*) ; etc.

⁷ Bloc – 1) obstrucție sau întrerupere a circulației într-un vas; 2) întreruperea conductibilității neuromusculare; 3) termen generic pentru anestezia regională; 4) masă de material în stomatologie; 5) fragment de țesut inclus în celoidină sau parafină, cu scopul de a obține secțiuni pentru examenul histologic (DM, 254 p.)

- des **adjectifs** : *antiplachetar* (<fr. antiplaquetaire) ; *adenoid* (<fr. adénoïde) ; *bacterian* (<fr. bactérien) ; *bactericid* (<fr. bactéricide) ; *bicuspid* (<fr. bicuspide) ; *bradicardic* (<fr. brady cadique) ; *brahicefal* (<fr. brachycéphale) ; *bronșitic* (<fr. bronchitique) ; *bulbar* (<fr. bulbaire) ; *cardiac* (<fr. cardiaque) ; etc.

- des **verbes** : *absorbi* (<fr. absorber) ; *anestezia* (<fr. anesthésier) ; *cauteriza* (<fr. cautériser) ; *circula* (<fr. circuler) ; etc.

En ce qui concerne les types sémantiques, dans le lexique médical, les termes entrent dans la catégorie des emprunts dénotatifs ou techniques, introduits certainement par la voie culte, écrite.

II. Termes à étymologie multiple – représentent l'autre catégorie d'unités terminologiques pénétrées en roumain, ayant pour étymologie plusieurs langues.

Dans la littérature de spécialité, le concept d'*étymologie multiple* s'applique pour les mots qui peuvent avoir plusieurs étymons possibles et qui pourraient s'expliquer par l'influence d'au moins deux langues. Le domaine médical abonde en termes de ce type dont la filière de pénétration est due non seulement au français, mais aussi à d'autres langues où circule le même néologisme. Dans notre corpus, la première source indiquée dans le cas des étymologies multiples est le français en combinaison avec le latin savant, le grec ou les langues romanes (l'italien) et non romanes (l'allemand, l'anglais, etc.)

Tout comme mentionnait GRAUR (1950, 2-24),

un mot peut avoir à la fois un, deux ou bien n étymons possibles, surtout dans une langue comme le roumain, formée sous l'influence d'aussi nombreuses cultures étrangères.

Les étymons des termes français introduits dans le lexique médical roumain sont d'origine latine ou grecque. Parmi les plus utilisés et qui font partie de la catégorie des étymons **latins** on mentionne :

adipo- (<fr. *adipo-*, du latin *adeps*) ; *adreno-* (<fr. *adréno*, du latin *ad* et *ren*, -*is*) ; *ambi-* (<fr. *ambi-*, du latin *ambo*) ;
bacil- (<fr. *bacillo-*, du latin *bacillus*) ; *balneo-* (<fr. *balnéo-*, du latin *balneum*) ; *bi-* (<fr. *bi-*, *bis-*, du latin *bis*) ;
cancero- (<fr. *cancéro-*, du latin *cancer*) ; *cerebro-* (<fr. *cérébro-*, du latin *cerebrum*) ;
cervico- (<fr. *cervico-*, du latin *cervix*), etc.

Dans la catégorie des étymons **grecs** on rappelle :

acro- (<fr. *acro-*, du grec *akron*) ; *adeno-* (<fr. *adeno-*, du grec *aden*) ; *alo-* (<fr. *allo-*, du grec *allos*) ; *-algie* (<fr. *-algie*, du grec *algos*) ;
bacterio- (<fr. *bactério-*, du grec *bactéria*) ; *bio-* (<fr. *bio-*, du grec *bios*) ; *blast* (<fr. *blast-*, *blaste-*, *-blastome*, du grec *blastos*) ; *blefaro* (<fr. *bléphar-*, *blépharo-*, *-blépharie*, du grec *blepharon*) ;
carcino- (<fr. *carcino-*, du grec *karkinos*) ; *cardio-* (<fr. *cardio-*, *-cardie*, du grec *kardia*) ; *-centeză* (<fr. *-centèse*, du grec *kentesis*) ; *cefalo-* (<fr. *céphaho-*, du grec *kephale*) ; *celio-*, *celia-* (<fr. *cæli-*, *cæli-*, du grec *koilia*) ;
ciano- (<fr. *cyano-*, du grec *kyanos*) ; *cito-* (<fr. *cyto-*, *cyte*, du grec *kytos*) ; etc.

En raison de la présente analyse axée uniquement sur l'énumération des emprunts d'origine française dans le domaine médical, nous allons présenter ces termes en tant que tel, selon les informations fournies par les dictionnaires inclus dans l'étude :

acuitate (<fr. *acuité*) [du **fr.** *acuité*, du **lat.** *acus* = ascuțit] ; *agrafă* (<fr. *agrafe*) [du **fr.** *agrafe*, de **l'allemand** *Krap* = croșet] ; *alfa-blocant* (<fr. *alpha-bloquant*) [du **fr.** *bloquant*, de **l'hollandais** *bloc* = tronc d'arbre coupé; *a* = première lettre de l'alphabet grec] ; *antiplachetar* (<fr. *antiplaquetaire*) [du **gr.** *anti* = contra, du **fr.** *plaquette*, de **l'hollandais** *plaken* = a cârpi, a petici] ; *balon* (<fr. *ballon*) [du **fr.** *ballon*, de **l'italienne** *pallone* = minge mare] ; *balonare* (<fr. *ballonnement*) [du **fr.** *ballonnement*, de **l'italienne** *pallone* = minge mare] ; *balotare* (<fr. *ballottement*) [du **fr.** *ballottement*, de **l'italienne** *palla* = minge] ; *bandaj* (<fr. *bandage*) [du **fr.** *bandage*, de la langue des Francs établis en Gallia – *binda*; de **l'allemand** *Binden*; de **l'anglais** *to bind* = a lega] ; *bandă* (<fr. *bande*) [du **fr.** *bande*, de la

langue des Francs établis en Gallia – binda ; de l’allemand Binden ; de l’anglais to bind = a lega] ; bandeletă reactivă (<fr. bandelette réactive) [du fr. bandelette, de la langue des Francs établis en Gallia – binda ; de l’allemand Binden ; de l’anglais to bind = a lega; du fr. réactive du lat. activus = activ, de la agere = a actiona] ; etc.

La plupart des emprunts terminologiques sont entrés dans le lexique médical roumain soit avec des petits changements orthographiques ou de la prononciation, soit en gardant leur forme originale, en raison du caractère international des termes spécialisés en général.

III. Termes formés à partir des éponymes (noms propres des savants de nationalité française) :

a) *les patronymes* – le terme peut être syntagmatique, qui inclut le nom du créateur ou les noms de deux, rarement trois, savants qui ont atteint les mêmes résultats dans la recherche. Exemples :

afazie Broca (<fr. aphasie de Broca) [Paul Broca – anthropologue et chirurgien français, professeur à Paris, 1824–1880] ;

angină Duguet (<fr. angine de Duguet) [Jean-Baptiste Nicolas Duguet, médecin français à Hôpitaux de Paris, 1837 – 1914] ;

bacil Vincent (<fr. bacille de Vincent) [Jean Hyacinthe Vincent, bactériolog și epidemiolog francez, profesor la Paris, 1862-1950] ;

bacil Calmette – Guérin (BCG) (<fr. bacille de Calmette – Guérin) [Léon Charles Albert Calmette, bactériologue français, professeur d’hygiène à Lille, ensuite directeur adjoint de l’Institut Pasteur de Paris, 1863 – 1933 ; Jean Marie Camille Guérin, sérologue français, Paris, 1872 - 1961] ;

boala Alagille (<fr. maladie d’Alagille) [Daniel Alagille, pédiatre français, Paris, n.1925] ;

boala Beauvais (<fr. maladie de Beauvais) [Augustin-J. Landré Beauvais, médecin français, Paris, 1772-1840] ;

A. **boala Cazenave** (<fr. maladie de Cazenave) [Pierre Louis Alphée Cazenave, dermatologue français, Paris, 1795-1877] ;

B. **boala Charcot** (<fr. maladie de Charcot) [Jean Martin Charcot, neurologue français, professeur à Paris, 1825-1893], etc.

b) des termes dont la dimension éponymique disparaît (déonymisation) – « éponyme banalisé » (VAN HOOF, 2001, 82). Certains éponymes à valeur patronymique sont largement utilisés de sorte qu’on ne ressent plus le besoin de les écrire avec majuscule ; ils proviennent toujours du nom propre d’un savant français. Nous citons quelques exemples, parmi les plus éloquents :

bain – marie (<fr. bain – Marie) [du nom de l’alchimiste française Marie la Juive] ; becquerel (<fr. s. m. becquerel) [Antoine Henri Becquerel, physicien français, Paris, 1852-1908] ; Borelioze (pl.) (<fr. borrelioses) [Amedee Borrel, bactériologue français]; a pasteuriza (<fr. pasteuriser) ; pasteurizare (<fr. pasteurisation) [Louis Pasteur, chimiste français, fondateur de la microbiologie, de la virusologie et de l’immunologie, 1822-1895] ; etc.

Tout comme l’étymologie multiple, *l’étymologie controversée* (HRISTEA, 1968, 143) est fréquemment rencontrée dans le cas des termes néologiques ou des dérivés où la difficulté de sélectionner une source commune est évidente. Quelquefois, cette étymologie apparaît comme synonyme de l’étymologie multiple, mise au clair au moyen des sources d’information et des critères différents conformément auxquels les auteurs des dictionnaires établissent l’étymologie. On mentionne ici le terme *badijonaj* <fr. badigeonnage, du *fr. badigeonnage*, dont l’origine est inconnue, n’étant indiquée dans les dictionnaires.

Conclusions

L’analyse du corpus a conduit aux observations visant les différentes catégories de termes. Ainsi, la plupart des termes appartenant à ce corpus ont une étymologie unique ou multiple (français

et latin ou grec). Dans le cas des termes à étymologie unique, du point de vue du critère formel, ils ont subi peu de changements phonétiques ou morphologiques dans le passage du français au roumain. Les unités terminologiques françaises à étymologie multiple proviennent en roumain de plusieurs langues (le français, le latin, le grec, l'italien, l'anglais, l'allemand, l'hollandais) dont le français occupe toujours la première ou la seconde place.

Les terminologies des langues de spécialité sont les plus touchées par la pénétration massive de nouveaux termes spécialisés. Toutefois, les linguistes sont « tolérants » en ce qui concerne leur assimilation dans la langue, acceptant le fait que les nouvelles découvertes ne sont pas d'origine roumaine, mais empruntées. Ainsi, notre analyse a porté sur les emprunts d'origine française dans le domaine médical où la problématique de la formation des unités terminologiques spécialisées est très complexe.

Ce domaine d'étude s'avère une source inépuisable pour les recherches linguistiques, l'étude visant à une meilleure connaissance de la terminologie médicale roumaine d'origine française, bien représentée. C'est un aspect qui relève la grande disponibilité du roumain pour l'intégration et le traitement des termes d'origine étrangère. Le dynamisme et l'adaptation d'un grand nombre des mots d'origine française à la langue roumaine sont un argument évident que son fonds de nouvelles unités créées a continué et continue de thésauriser.

Bibliographie

- ARJOCA IEREMIA, Eugenia, « *L'acquisition de la compétence traductive dans le domaine médical. Le cas des traductions du roumain vers le français* » in: *Les actes du colloque « Les compétences des traducteurs et des interprètes en vue de l'intégration sur le marché du travail actuel* , Timisoara, 27-28 mai 2010, 15 p.
- CHIS-TOIA, Dorina. « *La contribution du français à la formation du langage médical roumain* », in *Cultura și Comunicare.com*. Publicație a Comisiei de Comunicare și Jurnalism, Academia Română, Filiala Timișoara. 2011, Anul V, 3 p.
- DĂNILĂ, Elena / HAJA, Gabriela. « *Neologismul din perspectivă lexicografică* », in *SCL LVI*, 2005, 1-2, 71-78 p.
- DIMITRESCU, Florica. *Dinamica lexicului limbii române*. București. Editura Logos, 1994. 147 p., 222-250 p.
- GRAUR, Alexandru. « *Etimologia multiplă* » in *SCL*, 1950, 1, 2, 22-34 p.
- GRAUR, Alexandru. *Lingvistica pe înțelesul tuturor*. București, Editura Enciclopedică, 1972, 143 p.
- GROZA, L. *Elemente de lexicologie*, București, Editura Humanitas, 2004.
- HRISTEA, Theodor. *Probleme de etimologie*. București, Editura Științifică, 1968, 104 p., 107 p., 143 p.
- LERAT, Pierre. *Les langues spécialisées*. PUF, Collection : linguistique nouvelle, 1995, 20 p.
- LOMBARD, Alf. « *Latinets oden i oster* » in: *Filologiskt arkiv*, 12, Lund, 1967, 17 p.
- LOUBIER, Christiane. *De l'usage de l'emprunt linguistique*. Montréal: Office québécois de la langue française, 5, 2011, 10 p.
- PARIS, Gaston. « *Les mots d'emprunt dans le plus ancien français* » in *Journal des Savants*, 1900, 294-307 p.
- POPESCU, Mihaela. « *Quelques remarques sur l'étymologie des emprunts roumains d'origine française* » in : Scurtu, Gabriela / Dincă, Dana (2011): *Typologie des emprunts lexicaux français en roumain. Fondements théoriques, dynamique et catégorisation sémantique*. Craiova, Editura Universitaria, 2011, 87-102 p.
- SALA, Marius. *Introducere în etimologia limbii române*. București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, 26 p, 29 p.

SCURTU, Gabriela / DINCA, Dana. *Typologie des emprunts lexicaux français en roumain. Fondements théoriques, dynamique et catégorisation sémantique*. Craiova, Editura Universitaria, 2011.

VAN HOOF, H. «*La traduction des éponymes médicaux banalisés de langue anglaise*» in: *Meta*, XLVI, 2001, 83-91 p.

Dictionnaires :

COSTACHESCU, Adriana / DINCA, Daniela / DRAGOSTE, Ramona et al. *Dicționar de împrumuturi lexicale din limba franceză DILF (I)*. Craiova, Editura Universitaria, 2010.

DIMITRESCU, Florica. *Dicționar de cuvinte recente (DCR)*. București, Editura Albatros, 1982

RUSU, V. *Dicționar Medical (DM)*. Ediția a IV-a revizuită și adăugită, București, Editura Medicala, 2010.

Ressources web:

<http://www.traductionsettraducteurs.fr/que-sont-les-langues-de-specialite/>

**POLITENESS IN THE COMMERCIAL CORRESPONDENCE.
THE ROMANIAN TRANSLATION OF THE ADDRESSING
FORMULAS IN THE OFFICIAL FOREIGN CORRESPONDENCE**

**POLITEȚEA ÎN CORESPONDENȚA COMERCIALĂ.
TRADUCEREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ A FORMULELOR DE
ADRESARE ÎN CORESPONDENȚA OFICIALĂ
DIN STRĂINĂTATE**

Mădălina Cerasela IACOB
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad
E-mail: iacobmadalina07@yahoo.ro

Abstract

In English, writing a business letter means most of all politeness and a great attention to etiquette. The English people are known to be a people with great attention to details. In the English style for writing the letters, the addressing formulas are essential. Compared to the Romanian style these formulas are rather strange and difficult to translate word by word. For instance in the Romanian way of writing a business letter we do not find the formula “Dear”. This formula is used in other types of letters, but not in the ones for commercial correspondence. Usually the beginning formula “Dear” meaning “Dragă” is used in letters sent to family and friends, but not in the business ones. The official way of addressing someone in a Romanian business letter would be “Stimate (ă) domnule/doamnă” followed by the name or title of the person in English meaning “Esteemed Sir/Madam, Mister/Misses”.

Rezumat

Scrierea unei scrisori în limba engleză înseamnă de cele mai multe ori folosirea politeții precum și o mare atenție la etichetă. Poporul englez este cunoscut pentru atenția acordată detaliilor. În stilul englez de a scrie scrisori, formulele de adresare sunt esențiale. În comparație cu stilul limbii române aceste formule sunt destul de ciudate și greu de tradus cuvânt cu cuvânt. Spre exemplu în limba română, în corespondența oficială nu vom găsi formula “Dear”. Această formulă este folosită în alte tipuri de scrisori, dar nu în cele pentru cele de corespondență comercială. De obicei formula de început “Dear” însemnând “Dragă” este folosită în scrisorile trimise familiei și prietenilor. Modul oficial de a se adresa cuiva în scrisorile românești de afaceri ar fi “Stimate (ă) domnule/doamnă” urmată de titlul persoanei, în limba engleză însemnând “Esteemed Sir/Madam, Mister/Misses”.

Keywords: politeness, business correspondence, addressing formulas, translation

Cuvinte-cheie: politețe, corespondență comercială, formule de adresare, traducere

The Romanian business letters tend to persuade the reader and to show the good part of the issue while the English business letters go straight to the point being brief and concise no matter how ugly or impossible to solve the matter could be. The most interesting point in research for this domain is the ending formulas used in English and the way that they can be translated word by word. If we take for instance the ending formulas used in the end of the English business letters and

try to translate them into Romanian we would find that a bit difficult because in Romanian they simply do not have a sense and some of them might seem even funny. [PETRESCU I., 1994, 28]

In some cases we might find even some informal formulas which can get even funnier if translated into Romanian, such as the formula “Cheers” translated as “Noroc” meaning “Good luck” which would be very difficult to be found in a Romania business letter, although usually men when they shake hands or close a deal in Romania, they say “Noroc”.

Another example of ending formula would be “Best” which in Romanian has the meaning of “Superior”, “Optimal”, “the Highest Grade”, a formula which is not enough to have a meaning. In order to have a meaning, this formula would have to be “All the best”, meaning “Toate cele bune”, in Romanian.

“Cordially yours”, is a formula translated into Romanian as “Cordial, al tău” which does not have a good or official connotation nowadays although this formula was used in the past between friends and relatives.

The formulas which cannot be used in Romanian in their translated forms are the ones including the word “faithfully”. In Romanian this word has a strict connotation, its sense being that one person is faithful to another, so in a business letter there is no place for a translated ending formula as “Faithfully” or “Faithfully yours”.

“Respectfully yours/Sincerely yours/Yours cordially, Yours faithfully, Yours sincerely, Yours truly”, are some ending formulas which translated into Romanian would mean that the person who writes the letter belongs to the one reading it. In a Romanian business letter we could never find a letter signed by using this formula because the exact translation would be “Cu respect al tău/Cu sinceritate al tău”.

When addressing a formal letter whose recipient is not known by name, the salutation of preference is Stimate Domn, Stimată Doamnă (equivalent to Dear Sir or Madam in English). When the recipient is known by name, Stimate Domnule or Stimată Doamnă, followed by the person's last name, is used for a man or a woman respectively. For unmarried women, Stimată Domnișoară is acceptable for close relations, though this title is falling out of use in written communication and can be considered inappropriate or offensive.

Examples:

Stimate Domn, Stimată Doamnă (used when the reader is unknown)

Stimate Domnule Ungureanu, (used when the reader is a man and his last name is known - this is the most commonly used version)

Stimată Doamnă Ungureanu,(the reader is a woman and the last name is known, the most commonly used version)

When the addressee has additional titles, such as Doctor or Profesor, they are interposed between Domnule/Doamnă and the person's last name, although it is sometimes acceptable to drop the last name altogether when the intended recipient is clear. It is also preferred to write out a person's title when addressing a letter and abbreviations such as Prof. or Acad. are best avoided. [DINU M., 1997, 72]

An exception is Dr. for Doctor, which is still acceptable in the salutation. If the recipient has multiple titles, generally only the most important one is used.

For women, it is current practice to use the masculine form of the title, preferring, for instance, “Doamnă Director” instead of “Doamnă Directoare”. Note that some titles may lose their intended meaning when used in their feminine form. For instance, “Profesor/Profesoară” are titles which may be associated with a male/female school teacher. When used to mean a university professor (profesor universitar), however, only the masculine form carries this meaning. The feminine “profesoară universitară” is not in common use.

Examples for use of titles:

Stimate Domnule Dr. Ungureanu; Stimate Domnule Doctor (the former shows more respect)

Stimate Domnule Profesor Ungureanu; Stimate Domnule Profesor; Stimate Domnule Prof. Ungureanu (first two versions are better)

Stimate Domnule Academician; Stimate Domnule Academician Mihai Ungureanu

Stimată Doamnă Director; Stimată Doamnă Directoare (the former is the recommended version)

In very formal situations there can be slight variations in the choice of wording. Most often, more emphasis is added to the adjective “stimat” (esteemed), becoming mult stimat (much esteemed) or “onorat” (honoured). When addressing groups, the latter is preferred.

Examples:

Mult stimat Domnule Director (for a director, man)

Mult stimată Doamnă Președinte (for a president, woman)

Onorate Domnule Ungureanu (understood as something like: “Honoured Mr. ...”, is used in formal letters, usually has the same power as “Mult stimat ...”)

During Romania's communist period, it was generally frowned upon to use domn/doamnă (meaning Mr./Mrs.) to address people, preferring “tovarăș” (comrade) or “cetățean” (citizen) instead. This was reflected in written communication from that period. Today, society has reverted to using domn/doamnă as the standard way to address or refer to others. Today, salutations using the distinctly communist-sounding “tovarăș” or “cetățean” are only used in closed communist circles or humorously.

Examples:

Stimate Tovărășe Ungureanu; Stimată Cetățeancă Ungureanu; Stimate Cetățean Ungureanu

The oldest surviving document written in Romanian, a 16th-century letter from a Wallachian boyar to the mayor of Brașov, contained a salutation in Slavonic, a lingua franca of the region at that time.

In addition, one important aspect that the English business letters always try to avoid is the monotony. One of the negative aspects of effective writing is lack of variation within the text. Choice of appropriate words and word variations can make the writers' job easy and at the same time can make reading enjoyable. [PAUŞ V., 2006, 39]

In some cultures formalities are not compulsory, in some cultures they are essential and the highest expression of respect must be shown. The French people are known for their aristocratic habits which imply a lot of high respect expressed in words which might even make us think that we are flattering the person we are writing to.

Such cultures as the Arab one require a certain repetition of the main points of the letter in order to make sure that the reader will understand exactly what we want him to, because otherwise the letter will be considered as pointless after reading it one and not understanding the main ideas which must be repeated. In some other cultures it is very important to follow the etiquette and make the letter look very elegant and well wrapped etc. [SAID SHIYAB M., 2015, 2]

Speaking about the French business correspondence, in order to write a very formal letter in French, we must know that we must start in a very respectful way, with the formula or its equivalent: “Je vous prie d'agréer, l'expression de mes salutations distinguées/Please accept, the expression of my distinguished regards”.

This is a very formal start and in case that the writer is the one providing the service or the good, he or she should write: “Je vous prie d'agréer, l'expression de mes salutations dévouées/Please accept, the expression of my devoted regards”. If we want to use a less formal tone: “Je vous prie d'agréer, l'expression de mes meilleures salutations/Please accept, the expression of my best regards”.

For example if we are writing a business letter to a person that we already corresponded with in the past, the formula would be: “Je vous prie d'agréer, Cher Monsieur Dupont, l'expression de mes sentiments distingués/Please accept, Dear Mr. Dupont, the expression of my distinguished feelings”, a formula that again could not be used in English nor Romanian due to the word “feelings” which could never find a context in a business letter.

One step less formal, but still in a line of business language, we have the formula: “Meilleures salutations” which could be translated as “Best regards”. [HELLRIEGEL D., 1992, 102]

If on the other hand we are talking about a not too formal situation, even for a professional relationship, we can write: “Cordialement,” which means “Regards” to “Warm regards” or “Bien à vous”, “Yours truly”.

For instance, writing a good French business letter depends on one major thing, meaning knowing how to use the correct formulas. In French, the greeting is very important. The French have an inherent sense of privacy and there is a definite distinction between business and personal life. Respecting this privacy is particularly important in France. In accordance with French business culture, relationships must be formed first, before business can begin. [DEVITO, J., 1988, 46]

Business correspondence in France is very impersonal in nature. Letters will start with a prefix alone (i.e., Monsieur) or with the prefix followed by a title (i.e., Monsieur le Ministre).

Closing salutations will be replaced by an entire paragraph, which translated into English word by word does not have a very pleasant meaning, “I beseech you, sir, to accept the assurance of my most distinguished sentiments/Je vous prie d’agréer, l’assurance de mes sentiments distingués”. In order to avoid blunders, even French secretaries need specific training in how to address individuals, depending on their rank and the nature of the message. [MINTZBERG H., 1975, 74]

There are some formulas that must be used, such as:

<i>Monsieur, Madame</i>	To whom it may concern
<i>Messieurs</i>	Dear Sirs
<i>Monsieur</i>	Dear Sir
<i>Madame</i>	Dear Madam
<i>Mademoiselle</i>	Dear Miss
<i>Monsieur le Directeur</i>	Dear Mister Director
<i>Monsieur le Ministre</i>	Dear Mister Minister
<i>Monsieur/Madame le* Professeur</i>	Dear Mister Professor ...

Moreover, speaking about the business correspondence in French, we have some formulas used in the cases when we do not know the person that we are addressing to. The most common are:

<i>Monsieur</i>	Sir
<i>Monsieur xxx</i>	Mr. xxx
<i>Madame</i>	Mrs. xxx
<i>Madame xxx</i>	
<i>Mademoiselle</i>	Miss
<i>Mademoiselle xxx</i>	Miss xxx
<i>Messieurs</i>	Sirs

Regarding the ending formulas here we have:

<i>Je vous envoie mes biens amicaux pensés.</i>	Best wishes.
<i>Recevez, je vous prie, mes meilleures amitiés.</i>	Yours sincerely.
<i>Je vous adresse mon très amical souvenir.</i>	Kindest regards.

Overall, the French respect a cautious, incremental approach to business relationships. This pervades all areas of their business culture, from correspondence to the dress code. It is advisable to be well prepared, with all documents translated and presented with the necessary supporting materials.

If one is prepared to answer all questions in an articulate and logical manner, the French will be impressed by the value and quality of the company’s product or service – thus ensuring the development of a positive relationship.

For the French people, the order of first name and last name is also particular. The French tend to use the last name first and first name second. This can cause some misunderstandings since both

could sound as if they are first names. For example “Pierre Paul” or “Jason Andrew”. If unsure, it is best to double check and look at their business card or signature on the documents you might have from their correspondence. There are also instances where, the last name could be substituted by the person’s official title (e.g., Monsieur le President). [PÂNIȘOARĂ I. O., 2004, 115]

Flexibility and cultural adaptation should be the guiding principles for keeping a good business relation with France. Some of the cultural distinctions that businesspeople most often face include differences in business styles, attitudes towards the development of business relationships, attitudes toward punctuality, negotiating styles, gift-giving customs, greetings, significance of gestures, meanings of colours and numbers, and customs regarding titles, this is why these things must be kept in mind while writing a French business letter.

As a curiosity about the French way of communicating in the business domain, thank you notes are not that frequently sent although they are said to care about formalities a lot. In the United States of America and in England, thank you notes are very often send even in the business domain, thing which largely helps strengthen the bonds between business partners. [PERETTI A., 1994, 57]

Also, unlike in the Romanian and English culture where people usually send cards for celebrating the main holidays and other big events, in France this habit does not exist in such a wide range.

In the Romanian business domain, people send congratulation cards and religious ones in order to keep a good relation with the people they interact with and even with the personnel. In the offices and institutions from Romania, usually, cards are sent, with respectful messages and best wishes for good occasions. This is a thing I know from my own experience, in the office where I work, there is a good formal relation between the administration and the personnel, kept by receiving and sending polite letters, notes or cards. [CÂNDEA R., 1996, 82]

In English speaking countries such as Ireland, Sweden, Great Britain and many other people usually send birthday cards and they feel as if it is a lack of respect if they don’t receive them. Unlike these countries, in Romania, this habit is not yet very developed because people are accustomed to send cards mainly for the holidays. On the other hand, the fact that globalization is blooming, I believe that soon the Romanian people will send birthday cards too.

Bibliography

- CÂNDEA, R., CÂNDEA, D., Comunicarea managerială, Ed. Expert, Bucureşti, 1996, p. 82.
 DeVito, J., Human Communication, The Basic Course, Harper&Row, Inc., New-York, 1988, p. 46
 DINU, MIHAI, Comunicarea. Repere fundamentale, ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1997, p. 72
 HELLRIEGEL, D., SLOCUM, J., W., WOODMAN, R., W., Management des organizations, ed. De Boeck Univerité, Bruxelles, 1992 (trad. In fr. – Michèle Truchan-Saporta); titlul orig. Organisational Behavior, ed. 5, West publishing Cy, 1989, USA, p. 102
 MINTZBERG, H., The manager`s job: folklore and fact, Harvard Business Review, July-Aug. 1975, p. 74
 PĂUŞ, V., Comunicare și resurse umane, ed. Polirom, 2006, p. 39
 PERETTI, A., Techniques pour communiquer, ed. Hachette, Paris, 1994, p. 57
 PETRESCU, I., SEGHETE, GH., Fundamentele practiciei manageriale, ed. Maiko, Bucureşti, 1994, p. 28
 PÂNIȘOARĂ, ION-OVIDIU, Comunicarea eficientă, ed. Polirom, 2004, p. 115
 SAID M. SHIYAB AND SONIA HALIM, Writing Business Letters Across Languages: A Guide to Writing Clear and Concise Business Letters for Translation Purposes, Cambridge Scholars Publishing, 2015, p. 2.

**V. SCIENTIFIC CULTURE / CULTURE SCIENTIFIQUE /
CULTURĂ ȘTIINȚIFICĂ**
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Eugen GAGEA

AESTHETICISM IN ART AND THE RELATION BETWEEN LITERATURE AND EXISTENCE

L'ESTHÉTISME DANS L'ART ET LE RAPPORT ENTRE LA LITTERATURE ET L'EXISTENCE

ESTETISMUL ÎN ARTĂ ȘI RAPORTUL DINTRE LITERATURĂ ȘI EXISTENȚĂ

Sorin IVAN

Faculty of Social, Political and Humanistic Sciences

Titu Maiorescu University of Bucharest

Faculty of Foreign Languages and Literatures

University of Bucharest

E-mail: sorivan@gmail.com

Abstract

Romanian cultural space of the fifth decade is the theatre of a fundamental debate on the role of literature in relation to existence. The polemics takes place in the framework of the developments that aim to a paradigm shift in literature, to the establishment of a new aesthetic canon. The young authors of the new generation are the militants of this canonical change, for which they plead in their poetry and articles with an ideological sense. Their thesis states the need that poetry should express the existence in all its stages, reality and the individual with his dramas and ideals. The promoters of realism in art combat, at the same time, aestheticism and literaturization of poetry, the classic model "art for art".

Résumé

L'espace culturel roumain de la cinquième décennie est le théâtre d'un débat fondamental sur le rôle de la littérature par rapport à l'existence. Le débat se déroule dans le cadre de quelques évolutions qui suivent un changement de paradigme dans la littérature, la création d'un nouveau canon esthétique. Les jeunes auteurs de la nouvelle génération sont des militants de ce changement canonique pour lequel ils plaident dans la poésie et dans des articles ayant un sens idéologique. La thèse promue de ceux-ci affirme la nécessité que la poésie exprime l'existence dans toutes ses hypostases, la réalité et l'homme avec ses drames et ses idéaux. Les promoteurs du réalisme dans l'art combattent en même temps l'esthétisme et la littératurisation de la poésie, le modèle classique «l'art pour l'art»

Abstract

Spațiul cultural românesc al deceniului cinci este teatrul unei dezbateri fundamentale despre rolul literaturii în raport cu existența. Polemica se desfășoară în cadrul unor evoluții care urmăresc o schimbare de paradigmă în literatură, constituirea unui nou canon estetic. Tinerii autori ai noii generații sunt militanții acestei schimbări canonice, pentru care pledează în poezie și în articole cu sens ideologic. Teza promovată de aceștia afirmează necesitatea ca poezia să exprime existența în toate ipostazele ei, realitatea și omul cu dramele și idealurile lui. Promotorii realismului în artă combat, în același timp, estetismul și literaturizarea poeziei, modelul clasic „artă pentru artă”.

Keywords: literature, poetic canon, antiaestheticism, realism, existence

Mots-clés: littérature, poésie, canon poétique, anti-esthétisme, réalisme, existence

Cuvinte-cheie: literatură, canon poetic, antiestetism, realism, existență

After the banning of the *Albatros* magazine, with its 8th issue remained in galley proofs, after the failed attempt of publishing the poetry notebook *Sârmă ghimpătă*¹, which does not receive the endorsement of censorship, and after the emergence of the single issue of the *Gândul nostru*² magazine in a new series, the editorial project of the group of young writers, representatives of the lost generation, goes to an end. However, it goes on through the activity of some of the group's militants, especially Geo Dumitrescu and Virgil Ierunca, individually, and of Ion Caraion, without ever having the consistency and strength won over time.

As far as he is concerned, the author of *Aritmetică*³ continues on his own to promote in the media his ideas about art, freedom of creation and creator, about the necessity of changing the literary mentality and about the need for a new aesthetics towards the renewal of poetry, to a new poetic canon, able to express reality, the human being and the existence in all its stances. In the series of Geo Dumitrescu's programmatic positions enters the article *O altă estetică*⁴ (*Ecul*⁵, II, no. 30, January 20, 1944, p. 2), in which he approaches the issue of art in relation to existence. At first, the author appreciates Maiorescu's contribution in shaping the aesthetic consciousness of Romanian literature, on the foundation of the classic principle "art for art". Reaching self-awareness, literature emerged from under the utilitarian approaches, which would falsify its meaning and distort the sense of its existence, drawing other directions and removing it from art. But, with time, the gratuity of art, redeeming up to a point, promoted by the formula rooted in antiquity, led to its isolation from existence and individuals, in a process of autonomisation and removal from reality. Art became autistic, broke bridges of communication with life, which, over time, increased the distance between creators and public, amplifying the frustration of both. Cut off from reality, sufficient to itself, on behalf of its own gratuity, art started to become an exercise in vain, anchored in an area of creative sterility. The "ars gratia artis" model is not a fatality whose limitations cannot be overcome, says the author polemically, as it can be proved, with brilliant examples, by the history of civilisation and culture, through the past ages "which would make their literature in the market, in the battlefield or in the popular assemblies." Based on these examples, he argues that literature cannot remain isolated in an inaccessible aesthetic sphere, unrelated to the world and life. In support, he brings the example of the dadaists and surrealists, whose "deconstructive enthusiasm" was justified as it was directed against the tyranny of the principle of gratuitousness of art. But when their literature began to become, itself, "art for art", then the meaning of their anti-aesthetic approach had no justification any longer. Literature, says the author, must express the nation in which it is born, have ethnic and national substance, which sustains its identity in universality. Speaking to the people, literature translates its aesthetic vocation in an educational one. Literature educates the masses, can contribute to their existential and cultural emancipation, can take them out of the morass in which they are. To assume this new mission and carry it out, literature must abandon aestheticism. At the same time, the author separates himself from those looking to impress a national utility or rather nationalistic to literature, based on directives with a propagandistic meaning. Thus, the young ideologist proclaims the need for separation from Maiorescu, by the dissociation from the principle of gratuitousness of art and of the supremacy of aestheticism. His

---

¹ Barbed Wire

² Our Thought

³ Arithmetics

⁴ Another Aesthetics

⁵ The Echo

argumentation is pathetic and thesist, on a clear left ideological direction. The poet makes a step further, stating the educational mission of art and investing poetry with an utilitarian role – despite the fact that utilitarianism in art is the target of his criticism –, which he projects in the immediate reality, in the lucrative activities, in the humblest environments, making a fecund symbiosis between poetry and life, bringing poetry back to existence, as a genuine source of inspiration and creation, and rejoining existence to poetry, as a way of living, of knowledge and communication, in the spirit of the glorious tradition of literature. The poet's pleading seems taken, *avant la lettre*, from the propagandistic texts of the '50s, which were claiming the use of art in the spirit of educating the consciousness of the masses and of emancipating the people. The coincidence seems strange, but it is justifiable by the leftish air that the idealist young poet breathes, dreaming of a humanism that will not be exactly what it promised to be. Yet, in Geo Dumitrescu's text, there appears a problem, by the fact that the writer stands in full contradiction. On the one hand, he appreciates the role of the principle of gratuitousness of art in removing it "from the yoke of all utilities"; on the other, by denouncing the principle and emphasizing the need to use the art in the service of educational purposes and of emancipation, he advocates for the utilitarian subordination of art. True, it is a subordination to humanistic objectives, not to ideological and propagandistic interests. But, beyond these nuances, his pleading concerns the renouncement to aestheticism and the assumption by art of an active role in the education and enlightenment of the masses. Education through literature is an idea that, taken over only few years later by a new regime, will create a new ideology of literature, that of the socialist realism. But, most likely, Geo Dumitrescu would not think that far when he published the article. His pleading for "another aesthetics" remains circumscribed to the humanistic vision of the young generation, who was expecting the future as a salvation, announcing it in a messianic way in their poetry.

In another text, *Poezia, ființă necunoscută*⁶ (*Timpul*⁷, January 29, 1944), the same author puts again, beyond the metaphorical title, the problem of "the relation between poetry and life". This is an issue that concerns, increasingly, the space of literature, giving birth to a real debate in the press of the time. The discussion translates a moment of crisis of poetry, a crisis of identity, determined by its isolation in an area of literativity and aestheticism, in an autonomous and autistic aesthetic sphere. This isolation led to the consumption of the lyrical reserves of poetry and turned it into a self-mimetic act, sterile, without aesthetic stake. But, more than that, it removed poetry from life, alienated it from existence and people. In a plastic image that the poet takes over from another author, our literature is captive in "the expensive and «aesthetic» activity of the bone game, candid and unconscious, on a roadside, next to which a whole humanity loves, fights, dies, suffers." In support of his thesis – the restoration of the organic link between poetry and life –, the author of the article quotes a French prisoner from the Second World War, who places the poet in the centre of the community, as a herald, as a messianic, redemptive presence. Losing himself in anonymity, in a communion of essential living with the others, he shares his poetry to everyone and thus offers them the way to revival and perfection. The one whom Geo Dumitrescu does not name is the French poet Jean Bénac, with a text from *Cahier des prisonniers*, in his own translation: "Let the poet sing for people, for all the people! And not as a famous one, but as an anonymous; interesting it is the song only, and not the one who sings. Let them all give themselves to the community! Even if this community is huge, even if it includes all the crowds, only the poets, only themselves can contribute to its revival and accomplishment." It is not missing from Geo Dumitrescu's article the polemic dimension, a constant feature of his articles and, generally speaking, of his writing. To a "recent aesthetician", who criticizes the young poets, members of the new generation, because "they have learned to adapt themselves and produce «beliefs», «ideas», «proposals» in series, as the beer bottles and the ordinary corkscrews are made", thus minimizing their competence to pronounce themselves on key issues, the author of the article replies that such reactions could be the signs of

⁶ Poetry, an Unknown Being

⁷ The Time

enlightenment and of the poetic vocation in the sensitive relation to reality, sometimes tragic. The reply of the poet, addressed himself by the malicious criticism of the other author, takes a sharp turn, of appeal and indictment which identifies in the traditionalist and conservative attitude – proving inflexibility and sufficiency – the cause of the state of affairs in Romanian literature, of the schism between the poetry promoted officially, by the obtuse critique, and the vibrant reality of the existence: “Let therefore the young corkscrews manufacturers adapt themselves. Adapt yourselves if you can, if not, serve on your agonizing chimera, which you have brought to the brink of death, and which you cannot save but leaving it.” In his pleading for bringing poetry close to reality, the author convenes Bergson’s distinction between the scientific knowledge and the artistic knowledge, the latter being a more complex and deeper way of understanding reality. Likewise, he quotes Rilke with rows in which the poet presents lyrics not as “feelings”, but “experiences”, poetry being an intense way to live, to have access to the essential meanings of life, otherwise inaccessible. On this theoretical and poetic basis, the author asserts a radical thesis, in the antithesis of a whole tradition: there is not genuine poetry out of existence, in all its aspects, social, moral, spiritual, etc. “Therefore”, he says, “poetry that refuses its contact with life denies its own existence. One cannot imagine poetry that should live out of the human, social frames, ignoring, disregarding them.” Between poetry and life, there is an organic, profound, inextricable connection, and that is why what is not born out of existence, of experience, of the human complex emotions cannot be considered poetry. For people, poetry is a “vital element”, a bridge between existence and reality.

Another text in the series of Geo Dumitrescu’s articles with a programmatic direction is *Poezia pentru toți*⁸, published in *Timpul* newspaper, on February 3, 1944. Continuing the discussion from the previous article (*Poetry, an unknown being*) and arguing with a “colleague” (who signs “with his Sunday nickname, with rhyme and no overalls” – possibly, Ion Caraion), the author reiterates the issue of aestheticism in art and of the relationship between literature and life. In this context, he refers to the searches of the young writers in the *Albatros* era, to their hesitant beginnings, swinging between the art attraction, an abstract and seductive temptation, and the challenges of reality, with man at its core. At the confessions hour, after a nostalgic remembrance of those times (not more than three years distant in the past), from a prematurely serious position, the author confesses his love for the human being, his option for the poetry that sings the individual, especially the humble one, the one facing the hardships and servitudes of life, for the worker, peasant, proletarian, for the one who works with the hope of a better future. The poet’s testimony flows pathetically, in the stylistics of an exemplary wisdom and in a slightly ostentatious rhetoric. Assuming the hesitations, vacillations and uncertainties of the past, the poet in search of certainties (see the poem *Despre certitudini*⁹, in *Arithmetics*) arrives, after all these searches, at a “certainty”. Reaching a new “point of view”, other than the old beliefs, is equivalent to a “conversion” or an “enlightenment” of the author, caught himself, at first, as he suggests, by the chimera of aestheticism. And this new conviction, that brings the safety of the exit from a major dilemma, about the meaning of art, is unequivocally directed against aestheticism. “Aestheticism”, he says, “should be left until it can be practiced by the people too – that is, for us, never.” It is a radical viewpoint, which refuses to the people the access to the high peaks of art, to the abstract challenges of its gratuitousness. Instead, for our author, in the light of his revealing certainty, the reason of being of art is to serve the people. Outside this paradigm, art is an exercise in vain, lost in speculations and abstractions, a “gratuitous and impossible” experience. What escapes the popular reception enters the sphere of gratuitous art, doomed, eventually, to failure, by its isolation from man and society. Art must become a song, sung by lots of people, an apology of man, of life and future, in a unanimous enthusiasm, deeply humanistic. Here is how the author argues his new vision: “Art, in absolute, in its high demands and singularizations, does not have any interest for us whether it refuses itself to the popular reception. Culture is gratuitous and impossible as long as it

---

⁸ Poetry for All

⁹ About Certainties

does not serve the masses. These prestigious and noble forms will fall – we know it well – in the calm and fertile dust. We will replace the abandoned chimeras with the warm, simple song, with the great unanimous song, the more beautiful the more people sing it, the nobler as it rises from the nobility of the man on the pavement, the more valuable the more genuine it is. Very well. We want to be useful to the people we love.” It is a “certainty” that may seem surprising to a poet who, a few years before, in *Albatros*, *Sârmă ghimpătă*, and *Gândul nostru*, would promote, from the forefront of the cultural debate, the idea of autonomy and freedom of art, combating, with strong arguments, in an offensive and polemical rhetoric, the danger of utilitarianism in art and of confiscation of literature to exterior interests, whatever those could have been. By his present beliefs, the poet is likely to fall in the approach that he had criticized, rising against the gratuitousness of art, pleading, in fact, for another type of utilitarianism in literature, this time subordinated to the “people”, and gliding, slowly but surely, from the position of negativism, which they, the *Albatros* authors, had been accused of – a definition they had actually assumed with pride (see *Gândul nostru*) –, to a leftish one, even more ideologically coloured. The middle way of art, that is its subordination to the aesthetic ideals, and also the serving of the people, seems “dangerous” and “impossible” to the intransigent ideologist. In this point of the apology that he makes to the art dedicated to man, he launches a call, from the barricades of the popular messianism, to the mobilization of the young writers and to the solidarization of the creative forces towards the tangible ideal of lowering art from the heavens of aestheticism on the “pavements” of the immediate existence, next to the people. What the poet does not discuss, at least to this point of his campaign, is the extent to which the art that addresses to the people, falling from the sphere of aestheticism and gratuitousness, remains art, and from where, by the increase of its addressability to the masses, it risks to lose its aesthetic substance and become “mass art and culture”. As, actually, it will happen in the near future.

In the article *La prima carte a lui Ion Caraion*¹⁰, published in *Orizont*¹¹ (I, no. 2, December 1, 1944, p. 10), a magazine of left orientation, of a communist-Soviet ideological inspiration, conducted by Saşa Pană, Geo Dumitrescu makes a belated presentation to the poetry booklet *Panopticum*, published in 1943, by Prometheus Publishing House, but prohibited, on its appearance, by the censorship, and withdrawn from bookshops. In fact, the review is a pretext for the author to talk less about the book and more about the group of young writers around the *Albatros* magazine and make a spiritual portrait to its author. From this point of view, it contains a number of interesting statements of the former leader of the journal in understanding the *Albatros* project and completing the literary profile of the group. Regarding *Albatros*, we find that it falls into the lineage of the former *Cadran* magazine, prohibited for its orientation to the left, whose editors (who are not on the battlefield) are recovered with the regrouping of the *Albatros* editorial staff under the aegis of *Gândul nostru*. Also, that it gathers youth with democratic options, in a time of an extreme right frenzy raging among students. After debuting in *Zarathustra*, the magazine he publishes in Buzău, Ion Caraion sends poems to the *Albatros* magazine, encountered by the chronicler of the *Relief* heading with the message “withhold”. Yet, because of the banning of the magazine, they are not published any longer. With his arrival in Bucharest, Caraion becomes editorial colleague at *Timpul* with Geo Dumitrescu, Virgil Ierunca, and other *Albatros* authors, forming a group that continues to fight for the literary ideals of the former magazine, closed by the censorship, but also for a humanist future, often developed in the colour of the Soviet communism. The three are the most involved names of the young generation on the barricades of the cultural activism, that evolves under the critical definition, given by the ideological opponents, of “negativists”. Their activity is ideologically based on left options, which does not come out necessarily from an organic propensity to communism, but it is more an intellectual attraction, as, for instance, the French intellectuals in the wartime and after the war are left-oriented. Their leftism and inclination towards communism

¹⁰ At the First Book by Ion Caraion

¹¹ Horizon

are encouraged especially by the unbearable pressure of the everyday existence under the military dictatorship, by the havoc of war, suffering, sacrifice and death, and, not least, by the hope for a better future, to restore man in his rights. At the hour when the young writers combat on the front of change and of national, cultural, social and moral revival, communism seems to guarantee democracy and the future. If we think of the poets of the French Resistance (Aragon, Éluard, etc.), our poets' contemporaries, they unequivocally make the apology of the Soviet communism in their poems and writings. Under the sign of an assumed group consciousness, the author asserts a common identity, recovered and strengthened by the action of the present, in terms of a historical role which he affirms with pride: "the few people who kept the pen in hand under dictatorship." Regarding the book itself, it reflects the perception of reality, the tone, frustrations, aspirations of the generation colleagues, translated into a vigorous poetic language, with expressionist tendencies and surrealist temptations, being a mirror in which they, in their turn, found themselves: "His book is our book. We like it, love it, we find ourselves in it, in its serious social things, in the gray of resigned rebellion, in its impulses of sadness or vigour, of despair or anger, we find ourselves in its surrealist spoilings, in its inconclusive and juvenile schizophrenia."

Looking in the recent past, at their literary experience, the author of the article recovers the certainty of an accomplished historic role, of a form of protest, resistance and dignity through poetry. Important to note, the *Albatros* protest has several directions: an ideological one, by combating the deviant, extremist forms of expression of literature; a social, political and human direction, by the revolt against dictatorship and fascism, by the heavy criticism of the war; and, last, but not least, an aesthetic one, targeting the anachronistic, consumed literary formulas, which had exhausted their energies and lyrical substance. The author's reflections have the value of a testimony made by the most authorized voice on the meanings and resorts of the literary activity of an idealist group that wants to face history, and, more than that, to change the world with their poetry. Geo Dumitrescu's article on Caraion's poetry is, a truth that stands out once again, a lucid assessment of the role and position of a generation of authors on the stage of culture and history. From the latter perspective, says the poet, the authors complete a historic role, affirmed on the coordinate of protest and "negativism". Time is now calling them to give a new meaning to their poetry, to make it useful to man and society, to bring it "under the sign of utility". Incidentally, the one who now supports the new cause of poetry is the same who had made the sense of his activity out of fighting against utilitarianism in art and against the ideological confiscation of poetry. The former combatants have the obligation to make further contributions, but this time constructively, to building a future of humanism. It is the time of a metamorphosis in substance and identity of the poets under historical auspices, of the transformation of the former "negativists" in "constructivists" in the service of the old and new ideals. Thus sounds the "command" of history and the watchword that the former mentor, who hasn't given up the leader position, releases to his former and current colleagues.

In the article *Frumoasele lucruri simple*¹² (*Universul literar*¹³, LIV, no. 4, February 11, 1945, p. 8), Geo Dumitrescu (under the pseudonym Jack Vatan) makes a pleading for simplicity in life and art. Beyond prejudices or scholarly options, circumscribed to some periods or schools of thinking, simplicity is a paradigm that underpins all other formulas, constructions and metamorphoses, is the mode of understanding and expressing the essence of things. Therefore, says the author, simplicity remains "a principle of essence, an axiom of perspective", having "a deeply human origin". Simplicity, however, has sensitive limitations, beyond which sentimentality turns into pathos, an enhanced, exaggerated, even extreme form of emotional involvement and experience. The pathetic approach, believes the author, "has implications of mysticism and baroque excesses", is "noisy, vulgar and violent". By contrast, simplicity "has the grace of the clear and bright thing, the distinction of the silent fact, entire and contented, the discretion of the easy, shy

---

¹² *The Beautiful Simple Things*

¹³ *The Literary Universe*

and gentle work. Simplicity gathers around the most expensive suggestions, with which performs the most accomplished syntheses.” Simplicity, in an endless variety of metamorphoses, as a way of access to the substance of things, generates powerful emotions and aesthetic feelings. On the territory of literature, there are cases of simplicity, which enshrine exemplary aesthetic achievements, such as classicism, in terms of movements, or, among writers, Rilke, Verlaine, Baudelaire, etc. With the access to essential, to the pure experience, uncomplicated by complementary meanings and nuances, simplicity is preferable to the complex approaches, which complicate things at the level of reception and living. Here is an argument and an insight with an extended validity over the fields of art: “The plain line, the pure, sincere nuance, the new and clear light are effects in a range of simple things, that reward the senses with the promptest and cleanest, with the most categorical and sustainable sensations.” Moved on the lyrical territory, although the author maintains himself at a level of general reference, which includes life and art, the apology of simplicity becomes a pleading for simplicity in poetry. It is an aesthetic option that Geo Dumitrescu applies in his poetry, at the level of vision and discourse, by departing from aestheticism, by the stylistic simplification and depoetisation of the poetic language, taken to the extreme sometimes. The appeal to simplicity, to varying degrees, is a common feature of the poets of the new generation.

The topic of this paper has been developed in the framework of the postdoctoral research: "The War Generation: the Aesthetic Revolt and the «New Poetry». A Critical Recovery in a Romanian and European Literary Context", supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/159/1.5/S/136077" (Romanian Academy).

Bibliografie

- BLOOM, Harold, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
- CĂLINEȘCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995
- CĂLINEȘCU, Matei, *Conceptul modern de poezie*, Editura Eminescu, București, 1972
- COMPAGNON, Antoine, *Les cinq paradoxes de la modernité*, Paris : Editions du Seuil, 1990
- CRISTEA, Valeriu, *Domeniul criticii*, Editura Cartea Românească, București, 1975
- CRISTEA, Valeriu, *A scrie, a citi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992
- DERRIDA, Jacques, *Scriitura și diferență*, Editura Univers, București, 1998
- DUMITRESCU, Geo, *Libertatea de a trage cu pușca*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1946
- DUMITRESCU, Geo, București, *Libertatea de a trage cu pușca și celealte versuri*, Editura Viitorul Românesc, 1994
- ECO, Umberto, *Opera deschisă. Formă și indeterminare în poeticile contemporane*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002
- FAUCHEREAU, Serge, *Avant-gardes du XXe siècle : arts & littérature, 1905-1930*, Paris : Flammarion, 2010
- FAUCHEREAU, Serge, *Expresionism, dada, surréalisme et autres ismes*, Paris : Denoël, 2001
- IORGULESCU, Mircea, *Al doilea rond*, Editura Cartea Românească, București, 1976
- IORGULESCU, Mircea, *Critică și angajare*, Editura Eminescu, București, 1981
- IVAN, Sorin, *Opera poetică a lui Ion Caraion*, Editura Universitară, București, 2014
- IVAN, Sorin, *A Tragic Poet of the East*, Österreichisch-Rumänischer Akademischer Verein, Wien, 2014

- JAUSS, Hans Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Editura Univers, București, 1983
- LEUWERS, Daniel, Backès, Jean-Louis, *Introduction à la poésie moderne et contemporaine*, Paris : Dunod, 1990
- LUNGU, Alexandru, *Misterul poeziei. Între turnul de fildeș și zgomotul istoriei*, Pitești, Editura Paralela 45, 2003
- MANOLESCU, Nicolae, *Despre poezie*, Editura Aula, Brașov, 2002
- MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
- MANU, Emil, *Generația literară a războiului*, Editura Curtea Veche, București, 2000
- MANU, Emil, *Eseu despre generația războiului*, Editura Cartea Românească, București, 1978
- MICU, Dumitru, *Istoria literaturii române – de la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum I.O., București, 2000
- MINCU, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Pontica, 2007
- NEGOIȚESCU, Ion, *Însemnări critice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1970
- NEGOIȚESCU, Ion, *Analize și sinteze*, Editura Albatros, București, 1976
- PETROVEANU, Mihail, *Traекторii lirice*, București, Editura Cartea Românească, 1974
- PIRU, Al., *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, Editura pentru Literatură, București, 1968
- POP, Ion, *Pagini transparente. Lecturi din poezia română contemporană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997
- POP, Ion, *Jocul poeziei*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006
- POPA, Marian, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Fundația Luceafărul, București, 2001
- RICHARD, Jean-Pierre, *Onze études sur la poésie moderne*, Paris : Éditions du Seuil, 1991
- SABATIER, Robert, *La poésie du XXe siècle, Métamorphoses et modernité*, 3, Paris : Albin Michel, 1988
- SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, I, Ediția I, Editura Cartea Românească, 1974, Ediția a II-a revăzută și completată, Editura Cartea Românească, București, 1978
- SIMION, Eugen, *Prefață la volumul Geo Dumitrescu: Aș putea să arăt cum crește iarba*, Editura Eminescu, București, 1989
- STEINHARDT, Nicolae, *Între viață și cărți*, Editura Cartea Românească, București, 1976
- STREINU, Vladimir, *Poezie și poeți români*, București, Editura Minerva, 1983
- ȘTEFĂNESCU, Alex., *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Editura Mașina de scris, București, 2005

(POST)MODERNITY HAPPINESS AND MISFORTUNES. ANCIENT AND MODERN ASPECT

LE BONHEUR ET LE MALHEUR DE LA (POST)MODERNITÉ. REPÈRES ANTIQUES ET MODERNES

FERICIREA ȘI NENOROCIRILE (POST)MODERNITĂȚII. REPERE ANTICE ȘI MODERNE

Gabriela VASILESCU
Université Pétrole et Gaz de Ploiești
E-mail: gabrielavasilescu52@yahoo.com

Abstract

The (post)modern barbarism elicits the most unpredictable forms of destructiveness. The purpose of this paper is to highlight the development of the phenomenon which has been converted into a conceptual feeling – be it either a feeling of happiness or of unhappiness – emphasizing thus possible causes for the “modern aggressiveness”.

Résumé

La barbarie de la (post) modernité inscrit les formes les plus inattendues de la destructivité. Le but de cet article est de mettre en évidence le développement du phénomène, qui a été transformé dans un concept – soit qu'on parle de l'état de bonheur ou de malheur – mettant en évidence les causes possibles pour "l'agressivité humaine".

Rezumat

Barbaria (post)modernității înscrie cele mai neașteptate forme de distructivitate. Scopul acestui articol este evidențierea dezvoltării fenomenului, care a fost transformat într-un sentiment concept – fie că este vorba de starea de fericire sau de nefericire – evidențiind posibile cauze pentru "agresivitatea umană".

Keywords: modernity, human condition, barbarism, culture, alienation.

Mots-clés: la modernité, condition humaine, la barbarie, la culture, l'aliénation

Cuvinte-cheie: modernitate, condiție umană, barbarie, cultură, alienare.

Introduction

De nos jours, la vie représente l'incertitude, l'incompréhension et même les menaces les plus violentes. L'étrangeté des disputes de toutes sortes semble faire place à une autre sorte de barbarie, une barbarie du monde des êtres technologiques, qui change le chiffre à l'aide duquel on peut le déchiffrer. À quoi peut-on s'attendre? C'est la question du présent qui ne peut esquisser qu'un avenir incertain, une autre manière de signification, une autre axiologie qui dirige vers une réflexion sérieuse sur les causes et sur les solutions. Ainsi trouvais-je le Paris des mitrailleuses, les enfants noués dans les mers du transit, les gens qui allaient vers... nulle part. Le thème "de la modernité associé à l'obscurantisme" (COLOTTE F., 26 novembre 2015, p.2) actualise le besoin

des précisions sur le terme de barbare, terme qui manifeste l'universalité, quelle que soit l'étape de l'histoire parcourue par la culture et par la civilisation. De plus, la tragédie a fait partie de la condition humaine et „une société sans tragique risque à s'intoxiquer”. C'est la conclusion à laquelle Jean-Marie Domenach est arrivé en recherchant le parcours des héros tragiques à travers les époques historiques (DOMENACH J-M, 1995, p.55). On va inclure le problème de la barbarie dans la sphère du malheur parce qu'elle inscrit un état d'aliénation du personnage individuel ou du groupe, personnage ou groupe qui se trouve en dehors du jeu du contexte social dont la personne fait partie. Ce type de personnage vit dans un état de non-accomplissement et de révolte dont il ne peut pas se libérer, tout en étant l'esclave de l'instinct, de la paraculture, le dernier terme étant interprété dans le sens de perte de l'identité culturelle et de manifestation d'une hybridisation identitaire. Le mot paraculture désire faire face à un état existentiel situé en dehors de la culture, une étape où sont activées toutes les formes d'agressivité et de destructivité. On ajoute à ces précisions le fait que l'agressivité est propre à toute forme de vie qui a la possibilité de se défendre lorsqu'elle se trouve en danger. En ce qui concerne la destructivité, elle est propre à l'homme qui se trouve soit dans une société anomique, soit dans un contexte social où il ne trouve aucun point d'appui. L'exclusion sociale, surtout le manque d'intégration dans une aire culturelle, peut déterminer les formes les plus étranges d'aliénation humaine. Pour la plupart des cas, la violence est la forme par laquelle la barbarie couvre même l'instinct de conservation, le sacrifice étant accepté comme une forme d'accomplissement. Le plaisir ou le plus grand bonheur, en gardant la perspective de l'utilitarisme (MILL J.S., 2014, p.15), dérivent des différentes formes de violence dirigées sur "les coupables non coupables". C'est une sorte de jeu illogique qui échappe, presque toujours, à la prévention sociale. Comment peut-on anticiper les formes des plus primitives de la barbarie dans un contexte social démocratique, où les libertés sont celles qui assurent la manifestation souveraine de ceux qui y vivent? Comment peut-on comprendre l'agressivité de celui qui se trouve en face de soi, lorsque ses attentes sont inscrites dans la zone de l'humanitaire, du bon invité et du bon hôte? Comment peut-on déchiffrer la foi, considérée un forme de consolation à la condition humain éphémère, comme un facteur de base dans l'action suicidaire qui mettent fin à la vie par hasard?

La barbarie antique et moderne

La culture est la seule solution par laquelle le malheur peut nous rendre heureux et le sacrifice ne se transmet pas à une victime innocente. Mais, dans ce cas, la barbarie n'existe pas. Le héros culte est celui qui agit au-delà du Bien et du Mal, pour donner et se donner. Son action ne peut pas être inscrite dans la vengeance immédiate et il ne vit pas de complexes d'infériorité. La réaction immédiate exprime l'image qu'on se fait et, en ce qui concerne le fait de voir, on ne peut voir que ce qu'on sait. À partir de Héraclite on nous transmet l'avertissement: "On ne trouvera jamais les limites de l'âme, malgré le temps et malgré les chemins poursuivis, son contenu est très profond". Il disait que l'opinion personnelle est épilepsie et que l'oeil ment" (LAERTIOS D., 1997, p.207). L'oeil ne voit le logos qu'au moment où il peut distinguer la vérité du mensonge. (« Le logos est commun mais les gens font comme s'ils avaient une intelligence qui leur était propre »). Par ailleurs, il n'hésite pas à écrire que « les yeux et les oreilles sont de mauvais témoins pour les hommes lorsqu'ils ont des âmes barbares » (B 107), ce qui veut dire, *a contrario*, que lorsqu'ils n'ont pas ce type d'âme – une âme « barbare », c'est-à-dire qui ne sait pas parler et n'a pas accès au logos – ils ont non seulement accès au logos, mais, grâce à lui, leurs sens de la vue et de l'ouïe leur permet d'accéder à la vérité (HÉRACLITE, <https://mondesanciens.revues.org/1234#ftn5,48>) Par conséquent, le barbare ne considérera pas que son action est une action reprobable que lorsque ses „yeux” et ses „oreilles” distingueront le Bien du Mal. Ce qui signifie que le but d'Héraclite est d'amener les hommes – ses auditeurs – à s'éveiller au logos, eux qui jouent aux « sourds » ou aux « endormis » (HÉRACLITE, <https://mondesanciens.revues.org/1234#ftn5, 50>). Et tout est dû à la façon dont les gens considèrent leur vie, une vie à vendre. Dans ses *Vies à vendre*, voici ce qu'Héraclite répond à l'acheteur qui lui demande pourquoi il pleure : « Je considère que les affaires

humaines sont pitoyables, lamentables, et qu'il n'est rien en elles qui ne soit soumis à un destin funeste. Oui, j'ai pitié des hommes et je les plains » (*Vies*, 14) (HÉRACLITE: <https://mondesanciens.revues.org/1234#ftn5>, 14). Il est important de connaître ce qui est à vendre et ce qui ne peut pas être vendu. Cette formule héraclitienne, traduite sous des formes différentes de manifestation, parcourra l'histoire de l'économie de marché. Le magistère Georgius Sabellitus Faustus Junior le Jeune ne sera pas pardonné par Méphistophélès, qu'il considérait son beau-frère, lorsque leur pacte prendra fin, après 24 ans. La plaque sur l'auberge de Württemberg sur laquelle est consigné l'acte de la disparition de Faust est à réactualiser: „Un des diables les plus puissants, Méphistophèles, qu'il a nommé, pendant toute sa vie, son beau-frère, lui a cassé le cou, au moment où leur pacte a expiré, après 24 ans et a condamné son âme à la condamnation éternelle“. De tels événements se multiplient, avec une nuance propre, dans les zones les plus inattendues. Et, à chaque fois, parce que la leçon de Faust a été oubliée: l'âme n'est pas à vendre!

Le terme de barbare désignait les peuples qui n'appartenaient pas au contenu de la culture grecque. "Tout ce qui n'est pas grec est barbare". C'était la période où la culture grecque modérait le destin du monde. Plus tard le terme a été utilisé par les Romains, qui se trouvaient en pleine gloire, pour désigner les Turcs, les Allemands, les Perses, les Celtes, les Ibériques, les Traces et d'autres peuples. Le terme a été remis au premier plan en même temps que les différentes formes de manifestation du terrorisme. Dans la période moderne, "les malheurs du siècle" apparaissent sous la forme du communisme, du nazisme et de l'unicité de la Shoah", selon Alain Besançon (BESANÇON A., 2015). Le dernier concept, la "Shoah", représenterait "un terme neutre", ce qui se traduirait par "catastrophe". L'auteur précise que: "Les chrétiens auraient pu accepter le mot Holocauste parce qu'il a été vécu et revécu, en tant que sacrifice, par leur Mésie." (BESANÇON A., 2015 p.140). Sous la forme de la Shoah, la barbarie acquiert une forme particulière de manifestation, propre à une certaine forme de purification ethnique. Mais le problème ne trouve pas encore une résolution universelle, le diagnostic fait partie de l'anamnèse particulière.

Les voyages mythiques, à leur tour, présentent des peuples dont les comportements inscrivent des degrés différents d'hospitalité, à partir de l'intérêt pour le nouveau venu jusqu'à sa rejetation totale. "Les aventures" d'Odyssée se déploient loin des mers accueillantes ou des gens civilisés. On présente des rencontres avec des populations sauvages, qui mangent des fruits (Les Lotophages) et des gens (Les Cyclopes et les Lestrygons), avec des monstres (Scylla et Charybde), avec des dieux capricieux (Eole), avec des déesses magiques (Circé), avec des nymphes perfides (les Sirènes) ou jalouses (Calypso). Seulement après le parcours de ces étapes, inscrites comme des essais prédestinés, plus précisément à une nuit distance d'Ithaca, il rencontrera des gens, une population hospitalière, les Phéaciens avec leur bon roi Alcinous et Nausicaa l'enchanteresse. On rencontre dans l'Odyssée, livre XXIV, une recommandation qui serait adaptée aux "très connus" hommes de pouvoir qui décident les vies de nos temps : "Très connu Odyssée et grand roi!/Arrête-toi et arrête la folie/ De la guerre amère/ Pour que Zeus d'en haut/ Ne dirige vers toi sa colère" (HOMER: https://ro.wikisource.org/wiki/Odiseea/Carteia_XXIV).

En ce qui concerne la présentation de l'état de barbarie, on doit se rappeler qu'Odyssée s'arrête à Telepylos, une sorte de Pylos éloigné, la place de certains gens « montés sur des rochers » qui jettent des pierres (HOMER: Odyssée, X, 165), considérés des bandits, comme Scylla et de Charybde (I, 2, 9). La position des héros d'Homère, qui souffrent toutes les injustices sert d'argument dans le livre de Platon *La République*: comme le héros d'Homère (461), ne préférera-t-il pas mille fois n'être qu'un valet de charrue, au service d'un pauvre laboureur, et souffrir tout au monde plutôt que de revenir à ses anciennes illusions et de vivre comme il vivait? 516e" (...) Il préférera tout souffrir plutôt que de vivre de cette façon-là." (HOMER, https://ro.wikisource.org/wiki/Odiseea/Carteia_XXIV). Et cet état de refus des illusions demande des sacrifices qui apporteront, pour celui qui sait s'en réjouir, la lumière du soleil, la vérité. L'illusion du moment fondra, si on dépasse l'impuissance de l'immédiat du regard et la découverte de la grandeur de la lumière du feu.

Un personnage mythologique qui incarne la haine est la déesse Eris. Elle qui apporte la haine est capable de "dons" (CHIRIȚĂ R., 1998, p.7) lorsque de la tension des opinions naît le pouvoir de la raison. Et, malgré le fait d'avoir déclenché „la dispute”, Eris apporte le besoin de culture, ce qui éloigne la barbarie et nous unit. On arrive de nouveau à l'idée que tout ce qui s'adapte au Bien signifie culture et ce qui reste à surmonter, toujours dans la mémoire d'Eris, c'est l'état de sauvagerie. Un homme juste ne peut décider que vers la justesse; c'est la position de Platon par Glaucon : "tu découvres pour ceux qui doivent commander une condition 521 préférable au pouvoir lui-même, il te sera possible d'avoir un État bien gouverné; car dans cet État seuls commanderont ceux qui sont vraiment riches, non pas d'or, mais de cette richesse dont l'homme a besoin pour être heureux : une vie vertueuse et sage. Par contre, si les mendiants et les gens affamés de biens particuliers viennent aux affaires publiques, persuadés que c'est là qu'il faut en aller prendre, cela ne te sera pas possible; car on se bat alors pour obtenir le pouvoir, et cette guerre domestique et intestine perd et ceux qui s'y livrent et le reste de la cité (475)" (PLATON, bloodwolf/philosophes/platon/rep7.htm). L'harmonie ne peut être entendue que par ceux préparés à la recevoir: „ils cherchent des nombres dans les accords perçus par l'oreille, mais ils ne s'élèvent pas au niveau des problèmes qui consistent à se demander quels sont les nombres harmoniques et ceux qui ne le sont pas, et d'où vient entre eux cette différence” (PLATON , bloodwolf /philosophes / platon/ rep7.htm). Parce que la barbarie est propre à l'homme de la grotte, celui qui est impuissant et qui, faute de comprendre le Bien du monde, remplace la lumière du soleil par des ombres comprises par lui-même, des artifices où il a vécu et où il s'est accommodé. Et l'accord qu'il donne à ses faits c'est un accord des gens auxquels il se ressemble.

Le problème du mal est inscrit dans le rapport entre Dieu et le monde; il fait partie de la condition humaine, le libre arbitre étant assumé par l'homme et le mal, concretisé dans la souffrance humaine, représente la justice divine. Augustin inscrit le mal dans trois hypostases: le mal métaphysique et le mal éthique. Chacune des trois manifestations concerne la condition humaine. La première hypostase, celle du mal métaphysique représente la position de création de l'être humain, qui ne peut pas arriver au Bien absolu et qui doit s'assumer toutes les faiblesses dont il fait preuve. La deuxième hypostase, celle du mal physique, signifie la souffrance, la douleur et la mort parce que l'âme qui vit dans le péché garde, même après la mort, le péché éternel. De la même manière, l'âme garde aussi des signes de raison et de liberté même en ce qui concerne le plus immoral des hommes. En ce qui concerne le mal éthique, toutes les actions de l'être humain sont des actions assumées, chacun ayant la liberté du choix. "Car, même lorsqu'on raconte d'un homme sans jugement et très cruel *qu'il se montre sans cesse méchant et cruel sans aucune raison*, on mentionne cependant une cause: *il avait peur*, l'histoire de ses faits l'écrit, *que son coeur et sa main ne deviennent raides à cause de l'inactivité*: (Nam et de quo dictum est vaecordi et nimis crudeli homine, quod gratuido potius malus atque crudelis erat; praedicta est tamen causa: ne per otium, inquit, torpesceret manus aut animus) (AUGUSTIN, 2006, p.55). L'approche d'Augustin de Dieu a signifié douleur, un mal physique qui l'éloignait du mal de ses choix antérieurs: "quand est-ce que j'ai flagellé mon âme avec des arguments, en la poussant à me suivre dans mon effort de me diriger vers toi? (Quibus sententiarum verberibus non flagellavi animam meam, ut sequeretur me conantem post te ire?) (AUGUSTIN, 2006, p.171). Toutes les punitions des gens ne sont que celles du péché originel, celles adamiques. De là naissent toutes les errances des gens et leur volonté duale, certaines bonnes, certaines mauvaises. Un tel moyen de consolation ne peut être que religieux.

Si on associe la barbarie à la violence, on constatera que, la plupart des fois, la violence est utilisée comme un moyen de rétablir ce qui est considéré juste. Les gens, comme sujets qui agissent, renoncent à la violence afin de maintenir l'ordre juridique. C'est là qu'on inscrit les théories des contrats du type Spinoza, Hobbes et Rousseau, contrat qui suit la voie de la raison et penche du côté de la paix par peur de la mort: "Les sentiments qui font les gens pencher du côté de la paix sont la peur de mort, le désir pour les choses nécessaires afin de vivre aisément et l'espoir de les obtenir par leur propre travail" (HOBBS TH., 2011, p.17). Le contrat social est „un transfert réciproque de droits”, droits qui doivent être honorés par tous les contractants. Il faut remarquer que Hobbes

apporte aussi des précisions concernant l'aveu fait sous torture, "utilisée seulement pour donner des indices et pour orienter la recherche ultérieure de la vérité". Le songeur précise que "ce qui est avoué dans ce cas c'est la mission de faciliter l'état de celui qui est torturé et non pas celle d'informer les tortionnaires. Et, donc, cela ne devrait pas passer pour un aveu suffisant; car s'il facilite son état par une accusation, fût-elle vraie ou fausse, il le fait en vertu du droit de conserver sa propre vie" (HOBBES, TH., 2011, p.36). Réfléchissons à ces aspects qui sont souvent considérés légaux et qui déterminent une série d'actes de vengeance. La plupart des réactions guerrières de nos jours sont autant de formes de réponse à ce qu'on considère injustice/punition. Surtout dans les conditions où la punition devrait signifier le prix payé pour maintenir l'état de justice sociale. Parce que „les gens jugent en général plutôt selon les yeux plutôt que selon les mains, parce que chacun sait voir, mais peu savent tâter de leurs mains" (MACHIAVELLI N., 2008, p.64). Machiavelli continue l'analyse par la précision suivante: "Chacun voit ce qui lui semble, mais peu se rendent compte de la réalité; et, ces derniers n'osent pas s'opposer à l'opinion de la majorité qui a de sa part la haute autorité de l'Etat qui les défend" (MACHIAVELLI N., 2008, p. 64-65).

Il faut rejeter toute violence mythique, la violence fondatrice du droit, qu'on peut appeler violence discréptionnaire. Il faut rejeter aussi la violence conservatrice du droit, la violence administrée qui est au service de la violence discréptionnaire. La violence divine, „qui est insigne et sceau, non point jamais moyen d'exécution sacrée, peut être appelée souveraine"(Benjamin, W. Oeuvres 1 Poche – 29 novembre 2000 <http://www.idixa.net/Pixa/pagixa-1305112256.html>. D'autre part Jacques Derrida considère que: "Le droit n'est pas la même chose que la justice. Le droit tient au calcul et il est juste que le droit existe, mais la justice est incalculable, elle impose le calcul avec des incalculables et les expériences aporétiques sont des expériences autant improbables que nécessaires de la justice, c'est-à-dire il y a certains moments où la décision qui sépare le droit du non-droit n'est jamais assurée par des règles" (DERRIDA, J., 2004, p. 43). On ne peut pas ne pas penser à ce qu'on pourrait retenir comme étant propre à l'essence humaine, tenant compte de la formule de Protagoras: "L'homme est la mesure de toutes les choses, de celles qui existent de la manière dont elles existent et de celles qui n'existent pas de la manière dont elles n'existent pas". Le titre de l'oeuvre où cette appréciation est inscrite, *Adevărul sau Dărâmătorii (La vérité ou Les Démolisseurs)*, est suggestif pour mettre en évidence la faute collective du Bien ou du Mal qu'on vit dans le contexte social actuel. Dans cette formule apparaît toute l'expressivité humaine, tant celle qui concerne les œuvres matérielles que celles spirituelles. L'acceptation d'un contexte social signifie s'assumer tout l'engrenage d'organisation et de fonctionnement de celui-ci. Vivre dans la cité, déclarait Aristote, représente le fruit de l'implication de l'homme dans les actions publiques: L'homme est zoon politikon. Et, pour clarifier l'activité politique, Aristote précise: "L'activité de l'homme politique ne connaît pas de répit, excepté la participation aux travaux publics, elle a aussi en vue l'obtention du pouvoir et des honneurs ou, du moins, le bonheur personnel des concitoyens, bonheur qui est autre chose que l'activité politique et qu'on cherche, évidemment, comme quelque chose de distinct par rapport à cette activité" (ARISTOTEL, 1988, p.225). Parce que le bonheur réside dans le „répit", dans „l'activité contemplative" et l'homme a le devoir d'être heureux. On retrouve l'idée du progrès moral chez Immanuel Kant lorsqu'il précise que personne ne reconnaît l'homme comme valable, aucune autorité qui se dirigerait contre sa liberté. De cette manière, "tout être rationnel doit agir comme s'il était toujours, par ses maximes, une personne qui légifère dans un Empire universel des buts" (KANT I., 1994, p. 64-65). Voilà pourquoi "Je dois chercher à contribuer au bonheur de l'autre non pas parce que j'aurais un profit à la suite de la réalisation de ce bonheur (...), mais tout simplement parce que la maxime qui exclue ce bonheur ne peut être conçue dans une même volonté comme loi universelle" (KANT I., 1994, p.68). La priorité de la volonté de chaque être rationnel est la liberté. Toutes les actions qui privent l'homme de toute forme de liberté inscrivent des réactions qui diminuent la sphère de la liberté. Et la seule chose qui est bonne, sans aucune restriction, c'est la „ Bonne volonté". Celle-ci est "une bonne volonté en soi et elle est considérée par soi-même, il est incontestable qu'on doit la regarder comme quelque chose de

beaucoup plus précieux que tout ce qu'elle peut faire pour favoriser une inclinaison ou même toutes les inclinaisons" (KANT I., 1994, p.14). Par conséquent, la bonne volonté diminue tout ce qu'elle sépare, elle laisse place à une bonne entente et ouvre la voie de l'acceptation de l'autre.

Conclusion

La principale caractéristique de l'homme contemporain "son signe distinctif n'est pas sa nature métaphysique ou physique- mais son oeuvre. Cette oeuvre, ce signe des activités humaines est celui qui définit et détermine le cercle de „l'humanité" (CASSIRER E., 1994, p.99). Les formes de „barbarie", résultées dans le contexte du passage de la postmodernité à une nouvelle forme de modernité, signifie autant d'échos de nos oeuvres, de la pensée et de l'action de chaque jour. Nous sommes responsables et non pas seulement des êtres qui regardent, de tout ce qui se passe avec l'avenir du monde dans lequel nous vivons. Nous avons déformé notre goût pour le plaisir du regard, ce qui fait que l'immédiat nous occupe tout le temps. Rien n'arrive par hasard dans le cadre des événements bons ou mauvais que nous vivons et „l'architecture", la configuration du monde présent, anticipe la forme de l'avenir.

References

- ARISTOTEL (1988). *Etica nicomahică*, Editura științifică și enciclopedică, București.
- AUGUSTIN (2006). *Confesiuni*, Nemira, București.
- BENJAMIN, Walter (2000). *Critique de la violence* (1920-21) Oeuvres 1 Poche – 29 novembre 2000, <http://www.idixa.net/Pixa/pagixa-1305112256.html>
- BESANÇON, Alain (2015). *Nenorocirea secolului*, Humanitas, București.
- CASSIRER, Ernst (1994). *Eseu despre om*, Humanitas, București.
- CHIRIȚĂ, Romulus (1998). *Daruri de la Eris*, Scripta, București.
- Eris fiind „cea care a aruncat la nunta zeiței Tetis cu regele Peleus mărul discordiei cu dedicația „celei mai frumoase”, între Hera, Athena și Afrodita, declanșând teribilul destin pentru nefericitul Paris și dezastrul mândrei cetății.”
- COLOTTE, Franck (26 november 2015). *Repères antiques pour un concept d'actualité. Après Paris, éloigner plus que jamais le grand récit de la modernité de l'obscurantisme barbare*, die Warte Perspectives Luxemburger Wort.
- DERRIDA, Jacques (2004). *Forță și lege*, în BENJAMIN Walter, DERRIDA Jacques, *Despre violență*, IdeaDesign & Print, Cluj.
- DOMENACH, Jean-Marie (1995). *Întoarcerea tragicului*, Meridiane, București.
- HÉRACLITE (2015) *L'injure et la moquerie philosophiques de Pierre Destrée*, <https://mondesanciens.revues.org/1234#ftn5>.
- HOBBES, Thomas (2011). *Despre om și societate*, All, București.
- HOMER, *Odissea*, Cartea XXIV, https://ro.wikisource.org/wiki/Odissea/Cartea_XXIV.
- KANT, Immanuel (1994). *Bazele metafizicii moravurilor*, Antet, București.
- LAERTIOS, Diogenes (1997). *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, Editura Minerva, București.
- MACHIAVELLI, Niccolo (2008). *Principele*, Mondero, București.
- MILL, John Stuart (2014). *Utilitarismul*, Editura All, București.
- PLATON, *Œuvres complètes, La République*, LIVRE VII, remacle.org/bloodwolf/philosophes/platon/rep7.htm.

THE CONCEPT OF IMMORTALITY BETWEEN RELIGION AND LITTERATURE

LE CONCEPT DE L'IMMORTALITÉ ENTRE LA RELIGION ET LA LITTÉRATURE

CONCEPUL DE NEMURIRE ÎNTRE RELIGIE SI LITERATURĂ

Cristina TAMAŞ

Université « Ovidius » de Constantza

E-mail: cristina_tamas@yahoo.com

Florentina NICOLAE

Université « Ovidius » de Constantza

E-mail: florentinanicolae.ovidius@gmail.com

Abstract

In this article we intend to analyze the concept of immortality, linked to the fear of death, as it is approached in Romanian and French literature and religion. Immortality is expressed in various ways and it is assumed in acknowledgment to the legacy left behind after one's existence for the future generations, like the "lampada" of the Latin poet Lucretius. Although we tried to make a foray into some of the world religions, regarding the concept of immortality, our research is quite limited in view of the history of religions, because it was directed especially to the Christian paradigm. Yet the journey through various religions has enabled us to distinguish between the two directions of thought on the concept of Death over the centuries: on the one hand there are those who believe that life on earth is only a preliminary stage preparing the transition to the other world that is eternal and on the other hand, there are those for whom immortality is possible only on Earth, when we manage to fool Death, to conquer it.

Résumé

Dans cet article, nous avons l'intention d'examiner le concept de « l'immortalité » en rapport avec celui de la peur de mort, tel qu'il a été abordé dans la religion ainsi que dans la littérature roumaine et française. L'immortalité sur la Terre trouve des manières d'expression diverses et résulte de ce que chacun laisse comme témoignage de son existence, telles les « torches » (Lampada) du poète latin Lucrèce, pour les générations futures. Bien que nous fassions une incursion sur le concept de l'immortalité dans certaines religions du monde, notre recherche est limitée, en termes d'histoire des religions, étant donné qu'elle vise surtout le paradigme chrétien. Nous avons mis en évidence deux directions de pensée concernant le concept de la « Mort » au cours des siècles: d'une part, la vie terrestre est conçue comme une étape préliminaire qui prépare le passage à un autre monde, qui est éternel, et d'autre part, l'immortalité n'est possible que sur la Terre parce que seulement ici la Mort peut être dupée et même vaincue.

Rezumat

În acest articol ne propunem să cercetăm conceptul de nemurire, legat de cel de frică de moarte, aşa cum a fost abordat în religie, precum și în literaturile română și franceză. Nemurirea pe Pământ este exprimată în multe feluri și este dată de ceea ce lasă fiecare ca mărturie a existenței sale, precum „făcliile” (lampada) poetului latin Lucretius, pentru generațiile viitoare. Deși facem un excurs în câteva religii ale lumii privind conceptul de nemurire, cercetarea noastră este limitată,

din perspectiva istoriei religiilor, deoarece are în vedere îndeosebi paradigmă creștină. Am evidentiat două direcții de gândire în ceea ce privește conceptul de Moarte de-a lungul secolelor: de o parte viața terestră este concepută drept o etapă preliminară, care pregătește trecerea în altă lume, care este veșnică, iar de cealaltă parte nemurirea nu este posibilă decât pe Pământ, deoarece doar aici Moartea moare fi păcălită și chiar înfrântă.

Keywords: *immortality, resurrection, youth, vision on the world, love*

Mots-clés: *immortalité, résurrection, vision du monde, jeunesse, amour*

Cuvinte-cheie: *nemurire, înviere, viziune asupra lumii, tinerețe, dragoste*

L'existence humaine est guidée en permanence par l'esprit de contradiction et, de toutes les contradictions possibles, la plus forte est celle entre la vie et la mort. C'est quelque chose qui suppose des exercices intellectuels de haut degré et où interviennent le destin, la religion, la philosophie et bien sûr la morale. Les faits qui sont à l'origine des événements les plus importants de la vie des mortelles, soit qu'ils sont significatifs ou anodins, sont gouvernés par le hasard et l'idée que les gens maîtrisent leur chemin est subjective sans avoir un support réel. Mais l'homme reste au centre de son Univers, il est en relation avec tout ce qui est parfois au-delà de lui. Jean-Claude Barreau montre :

« Ainsi l'homme doit-il être en relation avec ce qui est « au-dessus », ce qui est « autour » et ce qui est « au-dedans » de lui.

C'est pourquoi religions et idéologies tirent leur force d'explorer les dimensions vitales de l'homme.

Le Judaïsme et l'Islam ont, certes, connu de grands mystiques sensibles à la présence immanente de Dieu ; ils n'ont pas négligé non plus la vie sociale de l'homme ; mais en schématisant un peu, on peut dire qu'ils éclairent surtout la dimension verticale de notre psychologie et la transcendance de l'Absolu ; Dieu y est maître, y est père. » (BARREAU, 1971, 68).

Selon ces mots, L'Homme connaît pendant son existence trois dimensions : la dimension verticale, horizontale et intérieure et elles sont nécessaires à son épanouissement. « Ces trois dimensions psychologiques sont nécessaires à l'épanouissement de l'homme. Si l'homme refuse la dimension verticale, il reste un adolescent, un révolté contre le père ; il ne peut assumer son passé ni son patrimoine ; il ne peut accepter aucune autorité. [...] Si l'homme refuse la dimension horizontale, il reste un petit enfant étranger au vaste monde, aux grands mouvements universels, insensible aux exigences de justice et horrifié par les révoltes légitimes contre l'oppression et la misère. [...] Si l'homme refuse la dimension intérieure, il devient un être superficiel et vain, vivant à la périphérie des choses. Il ne peut négliger ce que Kierkegaard appelait « la profondeur de l'existence » sans tomber dans le somnambulisme si bien décrit par un des slogans de mai 1968 : < Metro, boulot, dodo > ». (BARREAU, 1971, 66-67).

L'idée qui s'en dégage c'est que la dimension spirituelle est très importante dans la formation et la continuité du « moi » humain, une dimension sans laquelle les hommes seraient des êtres robotisés. Cette recherche de l'élément spirituel inclut l'espérance et la croyance dans une vie après la mort, une transcendance dans laquelle la plupart des hommes croient.

Dans cette perspective, l'idée de l'immortalité est très répandue dans toutes les religions, dans toutes les pratiques culturelles, mais la manière dont les divers peuples envisagent la mort ou se rapporte à elle est très différente. En ce qui concerne la mort, il y a deux filières de pensée : la première présente l'espérance d'une vie après la mort, comme un passage, une continuation de la vie qui provoque dans les mentalités stupeur et tremblement et la deuxième, spécifique à la littérature, la vie éternelle, mais la vie dans ce monde que cherche le Prince de *Jeunesse sans Vieillesse* ou Ivan de *Ivan Turbincă*. Dans ces deux contes de fées roumains il n'y a pas l'idée de Vie après la Mort,

car pour le Prince, la Mort vient, l'attrape et le porte dans son Empire de ténèbres tandis qu'Ivan réussit, à la suite d'une lutte acharnée, de la vaincre. Et même dans les autres religions, chez les autres peuples qui croient dans l'incarnation, l'immortalité est conçue comme un retour dans le plan terrestre (le charnel est propre à la vie terrestre).

En Egypte ancienne les pratiques pharaoniques comme cérémoniels du culte funéraire représentent une forme de conserver le corps humain, en imaginant que si le corps humain reste intact alors l'esprit pourra être conservé quelque part dans sa proximité. Les Egyptiens considéraient l'âme immortelle en s'imaginant qu'après la mort elle s'envole et prend des formes d'animaux.

Parmi les premiers peuples qui se croyaient immortels (après les tribus préhistoriques) on peut considérer les Thraces, selon les paroles d'Hérodote, « leur croyance était qu'ils ne meurent pas et que celui qui meurt s'envole vers Zalmoxis, un être divin (daimon), connu également sous le nom de Gebeleizis (une divinité de l'orage ou surtout une divinité des Cieux). (ELIADE, 1992, II, 172)

L'Antiquité grecque partage une autre vision, considérant que les dieux peuvent rester immortels. Pour les autres mortels, l'existence se déroule entre la naissance et le moment du décès, donc entre la vie et la frontière de la mort. Plus tard, chez les Grecs va apparaître le courant orphique qui plaide pour la pérennité de l'âme humaine comme signe de l'immortalité existentielle.

Tout comme chez les Grecs, chez les Romains le concept de l'immortalité s'adresse seulement aux divinités. D'ailleurs, dans la Rome antique, on fait la distinction entre hommes et Dieux. Et pourtant, il y a des théories conformément auxquelles les hommes, au moment de leur mort, laissent-ils survivre leur âme qui devient immortelle.

Entre les peuples primitifs il y avait la croyance dans l'immortalité de l'âme et on croyait que les chamans sont des personnes avec des pouvoirs spéciaux, étant capables de communiquer avec les morts. Dans le folklore gold, les chamans pouvaient ressusciter les morts récents et il y a aussi des légendes toungouses qui racontent le vol réel et lent des morts par le tuyau de cheminée pour la fumée (DELABY, 2002). Mircea Eliade complète : « On voit, à ces quelques exemples, que le symbolisme et les mythologies du < vol magique > débordent le chamanisme *stricto sensu* et lui sont antérieurs ; ils appartiennent à l'idéologie de la magie universelle et jouent un rôle essentiel dans beaucoup de complexes magico-religieux. ... Le < vol magique > des Souverains révèle la même autonomie et la même victoire sur la Mort ». (ELIADE, 1968, 374)

En ce qui concerne le Bouddhisme, considéré, par Mircea Eliade « la seule religion dont le fondateur ne se considère ni le prophète de Dieu, ni son messager, et qui, de plus, repousse l'idée même de Dieu comme être suprême » (ELIADE, 1992, II, 73), on peut montrer que Bouddha (Celui qui se Réveille) est né comme un personnage de conte de fées (il a choisi lui-même ses parents) ou comme Jésus (sa conception a été immaculée, il est entré dans la hanche droite de sa mère sous la forme d'un éléphant ou d'un enfant de six mois). La naissance de Bouddha a lieu dans un jardin ; sa mère s'accroche de la branche d'un arbre et le bébé sort de sa hanche droite tandis que la naissance de Jésus a lieu toujours, au milieu de la nature, dans les crèches. Une fois venu au monde, Bouddha fait sept pas vers le nord et rugit comme un lion : « Je suis le plus haut du monde, je suis le meilleur au monde, je suis le plus vieux du monde ; c'est ma dernière naissance ; je n'aurai pas une autre existence. » (ELIADE, 1992, II, 74). Le mythe de la naissance de Bouddha précise qu'il avait des qualités exceptionnelles et qu'après sa naissance il a réussi à transcender le Cosmos et à abolir l'espace et le temps, en devenant le plus ancien du monde. De plus, Bouddha possède des qualités spirituelles qui sont communes avec celles de Jésus : il va devenir une sorte de Maître qui sera suivi par des disciples pour prêcher la religion bouddhiste. Il déclare devant ses disciples au moment où il se décide pour le Grand Départ qu'il avait longuement médité sur la Vieillesse, la Maladie et la Mort et qu'il se propose de sauver le monde de ces malheurs. Malgré le fait que Bouddha n'a jamais accepté de considérer ses savoir-vivre comme un système, ses disciples croyaient dans une post existence au Paradis, suivie d'une réincarnation supérieure.

Dans la tradition chrétienne, la seule personne qui est acceptée comme immortelle reste Jésus, comme un symbole de la pérennité humaine, un symbole qui rejoint les hommes, l'humanité toute entière, par sa profondeur de la douleur et l'amour pour les mortels. Selon Lui, L'Immortalité doit être conçue comme une expérience vécue qui nous prépare pour la vie éternelle où toute dimension temporelle disparaît, les gens sont jugés selon les faits qu'ils ont commis sur cette terre.

L'immortalité est donnée donc par la somme de nos pérennités sur la terre. Jésus, conformément à la Bible, est mort et enterré, mais il est ressuscité le troisième jour après son enterrement. Voir, par exemple, une chanson qui se chante aux Pâques :

1. Au matin de Pâques,
Sans faire de bruit,
Alors que pour nous l'espoir s'était enfui,
Christ est ressuscité !

2. Qu'exultent la terre et l'univers entier !
La mort est vaincue et l'enfer dévasté,
Christ est ressuscité !

(Jésus, ressuscité des morts, *Paroles et musique* : G. du Boullay)

La Théologie et le *kérygme* de l'apôtre Pavel présente l'expérience extatique éprouvée par celui-ci en route vers Damas « D'une part, il réanimait en Celui Ressuscité, Messie, le Fils envoyé de Dieu pour que les hommes soient libérés de péché et de la mort. D'autre part, la conversion établit un rapport de participation mythique avec Jésus. Pavel interprète son expérience comme analogue de crucifiement. » (ELIADE, 1968, 317)

Apparemment, l'idée de l'*immortalité de l'âme* apparaît dans les traditions culturelles des divers peuples et représente un modèle culturel spécifique. Dans la tradition culturelle roumaine, il y a un conte de fées culte célèbre, *Jeunesse sans vieillesse et Vie sans mort*, de Petre Ispirescu. Ce conte de fées culte est plus proche du mythe que d'une histoire unique car les événements sont prodigieux, terrifiants et ne pourraient absolument pas s'appliquer à de simples mortels. Mais, tout comme dans les contes de fées, on peut souligner le caractère miraculeux des événements, parce qu'ils sont relatés en tant que tels. Et, tout comme dans les mythes, la conclusion du conte de fées *Jeunesse sans vieillesse et Vie sans mort* est tragique. En fait, *Jeunesse sans vieillesse et Vie sans mort* parle du mythe de la jeunesse éternelle. Le voyage du Prince éveille des réactions intellectuelles et affectives puissantes chez le lecteur (qu'il soit enfant ou adulte) à tel point qu'il peut subir une expérience cathartique. Le fils d'un roi riche, qui allait naître, à la suite des prières de ces parents, refusait de venir au monde et ne cessait de pleurer. Désespéré, après lui avoir fait plusieurs promesses matérielles, le Roi-père lui promet de lui donner un cadeau qu'il ne possède pas, malgré son immense richesse : *la jeunesse sans vieillesse et la vie sans mort*. Lorsque le Prince devient adolescent, il exige que son père respecte sa promesse et au moment où le Roi lui avoue que malgré son pouvoir il ne peut pas le faire, le Prince décide d'aller chercher lui seul le don promis. Après sa décision, le Prince se prépare pour ce voyage initiatique à travers le monde, à la recherche de cet elixir de la vie éternelle, en prenant un cheval, le plus morveux, qui se transforme dans un cheval ailé. C'est un mythe fantastique, mais plein d'apprentissages significatifs. Le fils errant qui traverse le monde à la recherche d'une chimère va rentrer chez lui au moment où déjà les siens, ses proches sont disparus, le château est en détresse et il rencontre la Mort. À quoi bon errer dans le monde à la recherche des chimères au lieu de vivre sa vie en dignité, comme tout homme mortel ?

Dans l'œuvre *Le sentiment roumain de l'être*, après la lecture de ce conte de fées Constantin Noica manifeste son grand étonnement pour « cette rigoureuse affirmation ontologique » et surtout pour « ce cadeau inespéré de notre culture folklorique amené à l'humanité » (NOICA, 1978, 104). Le grand penseur et philosophe roumain fait référence à une autre étude de Lazăr Șăineanu « Les contes de fées roumains comparés avec les légendes antiques classiques et en relation avec les contes de fées des peuples voisins et de tous les peuples roumains, » (SĂINEANU, 1895) en

remarquant la conclusion de celui-ci conformément à laquelle « Jeunesse sans vieillesse développe un sujet inabordé jusqu'à Ispirescu dans la littérature folklorique européenne. (NOICA, 1978, 359) L'analyse réalisée par Noica impressionne par son lyrisme philosophique, par sa méditation profonde sur la vie, sur la maternité, par le recours à l'instance comique et surtout par les aspirations qu'un enfant né dans des conditions spéciales avec des promesses spéciales aura à l'avenir un destin spécial et imprévu. (NOICA, 1978, 359)

« Lorsque, au début des années '70, on a fait paraître l'interprétation de Noica à la *Jeunesse sans Vieillesse et Vie sans Mort*, nous, ceux de son entourage, avons éprouvé le sentiment d'être contemporains d'un évènement. A mon avis, rarement dans l'histoire d'une culture deux œuvres se sont appuies si fortement l'une l'autre. Qui y était le plus important ? Le conte de fées qui avec ses sous-entendus, qui le faisait crédible, réussissait à illustrer et transformer dans une histoire, la pensée philosophique de Noica ? Ou l'interprétation qui prêtait au conte de fées une dignité jamais connue jusqu'à ce moment ? Mais, en réalité qu'est-ce qu'il y a de plus important maintenant pour quelqu'un qui les lit ou les entend ensemble ? L'important c'est que, tous les deux, ensemble, réussissent à transmettre quelque chose d'extraordinaire : pour les mortels la vie ne devrait avoir un sens qu'après le moment où elle a été validée par l'échec de l'immortalité. »¹

Entre les héros immortels des contes de fées, un rôle particulier est, sans doute, occupé par Ivan Turbincă, l'un des personnages créés par l'écrivain roumain Ion Creangă. D'un homme simple, qui rentre chez soi après son stage militaire, à la suite d'une rencontre providentielle avec Dieu et Saint Pierre, Ivan Turbincă devient une figure mythique, qui va mener une existence ambivalente, pendulant entre Paradis et Enfer. Il réussit à duper la Mort, maintes fois, soit aux Portes du Paradis, soit sur la Terre, car il sait à trouver les vulnérabilités de celle-ci, grâce aux principes sacrés. D'ailleurs la dernière phrase du conte est mémorable : « De la sorte, oublié par la Mort, Ivan a vécu à travers les siècles et peut-être qu'il continue de vivre même aujourd'hui, si par hasard il n'est pas mort entre temps ! »

De là, la conclusion que la fin du conte de fées est destinée à maintenir l'optimisme des mortels, avec la croyance que les cieux s'ouvrent pour tous ceux qui font des faits et des gestes en pensant à leur semblable.

On constate que les contes de fées sont pleins de résurrections et de merveilles au-delà desquelles on a la sensation que la vie et la mort sont deux états antithétiques, mais, sur le pont qui les sépare, le passage peut se faire dans le double sens. Pensons à la *Blanche Neige*, la belle et charmante princesse obligée par sa marâtre de quitter son château, abandonnée dans la forêt. Pour toute autre personne, cet abandon parmi les bêtes sauvages pourrait être fatal, mais Blanche Neige, par son charme personnel, avait emprunté dans son destin le nimbe de la beauté, de la bonté et elle réussit à se sauver dans la nuit, dans la forêt, jusqu'à ce qu'elle arrive dans la maisonnette de sept nains. Pourtant, elle va dépasser un autre pont entre la vie et la mort, au moment où elle va goûter de la pomme empoisonnée, donnée par sa mère méchante, déguisée. Et au moment où elle était déposée au cercueil, dans les montagnes, le bisou du Prince allait la ressusciter.

En fait, les cadres, les endroits que les personnages de contes de fées traversent - les forêts, les rivières, les montagnes, les ténèbres - ne font que les rendre plus forts, les préparer pour d'autres essais en ayant un rôle de catharsis dans leur immortalité. En *Mythes, rêves et mystères*, Mircea Eliade montrait que « L'immortalité ne doit pas être conçue comme une survivance *post-mortem*, mais comme une situation qu'on se crée continuellement, à laquelle on participe dès maintenant, dès ce monde ci. »²

L'opposition vie / mort est surprise dans plusieurs romans célèbres, du *Comte de Monte-Cristo* d'Alexandre Dumas, jusqu'à *Tous les gens sont mortels* de Simone de Beauvoir, de *La*

¹ Gabriel Liiceanu, à l'occasion de lancement de l'audiobook , <http://www.humanitas.ro/humanitas-multimedia/tinerete-fara-batranete-si-viata-fara-de-moarte>.

En cet article, les traductions de fragments littéraires de roumain en français appartiennent à Cristina Tamas.

² Apud Bușe, dett.ubbcluj.ro

Prochaine fois de Marc Levy à Cent ans de solitude de Gabriel Garcia Marquez ou L'immortel d'Olivier Giesbert. Le grand mérite de ces auteurs est d'avoir créé des personnages remarquables, particuliers dont le mystère les transforme en immortels au moins pour leurs lecteurs

Dans son roman extrêmement intéressant *Tous les gens sont mortels*, une méditation sur le pouvoir, l'amour, l'histoire, Simone de Beauvoir fait une plaidoirie pour l'immortalité. C'est en même temps un roman philosophique et fantastique car le sujet est tissé autour d'un personnage étrange qui connaît seulement le passé sans s'intéresser de son avenir. L'action historique commence au Moyen Age dans une Italie soumise à la violence et aux luttes internes pour la suprématie de quelques villes : Venise, Pisa, Florence auxquelles s'ajoutent Carmona et Villana. Grâce à un elixir, le conte Fosca devient immortel. Personne de la famille ne veut avaler la potion sauf le tyran Fosca qui est séduit par l'idée. Au fond, Fosca ne se sent pas menacé par la mort, de plus il n'est pas obsédé par la mort physique, mais par l'idée que par sa mort, son projet prendra fin lui aussi. Chez Fosca, l'immortalité représente une question d'option et, dans ces circonstances, elle est assumée et définitive.

Ce qui est très intéressant et qui fait que Fosca ressemble au Prince d'Ispirescu, de *Jeunesse sans vieillesse et Vie sans mort*, est que tout comme le Prince, Fosca, même s'il est devenu immortel et possède un temps illimité, ne peut rien faire pour sauver la vie des membres de sa famille.

Tour à tour, Catherine, son épouse, son petit-fils Armand vont le quitter sans que Fosca puisse les aider, sans qu'il puisse les sauver. Mais une fois devenu unique au monde, Fosca devient libre et maître absolu de ces forces, de son pouvoir. Désormais, il n'aura personne à défendre, personne à protéger. Il pourra manifester sa tyrannie sans être jugé, en étant dépourvu de sentiments ou d'humanisme. Mais, à travers les siècles, il se rend compte de son impossibilité de contrôler le temps, l'espace ou les catastrophes naturelles et en absence des autres il se sent inutile, éperdu, insensible, vidé de tout sentiment, de tout désir.

« C'était Paris, c'était le monde ; j'étais libre, libre entre la terre et le ciel et les murs gris de l'horizon. » (BEAUVOIR, 1946, 496)

Il est hospitalisé dans une maison des fous, malgré le fait qu'il est convaincu qu'il n'est pas fou, mais qu'il est immortel. En échange, après les siècles qu'il a traversés, il se sent fatigué, séché de sentiments, rien de ce monde n'incite plus sa curiosité :

« Un homme de nulle part, sans passé, sans avenir, sans présent. Je ne voulais rien ; je n'étais personne. Je n'avancais pas après pas vers l'horizon qui reculait à chaque pas ; les gouttes d'eau jaillissaient, retombaient, l'instant détruisait l'instant, mes mains étaient à jamais vides. Un étranger, un mort. Ils étaient des hommes, ils vivaient. Moi je n'étais pas des leurs. Je n'avais rien à espérer. Je franchis la porte. » (BEAUVOIR, 1946, 521)

L'idée de voyage dans le temps apparaît dans le roman *La prochaine fois* de Marc Levy dans un dialogue qui met en premier plan la recherche permanente du temps, par opposition à la fuite de temps. La femme que Jonathan rencontre par hasard, professeur à l'Université Yale, lui explique qu'elle fait des recherches dans une nouvelle maladie, le syndrome « déjà vu », qu'elle considère une manifestation de la mémoire car elle était convaincue de l'existence des vies antérieures. A son avis, la manière de percevoir le temps est fausse, car, disait-elle, « Le temps est une dimension pleine de particules d'énergie. Chaque espèce, chaque individu, chaque atome traverse cette dimension d'une manière différente. Peut-être, un jour, je vais démontrer que le temps englobe l'univers, et pas inversement. » (LEVY, 2011, 31)

Après cela, elle parle à Jonathan de ses angoisses, des explorateurs célèbres qui ont voyagé dans le temps et de ceux qui continuent à faire des découvertes et qui réussiront à découvrir les voies de l'univers, à amener nos âmes à la lumière. « Nous, nous pouvons voir la vie lorsque notre corps nous quitte. » (LEVY, 2011, 33) L'idée de cette étrange conversation est que la source de la vie est au-delà du temps, et qu'elle est donnée par un sentiment extrêmement fort comme l'amour.

L'exceptionnel roman de Garcia Marquez, *Cent ans de solitude*, réussit à faire revivre le réalisme littéraire en rétablissant une filiation narrative qui avait commencé au Moyen Age. Le

roman englobe tous les sentiments humains possibles à partir de la haine jusqu'à l'amour, de la jalousez jusqu'à la tendresse. Mario Vargas Llosa montre que dans ce roman Marquez a réussi à présenter tout ce qu'il y a dans le comportement, la mémoire, la fantaisie ou les chimères des gens, de faire de la narration un objet verbal qui reflète le monde tel qu'il est : multiple et océanique (VARGA LLOSA, en MÁRQUEZ, 2002, 4). Il est important d'évoquer ici le moment de lucidité d'Auréliano, qui ignore ses ancêtres et ses morts, convaincu que dans les manuscrits de Melchiade on n'écrit rien de son destin. Et lorsqu'il commence à déchiffrer à haute voix l'histoire vive et réelle de la famille écrite par Melchiade dans les plus menus détails, avec une anticipation d'une centaine d'années, il se trouve dans l'embarras de ses options. Il se rend compte que le manuscrit était en sanscrite, sa langue maternelle, mais ce qui est vraiment étonnant c'est le fait que Melchiade réussit à concentrer les évènements passés pendant cent ans dans des épisodes qui se passent simultanément dans un instant. Poursuivi par le sentiment de curiosité, Auréliano feuillette le manuscrit, en essayant de le déchiffrer et d'arriver au présent (il s'impose même d'ignorer certaines pages, pour y arriver le plus vite possible). Mais avant d'arriver à la fin, il se rend compte qu'il est prisonnier sans le vouloir, qu'il ne va jamais quitter la chambre car il était prévu dans cet empire des glaces et des mirages que le secret des manuscrits devrait être gardé à jamais, car pour les générations condamnées à cent ans de solitude il n'existe plus une autre chance.

De l'autre côté, Nortatem, le personnage principal du roman *En nous la vie des morts*, de Lorette Nobécourt représente l'isolement, un isolement choisi par le personnage, une sorte d'ascèse qu'il assume après le suicide de son meilleur ami pour découvrir une nouvelle vision du monde.

La décision de vivre dans une maison isolée, au milieu de la forêt représente pour Nortatem plonger dans l'abîme après avoir braqué les yeux vers le ciel, dans une sorte de métamorphose, grâce à ses lectures d'un mystérieux Livre 7, lectures métaphysiques par excellence.

« A cinquante mètres au-dessous du niveau de la mer, on ne souffre plus. L'oxygène pur annihile toute douleur. Le cœur bat à huit pulsations par minute. Je suis sûr qu'il y a là une vie d'une matière insoutenable.

Peut-être ne peut-on pas s'installer doucement dans une nouvelle vision du monde, peut-être faut-il chuter d'un seul coup de braquer les yeux vers le ciel pour tenter d'en saisir une représentation neuve ? Peut-être faut-il passer de la surface à la profondeur la plus totale, sans apprivoiser notre peur des grands fonds, là où l'on ne soupçonne aucune lumière. Muter. Peut-être est-ce cela qu'il faut, oui. Mais comment ?

Je suis encore à la surface, avec dans la poitrine de gros sanglots, comme des truites qui remuent lentement sous mon plexus. Et pourtant, je crois que je vais pleurer bientôt. », NOBECOURT, 2006, 9)

Après chaque lecture du Livre 7, des histoires où les personnages ont un âge dont la somme représente le chiffre 7, Nortatem se rend compte que « Dieu est bon de lui faire un signe. » (NOBECOURT, 2006, 11) et il devient immortel paradoxalement par le sentiment de « vivre sa vie ».

Nortatem éprouvait le sentiment que la vie serait encore plus merveilleuse qu'il ne l'avait imaginé, si l'on a le temps de devenir conscient de la présence de l'univers et de l'infini, comme des endroits où chacun peut trouver son point d'appui, son cercle. Il y a dans le roman un moment qui rappelle la philosophie de vie du Prince de *Jeunesse sans Vieillesse et Vie sans Mort* :

« [Nortatem] regardait chaque individu avec les yeux d'un 'enfant aux cheveux blancs', comme s'il eût entre les mains les clefs d'un alphabet qu'il informait par des nouveaux signes et de nouvelles lettres. Il observait le monde en témoin, sans juger ni maudire. » (NOBECOURT, 2006, 388)

En échange, la vie coule, l'existence de chacun a sa valeur particulière et humaine et la lettre émouvante d'Irène est la lettre d'une femme qui quitte ce monde et dont les mots sincères et sensibles ont la valeur d'un testament :

« Mon fils,

Il existe un amour au-delà tel qu'il est enseigné, et qui embras(s)e l'univers entier. Et toi aussi tu es l'univers. Je voulais te remercier de ce que tu m'as donné car tu as illuminé ma vie dans la joie. Je te souhaite que tu connaisses cette joie et la paix d'aimer où l'on devient profondément qui l'on est, non plus un sentiment, mais l'état même de l'être.

Je t'embrasse de tout mon cœur.

Tu sauras, un jour, à quel point je t'ai aimé, à quel point je t'aimerai encore même quand je ne serai plus là.

Irène, ta maman.» (NOBECOURT, 2006, 381)

En guise de conclusion

L'immortalité peut apparaître sous diverses formes dans les concepts bibliques et dans la littérature, comme un état d'esprit ou un état d'âme, comme une manière de traverser le temps et affronter l'espace. Les personnages que nous avons analysés ici sont, en général, des êtres forts : le tyran Fosca, inflexible et implacable dans ses pensées, le courageux Prince de *Jeunesse sans Vieillesse et Vie sans Mort*, la merveilleuse Princesse de *Blanche Neige*, le brave Ivan, d'*Ivan Turbinca*, l'étrange Nortatem de *En nous la vie des morts*. Par cette auréole de l'immortalité ils ont réussi à dépasser la notoriété de leur auteur et de se forger une indépendance propre. Et même s'ils réussissent à pénétrer les ténèbres, les désastres, les calamités et les ombres des siècles, ils restent immortels pour eux-même car dans la conscience collective ils peuvent apparaître parfois comme des héros de la littérature, étranges ou fous.

Bibliographie

1. Corpus de textes

BEAUVOIR, Simone de, *Tous les hommes sont mortels*, Éditions Gallimard, Paris, 1946.

CREANGĂ, Ion, *Povești. Amintiri. Povestiri*, Ediția a IV-a, Prefață și tabel cronologic de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1980.

GÁRCIA MÁRQUEZ, Gabriel, *Un veac de sigurătate*, Editura Rao, București, 2002.

GRIMM, Iacob, GRIMM, Wilhelm, *Povești*, Ediție îngrijită de Tiberiu Utan, Editura Ion Creangă, București, 1982.

ISPIRESCU, Petre, *Basmele românilor*, Editura Polirom, Iași, 2012.

LEVY, Marc, *O alta viață*, titre original *La prochaine fois*, Editura Trei, Bucuresti, 2011.

NOBÉCOURT, Lorette, *En nous la vie des morts*. Roman, Paris, Éditions Grasset et Fasquelle, 2006.

2. Bibliographie théorétique

BARREAU, Jean-Claude, *Qui est Dieu*, Paris, Éditions de Seuil, 1971.

BUŞE, Ionel, *Mythes et symbole de la mort initiatique dans les contes de fees: quelques aspects à découvrir*, « Phantasma », dett.ubbcluj.ro

DELABY, Laurence, *Şamanii tunguşi*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.

ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Vol. I-III, Editura Universitas, Chișinău, 1992.

ELIADE, Mircea, *Le Chamanisme*, Editions Payot, Paris, 1968.

ELIADE, Mircea, *Mythes, rêves et mystères*, Editions Folio, Paris, 1989.

NOICA, Constantin, ISPIRESCU, Petre, LIICEANU, Gabriel, *Petre Isپirescu - Tinerețe fără batrânețe și viață fără de moarte / Constantin Noica - Basmul ființei și "tinerețe fără batrânețe"* (audiobook), 2008.

ŞAINEANU, Lazăr, *Basmele române. În comparațune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele poporeloru învecinate și ale tuturor poporeloru românice. Studiu comparativu*, Lito-tipografia Carol Göbl, Bucuresci, 1895.

KURT VONNEGUT'S HUMANISM: AN AUTHOR'S JOURNEY TOWARDS PREACHING FOR PEACE

L'HUMANISME DE KURT VONNEGUT: LE VOYAGE D'UN AUTEUR VERS UN DISCOURS POUR LA PAIX

UMANISMUL LUI KURT VONNEGUT: DRUMUL UNUI AUTOR ÎNSPRE O PREDICĂ PENTRU PACE

Alexandru OLTEAN-CÎMPEAN

Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai
Strada Mihail Kogălniceanu 1, Cluj-Napoca 400084
E-mail: al.oltean@gmail.com

Abstract

In a time of violence that is once more on the rise, it becomes useful to look back on the viewpoint of a writer and public speaker who preached humanism and peace. Throughout his career Kurt Vonnegut struggled to instill within his reader his personal notions of what is important in life. An individual's most important duty, as Vonnegut saw it, was not really to make the whole world a better place, but to simply try to be decent to those around them every day. The present article endeavors to look back over the life of this Clown of Armageddon (as Peter Freese calls him) in order to understand how the author's origins and experiences shaped the themes of his texts.

Résumé

Dans une période de violence qui est une fois de plus à la hausse, il devient utile de regarder en arrière sur le point de vue d'un écrivain et conférencier qui a prêché l'humanisme et de paix. Tout au long de sa carrière Kurt Vonnegut a lutté pour inculquer au sein de son lecteur ses idées personnelles de ce qui est important dans la vie. La tâche la plus importante d'un individu, comme Vonnegut la voyait, n'était pas vraiment de faire tout le monde un meilleur endroit, mais d'essayer simplement d'être décent à ceux qui sont chaque jour autour d'eux. Le présent article tente de regarder en arrière sur la vie de ce Clown de l'Apocalypse (comme Peter Freese l'appelle) afin de comprendre comment les origines et les expériences de l'auteur ont façonné les thèmes de ses textes.

Abstract

Într-o perioadă de violență care este din nou în creștere, devine util să ne uite înapoi la punctul de vedere al unui scriitor și vorbitor public care a predicat pentru umanism și pace. De-a lungul carierei sale, Kurt Vonnegut s-a străduit să insuflă în interiorul cititorului său noțiunile sale personale referitor la ceea ce este important în viață. Cea mai importantă datorie a unui individ, aşa cum consideră Vonnegut, nu era de fapt să facă toată lumea un loc mai bun, ci pur și simplu să încerce să fie decenti cu cei din jurul lor în fiecare zi. Prezentul articol se străduiește să se uite înapoi peste viața acestui Clovn al Apocalipsei (aşa cum îl numește Peter Freese), în scopul de a înțelege modul în care originile și experiențele autorului au modelat temele textelor sale.

Keywords: Kurt Vonnegut, freethinking, humanism, postmodernism

Mots-clés: Kurt Vonnegut, libre penseur, humanisme, postmodernisme

Cuvinte-cheie: Kurt Vonnegut, gândire liberă, umanism, postmodernism

Introduction

In a time of violence that is once more on the rise, it becomes useful to look back on the viewpoint of a writer and public speaker who preached humanism and peace. Throughout his career Kurt Vonnegut struggled to instill within his reader his personal notions of what is important in life. An individual's most important duty, as Vonnegut saw it, was not really to make the whole world a better place, but to simply try to be decent to those around them every day. The present article endeavors to look back over the life of this Clown of Armageddon (as Peter Freese calls him) in order to understand how the author's origins and experiences shaped the themes of his texts. More specifically, I will begin by illustrating Vonnegut's origins and the importance that his great-grandfather Clemens Vonnegut's philosophy had in shaping the author's perspective on life. Next, the article will shift briefly to Vonnegut's experience during World War II and after, and how these events instilled a significant change in the image he originally had about US society and the government that should have its constituents constantly in mind. Armed with a more reactionary viewpoint, Kurt Vonnegut begins trying to illustrate his grievances through his literature, and so the present article continues with the first novels *Player Piano* and *The Sirens of Titan*. Finally, with the author's mission established, I turn to a more detailed examination of Kurt Vonnegut's sense of *humanism*, illustrating its significance and particularities.

A Freethinking origin

Kurt Vonnegut Jr. was a middle-class freethinking intellectual, who as a child was raised in a family and a community of like-minded individuals. His place of birth was the city of Indianapolis, Indiana, on November 11, 1922. To understand Kurt Vonnegut's views, one must go all the way back to the first of his relatives that immigrated to the US, for, as the author explains more than once, the original sources of his beliefs were hereditary. Fortunately, in the autobiographical text *Palm Sunday* Vonnegut states that his Uncle John wrote a historical account of the family's history (see Vonnegut 1981[1994] for reference). Of the eight great-grandparents who emigrated to the US, certainly the most significant, in terms of the development of Kurt Vonnegut's views, was Clemens Vonnegut. Very much a by-product of the Enlightenment Period, Clemens "had a far better education than ninety-eight percent of the Germans or other immigrants" (Vonnegut 1981[1994]:336) and, perhaps equally important, he "rejected formalized religion and disliked clergymen" (*ibid*). Thus, instead of identifying with one religion or another, he considered himself a Freethinker, speaking and writing extensively on the matter of placing human virtue and human interactions above spiritual beliefs, which were considered by him to be wholly unnecessary, and even, ultimately, destructive. According to Kurt Vonnegut, Clemens had arranged at his own funeral for this speech to be delivered:

"I departed from this life with loving, affectionate feelings for all mankind; and I admonish you: Be aware that people on Earth could be joyous, if only they would live rationally and if they would contribute mutually to each other's welfare. This world is not a vale of sorrows if you will recognize discriminately what is truly excellent in it; and if you avail yourself of it for mutual happiness and well-being. Therefore, let us explain that we base our faith on firm foundations, on Truth for putting into action our ideas which do not depend on fables and ideas which Science has long ago proven to be false"

(Vonnegut 1981[1994]:505)

Faith placed not only in Truth, but also in the possibility of human beings to work together for the greater good without the need for religion are elements that are found all over Kurt Vonnegut's writings.

With such a persona as a direct descendent, it is not surprising that the Vonnegut family invariably passed down, from generation to generation, a deep sense of faith in human rationale and in humanity in general, a sort of religion (ironically) which Kurt Vonnegut called *Freethinking* and which he was introduced to from the day he was born. Although he would find out exact details about his great-grandfather only later in life, Kurt Vonnegut felt deeply connected to the man and stated that "Clemens Vonnegut was a cultivated eccentric. That is what I aspire to be" (Vonnegut 1981[1994]:342).

Later on in life, working upon the importance of rational thought over belief, Vonnegut would debate in *Palm Sunday* the implications of Thomas Aquinas' division of laws into three – Divine Law, Natural Law and Human Law – and of placing them on a hierarchical ladder in that order. The author makes an analogy between these Laws and playing cards and establishes that the first is equal to the Ace, the second to the King and the third to the Queen. According to Vonnegut, the original concept of the American system, the American dream as it were, is based on the premise that equality among individuals is possible since "because of the Constitution, the highest card anybody had to play was a lousy Queen" (Vonnegut 1994[1981]:322). This is to say that a person's rights should be assured because all Governmental decisions are limited to Human Law and, at most, they can make reference to, though never act upon, Natural Law. The danger of being unsatisfied with an incomplete deck of cards, with adding Aces and Kings into the equation, as Vonnegut explains, is that "there is so little agreement as to how those grander laws are worded. Theologians can give us hints of the wording, but it takes a dictator to set them down just right" (ibid). In other words, accepting Divine Law and Natural Law inevitably leads to a totalitarian regime in which a dictator uses these laws to justify his ruling, placing it above man's right to question it. The warning that Vonnegut brings to the table (since he usually has one) is that people in America are not made conscious of the fact that the freedoms they take for granted are not inalienable. As the author explains,

"what troubles me most about my lovely country is that its children are seldom taught that American freedom will vanish, if, when they grow up, and in the exercise of their duties as citizens, they insist that our courts and policemen and prisons be guided by divine and natural law" (Vonnegut 1994[1981]:323)

The moment that citizens (and it is considered that only citizens can do this) begin to believe that the administrative forces are not subject to their own will, that they are leaders of the people instead of servants of the people, then America stands just as much of a chance to become a totalitarian regime as any other country in the world. The only proper course of action, therefore, is to circle back to the kind of *Freethinking* mentality that was so well praised by Clemens Vonnegut and to consider that man and human needs should come first in our society above anything else, including Divine Will.

Post World War II disillusionment

Despite growing up in a family culture that practiced free thinking and, naturally, healthy skepticism, in his youth Kurt Vonnegut trusted that he lived in a country whose government always wanted what was best for their citizens and who were above all sensible and honest. This belief, together with his desire to get out of his failing education at Cornell University, lead him to volunteer to become a soldier during World War II. He did badly in the military as well, and the most significant events during his brief military career were the death of his mother and him being taken as a prisoner of war, coupled with him having survived the firebombing of Dresden. Throughout the war, Dresden had been the only city that had no munitions factories or garrisons, no military items at all. The area had been kept clear intentionally, so that the city could serve as a

major refugee and medical aid hub. In 1945, after having spent some time in a POW (prisoner of war) camp, Vonnegut and several other American prisoners were sent off to work there and it was presumed that they would be safe for the remainder of the war. What was unknown to them and the Germans, however, was that the British had decided to make an example of the city, as an act of revenge for the damage that German forces had inflicted on English soil. Thus it was that, on February 13th 1945, British and American planes passed over and, with the use of incendiary bombs, leveled the entire city essentially in a single run. As the author remarks, “the firebombing of Dresden was an emotional event without a trace of military importance” (Vonnegut 1991:100). The death toll remains a controversy, as Vonnegut further explains, because “the population at the time of the raid was a mystery, since so many refugees from the collapsing Russian front were arriving day after day” (Vonnegut 1991:101). By his own estimate, some 135.000 people died on that day. As expected, the event shocked the young writer deeply, and, when he was eventually released and was allowed to return home, he began to read and listen to the news, expecting to hear official details about the catastrophic event. To his surprise however, the entire operation had been tossed under the rug. What Vonnegut did hear about was the detonations at Hiroshima and Nagasaki. Together with the fact that the Allies had leveled Dresden, this stunning display in Japan of the destructive force that human beings could wield convinced Vonnegut that “a trust in technology, like all the other great religions of the world, had to do with the soul” (Vonnegut 1994[1981]:381). Thus, fresh from the war, Kurt Vonnegut foresaw the exaggerated faith, akin to religion, that the US society of the late 1940’s and the 1950’s would place in science and technology, a faith whose fundamental flaws the author struggled to expose in his early writings.

Vonnegut's first response to his concerns

In 1952 Vonnegut published his first novel entitled *Player Piano*. The book is inspired by the extreme faith that he saw placed in technology by the people around him and by the unanimously-agreed-upon idea circulating among scientists working for General Electric and other research labs that scientific research should not be hampered in any way. After World War II the General Electric company took it upon itself to be a place of unfettered innovation, to establish “a virtual reinvention of what humankind could make” (Klinkowitz 2012[1998]:3) and the premise that was at the base of this hope for streamlining innovation was that scientists should be given a free hand to research anything they wanted. This latter idea was one which the author found particularly disturbing, since it brought with it the implication that a scientist need not, or even must not, let elements of morality to intervene in his quest for uncovering truth and for pushing forward technological development. In response to this, Vonnegut's first novel depicts a dystopia that exists sometime in the future, where machines control all aspects of human life. In his next book, *The Sirens of Titan* (1959), Vonnegut toys with the notion of free will and life's meaning, postulating the possibility that all of human history may be nothing more than a process set in motion and controlled by an alien race that guided mankind's evolution for its own purposes. In this case, that purpose is utterly ridiculed through the notion that it was all done just so that one of these aliens, whose ship has become stranded on Titan, might obtain the spare part he needs to repair his space ship and continue on his journey. And while these ideas may seem to us and to the readers back in the 1950's as outlandish science-fiction, in fact they weren't very far from what was being seriously discussed by scientists at the General Electric Research Facility. Judging fact and fiction comparatively, the reality of the matter is that

“the themes from *Player Piano* and *The Sirens of Titan* seem far less science-fiction than commonly middle-class [because] what began as a technological miracle meant to free people from drudgery wound up relegating them to the emptiness of having no meaningful, rewarding work.” (*ibid*)

What thus became a crusade to technologically uplift mankind ended up backfiring, resulting, in Vonnegut's opinion, in a form of existence that is in fact not more fulfilling but, on the contrary, far emptier than before, because what the science-crazed direction followed by General Electric and all

those that followed them ignored was that it is humanity and the human condition that must come first, before any other personal curiosity.

Overall, his goal (since Vonnegut believed that writers must have a specific goal, must transmit a certain idea to their reader) was essentially to point out the importance of humanism, a notion that he saw as being placed under fire in a world that is becoming ever-more artificial. The idea of scientists taking responsibility for their work and for how their work is applied is one that he held throughout his life. In 1985, for example, Vonnegut held a speech at MIT, where he proposed that the students (who would soon be the scientists of tomorrow) swear upon an adapted version of the Hippocratic Oath which would state that they “will create no deadly substance or device, though it be asked of them, nor will they council such” (Vonnegut 1991:120).

Vonnegut's humanism

In order to better understand Kurt Vonnegut, it is important to not only point out his interest in *humanism*, but to also pause a bit upon the type of humanism that the author adopted – postmodern humanism. The best way to do this is to place it in contrast with its predecessor. *Modernist humanism*, true to its interest in the individual, “draws all cognitive, aesthetic and ethical maps to the scale of the individual subject who believes in the originality and individuality of a unified self” (Davis 2006:31). Still very much acceptant of unified, grand truths, modern humanists believed in exploring and unlocking the depths of the single man’s mind and soul, which in turn were considered sufficient sources of inspiration. All the while, social interaction was considered less significant, and certainly the relationship of an individual or of a collective to the rest of the world was of minor importance. The end goal for the modern humanist was “utopia, an end result based on the belief in the perfectibility of humanity” (Davis 2006:32), since it was considered that the human being is not only capable but also predestined towards continual growth. In contrast, the *postmodern humanist* “denies an essential individuality of the subject [...], recognizing the global associations of humanity and its intricately delicate alliance with the earth” (Davis 2006:31). If the end game for modernists was a utopia,

“for the postmodern humanist there can be no utopia, only endless play, endless affirmation of life. Unlike the modernist, the postmodernist does not believe in the perfectibility of humanity or a final, static position such as utopia; rather, the postmodern humanist concentrates on the daily, local activity that may improve human life” (Davis 2006:32)

These elements of postmodern thought – the link between one individual and another, between humanity and the world, as well as the lack of any authentic truth – permeate throughout Vonnegut’s writing and spokesman careers. His concerns centered especially around the question of what humanity needs to do in order to survive through the centuries to come. Of course, his focus is not on what people should consider doing in the future, but on what they can do today, such as learning to respect one another and to preserve the natural resources of the planet that we so deeply depend upon. Despite the ominous warnings with which he litters his writings, his avid use of humor, his unwillingness to place blame on any singular individual or social class (a joke that went around often and which was adopted by the author himself was that his writings have never had a villain in them), and his constant insertion of hopeful characters like Eliot Rosewater all point to the solid belief that humanity can balance itself out and that small communities can improve human life at a local level. But, at the same time, Vonnegut “never rests easily in his guarded optimism. Although he continually strives to believe in humanity, his precarious position as a postmodern humanist is constantly threatened by humanity’s incessant acts of deranged destruction” (Davis 2006:104). Even at a local level violence is constantly springing up in various forms and what seem to be simple steps that can be taken for the life of a community to improve often fall short. Ultimately, for Vonnegut, even “postmodern humanism is nothing more than a comforting lie, one more constructed narrative in the infinite range of narratives” (Davis 2006:33). But this need not

lead people to despair in Vonnegut's eyes, since, as he showed in the novel *Cat's Cradle*, comforting lies have their uses, since merely striving to turn such lies into reality already lead to improvement in some form or another, even if the lie can never become truth.

Vonnegut's interest in people and his focus on humanism can be drawn back to before he was born, but the theory behind it all, the theory he put into practice directly, was formed before he began writing, in Chicago. After returning from the war, before his family grew to include all three children, Kurt Vonnegut enrolled himself at the University of Chicago in the hopes of getting a degree in Anthropology. It was during that time that he came into contact with Professor Robert Redfield and the concept of *Folk Societies*. As defined in the Encyclopedia Britannica, a folk society is "an ideal type or concept of society that is completely cohesive – morally, religiously, politically and socially – because of the small numbers and isolated state of the people and because of the relatively unmediated personal quality of social interaction". According to Kurt Vonnegut, we now live in "societies that have gone insane" (Vonnegut 1991:32), because the modern world has all but abandoned the ideal of the *Folk Society* in return for a culture based on individualism.

During the 1960's, one of the most important events in Vonnegut's life, one which would have very long lasting consequences from multiple perspectives, was his invitation to teach at the University of Iowa Creative Writing Workshop. This meant four semesters which he would spend away from his family. What he got in return for his hardships was "an extended family in the community of writers and students that, more than being just a college, made existence here a distinct way of life" (Klinkowitz 2009:51). Since his days as a student at the University of Chicago, when he first learned about *Folk Societies* (and even before this, perhaps because of the traditionally community-centered mentality of the old Indianapolis), Kurt Vonnegut longed to become part of an extended family. He had hoped that Cape Cod might provide him with this community, but, as it turned out, actual *Folk Societies* only accepted those members who were traditionally already part of the community, to the author's bitter disappointment. It must have come to him as a great surprise then to discover that, upon reaching Iowa, he would also be welcomed into an extended family of individuals that were united by the same endeavor – to create literary art.

It was also shortly after this important change in his life, of going to Iowa, and after close to two decades of writing, that critics would catch up with the times and recognize Kurt Vonnegut's contributions, thanks to the appearance of his fourth novel *Slaughterhouse Five*. This rise to fame was of course also due to the fortune of Vonnegut having published his anti-war book in 1969, when throughout America people were finally tired of the Vietnam War and marches for peace became ever more frequent. By 1971, Kurt Vonnegut was internationally renowned, though, having finally tackled with his Dresden experience in his writing, he found himself at a crossroads, uncertain in which direction he should take his literary career next. Nevertheless, the author continued to speak about the importance of compassion, passivity and tolerance, on the idea of living one's life in accordance with a solid set of morals. He spoke especially to university students, because

"it's been the university experience that taught me that you catch people before they become generals and presidents and so forth and you poison their minds with...humanity, and however you want to poison their minds, it's presumably to encourage them to make a better world" (Somer in Klinkowitz 1973:107)

To the best of his abilities, the author tried to maintain a positive and hopeful attitude towards the future, holding on to the idea that there is "certainly one good thing about this planet – the way people will try to help other people sometimes" (Vonnegut 1994[1981]:470) and that "beauty could be found or created anywhere on this planet, and that is that" (Vonnegut 1991:25). Yet, as the years went by and things seemed to change all too little, Kurt Vonnegut became increasingly skeptical in regards to tomorrow. The future, as he saw it, lay entirely in human hands, for even if there is a God, "we can expect no spectacular miracle from the heavens, so the problems of ordinary human beings will have to be solved by ordinary human beings" (Vonnegut 1994[1981]:515). This task of

securing a future for humanity, however, as Vonnegut began seeing it, is one that we are failing at. To put it in his words, starting off from the words of another:

“Bertrand Russell declared that, in case he met God, he would say to Him: ‘Sir, you did not give us enough information’. I would add that: “All the same, Sir, I’m not persuaded that we did our best with the information we had”” (Vonnegut 1994[1981]:509)

Ten years after this statement, Kurt Vonnegut tries to explain his change of tone by stating that “Humorists, [...] those who choose to laugh rather than weep about demoralizing information, become intolerably unfunny pessimists if they live past a certain age” (Vonnegut 1991:283).

This growing infusion of pessimism certainly colors his writing, starting after *Slaughterhouse Five*. If in this novel and the ones before it we can say that “there are no heroes in Vonnegut’s books and no real villains either” (Somer in Klinkowitz 1973:126), in the latter half of his writing career “the villains are culture, society and history” (Vonnegut 1991:31). Yet even during these darker latter years, hope – even if it is only a fool’s hope – still lingers in the author’s mind and is reflected, though to a lesser degree, in his writing. In *Deadeye Dick* (1982), for example, while the *neutron bomb* symbolizes the destruction that contemporary man tolerates and even approves of (it is considered a *friendly bomb*), still, the story of Rudy Waltz and his focus on family history show how “the author searches his [own] past to understand how the world he lives in has come to such an inhumane and irrational position” (Davis 2006:106). Just the act of searching for answers denotes a willingness to believe that solutions can still exist. One such solution, which would make it possible for mankind to live peacefully not just with each other but also with the world around them, is expressed in his very next novel *Galapagos* (1985), where a mysterious phantom narrator presents the future man – a seal-like creature that has discarded the *big brain* that made our violence possible, so as to live in harmony. Of course, this solution too is not a perfect one and indeed it can be considered that Vonnegut in fact rejects this evolutionary course, for without the *big brain* that brought about the atom bomb, but also Beethoven’s *Fifth Symphony*, one can hardly be considered human.

Conclusion

It has been nearly ten years since Kurt Vonnegut’s death. Whether or not the world has become a darker place as the author feared is a point of contingency. Even if it has, Vonnegut would still consider that there is hope, in spite of his growing pessimism. Up until his death, though he would continue to say that our society was heading for a cataclysm, Kurt Vonnegut never denied that humanity’s fate was in its own hands, and, therefore, that we can always save ourselves if at one point we begin to make the right choices. Even more proof of his enduring sense of compassion and hope was the fact that the author continued to deliver his heartfelt speeches into his eighties. According to Jerome Klinkowitz, who remained a close friend to the author and who followed his career even closer, in the last years of his life Vonnegut was still making ten major lecture appearances a year and, even if by now it was an increasingly difficult endeavor, he did it “for the pleasure of making people laugh, and the gratification of helping them understand” (Klinkowitz 2009:123). Apparently he also had a growing fear in old age that he would be forgotten. This was hardly the case, as proven by the fact that, on April 11th 2007, the news of his death was reported on multiple News channels across America and even shows like John Stewart’s *The Daily Show* stopped to commemorate the loss in the closing of the show’s April 12th 2007 episode.

References

- FREESE, PETER (2008). *The Clown of Armageddon*. Heidelberg: Heidelberg Winter
- DAVIS, F. TODD (2006). *Kurt Vonnegut's Crusade*. New York: State Univ. Press
- KLINKOWITZ, JEROME (1973). *The Vonnegut Statement*. Boston: Delacorte Press
- KLINKOWITZ, JEROME (2009). *Kurt Vonnegut's America*. Columbia: South Carolina Press
- KLINKOWITZ, JEROME (2012[1998]). *Vonnegut in Fact*. Columbia: South Carolina Press
- VONNEGUT, KURT (1967[1952]). *Player Piano*. London: Macmillan Press
- VONNEGUT, KURT (1999[1959]). *The Sirens of Titan*. London: Millenium
- VONNEGUT, KURT (2011[1963]). *Cat's Cradle*. London: Penguin Books
- VONNEGUT, KURT (1969). *Slaughterhouse Five*. New York: Dell Publishing
- VONNEGUT, KURT (1982). *Deadeye Dick*. New York: Dell Publishing
- VONNEGUT, KURT (1990[1985]). *Galapagos*. London: Flamingo
- VONNEGUT, KURT (1991). *Fates Worse than Death*. New York: Berkley Books
- VONNEGUT, KURT (1994[1981]). *Palm Sunday and Welcome to the Monkey House*. London: Vintage Books

Online sources

Encyclopedia Britannica (www.britannica.com/topic/folk-society)

GLOBALISATION AND ACCULTURATION

GLOBALIZAREA ȘI ACULTURAȚIA

Stelean-Ioan BOIA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Abstract

The main problem of of the contemporary global interactions is the tension between cultural homogenization and heterogenization. I argued in favour of a distinction between globalization and globalism, the first term referring to a set of long lasting processes through which a significant percentages of the increasingly, world population are juxtaposed in terms of lifestyle, institutional structures, cultural practices, and communities/societies gradually gaining information regarding what separates them and/or unites them: similarities and cultural differences, informational-technological equipment and standard of living.

Direct contact between cultures is no longer a phenomenon of acculturation. The most likely cause currently holds a media that functions as a cultural broker. Globalization as acculturation is the first of two complementary aspects of a dual process, for which the term globalization, comprising interdependence between ideologies and/or inclusive and exclusive processes of solidarity and fragmentation, respectively of openness and isolation. Similarly, the acculturated process can not be built without a specific anti-acculturated phenomenon.

Rezumat

Problema principală a interacțiunilor globale contemporane este tensiunea dintre omogenizarea și heterogenizarea culturală. Am argumentat în favoarea unei distincții între globalizare și globalism, cel dintâi termen referindu-se la un set de procese de lungă durată prin intermediul cărora procente din ce în ce mai semnificative din populația lumii se juxtapun în ceea ce privește stilul de viață, practicile culturale, comunitățile/societățile intrând treptat în posesia informațiilor privitoare la ceea ce le separă sau le unește de celelalte: similaritățile și diferențele culturale, echipamentul tehnologicoinformațional și nivelul de trai.

Un contact direct între culturi nu mai reprezintă un factor determinant pentru apariția fenomenului de aculturație. Cauza cea mai probabilă o deține actualmente mass-media care funcționează ca un broker cultural. Globalizarea ca și aculturația, este primul dintre cele două aspecte complementare ale unui proces dual, pentru care termenul de globalizare surprinde interdependența dintre ideologii și/sau procesele inclusiviste și exclusiviste, de solidaritate și fragmentare, de deschidere și izolare. În mod similar, procesul aculturant nu poate fi conceput în lipsa răspunsului său specific care constă într-un fenomen anti-aculturant.

Keywords: globalization, acculturation, glocalization, culture, global culture, patrimony, cultural imperialism, transnationalism

Cuvinte-cheie: globalizare, aculturație, glocalizare, cultură, cultură globală, patrimoniu, imperialism cultural, transnaționalism

Introducere

Procesul pe care globalizarea, ca termen, îl acoperă pe plan conceptual este, mult mai vechi decât conceptul care i-a fost anexat, datând de la începuturile expansiunii coloniale europene, care

au avut loc în secolul al XVI-lea. Un prim înțeles al procesului de globalizare este de natură geopolitică. Se pare că expediția lui Magellea (1519-1522) în jurul lumii a fost ceea ce a inițiat formal epoca globalizării. Cea de-a doua înțelegere a procesului a procesului, aflat încă în stare germinativă, a fost politico-economică. Expansiunea geografică s-a conjugat cu aceea de luare în stăpânire, de revendicare, achiziționare și valorificare a noilor spații descoperite. Adjectivul global este investit cu sensuri noi în 1960, când McLuhan se referă la lume folosind sintagma de „sat global”, metaforă care trebuia să indice faptul că, datorită mijloacelor de comunicare, contactul dintre indivizi cunoaște aceeași rapiditate și eficiență cu care acesta se produce în miciile comunități rurale [McLOHAN 1960]. Termenul de globalizare – formă gramaticală care sugerează un proces – în sensul său de acum, s-a ivit din conștiința faptului că lumea se află într-un proces prin intermediul căruia va deveni un fel de sat global sau, cel puțin, un sistem economic, socio-politic și cultural [KLOOS 1998]. Se impune a face distincția necesară între „globalizare”, ca proces sau set de procese, și „globalism”, ca rezultat socio-cultural posibil – dar nu și necesar – al procesului globalizării [MAMULEA 2010].

Globalizarea și cultura

Întrebarea care ne-o punem, este globalizarea și un proces cultural sau se reduce la unul economic, social și politic? Răspunsul la această întrebare se vrea definiitoriu pentru modul în care antropologia culturală se raportează la fenomenul globalizării și depinde în cea mai mare măsură de accepțiunea pe care o dăm termenului de cultură.

Dacă menținem distincția cultură-civilizație, globalizarea interesează, în exclusivitate, faptele de civilizație. Acestea din urmă sunt caracterizate prin faptul că „satisfac nevoii organice”, sunt „neutre în raport cu realitatea etnică”, „pot primi o evaluare universală (etică)” și pot fi difuzate dintr-un spațiu geografic în altul fără dificultăți de adaptare. Prin contrast, faptele de cultură „exprimă o disponibilitate psihică”, „poartă un simbol etnic”, „au o încărcătură idiomatică (etnică) și pot fi difuzate doar „cu rest”, adică imperfect. Cele două categorii de fapte sunt foarte diferite în natura lor, fundalul lor metafizic fiind vechea dispută dintre material și spiritual. Dacă „etnicitatea se sprijină îndeosebi pe categoria de fapte aparținând culturii”, „globalizarea recurge la categoria de fapte aparținând civilizației” [GEANĂ 1997: 200, 201].

Nu mai puțin discutată/disputată este problema privind globalizarea care ține de modul în care vedem relațiile dintre statele implicate în raport de coordonare sau în raport de subordonare. În primul caz, globalizarea se identifică din punct de vedere conceptual cu o mai veche noțiune, cea de „imperialism cultural”, în cel de-a doilea caz, globalizarea admite, și ea, că rezultatul procesului este ceea ce am putea numi o „cultură globală”, aceasta din urmă fiind însă, ca sursă, mai puțin identificabilă. Așadar, această cultură a lumii este creată prin intermediul unei interconexiuni în creștere, ca și prin intermediul dezvoltării culturale, fără o ancorare clară în teritoriul uneia dintre aceste culturi [HANNERZ 1990 : 237]. Caracterul de intenționalitate al procesului, ca și ideile care se referă direct sau aluziv la un raport inegal de forțe sunt aici anulate, lăsând loc unei concepții care privește globalizarea nu ca pe o difuziune intenționată a unei culturi de-a lungul întregului glob, ci ca pe o comunicare de pe poziții egale, o interdependență a culturilor care se întâmplă, într-un mod mai puțin intenționat, ceea ce o distinge net de imperialismul cultural, acesta din urmă având un caracter clar intențional [TOMLINSON 1991 : 175].

Societățile încearcă să-și mențină identitățile. Globalizarea nu conduce fatalmente la o omogenizare culturală golă, ea fiind însotită de un alt proces, cu semn contrar, localizarea, care are de-a face cu accentuarea specificității culturilor, un exemplu pentru această aparentă contradicție poate fi întâlnit pe terenul limbajului: în timp ce, pe de o parte, engleză devine rapid limba întregii comunicări globale, în aproape toate sferele activității umane, în multe țări are loc o reînvierire a limbilor minoritare, unele dintre ele fiind aproape dispărute. Acest fenomen se întâmplă chiar și în Anglia, unde limbi celtice precum Cornish (în Cornwall) și Welsh (în Wales) câștigă în popularitate [KLOOS 1999].

Astfel de fenomene măsurabile au condus cercetătorii la formularea unor ipoteze potrivit cărora cele două procese sunt doar aparent contradictorii: este posibil ca ele să fie cele două fețe ale aceluiași proces, ipoteză care a dat naștere cel puțin la două neologisme : fragmentare și glocalizare, termeni hibrizi desemnând același proces dual, cu deosebirea că „fragmentare” este un termen formulat apartinând culturii globale, în timp ce „glocalizare” ține de viziunea localului asupra aceluiași fenomen pereche. În realitate, opoziția local-global este falsă, fiecare termen fiind o condiție a celuilalt. Pe măsură ce se intensifică presiunile integrării globale, societățile tind să promoveze valori locale, tendință care adesea reprezintă un răspuns/reactie de apărare/conservare prin care respectivele regiuni culturale tind să evite marginalizarea sau dezagregarea. Dar, în interiorul aceleiași societăți, se juxtapun comunități distințe din punct de vedere etnic, comunități de apartenență culturală distință. În aceste condiții, politica identității tinde să se substituie politiciei civice (universaliste) a națiunii. Este evident faptul că din ce în ce mai multe regiuni își solicită autodeterminarea, iar aceasta reprezintă mai mult decât un scop economic. Dacă este adevărat faptul că procesul de globalizare conduce la transformarea națiunilor în *mari cartiere*, este tot atât de adevărat și faptul că tendința cartierelor este de a deveni *mici națiuni*. Localismul cosmopolit pune sub semnul încrucișării presupozitia de uniformitate a proiectului global.

Conceptul de aculturație

Luând în considerație definiția dată de către Robert Redfield, Ralph Linton și Melville Herskovits (în Memorandum for the Study of Acculturation), aculturația trebuie distinsă de *schimbarea culturală*, care este un aspect al ei, și de *asimilare* care este, uneori, doar o fază a aculturației. Se impune de asemenea a fi diferențiată de *difuziune*, care, deși apare în toate cazurile de aculturație, este un fenomen care poate avea loc frecvent și în afara apariției tipului de contact interuman specificat mai sus, și care, totodată, se poate constitui în doar unul dintre aspectele procesului de aculturație [REDFIELD, LINTON, HERSKOVITZ 1936: 149]. După autorii Memorandum-ului, pot fi identificate trei tipuri de răspuns al culturii întâmpinătoare, ca rezultat al aculturației:

- a). Acceptare: în condițiile primirii unei mari părți într-o cultură și ale pierderii moștenirii culturale tradiționale. În acest caz, membrii grupului receptor vor fi asimilați în privința modelelor comportamentale, dar și ale valorilor interne ale culturii cu care au venit în contact
- b). Adaptarea: modelele preluate din cele două culturi sunt puse la lucru într-un întreg armonios și cu sens, iar conflictele, mai mari sau mai mici, sunt reconciliate în viața de zi cu zi
- c). Reacția: are loc o mișcare cpontra-acculturativă ca urmare a opririi sau a rezultatelor neprevăzute ale acceptării trăsăturilor străine [REDFIELD, LINTON, HERSKOVITS 1936: 152]

Sunt, desigur, și alte puncte de vedere, referitoare la aculturație. Astfel, Kroeber consideră că aculturația cuprinde acele schimbări care intervin într-o cultură ca urmare a contactului cu o altă cultură, rezultatul fiind o din ce în ce mai mare asemănare între cele două culturi. Schimbarea poate fi reciprocă, deși, cel mai adesea, procesul este asimetric, iar rezultatul este absorția – de regulă parțială – a unei culturi în celalătă [KROEGER 1948(1923): 425].

Aculturația ar consta, aşadar, într-un proces sistematic de schimbare culturală, îndeplinit de o societate străină, dominantă [WINTHROP 1991: 82-83]. Condiția acestei schimbări este existența unui contact direct între grupurile care se angajează în contact, mai exact, între indivizi care aparțin ambelor culturi [WINTHROP 1991:3].

Spațiului euclidian bidimensional – cu centre, periferii și granițe riguroase - îi se substituie un spațiu global multidimensional și discontinuu, deci are loc o schimbare a viziunii asupra timpului și spațiului. Dacă în secolele trecute, contactul direct dintre „vizitatori” – aventurier, misionar, comerciant - și cultura „vizitată” conducea la o schimbare culturală bidirectională – chiar inegală, în favoarea comunității „sursă”, în condițiile de față, „vizitatorul electronic” este, în urma acestei specii de contact, susceptibil să devină unidirectional, dinspre ceea ce se prezintă pe ecran ca fiind cultură și consumatorul din față ecranului[MAMULEA 2010].

În regândirea teoriei culturale în lumea contemporană, se observă tendința de a înlocui termenul de culturi, o achiziție a culturalismului relativist din prima jumătate a secolului trecut – care s-a substituit termenului de *cultură* a evoluționismului antropologic – cu termenul de *cultură*. Transnaționalismul, fenomenele de periferizare a centrului [SASSEN - KOOH 1982], deteritorializarea [KEARNEY 1995: 557], care a dus la înlocuirea conceptului de *arie culturală* cu acela de *arie de graniță* [ALVAREZ 1995] sunt tot atâtea fenomene care generează discuții privind răspândirea conceptului însuși de cultură. Va căștișa conceptul modernist, plural de cultură(„nu există cultură ci culturi”) sau datele și analizele culturale vor converge către nevoia de a regândi cultura la singular.

Mass-media electronică funcționează ca un *broker cultural*, cu șanse cel puțin egale, dacă nu superioare celor de care s-au bucurat „civilizatorii” veacului trecut. A e pune întrebarea, putem vorbi despre fenomenul globalizării și în ceea ce privește *culturile*? Răspunsul diferă în funcție de cel puțin două situații: cea în care admitem o definiție a culturii care admite în ea conceptul de civilizație și în acest caz culturile se globalizează, și cea în care menținem distincția cultură-civilizație, caz în care suntem nevoiți să admitem că globalizarea se produce pe linia civilizației, și nu pe cea a culturii [GEANĂ 1997]. Prezervarea identității etnice prin intermediul promovării, reciclării și chiar inventării patrimoniului local [APPADURAI, BRECKENRIDGE 1988:8; Reicksen 1993] sunt tipuri de răspuns cultural la fenomenul globalizării. Cum nu putem detașa procesul globalizării de acela al localizării – după cum nu putem separa fenomenul aculturației de acela al contra-aculturației, ca răspuns cultural la agresiunea externă – avem temeiuri să afirmăm că globalizarea se adresează și modelelor culturale gazdă.

În situațiile clasice de aculturație ale secolelor trecute, două culturi care intră în contact sunt: cultura colonialistă și cultura colonizată. În acest caz, ambele culturi sunt culturi locale relativ bine delimitate, una dintre acestea exercitând presiuni pentru asimilarea celeilalte. În condițiile globalizării, situația se modifică, întrucât numai una dintre culturile aflate în contact este o cultură locală, delimitată, cultura țintă. Care este cultura care globalizează? Literatura de specialitate ne oferă două răspunsuri:

a. Promotorii imperialismului cultural identifică această cultură cu cultura americană

b. O altă teorie care evită speculațiile privitoare la globalizare ca imperialism cultural susține cultura globală ca fiind una transnațională , corelând conceptul de „globalizare” cu acela de „transnaționalism”. Cultura transnațională este un mozaic dinamic, eclectic și capricios, în continuu prefacere, care asamblează disproportional elemente culturale locale după criterii de selecție care țin, în principal, de piață. Succesul, pe scară globală, al culturii transnaționale se bazează pe un fenomen la fel de vechi ca și civilizația: concurența dintre dificil și facil, dintre încet și repede, dintre complex și simplu.

Globalizarea ca aculturație presupune un număr de procese, unele dintre ele operative în același timp: procese substituție, procese aditive, procese sincretice, procese deculturative, procese inventive, procese rejective. La aceste procese, se adaugă un număr de variabile care țin de gradul de diferențiere dintre cultura locală și cultura translocală, de puterea politico-economică a culturii – gazdă, de durata și intensitatea contactului, de amplierea pe care mijloacele tehnice, ultramoderne, de comunicare au pătruns în în culturile - țintă. În funcție de aceste procese și variabile, se poate vorbi de trei posibile rezultate ale globalizării:

1. Identificarea culturii locale în cultura translocală (pierderea identității)

2. Asimilarea culturii translocale de către o cultură locală cu menținerea identității (apariția unor fenomene precum identitatea dublă

3. Adaptarea : cultura – gazdă traduce elementele și structurile străine în funcție de datele proprii, ajungând la un nou echilibru intern[MAMULEA 2010]

Concluzii

Globalizarea, ca și aculturația, este primul dintre cele două aspecte complementare ale unui proces dual, pentru care termenul de *globalizare* introdus de Roland Richardson pare cel mai

potrivit, întrucât surprinde interdependențe dintre ideologiile și/sau procesele inclusiviste și exclusiviste, de solidaritate și fragmentare, de deschidere și izolare. În mod similar, procesul aculturant nu poate fi conceput în lipsa răspunsului său specific care constă într-un fenomen anti-aculturant. Răspunsurile xenofobe, neotribalismul agresiv, anumite mișcări eschatologice sunt câteva dintre exemplele extreme în acest sens. Cuplul conceptual globalizare – localizare se asimilează, aşadar, cuplului conceptual aculturație – contra-aculturație, după cum fiecare dintre termenii angajați se asimilează termenului corespunzător al perechii înrudite. Datorită fragilității construcției unei culturi globale, precum și lipsa unui fundament istoric pentru aceasta, emergența unei culturi globale este dificil de realizat. Tendințelor universaliste în crearea unei culturi globale li se opun tendințele fragmentare, datorită logicii multicauzale ce caracterizează procesul de globalizare. O cultură globală ar presupune cel puțin diminuarea importanței culturilor particulare și, implicit, a identității comunitare a diferitelor națiuni.

Bibliografie

1. ALVAREZ, R., The Mexican-USBorder: The Making of an Anthropology of Borderlands, 1995, pp.447-470
2. APPADURAI, A., Breckenridge, C.A., Why Publi Culture?, în Public Culture 1(1),1988, pp.5-10
3. ERICKSEN, T.H., Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives, London, Boulder, Colorado, Pluto-Press, 1993
4. GEANĂ, G., Ethnicity and Globalkization. Outline of a Complementarist Conceptualization, în Social Anthropology, vol.4, Part 2, 1997, pp.197-209
5. HANNERZ, U., Cosmopolitaus and Locals in World Culture, în M.Featherstone(ed.), Global Culture : Nationalism, Globalization and Modernity, London,Sage, 1990
6. HANNERZ, U., The Local and the Global: Globalization and Ethnicity, în A.D.King(ed.), Culture, Nationalism, Globalization and Modernity, London, Sage, 1990
7. KLOOS, PETER, The Many Faces of Globalization. Prelegere susținută la 18 aprilie 1998, în cadrul Facultății de Sociologie, Universitatea București. Text în dactilogramă
8. KROEBER, A.L., Anthropology.Race.language.Culture.Psychology.Prehistory.Harcourt, Brace &World, Inc.New York and Burlingame, 1948(1923)
9. LANGNESS, L.L., The Study of Culture. Chandler & Sharp Publishers, 1980(1974)
10. MAMULEA, MONA, Globalizarea o ipostază a acculturăiei, http://www.respiro.org/Issue17/Non_fiction_mamulea2.htm
11. MCLUHAN, MARSHALL(ed.), Explorations in Communication, Boston.Beacon Press, 1960
12. MORLEY, D., Family Television: Cultural Power and Domestic leisure, London.Comedia, 1986
13. REDFIELD, R., LINTON, R., HERSKPVITZ, M., Memorandum for the Study of Acculturation, în American Anthropologist, 38, 1936
14. ROBERTSON, R., Globalization and Societal Modernization. A Note on Japan and Japanese Religion, în Sociological Analysis, 47, 1987
15. SASSEN-KOOH, S, Recomposition and Peripheralization at the Core, în Contemporary Marxism, 5, 1982, pp.88-100
16. WINTHROP, ROBERT, Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology, New York, Greenwood, 1991

ADOLESCENCE AND CENTRAL EUROPE AT THE BEGINNING OF 20TH CENTURY. FINDING THE COMMON DENOMINATOR

L'ADOLESCENCE ET L'EUROPE CENTRALE AU DÉBUT DU XXE SIÈCLE. L'INVESTIGATION DES DÉNOMINATEURS COMMUNS

ADOLESCENȚA ȘI EUROPA CENTRALĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA. INVESTIGAREA NUMITORILOR COMUNI

Raluca BEMBE

Școala Doctorală de Științe Umaniste
Universitatea de Vest din Timișoara
E-mail: raluca.bembe@gmail.com

Abstract

Starting from a literary fact, the recurrence of the adolescent theme in Central European literature in the first half of the twentieth century, the article aims to identify the social realities responsible for the emergence of this theme. Moreover, the paper suggests a parallel between the characteristics of adolescence and those of Central Europe, in order to emphasise the importance of immaturity theme for the Central European literature. Liminality, fragile identity, moments of crisis, the need of order are just some of the points which can be found not only in Central European portrait, but also in the description of the the adolescence. Consequently, adolescence becomes easily a Central European theme, being able to show the vulnerabilities of the central area of Europe.

Résumé

Partant d'un mouvement littéraire, le thème de l'adolescence qui s'en retrouve fréquent dans la littérature Centrale-Européenne dans la première partie du XXème siècle, l'article se propose d'identifier les réalités sociales responsables pour l'émergence de ce thème. En plus, le texte a comme but la création d'une parallèle entre les caractéristiques de l'adolescence et celles de l'Europe Centrale, pour mettre en évidence justement l'importance du thème de l'immaturité pour la littérature Centrale-Européenne. Le caractère liminaire, l'identité problématique, les moments de crise, la nécessité de triage sont quelques points qui se retrouvent aussi bien dans le portrait de l'Europe Centrale que dans la description de l'adolescence. Par conséquence, l'adolescence devient facilement un thème de la littérature Centrale-Européenne, considérant la capacité d'exposer les vulnérabilités de la zone médiane de l'Europe.

Rezumat

Pornind de la un fapt literar, recurența temei adolescenței în literatura central-europeană în prima jumătate a secolului al XX-lea, articolul are în vedere identificarea realităților sociale responsabile pentru emergența acestei teme. Mai mult, lucrarea își propune și crearea unei paralele între caracteristicile adolescenței și cele ale Europei Centrale, tocmai pentru a evidenția importanța temei imaturității pentru literatura central-europeană. Caracterul liminal, identitatea problematică, momente de criză, nevoia ordonării sunt câteva puncte regăsite atât în portretul

Europei Centrale, cât și în descrierea adolescențe. Prin urmare, adolescența devine cu ușurință temă a literaturii central-europene, având în vedere capacitatea de a înfățișa vulnerabilitățile zonei mediane a Europei.

Keywords: Central Europe, adolescence, literature, modernity

Mots-clés : Europe Centrale, adolescence, littérature, modernité

Cuvinte-cheie: Europa Centrală, adolescență, literatură, modernitate

Introducere

Alăturarea celor doi termeni/sintagme din titlu poate părea cel puțin bizară. În primul rând, „adolescență” și „Europa Centrală”, evident, fac parte din domenii diferite (însă nu opuse, după cum vom vedea mai târziu). Adolescența, un termen uzat și uzitat astăzi, s-ar încadra în domeniul psihologiei, educației, pe când Europa Centrală poate fi adusă, mai degrabă, în discuțiile politice, culturale, literare. Totuși, cele două concepte își împărtășesc parte din istorie, chiar dacă ipoteza pare o idee hiperbolizată. Scopul studiului, însă, este încercarea de a aduce explicații abundenței temei adolescenței în literatura central-europeană din prima jumătate a secolului al XX-lea. *Rătăcirile elevului Törless* de Robert Musil, *Ferdydurke* a lui Witold Gombrowicz, *Din povestirile lui Esti Kornél* de Kosztolányi Dezső sau *A zendülők* (*The Rebels*, tradus în engleză, în limba română, netradus încă) a lui Sándor Márai, toate câteva dintre romanele care au în prim plan tema adolescenței sau imaturității și toate sunt publicate în primele decenii ale secolului al XX-lea. Investigarea temei literare necesită pătrunderea în domenii diverse, precum sociologia, istoria culturală sau antropologia, pentru a găsi numitorul comun în ceea ce privește emergența temei adolescenței la începutul secolului al XX-lea și înflorirea culturală a Europei Centrale din aceeași perioadă.

Pledoarie pentru Europa Centrală

De ce Europa Centrală? De ce (și) acum? Cinematografia contemporană este dovada că Europa Centrală nu trebuie să rămână un subiect închis. Un film recent, din 2015, *Ex Machina* (care a obținut și un Oscar pentru cele mai bune efecte vizuale), pune problema pericolului creării inteligenței artificiale. Filmul atrage prin actualitatea subiectului, dar parcă nu atât a dezvoltării tehnologiei ca o posibilă forță destructivă, ci a însigurării ființei umane din cauza utilizării exagerate a noilor tehnologii. Roboții cu inteligență artificială, *AI, Artificial Intelligence*, termenul original englezesc, au puterea de a substitui prezența umană, îndeplinind necesitățile sociale, îndatoririle casnice sau nevoile sexuale. În sine, problema pare cât se poate de actuală, doar că una dintre sursele de inspirație ale regizorului, Alex Garland, o reprezintă un text al lui Ludwig Josef Johann Wittgenstein, *Caietul albastru*, ce conține note ale cursurilor ținute de autor în 1933-1934 după revenirea la Cambridge. De altfel, compania de software al cărei membru fondator este Nathan Bateman, unul dintre personajele principale, poartă numele de „Blue Book”, cu referire directă la textul lui Wittgenstein. Filosoful central-european devine, astfel, figură centrală într-un film ce se dorește a fi Science Fiction, însă un Science Fiction cu rădăcini în secolul trecut. Dar un început de secol central-european impânzit de un număr însemnat de miști vizionare. Mai poate fi semnalat aici și faptul că, într-un cadru, apare un portret al surorii lui Ludwig Wittgenstein, Margaret Stonborough-Wittgenstein, realizat de Gustav Klimt, din nou o figură reprezentativă a Europei Centrale, portret realizat în punctul maxim de efervescență culturală a Europei Centrale, când gruparea *Secession*, al cărei membru Klimt era, încerca să restructureze domenii culturale, precum pictura sau arhitectura. În același set al exemplelor cinematografice care relevă faptul că spațiul cultural central-european încă reprezintă o sursă de inspirație, se înscrie și „The Grand Hotel Budapest”, film din 2014, inspirat din scrisorile lui Stefan Zweig.

Zona central-europeană, deci, revine în atenția culturală, de multe ori, pe căi nebănuite. Însă revine. Ceea ce poate fi remarcat aici este actualitatea subiectelor central-europene, subiecte ale căror rădăcini sunt plasate la începutul secolului al XX-lea. Contexte de acest gen sunt cât se poate de ilustrative pentru necesitatea cunoașterii Europei Centrale. Încă nu este momentul și, probabil nici nu va fi vreodată, să abandonăm zona de centru a Europei în arhivele bibliotecilor sau să considerăm subiectul ca fiind epuizat și fără utilitate. Acestea sunt doar câteva exemple ilustratoare, izvorâte din realitatea imediată, contemporană, fără a aduce subiectul în discuții de nișă, specializeză în cercetarea Europei Centrale. Mai important pentru valorificarea pragmatismului cercetării Europei Centrale ar fi, desigur, faptul că zona vestică a României a făcut parte din tradiția habsburgică prin teritoriul comun avut cu Imperiul Austro-Ungar. Prin urmare, cunoașterea acestei zone culturale reprezintă cunoașterea unor segmente din nervurile rădăcinilor identității românești. Europa Centrală, deci, nu este un moft cultural, un subiect pentru amatorii genului (cu toate că aceasta este realitatea; literatura central-europeană este una marginală, necăștigând teren de-a lungul timpului în fața celei occidentale). Interesul pentru Europa Centrală ar trebui menținut și nu limitat doar la valurile de cercetări demarate din anii '80. Cunoașterea Europei Centrale reprezintă, până la urmă, cunoașterea și interesul pentru ceea ce înseamnă identitatea individuală sau colectivă a românilor, mai ales a celor vestici.

Adolescența – temă a începutului de secol XX

Tot dintr-un impuls al pragmatismului temei, ar fi util de adăugat câteva accepții ale adolescenței moderne. Un studiu ce are în vedere caracterizarea omului modern, *Omul secolului XX*, coordonat de Ute Frevert, Heinz-Gerhardt Haupt, din aceeași colecție cu *Omul grec* (2001), *Omul medieval* (1999) sau *Omul Renașterii* (2000), apărute în limba română la editura Polirom, explică faptul că descoperirea sau chiar inventarea tineretului pot fi atribuite anilor 1900. Ceea ce atrage atenția aici este faptul că într-un studiu de aproximativ 300 de pagini, studiu punctual și general despre omul modern, este dezbatut și subiectul tineretii, ceea ce demonstrează că acest subiect a luat într-adevăr amploare de-a lungul secolului al secolului al XX-lea. *Omul secolului XX* punctează schimbările sociale întâmpinate de tineri în anii 1900: instruire școlară și profesională, protecție prin legislația muncii de formele extreme de exploatare, finanțarea instituțiilor de petrecere a timpului liber din fondurile publice, organizații speciale pentru tineret, iar industria de consum are în vedere o paletă diversă pentru petrecerea timpului liber și ia în calcul, pentru prima dată, tineretul ca important pion comercial (BENNINGHAUS, 2002, 198-199). Însă nu doar tineretul sub această formă generică este menționat. Adolescența este, de asemenea, evocată ca rezultat al schimbărilor sociale petrecute la sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX. Christina Benninghaus, responsabilă de articolul despre tineretul secolului al XX-lea din volumul colectiv *Omul secolului XX* explică fenomenul evidențierii vîrstei adolescenței. În principal, creșterea anilor de studiu până în adolescență chiar și în cazul straturilor inferioare ale populației a determinat prelungirea anilor imaturității (BENNINGHAUS, 2002, 201). Este adevărat, pe de altă parte, că modernizarea tineretului și implicit a adolescenței nu este completă, deoarece până în anii '50 adolescentul „a rămas preponderent o figură masculină” (BENNINGHAUS, 2002, 206).

După o introducere generală în studiul adolescenței, câteva studii particulare pentru subiectul adolescenței ar merita discutate. Ar fi util de punctat aici câteva momente semnificative ale secolului al XX-lea, responsabile pentru evidențierea vîrstei imaturității. Textul *Inventing Modern Adolescence: the Children of Immigrants in Turn-of-the-Century America* (2009) al lui Sarah E. Chinn subliniază câțiva factori care au determinat conturarea adolescenței aşa cum este văzută astăzi. Prin urmare, problemele specifice adolescenței își au rădăcinile mai ales în spațiul american unde, între 1890-1930, aproximativ un sfert dintre adolescenții în vîrstă de șaisprezece ani aveau părinți imigranți. În unele zone, spre exemplu nord-estul sau mijlocul coastei Atlanticului, situația este și mai tranșantă. Între o treime și jumătate dintre copiii cu vîrste cuprinse între cinci și cincisprezece ani era născută în familii de imigranți (CHINN, 2009, 14). Aceste familii de imigranți aveau o condiție economică precară, ceea ce însemna că inclusiv copiii erau nevoiți să muncească,

astfel că, în comerț, cele mai multe angajate se aflau la vârsta adolescenței și cele mai multe provineau din familii de imigranți. Numărul de ore de muncă ridicat, 10-12 ore pe zi, veniturile modeste au avut drept consecință ridicarea nivelului criminalității în rândul băieților și a prostituției în rândul fetelor (CHINN, 2009, 19). Autoritatea părinților este redusă, fiindcă adolescenții au acum o relativă libertate financiară. Acum, adolescenții au posibilitatea financiară, pentru prima dată în istorie, de a investi în diverse modalități de a-și petrecere timpul liber: dans, teatru, începutul cinematografiei. Schimbarea pe care *ragtime dancing* o aduce constă în oferirea unei libertăți de mișcare fără precedent, femeile fiind eliberate de impedimentul corsetelor, conștientizându-și, astfel, puterea de expresie corporală. Rezultat al tuturor acestor schimbări este și binecunoscutul fenomen, conflict între generații sau *generation gap*. Explicația fenomenului este cât se poate de logică. Copiii, educați în cultura americană, au posibilitatea și flexibilitatea de a se americaniza, în timp ce pentru părinți, aflați la o vârstă matură și impregnați cu obișnuințele culturii în care la rândul lor au fost crescuți, modelarea și schimbarea mentalității sau a comportamentului sunt mult mai dificile. În consecință, copiii se îndepărtează mental din ce în ce mai mult de tutorii lor. Părinții și copiii pornesc pe căi divergente, având raportările diferite la realitățile înconjurătoare. Mai mult, copiii își însușesc limba engleză foarte repede, pe când părinții lor folosesc, de cele mai multe ori, limbile native (CHINN, 2009, 78-82). Tensiunile, inconordanțele sunt, în aceste condiții, greu de evitat.

Pe scurt, adolescența, de-a lungul secolului al XX-lea devine amplu subiect de dezbatere, deoarece are capacitatea de a surprinde caracteristici ale modernității. Temele de discuție vizează necesitatea studierii adolescenței într-o perspectivă istorică¹ sau fluctuează între a plasa adolescența într-un construct cultural sau o realitate biologică². Adolescența, ca vârstă separată sau ca ramură separată a psihologiei, ajunge să fie vizibilă la începutul secolului al XX-lea, odată cu publicarea studiului lui Stanley Hall, psiholog american, *Adolescence, its psychology and its relations to physiology, antropology, sociology, sex, crime, religion, and education* (1904). Din acest moment, adolescența beneficiază și de o cercetare științifică, pe lângă discuțiile ulterioare.

Adolescența vs. Europa Centrală. Puncte de intersecție

Ceea ce am dori să urmărim acum sunt zonele de întrepătrundere ale celor două subiecte, adolescența și Europa Centrală. În primă instanță, analiza ar putea începe de la un studiu al lui Zygmunt Bauman, *Modernity and Ambivalence* (1993), relevant atât pentru Europa Centrală, cât și pentru adolescență. Subiectul lucrării sale nu vizează direct cele două probleme de interes aici, însă

¹ Studiul lui John Demos și al Viginiei Demos, „Adolescence in Historical Perspective” publicat în *Journal of Marriage and Family* (1969) scoate în evidență necesitatea studierii adolescenței în perspectivă istorică. Închisarea în epoca modernă ar limita interpretarea conceptualui de adolescență strict la vizuirea modernă, fără a mai problematiza condiția tinerilor de dinainte de epoca industrială, punctul critic, responsabil pentru vizibilitatea adolescenței. Sau John Gillis, în *Youth and Change in the European Age Relations 1170-Present* (1974), de asemenea, pledează pentru importanța dinamicii și schimbării în ceea ce privește cercetarea adolescenței. Tot aici se încadrează și textul lui John Springhal, *Coming of Age: Adolescence in Britain 1860-1960* (1986): adolescența este privită ca un termen cultural, produs al unor circumstanțe istorice.

² Acest tip de discuții pornesc mai ales de la studiul lui Margaret Mead, *Coming of Age in Samoa* (1928), unde cercetătoare americană pretindea că adolescența este, mai degrabă, un construct creat de lumea modernă, decât o realitate biologică. Instabilitatea lumii moderne, sacadarea vieții tinerilor în etape atent delimitate de treptele școlare, promisiunile visului american în opozиie cu ceea ce societatea poate, de fapt, să ofere crează disconfortul emoțional și social al adolescentilor. Societățile primitive, însă, au un parcurs mult mai fluid, responsabilitățile vieții cotidiene sunt deprinse încă din copilărie, iar evenimentele occidentale tabu precum moartea, nașterea sau actul sexual sunt făcute cunoscute copiilor și adolescentilor. De aceea, adolescenții din societățile primitive nu resimt această perioadă ca fiind una guvernată de „storm and stress”. Derek Freeman în *Margaret Mead and Samoa: making and unmaking of an anthropological myth*, Cambridge (1983) atacă dur ipoteza lui Mead, acuzând-o de stagnare în teoriile determinismului și îndepărtarea de factorii biologici. Disputa celor doi, deși pare îndepărtată și fără actualitate, este readusă în discuție periodic. Dovada este, spre exemplu, articolul lui Paul Shankman, „Culture, Biology, and Evolution: The Mead-Freeman Controversy Revisited”, publicat în *Journal of Youth and Adolescence* (2000), unde autorul înclină spre ipoteza lui Mead, chiar dacă metodele științifice care au stat la baza cercetării lui Mead în insulele Samoa sunt îndoioanelnice.

vorbește despre o caracteristică cheie a modernității, ambivalența, caracteristică ce poate fi atribuită, prin analogie, atât Europei Centrală, cât și vârstei imaturității. Astfel, ambivalența modernă creează un disconfort acut, unul care necesită o ordonare imediată. Pe scurt, ambivalența modernă este rezultatul neputinței numirii noilor fenomene moderne (BAUMAN, 1993, 1), iar „To classify, in other words, is to give the world a structure: to manipulate its probabilities; to make some events more likely than some others; to behave as if events were not random; or to limit or eliminate randomness of events.” (BAUMAN, 1993, 1).³

De ce ar fi importantă teoria ambivalenței moderne a lui Bauman aici? Deoarece vârsta adolescenței este tocmai una dintre structurile noi ale lumii moderne. Pe de o parte, lumea modernă dorește ordonarea noilor realități, încadrarea lor pe cât posibil pe un drum cunoscut, iar pe de altă parte, adolescența este, fără îndoială, vârsta ambivalenței prin excelență. Dacă înainte de perioada industrială, adolescența era assimilată fie de vârsta copilăriei, fie de vârsta tinereții sau maturității, epoca modernă, datorită noilor structuri apărute, este nevoită să găsească o nouă denumire acestei noi etape. Adolescența este o vârsta a nebuloasei delimitative. Este unanim recunoscut faptul ca adolescența este perioada imediat următoare copilăriei, pubertatea, fiind o etapă anterioară. Dar plasarea sa între vârste atent delimitate este aproape imposibilă. Spre exemplu, antichitatea întârzie, teoretic, maturitatea pentru ca autoritatea paternă să fie exercitată pentru o perioadă mai lungă, regimurile totalitare grăbesc maturizarea pentru a câștiga forță de muncă, dar profită de această vârstă pentru a implanta ideologiile dorite. Acum, adolescența este prelungită de dificultatea tinerilor de a-și întemeia o familie și de a avea o independență financiară. Prin urmare, adolescența este ambivalentă prin potențialul său de a apartine atât copilăriei, cât și maturității, în funcție de necesitățile unei anumite epoci.

Trecând spre Europa Centrală, ambivalența revine, din nou, mai ales din plasarea teritorială și amalgamul etnic prezent în această zonă. De altfel, centrul de interes al lui Bauman este tocmai problematizarea multietnicității central-europene, cauzatoare a tragediei Holocaustului. Evreul, sinonim al străinului universal, al necunoscutului, este privit cu scepticism de modernitate, deoarece, ca un efect al industrializării, mecanizării, birocrației excesive, se află în imposibilitatea de a se adapta după normele dorite. De aceea nazismul poate fi explicat și prin activarea soluțiilor inginerești pentru unele probleme sociale, pe scurt, prin folosirea rațiunii într-o modalitate excesivă doar pentru a elmina necunoscutul, posibil disturbator al ordinii dorite (BEST, 2014, 86). Pe de altă parte, plasarea teritorială a Europei Centrale este din nou ambivalentă. Teoretic, tradiția Imperiului Habsburgic a trasat granițele zonei centrale. Însă Europa Centrală are de-a face în mare parte cu o hartă mentală și nu cu o hartă geografică, este mai mult o lume a ideilor, abstractizărilor, decât a realităților concrete. Jacques Le Rider, cercetător deja consacrat al Europei Centrale, punctează această idee în *Europa Centrală sau paradoxul fragilității*. Europa Centrală este „o noțiune ideologică, o hartă mentală, o realitate istorică, o noțiune ce ține de istoria culturii, de istorie socială, mai mult decât o realitate geografică, ea corespunzând constituirii unei comunități culturale pornind de la imperiile centrale dominatoare în Europei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, până la primul război mondial, și ale căror urme nu au putut fi sterse complet nici de cel de-al doilea război mondial, nici de dictatura stalinistă sau neostalinistă.” (LE RIDER, 2001, 20). De altfel, titlul operei lui Jacques Le Rider implică ideea de ambiguitate prin folosirea cuvântului „paradox”. Acest fapt nu este singural. Volumele coordonate de Cornel Ungureanu și Adriana Babeti, *Europa Centrală: nevroze, dileme, utopii* (1997) și *Europa Centrală: memorie, paradis, apocalipsă* (1998), trimit spre ideea de ambivalență, chiar spre imagini contrare – „paradis” – „apocalipsă” sau „nevroze” – „utopii”. Numirea zonei este la fel de problematică. Zentraleuropa, o denumiră neutră, preferată de austrieci pentru a se detașa de conotațiile germane ale lui Mitteleuropa, „lumea care stă sub semnul lui K”, patria persoanelor cu platfus”, Kakania”, nume date de lumea literară, sau „Noul

³, „A clasifica, în alte cuvinte, înseamnă a oferi lumii o structură: a-i manipula posibilitățile; a face unele evenimente mai posibile decât altele; a te comporta ca și când evenimentele nu sunt întâmplătoare; sau a limita sau a elimina incertitudinea caracteristică evenimentelor. (t.m.)

Babilon”, „Habsburgia” sunt denumiri pe care Europa Centrală le are, rezultate ale înfățișării ambigue ale acestei zone.

Un alt punct comun al temei adolescenței și al zonei central-europene este problema identității fragile. Evident, perioada adolescenței este una a căutării propriei identități, a oscilației între vîrstă copilăriei și cea a maturității. Stanley Hall, cercetătorul american responsabil pentru evidențierea adolescenței ca ramură separată a psihologiei, o caracterizează prin *Sturm und Drang*, termen al romanticismului german, de unde *Sufrințele Tânărului Werther* a izvorât. Identitatea problematică își are rădăcinile în caracterul liminal al acestei perioade. Astfel, teoria lui Victor Turner⁴, teoria liminalității, chiar dacă aplicabilă pentru o paletă largă de domenii, are capacitatea de a caracteriza extrem de sugestiv și vîrstă adolescenței. Aici, riturile de trecere ocupă un loc central, ceremonialul oferind posibilitatea trecerii dinspre perioada neinițierii spre cea a inițierii, necesară pentru intrarea în comunitate. Teoria liminalității poate reprezenta și o alternativă la teoriile psihologice specifice adolescenței. Astfel, neinițiații sunt adesea considerați ca *prima materia*, o materie primă neindentificabilă (TURNER, 1967, 98). „Liminal entities are neither here nor there; they are betwixt and between the positions assigned and arrayed by law, custom, convention, and ceremonials.”⁵ (TURNER, 2008, 95). Neofiții, încă netrecuți prin ceremonialurile de inițiere, întâmpină mai ales probleme identitare, neavând un loc bine stabilit în societate. Cu atât mai mult acest fapt este vizibil într-o societate tradițională unde numai maturitatea are puterea de decizie. Într-o societate modernă, credințele identitare ale tinerilor suprind prin vizibilitatea și independența pe care și-o doresc. O altă caracteristică a stării tranziționale este aceea de a nu podesa nimic. Neofiții nu au „...status, property, insignia, secular clothing, rank, kinship position, nothing to demarcate them structurally from their fellows. Their condition is indeed the very prototype of sacred poverty. Rights over property, goods, and services inhere in positions in the politico-jural structure. Since they do not occupy such positions, neophytes exercise no such rights.”⁶ (TURNER, 1967, 98-99) O astfel de desciere antropologică poate înlocui cu succes o lungă descriere psihologică a adolescenței. Ceea ce poate fi remarcat este faptul că perioada imaturității în societăților primitive și cea caracteristică timpurilor moderne au puncte de întrepătrundere. Perioada dinaintea ceremonialului de trecere sau, în versiunea modernă, dinaintea maturității este o perioadă caracterizată de încercarea de definire a identității și de depășire a statutului nedefinitoriu în cadrul societății. Pe de altă parte, perioada adolescenței este una necesară pentru atingerea maturității.

Înțînd cont de amalgamul etnic al Europei Centrale, problema identității este și aici dificil de conturat, chiar dacă în acest context este relevant sentimentul identității colective, și nu cel al identității individuale. Mai mult decât atât, începutul de secol al XX-lea a fost un moment tensionat pentru zona central-europeană, mai ales dacă este luată în considerare Viena, punctul geografic și cultural de maximă importanță pentru Europa Centrală. Pornind strict de la câteva titluri semnificative pentru Europa Centrală, Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză și crizele identității* (1995) și Michael Pollak, *Viena 1900. O identitate rănită* (1998), se observă o recurență a ideii de fragilitate identitară. În ambele studii, Viena ocupă locul central. Problematica identității Vienei nu ar trebui neglijată, deoarece dezvoltarea zonei urbane reprezintă un subiect vital pentru clădirea modernismului și modernității. În primul rând, prin simpla urmărire a studiilor bazate strict pe dezvoltarea modernității și a modernismului, precum volumul *Modernism. A Guide to European Literature 1890-1930* (1991), editat de Malcolm Bradbury și James McFarlane, orașul este considerat zona de maxim interes pentru dezvoltarea ideilor moderne.

⁴ Victor Turner aduce o interpretare modernă a riturilor de trecere, atât de cunoscute datorită lui Arthur Van Gennep, *Riturile de trecere: un studiu sistematic privind riturile de poartă, de prag, de ospitalitate*, iar textul lui Victor Turner *The Forest of Symbols. Aspects of Iñámbu Ritual* (1967) este cel care dezvoltă teoria liminalității.

⁵ „Entitățile liminale nu sunt nici aici, nici acolo; ele sunt nici, nici în raport cu poziționările stabilite de lege, tradiții, convenții și ceremoniale.”

⁶ „...statut, proprietate, status, emblemă, haine laice, rang, poziție familială, nimic care să îi diferențieze structural de camarazii săi. Condiția lor este într-adevăr prototipul săraciei sacre. Nu au drepturi asupra proprietății, bunurilor sau serviciilor, fiind în afara structurii politico-juridică. Din moment ce nu ocupă nicio poziție, neofiții nu pot să își exercite aceste drepturi.” (t.m.)

„In many respects the literature of experimental modernism which emerged in the last years of the nineteenth century and developed into the present one was an art of cities, especially for the polyglot cities, the cities which, for various historical reasons, had acquired high activity and great reputation as centers of intellectual and cultural exchange. (...) In these cities, with their cafés and cabarets, magazines, publishers, and galleries, the new aesthetics were distilled. (...) When we think of modernism, we cannot avoid thinking of these urban climates, and the ideas and campaigns, the new philosophies and politics, that ran through them: through Berlin, Vienna Moscow and Sankt Petersburg around the turn of the century and the early years of the war; through London in years immediately before the war; through Zürich, New York and Chicago during it, and through Paris at all times.”⁷ (BRADBURY, 1991, 96)

Pe de altă parte, un studiu al lui Erbert Klautke, din 2010, *Urban History and Modernity in Central Europe*, nu are în vedere doar necesitatea de a acorda atenție Vienei, ci, în general, dorește să convingă asupra necesității studierii spațiului urban pentru o înțelegere mai aprofundată a modernismului și modernității. „Istoria urbană este prea importantă pentru a fi lăsată istoricilor urbanismului.” (KLAUTKE, 2010, 195), își încheie Erbert Klautke studiul.

Analizând problema crizei identitare vieneze, se poate constata că problema își are rădăcinile și în momentele de criză traversate de Austria. Mai exact, Austria de plasează adesea într-o poziție de inferioritate economică sau culturală față de spațiul german vestic. Sursa crizei identitare vieneze nu este doar perioada anilor 1900, dar atunci, pe fondul unei tensiuni sociale și a efervescențe culturale, criza identitară pare acută, deși era una cronică. Comparația metaforică a fluviilor celor două spații, Dunărea și Rinul, a lui Claudio Magris a devenit celebră deoarece poate suprinde masculinul Rin, „paznic legendar al purității neamului” și feminina Dunăre, cuprinzătoarea duioasă a plurinaționalului Imperiu Habsburgic (MAGRIS, 1997, 82). Mai punctuală este, însă, problema identitară înfațiată de Viena la trecerea dintre secole. „Criza identității pare într-adevăr semnul distinctiv al modernității vieneze.” (LE RIDER, 1995, 56) Problema este validată, astfel, de unul dintre cercetătorii consacrați ai spațiului central-european.

Criza identitară își mai are rădăcinile în vechea luptă dintre vechi și nou, inovație și tradiție, de altfel, atât de caracteristică și adolescenței. Stefan Zweig în *Lumea de ieri* descrie extrem de cuprinzător schimbările pe care generația sa, tinerii începutului de secol XX le traversează. Astfel de schimbări ale peisajului social pot influența conturarea unei identități stabile.

„Pentru generația noastră însă, această criză și-a depășit cadrul obișnuit. Ea a dus cu sine și o trezire în alt sens, pentru că ea a fost prima care ne-a învățat să privim cu spirit critic acea societate în care am crescut și convențiile ei. (...) Poate nici un domeniu al vieții publice nu s-a produs în cursul unei singure vieți de om, printr-o serie de factori ca emanciparea femeii, psihanaliza lui Freud, sportul și cultura fizică, autoafirmarea tineretului, o transformare atât de totală ca în acela al relațiilor dintre sexe.” (ZWEIG, 1998, pp. 80-81)

În același context al luptei decalajului dintre mentalități, Carl E. Schorske, în volumul *Viena fin-de-siècle. Politică și cultură*, pentru care primește premiul Pulitzer în 1981, subliniază inconcordanța dintre tinerii inclinați spre socialism și tradiția liberală a părinților lor. Gruparea *Jung-Wien*, ai cărei membri se adună în jurul cafenelei Griensteidl, devin un reper cultural al Vienei moderne. Scriitorii grupării *Jung-Wien* pun „sub semnul întrebării atitudinea moralistă a literaturii din secolul XIX, preferându-i adevărul soiologic și frachețea psihologică – în special în ceea ce privește sexualitatea. Tot astfel, libertinii lui Schnitzler și esteții lui Hofmannsthal sunt rezultate ale

⁷ „În multe aspecte, literatura experimentală a modernismului care a luat naștere la în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și s-a dezvoltat în secolul prezent a fost o artă a orașelor, în special al orașelor poliglote, orașe care, din varii motive istorice, au acumulat o activitate și o reputație semnificativă ca centre culturale și intelectuale. (...) În aceste orașe, cu cafenelele și cabaretele lor, revistele, publicațiile, galeriile, noua estetică a ieșit la suprafață. Când ne gândim la modernism, nu putem să evităm aceste climate urbane și ideile și campaniile, noile filosofii și politici care le-au traversat: Berlin, Viena, Moscova și Sankt Petersburg la răscruce de secole și în primii ani înainte de război, Londra înainte de război, în timpul războiului Zürich, New York și Chicago și Paris de-a lungul tuturor acestor perioade.”(t.m.)

dispariței credinței fiilor în viziunea părinților lor.” (SCHORSKE, 1998, 201). Hermann Bahr scoate în evidență credințele grupării *Jung-Wien* printr-o afirmație succintă, dar cuprinzătoare în ceea ce privește dorința de a păși spre nou. „Mai ales să nu te fixezi, să nu durezi, să nu rămâi identic cu tine însuți: căci orice noutate merită mai mult, fie chiar și pentru că este mai recentă decât vechiul.” (BAHR apud LE RIDER, 1995, 36). O altă grupare vieneză care mizează pe avantajele tinereții este gruparea *Secession*, axată mai ales pe pictură sau arhitectură. Chiar titlul revistei grupării *Secession*, „Ver Sacrum”, (Primăvara sacră) scoate în evidență înclinarea spre regenerarea specifică tinereții: un ritual roman de consacratie a tinerilor în perioade dificile ale poporului. În linii mari, *Secession* popune înlăturarea valului liberal al secolului al XIX-lea și apropierea de un pragmatism cultural mai pronunțat. Deviza *Secesiunii*, „Vremii arta sa, Artei libertatea sa” (*Der Zeit Ihre Kunst, der Kunst Ihre Freiheit*) este grăitoare pentru dorința de a îmbina curentele artistice cu necesitățile epocii. Otto Wagner poate reprezenta un exemplu pentru credințele grupării. Pentru arhitectul vienez, maniera arhitectonică Ringstrasse a secolului al XIX-lea cu influențe renascentiste nu mai surprinde mentalitatea capitalist-urbană, efervescența și pragmatismul modern. Influențele renascentiste, ornamentele excesive și dezvoltarea urbanismului dintr-un imbold egocentric-cultural nu își mai găsesc susținători. Mottoul său este, de asemenea, concludent pentru noul pragmatism arhitectonic wagnerian: *Artis sola domina necessitas*. (Necesitatea este singura stăpână a artei.) (SCHORSKE, 1998, 71).

Dincolo de implicarea problematicii tinereții în probleme ce vizează strict schimbările culturale, Stefan Zweig mai completează peisajul vienez cu o descriere cuprinzătoare a ceea ce înseamnă noua atmosferă a lumii adolescenților.

„Când mă uit azi la tinerii care vin de la școlile și de la licee lor cu fruntea sus, cu fețele radioase, când îi văd împreună, băieți și fete, colegi de promoție, liberi și necomplexați, fără pudori și false rețineri, la învățătură, sport și joc, zburând ca vântul de schiuri, întrecându-se în voie, ca în sporturile antice, în bazinile de înot, străbătând ca vijelia orașele țării, perechi-perechi în automobilele lor, când îi văd înfrățiti fără nici o restricție dinăuntru și din afară în toate manifestările de viață sănătoasă, neștiutori de griji, am de fiecare dată impresia că sunt nu patruzeci ci o mie de ani între ei și noi care, ca să ne dăruim dragostea, să primim dragostea, a trebuit să căutăm întotdeauna umbra și ascunzătoarea.” (ZWEIG, 1998, 100)

Atmosfera vieneză de la începutul secolului XX nu a trecut neobservată, având în vedere expoziții din mari muzeu ale centrelor culturale importante, la Muzeum of Modern Arts din New York din 1986 sau, în același an, „Vienna: Naissance d'un Siecle” la Centre Pompidou din Paris (WOLFF, 2001, 735), sau valuri ale cercetării zonei central-europene, începând cu anii '80.

Ar mai merita menționat și episodul literar al pictorului vienez Oskar Kokoschka. Înainte de a se afirma ca pictor. Kokoschka scrie un basm poetic însotit de o serie de litografii, având influențe venite din partea grupului Klimt. *Adolescenții visători* relevă trăirile tensionate ale adolescenței sugerate tocmai prin mărturisirea perioadei pe care autorul o traversează. Din nou, alegerea temei se suprapune cu întâlnirea acestui subiect în literatură și cu începerea studierii adolescenței ca ramură separată a psihologiei.

„nu întâmplările copilăriei trec prin mine și nici acelea ale bărbăției
ci ale vârstei băiețandrului
o șovaielnică dorință
sentimentul fără temei al rușinii în fața a tot ce crește
și adolescența
revărsarea și adolescența
revărsarea și singurătatea
m-am văzut și trupul meu
și am căzut la pământ și am visat dragostea.” (KOKOSCHKA apud SCHORSKE, 322, 1998)

Cuvânt de încheiere

Prin caracteristicile sale, ambivalentă, probleme identitare, vîrstă mediană, caracterul de *in-betweeness*, adolescența are capacitatea de a surprinde chiar însușirile sau atmosfera central-europeană. Pe de altă parte, nu este surprinzător faptul că cercetarea științifică a adolescenței se dezvoltă și în zona central-europeană, exemplu în acest sens fiind Erik Erikson. Problema inferiorității, a urii de sine, fragilitatea identitară sunt câteva dintre temele caracteristice Europei Centrale, compatibile cu tema adolescenței.

Astfel, parcursul teoretic a înrădăcinat în timp și spațiu subiectul literar al adolescenței. Fiind o temă a modernității și plasată într-un mediu modern prin excelență, adolescența devine o temă de succes în literatura central europeană. Cercetarea acestui subiect, prin urmare, nu este o alegere aleatorie, o temă aleasă dintr-o multitudine de teme disponibile. Adolescența, problematica tinereții fac parte din repertoriul cultural central-european. Kokoschka sau Schönberg, artiști din domenii diferite, își preced cariera de scurte scrieri literare, având tema adolescenței în centrul lor. Disponibilitatea modernității pentru subiecte adieacente tinereții îmbie lumea culturală la abordarea acestora prin unghiuri multiple.

Bibliografie

Studii

- BABEȚI, Adriana, UNGUREANU, Cornel, *Europa Centrală: memorie, paradis, apocalipsă*, Polirom, Iași, 1998.
- BABEȚI, Adriana, UNGUREANU, Cornel, *Europa Centrală: nevrose, dileme, utopii*, Polirom, Iași, 1997.
- BAUMAN, Zygmunt, *Modernity and Ambivalence*, Cambridge, Polity Press, 1993.
- CHINN, Sarah, *Inventing Modern Adolescence: the Children of Immigrants in Turn-of-the-Century America*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2009.
- FREEMAN, Derek, *Margaret Mead and Samoa: making and unmaking of an anthropological myth*, Cambridge, Harvard University Press, 1983.
- GILLIS, John R., *Youth and History. Tradition and Change in the European Age Relations 1170-Present*, New York, Academic Press, 1974.
- LE RIDER, Jacques, *Europa Centrală sau paradoxul fragilității*, coord. de Dana Chetrușescu, Ciprian Vălcăan, prefață de Ciprian Vălcăan, postfață de Ilinca Ilia, Iași, Polirom, 2001.
- LE RIDER, Jacques, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, traducerea de Magda Jeanrenaud (după ediția a doua, revăzută și adăugită), Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1995.
- MEAD, Margaret, *Coming of Age in Samoa. A psychological Study of Primitive Youth for Western Civilisation*, New York, William Morrow Company, 1928.
- SPRINGHAL, John, *Coming of Age: Adolescence in Britain 1860-1960*, Dublin, Gill and Macmillan, 1986.
- TURNER, Victor, *The Forest of Symbols. Aspects of Indembu Ritual*, New York, Cornell University Press, 1967.
- TURNER, Victor, *The Ritual Process. Structure and Anti-structure*, New Brunswick, AldineTransaction, 2008
- SSCORSKE, Carl E., *Viena fin-de-siècle. Politică și cultură*, traducerea de Claudia Ioana Doroholschi și Ioana Ploșteanu, Polirom, Iași, 1998.

Articole/studii volume colective

- BENNINGHAUS, Christina, „Tineretul” în Ute Frevert, H.-G. Haupt (coord.), *Omul secolului XX*, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, Polirom, 2002, pp. 198-217.
- BEST, Shaun, „Agency and Structure in Zygmunt Bauman's Modernity and the Holocaust” în *Irish Journal of Sociology*, Vol. 22, Issue 1, 2014, pp. 67-87.

- BRADBURY, Malcolm, „The Cities of Modernism” în *Modernism. A Guide to European Literature 1890-1930*, ed. Malcolm Bradbury și James McFarlane, Penguin Books, London, 1991, pp. 96-103.
- DEMOS, John, DEMOS, Virginia, „Adolescence in Historical Perspective” în *Journal of Marriage and Family*, Vol. 31, No. 4, Nov, 1969, pp. 632-638.
- MAGRIS, Claudio, „Mitteleuropa «hînternațională» sau total germană” în *Europa Centrală – identitate și cultură* în *Europa Centrală: nevroze, dileme, utopii*, coord. Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, Iași, Polirom, 1997, pp. 80-85.
- WOLFF, Larry, „Dynastic Conservatism and Poetic Violence in Fin-de-Siècle Cracow: The Habsburg Matrix of Polish Modernism” în *The American Historical Review*, Vol. 106, No. 3, Jun., 2001, pp. 735-764.

VI. BOOK REVIEWS/CRITIQUES DE LIVRES/RECENZII
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Emilia PARPALĂ

GERMAN-BULGARIAN CULTURE AND SCIENCE TRANSFER

DEUTSCH-BULGARISCHER KULTUR-UND WISSENSCHAFTSTRANSFER

CULTURA GERMANO-BULGARĂ ȘI TRANSFERUL ȘTIINȚIFIC

Christina LOBE
Universitatea Jena, Germania

Abstract

This book publishes works on knowledge transfer between the Bulgaria and the German speaking countries and sets priorities for cooperation in the philological field. It contains international contributions which were presented on the III. International Congress of Bulgarian studies and opens the new series "Forum Bulgaria".

Zusammenfassung

Das hier vorgestellte Buch versammelt Arbeiten zum Wissenschaftstransfer zwischen dem deutschsprachigen und bulgarischen Raum und setzt Schwerpunkte auf die Zusammenarbeit im philologischen Bereich. Der internationale besetzte Band geht auf den III. Internationalen Kongress für Bulgaristik zurück. Und eröffnet die neue Reihe „Forum Bulgarien“.

Rezumat

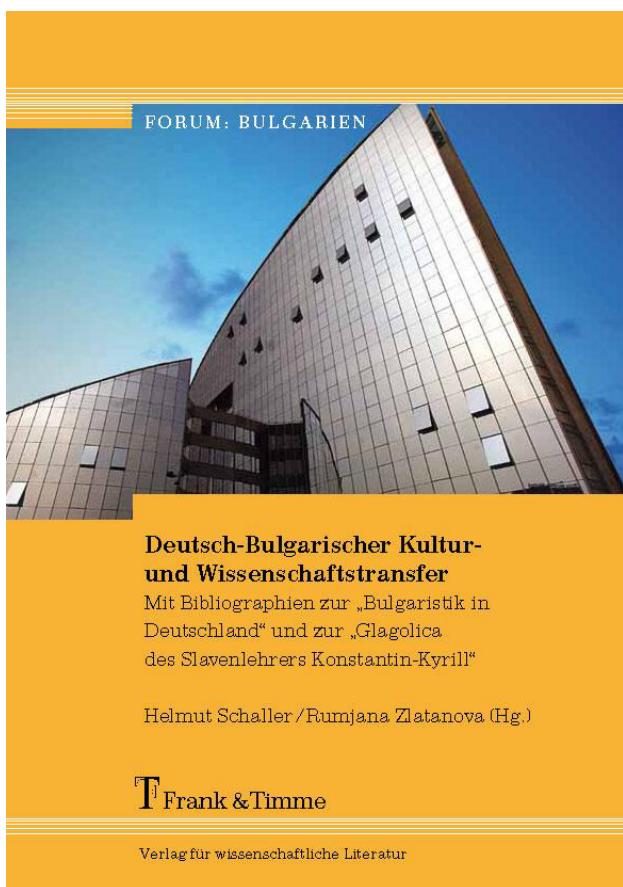
Această carte publică opere despre transferul de cunoaștere între țările vorbitoare de limbă bulgară și cele vorbitoare de limbă germană și stabilește priorități pentru cooperarea în domeniul filologic. Cuprinde contribuții internaționale care au fost prezentate la Congresul Internațional de Studii bulgare și deschide noua serie "Forum Bulgaria".

Keywords: Bulgarian Philology, German-Bulgarian relationship, Slavistics, translational science, knowledge transfer

Schlüsselwörter: Bulgarische Philologie, deutschbulgarisches Verhältnis, Slawistik/Slavistik, Translationswissenschaft, Wissenschaftstransfer

Cuvinte-cheie: filologie bulgară, relații germano-bulgare, slavistică, știința traducerii, transfer de cunoștințe

Schaller, Helmut; Zlatanova, Rumjana (ed.): Deutsch-Bulgarischer Kultur-und Wissenschaftstransfer. Mit Bibliographien zur „Bulgaristik in Deutschland“ und zur „Glagolica des Slavenlehrers Konstantin-Kyrill“, in: Comati, Sigrun; Kahl, Thede; Schaller, Helmut: Forum: Bulgarien, Band 1, Verlag Frank & Timme, Berlin 2013. ISBN: 978-3-86596-526-4

Im Mai 2013 fand in Sofia der III. Internationale Kongress für Bulgaristik statt. In Bezug darauf gab die Deutsch-Bulgarische Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien bereits im Vorfeld die oben genannte Aufsatzsammlung innerhalb der Reihe „Forum Bulgarien“ heraus. Neben dem Vorwort (Prof. Dr. Dr.h.c. Helmut Schaller) finden sich so auf 392 Seiten zahlreiche Beiträge innerhalb der Themenbereiche Bulgarien in den europäischen Beziehungen, Wechselbeziehungen in Politik und Geschichte, Literarische und sprachliche Betrachtungen und Bulgarische Zentren an deutschen Universitäten sowie zwei Bibliographien. Im Teil Bulgarien in den europäischen Beziehungen finden sich die Aufsätze Die Bulgaren und das Zograph-Kloster (11-19) von Hans-Dieter Döpmann, Bulgarien und Italien im 20. Jahrhundert – kulturelle und wissenschaftliche Beziehungen (43-66) von Helmut Wilhelm Schaller und Der ländliche Raum Bulgariens – Kleinstbauern, sozialistische Agrarkomplexe und Bevölkerungsrückgang im 21. Jahrhundert (67-76) von Tim Graewert

sowie Vom Umgang mit Erlösern – Bulgarien und sein „Befreier-Zar“ (21-42) von Sebastian Kempgen. Der Autor gibt in seinem Beitrag Vom Umgang mit Erlösern - Bulgarien und sein „Befreier-Zar“ (21-42) zunächst einen kurzen Überblick über die wichtigsten Denkmäler und Plätze, welche anlässlich der Befreiung Bulgariens durch Russland innerhalb Bulgariens (v.a. im Norden) zu finden sind. Hierzu gehören unter anderen in Sofia die Alexander-Newski-Kathedrale, das „Car Osvoboditel“-Denkmal (das „Befreier-Zar“-Denkmal) und der „Befreier-Zar-Boulevard“, die russische Kirche „Hl. Nikolaus“ sowie weitere Gedenkstätten, unter anderen in Varna und am Schipka-Paß (21-22). Im weiteren Verlauf des Beitrags geht der Autor schließlich, anhand der Beispiele des „Car Osvoboditel“-Denkmals und des „Befreier-Zar-Boulevards“, auf verschiedene Aspekte des Umgangs mit den russischen „Erlösern“ ein. Zunächst erläutert Sebastian Kempgen die Entstehung und Einweihung des „Befreier-Zar“-Denkmal und dessen Symbolhaftigkeit, die sich durch die städtebauliche Planung ergeben hat, woraufhin das Denkmal gegenüber bedeutenden Gebäuden der Stadt (Parlament, Bulgarische Akademie der Wissenschaften und Alexander-Newski-Kathedrale) errichtet wurde (22-26). In einem zweiten Punkt geht der Autor auf die Inschrift des Denkmals ein und betont dabei vor allem eine sprachliche Auffälligkeit. In diesem Sinn schreibt er, dass zwei Wörter, die aufgrund der Situation im historischen Dativ geschrieben sein müssten, identisch mit der russischen Schreibweise sind und sich daher ein russisch-bulgarischer Satz ergibt. Bei dieser Betrachtung wirft er schließlich die Frage auf, wann das Denkmal mit der Inschrift versehen wurde, kann diese jedoch nicht eindeutig klären (26-27). Während der Autor im dritten Teil seines Beitrages kurz den „Befreier-Zar-Boulevard“ betrachtet, der in früherer Zeit den Namen Konstantinopoler Chaussee trug (28-29), geht es nun im vierten und umfangreichsten Teil seiner Arbeit um den Umgang mit Erlöserfiguren. Ausgangspunkt für seine Auseinandersetzung ist dabei die Umbenennung von Straßen, Plätzen u.a. in der Zeit des Sozialismus, wobei das „Befreier-Zar“-Denkmal das Einzige gewesen wäre, dass aufgrund der Verbindungen zwischen Bulgarien und Russland im Ostblock erhalten wurde. Schließlich überprüft Kempgen den Umgang anhand diverser

bulgarischer und deutscher Reiseführer u.ä. aus sozialistischer und postsozialistischer Zeit. Zu diesen gehören der Reiseführer von Smolenow/Michailow (1983) und das Bildhandbuch „Kunstdenkmäler in Bulgarien“ von Berbenliev (1983), aber auch der DuMont-Reiseführer „Bulgarien“ von Eckert (1984) und das Exemplar von Weiß (1993), das „Bulgarien-Handbuch“ von Engelbrecht (1995) und der Reiseführer von Baedeker (2005). Bei der Analyse konzentriert er sich auf die Darstellung des Denkmals (vor allem, an welcher Stelle der Beschreibung die Zarenfigur vorkommt) und auf die Benennung desselben. Dabei stellt er fest, dass das Denkmal in den sozialistischen Werken zumeist erst sehr spät genannt und die Aufmerksamkeit, anstatt auf die Hauptfigur, auf Details des Denkmals gelenkt wird. Zudem wird das Denkmal in den meisten Werken zum „Denkmal der Befreier“ bzw. „Denkmal für die Befreier“ umbenannt. In sozialistischer Zeit wurde dementsprechend auch die Inschrift verändert, welche in den Werken zumeist nicht lesbar abgebildet wurde. Weiterhin findet auch die Übernahme dieser Bezeichnungen in die deutschen Werke, auch nach 1989, statt (29-38). Abschließend fasst der Autor zusammen, dass sich die westlichen Autoren oftmals auf die sozialistischen Quellen und Lesearten beziehen und hinterfragt die Bewusstheit dieses Handels bei den Autoren. Zudem gibt er weitere Forschungsanregungen zu Plätzen und Orten und den Umgang mit selbigen, die eine genauere Untersuchung wert wären, so zum Beispiel das Georgi-Dimitrov-Mausoleum und die Alexander-Newski-Kathedrale. Der Beitrag Kempgens wird zudem durch einige Abbildungen („Befreier-Zar-Denkmal“, „Befreier-Zar-Boulevard, Postkarten und Stadtplan Sofia) positiv unterstützt. Dagegen fällt ein fehlendes separates Abbildungsverzeichnis besonders ins Auge, ähnlich wie auch kleine Unstimmigkeiten in der Schreibweise des Autorennamens Weiß vs. Weiss (35, 42). Des Weiteren fehlen einige im Text und in den Fußnoten verwendete Internetquellen im Verzeichnis. Bis auf diese formellen Unstimmigkeiten bietet der Text von Sebastian Kempgen jedoch einen für diesen Textumfang ausführlichen Einblick in den Umgang mit dem „Befreier-Zar“- Denkmal und – Boulevard unter dem Aspekt der Betrachtung von Reiseführern.

Im Bereich der Wechselbeziehungen in Politik und Geschichte setzt sich Bianca Wieland mit Marie Fürstin zu Erbach-Schönberg, Prinzessin von Battenbergs Reise nach Bulgarien im Jahre 1884 (105-122) auseinander. Zunächst gibt die Autorin nach einer kurzen Einleitung biographische Daten zur Person Marie Fürstin zu Erbach-Schönberg Preis. So ist die Älteste von fünf Kindern im Jahr 1852 geboren wurden. Einer ihrer vier Brüder, Alexander Joseph Prinz von Battenberg, wurde schließlich der erste Fürst Bulgariens. 1871 fand die Hochzeit der Fürstin mit Gustav Ernst Graf zu Erbach-Schönberg statt. Wie die Autorin angibt, war die Fürstin später zum einen ehrenamtlich tätig, zum anderen wirkte sie als Übersetzerin und Schriftstellerin bis sie schließlich 1923 starb (105-108). Der Biographie der Fürstin lässt die Autorin einen Einblick in den Forschungsstand folgen und verweist dabei darauf, dass zu den Reiseberichten der Fürstin nach Bulgarien keine wissenschaftlichen Auseinandersetzungen vorliegen. Weiterhin bestimmt sie die für den Beitrag verwendeten Schriften aus der Zeit der Fürstin. In diesem Sinn zieht sie zur Bearbeitung des Themas den Beitrag der Fürstin aus einer Sammlung von Reiseberichten von Agnes Schmidt heran, des Weiteren die Memoiren der Fürstin und Briefe, die die Fürstin ihren Eltern aus Bulgarien zukommen lassen hat. Die Auseinandersetzung der Autorin soll so Einblicke in das Leben und die Reise sowie Reiseindrücke geben (108-110). Jene Reise fand vom 4. September bis zum 8. November 1884 statt. Zu den Stationen auf dem Weg nach Bulgarien gehörten Wien und Budapest. Am 7. September 1884 wurden sie schließlich von Fürst Alexander zu Battenberg an der bulgarischen Grenze empfangen. Zu den einzelnen Stationen gehörten u.a. Rusčuk (Russe), Varna, die Residenz Alexanders „Sandrovo“ und Sofia. Während dieser Zeit nahm die Fürstin an Festen, an einer Stadtbesichtigung in Sofia und der Eröffnung eines Hospitals teil, besuchte zudem das Rila-Kloster, hielt Empfangsstunden für die Bevölkerung ab und besuchte ein Frauenkloster und ein Mädcheninstitut und nahm schließlich auch als Beobachterin an der Eröffnung der Nationalversammlung teil. Vom 16.-20. September, schreibt die Autorin, kam es aber auch zu einem Aufenthalt in Rumänien, da das Fürstenpaar den rumänischen König Carol I. und dessen Frau Elisabeth besuchte. Es entstanden schriftliche Aufzeichnungen der Fürstin u.a. über Bukarest,

aber auch über die rumänische Königin, welche auch als Schriftstellerin und Dichterin (Carmen Sylva) bekannt war. Auf den Weg nach Sofia ist zudem auch die Rede von einem Treffen mit dem bulgarischen Dichter Penčko Slavejkov. Am 2. November 1884 begab sich das Fürstenpaar schließlich auf die Heimreise (110-119).

Mit zahlreichen Zitaten aus den Memoiren der Fürstin geht die Autorin anschaulich auf die wichtigsten Ereignisse und Reiseeindrücke Marie Fürstin zu Erbach-Schönberg ein und gibt dabei interessante Einblicke in die Beziehung zwischen der Fürstin und ihrem Bruder, dem gegenseitigen Umgang von Fürst und bulgarischer Bevölkerung und der bulgarischen Landeskunde. Weiterhin spiegeln sich, wie Bianca Wieland abschließend zusammenfasst, auch die europäisch-bulgarischen Beziehungen sowie die gesellschaftlichen und sozialen Aufgaben der Fürstin wider. Zudem bemerkt sie, dass weitere Forschungen im Zusammenhang mit den Aufzeichnungen Marie Fürstin zu Erbach-Schönbergs im Hinblick auf zum Teil oben genannte Aspekte möglich wären. Innerhalb des Teils Wechselbeziehungen in Politik und Geschichte finden sich des Weiteren der Aufsatz Ein neues Land - Was man Ende des 19. Jahrhunderts in Deutschland über Bulgarien lesen konnte (79-104) von Dietmar Endler sowie der Beitrag Archäologie in schwieriger Zeit – Gerhard Bersu und die Ausgrabungen bei Sadovec in den Jahren 1936-1937 (123-138) von Raiko Krauß.

Im Teil *Literarische und sprachliche Betrachtungen* findet sich ein Beitrag zur Verortung des Bulgarischen im Sprachbund Europa – Eine eurolinguistische Perspektive (167-180) von Paul Schmitz, aber auch die Beiträge Solide und umfassende Grundlegung: Zu Šišmanovs den „Sbornik“ einleitenden Aufsatz (181-186) von Horst Röhling und der bulgarische Beitrag *Фигурата на редактора в Е:то и Ще: на ВБВ (Васил Бранимиров Видински)* (141-153) von Irina Fic. In ihrem Beitrag Vampirismus in Bulgarien und seine globalen Parallelen (187196) geht Corinna Leschber neben aktuellen „Vampirfund“ und Berichten in Spiegel Online sowie dem Verständnis von und im Umgang mit eventuellen Vampiren, vor allem auf die Etymologie verschiedener Benennungen des Vampirs ein. Sigrun Comati gibt in ihrem Beitrag Ein historischer Überblick zu bulgarischen Grammatiken in deutscher Sprache (155-165) Auskunft über wichtige bulgarische Grammatiken seit dem Werk Gustav Weigands. Ausgehend von der zunehmenden Bedeutung von Märchen und Legenden fremder Völker kam es in Deutschland im 18. Jahrhundert zunehmend zur Sammlung und Erforschung selbiger. Zu den wichtigsten Sammlern im deutschen Raum gehörten Jacob und Wilhelm Grimm. Sie sammelten neben deutschen Märchen aber auch Märchen aus anderen Ländern, so auch u.a. aus Serbien (155-156). Durch ihre systematische Auseinandersetzung mit den gesammelten Märchen „legten [sie] damit den Grundstein für wissenschaftliche Forschung auf dem Gebiet der Folklore“ (156). Im Bereich der Slavistik veröffentlichte zunächst August Leskien ein „Handbuch der altblugarischen (althochkirchenslavischen) Sprache“ (1871). Als erste klassische bulgarische Grammatik in deutscher Sprache benennt die Autorin, wie oben erwähnt, jedoch das Werk von Gustav Weigand, auch wenn bereits zuvor bulgarische Grammatiken in deutscher Sprache existierten. Mit der Eröffnung des Instituts für bulgarische Sprache (Leipzig 1906) boten sich ihm weitere Forschungsvoraussetzungen. 1907 veröffentlichte er seine „Bulgarische Grammatik“. In Anbetracht seiner Forschungen zur bulgarischen und rumänischen Sprache brachte er auch bedeutende Anregungen zur weiteren wissenschaftlichen Auseinandersetzung mit dem Balkansprachbund, in dem er das Bulgarische als slavische Sprache in diese Sprachgruppe einbezog. Neben den genannten älteren Grammatiken, setzt sich die Autorin in einem kürzeren Umfang mit gegenwärtigen Lehrbüchern und Grammatiken auseinander. Hierzu gehören das „Bulgarische Lehrbuch für Ausländer“ von Stefana Ginina, Zwetana Nikolowa und Ljuba Sakasowa aus dem Jahr 1971, das „Lehrbuch der bulgarischen Sprache“ von Hilmar Walter, Elga Karvanbasieva u.a. aus dem Jahr 1987 und das Werk „Bulgarische Grammatik. Morphologischsyntaktische Grundzüge“ von Vassilka Radeva, Hilmar Walter u.a. (2003). Des Weiteren verweist die Autorin darauf, dass neben diesen wissenschaftlichen Grammatiken und Lehrbüchern ebenfalls Lehrbücher mit Kompaktkursen für Geschäftsleute und Touristen und kurze Grammatikteile in den Reiseführern zu Bulgarien entstanden sind. Schließlich schreibt die sie in ihrem Resümee, dass das gegenwärtige Bulgarisch auch in der Gegenwart noch

genug Raum zur weiteren Erforschung von Lexik und Morphologie der Sprache, aber auch im Vergleich mit anderen Sprachen innerhalb der Slavistik und Südosteuropalinguistik gibt. Da diese Gebiete zunehmend eingeschränkt bzw. abgebaut werden, betont Sigrun Comati die besondere Bedeutung der „Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien e.V.“ und ihrer Publikationen (159-163).

Innerhalb des Abschnitts *Bulgaristische Zentren an deutschen Universitäten* finden sich zudem zwei weitere Beiträge. Diese beschäftigen sich mit der Geschichte, Entwicklung, aber auch mit wichtigen Persönlichkeiten und Ereignissen der Bulgaristik an jenen Universitäten, geben aber auch einen Einblick in das Lehrangebot der Institute. In diesem Sinn schreiben Rumjana Koneva und Elisabeth Cheauré über Freiburg im Breisgau – ein bulgarisches Zentrum (199-219) und Rumjana Zlatanova Zur Geschichte der Bulgaristik in Heidelberg (221-261). An die Beiträge schließen sich zwei umfangreiche Bibliographen von Rumjana Zlatanova und Helmut Wilhelm Schaller an. Bei Rumjanas Zlatanovas Bibliographie Die Glagolica des Slavenlehrers Kontantin-Kyrill im deutsch-bulgarischen wissenschaftlichen Diskurs (265-301) handelt es sich um eine Auswahlbibliographie, die nach einer kurzen Einleitung Literatur zu folgenden Teilbereichen aufzeigt: Allgemeine Fragestellungen, Die ältesten glagolitischen Schriftdenkmäler 9.-11. Jahrhundert, Abecedarien, Fragmente und Inschriften. Jene werden jedoch nur am Ende der Einleitung genannt. Anschaulicher gelöst ist der Inhaltsüberblick durch ein kurzes Inhaltsverzeichnis am Anfang der Bibliographie (vor der Vorbemerkung [303-314]) bei Helmut Wilhelm Schallers Literaturüberblick zur Bulgaristik in Deutschland. Veröffentlichungen deutscher und bulgarischer Bulgaristen 1990-2012 (303-391). In diesem Sinn findet sich zunächst eine Sammlung weiterer Bibliographien zu Bulgarien. Daraufhin folgen 1. Literatur zu den Beziehungen Bulgariens mit Deutschland und mit anderen europäischen Ländern, 2. Allgemeine Literatur zu Bulgarien, 3. Bulgarische Geschichte und aktuelle Politik, 4. Sprachwissenschaftliche Veröffentlichungen zum Bulgarischen, 5. Veröffentlichungen zur bulgarischen Literatur, 6. Veröffentlichungen zur bulgarischen Kulturgeschichte, 7. Veröffentlichungen zu Theologie und Kirchengeschichte Bulgariens und 8. Veröffentlichungen zu Recht und Wirtschaft in Bulgarien. Alles in allem stellt der erste Band der Reihe „Forum: Bulgarien“ der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien e.V. ein umfangreiches Sammelwerk zum allgemeinen Themengebiet der deutsch-bulgarischen Beziehungen und wissenschaftlichen Entwicklungen dar.

Im gesamten Band findet sich trotz der Betonung der Internationalität des Werkes und des Bezuges zum bulgarischen Lesertum nur ein auf Bulgarisch verfasster Beitrag innerhalb der Literarischen und sprachlichen Betrachtungen. Positiv ist zu bewerten, dass bislang wenig oder gar nicht behandelte Themen innerhalb verschiedener wissenschaftlicher Bereiche zum Mittelpunkt einzelner Aufsätze werden. Diese geben dem Leser höchst interessante Anregungen zu weiteren wissenschaftlichen Forschungsmöglichkeiten. Auch die Verteilung der Aufsätze auf die verschiedenen Themenbereiche ist den Herausgebern gut gelungen.

**TOWARDS AND FROM CLUJ. LINGUISTIC CONTRIBUTIONS.
HOMAGE FOR THE PROFESSOR G. G. NEAMȚU
AT 70 YEARS OLD**

**[IONUȚ POMIAN (coordinator), NICOLAE MOCANU (editor),
Scripter, Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, 800 p.]**

**ÎNSPRE ȘI DINSPRE CLUJ. CONTRIBUȚII LINGVISTICE.
OMAGIU PROFESORULUI G. G. NEAMȚU LA 70 DE ANI
[IONUȚ POMIAN (coordonator), NICOLAE MOCANU (editor),
Scriptor, Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, 800 p.]**

Diana-Maria ROMAN
Facultatea de Litere, U.B.B.
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
E-mail: deedee5891@yahoo.com

Rândurile de mai jos se constituie într-o recenzie obligatorie a volumului omagial adus profesorului G.G. Neamțu, «un nume emblematic al orientării clujene de gramatică relațională neotraditională» (D. Cuibus), lansat cu două zile înaintea împlinirii vîrstei de 70 de ani, «cea a deplinătății și a înțelepciunii în domeniul gramaticii românești contemporane, știință pe care a servit-o și continuă să o slujească cu o devotjune și o pasiune aparte de o jumătate de veac.» (p. 10)

Semnificația titlului, «recunoașterea firească a faptului că, prin G.G. Neamțu, gramatica românească se întemeiază, solid și coherent, deopotrivă *înspre și dinspre Cluj*» (D. Cuibus), nu poate fi întâmplătoare, atâtăt timp cât motivele sunt axiomatice: formarea lingvistică în perioada anilor '60-'70 la *Școala clujeană*, continuator al înaintașilor (D.D. Drașoveanu, Mircea Zdrențea, Cornel Săteanu), scriitura nu multă, dar bună, «argumentată, concentrată, la obiect și îndrăzneață» (D. Cuibus), *Profesor, Mentor și Model* unei noi generații clujene de gramaticieni față de care a manifestat și continuă să manifeste «o extraordinară generozitate intelectuală și umană.» (D. Cuibus)

Volumul *Înspre și dinspre Cluj*, cu un număr impresionant de pagini (800 p.), coordonat de unul dintre discipolii Domniei Sale, prof. dr. Ionuț Pomian, «grammatician încă la început de drum, doctor în gramatică și modest profesor de provincie» (p. 9), și editat de Nicolae Mocanu, avându-i ca referenți științifici pe doi distinși lingviști, prof. univ. dr. Gheorghe Chivu, membru corespondent al Academiei Române, și prof. univ. dr. Alexandru Gafton de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, apare structurat în patru mari secțiuni, după cum urmează:

a. *G.G. Neamțu, la maturitate. Schiță de portret sentimental* (Ionuț Pomian); *Relația-creatorul și organizatorul termenilor* (Daiana Cuibus, directorul Departamentului de limba română și lingvistică generală, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca) (p. 9-22)

Aceste două prime intervenții despre și cu *profesorul, cercetătorul, colegul, prietenul și omul* G.G. Neamțu se constituie într-un autentic, afectiv și moral „cuvânt-înainte” al volumului, oricare ar fi punctul de începere a lecturii. Fără efuziuni în vreo direcție sau alta, încărcătura onestă și sensibilă a cuvintelor trasează profilul inconfundabil și complex al Domniei Sale: responsabilitatea, ambiția, «fervoarea intelectuală» (p. 13), rigurozitatea, pragmatismul, modestia, omenia fiind numai câteva dintre trăsăturile amintite în aceste evocări.

b. *Profesorul G.G. Neamțu. Profil bibliografic* (Ionuț Pomian) – A. *Repere biografice, B. Lista publicațiilor științifice* (Ionuț Pomian) (p. 23-40)

În cadrul acestor rânduri, Ionuț Pomian ne prezintă traseul biografic și bibliografic complet al profesorului G.G. Neamțu, cu informații și date exacte. Totalitatea lucrărilor prezentate în volum, cumulând studii și articole (48), recenzii, atitudini, aniversări (9), volume coordonate (*Limba și literatura română pentru grupele de performanță*, 2003; *Limba română-Abordări tradiționale și moderne*, 2009), cărți (*Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, 1986; *Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii/distincții*, 1989 – volum republicat într-o ediție mult îmbogățită - *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții*, 1999, 2007, 2008, 2014; *Studii și articole gramaticale*, 2014), sunt și științifice, și didactice, putând fi secționată în două zone puternic relevante pentru specializarea *Limbă română contemporană*, fonetică și morfosintaxă, majoritatea vizând-o pe ultima, aspect definiitoriu care confirmă o realitate cunoscută deja: «G.G. Neamțu s-a considerat întotdeauna gramatician, exclusiv gramatician [...] și poate de aceea nici „nu s-a băgat” în alte domenii ale lingvisticii» (p. 10), toate validându-i calitatea de autentic cercetător, mereu la curent cu ce a mai apărut, cu ce s-a mai scris, „cu ce s-a mai spus.”

Sfera problemelor abordate de Domnia Sa este foarte largă și imposibil de cuprins aici, de aceea ne îngăduim să rezumă la cele mai semnificative: «cazul (forme cazuale, forme procazuale, flexiunea cauzală analitică a numeralului, acuzativul timpului), articolul (conceptul de „nedeterminare”, articolul nehotărât), pronumele (pronumele semiindependente *al* și *cel*, pronumele (adjectivele pronominale) de întărire și cele posesive, relativele (interrogativele) exclamative, relativele cumulante), formele verbale nepersonale (gerunziul, participiul, supinul), adverbul, tipologia relațiilor sintactice (probleme speciale de încadrare categorială a unor formații cu relative), atributul (cea mai detaliată clasificare categorial-relațională), unicitatea relatemului în subordonare, interpretarea morfosintactică a „monștrilor sintacticali”, subiectul zero, monosubordonarea vs dubla subordonare (la nivel intra- și interpropozițional) etc. etc.» (p. 11)

c. *Tabula gratulatoria, ÎNSPRE ȘI DINSPRE CLUJ*, Contribuții lingvistice (p. 41-698)

Într-un număr consistent de pagini, ocupând, de fapt, cea mai mare parte a volumului, apar, în ordine alfabetică, astfel, fără vreo delimitare din punctul de vedere al conținutului, 70 de contribuții științifice, ale unor lingviști și oameni de cultură atât din marile centre universitare ale țării, Arad, Baia Mare, București, Cluj-Napoca, Iași, Oradea, Pitești, Sibiu, Timișoara, cât și din străinătate, Aix-Marseille Université și Università di Roma „La Sapienza”. Printre numele mari din lingvistica românească care au semnat omagiul *prietenului și colegului* G.G. Neamțu, sunt: Larisa Avram, Luminița Hoarță Cărăușu, Alexandra Cornilescu, Alexandru Gafton, Mihaela Gheorghe, Valeria Guțu Romalo, Gabriela Pană Dindelegan, Camelia Stan, Ioana Vintilă-Rădulescu, Rodica Zafiu.

Unele dintre aceste studii, cu direcții de abordare fie de tip descriptiv, fie pe filiera unei argumentări personalizate, fac trimitere la următoarele: contribuțiile științifice ale profesorului G.G. Neamțu, conceptul de predicat fiind „obiectivul” central, apartenența Domniei Sale la *Școala clujeană de sintaxă relațională neotraditională*, G.G. Neamțu - continuator fidel al profesorului de *Sintaxă*, D.D. Drașoveanu: Gabriela Violeta Adam – *Auxiliarul predicativ – termen condiționant al predicativului suplimentar*, Dana Covaci – *Școala clujeană de gramatică la ora actuală*, Daiana Cuibus – *Predicatul complex – dinspre inovație spre tradiție*, Sergiu Drincu – *Coincidentia „oppositorum”*, Daiana Felecan, Nicolae Felecan – *Cazurile gramaticale românești – perspectiva G.G. Neamțu*, Vistian Goia – *G.G. Neamțu. Un discipol fidel al lui D.D. Drașoveanu*, Lizica Mihuț – *Geneza unei idei... predicative*, Ionuț Pomian – *Concepția lui G.G. Neamțu despre Predicatul nominal*, Mihaela Secrieru – *G.G. Neamțu și Predicatul în limba română*, Valerica Sporiș - *G.G. Neamțu și gramatica neotraditională clujeană*.

Volumul mai cuprinde și articole științifice, din diferite domenii, fie cu o abordare tradiționalistă: a. *dialectologie* – Dumitru Loșonți – *Rectificări și contribuții etimologice*, Iulia Mărgărit – *Câteva observații asupra vocabularului din satul Racovița, jud. Timiș*; b. *istoria limbii române* – Cristina Corcheș – *Elemente de nouitate în sistemul modal-temporal propus de „Institutiones linguae valachicae”*, Alina Dragomirescu – *Notă lexică-sintactică: exprimarea vârstei în limba română veche*, Camelia Stan – *Proprietăți sintactice ale adjecativului „tot” în*

limba română veche; Rodica Zafiu – Marcatorul concesiv „măcar” în diacronie (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea); c. lexicografie – Ștefan Gencărău – „Român”, „moldav”, „valah” și alte intrări lexicografice ; d. limbă vs literatură – Oana Boc – Aspecți privind statutul limbii în textul literar, Georgeta Corniță – Câteva observații privind paralelismul sintactic în lirica populară nerituală din Maramureș; e. lingvistică generală – Anamaria Curea – Noțiunea de „transpoziție” în lingvistica Școlii de la Geneva: Charles Bally și Albert Sechehaye, Viorel Rujea – Principii de gramatică analogică și contrastivă, Dumitru-Cornel Vîlcu – Structura semioticii: Husserl, Peirce, Saussure, Coșeriu, Mihai Mircea Zdrengea – Lingvistica cognitivă și categorizarea lingvistică; f. morfosintaxă – Adrian Chircu – O sintagmă pronominală cuantificatoare atipică: „nimeni alții”, Alexandra Cornilescu, Alexandru Nicolae – Articol hotărât referențial vs articol hotărât expletiv. Situația numelor proprii, Ștefan Găitănaru – Contextul diagnostic al substantivului în limba română, Mihaela Gheorghe – Notă sintactică despre construcțiile pseudo-relative în limba română, Valeria Guțu Romalo – Articolul – două secole de istorie, Viorel Hodis – Însuși, însăși..., Gabriela Pană Dindelegan – Gramatica formelor omonime „a”, Simion Răchișan – Normele ortoepice – auxiliare sintactice. Apropo de subiectul reluat, Ioana Vintilă-Rădulescu – Punctuația în GBLR: virgula și semnele echivalente, Maria Vulișici Alexandrescu – Considerații pe marginea pro-formelor; g. onomastică – Oliviu Felecan – Porecle date de elevi/studenți profesorilor. O perspectivă sociolingvistică, Marius Oros – Despre caracterul motivat al toponimelor, Ilie Rad – Cum ne semnăm articolele publicate în presă?; h. limba română ca limbă străină – Antonela Arieșan – Observații asupra utilității inventarelor lexicale, Gilles Bardy – Predarea limbii române în Franța. Crâmpie de istorie, Elena Platon – Reflexii asupra conceptului de „interlimbă”; i. semantică – Cristian Pașcalău – Definiția enigmistică – un tip special de definiție alternativă. Mecanism semantic și schiță de tipologie; î. sociolingvistică – Eugenia Bojoga – Limbă română sau „moldovenească”? O perspectivă asupra controversei actuale din Republica Moldova, Mihaela Mureșan – Romgleza - o temă controversată); j. studierea altor limbi străine – limba engleză – Dorin-Ioan Chira, limba franceză – Ligia Stela Florea, limba italiană – Mariana Istrate, limba maghiară – Emese Fazakas, limba rusă – Sanda Misirianu; k. traductologie – Alexandru Gafton – Discursul traducătorilor din versiuni românești contemporane ale Bibliei; l. prezentarea unor personalități – Nicolae Mocanu – Epistolar: Ion Luca Caragiale – Sextil Pușcariu, Ileana Oancea – Asumarea unui destin: Teresa Ferro (1956-2007), fie cu abordări moderne: Larisa Avram – A mirativity subjunctive in Romanian, Melania Duma – Relaționare și linearizare: „în afară că”/, „în afară de”/, „în afara”, Ștefan Oltean – Discursul indirect liber și lumile posibile, Adriana Todea – „A supăra” și „a se supăra” sau cazul unui tranzitiv retroerent.

d. ADDENDA. Cu gândiri și cu imagini... (G.G. Neamțu) – A. Memorialistice, B. Fotografii, Cuprins (pentru Addenda) (p. 699-786)

Această ultimă parte reprezintă un intim și inedit „portret”, «cu gândiri și imagini», al profesorului, «contribuția» (p. 703) Domniei Sale, în acest volum, sau ECCE HOMO, «câteva segmente memorialistice care fixează (și) alte aspecte ale vieții mele decât cele din niște reductive și seci, până la urmă, repere biografice» (p. 703), «crâmpie din viața mea, adesea întortocheată, ca a majorității oamenilor, [...], o viață cu „de toate pentru toți”» (p. 703), purtând titluri (41 de titluri) «întenționat dozate cu puțin umor, cu destulă ironie, chiar (auto)persiflare, pe alocuri și cu oarecare cinism.» (p. 703)

Multe dintre rememorările Domniei Sale „trădează” triada «slăbiciunilor» (p. 13) întregii vieți a *Omului* G.G. Neamțu, „prinsă”, totodată, și în „culorile copilariei, ale adolescenței și ale maturității” din seria de fotografii de la sfârșitul acestei secțiuni: *familie* – părinții – mama «Ei îi datorez [...] înscrierea mea pe o anumită orbită morală și profesională» (p. 706), România, țara «unde începe și se termină totul» (p. 735), condeile din străinătate, timpul pe care îl petrece la cabana de la Gădălin alături de cei dragi - «Dacă va fi înstrăinat, voi suferi și în lumea de dincolo», căci «este al meu, al familiei mele» (p. 758-759), *gramatică* – profesorii pe care îi întâlnescă în «drumul întortocheat spre lingvistică» (p. 708) – Mircea Zdrengea, Romulus Todoran, D.D. Drașoveanu, cel din urmă fiind «[...] ultimul mare gramatician pe care l-a dat Ardealul, în orice caz

cel mai mare, mai original și mai seducător din perioada postbelică» (p. 715), prietenii din cadrul facultății sau al lectoratelor din străinătate, colegii sau «Catedra cea Mare de altădată» (p. 717), popularitatea în rândul studenților Domniei Sale, *tâmplărie și dulgherie* sau «o a doua profesie a mea». (p. 739)

Volumul omagial *Înspire și dinspre Cluj*, prin contribuțiile de înaltă ținută științifică, mixtura de sentimente, trăiri, emoții împărtășite, promite mai mult decât o lectură și legitimează recunoașterea faptului că, asemenea lui D. D. Drașoveanu, sintaxa clujeană, ca știință a relației, SE ÎNTEMEIAZĂ și cu DOMNIA SA.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

General aspects

The journal, “*Studii de Știință și Cultură*” (“Studies of Science and Culture”), published by “**Vasile Goldiș** Western University of Arad”, is issued on a quarterly basis. The journal is evaluated by the National Council for Scientific Research and rated **B+**, **CNCSIS code 664**, during 2005-2011, **Scientific journal, reviewed and rated by CNCS in 2012, category: B, profile: humanities, field PHILOLOGY**.

The journal is indexed in International Databases (IDB): CEEOL (www.ceeol.com) from Frankfurt am Mein, Germany; EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) from Ipswich, the United States of America; Index Copernicus-Journals Master List from Warsaw, Poland; and DOAJ, from Lund, Sweden.

Starting June 2012, the journal “*Studii de Știință și Cultură*” is published by “**Vasile Goldiș** Western University of Arad, Romania, in partnership with the Department of Romanian, Aix Marseille University, CAER. EA 854, France; CIRRMI (Interuniversity Lifelong Learning Research Center for Teachers of Italian) University of Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, University of Novi Sad, Serbia, University of Jena, Institute for slavic Languages, Jena Germany,

Paper submission

The submission of an article to “*Studii de Știință și Cultură*” for the prospect of being published, implies:

- that the authors take responsibility for the content, as well as for their ethical behaviour;
- that the article has not been published or submitted for publication to another journal/review;
- that the copyrights have been transferred to the “*Studii de Știință și Cultură*” journal.

The papers shall be submitted in Romanian or in a world language. The title of the article, the abstract and keywords shall be submitted in English, French and Romanian, as a word document (WORD 97, WINDOWS 98 or later versions), no longer than 15 pages, including drawings, tables and references, in Times New Roman Font, single-spaced.

The paper shall comprise:

- the title, font size 16, bold, centered;
- the authors' full name, workplace(s) (with its complete denomination, not abbreviated), address (addresses) of their workplace(s) and the e-mail of the contact person, font size 12, bold, centered;
- the abstract, maximum length 10 rows, font size 12, italic, justified;
- keywords, maximum 5, font size 12, italic, centered;
- the text of the article, font size 12;
- the reference list, required for any article, shall be written according to the rules imposed by the International Standard ISO 7144/1986 entitled „Documentation-presentation of theses and similar documents”.

Citation Guidelines

Studies of Science and Culture, a Philology publication graded B by the National Council of Scientific Research (NCSR) contains the following main sections:

- I. Romance cultures / Romanian culture;
- II. German language and culture / Romanian language and culture;
- III. Slavic languages and cultures / Romanian language and literature;
- IV. Translatology;
- V. Reviews.

In conformity to international regulations (especially *Chicago Style, MLA*) we adopt starting from Volume XI, no. 2 / June 2015 the following way of presenting the bibliography for all the articles published in our journal:

1. The bibliography will be placed at the end of the article using Times New Roman 12. The entries in the bibliography will be placed in alphabetic order according to the author's last name. The author's last name will be in capital letters followed by the first name, the title of the publication in Italics, the place of publication, the publishing house, the year of the publication and, if necessary, the number of pages.

Example: BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. The author will mention the source in the following way **inside the article**: the first name of the author in capital letters, the year of publication, and the page number. Example: (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. The footnotes will contain comments, translations of quotations, biography explanations etc. The introduction of footnotes will be performed by automatic insertion in Word.

The articles to be peer reviewed by our committee will have to be sent in Word (together with a PDF copy) to the e-mail address: vasileman7@yahoo.com

The deadlines for submitting the articles are the following:

- 10th Feb. for the first publication of the year / March;
- 10th May for the second / June;
- 10th Aug. for the third / September;
- 10th Nov. for the last publication of the year / December.

The Editorial Board

Tables and diagrams, figures or other images shall be inserted in the text at the right place, numbered, and their resolution shall be such as not to affect the quality of the material.

The structure of the article presenting results of empirical research shall observe international standards, according to the acronym IMRAD (Introduction, Methods, Results and Discussions), to which are added the conclusions.

Articles of any other nature shall consist of an introduction, the body of the work and conclusions; the body of the work can be organized as the author(s) see(s) fit.

The papers shall be emailed to vasileman7@yahoo.com, or both in electronic format and in print, to the editorial office at: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Scientific articles are subject to single-blind peer review.

The number of reviewers for the evaluation of an article is 2, and the reviewing time is 30 days.

Authors receive one of the following answers from the reviewers:

- article accepted;
- article accepted with alterations;
- article rejected.

The scientific reviewers shall focus, in evaluating papers, on the topicality of the subject, on the depth of scientific ideas, originality, as well as on the compliance with the instructions for authors. Failure to comply with the standards required by the review shall result in the papers being rejected.

Authors are kindly asked to:

- cite the “Studies of Science and Culture” journal in other publications where they submit papers, stating:
  - The journal title, “Studies of Science and Culture”, abbreviated as SSC;
  - The volume, issue and year of publication;
  - The page number where the cited text can be found;
- submit to editorial board of “Studies of Science and Culture” information on the publications where they cited our journal, by mentioning:
  - The journal title, abbreviation;
  - The volume, issue and year of publication;
  - The page number where the cited text can be found.

Further information: - telephone - 0040/0257/280335
- 0040/0257/280448
- mobile: 0724-039978
- E-mail: vasileman7@yahoo.com

Contact person: Prof. VASILE MAN

Announcement for the authors

The magazine Studii de Știință și Cultură, starting with the volume 12, number 1/March 2016 subscribes, for evaluation, in order to be indexed in BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

Aspects généraux

La revue **Studii de Știință și Cultură** ("Études de Science et de Culture"), éditée par l'Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, est publiée trimestriellement. La revue a été évaluée par le Conseil National de la Recherche Scientifique de l'Enseignement Supérieur et classifiée dans la catégorie B+, code CNCSIS 664, pendant la période 2005-2011, Revue scientifique évaluée et classifiée par CNCS en 2012, catégorie B, profil humaniste, domaine PHILOLOGIE.

La revue est indexée dans les Bases de Données Internationales (BDI) suivantes: CEEOL (www.ceeol.com) de Frankfurt am Mein, Allemagne, EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) d'Ipswich, États-Unis, Index Copernicus-Journals Master List de Varsovie, Pologne et DOAJ, Lund, Suède.

Depuis le mois de juin 2012, la revue "Studii de Știință și Cultură" est éditée par l'Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, Roumanie, en partenariat avec Le Département de Roumain d'Aix Marseille Université, CAER. EA 854, France; le CIRRMI (Centre Interuniversitaire de Recherche pour la Formation Continue des Enseignants d'Italien) Université de Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, Universite Novi Sad, Serbia, Universite Jena, Allemagne.

Soumission du manuscrit

La soumission d'un article à la Revue « Studii de Știință și Cultură », pour qu'il soit publié, presuppose:

- que les auteurs assument leur responsabilité en ce qui concerne le contenu, aussi qu'un comportement éthique;
- que l'article n'a pas été publié et qu'il ne sera pas soumis pour être publié dans une autre revue;
- que les droits d'auteur seront transférés à la revue « Studii de Știință și Cultură ».

Les textes des articles seront rédigés en roumain ou dans une langue de circulation internationale.

Le titre de l'article, le résumé et les mots clés seront rédigés en anglais, en français et en roumain, sous la forme d'un document WORD 97, WINDOWS 98 ou des variantes ultérieures, à une dimension de 15 pages au plus, y compris les dessins, les tables et la bibliographie dans la fonte Times New Roman, en interligne simple.

Le manuscrit comprendra:

- le titre, en dimension de la fonte 16, en caractères gras, centré;
- le prénom et le nom complets des auteurs, le(s) lieu(x) de travail (en titre complet, sans abréviations), l'adresse (les adresses) du lieu (des lieux) de travail et l'adresse électronique de la personne de contact, en dimension de la fonte 12, en caractères gras, centré;
- le résumé, 10 lignes au plus, dimension de la fonte 12, en italique, cadré;
- des mots clés, 5 au plus, dimension de la fonte 12, en italique, centré;
- le texte de l'article en dimension de la fonte de 12;
- la bibliographie, obligatoire pour tout article, est écrite conformément aux règles imposées par le Standard international ISO 7144/1986 intitulé « Documentation -présentation des thèses et des documents similaires ».

Normes de rédaction

« Studii de Știință și Cultură / Revue de Science et de Culture » (www.revista-studii-uvvg.ro), revue répertoriée en catégorie B – domaine Philologie – par le Conseil National de la Recherche Scientifique (CNCS), a son contenu structuré comme suit :

- I. Cultures romanes / culture roumaine
- II. Culture et langue allemandes / culture roumaine
- III. Langues et cultures slaves / langue et littérature roumaines
- IV. Traductologie
- V. Comptes rendus

Se conformant à la pratique internationale (*cf.* notamment *Chicago Style, MLA*), notre revue, à partir du volume XI, n° 2 / juin 2015, a décidé d'adopter en particulier les règles de citations suivantes pour chacun des articles qui y seront publiés :

1. La bibliographie, en corps 12, Times New Roman, sera placée **en fin d'article**, suivant l'ordre alphabétique des auteurs, chaque nom d'auteur y étant inscrit en majuscules, suivi du prénom, puis du titre en caractères italiques, du lieu d'édition, de la maison d'édition, de l'année de parution et, si besoin est, de la pagination. Exemple : BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. Dans **le corps de l'article** le contributeur indiquera entre parenthèses, dans l'ordre, le nom de l'auteur en majuscules, l'année de publication et la page. Exemple : (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. Les notes de bas de page seront réservées aux commentaires, traductions de citations, indications biographiques, lections etc. L'insertion de ces notes sera réalisée sous Word par incrémentation automatique.

Les articles à soumettre au comité de lecture devront être envoyés sous forme de fichier Word (accompagné du fichier en version PDF) à l'adresse vasileman7@yahoo.com au plus tard :

- le 10 février pour le premier numéro de l'année / Mars;
- le 10 mai pour le deuxième numéro / Juin;
- le 10 août pour le troisième numéro / Septembre;
- le 10 novembre pour le dernier numéro de l'année / Décembre.

Le Comité de Rédaction

Les tables et les diagrammes, les figures ou des autres dessin seront insérés dans le texte à l'endroit adéquat, numérotés, et ils auront, autant que possible, une bonne résolution, pour ne pas affecter la qualité du texte.

La structure de l'article qui présente des résultats des recherches expérimentales suivra les standards internationaux, conformément à l'acronyme IMRAD (introduction, méthodes et matériaux, résultats et discutions), auxquels on ajoutera les conclusions.

Les articles de toute autre nature seront composés d'une introduction, du corps de l'ouvrage et des conclusions, les corps de l'ouvrage pouvant être organisé selon le désir de l'auteur (des auteurs).

Les manuscrits seront envoyés, par voie électronique à l'adresse vasileman7@yahoo.com, ou sur un support électronique et imprimé, au siège de la rédaction: Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, Blvd. Revoluției, no. 94-96 - revue « Studii de Știință și Cultură ».

Les articles scientifiques seront soumis au processus de critique PEER REVIEW "en aveugle".

Le nombre de critiques pour l'évaluation d'un article est 2, et le temps d'analyse est 30 jours. Les auteurs reçoivent des critiques une des réponses suivantes:

- article accepté;
- article accepté avec des modifications;
- article rejeté.

Les référents scientifiques suivront, en évaluant les manuscrits, l'actualité de la thème; l'approfondissement des idées scientifiques, l'originalité, aussi que le respect des instructions pour les auteurs. Le non-respect des standards sollicités par la revue conduira au rejet des manuscrits.

Nous prions les auteurs de:

- citer la revue « Études de Science et de Culture » dans d'autres publications où ils collaborent, en précisant:

- Le titre de la revue « Études de Science et de Culture », abréviation – SSC;
- Le volume, le numéro et l'année de parution;
- Le nombre de la page du texte cité;

- transmettre à la rédaction de la revue « Études de Science et de Culture » des renseignements sur les publications où ils ont cité notre revue, en mentionnant:
  - Le titre de la revue, l'abréviation;
  - Le volume, le numéro et l'année de parution;
  - Le nombre de la page du texte cité.

D'autres informations au - téléphone : - 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- portable: 0724-039978

- Adresse électronique: vasileman7@yahoo.com

Personne de contact: prof. VASILE MAN

Annonce pour les auteurs

La revue Studii de Știință și Cultură, en commençant par le volume XII, numéro 1/mars 2016 s'inscrit, à l'évaluation, pour s'indexer dans BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Aspecte generale

Revista „**Studii de Știință și Cultură**”, editată de **Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**, apare trimestrial. Revista este evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior și clasificată în categoria **B+**, cod **CNCSIS 664**, în perioada 2005-2011, **Revista științifica evaluata si clasificata de CNCS in anul 2012, categoria B, profil umanist, domeniul FILOLOGIE**.

Revista este indexată în Bazile de Date Internaționale (BDI): CEEOL (www.ceeol.com) din Frankfurt am Mein, Germania, EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) din Ipswich, Statele Unite ale Americii, Index Copernicus-Journals Master List din Varșovia, Polonia și DOAJ, Lund, Suedia.

Începând cu luna iunie 2012, revista „**Studii de Știință și Cultură**” este editată de **Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**, România în parteneriat cu Le Département de Roumain d’Aix Marseille Université, CAER. EA 854, France; le CIRRMI (Centre Interuniversitaire de Recherche pour la Formation Continue des Enseignants d’Italien) Université de Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, Universitatea Novi Sad, Serbia, din 2015 Universitatea Jena din Germania.

Prezentarea manuscrisului

Transmiterea către Revista „**Studii de Știință și Cultură**” a unui articol spre publicare, presupune:

- autorii își asumă responsabilitatea privind conținutul, cât și comportamentul etic;
- articolul nu a mai fost publicat și nici nu va fi înaintat spre publicare altei reviste;
- dreptul de autor se trece asupra revistei „**Studii de Știință și Cultură**”.

Textele articolelor vor fi redactate în limba română sau într-o limbă de circulație internațională.

Titlul articolului, rezumatul și cuvintele cheie vor fi redactate în limba engleză, franceză și română, ca document WORD 97, WINDOWS 98 sau variante ulterioare, cu o dimensiune de maximum 15 pagini, inclusiv desenele, tabelele și bibliografia cu Font Times New Roman, la un rând.

Manuscrisul va cuprinde:

- titlul, cu dimensiunea 16, aldine bold, centrat;
- prenumele și numele complet al autorilor, locul (locurile) de muncă (cu denumirea completă, nu prescurtat), adresa (adresele) locului (locurilor) de muncă și e-mailul persoanei de contact, cu dimensiunea literei 12, aldine, centrat;
- rezumatul, maximum 10 rânduri, dimensiunea literei 12, italic, justified;
- cuvinte cheie, maximum 5, dimensiunea literei 12, italic, centrat;
- textul articolului cu dimensiunea literei de 12;
- bibliografia, obligatorie pentru orice articol, se scrie conform regulilor impuse de Standardul internațional ISO 7144/1986 intitulat „ Documentation-presentation of theses and similar documents”.

Norme de redactare

Studii de Știință și Cultură, publicație acreditată în categoria B, domeniul Filologie, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), își structurează conținutul în următoarele secțiuni:

- I. Culturi române / cultură românească
- II. Limbă și cultură germană / limbă și cultură românească
- III. Limbi și culturi slave / limbă și literatură română
- IV. Traductologie
- V. Recenzii

Conformându-ne practicilor internaționale (cf. mai ales *Chicago Style, MLA*), adoptăm, începând cu volumul XI, nr. 2 / iunie 2015, în mod special următoarele reguli de indicare a sursei bibliografice pentru fiecare articol ce va fi cuprins în paginile revistei noastre :

1. **Bibliografia**, utilizând Times New Roman 12 p., va fi plasată **la sfârșitul articolului**; pozițiile din bibliografie se dispun în ordine alfabetică în funcție de numele autorului. Cu majuscule, se indică numele autorului urmat de prenume, apoi, conform normelor limbii, titlul lucrării în italic, locul publicării, editura, anul apariției și, dacă e necesar, numărul de pagini.

Exemplu : BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. În **corpul articolului**, contributorul va indica între paranteze, în ordine : numele autorului cu majuscule, anul publicării și pagina. Exemplu : (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. **Notele de subsol** vor fi rezervate comentariilor, traducerii citatelor, indicațiilor biografice etc. Introducerea notelor de subsol se va realiza în Word prin insertare automată.

Articolele ce urmează a fi supuse atenției comitetului de lectură se vor trimite în fișier Word (însotite de o versiune PDF) la adresa : vasileman7@yahoo.com, cel mai târziu până la data de :

- 10 februarie pentru primul număr din an / martie ;
- 10 mai pentru al doilea număr / iunie;
- 10 august pentru al treilea număr / septembrie;
- 10 noiembrie pentru ultimul număr / decembrie.

Tabelele și diagramele, figurile sau alte desene vor fi inserate în text la locul potrivit, numerotate și vor avea o rezoluție cât mai bună pentru a nu impiedica calitatea materialului.

Structura articolului ce prezintă rezultate ale unor cercetări experimentale va urmări standardele internaționale, conform acronimului IMRAD (introducere, metode și materiale, rezultate și discuții), la care se adaugă concluziile.

Articolele de orice altă natură vor fi alcătuite din introducere, corpul lucrării și concluzii, corpul lucrării putând fi organizat după dorința autorului (lor).

Manuscrisele se trimit, pe cale electronică la adresa vasileman7@yahoo.com, sau pe suport electronic și listat, la sediul redacției: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Articolele științifice sunt supuse procesului de recenzare PEER REVIEW "in orb".

Numărul de recenzori pentru evaluarea unui articol este de 2, iar timpul de recenzare este de 30 de zile. Autorii primesc de la recenzori unul din următoarele răspunsuri:

- articol acceptat;
- articol acceptat cu modificări;
- articol respins.

Referenții științifici vor urmări, la evaluarea manuscriselor actualitatea temei; aprofundarea ideilor științifice, originalitatea, cât și respectarea instrucțiunilor pentru autori. Nerespectarea standardelor solicitate de revistă, conduce la respingerea manuscriselor.

Autorii sunt rugați:

- să citeze revista „Studii de Știință și Cultură” în alte publicații unde colaborează, precizând:

- Titlul revistei „Studii de Știință și Cultură”, abrevierea – SSC;
- Volumul, numărul și anul apariției;
- Numărul paginii textului citat;

- să transmită redacției revistei „Studii de Știință și Cultură” informații referitoare la publicațiile în care au citat revista noastră, menționând:

- Titlul revistei, abrevierea;
- Volumul, numărul și anul apariției;
- Numărul paginii textului citat.

Alte informații: - telefon - 0040/0257/280335
- 0040/0257/280448

- mobil: 0724-039978
- E-mail: vasileman7@yahoo.com

Persoană de contact: prof. VASILE MAN

În atenția autorilor

Revista Studii de Știință și Cultură, începând cu volumul XII, numărul 1/martie 2016 se înscrive, pentru evaluare, în vederea indexării în BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

2016 Subscriptions for the review “Studies of Science and Culture”

Subscriptions:

The price of the review “Studies of Science and Culture” is of 49 lei/issue, in euro 11 euro/issue, in usd 15 usd/issue, and the subscribers for 2016 are entitled to a 25% discount.

The price of the yearly subscription for Romania is 164 lei/year, 4 issues.

Readers resident in Romania have the following payment options:

- bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R Arad,
RO34RNCB0015028152520236 in lei
- cash payment at „Vasile Goldiș” Western University Pay Office Revoluției Avenue Nr. 94-96,

Schedule: Monday - Thursday between 8-11 and 13-15,30

Friday between 8-9 și 11-12,30

The price of the yearly subscription for readers resident outside Romania are 38 euro/year, or 50 usd/year, 4 issues.

Readers non resident in Romania may send the money through bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R Arad;

RO07RNCB0015028152520237 in EURO

RO77RNCB0015028152520238 in USD

Subscribers are asked to send to the address www.revista-studii-uvvg.ro a payment notification email in which to inform us of the shipping address for the payed subscription.

Additional information regarding subscriptions can be obtained at tel.0257/285804 int 15, Adam Eugenia, fax 0257/214454.

ABONNEMENTS

À la Revue « Studii de Știință și Cultură » (« Étude de Science et de Culture) pour l'année 2016

Le prix de la Revue « Studii de Știință și Cultură » est de 49 lei/p. ; en euros, un numéro coûte 11 euros et en dollars, un numéro coûte 15 dollars. Les abonnements pour l'année 2016 bénéficient d'un rabais de 25%.

Les prix des abonnements annuels pour la Roumanie sont de 164 lei/an, 4 numéros.

Les lecteurs du pays peuvent opter pour des abonnements en lei, ainsi:

- par virement bancaire au compte de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, ouvert à B.C.R. Arad, **RO34RNCB0015028152520236** pour RON
- par paiement en espèces, à la Caisse de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, 94-96 Blvd. Revoluției,

Programme: Lundi - Jeudi 8-11 h et 13- 15,30 h

Vendredi 8-9 h et 11-12,30 h

Les prix des abonnements annuels pour les lecteurs de l'étranger sont de 38 euros/an, or 50 USD/an, 4 numéros.

Les lecteurs de l'étranger peuvent opter pour abonnements, ainsi:

- par virement bancaire aux comptes de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, ouverts à B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pour EURO

RO77RNCB0015028152520238 pour USD

ATTENTION: Envoyez à l'adresse électronique www.revista-studii-uvvg.ro un courriel de notification du paiement, nous communiquant aussi l'adresse d'envoi pour l'abonnement payé, courriel vasileman7@yahoo.com

Vous pouvez obtenir des informations supplémentaires concernant l'effectuation des abonnements à tel. 0257/285804 int. 15, Adam Eugenia et par fax 0257/214454, pour OP ou les quittances acquittées.

ABONAMENTE la Revista Studii de Știință și Cultură pe anul 2016

Prețul Revistei Studii de Știință și Cultură este de 49 lei/buc., în euro un număr costă 11 euro, iar în dolari un număr costă 15 dolari, iar abonamentele pentru anul 2016 beneficiază de reducere 25%.

Prețurile abonamentelor anuale pentru România sunt de 164 lei/an, 4 numere.

Cititorii din țară pot opta pentru abonamente în lei, astfel:

- expediind banii în contul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad,deschis la B.C.R. Arad, **RO34RNCB0015028152520236 pentru RON**
- cu plata în numerar, la Casieria Universității de Vest,,Vasile Goldiș Arad,B-dul Revoluției Nr.94-96,

Program: Luni-Joi orele 8-11 și 13- 15,30

Vineri orele 8-9 și 11-12,30

Prețurile abonamentelor anuale pentru cititorii din străinătate sunt de 38 euro/an, sau 50 usd/an, 4 numere.

Cititorii din străinătate pot opta pentru abonament,astfel:

- expediind banii în conturile Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad,deschise la B.C.R Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pentru EURO

RO07RNCB0015028152520238 pentru USD

ATENȚIE: Trimiteti pe adresa www.revista-studii-uvvg.ro un e-mail de notificare de plată, în care să ne comunicați și adresa de expediție pentru abonamentul plătit, e-mail vasileman7@yahoo.com

Informații suplimentare privind efectuarea abonamentelor se pot obține la tel.0257/285804 int 15, Adam Eugenia și prin fax 0257/214454, pentru OP sau chitanțele achitate.